

Nordiska rådet

26:e sessionen

1978

Supplementband

innehållande remissuttalanden m. m.

rörande förslag (s. k. A-saker)

behandlade vid 26:e sessionen

Förslagen med tillhörande

utskottsbetänkande finns i huvud-

bandet från sessionen

Stockholm 1978

Kungl. Boktryckeriet P A Norstedt & Söner

Redaktör Åke Edwall

ISBN 91-7052-368-1

Innehållsförteckning

Medlemsförslag

A 493/s	Samarbete beträffande förbättrad hälsovård för jordbruksbefolkningen	5
A 495/j	Självständig färöisk representation i Nordiska rådet	41
A 496/t	Samnordiska åtgärder för att underlätta handikappades användande av kollektiva trafikmedel	42
A 497/k	Samnordisk utbildning av lärare för döv-blinda ..	74
A 498/s	Nordisk insats för att minska tobaksrökningen ..	99
A 500/s	Gemensam nordisk insats för att få till stånd en europeisk miljöskyddskonvention	120
A 501/s	Internationell konvention om arbetstiden	146
A 503/j	Nordiskt domstolsorgan	185
A 504/t	Nordisk storhamn	195
A 505/s	Gemensam nordisk insats för att få till stånd en konvention för bevarandet av ozonskiktet	235
A 506/e	En tioårsplan för utveckling av fiskeprodukter för u-ländernas behov	261
A 508/e	Nordiskt samarbete för att förebygga uppkomsten av handikapp	294
A 509/e	Nordisk gemensam insats för återvinning av avfall och återanvändning av resurser	340
A 510/e	Gemensamma nordiska åtgärder mot arbetslöshet och inflation	380
A 511/s	Gemensam nordisk beredskap mot oljekatastrofer	409
A 514/k	Nordiskt samarbete rörande högre skoglig utbildning	454

Medlemsförslag

om samarbete beträffande förbättrad hälsovård för jordbruksbefolkningen

(Väckt av Eric Carlsson, Petter Savola och Jón Skaftason)

BILAGA 1

Yttrande över medlemsförslaget

Nordiska hälsovårdshögskolan:

Som framgår av förslaget utsätts jordbruksbefolkning för relativt stora hälsorisker varför en utredning av skador och sjukdomar hos denna grupp torde vara angelägen.

Avgränsningen för forskningsändamål av hälsoproblem som gäller en yrkesgrupp som lantbrukare kan emellertid ifrågasättas. Det gäller framför allt vissa göromål, arbetsuppgifter, maskiner och toxiska substanser, som även förekommer i en rad andra yrken. Detsamma gäller skador av typen ryggbesvär, handskador, hörselskador och skador av kemiska substanser.

Mekanismen för skadans uppkomst torde vara väsentligare än en viss yrkesmiljö. Jordbruksbefolkningens miljö är relativt heterogen, allt från traditionellt småbruk till maskinellt storjordbruk. Miljöer, redskap, maskiner och transportmedel varierar sålunda betydligt.

Några resurser för forskning finns för närvarande ej vid högskolan. Enligt ett förslag till utbyggnad av högskolan skall forskning förekomma i framtiden. Denna kommer dock att ha begränsad omfattning och forskningsuppgifterna kommer därför att prioriteras hårt. — Viss forskning inom detta område försiggår vid socialmedicinska institutionen vid Lunds universitet.

Göteborg den 2 november 1976.

På styrelsens vägnar

Sven-Olof Hedengren
Ordförande

Sixten Haraldson
Föreståndare

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

Materialet har af arbejdsministeriet og indenrigsministeriet været forelagt henholdsvis direktoratet for arbejdstilsynet og sundhedsstyrelsen.

Landbrugsministeriet har over for indenrigsministeriet oplyst, at landbrugsministeriet ikke finder grundlag for at fremsætte særskilte kommentarer til medlemsforslaget under hensyn til, at de berørte landbrugsorganisationer er hørt direkte af Nordisk Råds danske delegation.

På baggrund af de afgivne udtalelser skal man meddele, at iværksættelse af en undersøgelse som den foreslåede vedrørende landbefolkningens sygdomsrisici, sundhedspleje, arbejdssundhedsforhold, arbejdsbeskyttelse og revalideringsbehov må forekomme hensigtsmæssig på et tidspunkt, hvor man i større og større udstrækning har opmærksomheden henledt på det nødvendige i at undersøge og forebygge arbejdsmiljøskader. Der henvises i denne forbindelse til den danske arbejdsmiljølov (lov nr. 681 af 23. december 1975 om arbejdsmiljø), der træder i kraft den 1. juli 1977. Det skal dog understreges, at en eventuel nordisk undersøgelse af arbejdsvilkårene i dag, hvor mekanisering og rationalisering har ændret arbejdsvilkårene væsentligt siden 2. verdenskrig, særlig må dreje sig om risici som f. eks. støj, vibrationer og kemikalier, og at en nordisk undersøgelse for at være lønnende nødvendigvis må koordineres ikke alene med nationale, men også med EF-aktiviteter på disse områder.

København, den 22. november 1976

P. m. v.

E. b.

Carl G. Jacobsen

Amtsrådsforeningen i Danmark:

Medlemsforslaget indeholder en indstilling om, at der på baggrund af landbrugsbefolkningens høje sygdoms- og ulykkesfrekvens iværksættes en undersøgelse vedrørende landbrugsbefolkningens sygdomshyppighed, sundhedsbetjening, arbejdssundhedstjeneste, arbejdsbeskyttelse og revalideringsbehov i de nordiske lande, samt at man på grundlag af denne undersøgelse vedtager fælles retningslinier for de nødvendige foranstaltninger på det nationale plan.

I den anledning skal man meddele, at Amtsrådsforeningen er af den opfattelse, at en sådan landsomfattende undersøgelse bør bedømmes af arbejdsmiljørådet og eventuelt udføres af arbejdsmiljøinstituttet, der forudsættes oprettet i henhold til arbejdsmiljøloven.

København, den 25. februar 1977

P. f. v.

E. b.

Torben Brøgger Jensen

Den almindelige danske Lægeforening, Hovedbestyrelsen:

Også i Danmark foreligger der specielle arbejdsmiljøproblemer hos landbefolkningen, der ikke tilgodeses i den nuværende arbejdsmiljølov, for så vidt som en stor procentdel af landbobefolkningen er selvstændige erhvervsdrivende. Vi mener derfor, at det er yderst vigtigt, at disse problemer tages op til løsning på fællesnordisk basis. Vi kan derfor udtale vor fulde støtte til gennemførelse af den nordiske rekommandation, nemlig:

1. at belyse jordbrugsbefolkningens sygelighed, arbejdsbetingede sygdomme, arbejdsbeskyttelsesmuligheder og rehabiliteringsbehov, for på dette grundlag:
2. at udarbejde retningslinier til en forebyggende indsats.

København, den 6. december 1976

P. h. v.

Francis Zachariae

E. Trier

Specialarbejderforbundet i Danmark:

Forbundet deltager gerne i et forudgående seminar samt i de videre bestræbelser for at virkeliggøre de omtalte undersøgelser.

Vi vil dog gerne gøre opmærksom på, at Teknologirådet for tiden arbejder med et projekt omhandlende registrering af undersøgelser foretaget på dette og beslægtede områder i de nordiske lande.

Samtidig må vi pege på, at Skovteknisk Institut enten har ansøgninger liggende eller allerede har fået bevilget midler til at undersøge dele af den problematik, medlemsforslaget omtaler.

København, den 7. december 1976

P. f. v.

Ejler Sønder

Ib Schelde

Danske Husmandsforeninger:

— — — hermed meddele, at Danske Husmandsforeninger kan støtte det fremsendte forslag.

Som supplerende oplysning kan vi meddele, at NBC, Nordiske Bondeorganisationers Centralråd, ved generalforsamlingen i august 1975 i Kal-

mar nedsatte en arbejdsgruppe med den opgave at kortlægge de sociale forhold i landbruget i de nordiske lande samt at udarbejde forslag til retningslinier for et fælles program med det formål at forbedre forholdene for landbrugsbefolkningen.

Arbejdsgruppen afgav rapport till NBC's præsidium den 27. februar 1976. NBC's præsidium har taget rapporten til efterretning og har anmodet NBC-udvalget om at følge den videre udvikling på dette område.

København, den 7. december 1976

Jørgen Pedersen

Preben S. Overbye

Assurandør-Societetet har i skrivelse den 24 september 1976 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

De samvirkende danske Landboforeninger:

Foreningerne finder, at en forbedret helbreds- og sundhedskontrol er af stor betydning ikke mindst for landbefolkningen, der normalt har 7 dages arbejdsuge, og foreningerne finder, at man bør gå ind i en positiv overvejelse af, om der kan opnås en forbedret helbredsbeskyttelse gennem det fra finsk side fremførte forslag.

København, den 10. september 1976

K. B. Andersen

Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger:

Vor organisation stiller sig positivt over for et nordisk samarbejde om sikkerhed og sundhed i jordbruget, og vi kan principielt tilslutte os forslaget om rekommandationen til Nordisk Ministerråd under forudsætning af, at arbejdet i henhold til lov nr. 681 af 23. december 1975 om arbejdsmiljø, som træder i kraft 1. juli 1977, bliver koordineret med arbejdet i det branchesikkerhedsråd, som bliver oprettet for jordbruget i henhold til kapitel 3, paragraf 14 i nævnte lov.

København, den 19. november 1976

Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger

P. Rømert Rasmussen

Finland

Jord- och skogsbruksministeriet hänvisar i skrivelse den 1 oktober 1976 till yttrande från jordbruksstyrelsen av den 10 september 1976 (se nedan).

Social- och hälsovårdsministeriet:

Social- och hälsovårdsministeriet sluter sig till de utlåtanden som avgivits av de av ministeriet underlydande centrala ämbetsverken och framhåller ytterligare följande:

Medlemsförslaget förutsätter enhetliga riktlinjer för nödiga åtgärder på det nationella planet efter det att en utredning verkstälts om jordbruksbefolkningens sjukdomsbenägenhet, hälsovård, arbetsplatshälsovård, arbetarskydd och rehabiliteringsbehov. Inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde har det visat sig, att det redan i de olika delarna av Finland finns avsevärda skillnader i förhållandena samt att det sannolikt kommer att bli svårt att få till stånd enhetliga direktiv. Emellertid vore det uppenbart påkallat genomföra den i medlemsförslaget omnämnda utredningen till den del problematiken kan klaras av med enhetliga direktiv.

Härvid borde man utnyttja expertisen i de lokala instituten för arbetshygien.

Helsingfors den 21 januari 1977

Pekka Ojala
Avdelningschef

Elisabeth Groop
Äldre regeringssekreterare

Jordbruksstyrelsen¹:

Jordbruksstyrelsen instämmer i uppfattningen i medlemsförslaget om att jordbruksbefolkningen är jämfört med många andra arbetsgrupper särskilt utsatt för sjukdomar och olycksfall. Detta beror beträffande vårt eget land delvis på att jordbruksbefolkningens medelålder är synnerligen hög, vilket är ägnat att öka sjukdoms- och olycksfallsfrekvensen.

En annan orsak till den relativt höga sjukdomsfrekvensen är att jord-

¹ Yttrandet översatt från finska.

bruksarbete är *tungt*. Detta sakförhållande har icke i tillräcklig mån kunnat avhjälpas genom mekanisering. Tvärtom, i många fall har arbetsrörelsernas ensidiga utveckling vid mekaniseringen varit ägnat att öka faran för nötnings- och ledskador. Jordbruksarbete såväl som skogsarbete, vilka i våra småbruksförhållanden mer eller mindre hör samman, utförs ofta med användande av bristfälliga arbetsredskap och utan tillräcklig skyddsutrustning samt under växlande *väderleksförhållanden*, varvid väta och därpå följande förkylningssjukdomar knappast kan undvikas. Vissa jordbruksarbeten, såsom tröskning, sortering, malning, bearbetning, höbärgning *dammar*, kan orsaka skador i andningsorganen eller ge allergier. I det moderna jordbruket används för hälsan farliga *kemiska ämnen* (utrotningsmedel mot ogräs, skadedjur och växtsjukdomar, betnings- och konserveringsämnen). Från boskapskötseln kan i detta sammanhang nämnas gaserna från blötgödsel. *Bullret* har likaledes blivit en riskfaktor i det mekaniserade jord- och skogsbruksarbetet (traktorerna, skördetröskorna, cirkelsågarna och motorsågarna, av vilka de sistnämnda även förorsakar *vibrationssskador*).

Jordbruksbefolkningens *näringsvanor* kan vara upphovet till de i vissa trakter rikligt förekommande hjärt- och blodkärllssjukdomarna. Fastän jordbruksarbetet tack vare moderna maskiner och arbetsredskap onekligen har blivit fysiskt lättare, kan man konstatera å andra sidan att *stressrisken* ökat i samma mån som fordringarna på yrkeskunnande stigit. Detta gäller särskilt det biologiska, tekniska och ekonomiska kunnandet.

Olycksfallsrisken i jordbruksarbetet har synbarligen ökat allteftersom *mekaniseringen* framskridit. Orsaker härtill är åtminstone delvis bristen på skolning samt jordbrukarnas höga medelålder. Synnerligen farliga riskfaktorer är t. ex. otillräckligt skyddade transmissionsaxlar och drivremmar, roterande brett osv. I jord- och skogsbruksarbetet används *arbetsredskap* (motorsåg, yxa, gaffel, spade m. m.), som kan förorsaka tillfälliga eller bestående men och nötningsskador. Jordbrukaren utför ofta själv eller deltar i lägenhetens *byggnadsarbeten* och andra liknande arbeten, där risk för olika skador förekommer, t. ex. på grund av fall eller halka. Allteftersom deltidjordbruket blir allmännare deltar jordbruksbefolkningen vid sidan av arbetet på lägenheten allt mera i *industri- och servicearbeten*. I dessa arbeten är riskmomenten av varierande art. Jordbruksstyrelsen anser det viktigt att effektivisera arbetskyddsbestämmelserna och -undervisningen rörande i jordbruket förekommande maskiner, anläggningar och kemiska ämnen, dock med beaktande av jordbrukets reella bärkraft.

För att erhålla en tillförlitlig bild av den aktuella situationen beträffande olycksfallsrisk, arbetsskydd och hälsovård inom jordbruksbefolkningen jämfört med andra befolkningsgrupper, anser jordbruksstyrelsen den föreslagna utredningen vara synnerligen viktig och aktuell. Sam-

tidigt fästes uppmärksamhet vid att uppgifterna om den manliga befolkningens hälsotillstånd som samlas i samband med värnpliktsuppbåd kan användas som referensmaterial i sagda utredning.

Helsingfors den 10 september 1976

Samuli Suomela
Generaldirektör

Tapio Nakko
Överinspektör

Folkpensionsanstalten¹:

Den fortsatta flyttningsrörelsen från landsbygden till städerna och omvandlingen av näringsstrukturen har medfört att landsbygdsbefolkningens problem, speciellt när det gäller dem som får sin utkomst från lantbruket, har kommit fram tydligare än tidigare. För att lösa dessa problem krävs långsiktig planering. Som bas för denna planering är det ofrånkomligt att man genomför utredningar i syfte att kartlägga ifrågasvarande befolknings behov.

Såsom framgår av motiveringarna till det nu väckta förslaget existerar det vissa motsättningar i det nu rådande läget. Man vet å ena sidan att de yrken och arbeten som är typiska för jordbruket och även i övrigt för landsbygden ofta ställer betydande krav på fysisk prestationsförmåga, krafter och uthållighet. De tunga arbetsprestationerna, väderleksfluktuationerna, farliga maskiner och den ökade användningen av kemiska ämnen medför olika hälsorisker och farosituationer. I utredningar som har utförts av Forskningsinstitutet för social trygghet (t. ex. M: 14/1970) har arbetena inom jord- och skogsbruket placerat sig bland "yrken med hög sjukdomsfrekvens".

Å andra sidan vet man att den enda möjliga lösningen av livssituationen för många personer är att stanna kvar i landsbygds miljön och att även söka sig arbete där. Detta är aktuellt även i sådana fall där vederbörande har något bestående handikapp som begränsar aktivitets- och arbetsförmågan eller lider av någon kronisk sjukdom. Faktorer som medverkar till att binda personen vid boningsorten kan vara levnadsödet, familjeförhållandena och andra mänskliga relationer samt många materiella och ekonomiska faktorer. Dessa binder personen permanent vid landsbygden, även om en flyttning till förhållanden som vore lättare med tanke på rörligheten och andra omständigheter och samtidigt till s. k. lättare arbeten annars vore motiverad. Det skall nämnas att det inom vissa specialyrkesskolor avsedda för icke fullt arbetsföra finns studielinjer vilka leder till kompetens för yrkesaktivitet närmast i landsbygdsförhållanden.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Det behövs således strävanden med tvenne målsättningar. Å ena sidan bör man på allt sätt främja en utveckling av arbeten och arbetsförhållanden i en sådan riktning att de riskfaktorer som hotar aktivitets- och arbetsförmågan på förhand begränsas. Å andra sidan bör man kunna lägga förhållandena till rätta så att arbetarna effektivt skall kunna skrida till sådana rehabiliteringsåtgärder som har konstaterats vara motiverade och så att var och en under sakkunnig handledning skulle kunna ledas in i ett med hänsyn till medicinska och andra individuella faktorer lämpligt arbete sålunda, att eventuella begränsningar skulle beaktas på ett riktigt sätt.

Det nu aktuella förslaget syftar till ett helhetsprogram med dessa målsättningar. Nordiskt samarbete är motiverat i detta sammanhang bland annat därför att bevarandet av jordbrukets ställning och omsorgen om dem som arbetar där är en gemensam fråga med vittbärande konsekvenser.

Folkpensionsanstalten förenar sig om motiveringarna till medlemsförslaget om förbättrande av jordbruksbefolkningens hälsovård, finner det föreslagna nordiska samarbetet i denna fråga vara meningsfullt och ett genomförande av ifrågavarande utredningar aktuellt. Innan man igångsätter det eventuella utredningsarbetet är det dock nödvändigt att kartlägga de olika utredningar i ämnet som har utförts eller pågår i de olika länderna samt att undersöka innehållet och jämförbarheten i de dataregister som existerar i de olika länderna. Denna kartläggning kunde ske t. ex. i form av ett seminarium, såsom föreslås i medlemsförslaget.

Folkpensionsanstaltens central för rehabiliteringsforskning i Åbo utför för närvarande forskning rörande jordbrukarbefolkningen i syfte att kartlägga de problem som ligger inom centralens verksamhetsområde. Rapporteringen om resultaten kunde äga rum i samband med nämnda seminarium.

Folkpensionsanstaltens forskningsinstitut för social trygghet torde för sin del kunna producera faktamaterial med anknytning till ämnet bl. a. på grundval av en pågående nationell hälsoenkät och ett forskningsprojekt rörande olycksfall som ersätts av sjukförsäkringen.

Helsingfors den 18 november 1976

Folkpensionsanstalten
Jaakko Pajula

H. J. Rinne

Arbetarskyddsstyrelsen:

Jordbruket är en av de näringsgrenar, som är mest utsatta för olycksfall i vårt land. Antalet invalidpensioner är oroväckande stort.

Arbetarskyddsverksamheten inom jordbruket och dess planering har lidit av brist på grundforskning. Den olycksfallsstatistik som står till buds är inte heller helt tillförlitlig. Statistiska uppgifter fås främst endast över olycksfall som drabbat dem, som står i arbetsförhållande. De som utför eget arbete (ca 96 %) blir utanför statistiken. Jordbruksstyrelsen har i samarbete med arbetarskyddsstyrelsen utfört en begränsad förfrågan om olycksfall i arbete, som drabbat sådana, som utför eget arbete.

Ur arbetarskyddets synpunkt är det viktigt att finna orsakerna till sjukdomar och till uppkomsten av olycksfall samt medel att förebygga dem.

På arbetarskyddsstyrelsen anser man att man genom samnordiskt utredningsarbete kunde få mycket till stånd i ovan nämnda frågor. I detta sammanhang vill arbetarskyddsstyrelsen hänvisa till det betydelsefulla forskningsarbete, vilket redan utförts på Institutet för arbetshygien för säkerheten i arbete på lantbrukets område. Institutet för arbetshygien och institutets jord- och skogsbruksbyrå kan också anses vara en naturlig samarbetskompanjon speciellt inom den samnordiska forskningens område.

Den organiserade företagshälsovården kan anses vara en väsentlig del av jordbrukets arbetarskydd. I bl. a. det utkast till regeringens proposition för att lagfästa företagshälsovården, som publicerades år 1975, har föreslagits att lantbrukets företagshälsovård måtte organiseras. Enligt rådande uppfattning torde organiserandet av lantbrukets företagshälsovård lyckas bäst som en väsentlig del av det allmänna folkhälsoarbetet och organiserat av den kommunala hälsocentralen. Institutet för arbetshygien har inlett undersökningen av, hur företagshälsovården kunde organiseras inom den kommunala hälsocentralen. Uppgifter som erhållits genom denna undersökning kan man använda sig av även då lantbrukets företagshälsovård organiseras och arbetarskyddsstyrelsen föreslår också, att en samnordisk undersökning av den här typen skulle organiseras speciellt beträffande lantbrukets företagshälsovård. Denna undersökning skulle fordra separat finansiering och härvid skulle det falla sig naturligt, att som samarbetskompanjon från Finlands sida skulle fungera Institutet för arbetshygien och institutets jord- och skogsbruksbyrå.

Hänvisande till det ovan sagda anser arbetarskyddsstyrelsen, att man föreslår för Nordiska rådet, att medlemsförslagen om att Nordiska ministerrådet skulle utföra en undersökning angående jordbruksbefolkningens morbiditet, hälsovården med betoning uttryckligen på företagshälsovården, arbetarskyddet och behovet av rehabilitering samt på basen av denna undersökning skulle giva enhetliga anvisningar för nödiga åtgärder på det nationella planet. Enligt arbetarskyddsstyrelsens uppfattning är ovan nämnda arbete, vilket i väsentlig grad hör till arbetar-

skyddets men även till folkhälsoarbetets område, en viktig faktor vid
befrämjandet av jordbruksbefolkningens allmänna välbefinnande.

Helsingfors den 12 november 1976

Seppo Mikkola

Generaldirektörens vikarie, avdelningschef

Jouko Waal

Överläkare

Socialstyrelsen:

Man har strävat till att minska de risker, som sjukdom eller olycksfall
förorsakar för lantbruksföretagaren, hans familj eller företagarkerksam-
het, genom åtgärder både enligt lagen om hemvårdshjälp och lagen om
vikariehjälp för lantbruksföretagare. Med hjälp av dessa åtgärder har
man gett dem möjlighet att lösgöra sig från uppgifter som anknyter till
skötseln av hemmet och företaget vid sjukdom eller olycksfall samt för
kort rehabiliteringstid.

Under år 1974 gavs hemvårdshjälp allt som allt till 12 154 matlag som
hade boskapshushåll och vikariehjälp under tiden 1.9.1975—31.3.1976
allt som allt åt 7 250 lantbruksföretagare. Ca 60 % av vikariehjälpen
gavs på grund av sjukdom och ungefär var tionde fick den på grund av
olycksfall.

Erfarenheterna som man fått av denna verksamhet tyder på att de
åtgärder som föreslås i medlemsförslaget är behövliga för att förbättra
och utveckla lantbruksbefolkningens hälsovård.

Helsingfors den 17 november 1976

Sakari Kallio

Tf. generaldirektör

Martti Siipola

Inspektör

Medicinalstyrelsen¹:

Även om man kan ha olika åsikter om det meningsfulla i en under-
sökning av en relativt heterogen arbetstagargrupp i jämförelse med
skadliga arbetsmetoders, arbetsställningars, arbetsmaskinernas osv. andel
i sjukdomar och skador som medför arbetsoförmåga hos jordbruksbe-
folkningen, anser medicinalstyrelsen dock nordiskt samarbete för för-
bättring av jordbruksbefolkningens hälsovård vara mycket viktig. Jord-

¹ Yttrandet översatt från finska.

bruksbefolkningens arbetsskydd och dess arbetshygien har till största delen ännu inte ordnats och detta hör närmast till den kommunala hälsovårdscentralens verksamhetsområde.

Den föreslagna kartläggningen och forskningsverksamheten kan anses vara sakligt motiverade. I Finland hör dessa närmast till verksamhetsområdet för Institutet för arbetshygien i Kuopio.

Helsingfors den 23 september 1976

I stället för generaldirektören

I stället för generaldirektören

Viljo Jäppinen
Överdirektör

M. Parmala
Överläkare

Ålands landskapsstyrelse:

— — — och får såsom sitt yttrande, efter att ha hört Ålands producentförbund, meddela att förslaget förordas. Emedan landskapsstyrelsens uppfattning överensstämmer med Ålands producentförbunds åsikt i ärendet, översänder landskapsstyrelsen en kopia av sistnämndas skrivelse (*se nedan*). Den av Ålands producentförbund föreslagna tredjedje punkten såsom tillägg till klämman bör enligt landskapsstyrelsens åsikt dock kunna besvaras genom de i medlemsförslaget ingående förslagen.

Mariehamn den 1 november 1976

Alarik Häggblom
Lantråd

Viking Nyman
Tf. landskapsagronom

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt¹:

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt anser att de i förslaget ingående målsättningarna med avseende på ett befrämjande av jordbrukarbefolkningens hälsovård är mycket centrala och värda understöd.

Medelst pensionsregleringen för de självständiga lantbruksföretagarna har en mångfald uppgifter erhållits, bl. a. om orsakerna till arbetsoförmåga och dess regionala fördelning. Detta utgör dock endast en liten del av denna vidlyftiga fråga.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Den planerade obligatoriska olycksfallsförsäkringen för lantbruksföretagare skulle samtidigt till stor del täcka den brist, som i detta nu förekommer i kartläggningen av olycksfallsriskerna och yrkessjukdomarna. Härvid erhålles även noggranna utgångspunkter för ett befrämjande av arbetarskyddet för gårdsbruk.

Pensionsanstalten anser, att en helhetsutredning av frågan om rehabilitering för lantbruksföretagare, från och med preventiv verksamhet fram till skolning till nytt yrke, är synnerligen central.

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt är för sin egen del beredd att främja ett förverkligande av den företedda nordiska utredningen och utvecklingsarbetet. På så sätt erhålles ett tillräckligt djup i arbetet och samtidigt kan nordiska jämförelser om jordbruksbefolkningens hälsovård göras.

Helsingfors den 29 september 1976

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt

Martti Rahnasto

Seppo Pietiläinen

Maataloustuottajain keskusliitto MTK (Lantbruksproducenternas centralförbund)¹:

MTK välkomnar det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om nordiskt samarbete för förbättrad hälsovård för jordbruksbefolkningen. Såsom det också framgår av förslaget, har man i synnerhet i Finland utfört redan mycket sådant forskningsarbete, som visar, att jordbruksbefolkningens sjukdomsbenägenhet är exceptionellt hög. Orsaker till denna har utretts i någon mån. Med tanke på praktiska åtgärder talar många olika synpunkter för att jordbruksbefolkningen behandlas som en särskild grupp. Jordbruksarbetet avviker i hälsoförhållanden mycket klart från andra yrkesområden. Framför allt finns det numera inte i boskapsskötseln tillräckligt möjligheter till nödig vila, för att inte tala om semester. För det andra bor jordbruksbefolkningen mycket spridd, avstånden till hälsovårdstjänster är regelbundet långa och man söker sig ännu idag inte till läkare i tillräckligt god tid. Dessutom tycks läkarkårens inställning till den jordbrukare som ansöker om sjukledighet eller invaliditetsintyg vara olovligt skiftande. Problemens svårighetsgrad har kanske kommit mera konkret till synes, när man dryftar möjligheter att anordna lagstadgad arbetsplatshälsovård. För deras del som står i arbetsavtalsförhållande är det dock relativt lätt att ordna saken, men från inget håll har man tillsvidare kunnat förevisa en fungerande lösningsmodell för förbättrad arbetsplatshälsovård för jordbrukare, som utför

¹ Yttrandet översatt från finska.

sitt eget arbete. Den enda allmänt godkända principen tycks vara, att utvecklandet av arbetsplatshälsovården för jordbrukare borde bygga på det kommunala hälsovårdscentralnätet, men desto mera har man inte lyckats åstadkomma. Om man nu som nordiskt samarbete kunde åstadkomma ett projekt, som grundligt skulle utreda möjligheter till förbättrad hälsovård för jordbruksbefolkningen, vore nyttan därav utan tvivel omfattande. Å andra sidan skulle kostnaderna vara mycket förmånliga i jämförelse med att varje land skulle utföra sådant forskningsarbete ensamt. Förhållandena är i alla nordiska länder dock så likartade, att varje land utan tvivel kan tillämpa mycket av andras erfarenheter i praktiken.

På grund av det ovan sagda anser MTK, att man borde fatta ett positivt beslut om det nämnda forskningsprojektet och sätta själva forskningen så snart som möjligt i gång. MTK understryker, att forskningen borde syfta till att bygga en praktisk verksamhetsmodell för förbättrad hälsovård för jordbruksbefolkningen särskilt i fråga om förebyggande hälsovård och arbetsplatshälsovård. MTK är också för sin del beredd att göra sitt för att bidra till det praktiska utförandet av sådant forskningsarbete och önskar, att Nordiska rådets Finlandsdelegation skall stå i kontakt med centralförbundet i sakens fortsatta behandling.

Helsingfors den 21 december 1976

Maataloustuottajain keskusliitto

Heikki Haavisto

Heimo Tuomarla

Finlands fackförbunds centralorganisation r.f. (FFC)¹:

— — — — —

I medlemsförslaget betonas både den allmänna sjukledigheten och den arbetsbetingade sjukligheten. Dessa borde enligt FFC:s uppfattning klart särskiljas. Den allmänna sjukligheten kan påverkas genom den normala hälsopolitiken, som är jämbördigt inriktad på samtliga medborgare. Utvecklingen inom folkhälsoarbetet har under de senaste åren haft tyngdpunkten kraftigt förlagd till landskommunerna, varför jordbruksbefolkningens hälsovård genom hälsocentralerna har skötts bättre än hälsovården för invånarna i bosättningscentra. Det är motiverat att folkhälsoarbetet utvidgas både innehållsmässigt och kvantitativt, varigenom en förbättring av jordbruksbefolkningens hälsovård samtidigt möjliggörs.

Arbetskyddet för sådana arbetare inom jordbruket som är anställda hos andra bör organiseras i enlighet med stadgandena i lagen om skydd

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

i arbetet. Arbetsgivaren har härvidlag ålagts bestämda skyldigheter, vilka bör uppfyllas. Lagen om skydd i arbetet gäller likväl inte företagare som utför eget arbete, varför en mycket betydande lucka existerar när det gäller arbetet för ökad trygghet i arbetslivet. Verksamheten för ökad trygghet i arbetet för dem som utför eget arbete borde därför lagfästas på ett sådant sätt, att de normala arbetstrygghetsåtgärderna skulle utsträckas till att omfatta även dem som utför eget arbete. Då skulle även verkställande av arbetsplatshälsovård bli möjlig.

Såsom framgår även av medlemsförslaget har forskningen rörande arbetarskyddet varit rätt bristfällig när det gäller jordbruksbefolkningen. Erfarenheterna från andra branscher på sådana arbetsområden, där nationella grundutredningar inte har utförts, snabbt kommer att leda in i en återvändsgränd. FFC anser av denna anledning att genomförandet av en samnordisk utredning nu inte bör prioriteras.

Helsingfors den 9 december 1976

Finlands fackförbunds centralorganisation r. f.

Pekka Morri

Simo Elomaa

Finska försäkringsbolagens centralförbund:

Finska försäkringsbolagens centralförbund konstaterar, att man i försäkringsbranschen allmänt är medveten om de i medlemsförslaget nämnda hälsovårdsproblemen bland jordbruksbefolkningen. Centralförbundet anser därför, att ett nordiskt samarbete i syfte att klarlägga dessa frågor vore ytterst behövligt, och kan ansluta sig till förslaget om en rekommendation till Nordiska rådet.

Helsingfors den 18 november 1976

Finska försäkringsbolagens centralförbund

Antti Kataja

Matti L. Aho

Institutet för arbetshygien:

Sjukdomsfrekvens

Några enhetliga uppgifter om sjukdomsfrekvens, sjukdomar och hälsotillstånd bland jordbruksbefolkningen i Finland finns inte att tillgå. År 1975 befanns 297 000 personer vara försäkrade i Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt, i enlighet med pensionslagen för lantbruksföretagare (LFPL), och pensionsanstalten hade beviljat 48 152 personer in-

validitetspension. Av dessa beviljades 17 133 pensioner på grund av sjukdomar i blodomloppsorganen (35,6 % av totala antalet invaliditetspensioner) och 17 917 pensioner på grund av sjukdomar i stöd- och rörelseorganen (37,2 %). Den i storleksordningen tredje gruppen utgjordes av 3 753 pensioner (7,8 %) på grund av mentala sjukdomar (LFPL 1975). De största grupperna inom folkpensionsanstaltens statistik över långvariga sjukdomar bland landets totala befolkning utgjordes av sjukdomar i blodomloppsorganen, d. v. s. 11,5/100 vuxna personer, och av sjukdomar i stöd- och rörelseorganen, d. v. s. 10,6/100 vuxna (KELA 1971). Vid jämförelse av dessa siffror, erhållna ur olika statistiker, kan slutsatsen dragas, att de förhärskande sjukdomsgrupperna bland jordbruksbefolkningen utgjordes av desamma som bland den övriga befolkningen.

Olycksfall

Jordbruket anses, näst efter byggnadsarbetet och skogsbruket, vara det för olycksfall mest utsatta arbetsområdet.

Arbetskyddsstyrelsen för statistik över olycksfallen i jordbruket, men dess uppgifter gäller endast olycksfall, som drabbat personer i tjänsteställning. Endast 4 % av jordbruksbefolkningen är arbetstagare, varför egenföretagare inte upptas i arbetskyddsstyrelsens statistikföring.

Enligt arbetskyddsstyrelsens statistik inträffade år 1974 1 834 olycksfall och av dem 40 med dödlig utgång. De flesta skadorna gällde de övre och nedre extremiteterna (36 %) och bålen (8 %). Perioderna av arbetsoförmåga beräknades i medeltal vara 30 dygn per olycksfall.

Arbetskyddsstyrelsen och jordbruksstyrelsen utförde år 1975 en gemensam enkätundersökning bland jordbrukarna. Resultaten visade, att i vart åttonde jordbruk årligen inträffade ett olycksfall, d. v. s. inalles ca. 32 000 olycksfall om året. För jord- och skogsbruken registrerades årligen 149,2 olycksfall/arbetare och år med en förlust av 5,5 arbetsdagar/arbetare och år, medan motsvarande siffror för industrin utgjorde 86,4 olycksfall/arbetare och år och 1,7 arbetsdagar/arbetare och år (Koskela 1974). Största delen av olycksfallen bestod av stöt- eller krosskador (ca. 38 %) samt skador genom fall (ca. 12 %). I huvudsak förorsakades olycksfallen av transportåkdon, d. v. s. 1/4 av skörde- och bearbetningsmaskiner och 1/5 av traktorer. Motorsågar vållade 16 % av olycksfallen vid hantering av maskiner.

Yrkessjukdomar

Under åren 1964—1974 rapporterades 60 fall av yrkessjukdomar i jordbruket. År 1975 registrerades 10 fall; 3 av dessa berodde på ensidiga rörelser, 3 utgjordes av dammlungfall (Farmers lung), 2 var förorsakade av växtskyddsmedel samt 1 fall av respektive vibration och

lackbensin. Enligt yrkessjukdomsregistrets preliminära rapport för år 1976 har flera tiotal fall av mögeldammlunga anmälts (Vasama 1976). Vidare har man begrundade skäl att anta, att fallen av farmardammlunga är 2—3 gånger flera än vad som framgår av yrkessjukdomsregistren. Yrkesdermatoserna anmäldes uppgå till 31 fall, varav 10 förorsakade av växter och 5 av växtgifter. En jämförelse av yrkessjukdomsfallen i jordbruket och skogsbruket år 1975 ger för handen, att 178 fall rapporterades skedda i skogsbruket och 10 i jordbruket, var emot förhållandet ifråga om yrkesdermatoserna är det motsatta, d. v. s. 31 fall i jordbruket mot 7 i skogsbruket.

Olycksfall och yrkessjukdomar i jordbruket förblir ofta orapporterade, emedan de självständiga jordbrukarna i allmänhet inte är försäkrade mot olycksfall.

Troligen förekommer i jordbruket en del yrkessjukdomar, om vilka man tidigare inte haft någon kännedom. Detta beror på, att systematisk kartläggning av jordbruksbefolkningens yrkessjukdomar eller andra av arbetet förorsakade sjukdomar ännu inte gjorts.

Undersökningar av arbetsförhållanden

Institutet för arbetshygien har gjort undersökningar beträffande traktorernas skötsel samt registrerat de olycksfall med traktorer, som lett till döden. Vid en undersökning av traktorer, som körts på allmän väg, kunde deras funktionsduglighet bedömas med 10,5 poäng av 18 möjliga. I samband med denna undersökning konstaterades en hel del brister i traktorernas underhåll. Man antar emellertid, att blott de bäst underhållna traktorerna körs på vägar och att de sämst underhållna enbart används på fälten (Olkinuora 1975). Under 1975 dog 26 personer till följd av olyckor med traktorer och hälften av olyckorna skedde under körning på väg. Endast fyra olycksfall inträffade i arbete på fält. År 1973 hade 40 dödsolyckor med traktorer registrerats och sålunda kan en viss avtagande tendens skönjas. Enligt polisrapporterna skulle ca. hälften av dödsolyckorna kunnat undvikas, om traktorerna hade varit försedda med skyddshytt.

Vid Institutet för arbetshygien har man också undersökt luftens dammhalter vid torkning av säd och i arbete med skördetröskor. Resultaten visade, att dammhalterna vid torkning av säd inte översteg de tillåtna 10 mg/m³ luft, medan dammhalterna i skördetröskornas förares andningszon var 2—3 gånger högre än de tillåtna gränsvärdena.

Arbetskyddsbyrån för jordbruk och skogsbruk vid Institutet för arbetshygien har undersökt kreatursskötselns belastningar. De största belastningarna konstaterades förorsakade av silofodrets bärande och distribution, skottning av dynga, bärande av fodersäckar samt lyftning av mjölkstänkor. De obekvämate ställningarna förorsakades av skottning av dynga. Likadana resultat erhöles i den ergonomiska kartlägg-

ning, som gjorts av jordbrukstekniska institutionen vid Helsingfors universitet (Kivilahti 1975).

Förslag till åtgärder

Emedan jordbrukarna är utsatta för olycksfall, borde maskinskyddet förbättras. En åtgärd i denna riktning vore en effektivare maskinkontroll. De nordiska ländernas samarbete med internationella expertorganisationer för sammanställning av anvisningar för arbetsredskap och -maskiner borde ökas. Genom lättfattliga anvisningar och råd samt ökad skolning skulle jordbruksbefolkningens upplysning om jordbrukets riskfaktorer kunna förbättras.

I jordbruket nyttjas en mängd kemikalier, gödslingsmedel, växtskydds- och bekämpningsmedel. Kännedomen om ämnenas användning och ändamål, deras hälsovådlighet samt nödvändiga bruksanvisningar borde effektivt spridas bland jordbruksbefolkningen.

Emedan jordbruksbefolkningen till stor del är egna företagare, förmedlas informationen effektivast genom jordbrukarnas fackmannatidskrifter och andra -publikationer samt genom jordbruksproducentförbundens utbildnings- och informationsorganisationer. Informationsförmedlingen borde ökas och informationskanalerna förbättras för att de nuvarande och framtida forskningsresultaten bättre skulle kunna nå jordbruksbefolkningen. De internordiska informationskanalerna borde få effektivare funktion och spridningen av kunskaperna om forskningsresultaten samt deras tillämpning borde förbättras på det internordiska planet.

Sammandrag

Om jordbruksbefolkningens sjukdomar, arbetsbelastningar, olycksfall och arbetsmetoder existerar blott spridda undersökningar. Ehuru jordbruksbefolkningen för närvarande synes minska, kommer den dock att förbli en beaktansvärd yrkesgrupp. Enligt en prognos av statsrådets kansli kommer jordbruksbefolkningen år 1985 att uppgå till 241 700 personer eller ca. 10 % av landets totala befolkning i arbetsför ålder. Därför är det av yttersta vikt att lära känna denna yrkesgrupps problem och att göra utförligare undersökningar av arbetshälsovådorna i jordbruket. För undersökningar av arbetarskyddsproblemen inom jordbruket och skogsbruket kommer forskningsbyrån vid Institutet för arbetshygien under år 1977 att överföras till Kuopio regioninstitut för arbetshygien. Genom denna byrås insatser kan vi delta i de samnordiska projekten för utredning av jordbrukets arbetarskyddsfaror.

Institutet för arbetshygien fäster speciell uppmärksamhet vid de punkter, som hänför sig till det egna verksamhetsfältet och önskar delta i den kontinuerliga samnordiska utredningen av synpunkterna på jordbrukets hälsovård och arbetarskydd. Institutet anser att ett sam-

nordiskt seminarium för kartläggning av jordbrukets arbetarskyddsproblem skulle utgöra en utmärkt utgångspunkt för dessa utredningar.

Helsingfors den 28 oktober 1976

Institutet för arbetshygien

Jorma Rantanen
Generaldirektör

Jyrki Nuutinen
Tf. specialist i arbetsmedicin

Finlands läkarförbund¹:

Enligt Finlands läkarförbund kan samnordisk forskning av jordbruksbefolkningens sjukdomsbenägenhet o. d. anses vara mycket nödvändig då jordbruksbefolkningen säkerligen har egna särproblem i detta hänseende.

Enligt förbundets uppfattning torde Nordiska ministerrådet självt dock inte ha möjligheter att utföra en sådan undersökning. Ministerrådet bör i stället ge en rekommendation att utföra en sådan undersökning. I praktiken måste denna utföras av lämpliga forskningsinstitut i de olika länderna.

I Finland har Folkpensionsanstalten redan kunskapsmaterial, som grundar sig på bilklínikforskningar, sjukdomsbenägenhetsforskningar och sjukförsäkringsstatistiker från detta område. Folkpensionsanstalten har också helt nyligen insamlat material för sjukdomsbenägenhetsforskning. Detta omfattar ett påfallande stort och representativt urval av hela befolkningen också av jordbruksbefolkningen. Detta material är nu under behandling. En rekommendation från ministerrådet skulle sannolikt främja jämförelsen av de hittills insamlade forskningsresultaten i de nordiska länderna och stimulera forskningen på likartade grunder i dessa länder.

Helsingfors den 11 oktober 1976

Finlands läkarförbund

K. J. Oravisto
Ordföranden

Kaarina Sarvilinna
Lagfaren sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Ålands producentförbund:

Allmänt kan konstateras att de sociala frågorna inte på långt när blivit lösta för jordbruksbefolkningens del. Eftersläpningen på detta område, möjligheterna till semesterledighet på någorlunda likartat sätt som andra yrkesgrupper, den uteblivna weekendledigheten för den del av jordbruksbefolkningen som sysslar med kreatursskötsel, isoleringen i glesbygden kan vara faktorer som påverkar den psykiska hälsan. Om man därtill lägger den stora risken för olycksfall samt hanteringen av hälsofarliga ämnen så måste man anse att förslagsställarna verkligen är ute i ett angeläget ärende. Vad som däremot kan ifrågasättas är deras påstående om att det inom lantbruket skulle förekomma en onormalt stor sjukledighet. I verkligheten förhåller det sig på det viset att man inom denna yrkeskår många gånger är tvungen att arbeta fast hälsan kan vara sviktande. Särskilt inom animalieproduktionen är man ofta tvungen att utföra de nödvändigaste göromålen, fast man med löntagarbefolkningens mått mätt skulle kunnat sjukskriva sig och följaktligen med lagens rätt kunnat vara borta från arbetet. Problemet sammanhänger mycket med att jordbrukarna arbetar i form av egenföretagare och det kan vara ytterst svårt att få tag i kompetenta vikarier. Arbetet på ett lantbruk fordrar en oerhört mångsidig kompetens och erfarenhet. Jordbrukaren måste, förutom att han skall vara tekniskt kunnig, även kunna bedöma och förutse saker och ting. Om en jordbrukare råkar ut för en allvarigare olyckshändelse i vårbruket t. ex. så kan detta medföra att en stor del av inkomsten kan gå förlorad. Det räcker inte med att man kan utföra jordbruksarbetet, man måste även känna sitt jordbruk. Var finns den jordbrukare som inte efteråt fått konstatera att de s. k. lärpengarna varit stora.

Påståendet om den stora sjukledigheten inom jordbruket måste anses sökt.

Förslaget om ökad forskning inom det aktuella området kan understödjas. Man känner långtifrån till orsakssammanhangen till de problem som omnämns i förslagsställarnas motivering. Det borde även utredas i vilken mån jordbruksbefolkningen kommer att bli delaktiga av den stegvis införda fria företagshälsovården. I Finland är det kommunerna och kommunalförbunden som genom antagandet av långtidsplaner med stöd av hälsovårdslagen prioriterar olika yrkesgrupper i detta avseende. Enligt vad som erfarits har man genomgående ställt jordbruksbefolkningen sist i kön när det gäller att komma i åtnjutande av fri hälsovård.

En sak som även borde utredas är de ersättningar och förmåner som lantbruksföretagarna erhåller från sjukkassan i samband med sjuk- och olycksfall. Grunderna för dessa ersättningar bygger ibland på nonchalanta värderingar av den s. k. arbetsinsatsen. Ett erkännande av denna från andra yrkesgrupper skulle vara nödvändig, och man måste verk-

ligen fråga sig om inte jordbruksbefolkningen i detta avseende blivit berövade sina rättigheter som enligt grundlagen skall tillkomma alla medborgare på ett likvärdigt sätt.

Ett belägg för detta är det faktum att kvinnans arbetsinsats i det åländska jordbruket 1974 värderas till endast 4,30 mk per arbetstimme, medan industriarbetarlönen för kvinnor i medeltal var nästan dubbelt så hög.

Då det statistiskt kunnat konstateras att invaliditetsgraden hos jordbruksbefolkningen är avsevärt större än inom andra yrkesgrupper så stöder detta tanken på att någonting borde göras för att finna orsakerna. Dessa uppgifter kan inte avfärdas utan vidare.

Ålands producentförbund omfattar Nordiska rådets medlemsförslag om samarbete för förbättrad hälsovård för jordbruksbefolkningen i de nordiska länderna.

Förslagsställarnas sammanfattning i två punkter om vad som i första hand borde utredas och förverkligas, förelås utökat med en tredje punkt som skulle gå ut på att verkställa en utredning om i vilken mån jordbruksbefolkningen erhållit del av de sociala förmåner som gällande lagstiftning i de nordiska länderna kommer övriga medborgare till del.

Mariehamn den 13 oktober 1976

Ålands producentförbund

Göran Bengtz
Ordförande

Göran Helling
Sekreterare

N o r g e

Sosialdepartementet:

I Norge vil jordbruksbefolkningen i stor utstrekning omfatte de som har sitt yrke i jordbruk og skogsbruk idet disse to driftstyper er kombinert på ett og samme bruk. Det vil derfor være naturlig å se jord- og skogsbruksbefolkningen under ett med tanke på helsevern.

En meget stor del av enhetene innen jordbruket er familiebruk der alle medlemmene gjør sin arbeidsinnsats, d. v. s. mann, kone og barn. Med tanke på helsevern er dette et meget viktig forhold idet man vil ha med en uensartet persongruppe å gjøre.

Det foreligger få nøyaktige opplysninger over yrkessykdoms- og ulykkesfrekvens for denne delen av befolkningen. Dette skyldes delvis mangel på systematisk helseovervåking og registrering av gruppens helsetilstand.

I perioden 1958—59 til 1971—72 har antall dagsverk for menn sys-selsatt i jordbruket gått ned til omtrent det halve. I samme tidsrom har man ikke hatt en tilsvarende nedgang i ulykkesdødsfall i jordbruket, jfr. vedlagte tabell 1. De foreliggende statistikker kan gi holdepunkt for en relativ økning i tilfeller av ulykkesdødsfall i nevnte tidsperiode.

Man er spesielt oppmerksom på den økte helserisiko som følger av forandringer i arbeidsmiljøet og omlegging av arbeidsrutiner som kommer med økt mekanisering, bruk av kjemikalier og gifter m. v.

Helsetjenesten som del i et bedre helsevern for jordbruket er omtalt på side 24 i NOU 1976: 48, Bedriftshelsetjenesten:

— — — jordbruk — — — har såvidt særegne problemer at det system som bedriftshelsetjenesten bygger opp etter ikke antas hensiktsmessig for å takle problemene. Næringen — — — er også unntatt fra Arbeidervernlovens bestemmelser, som helsearbeidet på mange måter tar sitt utgangspunkt i. Gruppen har derfor funnet det riktig å holde — — — (denne) næringe . . (n) utenfor den videre diskusjon om Bedriftshelsetjenesten.

Skogsarbeid topper riktignok listen over skader pr. 1 000 årsverk, men gruppen antar for sin del at en fullt utbygget bedriftshelsetjeneste for skogsarbeidere neppe vil ha noen innflytelse på skadetallet. Problemene ligger mer på det rent tekniske og yrkesopplæringsmessige plan.

En eventuell helsetjeneste for jordbruksbefolkningen vil måtte ta i betraktning den spredte bosetting. En egen helsetjeneste for denne delen av befolkningen kan derfor neppe være hensiktsmessig. Ved utbygging av den allmenne helsetjeneste vil man bedre kunne nå ut også til denne meget spredte del av befolkningen.

Jordbruksbefolkningen vil også kunne være en hensiktsmessig målgruppe for spesielt tilrettelagt helsemessig opplysningsvirksomhet.

Med vår mangelfulle kunnskap om helseforholdene for denne spesielle yrkesgruppen vil man gi det fremsatte forslag sin tilslutning, og man ser frem til et samarbeid om bedre helsevern for jordbruksbefolkningen.

I denne forbindelse har man forøvrig merket seg at Europarådets stedfortrederkomite i sitt møte i Strasbourg den 8.—18. november 1976 har behandlet: Health and safety of those engaged in agriculture, hvilket viser den vide interesse man nå har for de spesielle helseproblemer knyttet til denne befolkningsgruppen.

Oslo, 21. januar 1977

Etter fullmakt
Torbjørn Mørk

Sigmund Aasen

Den norske lægeforening:

Lægeforeningen vil støtte det initiativ som er tatt i forslaget til å få klarlagt de spesielle helseproblemer jordbruksbefolkningen har, og gir sin tilslutning til medlemsforslaget om samarbeid om bedre helsevern for jordbruksbefolkningen.

Lægeforeningen vil imidlertid peke på at et bedre helsevern for disse yrkesgrupper bør, så langt råd er, bygges ut innenfor rammen av den lokale helsetjeneste og at man bør unngå å bygge opp en ny fullstendig særomsorg.

Oslo, 10. desember 1976

Jon Skåtun
Generalsekretær

Johan Greve Brun

De norske livsforsikringsselskapers forening:

De norske livsforsikringsselskapers forening har vanligvis ikke engasjert seg spesielt i spørsmål vedrørende yrkessykdommer og arbeidsulykker, og vi har derfor ingen bemerkninger eller kommentarer til medlemsforslaget.

Oslo, 1. desember 1976

De norske livsforsikringsselskapers forening
Erling Rikheim

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

Socialstyrelsen, som i rubricerade ärende inhämtat yttrande från ledamoten av styrelsens vetenskapliga råd professor Gunnar Lindgren, ansluter sig till vad däri anföres (*se nedan*). Styrelsen tillstyrker sålunda det framlagda medlemsförslaget.

Projektgruppen jordbrukets socialmedicin har redovisat sitt forskningsarbete i meddelanden, hittills 17 nr. Sex fullständiga serier av dessa översändas samtidigt med detta yttrande som paket för distribution till medlemsländerna inom Nordiska rådet.

Stockholm den 25 november 1976

Bror Rexed

Ulf Nicolausson

Ledamoten i socialstyrelsens vetenskapliga råd, professor Gunnar Lindgren:

I förslaget åberopas särskilt en i Finland utarbetad förteckning över de mest brådskande forskningsobjekten inom lantbruket för främjande av "arbetskydd inom lant- och skogsbruket". I medlemsförslaget anföres bl. a.:

Till de mest brådskande arbetsuppgifterna hör, utöver åstadkommandet av registrering av olycksfall, bl. a.:

forskning rörande arbetets och arbetsmetodernas inverkan vid uppkomsten av inom jordbruket typiska sjukdomar,

forskning rörande av arbetet framkallade sjukdomar inom jordbruket och rörande metoderna att råda bot på dem,

kartläggning av särskilt belastade arbeten och arbetsmetoder,

framsökande av metoder för att förbättra den rådande hälsosituationen,

utredning av verkningarna på hälsotillståndet av den ständiga bundenheten vid arbetet och det otillräckliga socialskyddet samt av metoderna för att åstadkomma en förbättring i detta avseende,

utredning av jordbruksbefolkningens rehabiliteringsbehov och av metoderna att tillgodose detta.

Förslaget utmynnar i en hemställan till Nordiska rådet att rekommendera Nordiska ministerrådet att

1) verkställa en utredning rörande jordbruksbefolkningens sjukdomsbenägenhet, hälsovård, arbetsplatshälsovård, arbetskydd och rehabiliteringsbehov i de nordiska länderna, samt att

2) på grundval av denna utredning antaga gemensamma riktlinjer för nödiga åtgärder på det nationella planet.

Under hänvisning till ovanstående vill jag härmed anföra följande.

Forskning inom de av förslagsställarna berörda områdena på arbetsmiljöns område har sedan många år bedrivits i Sverige men i begränsad omfattning och till för några år sedan utan någon egentlig samordning. Under 1960-talet bildades inom ramen för jordbrukets skyddspropaganda en projektgrupp som under benämningen Jordbrukets socialmedicin bedrivit forskning av just det slag förslagsställarna redovisat. Till projektet, vars ledning är förlagd till Institutionen för socialmedicin vid Lunds universitet, har sedan 1968 erhållits medel genom anslag från socialdepartementet, riksbankens jubileumsfond och arbetarskyddsfonden. Arbetet har successivt redovisats i meddelanden, av vilka hittills 17 nr utkommit. Sex fullständiga serier av dessa meddelanden bilägges för distribution till medlemsländerna inom Nordiska rådet.

För samordning av inom lantbrukshögskolan pågående arbetsmiljöforskning har nyligen en särskild samarbetskommitté bildats i vilken undertecknad ingår som representant för Jordbrukets socialmedicin. Av intresse för föreliggande ärende är att vid samarbetskommitténs senaste sammanträde genomgicks ett utkast till en projektrapport utarbetad av Gunnar Sundgren och betitlad "Jordbrukets arbetsmiljö — en pro-

bleminventering". Rapporten omfattar ett 50-tal sidor och redovisar kortfattat för dagen aktuell arbetsmiljöforskning inom svenskt jordbruk. Rapporten omnämner icke förekomsten av redan insamlat men hittills obearbetat material som ex. projektet jordbrukets socialmedicin för närvarande disponerar; t. ex. över sjukfrånvaro inom jordbruket ställd i relation till samtidigt insamlade miljöuppgifter. Jordbrukets socialmedicin har även insamlat information från åtskilliga länder utanför Skandinavien, huvudsakligen i anslutning till studiebesök. Av i detta sammanhang aktuella länder må nämnas Canada, USA, England, Holland, Västtyskland, DDR, Österrike, Polen och Sovjetunionen.

Ytterligare information kring frågan om hälsotillståndet inom lantbruket kan erhållas från den under våren 1976 publicerade rapporten från LRF:s utredning om hälsovård för lantbrukare.

Av vad ovan anförts är det klart att inom Sverige finns en betydande potential för en intensifierad forskning inom lantbrukets arbetsmiljö. Tillgången på forskare inom Sverige och övriga nordiska länder är emellertid starkt begränsad och konkurrensen om forskningsmedel är för närvarande stark. Det är därför synnerligen angeläget att underlätta och ytterligare förstärka det samarbete som redan finns mellan de nordiska länderna vad beträffar jordbrukets arbetsmiljö och jag vill därför tillstyrka att medlemsförslaget till Nordiska rådet om utredning angående de socialmedicinska förhållandena inom jordbruksbefolkningen snart kommer till stånd och att därvid i första hand redan insamlat material bearbetas och utnyttjas. Därest de nordiska länderna inom detta område uppträder som en enhet borde också möjligheterna att påverka förhållandena i andra länder och kanske framför allt produktionen av jordbruksmaskiner utökas.

Lund-Malmö den 21 oktober 1976

Gunnar Lindgren

Riksförsäkringsverket:

I förslaget hänvisas till att finska undersökningar visat att jordbruksbefolkningen ofta drabbas av speciella skador och sjukdomar och att sjukdoms- och olycksfallsfrekvenserna hos jordbruksbefolkningen också i de övriga nordiska länderna är höga. Förslagsställarna har därför funnit det angeläget med en för Norden gemensam kartläggning av förekomsten av sjukdomar samt med gemensam forskning om bl. a. metoder att förebygga desamma.

Beträffande kartläggning av förekomsten av sjukdomar och skador hos den del av lantbruksbefolkningen som utför eget arbete, vilket enligt förslagsställarna bör utgöra en inledning av utredningsarbetet, får riksförsäkringsverket anföra följande.

Statistik som för Sveriges del kan ha sammanhang med de berörda frågorna förs inom riks försäkringsverket på tre områden, nämligen sjuklighet med ersättning från den allmänna försäkringen, yrkesskador och förtidspension.

Statistik över *sjukligheten* avser personer som är sjukpenningförsäkrade enligt lagen om allmän försäkring. Uppgifterna visar således den försäkringsmässiga sjukfrånvaron, d. v. s. frånvaro från arbetet för vilken sjukpenning utgått, och är uppdelade i olika åldersgrupper och inkomstlägen samt kön. Uppdelning sker också på anställda och egna företagare. Några uppgifter om yrken förekommer inte i den löpande statistiken, och det bör påpekas att i försäkringskassornas grundmaterial förekommande yrkesuppgifter inte är av sådan kvalitet att de tillåter statistisk bearbetning. Diagnosuppgifter finns registrerade hos försäkringskassorna, men ingår inte i de maskinella register som används för bl. a. statistikproduktion. Någon löpande statistik över de diagnoser som ligger till grund för sjukfrånvaron förs sålunda inte.

Statistiken utvisar ett lägre genomsnittligt antal sjukdagar per person för samtliga egna företagare jämfört med samtliga anställda. Hur jordbrukarna förhåller sig inom gruppen egna företagare framgår som ovan nämnts inte av den befintliga statistiken. Om det lägre sjuktalet för egna företagare i realiteten motsvarar en lägre sjukledighet eller t. ex. beror på en benägenhet att i vissa situationer avstå från sjukanmälan går heller inte att avgöra.

På grund av att man observerat en viss ökning av sjuktalet sedan år 1974 pågår inom verket en utredning av faktorer som kan vara orsaker till denna ökning. Det har diskuterats att man för denna utredning skulle inhämta uppgifter om bl. a. yrken. Om detta kan ske skulle det bli möjligt att inom ramen för denna specialstudie särskilt beakta jordbrukarnas sjuklighet.

Den av riks försäkringsverket förda *yrkesskadestatistiken* bygger för närvarande på anmälningar om skador som drabbat personer vilka är obligatoriskt försäkrade enligt yrkesskadeförsäkringslagen. Eftersom denna lag omfattar enbart arbetstagare och elever vid vissa utbildningsanstalter ingår inte egna företagare, t. ex. jordbrukare, i statistiken. Av den befintliga statistiken, som alltså avser i huvudsak anställd personal, framgår emellertid att antalet yrkesskador år 1973 per en miljon arbetstimmar inom näringsgrenen jordbruk (29,6) inte är anmärkningsvärt hög i förhållande till genomsnittet för hela näringslivet (19,1). Som jämförelse kan nämnas de mest utsatta näringsgrenarna, nämligen stuveri, järn- och stålgljuteri samt slakteri med 96,1, 78,3 resp. 68,9 fall per en miljon arbetstimmar.

Enligt yrkesskadeförsäkringskommitténs nyligen framlagda förslag (SOU 1976: 50) skall även egenföretagare omfattas av den fr. o. m. den 1 juli 1977 gällande arbetsskadeförsäkringen. Vidare har yrkesskadesta-

tistikutredningen föreslagit (SOU 1976: 17) att ett nytt informationssystem för arbetsskador skall gälla fr. o. m. den 1 januari 1978. Detta informationssystem kommer att kunna ligga till grund för såväl reguljär, mer översiktlig statistik som för specialundersökningar med hög detaljeringsgrad. Om dessa förslag realiseras kommer möjligheten att kartlägga skador till följd av olycksfall eller annan skadlig inverkan av arbetet inom jordbruket att öka väsentligt.

Riksförsäkringsverkets statistik över *förtidspensioner* omfattar bl. a. nybeviljade pensioner, fördelade på ålder, kön och orsak till pensioneringen (diagnos). Statistiken omfattar såväl anställda som egenföretagare men någon åtskillnad görs ej dem emellan och uppdelning sker inte heller på yrken.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den av riksförsäkringsverket för närvarande förda statistiken inte ger möjlighet att särskilt belysa jordbrukarnas sjuklighet eller hälsoförhållanden i övrigt. Det föreslagna nya informationssystemet för arbetsskador kan emellertid, om också egna företagare omfattas av den nya arbetsskadeförsäkringen, i framtiden ge möjlighet till vissa specialbearbetningar som mer fullständigt än för närvarande kan belysa arbetsskaderiskerna inom jordbruket.

Det torde också finnas möjligheter att komplettera underlaget för statistiken rörande sjukledighet och förtidspensionering på ett sådant sätt att det lämpar sig för specialstudier av här aktuella frågor.

Det bör här påpekas att det kan vara vanskligt att göra direkta jämförelser mellan olika länder av statistiska data av den typ som här berörts. Dessa påverkas av olikheter länderna emellan i fråga om socialförsäkringssystemens uppbyggnad samt av en lång rad omständigheter utanför socialförsäkringssystemet som kan variera från land till land.

Riksförsäkringsverket finner det viktigt att man tar upp frågor om arbetsmiljö, arbetarskydd och hälsovård för alla grupper i arbetslivet. Det är viktigt att förhållandena såväl inom industrin som inom andra arbetsområden uppmärksammas. Jordbruket utgör en av de näringsgrenar utanför industrisektorn som det kan finnas skäl att specialstudera. Verket finner det också angeläget att i sådana studier en viss samordning sker mellan insatserna i de nordiska länderna. Enligt förslagsställarna framstår arrangerandet av ett nordiskt seminarium om denna problematik som ett lämpligt första steg i riktning mot ett nordiskt samarbete i denna fråga. Verket instämmer häri och finner inte i övrigt anledning till invändningar mot de i motionen framförda förslagen.

Stockholm den 15 november 1976

Hans Järnbrink

Göran Smedmark
Föredragande

Arbetskyddsstyrelsen:

I Sverige föreligger och pågår undersökningar om jordbruksbefolkningens arbetsmiljö.

Vid arbetskyddsstyrelsen pågår sålunda projekt beträffande maskinergonomi och vibrationer som i hög grad berör jordbruket. Följande tre områden är för närvarande aktuella.

1. Helkroppsvibrationer. Kartläggande studier av förekomst av vibrationer i olika typer av maskiner.
2. Förarstolar. Viss medverkan i statens maskinprovningars arbeten för att finna testmetoder för förarstolar.
3. Ergonomisk utformning av förarplatsen. Viss uppföljning av professor Gunnar Lindgrens studier (*se nedan*).

Som ytterligare exempel på forskning och undersökningar om jordbruksbefolkningens arbetsmiljö kan nämnas följande projekt som bedrivs vid institutioner som ej erhållit medlemsförslaget på remiss.

Institutionen för socialmedicin, professor Gunnar Lindgren, Lunds universitet utgör projektledning för projektet jordbrukets socialmedicin, vilket avser att kartlägga arbetsmiljön inom jordbruket. Projektet påbörjades 1968 av Jordbrukets skyddspropaganda. Arbetskyddsstyrelsen medverkar i projektet. Inom projektets ram har gjorts ett antal undersökningar på jordbruksbefolkningen i fem kommuner i Skåne. Hälsotillstånd, sjukdomar, olycksfall m. m. har därvid kartlagts.

Inom lantbrukshögskolans forsknings- och försöksorganisation finns av högskolans styrelse tillsatta ett antal samarbetskommittéer såsom samordnande organ för hela produktkedjor och liknande arbetsområden. I samband med en översyn av kommittéernas verksamhet 1974 och den satsning på arbetsmiljöfrågor som gjorts i högskolans långtidsplan tillsattes även en samarbetskommitté för arbetsmiljöfrågor i lantbruket. Denna kommitté, i vilken även ingår en representant för arbetskyddsstyrelsen, har till uppgift att inom sitt område

- kontinuerligt bevaka forsknings- och försöksverksamhet
  - kartlägga behovet av forskning och försöksverksamhet
  - föreslå angelägna projekt
  - ta initiativ till att samordnade projekt kommer till stånd
  - följa arbetet i samordnade projekt
  - beakta behovet av information om den samordnade verksamheten
- samt
värdera resultatet.

Vid skogshögskolan pågår forskning som delvis berör hälsoförhållanden hos jordbruksbefolkningen speciellt småbrukare med kombinerad sysselsättning i jord- och skogsbruk. Vid skogshögskolan bedrivs projektet "Former för arbetskydd och hälsovård inom småskogsbruket" finansierat av Nordiska skogsarbetsstudiernas råd. Syftet med projektet är att ta fram underlag för bedömning av lämpliga organisa-

tionsformer för arbetarskyddet och hälsovårdens bedrivande inom småskogsbruket med hänsynstagande till jordbrukets behov.

Enligt bemyndigande av regeringen 1976-02-26 har chefen för arbetsmarknadsdepartementet tillsatt en utredning om företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten.

Styrelsen har i dag ej underlag för att taga ställning till i vilken utsträckning ett nordiskt samarbete är motiverat på ifrågavarande område. Under Nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor sorterar emellertid en arbetsgrupp för arbetsmedicin/yrkeshygien med uppgift att överväga formerna för en effektivisering av det nordiska samarbetet på arbetsmedicinens/yrkeshygienens område. Arbetarskyddsstyrelsen är representerad såväl i kommittén som i gruppen. Arbetsgruppen kan framlägga förslag till nordiska samarbetsprojekt. Gruppen som sålunda bedömer förutsättningarna för nordiska projekt studerar för närvarande bl. a. frågan om samverkan beträffande forskning om arbetarskydd inom jordbruket. Resultatet av gruppens arbete i denna fråga kan väntas föreligga under första delen av 1977.

Stockholm den 23 november 1976

Gunnar Danielson

Gunilla Warnbeck

Landstingsförbundet:

Flertalet av de frågor och problem som diskuterats i medlemsförslaget är föremål för utredning eller behandling i vårt land. Redan den i maj 1967 träffade överenskommelsen mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige beträffande riktlinjer för företagshälsovården belyser dessa förhållanden i allmänhet. Här fastslås således behovet av god arbetsmiljö och god hälsa, samtidigt som med företagshälsovård förstås såväl medicinska, tekniska som sociala insatser.

1971 års riksdagbelut om företagshälsovård ligger till grund för den nuvarande inriktningen för hälsovård och förebyggande insatser på arbetsplatserna. Härtill kommer att under år 1976 tillsatts en parlamentarisk utredning om företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten. Sedda ur jordbrukarbefolkningens synvinkel innehåller direktiven för denna utredning många intressanta inslag.

Delar av arbetsmarknaden omfattas inte av avtal om företagshälsovård. De sakkunniga bör undersöka i vilken utsträckning arbetstagare på dessa områden likväl erbjuds företagshälsovård samt bedöma den framtida utbyggnadstakten.

En särskild fråga gäller den lämpliga organisationen av företagshälsovården i små och geografiskt spridda företag där man haft svårt att finna lämpliga modeller för verksamheten.

Hinder i den nuvarande utbyggnaden av företagshälsovården skall analyseras. Försöksverksamhet skall prövas för att få erfarenheter av organisation och inriktning under särskilda förhållanden.

Det får ses som mycket angeläget för jordbruksbefolkningen att man snarast får sina hälsovårdsfrågor lösta — det råder en hel del brister på bl. a. arbetarskyddssidan. Denna fråga är också ur medicinsk synpunkt synnerligen viktig.

Med anledning av en i Lantbrukarnas riksförbund framtagen utredning år 1976, Hälsovård för lantbrukare, har beslut fattats om en uppbyggnad av företagshälsovård i ny organisation, benämnd Lantbrukshälsan, med syfte att förebygga ohälsa till följd av arbetet och arbetsmiljön. Uppbyggnaden skall ske under en femårsperiod och omfatta grundläggande medicinsk och teknisk företagshälsovård för såväl egenföretagare som anställda.

För landstingens vidkommande har en ökad satsning skett på området för en utbyggd företagshälsovård. Detta gäller främst samordningen mellan företagshälsovård och den offentliga vården för att tillvarata samordningsfördelar och åstadkomma en riktig avvägning av resurserna. Landstingens engagemang i företagshälsovård har redovisats vid 1975 och 1976 års förbundskongresser. I en lägesrapport till kongressen 1976 omnämns försöksverksamheter inom sex landsting. Avsikten är att få praktisk erfarenhet av den organisation och administration, som behövs för landstingens medverkan i extern företagshälsovård och få klarlagt framtida behov hos sjukvårdshuvudmännen av medicinska, tekniska och personalsociala insatser.

Avslutningsvis kan förbundsstyrelsen konstatera att i medlemsförslaget redovisade frågeställningar är föremål för berörda intressenters bearbetning. Branschorgan, statlig utredningsverksamhet, arbetsmarknadens parter och sjukvårdshuvudmännen medverkar i detta utrednings- och utvecklingsarbete. Jordbrukarbefolkningens hälsovård kan följaktligen bli tillgodosedd på sätt som i stort sett motsvarar den övriga befolkningens i vårt land. Utifrån de intressen förbundsstyrelsen har att företräda finner styrelsen för närvarande ingen anledning att — i form av ett gemensamt nordiskt projekt — börja med ytterligare utredningsverksamhet på detta område.

Stockholm den 25 november 1976

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

Lantbrukarnas riksförbund (LRF):

I förslaget anförs ett antal frågor som behöver utredas angående arbetsmiljö, hälsa och hälsovård inom lantbruket. Förslagsställarna menar att det står mycket att vinna på ett nordiskt samarbete vid utredandet av dessa frågor. Som ett naturligt första steg i denna riktning nämns arrangerandet av ett nordiskt seminarium.

LRF tillstyrker att det föreslagna seminariet kommer till stånd. Ett utbyte av kunskap och erfarenheter mellan forskare och praktiker från de nordiska länderna vore av stort värde. Framför allt är det angeläget att intensifiera och avgränsa de problemområden inom vilka ett fortsatt och fördjupat samarbete mellan de nordiska länderna kan förväntas bli särskilt givande.

Förslagen att verkställa en utredning rörande jordbruksbefolkningens sjukdomsbenägenhet m. m. i de nordiska länderna och att på grundval av en sådan utredning anta gemensamma riktlinjer för åtgärder på det nationella planet, anser LRF bör bedömas i belysning av erfarenheterna från det nämnda seminariet. LRF vill i sammanhanget framhålla att underlaget, i varje fall i Sverige, för den föreslagna utredningen är mycket begränsat.

Avslutningsvis vill LRF också nämna att LRF i samarbete med Svenska lantarbetareförbundet, Skogs- och lantbrukstjänstemannaförbundet samt Skogs- och lantarbetsgivareförbundet kommer att verka för att företagshälsovård kommer till stånd inom lantbruket. För ändamålet har en särskild organisation, Lantbrukshälsan AB, bildats. Bakgrunden utgörs av de förslag som framlades av den i medlemsförslaget omnämnda utredningen, vars rapport skickas separat för kännedom.

Stockholm den 11 november 1976

Lantbrukarnas riksförbund

Erik Jonsson

Robert Nilsson

Försäkringskassaförbundet:

Förbundets synpunkter

Undersökningar som gjorts i Finland har visat att sjukdoms- och olycksfallsfrekvenserna hos jordbruksbefolkningen är höga. För Sveriges del finns inte någon statistik som redovisar sjukfrekvensen för olika yrkeskategorier, varför det inte är möjligt att konstatera om motsvarande förhållanden som råder i Finland för jordbruksbefolkningen

gäller även för Sveriges del. Erfarenhetsmässigt har man dock inom försäkringskassorna den uppfattningen att sjukfrekvensen för jordbruksbefolkningen snarare understiger än överstiger genomsnittet för landets befolkning. Huruvida detta grundar sig på en lägre verklig sjuklighet för jordbruksbefolkningen eller om man i en del fall känner sig tvingad att ändå utföra vissa sysslor och därför inte sjukskriver sig har vi ingen uppfattning om.

När det gäller yrkesskadeområdet finns det för anställda (obs ej för egna företagare) inom jordbruket i Sverige en statistik som visar att det på 1 miljon arbetstimmar inträffar 29,6 yrkesskador. Denna siffra överstiger något genomsnittet för samtliga anställda i Sverige. Den understiger dock motsvarande tal för flertalet industribranscher.

För närvarande pågår i Sverige genom riksförsäkringsverkets försorg tillsammans med bl. a. arbetsmarknadens parter och Försäkringskassaförbundet en utredning för att utröna orsakerna till den för varje år ökande sjukfrånvaron. I det utredningsarbetet kommer med all sannolikhet analyser av sjukligheten inom olika branscher och förmodligen även yrkeskategorier att göras. Det är därför möjligt att denna utredning kan presentera i sammanhanget värdefullt utredningsmaterial.

Med hänsyn till bl. a. kostnadsutvecklingen inom sjukförsäkringen är det viktigt att allt större resurser satsas för att förebygga uppkomsten av sjukdom och olycksfall. Förbundet anser det därför värdefullt att initiativ tas för att nå resultat inom olika verksamheter.

Vi vill föreslå att de problem som berörs i medlemsförslaget ändå först blir föremål för överläggningar vid ett nordiskt seminarium innan ställning tas till genomförandet av en sådan utredning och vilka frågor som skall behandlas i denna utredning.

Kassornas yttranden bifogas (*se nedan*).

Försäkringskassaförbundet

Anna-Greta Skantz

Ingvar Nordin

Uppsala läns allmänna försäkringskassa:

Yttrande

Kassan tillstyrker förslaget om en utredning beträffande skador och sjukdomar som är ådragna under arbete inom jordbruket.

Kassan förutsätter därvid att även personal som är sysselsatt i skogsbruket skall omfattas av utredningen.

Yrkesskadeförsäkringskommittén har föreslagit att lagen om allmän

arbetsskadeförsäkring även skall omfatta egna företagare. Förslaget innebär att kassan skulle komma att erhålla uppgifter om olycksfall och sjukdomar förorsakade av arbetet för hela den jordbruksarbetande befolkningen.

Kassan kan på sätt som sker idag avisera yrkesinspektionen via en kopia av arbetsskadeanmälan att arbetsskada inträffat. Möjlighet kommer därmed att finnas att följa upp arbetsskadorna hos yrkesinspektionen.

Administrationen av en dylik utredning bör därför lämpligen förläggas till yrkesinspektionen.

Det ligger självfallet i kassans intresse att medverka till åtgärder som avser att förkorta eller förhindra skador eller sjukdomar.

Uppsala den 29 oktober 1976

Uppsala läns allmänna försäkringskassa

Gustav Persson

Kjell Fridh

Malmö allmänna försäkringskassa:

Styrelsen bestrider inte att det behövs förbättrad hälsovård för såväl jordbruksbefolkningen som andra grupper.

De problem som berörs i medlemsförslaget bör enligt styrelsens uppfattning först bli föremål för överläggning vid ett nordiskt seminarium, innan ställning tages till en eventuell utredning och vilka frågor som skall behandlas i denna.

Malmö den 29 oktober 1976

Malmö allmänna försäkringskassa

Anna-Greta Skantz

Sune Broms

Östergötlands läns allmänna försäkringskassa har i skrivelse den 29 oktober 1976 förklarat sig tillstyrka förslaget.

Värmlands läns allmänna försäkringskassa:

I förslaget hänvisas till att undersökningar som gjorts i Finland visar, att sjukdoms- och olycksfallsfrekvensen hos jordbruksbefolkningen är

hög. Någon statistik finns inte inom försäkringskassorna som visar sjukfrekvensen mellan olika yrkeskategorier. Huruvida förhållandena är likartade i vårt land kan därför inte avgöras på grundval av vårt material. Erfarenhetsmässigt anser vi oss emellertid kunna konstatera att sjukfrekvensen i fråga om jordbruksbefolkningen inte är särskilt hög i förhållande till andra grupper. Troligen är motsatsen mera sannolik. Om detta grundar sig på lägre verklig sjuklighet eller det förhållandet att man även vid sjukdom försöker eller helt enkelt tvingas att utföra viss del av de vanliga sysslorna och därför avstår från sjukamölan undandrar sig vår bedömning.

Frågor om arbetsmiljö, arbetsskydd och hälsovård har fått en allt mer framskjuten plats i vårt arbetsliv. Störst uppmärksamhet har förhållanden inom industrin rönt. Vi anser det vara viktigt att även andra arbetsområden inte glöms bort och givetvis bör i det sammanhanget även jordbruket uppmärksammas.

Försäkringskassorna bör generellt ha en positiv inställning till åtgärder ägnade att förebygga uppkomsten av olycksfall och sjukdom. De åtgärder som föreslagits i medlemsförslaget är ägnade att verka i den riktningen varför kassan tillstyrker förslagen.

Karlstad den 28 oktober 1976

Värmlands läns allmänna försäkringskassa

Göte Berg

Ordförande

Knut Nylén

Direktör

Norrbottnens läns allmänna försäkringskassa har i skrivelse den 28 oktober 1976 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Svenska lantarbetareförbundet:

Förbundet har under lång tid arbetat för en förbättrad hälsovård för de anställda inom dessa näringar. Efter många år av närmast total händelselöshet på detta område är det med största tillfredsställelse som förbundet nu konstaterar det starkt stigande intresset för hälsovårdsfrågorna även bland jordbrukets egna företagare.

I medlemsförslaget framhålles att lantbrukets arbetsmiljö studerats i mycket ringa grad och att förebyggande åtgärder inte vidtagits i samma utsträckning som inom andra branscher. Detta är utan tvivel ett helt riktigt konstaterande. Förbundet vill dock ändå peka på den av lantarbetareförbundet och jordbrukets skyddspropaganda initierade social-

medicinska undersökning av lantbruksbefolkningen i lundaområdet i slutet av 1960- och början av 1970-talet. Likaså pågår för närvarande en kartläggning av jordbrukets arbetsmiljö vid lantbrukshögskolans samarbetskommitté för arbetsmiljöfrågor. Det är emellertid av största vikt att dessa studier ytterligare utvidgas och fördjupas. Inte minst bör stor vikt läggas vid den förebyggande hälsovården. Härvidlag vill förbundet starkt betona vikten av samarbete mellan forskare och konstruktörer på det tekniska området och den medicinska vetenskapen. Härigenom kan för människan bättre anpassade maskiner konstrueras liksom arbetsmetoderna förbättras.

Lantarbetarorganisationerna i de nordiska länderna har under det gångna året genom Nordiska sekretariatet för arbetare i jordbruk och trädgårdsnäring bedrivit ett samarbete för att kartlägga vilka bestämmelser som i dag finns i respektive länder på arbetsmiljöområdet såväl i lag som i kollektivavtal på arbetsmarknaden. Avsikten är att utifrån detta på det nationella planet verka för att uppnå så likartade förhållanden som möjligt. Förbundet vill därför instämma i medlemsförslagets mening om fördelarna av en nordisk samverkan i dessa frågor.

Förbundet vill tillstyrka förslaget till rekommendation till Nordiska ministerrådet beträffande en utredning över ett brett fält av de olika faktorer som kan samspela för en bättre arbetsmiljö och hälsovård för jordbruksbefolkningen i de nordiska länderna. Som ett första steg i detta arbete vill vi tillstyrka förslaget om ett nordiskt seminarium med deltagare från såväl företrädare för de egna företagen som för de anställda i samtliga nordiska länder.

Stockholm den 18 november 1976

Svenska lantarbetareförbundet

Börje Svensson

Sveriges läkarförbund:

Läkarförbundet delar uppfattningen att lantbruksbefolkningen är en eftersatt grupp när det gäller företagshälsovård. Såvitt bekant finns ytterst litet publicerat här i landet rörande lantbrukarnas arbetsmiljöförhållanden.

Mot denna bakgrund vill läkarförbundet tillstyrka en utredning rörande arbetsmiljön inom lantbruksnäringen i de nordiska länderna. En sådan utredning bör enligt förbundets uppfattning inledas med en kartläggning av vad som eventuellt redan gjorts inom detta område på and-

ra håll i världen, framför allt naturligtvis i länder med samma typ av lantbruk som här i Norden.

Stockholm den 16 november 1976

Sveriges läkarförbund
Utredningsavdelningen

Johan Calltorp

Ingemar Eckerlund

Svensk sjuksköterskeförening (SSF):

SSF anser att det är av stor vikt att den förebyggande hälsovården göres tillgänglig för dem som arbetar inom jordbruksnäringen i lika hög grad som för övriga anställda inom olika företag och kommuner. Något nytt för Sveriges del är att man inom jordbruket börjat använda sig av så kallade "avbyttjänster" för att ge lantbrukarna tillfälle till semester eller annan ledighet. Dessa anställda bör även få komma i åtnjutande av den förebyggande hälsovården.

Genom den snabba mekaniseringen inom jordbruket har olycksfalls-skadorna ökat. Det har visat sig att många maskiner har dåliga skydds-anordningar och att bruksanvisningar och skyddsföreskrifter ofta är skrivna på utländskt språk och översättningstext saknas. Därigenom undanhålls de upplysningar, som behövs dels för att göra arbetet olycks-fallsfritt och dels för att minska belastningen på utsatta kroppsdelar såsom rygg och leder. Dessa viktiga frågor bör enligt SSF få sin belysning i utredningen.

Genom användning av olika bekämpningsmedel och andra hälsofarliga ämnen inom jordbruket har det visat sig att antalet sjukdomar bl. a. allergierna ökat.

SSF anser att även om en del redan har gjorts för att eliminera gif-terna inom jordbruket, finns ett stort behov av forskning på detta om-råde.

En ökad upplysning och information om olycksfalls- och miljörisiker bör kunna ges i massmedia och i de kurser som hålls för dem, som arbetar inom jordbruksnäringen.

Eleverna vid våra lantbruksskolor bör få en sådan utbildning att de blir kritiskt tänkande och observanta på de olycksfalls- och miljörisiker som finns i deras blivande arbete och hur man skall komma till rätta med dem.

SSF ställer sig positiv till att en utredning kommer till stånd vad gäl-ler jordbruksbefolkningens sjukdomsbenägenhet, hälsovård, arbetsplats-

hälsovård, arbetsskydd och rehabiliteringsbehov och att därigenom en samordning av dessa frågor sker inom Norden.

Stockholm den 8 november 1976

För Svensk sjuksköterskeförening

Enligt uppdrag

Aisa Nelson

Förbundssekreterare

Medlemsförslag om självständig färöisk representation i Nordiska rådet

(Väckt av Erlendur Patursson)

BILAGA 1

Yttrande över medlemsförslaget

D a n m a r k

Statsministeriet:

I denne anledning skal man meddele, at forslaget af rigsombudsmanden på Færøerne har været forelagt Færøernes landsstyre. På foranledning af landsstyret har sagen været behandlet i det færøske lagting, der den 16. marts 1977 med 21 stemmer mod 0 tilsluttede sig, at spørgsmålet om en selvstændig færøsk repræsentation i Nordisk Råd tages op til ny behandling i rådet.

Spørgsmålet om ændring af formen for den færøske repræsentation i Nordisk Råd må ses i sammenhæng med spørgsmålet om gennemførelse af grønlandsk repræsentation i rådet i forbindelse med indførelse af hjemmestyre i Grønland. På denne baggrund er der optaget forhandlinger med Færøernes landsstyre.

København, den 9. december 1977

Anker Jørgensen

Ruth Christensen

Medlemsförslag

om samnordiska åtgärder för att underlätta handikappades användande av kollektiva trafikmedel

(Väckt av Kristian Albertsen, Eric Carlsson, Magnús Kjartansson, Reidar T. Larsen, Kjeld Olesen och Folke Woivalin)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Trafiksikkerhedsråd:

— — — skal man meddele, at de problemer, der behandles i forslaget, efter NTR's opfattelse snarere er transportpolitiske end trafik-sikkerhedsmæssige.

Såfremt de undersøgelser, der måtte blive sat i gang efter en eventuel vedtagelse af forslaget, vil berøre trafik-sikkerhedsmæssige problemer, vil NTR selvfølgelig være rede til at bistå med arbejdet.

Det kan i øvrigt nævnes, at man inden for Nordisk Embedsmandskomité for transportspørgsmål har til hensigt i foråret 1977 at nedsætte en arbejdsgruppe om handicappedes transport- og kommunikationsproblemer.

København, den 16. marts 1977

Ole Due
Formand

Nordiska nämnden för handikappfrågor:

— — — — —
Såsom påpekas i medlemsförslaget ligger de nordiska länderna vid en internationell jämförelse väl framme vad gäller omsorgen om de

handikappade i trafiken. I de flesta fall har åtgärder som vidtagits på nationell nivå inte samordnats inom Norden. Det är också att beklaga att de rekommendationer som Nordiska rådet har antagit inte alltid har lett till efterföljd. Som också omnämns i medlemsförslaget har emellertid på senare tid flera nordiska projekt påbörjats på här aktuellt område, exempelvis det av nämnden och dess föregångare, nordiska arbetsgruppen för tekniska hjälpmedel åt handikappade, stödda projektet avseende telekommunikation för döva och dövblinda.

Nordiska nämnden för handikappfrågor, som har till ändamål att verka för en effektivisering av det nordiska samarbetet på handikappforskningens och hjälpmedelsförsörjningens område, hade redan vid sitt första sammanträde i februari 1976 frågan om transport av handikappade på dagordningen. Därvid avsåg nämnden inte blott utformningen av transportmedlen utan även transportsystemen i sin helhet. Vid senare diskussioner i nämnden har framhållits, att det är av vikt att snarast få fram riktlinjer för forsknings- och utvecklingsarbete rörande handikappades transportfrågor, särskilt som investeringarna i ett sådant forsknings- och utvecklingsarbete är stora och långsiktiga. Frågor av särskilt intresse har varit t. ex. säkerhetsaspekterna för handikappade när det gäller allmänna kommunikationer samt de problem som uppstår i samband med s. k. färdtjänst. Andra frågor som nämnden funnit angelägna att samordna på nordisk bas är forsknings- och utvecklingsarbete rörande utformning och anpassning av kollektiva transportmedel, så att dessa kan utnyttjas av allt fler handikappade. Nämnden är beredd att i samverkan med NÄT (Nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor) föreslå en uppdelning av sådan forsknings- och utvecklingsverksamhet mellan de nordiska länderna, så att t. ex. något land särskilt svarar för projekt som hör samman med utformningen av bussar medan ett annat land satsar på projekt rörande utformningen av järnvägsvagnar. Dessa frågor och säkert många andra bör kunna bli föremål för en samnordisk analys.

Vad beträffar bestämmelser för handikappades flygresor har nämnden i skrivelse till Nordiska ministerrådet framfört sina synpunkter på de av luftfartsmyndigheterna i Danmark antagna och i Norge och i Sverige föreslagna nya bestämmelserna om dessa resor. Nämnden välkomnar den nya och mer liberala definitionen av uttrycket "fysiskt handikappad person" som används, samtidigt som den påpekar brister i vissa av förslagens formuleringar. Förslaget kan ses som ett exempel på ett område där nordiskt samarbete mellan — i detta fall — å ena sidan luftfartsmyndigheter och å andra sidan myndigheter som sysslar med handikappfrågor samt de handikappades egna organisationer bör vara självklart.

I medlemsförslaget omnämns nämndens registrering av nordiska projekt inom handikappområdet. Förutom de projekt som därvid noteras

kan nämnas tre svenska projekt som avser färdtjänstresor samt en finsk utredning rörande bl. a. handikappades transportservice.

Slutligen vill nämnden framhålla det viktiga initiativ på här ifrågasvarande område som nyligen tagits av NÄT, Kommittén har beslutat om bildandet av en särskild nordisk arbetsgrupp som skall ta upp handikappades transportproblem. Gruppen skall i första hand göra en sammanställning av vad som hittills har gjorts i Norden inom detta arbetsfält och därefter söka sig fram till områden som lämpar sig för gemensamma nordiska insatser. I första hand siktar man till att påbörja ett eller två projekt under 1978. Gruppen skall bestå av två representanter för varje nordiskt land. Den ena skall företräda sitt lands kommunikationsdepartement medan den andra representanten skall företräda landets handikappverksamhet. Det förutsätts från NÄT:s sida att arbetsgruppen får en kontaktman från Nordiska nämnden för handikappfrågor. Nämnden hälsar med stor tillfredsställelse det av NÄT framlagda förslaget om en arbetsgrupp och finner att förslaget ligger väl i linje med de idéer som präglar det i Nordiska rådet framlagda medlemsförslaget.

Med hänsyn till vad ovan anförts tillstyrker Nordiska nämnden för handikappfrågor medlemsförslagets hemställan.

Bromma den 10 mars 1977

Nordiska nämnden för handikappfrågor

Sven-Olof Brattgård

Lars Blomgren

Nordiska handikappförbundet (NHF):

Vi har inhämtat informationer från de till oss anslutna nordiska medlemsförbunden för rörelsehindrade. Förbunden ställer sig positiva till den föreslagna samordningen av normer för trafikmedlens tillgänglighet för handikappade.

Intresset för att göra allmänna färdmedel tillgängliga för alla har ökat under senare år. Detta beror självfallet i hög grad på att handikapporganisationerna ställt ökade krav på att handikappade skall kunna använda sig av färdmedlen. Det faktum att minst 10 procent av befolkningen inte alls eller endast med mycket stora svårigheter kan ta sig upp på bussar, tåg och flygplanstrappor är säkerligen också avgörande för att frågan nu övervägs i olika sammanhang.

I såväl Sverige som Danmark har statliga utredningar lagt förslag

om åtgärder för anpassning av allmänna färdmedel med hänsyn till skilda handikappgruppers behov.

Flygföretagen har sålunda ordnat särskild lyftservice och alla nya flygterminaler byggs så att rörelsehindrade kan färdas utan lyfthjälp från terminalentré till plats i flygplan. Terminaler och färjor för inter-nordisk trafik inreds numera med hänsyn till tillgänglighet för handikappade.

När det gäller tåg och bussar har ännu bara begränsade åtgärder vidtagits. Norska statsbanorna har emellertid i Sverige inköpt lyftar som skall installeras på nya personvagnar.

NHF vill framhålla värdet av att trafikmedlen inom Norden får samma tillgänglighetsstandard. Därför bör i likhet med vad som skett på byggnadslagstiftningens område gemensamma nordiska normer utarbetas för handikappanpassning av trafikmedlen.

Nordiska handikappförbundet tillstyrker sålunda helt förslaget till Nordiska rådet om samordnande nordiska åtgärder för trafikmedlens tillgänglighet.

Stockholm den 17 mars 1977

Nordiska handikappförbundet

Börje Nilsson

Ordförande

Nils Wallin

Sekreterare

Nordisk förening för rehabilitering (NFR):

Såvitt känt är har inget mera betydande utvecklingsarbete skett inom de nordiska järnvägsföretagen avseende handikappade resenärers behov. På bussområdet pågår ett visst arbete i Göteborg med den s. k. "Chalmersbussen". Dock återstår mycket FoU-arbete innan underlag finns för att kunna formulera gemensamma normer.

NFR vill också erinra om att det utanför Norden pågår på olika håll arbete med att försöka få fram lämpligare bussar för handikappade. I USA arbetar exempelvis General Motors Corp. med en tätortsbuss med möjlighet att ta ombord rullstolar.

I England har British Rail satt i trafik en s. k. inter-city coach som har plats för rullstolar och man har en på ett stort antal stationer utbyggd service för att ge en rullstolsbunden resenär den hjälp han eventuellt behöver.

Medlemsförslaget i sin helhet är sålunda helt i linje med de strävanden som NFR vill verka för och den hemställan till Nordiska ministerrådet som avslutar förslaget har NFR:s stöd. Ett av skälen till att dessa

frågor bör uppmärksammas är att nuvarande tendens att bygga upp två skilda trafiksystem, ett för icke-handikappade och ett för handikappade, inger vissa betänkligheter.

För att konkretisera förslaget skulle NFR anse det värdefullt, om medel gemensamt från de nordiska länderna kunde ställas till förfogande för anskaffande av en tätortsbuss alternativt långfärdsbuss som utgångspunkt för ett samnordiskt FoU-arbete. Likaså vore tillgång till en modern järnvägsvagn värdefull för ett sådant arbete. Därutöver bör medel från nordiskt organ ställas till förfogande för genomförande av utredning, utveckling och utvärdering av erforderliga och ur olika synpunkter genomförbara åtgärder på området. Projektansvaret bör läggas på kompetent nationellt organ, som till sig bör knyta en referensgrupp sammansatt av representanter för såväl sakområdet som politiskt ansvariga organ från samtliga nordiska länder.

Slutligen hälsar NFR med tillfredsställelse det initiativ som tagits genom att Nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor (NÄT) bildat en arbetsgrupp för handikappades transportproblem, vilket ger förhoppningar om att konkreta projekt av ovan exemplifierade förslag skall kunna starta.

Bromma den 8 mars 1977

Karl Montan

Scandinavian Airlines System (SAS):

— — — SAS ser positivt på initiativet till samordnade nordiska åtgärder, som syftar till att underlätta för personer med olika former av handikapp att utnyttja kollektiva transportmedel. Flyget torde i många fall framstå som ett lämpligt transportmedel för handikappade dels genom tidsvinsten och dels genom att flyget ofta kan erbjuda point-to-point förbindelser över långa avstånd. Å andra sidan gäller särskilda regler och villkor för flyget som gör att själva flygtransporten av handikappade måste särbehandlas i en utredning av här avsett slag.

SAS liksom övriga nordiska flygbolag är hänvisade till att operera med flygplan, som tillverkas av utländska företag för en internationell marknad och som konstrueras efter internationella byggnadsbestämmelser. Ett enskilt flygbolag har därför mycket liten möjlighet att påverka flygplanens framtida utformning i handikappvänlig riktning.

Möjligheterna att genom ombyggnad av befintliga flygplantyper göra dessa mera handikappvänliga är starkt begränsade. Förutom de tekniska svårigheterna, som är betingade av luftvärdighets- och flygsäker-

hetskraV, föreligger stora svårigheter av ekonomisk natur. En ombyggnad, som medför en reduktion av antalet passagerarplatser, innebär mycket stora produktions- och intäktsbortfall.

De driftsbestämmelser, som inom Skandinavien reglerar handikapptransporter med flyg i reguljär och chartertrafik, är för närvarande föremål för omarbetning i syfte att skapa så liberala regler som är möjligt utan att åsidosätta säkerhetskraven för någon passagerarkategori. Detta arbete pågår inom det så kallade OPS-utvalget, som är ett samarbetsorgan för luftfartsmyndigheterna i Danmark, Norge och Sverige. Vi anser att resultatet av detta arbete bör avvaktas och sedan läggas till grund för de ytterligare utredningar, som kan anses påkallade inom flygets område.

Som internationellt flygbolag vill vi också framhålla vikten av att regler för flygtransport av handikappade liksom definitionen av begreppet handikappad i flygtransportssammanhang får en internationell förankring.

Stockholm-Bromma den 8 mars 1977

Scandinavian Airlines System

For *Björn Törnblom*

Exec Vice President

gm *E. G. Eriksson*

D a n m a r k

Ministeriet for offentlige arbejder:

— — — har udenrigsministeriet udbedt sig en fælles udtalelse fra ministeriet for offentlige arbejder, socialministeriet, undervisningsministeriet og indenrigsministeriet i anledning af et for Nordisk Råd fremsat medlemsforslag, sag nr. A 496/t om, at Nordisk Ministerråd bør undersøge mulighederne for gennem fællesnordiske normer og samordnet forsknings- og udviklingsarbejde at tilpasse den kollektive trafik til de handicappedes behov.

I denne anledning skal man meddele, at Nordisk embedsmandskomite for transportspørgsmål allerede inden fremsættelsen af medlemsforslaget har vedtaget at optage et projekt vedrørende funktionshæmmedes transport- og kommunikationsproblemer på embedsmandskomiteens virksomhedsprogram for 1978 og til dette formål at ansøge om et beløb på 500 000 nkr. på Nordisk Ministerråds budget for 1978. Det er endvidere embedsmandskomiteens hensigt at nedsætte en arbejdsgruppe med repræsentanter for hvert af de nordiske lande til i løbet af 1977 at forberede det nævnte projekt, bl. a. gennem en registrering af det allerede foreliggende materiale vedrørende spørgsmålet.

Enkelthederne vedrørende udførelsen af det forberedende arbejde vil blive nærmere drøftet på embedsmandskomiteens næste møde i Helsingfors i februar 1977. Man vil derefter vende tilbage til sagen over for de berørte ministerier, der har modtaget underretning om nærværende skrivelse.

København, den 23 december 1976

P. m. v.

E. b.

Ebbe Nielsen

Hovedstadsområdets Trafikselskab, HT:

Som det fremgår af henvendelsen, er gruppen af henvendere opmærksom på den rapport, der i 1975 blev fremlagt af "Udvalget vedrørende bevægelseshæmmedes transport med offentlige transportmidler", i hvilket HT var repræsenteret, og hvis indhold derfor principielt er tiltrådt af HT.

København, den 23. februar 1977

K. N. Andersen

Danmarks Bilruter:

Landsforeningen medvirker gerne til et nordisk samarbejde, og vi henviser i øvrigt til vedlagte rapport¹, der er et produkt af en dansk arbejdsgruppes behandling af spørgsmålet om lettelser for bevægelseshæmmedes muligheder i den kollektive trafik.

Vejle, den 11. marts 1977

Danmarks Bilruter

Kurt Jensen

Landsforeningen af Vanføre:

— — — skal Landsforeningen af Vanføre udtale sin tilslutning til, at mulighederne for fælles nordiske regler samt en samordning af forsknings- og udviklingsarbejdet på dette område anbefales over for ministerrådet.

¹ *Här ej tryckt.*

Vi skal i den forbindelse gøre opmærksom på bistanndslovens §§ 42 og 58 samt socialministeriets cirkulære af 24. november 1975 om ydelse af støtte til erhvervelse af motorkøretøj, idet det er Landsforeningen af Vanføres opfattelse, at den danske lovgivning på dette område afviger fra de øvrige nordiske landes lovgivning.

Samtidig må vi anføre, at den nugældende danske lovgivning på motoriseringsområdet indebærer en økonomisk forringelse i forhold til tidligere.

Vi skal endvidere gøre opmærksom på Florenskonventionen revideret på UNESCO's generalforsamling i efteråret 1976, hvorefter visse hjælpemidler til handicappede kan indføres toldfrit.

Landsforeningen af Vanføre har henstillet til den danske regering at konventionen ratificeres.

København, den 7. juli 1977

H. Bojsen

P. Clausen

Folkepensionistforeningernes og Invalideorganisationernes Kontaktudvalg:

Om det medsendte medlemsforslag vil vi gerne understrege, at vi meget må anbefale, at der gennemføres foranstaltninger med henblik på i højere grad at tilpasse den kollektive trafik til de handicappedes behov.

Det er i særlig grad vigtigt, at man tager alvorligt fat på disse problemer, fordi vi i de senere år ofte har erfaret, at det i forbindelse med rationaliseringer på en lang række områder er blevet stadig vanskeligere at være handicappet.

Således kan bl. a. nævnes, at overgangen til enmandsbetjening af S-tog og overgangen til billetmaskiner giver betydelige problemer for visse grupper af handicappede.

Også med hensyn til adgangsforholdene til skibe møder handicappede ofte store vanskeligheder.

I forbindelse med disse problemer vil vi gerne henlede Deres opmærksomhed på, at Boligudvalget for Bevægelseshæmmede her har en betydelig erfaring, dels via udvalgets medlemsorganisationer, dels via sit samarbejde med statsbanerne.

København, den 16. juni 1977

Kurt Birk

Danske Privatbaners Fællesrepræsentation har i skrivelse den 9 juni 1977 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Danair A/S hänvisar i skrivelse den 7 juni 1977 till yttrande från SAS av den 8 mars 1977 (se ovan).

Danmarks Rederiforening:

— — — ønsker Danmarks Rederiforening ikke at fremsætte nogen udtalelse vedrørende det i Nordisk Råd fremsatte forslag om en koordineret indsats for at lette handicappedes brug af kollektive trafikmidler.

Det kan dog oplyses, at der på det i vor medlemskreds sidst byggede passagerskib er taget hensyn til handicappede, idet der er indrettet en række kahytter, hvor det er muligt for folk i kørestol at komme ud og ind.

København, den 16. juni 1977

Danmarks Rederiforening

P. d. v.

Peter Bjerregaard

Bilfærgernes Rederiforening:

— — — fremsender vi hermed kopier af breve fra her tilsluttede rederier (se nedan).

Vi kan oplyse, at *Mols-Linien A/S* i det store og hele ligger på linie med *Jydsk Færgesart A/S*.

København, den 13. juli 1977

Bilfærgernes Rederiforening

H. Ole Schumacher

Finland

Ministeriet för inrikesärendena:

Ett av de viktigaste målen, som sätts för samhällsmiljöns kvalitet kan anses vara högsta möjliga jämställdhet i fråga om dess användbarhet för alla medborgare. Härvid skall särskild uppmärksamhet riktas på verksamhetsförutsättningarna för sådana persongrupper vilkas funktions- och rörelseförmåga är avvikande eller begränsad.

Enligt boken "Planera och bygg för alla", som Invalidförbundet publicerade år 1977, finns i Finland ca 460 000 (ca 10 procent av befolkningen) varaktigt rörelsehämmande samt dessutom ca 265 000 (ca 5,7 procent av befolkningen) tillfälligt rörelsehämmande.

År 1973 kompletterades byggnadsförordningen med ett stadgande, enligt vilket vid byggande av för allmänheten avsedda utrymmen tillräcklig uppmärksamhet skall fästas vid att dessa utrymmen kan användas även av personer, vilkas rörelseförmåga eller förmåga att orientera sig är begränsad på grund av ålder, skada eller sjukdom. Ministeriets för inrikesärendena cirkulär som kompletterar nämnda stadgande utfärdades i januari 1974. Såsom planeringsanvisning innehöll cirkuläret allmänna bestämmelser syftande till en viss målsättning. I fråga om detaljerna hänvisades till det material angående planeringsanvisningar vilket invalidorganisationerna och Bygginformationsstiftelsen publicerat.

Den nordiska kommittén för byggbestämmelser (NKB) godkände år 1974 en rekommendation om byggbestämmelser rörande de rörelsehämmades miljö. Rekommendationen hade uppgjorts av "handicap"-arbetsgruppen, som var tillsatt av kommittén. På basen av denna rekommendation är som bäst bestämmelser och anvisningar för beaktande av rörelsehämmande vid planeringen av utrymmen avsedda för allmänheten under beredning i ministeriet för inrikesärendena. Dessa bestämmelser och anvisningar kommer att publiceras i Finlands byggbestämmelsesamling. Ovannämnda stadgande i byggnadsförordningen och bestämmelserna som kompletterar detta gäller endast nybyggande och även i fråga om detta endast för allmänheten avsedda byggnader och utrymmen. Bestämmelserna gäller planeringen och byggandet av terminaler och andra för trafikändamål avsedda byggnader i den omfattning byggandet övervakas i enlighet med byggnadslovet. Däremot gäller bestämmelserna inte planeringen och byggandet av allmänna trafikområden, gatu- och fotgängarområden. Bestämmelserna gällande trafikmedlen hör inte till ministeriets för inrikesärendena kompetens, även om avgörandena rörande dessa anknyter till strukturlösningarna av terminaler och hållplatser.

Ministeriet för inrikesärendena anser det ändamålsenligt, att det samnordiska utredningsarbetet rörande de rörelsehämmades samhällsmiljö fortsätter i fråga om trafik- och andra allmänna områden samt i anknyt-

ning till dessa även i fråga om de allmänna förutsättningarna för trafik samt kommunikationsmedel.

Ministeriet för inrikesärendena förenar sig om medlemsförslaget som väckts i Nordiska rådet, enligt vilket det rekommenderas, att Nordiska ministerrådet skulle låta utreda möjligheterna att anpassa kollektivtrafiken till de rörelsehämmades behov genom samnordiska normer och koordinerat forsknings- och utvecklingsarbete. Samtidigt föreslår ministeriet, att man överväger, huruvida utredningen bör utvidgas att röra de målsättningar de rörelsehämmade har på miljön också i fråga om trafikområden och andra allmänna områden.

Helsingfors den 15 mars 1977

Eino Uusitalo
Minister för inrikesärendena

Eero Saario
Avdelningschef

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Enligt social- och hälsovårdsministeriet är det viktigt att kollektivtrafikmedel och konstruktioner i anslutning till dem (stationer, plattformar, hållplatser, kommunikationer o. d.) utreds med tanke på olika handikappgrupper och att för dessa konstruktioner utarbetas normer så att användningen av kollektivtrafikmedlen underlättas för handikappade personer. Utarbetandet av sådana normer är viktigt för att slippa använda speciallösningar och -service vid lösandet av de handikappades transportproblem. Det är mycket dyrt att åstadkomma omfattande transportsystem och de kan endast bristfälligt tillfredsställa de handikappades behov att röra sig. Tjänsterna begränsar sig ofta till en ort, varför de inte utgör någon lösning, när de handikappade vill resa från en ort till en annan. Dessutom är antalet tjänster där de finns inte heller tillräckligt stort.

Social- och hälsovårdsministeriet framhåller dessutom det angelägna i att lösningar för de handikappade inte bara länder dem till nytta, utan även andra med rörelsehinder, t. ex. åldringar, trafikanter med barnvagn, personer med tunga bördor o. s. v.

Enligt social- och hälsovårdsministeriet är det också viktigt, att det föreslagna utredningsarbetet och utarbetandet av normer sker genom nordiskt samarbete, eftersom man i de övriga nordiska länderna redan har gjort utförliga utredningar i ärendet som man bör kunna utnyttja.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Av i Finland gjort utredningsarbete må nämnas Invalidförbundet r.f.:s publikation Suunnittele ja rakenna kaikille (Bygg och planera för alla).

Helsingfors den 15 mars 1977

Orvokki Kangas
Minister

Kirsti Valvio
Sekreterare för
internationella ärenden

Trafikministeriet:

Trafikministeriet anser det viktigt att inom ramen för disponibla resurser på allt sätt försöka underlätta handikappades användande av kollektiva trafikmedel. I detta syfte kan åstadkommande av de i medlemsförslaget omtalade samnordiska normerna samt ett koordinerat forsknings- och utvecklingsarbete visa sig vara av stor nytta.

Att anpassa de kollektiva trafikmedlen till svårt handikappades, t. ex. de rullstolsbundnas, behov innebär en del närmast dimensionerings- och säkerhetsproblem som är mycket svårlösta och vilkas lösning skulle medföra mycket betydliga kostnader. Svårt handikappades användande av kollektiva trafikmedel skulle också fördröja trafiken och detta skulle medföra olägenhet för den övriga resande allmänheten. Det torde dock vara möjligt att för överkomliga kostnader åstadkomma mindre tekniska ändringar som skulle underlätta lindrigt handikappades och åldringars situation.

Med tanke på standardisering är det enligt trafikministeriets uppfattning viktigt att man i första hand söker sig till en samnordisk principlösning om den huvudsakliga transportform som bäst lämpar sig för handikappade av olika grad. Ur nationalekonomiska synpunkter vore det troligen gynnsammare att t. ex. svårt handikappades transporter skulle ordnas skilt för sig genom användande av taxibilar eller speciellt konstruerade invalidtaxibilar.

På nordisk nivå håller Nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor (NÄT) på att kartlägga problemen i samband med handikappades användande av trafikmedel med syfte att under 1978 starta ett eller två lämpliga konkreta samarbetsprojekt. Kommittén har också dryftat möjligheterna att åstadkomma ett samarbete mellan nordiska luftfartsmyndigheter i frågor rörande transporter av handikappade.

Helsingfors den 14 mars 1977

Reino J. Auvinen

Järnvägsstyrelsen:

Enligt järnvägsstyrelsens uppfattning kräver en bättre anpassning av kollektivtrafiken till de handikappades förutsättningar ett enhetligt utvecklingsarbete som innefattar alla transportformer. En samnordisk planeringsverksamhet med dylik målsättning torde befrämja alla in-tressenters fördelar. Rörande medlemsförslaget (A 496/t) till Nordiska rådets rekommendation hemställs följande:

I princip biträdes medlemsförslaget om en samordnat nordisk standardisering av åtgärder för att anpassa kollektivtrafiken till de handikappades förutsättningar. Järnvägsstyrelsen anser detta som en utvidgning av de nordiska järnvägarnas centrala och redan som sådan mångsidiga samverkan.

De höga hastigheterna, dimensioneringsfrågorna (korridorer, dörrar, lastprofiler o. s. v.) och synnerligen säkerhetskraven (tidtabellsbunden trafikering med korta intervaller) ställer dock vissa begränsningar. Således kräver dessa anpassningsfrågor ytterligare detaljstudier och produktutveckling, såsom konstaterats i motiveringen för medlemsförslaget. Angående standardiseringen borde man överenskomma om en principlösning för en huvudsaklig transportform av de handikappade enligt deras invaliditetsgrad. Förslaget till samnordiskt standardiseringsarbete understödes av järnvägsstyrelsen.

Även om järnvägarna i främsta läget är ett kollektivtransportmedel, intar de som ett trafikverk en positiv inställning till alla förslag som avser förbättrade reseförutsättningar — detta gäller även särgruppers intressen. Bildandet av en organisation på nordisk nivå i detta syfte anses som en mycket aktuell fråga.

Rekommendationerna som anförts i den svenska Designgruppens rapport motsvarar i tillämpliga delar även järnvägsstyrelsens uppfattning om nödiga åtgärder. I dessas tillämpning i praktiken bör dock iakttagas alla behöriga järnvägars särförhållanden och deras olika möjligheter och resurser.

Helsingfors den 14 januari 1977

Paul Paavela
Generaldirektör

H. Römer
Överdirektör

Finnair:

Flygstationerna faller utanför vårt bolags jurisdiktion beträffande konstruktions- och tekniska detaljer, då de byggnader på flygstationerna

som är avsedda för passagerarna ägs och disponeras av luftfartsstyrelsen.

I likhet med övriga nationella flygbolag har Finnair redan i flera års tid strävat till att på alla sätt underlätta transporten av sjuka och handikappade flygpassagerare i den utsträckning passagerarplanens tekniska förutsättningar samt säkerhetsbestämmelserna gör det möjligt.

Bestämmelserna och åtgärderna rörande detta ingår i bolagets anvisningar för klareringen av passagerare. Sålunda är trafikjänstemännen skyldiga i sitt arbete på flygfältet att fästa särskild uppmärksamhet vid omhändertagandet och hjälpanDET av sjuka, ålderstigna, barn och handikappade passagerare. Vi strävar t. ex. till att låta denna kategori av passagerare stiga ombord på planet före övriga passagerare. I lindriga sjukdoms- och invaliditetsfall kan bolaget arrangera en extra flygvärdinna för omhändertagande av en dylik passagerare. Medföljande rullstol, kryckor samt övriga hjälpmedel vid invaliditet vägs separat från det övriga bagaget och för dem debiteras ingen överviktsavgift. Både hopfällbar och icke-hopfällbar rullstol transporteras alltid i flygplanets lastrum. På nästan samtliga internationella flygplatser står rullstolar till förfogande för förflyttning av invalidiserade passagerare på marken. En blind passagerares ledarhund transporteras gratis i kabinen om den åtföljs av en passagerare som är beroende av den.

Vårt bolag transporterar även bårpatienter i enlighet med de riktlinjer som IATA-bolagen (International Air Transport Association) godkänt i sin Medical Manual.

Helsingfors den 11 februari 1977

Finnair Oy

Pentti Joro

Direktör

Mark- och passagerarservice

Sigvard Söderlund

Chef för markservicen

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 8 mars 1977 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Finlands stadsförbund:

Handikappades möjligheter att använda kollektiva trafikmedel är av många orsaker begränsade. Man har inte i trafikplaneringen i tillräcklig mån kunnat beakta deras behov. Frågan är omfattande och i många avseenden svårbemästrad. De i medlemsförslaget berörda frågorna har givetvis i någon mån undersökts i Finland och i detta avseende kan man peka på Invalidförbundets rapport "Suunnittele ja rakenna kaikille"

(”Planera och bygg för alla”). Man bör emellertid konstatera, att man fortsättningsvis bör vidareutveckla normsystemet för anpassande av kollektivtrafiken till de handikappades behov. Finlands stadsförbunds högsta beslutande organ, stadsmötet, har också i augusti 1976 godkänt en kläm som rör detta och enligt vilken ”Städerna målmedvetet bör utveckla trafiktjänsterna i enlighet med de olika befolkningsgruppernas behov och förmåga att förflytta sig”.

Medlemsförslaget kan följaktligen ur finsk synvinkel anses vara relevant och Stadsförbundet anser det motiverat, att man utreder behovet och möjligheterna för samnordiskt forsknings- och utvecklingsarbete.

Helsingfors den 23 mars 1977

L. O. Johanson
Verkställande direktör

Torsten Widén
Biträdande avdelningschef

Helsingfors stads trafikverk, tekniska planeringsbyrån:

Helsingfors stads trafikverk har för sin del intimt samarbetat med organisationer som representerar de olika grupperna av rörelsehämmande. Genom detta samarbete har man försökt underlätta de lindrigare handikappades användande av trafikverkets trafikmedel genom att beakta deras behov vad planering av hållplatser, dörröppningar, trappsteg, stödstänger, säten av rullande materiel, information o. s. v. beträffar.

Trafikverkets rullande materiel och trafiksystem lämpar sig inte för transport av svårt rörelsehämmande som t. ex. sitter i en rullstol. Helsingfors stadsstyrelse har bestämt sig för att ålägga vårdverket att till en början på försök se till tillfredsställandet av deras transportbehov. I denna avsikt beställer vårdverket transporttjänster av privata trafikidkare som har för detta ändamål lämplig rullande materiel. Kostnaderna för denna verksamhet fördelas mellan staden och staten enligt lagen om invalidvård.

På grund av ärendets natur anser trafikverket att tillfredsställandet av transportbehov av sådana rörelsehandikappade som fordrar speciell rullande materiel för transporten, inte överensstämmer med verksamhetsområdet av ett normala kollektiva trafikmedel utnyttjande trafikverk utan tillfredsställandet borde ses till genom specialåtgärder av ett t. ex. socialvården underställt ämbetsverk.

Som ovan nämndes har trafikverket och kommer också i fortsättningen vid utvecklandet av trafiken att beakta behoven av de rörelsehandikappade som med egna krafter kommer till rätta. För denna del biträder trafikverket förslaget och förordar åtgärder genom vilka den

kollektiva trafiken anpassas till rörelsebehoven av denna grupp genom gemensamma nordiska normer och samordnat forsknings- och utvecklingsarbete.

Helsingfors den 3 mars 1977

Matti Laamanen
Verkställande direktör

Invalidförbundet rf:

Antalet rörelsehandikappade, d. v. s. invalider med nedsatt funktionsförmåga i nedre extremiteterna, är i Finland ca 120 000 personer eller 2,6 procent av hela befolkningen. Inte enbart de rörelsehandikappade, utan också alla andra rörelsehindrade personer lider av missförhållandena inom masstrafiken. Med rörelsehindrade avses då personer vilkas verksamhets- och rörelseförmåga eller förmåga att orientera sig på grund av åldern, invaliditet eller sjukdom är begränsad.

De rörelsehindrade kan indelas i två grupper: varaktigt rörelsehindrade och tillfälligt rörelsehindrade. Varaktigt rörelsehindrade är förutom rörelsehandikappade även synskadade, psykiskt utvecklingsstörda och en del av åldringarna. Ca 460 000 personer eller 10 procent av befolkningen i Finland har uppskattats vara varaktigt rörelsehindrade.

Tillfälligt rörelsehindrade anses personer, vilkas rörelseförmåga är tillfälligt nedsatt på grund av olycksfall eller sjukdom. Också barn i åldern 0—3 år kan räknas till denna grupp. Ca 265 000 personer eller 5,7 procent av befolkningen i Finland har beräknats årligen vara tillfälligt rörelsehindrade. Sålunda har totalt ca 725 000 personer i Finland beräknats vara rörelsehindrade. De rörelsehindrades andel av befolkningen utgör sålunda drygt 15 procent.

Hela vår trafikmiljö är planerad och byggd med tanke på personer, som inte har rörelsesvårigheter. De allmänna trafikmedlen, terminalerna, stationerna, hållplatserna, plattformerna, väntrummen m. fl. servicepunkter inom masstrafiken är nu till stor del sådana, att de hindrar eller begränsar en betydande befolkningsgrupps möjligheter att röra sig. Alla medborgare — även de rörelsehindrade — bör så långt som möjligt ges förutsättningar att leva självständigt. Det är därför nödvändigt att förändra trafikmiljön, så att den motsvarar också de rörelsehindrades behov. Lösningar med detta syfte betjänar alla medborgare.

Vårt förbund har strävat till att påverka samhällsplaneringen, så att den skulle utvecklas i mera handikappvänlig riktning än tidigare. År 1965 publicerade förbundet boken "Anvisningar för eliminering av rörelsehinder" (Ohjeita liikuntaesteiden poistamiseksi). I januari detta år

utkom en ny publikation, som behandlar samhällsplanering. Bokens namn är "Planera och bygg för alla" (Suunnittele ja rakenna kaikille, Invalidförbundet rf Helsingfors 1976). Boken har utgetts enbart på finska. I boken behandlas bl. a. trafikmiljön. Boken saknar dock normer och anvisningar för anpassning av ett flertal anordningar och konstruktioner inom masstrafiken enligt de rörelsehindrades behov.

Invalidförbundet konstaterar, att problemet berör en betydande andel av befolkningen. Också de rörelsehindrade bör kunna leva och verka bland den övriga befolkningen. Anpassning av masstrafiken enligt de rörelsehindrades behov är till fördel för alla, som använder allmänna trafikmedel. Problemet är gemensamt för alla de nordiska länderna. Betydande fördelar skulle uppnås genom gemensamt forsknings- och utvecklingsarbete. Invalidförbundet anser det nödvändigt, att de förslag som nämns i initiativet utreds i brådskande ordning och att man i positivt fall vidtar åtgärder.

Helsingfors den 14 mars 1977

Invalidförbundet rf

Matti Savola

Verksamhetsledare

Vilho Ruonala
Avdelningschef

Finlands svenska kommunförbund:

Inom socialvården har man på senare tid gått in för att skapa förutsättningar för alla människor, oberoende av fysiska eller psykiska handikapp, att leva ett normalt liv. Samma normaliseringsprincip återspeglas i förevarande medlemsförslag. Att kunna förflytta sig från en ort till en annan utan speciella hjälpmedel är en förutsättning för att leva ett normalt liv. En anpassning av kollektivtrafikmedlen med tanke på alla slag av handikapp är givetvis otänkbart, men många förbättringar kan säkert åstadkommas. För att uppnå bästa möjliga resultat är en samordning av ekonomiska resurser och teknisk färdighet inom Norden att rekommendera. Med tanke på den livliga samfärdseln inom de nordiska länderna stöder förbundet också förslaget om samnordiska normer för anpassning av kollektivtrafiken till de handikappades behov.

Helsingfors den 22 mars 1977

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Erik Nylund

Kehitysvammahuollon neuvottelukunta (Delegationen för vården av utvecklingshämnade) har i skrivelse den 25 mars 1977 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Finlands rederiförening:

Finlands rederiförening r.f. understöder detta initiativ. De av föreningens medlemsrederier vilka bedriver kollektiv passagerartrafik, har redan länge arbetat för att underlätta handikappades resor på sina fartyg. Sålunda har man strävat till att vid planerandet av nya färjor och terminaler iakttaga följande:

- tillräckligt breda hissdörrar, så att rullstolar kan transporteras mellan våningarna ombord.
- anordningar har installerats, vilka möjliggör rullstolars förflyttning över av klassificeringssällskap och myndigheter fordrade trösklar.
- invalidhytter finns, i vilka kojor, toaletter och badrum formats och utrustats så, att handikappades rörelser underlättas maximalt.
- terminalgångar, hissar m. m. är rymliga och saknar trösklar o. d. hinder.
- terminalerna har utrustats med rullstolar.

Trots dessa strävanden, finns ännu brister även ombord på de nyaste färjorna och i terminalerna. Dessa brister är delvis rent tekniska, men också attityder hos personal och medresenärer då det gäller att förstå och hjälpa handikappade, borde förändras. Här har våra passagerarfartygsrederier ansett det viktigt att personalen ombord, genom riktig information och skolning lärs att behandla handikappade på rätt sätt.

För att tekniskt förbättra fartyg och terminaler vore det ytterst önskvärt att enhetliga kurser för fartygs- och terminalpersonal kunde anordnas.

För att underlätta och befordra strävanden i ovan skisserad riktning, är Finlands rederiförening r.f. villig att delta i arbetet i arbetsgrupper eller kommittéer antingen aktivt eller med utlåtanden.

Helsingfors den 25 februari 1977

Finlands rederiförening r.f.

P. Forsskåhl

L. Hagelstam

¹ Yttrandet översatt från finska.

Linja-autoliitto r.y.:

Att hjälpa handikappade att leva ett normalt liv bl. a. genom att anpassa trafiken till de handikappades förutsättningar är i princip en målsättning i rätt riktning. Men underlättande av handikappade, särskilt svårt rörelsehämmande personers förflyttning utgör dock en så omfattande och mångfasetterad helhet, att saken inte kan avgöras enbart med hjälp av de kollektiva trafikmedlen. Förhållandet är ju detsamma beträffande alla de platser, där handikappade för att kunna leva ett så normalt liv som möjligt borde kunna röra sig relativt obehindrat: ämbetsverk, kulturinstitut, terminaler inom kollektivtrafiken etc. — i sista hand även de handikappades eget hem — dvs. i livsmiljön över huvud. Antagandet att det inte är möjligt att uppnå ens en tillfredsställande lösning torde inte vara alltför pessimistiskt, då det är fråga om avsevärda tekniska ändringar i konstruktionen, som även kräver stora ekonomiska uppoffringar.

Beträffande en ändring av de kollektiva trafikmedlen så att dessa blir handikappvänligare behandlar vi frågan här nedan enbart ur buss-trafikens synpunkt.

Att avge utlåtande i saken försvåras något av det faktum, att i medlemsförslaget hänvisas till såväl svensk som dansk forskning och ett norskt projekt, vilka vårt förbund inte haft möjlighet att närmare bekanta sig med — ett undantag utgör den kritik den svenska s. k. HAKO-utredningen väckt.

En ändring av bussarnas konstruktion så att de blir lättare tillgängliga för svårt rörelsehämmande är i tekniskt hänseende ytterst svårt. De flesta klagomål baserar sig på att de handikappade har svårigheter att komma på eller av en buss på grund av de många trappstegen. Golvnivån är alltför hög. Av många orsaker kan dock golvnivån i bussarna inte sänkas. Tvärtom finns t. ex. i Centraleuropa en tendens att avsevärt höja golvnivån bl. a. för att öka passagerarnas säkerhet. Minskad säkerhet för passagerarna torde inte kunna motiveras enbart med att fordonet borde vara lättare tillgängligt för tidvis medföljande gravt handikappade personer.

Rent generellt kan konstateras att bussens konstruktion — som inte kan ändras i högre grad — är mindre lämplig för svårt rörelsehämmande. På grund av de krav vägnätet ställer kan karosseriets dimensioner knappast ökas. Bussens trånga utrymmen med tanke på t. ex. rullstolsbundna handikappade är således ett faktum, som inte ens med bästa vilja — t. ex. bredare gångar — kan förbättras. Den föreslagna breddningen av dörrarna skulle därför inte heller underlätta situationen i nämnvärd grad.

Av kostnadsskäl torde det inte heller vara möjligt ens i framtiden att i bussarna allmänt installera lyftplattor för rullstolar. Att med spe-

cialanordningar koppla en rullstol i bussen så att den rullstolsbundne kunde företaga resan där, kan konstateras vara ett dödfött förslag, då åtminstone de flesta moderna rullstolar på grund av den lätta konstruktionen inte kan motstå de påfrestningar en kopplad rullstol utsättes för då en buss som kör med normal hastighet måste företaga t. ex. en nödbromsning.

För svårt rörelsehämmade personer borde transportfrågan lösas på ett helt annat sätt. Närmast borde ett i Sverige redan praktiserat system eftersträvas, enligt vilket rörelsehämmade personers taxifärder, beroende på resans art, antingen helt eller delvis ersättes med samhällets medel. Om specialmateriel behövs t. ex. för helt rullstolsbundna handikappade, borde samhället bidra vid såväl anskaffning som underhåll. Enligt vad vi erfarit har systemet i Sverige redan lett till att 80—90 procent av de rörelsehämmades resor i vårt västra grannland företages med hyrbil.

Däremot torde det ligga inom möjligheternas gräns att i de kollektiva trafikmedlen åstadkomma förbättringar för att underlätta resorna för personer med lindrigare handikapp. En strävan till samnordiska normer, som baserar sig på ett samordnat forsknings- och utvecklingsarbete, är här motiverad, såsom anföres i medlemsförslaget. Vi önskar dock framhålla att vid ett eventuellt utvecklings- och normeringsarbete från första början färdmedlens tillverkare och expertisen i fråga om trafikutövning borde vara representerade, så att de norm- eller andra förslag, vilka i sinom tid eventuellt framlägges, vore realistiska i såväl tekniskt som ekonomiskt hänseende.

Då en lösning av problem i anslutning till kollektivtrafik för handikappade dryftas, bör inte heller utbildningen av trafikpersonal glömmas, då ifrågavarande personal kan bibringas en rätt attityd till de handikappade att hjälpa dem sakligt och uppmärksam. Detta torde vara enda utvägen att snabbt nå åtminstone partiella resultat. Nämnas kan att t. ex. inom Linja-autoliittos utbildningsverksamhet denna fråga redan en längre tid uppmärksammas.

Slutligen må nämnas att en av busspersonalens viktigaste uppgifter uttryckligen är att bistå passagerare som behöver hjälp och således speciellt handikappade personer. Denna "mänskliga" sida i saken har i förslaget lämnats helt obeaktad även om den bör anses vara ytterst vital och med tanke på de handikappades trevnad till och med det väsentligaste.

Helsingfors den 7 februari 1977

Linja-autoliitto r.y.

Hannu Mäkipeska

Arno Linnoila

N o r g e**Samferdselsdepartementet:**

Samferdselsdepartementet har forelagt medlemsforslaget for NSB og Luftfartsdirektoratet (*se nedan*).

Forskningsgruppen under Institutt for samferdselsteknikk ved Norges tekniske høyskole framla i 1976 rapport om uføretransport, hvor opplysninger om etablerte transporttilbud for funksjonshemmede er samlet og forslag er gitt til retningslinjer for uføretransporttilbud. Rapporten ble via Sosialdepartementet høsten 1976 oversendt Samferdselsdepartementet med anmodning om videre behandling. Samtidig vil Forskningsgruppens arbeid fortsette med et prosjekt om funksjonshemmede (uføre) i gatemiljøet.

Samferdselsdepartementet legger for sin del stor vekt på det nordiske samarbeid som er etablert på dette område innen Nordisk embetsmannskomite for transportspørsmål (NAT). Komiteens igangværende prosjekt Telemedel, som gjelder tekniske hjelpemidler for funksjonshemmedes bruk av telekommunikasjoner sees som ledd i en tilpasning av transport- og kommunikasjonsmidlene i videste forstand til de grupper som idag har vansker med å nytte disse. En arbeidsgruppe er under oppsetting for å gjennomgå og vurdere det arbeid som er gjort/eller er under utvikling i de nordiske land i transportsektoren, med sikte på å få i gang et eller to prosjekter på området i 1978. En viser til det framlagte arbeidsprogram for NAT 1977. Dette er helt i tråd med det framlagte medlemsforslag som en ser som en støtte til det påtenkte arbeid.

Parallelt med det nordiske samarbeid som er under utvikling, vil en for Norges del søke å få til en forsterket innsats for å få praktiske resultater av det nordiske og nasjonale utredningsarbeid som utføres.

Medlemsforslaget er også forelagt Sosialdepartementet og Vegdirektoratet. Uttalelser fra disse vil bli ettersendt.

Oslo, 28. januar 1977

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Sosialdepartementet:

Dette departement er enig med forslagsstillerne i at det er behov for økt innsats med sikte på å bedre funksjonshemmedes muligheter for å nytte kollektivtransportmidler, og at det synes fordelaktig å søke å komme fram til et system av felles nordiske normer og et samordnet

forsknings- og utviklingsarbeid med sikte på å bedre dagens situasjon på dette området.

Situasjonen i Norge på dette felt føles imidlertid så lite tilfredsstillende idag for funksjonshemmede at det bør betraktes som en uttrykkelig forutsetning for å gå inn i nordisk samarbeid at dette ikke fører med seg forsinkelser m. h. t. å sette i verk bedringer innen landet.

Det vises i denne sammenheng til vårt skriv av 8. februar 1977 til Samferdselsdepartementet med saktittel: Statsbudsjettforslaget for 1978. Funksjonshemmede og kollektiv transport.

Oslo, 18. februar 1977

Etter fullmakt

Jon Bjørnsson

A. Holst Halvorsen

Statens vegvesen, Vegdirektoratet:

I transportsammenheng kan det være mange grader av bevegelsehemming — fra personer som må transporteres liggende/sittende til personer som kan bevege seg ved hjelp av stokk eller "midlertidig bevegelsehemmede" — personer med barnevogn. Disse grupper stiller ulike krav til selve transportmidlet, men har et felles ønske om rasjonell og bekvem transport i likhet med resten av befolkningen.

En markert bedring av de handikappedes transportsituasjon sett i relasjon til den øvrige befolkning kan dels oppnås ved et bedre og mer differensiert offentlig transporttilbud og dels ved en teknisk tilpassing av kjøretøy og terminaler til de bevegelsehemmedes behov.

Når det gjelder tilpassing av kjøretøyene så er det under Nordisk Trafikksikkerhetsråd etablert en permanent komité, Nordisk Bilteknisk Komité (NBK) som først og fremst arbeider med harmonisering av de nordiske lands kjøretøytekniske bestemmelser.

NBK er for tiden i full gang med å utarbeide forslag til felles nordiske forskrifter for busser. I den forbindelse er også spørsmålet om særskilte krav til bussene for å ivareta de handikappedes behov vurdert. Forslaget som ikke er ferdig ennå, vil sannsynligvis påby spesielle plasser i bussene for handikappede.

En antar det vil være naturlig å anmode NBK om bistand hvis det blir aktuelt å utarbeide forslag til felles nordiske bestemmelser om særskilte kjøretøyer for handikappede.

Vegdirektoratet legger for sin del stor vekt på at det kommer i gang et godt nordisk samarbeid på alle områder som angår de handikappedes

situasjon. Forskning og utvikling synes her å ligge spesielt godt til rette for et slikt nordisk samarbeid.

Oslo, 22. mars 1977

Etter fullmakt

Ove Liavaag

G. Slagnes

Norges statsbaner:

Det er i de senere år en klart voksende forståelse for de problemer de funksjonshemmede møter ved bruk av de offentlige kommunikasjonsmidler. Denne utvikling vil åpenbart stille større krav til NSB som transportbedrift. Tatt i betraktning den lange levetid på terminaler og persontogmateriell er det av betydning at NSB nøye vurderer problemet. I 1976 ble det derfor oppnevnt en intern arbeidsgruppe ved NSB som fikk følgende mandat:

1. Å gjøre seg kjent med de viktigste hindringer for funksjonshemmedes bruk av NSB i dag og følge med i de tiltak som andre steder er tatt i bruk eller anbefalt for bedring av forholdene.

2. Å foreslå hvilket servicenivå NSB skal holde for denne trafikkgruppen ved nybygging eller vesentlige ombygginger av stasjoner og rulende materiell inntil disse forhold blir regulert gjennom offentlige forskrifter eller UIC-avtaler.

3. Å foreslå enklere tiltak som kan gjennomføres ved eksisterende bygninger og materiell.

I brev av 29. juni 1976 til NSB opplyser Institutt for samferdsteknikk at Forskergruppen ved NTH har fått midler for 1976 fra Norges tekniske naturvitenskapelige forskningsråd til å vurdere spørsmål i forbindelse med handikapptilpasning av busser og tog. Instituttet anmodet om representasjon fra NSB i en rådgivende gruppe. Det fremgikk av nevnte brev at Forskergruppen hadde fått i oppdrag å vurdere de samme spørsmål som arbeidsgruppen ved NSB fikk som mandat å utrede. For å unngå unødig parallellkjøring har derfor NSB inntil videre gått inn for et nært samarbeid med Instituttet i den rådgivende gruppe med to representanter. Rapport om "Handikapptilpasning av kollektivtransport" skal foreligge i løpet av første halvdel av 1977.

Internasjonalt arbeider også jernbaneforvaltningene med de problemer som handikappede har ved å nytte jernbanene. Det kan nevnes at UIC etter å ha innhentet nærmere opplysninger fra de enkelte jernbaneforvaltninger vil ta stilling til om arbeidet skal føres videre i UIC's regi.

En rekke tiltak vil kunne gjennomføres for å bedre de handikappedes reisemuligheter med forholdsvis lave kostnader, mens andre tiltak vil hvis man skal kunne oppfylle ønskene fullt ut, kreve betydelige investeringsmidler.

Det vil kreve et ikke ubetydelig forsknings- og utviklingsarbeid å komme fram til løsninger som kan tilfredsstillе de handikappede. Medlemsforslaget i Nordisk Råd går ut på at dette arbeid skjer i nordisk fellesskap, og NSB vil støtte dette forslag da de enkelte land vil ha en rekke felles problemer. Man har for øvrig ingen merknader til de generelle betraktningene i Medlemsforslaget. Samtidig med et slikt felles nordisk arbeid vil det likevel være nødvendig at de enkelte trafikk-selskap vurderer tiltak med sikte på bedre løsninger.

Det kan nevnes at ved planleggingen av Oslo Sentralstasjon har de funksjonshemmedes problemer vært meget diskutert, og vi søker ved utformingen av selve stasjonsanlegget å ta rimelige hensyn til denne trafikantgruppe.

Oslo, 13. januar 1977

For Generaldirektøren

Eivind Løvseth

Viggo Hundseid

Lufftartsdirektoratet har i skrivelse den 12 januari 1977 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Ruteskibenes rederiforening:

Styret i vår forening har behandlet saken og besluttet å gi uttrykk for at rederiforeningen ser med sympati på den tanke som er anbefalt av Nordisk Råd at det undersøkes mulighetene for gjennom felles nordiske normer og samordnet forsknings- og utviklingsarbeid å få tilpasset kollektivtrafikken til handikappedes behov. Det må imidlertid være en forutsetning at de eventuelle merutgifter som påføres de kollektive transportmidler ved eventuelle slike tiltak dekkes over det enkelte lands sosialbudsjetter.

Oslo, 23. mars 1977

Ruteskibenes rederiforening

Vincent Galtung

Norges rutebileierforbund:*Handikaptilpasning av kollektivtransport*

Dette prosjekt ledes av en forskningsgruppe ved Institutt for samferdsteknikk ved Norges tekniske høyskole i Trondheim. NRF deltar i den rådgivende gruppe for prosjektet.

Vogn teknisk utvalg for uføretransport

Dette utvalg er opprettet etter initiativ fra NRF og i samråd med Vegdirektoratet. Utvalget skal utarbeide retningslinjer for karosserioppbygging med nødvendig hjelpeutstyr for vogner for uføretransport. Utvalget skal videre basere sitt arbeide på et forslag til svenske forskrifter for uføretransport.

Medlemsforslag A 496/t

Norges Rutebileierforbund har ingen betenkeligheter med å gi sin støtte til forslaget og ser det som meget positivt at man med dette forslag vil kunne legge grunnen for et felles nordisk utviklingsarbeide på dette område.

Oslo, 14. januar 1977

Norges rutebileierforbund

Erik Askautrud
Organisasjonssekretær

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

Styrelsen delar helt motionärernas syn på nödvändigheten av en anpassning av trafikmedlen och trafikterminalen till de handikappades förutsättningar. Genom att handikappade i allt större utsträckning lever integrerat i samhället och normaliseringen av villkoren ger förutsättningar för handikappade att leva ett aktivt liv, ökar kraven på tillgänglighet och anpassbarhet av den fysiska miljön även utanför bostaden—hemorten—hemlandet. Att lösa frågan om trafikmiljön genom samnordiska åtgärder måste därför vara såväl rationellt och ekonomiskt motiverat som en klar tidsvinst, som kan möjliggöra snabbare framsteg.

Socialstyrelsen tillstyrker därför motionärernas krav.

Stockholm den 10 mars 1977

Bror Rexed

Elisabeth Allgulander

Statens järnvägar:

SJ ser det som väsentligt att vid en bedömning av åtgärder i syfte att underlätta handikappades resor ingen del av en resa behandlas isolerad från övriga delar och att samhällets åtgärder i princip blir likartad för olika trafikmedel och trafikföretag.

Hela färden från dörr till dörr bör beaktas i ett sammanhang, eftersom den handikappades problem därigenom ges en bättre och allsidigare belysning än vid en separat behandling av varje trafikmedel för sig. Det samhällsekonomiska intresset av att varje trafikmedel får utvecklas med utgångspunkt från sina tekniska och transportekonomiska förutsättningar motiverar att samhällets stöd till handikappresor i princip blir likartat för alla trafikmedel och trafikformer.

Allmänna färdmedel kan tyvärr inte vara individuella i den meningen att de kan passa alla handikappade lika litet som alla andra individuella önskemål och behov kan klaras kollektivt.

För personer vars handikapp medför väsentliga svårigheter att använda kollektiva trafikmedel bör färdtjänsten ses som ett komplement.

Den s. k. HAKO-utredningen föreslog dessutom en riksfärdtjänst som komplement till den kommunala. En sådan färdtjänst skulle kunna utnyttjas antingen hela resan eller delar av resan beroende på den resandes handikapp. Vilket färd sätt som är lämpligast blir då i första hand en fråga om hur färdtjänsten vill organisera och angelägenhetsgradera sina insatser. En färdtjänstresa med bil eller buss bör sålunda kunna kombineras med en individuell järnvägsresa, förutsatt att färdtjänstens personal lämnar den handikappade den service som erfordras, t. ex. för att komma på och av tåget.

Anskaffning och drift av specialfordon för färdtjänstens räkning bör i princip inte begränsas till vägtrafik utan ske med utgångspunkt från en mera allmän bedömning av behov och kostnader. Detsamma gäller direkta och indirekta kostnader för specialutrustning och arrangemang i övrigt som samhället kan finna önskvärda utöver de åtgärder som rymms inom ramen för kollektivtrafikföretagens vanliga ekonomiska bedömningar.

Det ligger i sakens natur att allmänna färdmedel, om de skall kunna vara tillräckligt bra för så många som möjligt i förhållande till privatbilismen, inte heller i detta sammanhang kan belastas med förlängda resor, ökade förseningsrisker och kostnader utan negativa effekter för kollektivtrafiken som sådan. Åtgärder får i princip inte vara utformade så att de får effekter som leder till att icke handikappade resenärer utnyttjar det kollektiva färdväsendet i mindre omfattning än för närvarande, eftersom andra trafikpolitiska syften i så fall skulle motverkas.

Stockholm den 22 mars 1977

Lars Peterson

Luffartsverket:

De bestämmelser och anvisningar som i Sverige utfärdats för att möjliggöra för de fysiskt och psykiskt handikappade att bruka flyg som transportmedel har utformats dels för att utgöra regler som ur flygsäkerhetssynpunkt måste följas av flygföretagen vid utfärdandet av företagens operativa instruktioner, dels för att i möjligaste mån anpassa flygplatsterminalerna och däri befintlig utrustning till den handikappade resenärens behov.

De för flygbefordran av handikappade personer gällande bestämmelserna, Bestämmelserna för Civil luftfart, BCL-D 1.7, Personbefordran i luftfartyg, utfärdades 1964-07-01. Bestämmelserna innehåller vissa riktlinjer men överlåter i stor utsträckning åt flygföretagen själva att utforma företagsregler för befordran av handikappade. Dessa regler anses ha fungerat i stort sett tillfredsställande vid flygningar där andelen handikappade motsvarar ett statistiskt genomsnitt i samhället. De handikappades ökade gruppresande samt behovet av skandinaviskt enhetliga bestämmelser har emellertid medfört att de skandinaviska luftfartsmyndigheterna nu studerar möjligheterna att utge sådana bestämmelser.

För att tillgodose kravet på handikappanpassning har luftfartsverket, förutom tillämpning av de i byggstadgan § 42 a och i Svensk Byggnorm (SBN) angivna allmänna riktlinjerna, för ny- och ombyggnad av flygplatsterminalerna utfärdat särskilda föreskrifter (BCL) och detaljerade anvisningar (flygplatshandboken) beträffande handikappanpassning. Luftfartsverket studerar i viss utsträckning frågan om ytterligare anskaffning av maskinella lyftanordningar för bruk vid embarkering av sjuka och rörelsehindrade resenärer.

I sitt yttrande över HAKO-utredningens betänkande anförde luftfartsverket bl. a. följande:

I betänkandet anges att anpassningsåtgärderna med hänsyn till när de av tekniska och ekonomiska skäl kan genomföras kan indelas i kompletteringsåtgärder, översynsåtgärder, anskaffningsåtgärder och utvecklingsåtgärder. I betänkandet uttalas vidare att övergångstider på två till tre år bör medges innan krav på genomförande bör ställas.

Luftfartsverket anser dock att dessa övergångstider i fråga om flygterminaler måste utsträckas ytterligare ett par år. Skälet härtill är att åtgärderna bör inpassas i större investeringsprogram.

Vad härefter beträffar anpassningsåtgärderna för flygplan torde det vara möjligt att på befintliga sådana utföra vissa kompletteringsåtgärder, även om modifieringar av flygplan alltid måste utföras så, att flygsäkerhetens krav inte åsidosättes. I detta hänseende är luftfartsverket berett att medverka.

Övriga åtgärder inom ramprogrammet torde emellertid med hänsyn till den civila luftfartens internationella natur få företagas på längre sikt. Luftfartsverket är berett att på alla sätt i det internationella arbetet, bl. a. inom den internationella civila luftfartsorganisationen (ICAO) verka för utveckling av bättre handikappanpassade luftfartyg. Detta ar-

bete skulle dock sannolikt underlättas om svenska handikapporganisationer etablerar kontakt med motsvarande organisationer i stater med betydande tillverkning av flygmateriel för civilt bruk (t. ex. USA, England, Frankrike, Holland och Sovjetunionen) för att försöka skapa internationell och nationell opinion i syfte att mera direkt påverka berörda myndigheter och tillverkare.

De inom flygsektorn högt ställda kraven på säkerhet och effektivitet har nödvändiggjort det nu pågående nordiska samarbetet beträffande enhetliga normer för flygbefordran av handikappade resenärer. Luftfartsverket har vidtagit betydande åtgärder för att anpassa de svenska flygplatsterminalerna till de handikappades behov. Detta arbete kommer att fortsätta. Ytterligare krav på handikappanpassning av kollektivtrafiken inom flygsektorn kan och bör tillgodoses genom nordisk och internationell samverkan.

Luftfartsverket stöder mot denna bakgrund medlemsförslaget till Nordiska rådet att rekommendera Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna till ett utvidgat nordiskt samarbete för att anpassa kollektivtrafiken till de handikappades behov.

Norrköping den 12 april 1977

Luftfartsverket
Flygplatsavdelningen
Folke Görs

Lars Nilsson

Styrelsen för teknisk utveckling (STU):

STU lägger i sin planering stor vikt på insatser som syftar till att förbättra de kollektiva transportmedlen. Speciell omsorg ägnas härvid åtgärder som kan underlätta handikappades resor med dessa färdmedel. STU hälsar det framlagda förslaget med tillfredsställelse, eftersom det kan ge möjligheter till såväl ökad bredd på insatser som ökad spridning av resultat.

Genomförande av insatser kräver samverkan med kollektiva trafikorgan. Gemensam nordisk påverkan kan underlätta sådan samverkan.

Mot bakgrund av att förslaget är kortfattat och generellt till sin utformning, måste vårt yttrande i nuvarande läge inskränkas till ett generellt instämmande.

En kort information om STU:s pågående och planerade insatser inom området kan dock vara befogad.

STU stöder ett projekt avseende bussystem för tätorter, omfattande såväl bussar som hållplatser. Projektet syftar till bl. a. följande förbättringar:

- Hållplatser i samma nivå som bussgolv.
- Bredare dörrar.
- Mjukare accelerations- och retardationsförlopp.
- Handikappanpassad inredning i bussen.

Förbättringarna förväntas innebära ökad komfort och tillgänglighet för en stor grupp handikappade, även innefattande rullstolsbundna.

Preliminära diskussioner har inletts med Handikappinstitutet rörande anpassning av lyftplattformar till kollektiva färdmedel. I första hand avses bussar, men även järnvägståg kan bli aktuella om SJ finner sådana åtgärder vara förenliga med SJ:s verksamhet. Diskussioner pågår mellan Handikappinstitutet och SJ.

Stockholm den 14 mars 1977

För Styrelsen för teknisk utveckling

Sigvard Tomner

Bengt Tidhult

Statens handikappråd:

Det finns ett stort behov av en utbyggd och väl genomtänkt kollektivtrafik. Det gäller oavsett om den drivs i privat eller allmän regi. Förslag till dellösningar finns. Rådet har i sitt yttrande över HAKO-utredningen framhållit att trafikpolitiken ska ta hänsyn till alla och att det är angeläget att utvecklingsåtgärder för mer långsiktiga och genomgripande insatser påbörjas.

Rådet finner att föreliggande förslag till viss del tagit fasta på ovan nämnda synpunkter. Därför delar rådet i allt väsentligt vad som föreslås.

De fördelar rådet ser i ett samarbete är att trafikanterna, oavsett land, kan förvänta sig en likartad standard. Genom att sammanföra utredningsresurser kan man eventuellt nå snabbare resultat. Detta kan bland annat innebära ett bättre beslutsunderlag vid fordonsbeställningar. Dessutom kan ett nordiskt samarbete, till viss del, påverka det internationella arbetet.

Rådet vill dock understryka att ett samarbete inte får leda till att forskning och utveckling inom respektive land avstannar. Arbetet med trafikpolitiska lösningar måste alltså fortgå på den nationella, regionala och lokala nivån. Därför får man se det nordiska samarbetet som ett samarbete inriktat på minimikravlösningar. Dessa minimikrav får ej begränsa ambitionsnivån i t. ex. Sverige.

Kollektivtrafiken kan ej anpassas till samtliga krav inom en kort tidsram. Det kan röra sig om investeringar som ligger långt fram i tiden. Det är därför nödvändigt med en forskning, vilken lyfter fram de krav

som ställs på en väl fungerande kollektivtrafik. I detta sammanhang fyller föreslagna samarbete en viktig funktion.

Stockholm den 16 februari 1977

Tage Johansson

Kjell Kling

Svenska kommunförbundet:

I Sverige har frågan varit föremål för överväganden i utredningen om det allmänna kommunikationsväsendets anpassning till de handikappades situation (HAKO-utredningen) vilken presenterade sitt förslag i betänkandet Handikappanpassad kollektivtrafik (SOU 1975: 68).

Styrelsen framhöll i sitt yttrande över HAKO-utredningen bland annat att de kollektiva trafikmedlen så långt det är möjligt såväl ur mänsklig som ur samhällsekonomisk och praktisk synpunkt bör göras tillgängliga även för personer med svåra handikapp. För att möjliggöra en mer långtgående anpassning av kollektivtrafiken ansåg styrelsen det angeläget att forsknings- och utvecklingsarbetet utökas inom denna sektor.

Föreliggande förslag anknyter till de uppfattningar som förbundet hävdade under arbetet med HAKO-utredningen och i remissyttrandet över utredningen. Förslaget innebär även att det ramprogram för anpassningsåtgärder som HAKO-utredningen föreslagit kan bli en gemensam nordisk angelägenhet vilket underlättar för handikappade att företa resor mellan de nordiska länderna. Styrelsen anser att förslaget — — — är väl motiverat och realiserbart varför det tillstyrkes.

Stockholm den 25 februari 1977

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Berndt Nilsson

Landstingsförbundet:

I medlemsförslaget tas upp flera i sig viktiga frågeställningar som rör de kollektiva trafikmedlens tillgänglighet för olika handikappgrupper.

Handikappinstitutet har för närvarande ett flerårigt projekt som gäller studier av olika kollektiva färdmedels tillgänglighet för handikappade. Utöver det nu nämnda trafikprojektet finns ytterligare ett antal forskningsprojekt som avser olika delar av kollektivtrafikens tillgänglighet för handikappade.

De offentliga myndigheterna — staten, kommunerna och landstingen

i Sverige — och dessas motsvarighet i de övriga nordiska länderna har i växande grad engagerat sig i de handikappades integration i samhället och ett normaliserat liv för dessa grupper. Trafikfrågorna utgör här ett viktigt arbetsfält och en väl tillgänglig kollektivtrafik, ett instrument för normaliseringssträvanden.

Landstingen och kommunernas ökande engagemang i den lokala och regionala trafikförsörjningen stryker också under behovet av att göra de kollektiva färdmedlen tillgängliga för så många som möjligt.

Landstingsförbundet anser att forskningen kring tillgänglighetsfrågorna på trafikområdet i hög grad är en samnordisk fråga eftersom en lösning på ett område lätt kan överflyttas till de olika länderna. Det måste därför anses önskvärt att ett nordiskt organ, t. ex. Nordiska nämnden för handikappfrågor ges i uppdrag att så långt möjligt svara för den nödvändiga initieringen och samordningen av olika forskningsprojekt. Ett annat viktigt område gäller normgivningen. Det är också viktigt att detta organ ges förutsättningar att ekonomiskt kunna stödja lämpliga projekt.

Av vad ovan framgått ställer sig således landstingsförbundet positivt till motionens syfte om ökad nordisk samordning av forskning, samordning och normgivning då det gäller kollektiva färdmedels tillgänglighet för handikappade.

Stockholm den 24 februari 1977

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

BILAGA 3

I efterhand inkomna yttranden

D a n m a r k

Jydsk Færgesfart:

— — — meddele, at Jydsk Færgesfart igennem mange år har været opmærksom på de handicappedes situation og bevægelsesmuligheder i vore færger.

Rederiet har allerede i 1964/1965 — da vi modtog de nu afhændede færger "Grenaa" og "Hundested" — indført forbedringer, bl. a. en for kørestole tilstrækkelig bredde på elevatordørene samt køreslidske op til samme.

Vi har indrettet specielle toiletter med dørbredde for kørestole, håndvask og spejl i "siddehøjde" samt påmonteret diverse håndtag til hjælp for de handicappede. Som bekendt er reglerne for højden på udvendige dørtrin overalt på skibene anderledes end reglerne i land, idet der på skibene skal tages hensyn til søvands evt. indtrængning. Disse regler umuliggør desværre kørestolenes kørsel fra dæk udefra ind til salonerne.

For år tilbage indførte rederiet en såkaldt "elevatobillet", der udlæveres til personvogne med handicappede passagerer. Elevatobilletten sættes i bilens visker på forruden og angiver over for det personale, der laster færgerne, at bilen skal placeres ud for en af skibets to elevatorer fra bildæk til aptering. Dette system har rederiet fået megen anerkendelse for.

Hundested, den 28. juni 1977

Jydsk Færefart A/S

Johan-Otto Schmidt

A/S Sydfyenske Dampskibsselskab:

— — — skal vi oplyse, at vi desværre ikke har haft mulighed for at tage specielle hensyn til handicappede ombord på vore færger. Dette skyldes først og fremmest, at der ikke ombord på vore relativt små færger har været mulighed for speciel indretning, herunder elevatorer.

Vi er imidlertid stærkt interesserede i at kunne efterkomme sådanne ønsker, og ved bygning af større færger vil vi tage hensyn til handicappede passagerer i den udstrækning, dette er muligt.

Svendborg, den 9. juni 1977

A/S Sydfyenske Dampskibsselskab

E. Bay

Langeland—Kiel Linien I/S:

På rederiets nybygning, der indsættes på ruten Bagenkop—Kiel ca. 77.07.08 er der elevator og toilet beregnet for invalidevogne, målmæssigt udført efter skibstilsynets rekommandation.

Bagenkop, den 13. juni 1977

Erik Kastrup

undervisningen gäller personer som blivit dövblinda som vuxna. Vissa skillnader finns i undervisningsmetoderna för dessa båda kategorier, bl. a. beroende på att den som blivit dövblind som barn ofta inte har något språk eller ett mycket begränsat sådant. Vad gäller vuxna kan också en del av undervisningen bestå i instruktioner i hemmet förmedlade av en anpassningslärare, varvid den dövblinde under sakkunnig ledning får träna ADL-funktioner och hjälpmedelsanvändning.

Om bristen på utbildning för dövblindlärare för barn är stor, så torde bristen på utbildning för vuxenlärare vara ännu större. Inom ramen för den föreslagna samnordiska utbildningen av dövblindlärare bör därför undervisning ges för båda grupperna av lärare. I detta sammanhang kan nämnas att man i Sverige försöksvis anordnat kurser för hemvårdare, som utbildas till heminstruktörer för synskadade. Instruktörer för dövblinda skulle kunna utbildas på motsvarande sätt.

Inledningsvis framhölls att gruppen dövblinda är en liten grupp. Det antal lärare som behövs är således heller inte så stort. Allt talar därför för att en samnordisk utbildning såväl ekonomiskt som pedagogiskt är lämplig och bör etableras så snart som möjligt. Det kan tilläggas att det kommit till nämndens kännedom att ett program för en nordisk dövblindkurs har utarbetats av Aalborgskolan i Danmark.

Slutligen bör också nämnas att ämbetsmannakommittén för kulturellt samarbete har tagit upp frågan om utbildning av lärare till lågfrekventa handikappgrupper, däribland dövblindlärare.

Med hänsyn till vad ovan anförts tillstyrker Nordiska nämnden för handikappfrågor medlemsförslagets hemställan samt förklarar sig beredd att medverka i utredning om och planering av en samnordisk utbildning av lärare för dövblinda.

Bromma den 29 mars 1977

Nordiska nämnden för handikappfrågor

Sven-Olof Brattgård

Finn Petrén

Nordiska handikappförbundet:

Då frågan främst berör organisation för blinda och döva och dessa beretts tillfälle att yttra sig avstår vår organisation från att lägga synpunkter i frågan.

Stockholm den 26 januari 1977

För Nordiska handikappförbundet

Nils Wallin

Kanslichef

Medlemsförslag

om samnordisk utbildning av lärare för döv-blinda

(Väckt av Jo Benkow, Gylfi Þ. Gíslason, Elsi Hetemäki, Karl-Erik Häll, Bror Lillqvist, Sture Palm, Jón Skaftason, Anna-Greta Skantz, Marjatta Stenius, Ingrid Sundberg och Per Olof Sundman)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska nämnden för handikappfrågor:

Gruppen dövblinda är, såsom framhålls i medlemsförslaget, en åsidosatt minoritet bland de handikappade. Det är en hårt drabbad grupp, och en grupp som — bl. a. på grund av att den är så pass liten och har så uttalade kommunikationshandikapp — har så svårt att hävda sig. Den nordiska arbetsgruppen för tekniska hjälpmedel åt handikappade, som var föregångare till Nordiska nämnden, ägnade sig bl. a. åt dövblindas problem, främst möjligheten att få fram lämpliga tekniska hjälpmedel åt denna handikappgrupp. Vid en i oktober 1976 av nämnden m. fl. anordnad nordisk tredagarskonferens om dövblindas problem poängterades vikten av att lösa problem rörande utbildning av samt arbete och boende för dövblinda. Vidare påtalades bristen på utbildning av lärare för dövblinda. Inte i något av de nordiska länderna får dövblinda en tillräcklig utbildning. Detta beror i första hand på lärarbrist, vilken i sin tur orsakas av att det i Norden inte finns någon utbildningsmöjlighet för dövblindlärare. För att bryta detta kretslopp måste utbildning av dövblindlärare snarast komma igång. I sammanhanget kan nämnas att konferensen ombad Nordiska nämnden för handikappfrågor att verka för bildandet av en nordisk arbetsgrupp för dövblinda. Nämnden tillskrev Nordiska socialpolitiska kommittén, och för nämndens verksamhet ansvariga departement har förklarat sig beredda att svara för arbetsgruppens reseutgifter. Gruppen kommer att börja sitt arbete inom den närmaste tiden.

Den undervisning för dövblinda som finns för närvarande är till stor del inriktad på barn. Det är dock viktigt att man vid utbildning av pedagoger inom detta område inte glömmer bort att en stor del av

Døves Nordiske Råd

Døves Nordiske Råd har på et møde den 27.—28. maj 1977 behandlet Deres venlige henvendelse og kan meddele, at vi fuld ud støtter de synspunkter, der kommer til orde i det til Dem tilsendte brev af 21/3-77 fra forsorgsleder Karvig Rasmussen, som vi vedlægger (*se Bi-hang*).

København, den 20. juli 1977

Ole Munk Plum

Formand

Agnete Munksø

Sekretær

BIHANG**Skrivelse från forsorgsleder Karvig Rasmussen, Døves Nordiske Råd, angående samnordisk utbildning av lärare för döv-blinde**

Under henvisning til henvendelse fra Nordisk Råds danske sekretariat af 5. januar d.å. (journal nr. 8.D.13.d/24) vedr. forslag om gennemførelse af en fællesnordisk uddannelse af lærere for døv-blinde skal man anføre:

Forslaget synes primært at angå uddannelse af lærere til undervisning af døv-blinde børn, og man kan i den henseende ikke have særlige bemærkninger at knytte til, idet nærværende institutions klientel er voksne handicappede, herunder voksne døv-blinde. Det er os i øvrigt bekendt, at den danske socialstyrelse har udtalt sig om spørgsmålet efter biveksling med Aalborgskolen, som er specialskole på dette område.

Dog skal man pege på, at døv-blinde elever formentlig efter gennemgået barneskoletid fortsat vil have et betydeligt behov for pædagogisk påvirkning, dels som en videreførelse af barneskolens undervisning i sprogforståelse m.v., dels som en optræning til større selvhjulpethed og en bistand i en modningsproces, og endelig en oplæring til beskæftigelse — oftest beskæftigelse under beskyttede forhold. Der bør derfor kunne tilbydes pædagoger, som ønsker at arbejde blandt unge og voksne døv-blinde en uddannelse, som sigter mod disse aktiviteter. Da endnu kun meget få elever har forladt skolen, er erfaringerne små, men problemet vil være aktuelt i løbet af få år.

M. h. t. voksne døv-blinde skal man pege på, at en anden personalegruppe har behov for særlig uddannelse. Det drejer sig om gruppen, som varetager rådgivning af og forsorgsmæssig bistand til klienter, som bor enten i eget hjem eller på institution. Man skal anbefale, at specialuddannelse af også denne medarbejdergruppe overvejes.

København, den 21. marts 1977

P. i. v.

Karvig Rasmussen

Forsorgsleder

D a n m a r k**Udenrigsministeriet**

— — — oversende en af undervisningsministeriet afgiven udtalelse af 29. marts 1977 (*se nedan*).

Endvidere skal udenrigsministeriet oplyse, at *socialministeriet* den 14. juli 1977 har udtalt, at man kan anbefale, at den foreslåede undersøgelse foretages. Det kan i denne forbindelse oplyses, at der tidligere på Aalborgskolen, Statens Specialskole for Nordjylland, har været afholdt kursus for døv-blindepædagoger med deltagelse fra Danmark, Island, Norge og Sverige. På denne baggrund kunne Aalborgskolen være velegnet som primært uddannelsessted, idet det dog må understreges, at skolen ikke vil være i stand til at dække udgifterne ved en eventuel gennemførelse af en sådan uddannelse.

Idet man endvidere vedlægger en af Statens Specialskole for Nordjylland (Aalborgskolen) afgiven udtalelse med bilag samt en af Socialstyrelsens Særforsorgsafdeling afgiven udtalelse til socialministeriet (*se nedan*), skal man meddele, at der ikke er indhentet udtalelser fra andre danske myndigheder.

København, den 20. juli 1977

P. m. v.

Tage Leth

Undervisningsministeriet

I denne anledning skal man herved udtale, at undervisningsministeriet kan anbefale, at den foreslåede undersøgelse foretages. Det kan i denne forbindelse oplyses, at det danske behov for uddannelse af lærere for døv-blinde skønnes at være 3—4 lærere årligt i de første år og derefter mere permanent 1—2 lærere årligt.

København, den 29. marts 1977

P. m. v.

E. b.

E. Noer

Socialstyrelsens Særforsorgsafdeling

Tilbagesendes med bilag efter brevveksling med Aalborgskolen, Statens specialskole for Nordjylland, der har udtalt, at uddannelsen af døv-blindepædagoger altid har været et problem i Skandinavien, idet Danmark, Sverige og Norge hovedsaglig har fået uddannet personale ved de europæiske kurser i Holland.

I 1971 afholdt Aalborgskolen et nordisk kursus af 14 dages varighed med deltagelse fra Island, Norge og Sverige (2 pædagoger fra hvert land) samt 6 danske deltagere. Skolen har siden da, men uden held, gjort flere forsøg på at få et kursus arrangeret.

I september 1976 holdt et underudvalg under det af undervisningsministeriet nedsatte udvalg vedrørende de specialpædagogiske uddannelser møde på Aalborgskolen, og det blev vedtaget, at underudvalgets formand skulle rette henvendelse til undervisningsinspektør Skov Jørgensen, undervisningsministeriet, med det formål at få mulighederne for gennemførelse af et nordisk døv-blindelærerkursus undersøgt.

På et i Reykjavik den 17. og 18. februar 1977 afholdt nordisk embedsmandsmøde, hvor for Danmark bl. a. deltog undervisningsdirektør A. Baunbak-Jensen og undervisningsinspektør Skov Jørgensen, undervisningsministeriet, og undervisningsinspektør Jørgen Hansen, socialstyrelsen, blev det på grundlag af en indstilling fra Skov Jørgensen vedtaget at anbefale, at sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde opfordres til efter drøftelse med nordisk kontaktgruppe for specialundervisning at nedsætte en arbejdsgruppe bestående af to repræsentanter fra hvert land og med den opgave at udarbejde forslag til indhold, finansiering og placering af fællesnordisk uddannelse for døv-blinde børn. Forslaget skulle forelægges ministerrådet sammen med indstilling om, at ministerierne på de årlige finanslove stiller midler til rådighed for formålet.

Socialstyrelsen kan meget anbefale, at en sådan nordisk uddannelsesordning gennemføres, og man finder, at Aalborgskolen vil være velegnet som det primære uddannelsessted. Skolen vil dog ikke være i stand til at dække udgifterne ved gennemførelse af en sådan uddannelse.

København, den 14. marts 1977

Socialstyrelsen
Særforsorgsafdelingen

A. Døssing
Ekspeditionssekretær

Aalborgskolen—Statens Specialskole for Nordjylland

Der henvises til socialstyrelsens svar af 14. marts 1977 (*se nedan*), idet der yderligere kan tilføjes, at døv-blindelærere fra Finland, Sverige, Norge og Danmark afholdt et seminar på Ekeskolan, Örebro i Sverige, fra den 24.—27. marts 1977. Der var i alt 24 deltagere. Under mødet blev Nordisk Råds medlemsforslag drøftet og hilst velkommen med glæde. Man var enige om at pege på Aalborgskolen som uddannelsessted og drøftede kursusindhold ud fra Aalborgskolens oplæg. Man enedes endvidere om i første omgang at lade kurset være rettet mod pædagoger

med et par års erfaring i undervisning af døv-blinde børn, dog med bemærkning om, at der også er behov for uddannelse af elevhjemspersonale samt pleje- og pædagogpersonale i voksenforsorgen af døv-blinde. Det blev i den forbindelse understreget, at Aalborgskolen ikke har den nødvendige erfaring eller ekspertise til eventuelt på et senere tidspunkt at kunne varetage uddannelse af personale i voksenforsorgen.

Endvidere indså man behovet for et forberedende arbejde: udarbejdelse af kompendier, forberedelse af casemateriale, oversættelse af udenlandsk litteratur etc. Det svenske døv-blindepersonale stillede sig velvillige til rådighed med hensyn til at deltage i et sådant forberedende arbejde. Dog vil hverken Ekeskolan eller Aalborgskolen kunne påtage sig udgifterne i forbindelse med eventuelle rejseudgifter, materialer til fremstilling af kompendier eller indkøb af kursusmateriale.

Det ønskedes, specielt fra Aalborgskolens side, at det forberedende arbejde kunne iværksættes i god tid inden selve etableringen af kurset, idet en del af dette forberedende arbejde vil blive udført i lærernes fritid.

Ålborg, den 30. marts 1977

Erik R. Knudsen
Forstander

Karen M. Andersen
Afdelingsleder

Dansk Blindesamfund:

I sagens anledning skal vi udtale, at gruppen døv-blinde er meget beskeden i størrelsesorden her i landet, idet vi kun kender ca. 80—100 personer, der kan rubriceres som sådanne, og heraf er langt den overvejende part ældre.

Det vil derfor altid være nødvendigt at kombinere en læreruddannelse på dette felt med uddannelse udenlands, og det kan eksempelvis nævnes, at man i den anledning har haft kontakt med amerikanske uddannelsesinstitutioner.

Vi må derfor anbefale, at der på dette område etableres et tæt nordisk samarbejde.

København, den 19. juli 1977

Svend Jensen

Institutionen for unge og voksne døve og svært tunghøre:

Forslaget synes primært at angå uddannelse af lærere til undervisning af døv-blinde børn, og man kan i den henseende ikke have særlige be-

märkningar at knytte til, idet nærværende institutions klientel er voksne handicappede, herunder voksne døv-blinde. Det er os i øvrigt bekendt, at den danske socialstyrelse har udtalt sig om spørgsmålet efter brevvæksling med Aalborgskolen, som er specialskole på dette område.

Dog skal man pege på, at døv-blinde elever formentlig efter gennemgået barneskoletid fortsat vil have et betydeligt behov for pædagogisk påvirkning, dels som en videreførelse af barneskolens undervisning i sprogforståelse m. v., dels som en optræning til større selvhjulpethed og en bistand i en modningsproces, og endelig en oplæring til beskæftigelse — oftest beskæftigelse under beskyttede forhold. Der bør derfor kunne tilbydes pædagoger, som ønsker at arbejde blandt unge og voksne døv-blinde en uddannelse, som sigter mod disse aktiviteter. Da endnu kun meget få elever har forladt skolen, er erfaringerne små, men problemet vil være aktuelt i løbet af få år.

M. h. t. voksne døv-blinde skal man pege på, at en anden personalegruppe har behov for særlig uddannelse. Det drejer sig om gruppen, som varetager rådgivning af og forsorgsmæssig bistand til klienter, som bor enten i eget hjem eller på institution. Man skal anbefale, at specialuddannelse af også denne medarbejdergruppe overvejes.

Herlev, den 21 marts 1977

P. i. v.

Karvig Rasmussen
Forsorgsleder

F i n l a n d

Undervisningsministeriet¹:

— — — har undervisningsministeriet ombett yrkesutbildningsstyrelsen, skolstyrelsen och Arbetarnas bildningsförbund rf att inkomma med utlåtande i det ovannämnda vid Nordiska rådet väckta medlemsförslaget (*se nedan*).

Ministeriet skall ta den slutliga ståndpunkten till det ifrågavarande medlemsförslaget, när förslaget behandlas i samarbetsorgan som inrättats med stöd av det nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 12 maj 1977

Jaakko Numminen
Kanslichef

Fredrik Forsberg
Yngre regeringssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Skolstyrelsen¹:

I motiveringen till förslaget konstateras bland annat följande: Undervisningen för de dövblinda måste för att kunna utföras på ett tillfredsställande sätt utövas av lärare som har en utbildning för att behärska kommunikationen med denna form av dubbelhandikappade. De nordiska länderna saknar emellertid utbildningsmöjligheter för dessa lärare. De som önskar utbilda sig till lärare för dövblinda får i dag söka sig utomlands närmast till Nederländerna där denna utbildning ges.

Flertalet av nu tjänstgörande lärare har en grundutbildning för att undervisa antingen döva eller blinda, men saknar utbildning för att undervisa barn med dubbelt handikapp. Den nationella grundutbildningen i de nordiska länderna är så närbesläktad att en gemensam nordisk utbildning av lärare för dövblinda med fördel torde kunna anordnas. Underlaget av tänkbara kursdeltagare är i respektive land alltför begränsat för att motivera en utbildning enbart på nationell grund. Dessutom torde en samnordisk utbildning med lärare och elever från alla de nordiska länderna verka mera stimulerande än en rent nationell utbildning med begränsat elevantal. En gemensam nordisk utbildning synes även motiverad med hänsyn till kostnaderna för den enskilde eleven, för vilken det måste ses som en fördel att kunna erhålla utbildning inom Norden.

Mot bakgrund av behovet i samtliga nordiska länder av utbildning av lärare för dövblinda och det alltför ringa underlaget för nationell utbildning synes det angeläget att de nordiska länderna gemensamt finansierar och organiserar en sådan utbildning.

Skolstyrelsen konstaterar vidare följande: Behovet av dessa lärare är i Finland mycket litet, cirka 1—2 finskspråkiga lärare under varje femårsperiod och 1 svenskspråkig lärare en gång per tio år. Härtill behövs i någon mån annan personal för undervisning och vård av dövblinda, vilkas utbildning kunde anordnas samnordiskt på samma sätt som den här föreslagna lärarutbildningen.

Det föreliggande ärendet har behandlats två gånger vid det nordiska ämbetsmannamötet för specialundervisning (1975 och 1977). Sist konstaterades vid behandling av saken, att det finns även andra små specialgrupper, för vilka de nordiska länderna gemensamt kunde anordna utbildningen av lärare och annan rehabiliteringspersonal. Ämbetsmannamötet föreslog, att Nordiska kultursekretariatet skulle tillsätta en arbetsgrupp, som skulle utreda saken och klargöra arbetsfördelningsfrågor och finansieringsfrågor noggrannare (se *Bihang*).

Skolstyrelsen förenar sig med i medlemsförslaget anförda allmänna

¹ Yttrandet översatt från finska.

principer om utbildningens anordnande, men anser det viktigt, att saken ännu noggrannare utreds på åtgärd av den av kulturekretariatet tillsatta arbetsgruppen.

Helsingfors den 7 mars 1977

Erkki Aho
Generaldirektör

Elias Niskanen
Byråchef

BIHANG

Förslag om tillsättande av arbetsgrupp

Nordiska ämbetsmannamötet har diskuterat möjligheter att organisera utbildningen av speciallärare för små handikappgrupper samt fortbildningen av speciallärare på nordisk basis. Man har konstaterat att båda aktiviteterna ganska lätt kan organiseras såsom gemensam fortbildning för speciallärare som har tillräcklig grundutbildning och specialutbildning. Efter diskussionen beslutades att föreslå Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete att det borde undersöka möjligheten att tillsätta en arbetsgrupp bestående av två representanter för varje nordiskt land. Arbetsgruppen får i uppgift att utreda planeringen, arbetsfördelningen och finansieringen av frågan.

Arbetsgruppen bör också utarbeta en långtidsplan om hur saken kan förverkligas mest ändamålsenligt.

Yrkesutbildningsstyrelsen:

I de två yrkesskolor för syn- och hörselskadade som är underställda yrkesutbildningsstyrelsen meddelas yrkesundervisning för både hörsel- och synskadade. Lärarna i dessa skolor har meddelats vidareutbildning i undervisning för synskadade och hörselskadade. Utbildning som skulle göra lärarna förtrogna med undervisning av dövblinda har inte ordnats. I yrkesskolorna för syn- och hörselskadade studerar för närvarande cirka 3—5 dövblinda årligen. De lärare som undervisar dem har kommit in i uppgiften närmast genom praktisk övning. Emellertid hör speciella problem samman med undervisningen av dövblinda och utbildning borde ordnas för att orientera lärarna i dessa problem. Eftersom det är fråga om en liten grupp lärare, och eftersom deras vidareutbildning kräver sakkunniga, som kunde förmedla denna, är det inte ändamålsenligt att ordna utbildning enbart för de lärare, som är verk-samma i Finland. Därför anser yrkesutbildningsstyrelsen det ändamålsenligt med en samnordisk vidareutbildning av lärare för dövblinda samt

framställer, att man skulle utforska möjligheter att ordna undervisning tillsammans med de övriga nordiska länderna.

Helsingfors den 30 mars 1977

Seppo Oinonen
Generaldirektör

Ulla Saesma
Inspektör

Työväen sivistysliitto TSL r.y. — Arbetarnas bildningsförbund ABF r.f.¹:

De döv-blinda hör till de sämst lottade grupperna i vårt samhälle. Det är därför viktigt att de erbjuds alla möjligheter till kontakt med samhället, utanför vilket de står utan skolning. Eftersom utbildningen av lärare innehar en nyckelposition vid undervisningen av döv-blinda, understöder Arbetarnas bildningsförbund förslaget om en utredning av möjligheterna för samnordisk utbildning av lärare för döv-blinda och också ett eventuellt förverkligande av förslaget.

Helsingfors den 10 mars 1977

Arbetarnas bildningsförbund
Jussi Pikkusaari

Matti Lahtinen

Invalidförbundet r.f.:

Till Invalidförbundets medlemskrets hör närmast handikappade med skador i stöd- och rörelseorganen. Vi har därför inte inom vårt förbund tillräcklig sakkännedom för att ge ett detaljerat utlåtande om innehållet i medlemsförslaget. Som ett allmänt konstaterande om medlemsförslaget vill vi dock som vår åsikt framföra, att det säkert är ändamålsenligt att sträva till att ordna utbildningen av lärare för dövblinda genom nordiskt samarbete. Såsom konstateras i medlemsförslaget bildar de dövblinda en så liten grupp, att det uppenbarligen inte är möjligt att på nationell nivå ordna tillräckligt effektiv utbildning för deras lärare — speciellt som problematiken i anslutning till undervisning av dövblinda är synnerligen komplicerad.

Vid planering av samnordisk utbildning av lärare för dövblinda bör man vid sidan av många andra faktorer fästa uppmärksamhet också vid undervisningspråket. Inte ens en effektivt anordnad undervisning är till mycken nytta, om inte undervisningspråket är sådant, att alla

¹ Yttrandet översatt från finska.

som deltar i utbildningen kan förstå det. Språkfrågan är naturligt nog speciellt viktig ur Finlands synpunkt. Finlands från de övriga nordiska ländernas avvikande språkstruktur kan försvåra de finska lärarnas deltagande i samnordisk skolning. Också de personer, som väl förstår svenska men vilkas hemspråk är finska, har säkert stora svårigheter att följa med undervisning t. ex. på danska. I detta avseende vore det ur Finlands synpunkt fördelaktigast om undervisningen sker på svenska. Samnordisk undervisning av lärare för dövblinda borde därför enligt vår mening ordnas i Sverige och också där helst i de centrala eller norra delarna, där det svenska talspråket för finnarna är lättast att förstå.

Helsingfors 22 mars 1977

Matti Savola
Verksamhetsledare

Aarno Ranta
Direktör för anstaltsverksamheten

Sokeain Keskuliitto r.y. — De blindas centralförbund:

I Finland har man under flera års tid fortlöpande haft mer än tio gravt syn- och hörselskadade barn för grundskolning antingen i dövskolorna eller i blindskolan. Lärarna har i allmänhet varit utbildade till lärare för blinda eller för döva utan att ha fått genomgå någon undervisning speciellt inriktad på dövblinda. För att uppnå tillfredsställande resultat räcker det dock inte att läraren är påhittig, emedan den grupp det nu är fråga om är mycket svår att undervisa. För att garantera de dövblindas rättighet till ett så normalt liv som möjligt som vuxna behövs en gedigen speciallärarundervisning. Då det gäller dövblinda barn tvingas läraren ofta att spela rollen av rehabiliterare emedan de mål man försöker uppnå kan avvika rätt så mycket från dem man uppställer för t. ex. endast synskadade barn. T. ex. behovet av kommunikation väcks ofta hos dövblinda barn först som resultat av ett digert arbete. Rehabiliteringsarbetet i förskoleåldern försöker lägga grunderna till detta behov. Skolläraren bör veta hur arbetet skall fortsättas och hur man överhuvudtaget kan göra ett dövblint barn intresserat av olika saker. Läraren borde även kunna uppställa de mål vilka varje enskild elev borde uppnå oberoende av den olika standard barnen har. Utan specialskolning är det nästan omöjligt att nå goda resultat. Det ansvar läraren bär för de dövblinda eleverna blir även mycket tungt. Man kan aldrig vara säker på att det sätt man undervisar på är det mest rätta. De dövblinda eleverna åter tvingas att agera som ett slags undervisningsmaterial, som utbildare av sina lärare.

Innan man kunnat göra vidare planer har man ofta varit tvungen att kalla eleverna efter genomgången skola till flera anpassningskurser. Kommunikationssätten har varit bristfälliga, socialt sett har utvecklingen varit svag osv. Vi anser det mycket viktigt att alla dövblinda elever skulle gå i samma skola. På detta sätt kunde större uppmärksamhet fästas vid deras specialbehov. Barnen borde t. ex. alla lära sig både teckenspråk och punktskrift redan i grundskolan.

Kanske lärarundervisningen dock är det viktigaste. Då man tar i betraktande det relativt lilla elevantalet torde det dock vara närmast omöjligt att anordna densamma i Finland. Därav följer att det säkert vore både klokast och mest ekonomiskt att anordna en samnordisk undervisning. Vi önskar att denna skolning fås i gång så snart som möjligt och att vårt lands dövblinda barns lärare redan inom en snar framtid kommer att vara sakligt skolade.

Den tid då människan har lättast att lära borde, då det gäller de dövblinda, användas så väl som möjligt. Inte en stund borde få gå förlorad. Vi anser att en av de viktigaste sakerna den dövblinda borde få lära sig under grundskoletiden är att lära sig uttrycka sig själv och att bli förstådd.

Helsingfors den 29 mars 1977

Inger Lindgren

Ledande anpassningskonsulent

Kaija Salekari

Dövblind konsulent

Svenska blindskolan:

Behovet av en lärare för dövblinda är inte just nu akut på finlandssvenskt håll, men kan bli det när som helst.

Vi anser det vara synnerligen viktigt att minst en finlandssvensk lärare kan delta i utbildning av lärare för dövblinda.

En samnordisk utbildning är den i särklass bästa lösningen när det gäller utbildningsfrågan.

Samtidigt borde en kurs för vårdpersonal arrangeras.

Helsingfors den 30 mars 1977

Svenska Blindskolan, Helsingfors

Solveig Sjöstedt

Föreståndare

Kuurojen liitto (De dövas förbund)¹:

Vårt förbund har iakttagit brokigheten av de dövblindas undervisning och bristen på lärarnas utbildning. Det föreliggande medlemsförslaget om samordnad utbildning för lärare är mycket motiverat. När det gäller utbildning av en så liten yrkesgrupp kan en nationell utbildning knappast komma i fråga.

Vårt förbund understöder varmt att den ifrågavarande utbildningen anordnas på nordisk nivå enligt det väckta medlemsförslaget.

Esbo den 23 mars 1977

Kuurojen liitto (De dövas förbund)

Runo Savisaari
Ordförande

Liisa Kauppinen
Verksamhetsledare

Kuulonhuoltoliitto (Hörselvårdsförbundet):

Ordnandet av en samnordisk lärarutbildning på undervisningsområdet för svårt hörselsynskadade barn bör anses vara en synnerligen viktig sak. Ordnandet av en tillfredsställande undervisning för barn, som är totalt handikappade i sina kommunikationsförmågor, utan sakenligt utbildande av speciallärare är inte möjligt. Det verkar som om det inte finns möjligheter till lärarutbildning i varje nordiskt land för sig. För den skull bör arrangerandet av en samnordisk utbildning anses vara en förnuftig och ändamålsenlig lösning.

På olika sektorer av samhällets betjäningsformer kan det finnas talrika små minoriteter som är i behov av specialvård, att förverkligandet av arbetarutbildning som betjänar dessa minoriteter utan t. ex. samnordisk verksamhet knappast är möjligt på nationell nivå. På området av tidig träning för svårt hörselsynskadade barn har man i Finland i förverkligandet av invalidvården redan skridit till åtgärder. Åt barn och deras vårdare ges träningsvägledning som skapar och utvecklar förutsättningar för kommunikationer samt även anpassningsträning. Samtidigt som denna tidiga träning utvecklas kommer den sakenliga fortsättningsrehabiliteringen att försvåras, ifall det inte finns möjligheter för barnen att få grundskolning på grund av brist på speciallärarutbildning. De lovande resultat som uppnåtts genom tidig träning går därigenom till spillo, vilket är beklagligt både å den enskilde handikappades och å samhällets sida.

Ordnande av specialundervisning för dövblinda i vårt land inom

¹ Yttrandet översatt från finska.

värnet för ofullständig och bristfällig yrkeskompetens skulle representera en skenbar lösning, som inte skulle bringa sakenligt träningsresultat och inte skulle vara nationalekonomiskt motiverat.

Arrangerandet av samnordisk lärarutbildning för synhørselskadade är ägnat att utveckla även annat samarbete mellan de nordiska länderna på detta viktiga område för sinnesskadevård.

Helsingfors den 21 mars 1977

Kuulonhuoltoliitto r.y.

Aarre Uusitalo

Förbundets verksamhetsledare

Matti Raivio
Överläkare

N o r g e

Kirke og undervisningsdepartementet:

Det kan opplyses at Sosialdepartementet og Kirke- og undervisningsdepartementet sammen med en del organisasjoner som er interessert i tiltak for døvblinde, i de seinere år har arbeidet med spørsmål som gjelder døvblinde. Det er også fra Helsedirektoratets side satt i gang et kartleggingsarbeid for å finne ut hvor stort behovet er for spesielle tiltak for døvblinde, og det er nå opprettet et sentralt organ som skal foreta dette registreringsarbeidet.

Kirke- og undervisningsdepartementet vil først kunne få en klar oversikt over behovet for utdanning av lærere for døvblinde i Norge når resultatet av dette kartleggingsarbeidet foreligger.

Det er imidlertid klart at de eksisterende utdanningstilbud ikke er tilstrekkelige, og at det er vanskelig å skaffe lærere for døvblinde en adekvat spesialpedagogisk utdanning.

Kirke- og undervisningsdepartementet vil derfor slutte seg til forslaget om at mulighetene for å opprette en samnordisk utdanning av lærere for døvblinde blir utredet.

Oslo, 12. april 1977

Etter fullmakt

Olav Nyhamar

Brit Alstad

Skådalen skole:

Skolen har mottatt Rådets brev av 12.1.1977 vedr. ovennevnte sak. Spørsmålet om felles nordisk utdanning av lærere og annet personell for undervisning og omsorg av døvblinde barn og voksne har vært drøftet på et møte her på skolen, hvor representanter fra Helsedirektoratet og Statens spesiallærerskole også deltok.

Da det antas at Rådet i første omgang er interessert i en kort uttalelse på bakgrunn av det tilsendte medlemsforslaget, skal en herved få lov å bringe møtets syn:

Gruppen døvblinde er svært uensartet, og det betyr at behovene for hjelp i form av undervisning, habilitering/rehabilitering og omsorg også uttaler seg forskjellig. Det må tas hensyn til når dobbelthandikappet inntraff (medfødt eller ervervet) og om primærhandikappet er døvhet eller blindhet. Dessuten er gruppen døvblinde liten når det gjelder antall, hvor voksne og eldre døvblinde er i klar majoritet i forhold til det meget lille antallet døvblinde barn og unge.

Disse forhold må først og fremst bestemme innholdet i undervisnings- og omsorgspersonalets utdanning innen dette spesialpedagogiske feltet. Likevel har gruppen døvblinde, som andre handikappgrupper, visse felles trekk og behov. Alle døvblinde har et felles problem når det gjelder kommunikasjon og det å motta informasjon. Her berøres noe meget vesentlig som må komme til å prege en tilstrebing av enhet i utdannelsen og således gi den form og omfang.

På bakgrunn av det som her er nevnt, gikk møtet inn for å støtte arbeidet med å bygge opp og utvikle en felles nordisk utdanning, for lærere og omsorgspersonale. Til omsorgspersonalet regner en sosionomer, psykologer, ergoterapeuter og miljøarbeidere.

Det er antagelig riktig å tenke seg en 1-årig utdanning hvor praksisen blir vektlagt, på bakgrunn av studentenes tidligere yrkesutdanning og framtidige virke. (En vil understreke at praksisen må ha stor vekt i denne utdannelsen.) Som praksissteder er det naturlig å bruke institusjoner for døvblinde i de ulike nordiske land. Det må være riktig å legge denne spesialutdannelsen til et sted med høyskole/universitet som har erfaring i spesialpedagogikk, og en vil her nevne København, Stockholm og Oslo. Fortrinnsvis må utdannelsen bygge på tidligere spesialpedagogisk utdanning og/eller erfaring.

Behovet for studieplasser er det vanskelig å anslå bare med basis i antatt antall døvblinde i Norden, men en skulle tro at 8—10 plasser vil være dekkende.

Oslo, 16. mars 1977

Knut Arnesen

Norges handikappforbund:

Norges handikappforbund har ingen erfaring med døvblinde og de problemer som reiser seg for denne gruppe. Norges handikappforbund har ikke engasjert seg i denne gruppes problemer fordi deres interesser blir ivaretatt av deres særorganisasjon.

Vi beklager derfor å måtte meddele at vi ikke kan gi noen uttalelse i den hitsendte sak.

Oslo, 13. januar 1977

Norges handikappforbund

Laila Nikolaisen
Konsulent

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

I medlemsforslaget påpekas att människor med multihandikapp har svårigheter i mycket varierande grad och av olika slag. För att förstå de dövblindas situation kan man inte "lägga ihop" de dövas och blindas svårigheter. En helt ny problematik uppstår i stället.

De dövblinda är en mycket blandad grupp. Deras förmåga att kommunicera varierar bl. a. på hur och i vilken följd de har erhållit sina handikapp. En person med medfödd dövhet och blindhet eller en som i tidig ålder har blivit döv och blind möter andra problem än en person som drabbats av detta i vuxen ålder. En som först blivit döv och sedan blir blind skiljer sig från en person som först varit varit blind och sedan blir döv när det gäller förmågan att kommunicera. En annan faktor som påverkar förmågan att kommunicera är graden av funktionsnedsättningarna. Gemensamt för de dövblinda är att de är beroende av teckenspråk och/eller handalfabet för sin kontakt med omvärlden.

För att ytterligare klargöra alla variationer som finns för att tillgodose dövblindas olika behov vill byrån för långtidssjukvården inom socialstyrelsen kortfattat redogöra för olika kommunikationsmetoder som kan komma i fråga för dövblindas möjligheter till kontakt med omvärlden vilket ofta sker med hjälp av tolkar.

Tolkning till dövblinda med *teckenspråk* innebär att man gör tecken i luften. Denna metod kan bara användas för dövblinda som har så pass goda synrester att de kan uppfatta tecken i luften.

Kontakttolkning innebär att man tolkar till primärt döva dövblinda som är helt blinda eller har för små synrester för att uppfatta tecken i

luften. Vid denna kommunikationsmetod håller den dövblinde i ena eller båda armarna på tolken. Tolken använder teckenspråk eller åtbördsspråk som mottagaren känner och avläser på rörelserna.

Tolkning via *handalfabetet* används i första hand vid kommunikation med primärt blinda som blivit döva eller gravt hörselskadade och som lärt sig handalfabetet.

Många primärt blinda dövblinda har inte haft någon möjlighet att lära sig handalfabetet eller teckenspråk. Deras enda kommunikationsmetod är *punktskriften*. Vid tolkning med denna metod skriver tolken antingen direkt till mottagaren på en s. k. tele-touch eller på punktskriftmaskin. Den senare metoden innebär att mottagaren får all information i efterhand.

Kommunikation via *svartskrift* går till så att en person skriver till den dövblinde med stora tydliga bokstäver och de svarar antingen med tal, genom att skriva eller genom att peka på bokstäver på en s. k. samtalsplatta. Dessa personer har vissa synrester kvar men är ofta helt döva och har blivit det i vuxen ålder och kan därför inte avläsa teckenspråk eller handalfabetet.

Utöver nämnda metoder finns ett antal mer eller mindre förekommande kommunikationssätt, vanligtvis mellan dövblinda och deras anhöriga, t. ex. används ett system som liknar morsesystemet. Ett annat sätt är att skriva i handen på den dövblinde. Några dövblinda kan bara kommunicera via plastbokstäver som man lämnar över och som de känner av. Det finns även dövblinda på institutioner som är födda med det dubbla handikappet och som inte kan kommunicera alls.

Mot bakgrund till den svåra situation som de dövblinda befinner sig i ställer sig socialstyrelsen helt bakom det väckta medlemsförslaget att de nordiska länderna gemensamt finansierar och organiserar en samnordisk utbildning av lärare för dövblinda, både barn och vuxna. Härvid måste bl. a. beaktas den skillnad som finns hos teckenspråket och handalfabetet mellan länderna.

Stockholm den 22 mars 1977

Bror Rexed

Elisabeth Allgulander

Skolöverstyrelsen:

I sitt förslag rörande undervisning av utvecklingsstörda barn och ungdomar som är syn-, hörsel- eller talskadade har en av SÖ tillsatt arbetsgrupp, BDU-gruppen, bl. a. behandlat frågan om utbildning av lärare för dövblinda elever. Följande synpunkter redovisas:

Lärare som undervisar dövblinda elever har behov av speciell utbildning. För undervisning av dövblinda krävs en särskild metodik, byggd på taktill perception. Detta är nödvändigt eftersom man varken kan bygga på elevens syn eller hörsel. I Sverige finns för närvarande ingen adekvat utbildning för denna lärargrupp. Några av de lärare som undervisar dövblinda barn på Ekeskolan har dock kunnat få speciell utbildning vid Sint Michielsgestel, Holland.

Behovet av lärare för undervisning av dövblinda barn och ungdomar är inte stort, uppskattningsvis totalt tio lärare. BDU-gruppen anser att dessa lärare lämpligen bör ha sin grundläggande speciallärarutbildning på gren 2, lärare för undervisning av hörselskadade elever (gren 2 hörsel), där grunden till en icke talspråkig kommunikation ges. Det synes angeläget att medel därefter kan ställas till förfogande av SÖ för vidareutbildning på annat håll så länge sådan utbildning inte finns i Sverige. Förutom den tidigare nämnda utbildningen i Holland finns även möjlighet till utbildning i bland annat Danmark och USA.

Mot bakgrund av ovanstående finner SÖ det väl motiverat att man prövar möjligheterna att anordna en gemensam dövblindlärarutbildning inom Norden, för att därigenom få underlag för en reguljär utbildning för dessa lärare. En gemensam nordisk satsning är motiverad också på grund av att såväl antalet lärarutbildare som antalet lärarkandidater är begränsat. SÖ finner det därför angeläget att man utreder förutsättningarna för att få till stånd en sådan utbildning. Utredningen bör också omfatta utbildning av lärare för vuxna dövblinda, där problemen är andra.

SÖ vill framhålla betydelsen av att lärare som skall undervisa flerhandikappade elever får en praktiskt förankrad utbildning. Vid flera skolor i Norden finns lärare som har såväl kunskaper om som lång praktisk erfarenhet av undervisning av dövblinda elever. Det är angeläget att dessa resurser utnyttjas. Vid dimensioneringen av lärarutbildningen bör man beakta behovet av praktikplatser i de olika länderna.

Inte bara lärarna för dövblinda är i behov av specialutbildning. Även andra personalgrupper som skall delta i verksamheten behöver speciella kunskaper om kombination av syn- och hörselhandikapp. Detta gäller bland annat elevhemspersonal, fritidspersonal, kuratorer och psykologer. En samordning med tilläggsutbildningen för lärarna kan vara lämplig i vissa fall. Det bör därför samtidigt med utredningen i övrigt övervägas hur annan personal utan pedagogisk grundutbildning skall kunna få erforderlig tilläggsutbildning.

Stockholm den -5 mars 1977

Jonas Orring

Stig Ahlgren

Statens handikappråd:

Varje handikappkombination kräver sin speciella pedagogiska uppläggning med oftast helt individuella detaljprogram. Att vara dövblind innebär olika komplikationer ur medicinska, sociala, pedagogiska och tekniska synvinklar. Problemen är olikartade beroende av ålder, bakgrund, allmänmedicinsk status, hörselstatus, synstatus, familjeförhållanden etc. Dövblindhet medför alltså särskilda svårigheter och det behövs bl. a. ökade lärarresurser och möjligheter att utveckla tillämpliga pedagogiska metoder och pedagogiskt material.

Inom Sverige finns för närvarande ingen adekvat utbildning för lärare åt dövblinda. I Europa ges sådan utbildning endast i Holland. Vi finner det därför mycket angeläget att undersöka möjligheterna att få till stånd en samnordisk utbildning av lärare för denna grupp och stöder därför förslaget. En samnordisk utbildning är motiverad bl. a. på grund av det begränsade antal tänkbara "utbildare" som finns att tillgå och det begränsade antal kursdeltagare som kan tänkas ingå. Vidare skapas härigenom ökade möjligheter för kontakter och utbyte av erfarenheter över gränserna.

Av förslaget får man den uppfattningen att det endast gäller utbildning av lärare för dövblinda barn.

Vi vill här understryka det stora behov av utbildning som vuxna dövblinda har. För denna grupp saknas i stort sett tillgång på lärare. Det är därför angeläget att BDU-gruppen inom skolöverstyrelsen som bl. a. har att behandla frågan om utbildning för vuxna dövblinda påskyndar sin utredning.

Rådet vill i detta sammanhang framhålla behovet av fortbildning för alla personalgrupper som i större omfattning kommer i kontakt med dövblinda.

På grund av svårigheterna att få fram säkra uppgifter om antalet dövblinda i olika åldrar vill vi också framhålla behovet av flexibilitet vid dimensioneringen av lärarutbildningen. Erfarenhetsmässigt vet man att handikappgrupper vars omfång man trots sig känna till i realiteten oftast visat sig vara större än beräknat.

Vi vill också peka på behovet av att forskningsresurser skapas som möjliggör förbättrade diagnostiserings- och psykologisk-pedagogiska metoder.

En samnordisk utbildning får ej leda till att man underlåter att vidta åtgärder på det nationella planet.

Rådet ser mycket positivt på det projekt som man satt igång i Sverige

för att närmare utreda formerna och organisationen för utbildning av tolkar för dövblinda.

Stockholm den 16 mars 1977

Tage Johansson

Gerd Ekholm

Handikappinstitutet:

Enbart utbildning av lärare för barn- och ungdomsskolan löser enligt vår mening dock inte alla de problem dövblinda har under sin utbildningstid. Dövblindlärarna behöver ofta biträdas av lärarassistenter och eleverna fordrar i många fall elevassistenter. Dessa kategoriers utbildningsbehov bör också beaktas. Vidare bör de rehabiliteringsresurser som nu finns då det gäller vuxenblinda förstärkas. Utöver insatser på lärarsidan bör även ökade insatser för framställning av pedagogiska hjälpmedel och undervisningsmaterial speciellt anpassat för dövblinda göras.

Bromma den 24 mars 1977

Karl Montan

Ekeskolan i Örebro:

Styrelsen stöder förslaget till samnordisk utbildning av lärare för dövblinda. Det är angeläget att de lärare som vill ägna sig åt den svåraste pedagogiska uppgift man kan ställas inför, nämligen att undervisa dövblinda elever, som ofta har ytterligare handikapp, får en specialiserad och kvalificerad utbildning.

För de flerhandikappade barnen med syn-hörselskador är läraren den största resursen i skolsituationen och denne behöver en gedigen utbildning utöver ett starkt engagemang för eleverna.

Antalet döv-blinda elever är litet i vart och ett av de nordiska länderna, men varje elev kräver en mycket stor lärarresurs. Det är oftast fråga om individuell undervisning under långa perioder av varje elevs skolgång.

Vid Ekeskolan tjänstgör fyra lärare som helt ägnar sig åt skolans

döv-blinda elever. Dessutom arbetar sedan 1975-07-01 en lärare som konsulent för syn-hörselskadade förskolebarn och har hela landet som arbetsfält. Dessa lärare har fått sin grundutbildning till speciallärare i Sverige och fyra av dem har därefter, en i taget, deltagit i internationella specialkurser i Holland för att få den kunskap som behövs för att undervisa döv-blinda. Kurserna i Holland har omfattat 6—8 veckor vardera. I början var kurserna avgiftsfria men under senare år har Ekeskolan betalat såväl kurskostnader som resor för de deltagande lärarna. Detta är angeläget att påpeka, eftersom vi anser, att denna mycket speciella utbildning bör bekostas på samma sätt som annan speciallärarutbildning vid Lärarhögskolorna. Likaväl som staten har det ekonomiska ansvaret för specialskolorna borde den ha det också för hela utbildningen av döv-blindlärare.

Men hänsyn till det fåtal lärare som kan vara rekryteringsbas för utbildning till döv-blindlärare är det en fördel att utbildningen sker samnordiskt. Beslutet att inställa en planerad utbildning ht 1976 vid Lärarhögskolan i Aalborg till vilken 9 lärare hade anmält sig, med motiveringen att det var för få anmälningar verkar orealistiskt. Varje kurs bör lämpligen bestå av 8—10 lärarkandidater.

Som framgår av Nordiska rådets förslag arbetar varje specialskola, där döv-blinda barn undervisas ganska isolerat. I Norden har varje land bara en enda sådan skola och lärarna måste gå utöver det egna landets gränser för att finna kolleger med vilka man kan utbyta erfarenheter om metoder för undervisning och behandling av eleverna. Detta har av lärarna upplevts som nödvändigt för att utveckla arbetet och för att ge varandra stimulans och stöd. Därför har under en följd av år informella besök på skolorna gjorts och konferenser har arrangerats över veckoslut. Det är önskvärt att denna form av nordisk samverkan utökas och förstärks med ekonomiska resurser. Konferenserna föreslås ingå i en kontinuerlig fortbildning för vilken statliga bidrag borde utgå.

Under senaste veckoslutet 1977-03-25—27 har 15 speciallärare från Danmark, Finland och Norge besökt Ekeskolan för att diskutera angelägna undervisnings- och utbildningsfrågor. I mötet deltog även representanter från Nordiska handikappnämnden och socialdepartementets handikapputredning.

Som konkreta förslag till en samnordisk utbildning av döv-blindlärare vill Ekeskolans styrelse föra fram de synpunkter som framkommit vid ovannämnda möte:

1. *Grundutbildning* till speciallärare för antingen döva eller blinda barn sker i varje nordisk land separat.
2. *Specialutbildning*, fortbildning för döv-blindlärare arrangeras i *ett* nordiskt land.
3. Kurstid 6—8 veckor.

4. Antalet lärarkandidater 8—10.
5. De teoretiska studierna måste stramt avgränsas till de specifika problemområden, som förorsakas av en kombination av syn- och hörselskador och ibland ytterligare handikapp.
6. Expertisen i döv-blindundervisningen finns bland de nuvarande erfarna speciallärarna och dessa bör anlitas som föreläsare och handledare.
7. Målsättning för utbildningen.
  - Att öka lärarnas kännedom om problemen i undervisningen av döv-blinda barn.
  - Att ge lärarna en kunskap som gör dem kapabla att bedöma den enskilde elevens språkliga, sociala och utvecklingsmässiga nivå, så att de kan utarbeta och genomföra behandlings- och undervisningsprogram för varje barn och sedan göra en värdering av resultaten av undervisningen.
8. Förslag till ämnen i utbildningen.
  - Det icke-språkliga (non-verbala) barnets värld.
  - Kommunikationsformer i relation till barnets utveckling. Hur förvärvar man språk?
  - Inlärningsmetodik, imitation, minne, sekvensinlärning.
  - Motorisk-neurologisk utveckling och dysfunktioner i relation till det normala barnets språkutveckling.
  - Beteendemodifikation.
  - Föräldrasamarbete, föräldravägledning.
  - Resonansfenomen barn—vuxen.
  - Personlighetsutveckling. Gruppdynamik.

För att om möjligt göra speciallärarnas grundutbildning i de nordiska länderna likvärdig och få den föreslagna samnordiska specialutbildningen/fortbildningen väl anpassad till grundutbildningen föreslås att samverkan sker mellan de olika lärarhögskolornas utbildningsledare för speciallärarutbildning.

Detta förslag avser lärare för barn i förskola och grundskola. Utbildningen av lärare för vuxna döv-blinda är också angelägen och rekommenderas ske samnordiskt men på Ekeskolan saknar vi erfarenhet från vuxenområdet.

Styrelsen vill dessutom föreslå, att samnordisk utbildning kommer till stånd även för den vårdpersonal, som arbetar bland de döv-blinda. På Ekeskolan förekommer ett nära samarbete mellan lärare och vårdare, vilket vi anser vara en förutsättning för att man skall kunna tillgodose den enskilda elevens behov i en total situation och ge eleven en chans till optimal utveckling.

Styrelsen för Ekeskolans föräldraförening har framfört att den inte finner definitionen på en döv-blind person (= en person som på grund av en kombinerad syn- och hörselnedsättning inte kan ta emot information via tidningar, radio och TV) adekvat för Ekeskolans syn-hörselskadade elever.

Styrelsen bedömer frågan om samnordisk utbildning av lärare för döv-blinda som utomordentligt angelägen och önskar en skyndsam handläggning av ärendet.

Örebro den 28 mars 1977

För Ekeskolans styrelse

Lennart Landahl
Vice ordförande

Sonja Jarl
Rektor/sekreterare

Handikappförbundens centralkommitté (HCK):

Vi vet att dövblinda tillhör en starkt eftersatt grupp i samhället. Det gäller även dövblindas möjligheter till utbildning. De stora förändringar som har skett inom vuxenutbildningen har t. ex. ej kommit denna handikappgrupp till del. Därför har helt följdaktligen klyftan mellan dövblinda och andra medborgare ökat — även inom utbildningsområdet.

Efter att ha inhämtat Föreningen Sveriges dövblindas, FSDB:s synpunkter på förslaget (*se nedan*) vill vi från HCK:s sida stödja förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att få till stånd en samnordisk utbildning av lärare för dövblinda.

Det bör dock framhållas att om utbildning skall få den avsedda effekten så krävs det att resurser i form av tillgång till utbildade lärare, lärarassistenter och andra personalgrupper också ställs till förfogande. Det är en förutsättning för att de brister som idag utmärker utbildning av dövblinda skall rättas till.

Stockholm den 1 april 1977

Handikappförbundens centralkommitté

Hans Gedin
Ordförande

Rolf Utberg
Kanslichef

Föreningen Sveriges dövblinda (FSDB):

Utbildningsväsendet har genomgått en omfattande reformering under de senaste 10—15 åren. Det gäller både den obligatoriska skolan och

olika former för frivilliga studier för ungdomar och vuxna. Nydaningen har berört såväl utbildningens innehåll som formerna för utbildning, ekonomiska villkor etc. Att få studera är numera en rättighet som i princip omfattar alla.

Dövblindas möjligheter till utbildning är synnerligen snävt begränsade. Den expansion som skett inom utbildningsområdet, har inte kommit dövblinda till del. Klyftan mellan dövblinda och andra medborgare har därför ökat — även inom utbildningsområdet.

Dövblindas torftiga tillgång till utbildning är följden av en lång rad samverkande faktorer. En sådan faktor är bristen på utbildade lärare, lärarassistenter och andra personalgrupper, som i vid mening har anknytning till utbildningssituationen. Andra faktorer av stor betydelse är bristen på anpassat studiematerial och utbildningsanordnarnas bristande ansträngningar att göra sin verksamhet i övrigt tillgänglig för dövblinda.

FSDB stödjer förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att få till stånd en samnordisk utbildning av lärare för dövblinda.

Förhållandena i de nordiska länderna är så lika, att en samnordisk utbildning bör kunna genomföras. Det är emellertid viktigt att uppmärksamma det totala behovet av lärare och "kringpersonal". Det behövs således lärare både för barn och vuxna och för olika utbildningsformer, t. ex. förskolan och grundskolan eller motsvarande och t. ex. lärare som ska arbeta inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet och inom rehabiliteringsverksamheten. Det är också nödvändigt att lärarassistenter, elevassistenter m. fl. kan få adekvat utbildning. Det finns därför behov av kurser med olika längd och olika inriktning. Ev. kan en grundkurs vara gemensam för alla personalgrupper. Somliga fortsätter därefter på särskilt inriktad utbildning, medan andra måhända inte behöver mer än själva grundkursen.

Utbildningen bör innehålla både teoretiska studier och praktikperioder. Den teoretiska delen bör till stora delar kunna ges centralt, medan praktikmomenten sannolikt måste spridas på de olika länderna.

FSDB vill framhålla nödvändigheten av att de nordiska länderna ökar sina ansträngningar för att inte bara dövblinda barn utan också ungdomar och vuxna får möjligheter till olika former av utbildning. För att detta ska bli möjligt krävs ett betydande pedagogiskt utvecklingsarbete. Vi utesluter inte, att det senare delvis kan ske på samnordisk bas.

Arbetet med att undersöka förutsättningarna för en samnordisk utbildning av lärare för dövblinda bör göras skyndsamt. Det är också viktigt att initiativ av olika slag inom ett eller flera av länderna inte bromsas i avvaktan på denna utredning. Tvärtom. Ev. initiativ till fortbildning, konferenser e. d., nationellt eller samnordiskt, bör stimuleras

i avvaktan på kommande förslag.

Det finns behov av ett kontinuerligt samråd och erfarenhetsutbyte mellan dem som i Norden arbetar med dövblinda inom utbildningsområdet. Sådan verksamhet måste stödjas. Dövblinda bör själva få vara med och forma utvecklingen på deras utbildningsområde. Detta kan bl. a. ske inom en referensgrupp eller samrådsgrupp, där frågor om utbildningsvägar, undervisningsmetoder, undervisningsmaterial m. m. behandlas. Sådant utbyte länderna emellan är särskilt viktigt eftersom dövblinda är så få och problemen så speciella, att impulser utifrån behövs, för att utbildningsverksamheten för dövblinda inom de olika länderna ska kunna utvecklas. Av samma skäl bör utbildningsmyndigheterna i de olika länderna se generöst på lärares, lärarassistenters m. fl. behov av utbytesverksamhet, studiedagar och liknande.

Tillgång till utbildade lärare m. fl. personalgrupper är emellertid bara en förutsättning — men en viktig sådan — för att studier ska bli tillgängliga för dövblinda. En rad andra problem, pedagogiska, sociala, psykologiska, ekonomiska osv. måste också få sin lösning. FSBD anser det därför viktigt, att Nordiska ministerrådet i ett uttalande uppmanar de nordiska länderna att göra kraftfulla insatser för dövblinda på alla områden.

Stockholm den 31 mars 1977

Föreningen Sveriges dövblinda

För styrelsen

Lennart Nolte

Vice sekreterare

Medlemsförslag

om nordisk insats för att minska tobaksrökningen

(Väckt av *Bror Lillqvist, Sture Palm, Gabriel Romanus, Jón Skaftason, Anna-Greta Skantz* och *Raino Westerholm*)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska hälsovårdshögskolan:

Hälsovårdshögskolans styrelse kan i allt väsentligt instämma i de synpunkter, önskemål och förslag som framställts i förslaget. Behovet av ökad forskning och ökad information på området rökning-hälsa är uppenbar och en nordisk samverkan på dessa områden torde vara av stort värde, då man härigenom sannolikt kan göra besparingar samt åstadkomma viss likformighet i olika åtgärder, som därigenom kan få större effekt.

För den världskonferens som avses hållas i Sverige år 1979 torde det vara realistiskt att ett samnordiskt organ skapas så snart som möjligt och i nära samarbete med Nordiska ministerrådet, den svenska Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar (NTS), samt den svenska socialstyrelsen.

Vid val av plats och institution för avhållande av en världskonferens torde bl. a. Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg kunna ifrågakomma. Det anses troligt att högskolans lokaler, liksom dess personal och det förhållandet att ämnet rökning-hälsa ofta tas upp i undervisningen och kan tänkas som en forskningsuppgift i framtiden, kan göra denna institution lämplig för ändamålet. En närmare utredning av denna möjlighet föreslås.

Göteborg den 6 april 1977

På styrelsens vägnar

Sven Olof Hedengren
Ordförande

Sixten Haraldson
Föreståndare

D a n m a r k**Indenrigsministeriet:**

Sagen har af indenrigsministeriet været forelagt sundhedsstyrelsen.

I denne anledning skal indenrigsministeriet udtale, at man fra dansk side fortsat kan tilslutte sig den nordiske tobaksarbejdsgruppes forslag til etablering af en første etape af et nordisk samarbejde på tobaksoplysningsområdet (fællesnordiske kontaktmandsmøder).

Man kan endvidere i princippet tilslutte sig forslaget om nordisk samarbejde på længere sigt (2. etape), men finder det rimeligst, at endelig stillingtagen til graden af formalisering af et sådant samarbejde afventer resultatet af drøftelserne herom på kontaktmandsmøderne.

Disse synspunkter har indenrigsministeriet meddelt Nordisk Ministerråd i en skrivelse af 31. marts 1976.

For så vidt angår forslaget om, at Nordisk Ministerråd medvirker til på fællesnordisk basis at arrangere en fjerde verdenskonference om rygning og helse, skal indenrigsministeriet udtale, at man ikke har indvendinger mod et sådant forslag, hvis de øvrige nordiske lande anbefaler dette, men at man i og for sig ville finde det mere naturligt, om en af de særskilt etablerede og statsligt finansierede, nationale organisationer vedrørende tobaksspørgsmål står som initiativtager til en sådan verdenskonference.

København, den 9. marts 1977

P. m. v.

E. b.

Carl G. Jacobsen

Provinshandelskammeret:

Forslaget går ud på, at Nordisk Råd opfordres til at anbefale Nordisk Ministerråd at opbygge et nordisk samarbejde på tobaksoplysningsområdet i overensstemmelse med de forslag, som er indeholdt i betænkning 1975: 24 fra en af Nordisk Råd tidligere nedsat samarbejdsgruppe vedrørende dette område.

Endvidere foreslås det at opfordre Nordisk Ministerråd til at medvirke til et fællesnordisk samarbejde med henblik på at arrangere en 4. verdenskonference om tobaksrygning og sundhed.

I denne anledning skal Provinshandelskammeret meddele, at efter vor opfattelse bør oplysningsvirksomhed på dette område varetages af de enkelte lande for sig, og vi kan for vort vedkommende ikke tilslutte os forslaget om et fællesnordisk samarbejde med de heraf følgende konsekvenser, bl. a. oprettelse af en fast sekretariatsfunktion m. v.

Vedrørende initiativ fra Nordisk Ministerråd til arrangement af en verdenskonference om rygning og sundhed finder Provinshandelskammeret, at det ikke kan være en opgave, der rettelig henset til både opgavens omfang og omkostninger bør varetages af Nordisk Ministerråd.

København, den 7 januar 1977

P. p. v.

Mogens Aasted

/B. Kremer

Forbrugerrådet:

Det fremgår af sagen, at medlemsforslaget indeholder en henstilling til Nordisk Råd om *dels* at opbygge et nordisk samarbejde på tobaksoplysningsområdet og *dels* at medvirke til et fællesnordisk arrangement af en fjerde verdenskonference om tobaksrygning.

Forbrugerrådet skal i denne anledning indledningsvis beklage, at Nordisk Råds rekommandation af 1972 om at etablere en effektiv information om tobaksrygningens skadelige virkninger, bl. a. gennem bestemmelser om varedeklARATIONER på tobaksemballage, ikke i Danmark som i de øvrige nordiske lande har givet sig udslag i overvejelser om eller gennemførelse af lovgivning på tobaksområdet af den omhandlede karakter, ligesom Forbrugerrådet gerne så gennemført en regulering af tobaksreklamen.

Forbrugerrådet kan på denne baggrund, og i overensstemmelse med 1972-rekommandationens henstilling om en effektivisering af oplysningsarbejdet på tobaksområdet, så meget desto mere støtte forslaget om over Nordisk Ministerråds budget at opbygge et nordisk samarbejde på tobaksoplysningsområdet. Som fremhævet i den nordiske tobaksgruppes betænkning vil et sådant samarbejde yderlige kunne støtte og effektivisere det nationale arbejde i de forskellige nordiske lande. Forbrugerrådet skal i denne forbindelse henlede opmærksomheden på, at den nye danske folkeskolelov indebærer, at der som et led i faget sundhedslære løbende skal gives eleverne undervisning i og oplysning om spørgsmål og problemer i forbindelse med tobaksrygning.

I forlængelse af ovennævnte kan Forbrugerrådet ligeledes støtte forslagsstillernes henstilling om at opfordre Nordisk Ministerråd til at medvirke til gennemførelse af et fællesnordisk arrangement af en fjerde verdenskonference om tobaksrygning. Forbrugerrådet er enig med forslagsstillerne i, at en sådan konference vil få større tyngde og gennemslagskraft end en konference arrangeret af et enkelt af de nordiske lande.

København, den 18. februar 1977

Helle Munch-Petersen
Kontorchef

Tobakshandlernes Landsforening:

Forslaget indeholder en omtale af Nordisk Råds anbefaling fra 1972 til regeringerne, bl. a. i Danmark, om at gennemføre forbud imod reklamering for tobaksvarer.

Som argument herfor henvises der i forslaget pag. 2 alene til, at i de nordiske lande har man i almindelighed begrænset tobaksreklamen gennem forskellige frivillige brancheaftaler, idet det i denne forbindelse blot siges, at da disse ikke har givet det ønskede resultat, har man krav på, at andre effektive restriktioner gennemføres.

Det må bestrides, at den aftale, der forefindes i Danmark, ikke har givet det ønskede resultat, hvorom der i forslaget ikke foreligger noget bevis eller nogen form for dokumentation, men alene en påstand uden konkrete data til støtte for påstanden.

Tobakshandlernes Landsforening er bekendt med, at der i juni 1972 blev indgået en aftale mellem indenrigsministeriet og tobaksindustrien, hvorved der blev gennemført en række begrænsninger med hensyn til reklamering for cigaretter. Aftalen gælder stadig, og den er, så vidt foreningen bekendt, nøje blevet efterlevet af tobaksindustrien. Reklamen har stedse været en nøgtern omtale af den omhandlede vare over for forbrugerne, og der har ikke været tilfælde, foreningen bekendt, hvor der i reklamen har ligget en opfordring til et øget forbrug.

Såfremt man fra Nordisk Råds side agter at henstille, bl. a. til den danske regering, at der søges gennemført et generelt forbud imod tobaksreklame, må man advare herimod. For det første har man ingen dokumentation for, at et sådant generelt forbud vil medføre, at forbruget mindskes, og for det andet vil et generelt forbud mod reklamering på dette område stride mod almindelig retsopfattelse her i landet. Det vil forekomme de erhvervsudøvende urimeligt, og uforståeligt for forbrugerne, at en varegruppe, som lovligt kan forhandles, ikke må gøres til genstand for reklame på den ene eller anden måde.

Noget andet er imidlertid, således som forslaget også synes at give udtryk for, at dets vigtigste mål er at nå frem til en fællesnordisk indsats på oplysningsområdet, navnlig over for børn og unge. Et sådant oplysningsarbejde, når dette sker efter saglige og videnskabelige skelnelser, vil man ikke fra tobakshandlernes side modsætte sig, men det må være en absolut forudsætning, at oplysningsarbejdet sker på baggrund af de videnskabelige undersøgelser, der måtte foreligge.

Det bemærkes, at Tobakshandlernes Landsforening er interesseret i at måtte modtage underretning om forløbet af drøftelserne, herunder oplysning om yderligere forslag på området.

Horsens, den 25. marts 1977

P. f. v.
Børge Backe
Formand

Butikshandelens Fællesraad:

Fællesraadet kan fuldt ud tilslutte sig de synspunkter, der er anført i den nævnte skrivelse.

København, den 28. marts 1977

P. f. v.

E. Groth-Andersen

Den almindelige danske Lægeforening har i skrivelse den 18 februari 1977 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Landsforeningen til tobakssygdommenes bekæmpelse:

Landsforeningen til tobakssygdommenes bekæmpelse kan fuldt ud tiltræde og støtte de to stillede forslag og mener, at afholdelse af en fjerde verdenskonference i et nordisk land om rygning og helbredet vil være værdifuld for de skandinaviske lande på forskellig vis, blandt andet p. g. a. den verdensomfattende pressedækning ved en sådan verdenskonference.

København, den 11. januar 1977

A. Rosenberg

Formand for landsforeningen

Dansk Sygeplejeråd:

Dansk Sygeplejeråd skal herved meddele, at vi kun kan støtte Nordisk Råds indstilling til Ministerrådet vedrørende en nordisk indsats for at mindske tobaksrygning.

København, den 11. februar 1977

For Dansk Sygeplejeråd

Benny Andresen

2. næstformand

Anelise Sand Pedersen

F i n l a n d**Social- och hälsovårdsministeriet¹:**

De nordiska länderna har redan länge samarbetat inom hälsofostran. Samarbetet har dock närmast bestått av inbördes växelverkan mellan

¹ Yttrandet översatt från finska.

medborgar- och patientorganisationer och har av nödtvång blivit osammanhängande och bristfälligt. Det är säkert fruktbart att utveckla samarbetet mellan myndigheterna. För Finlands del kom påskyndandet av samarbetet tidsmässigt mycket lämpligt. I vårt land inrättas i april 1977 en byrå för hälsofostran inom medicinalstyrelsen.

Planering av samarbetsprojekt och delvis också producering av material och några andra koordineringsåtgärder är önskvärda. Koordineringen får dock inte vara för bindande. Man kan inte ge övernationell bestämmanderätt i fråga om material som används inom landet.

Social- och hälsovårdsministeriet förenar sig om medicinalstyrelsens ståndpunkt och föreslår fortsatt nordiskt samarbete inom tobakshälsofostran till en början i en tidvis sammanträdande arbetsgrupp, senare möjligen genom ett permanent sekretariat.

Likaså är det enligt social- och hälsovårdsministeriet önskvärt, att en fjärde världskonferens om tobak och hälsa arrangeras i de nordiska länderna.

Helsingfors den 18 april 1977

Irma Toivanen

Social- och hälsovårdsminister

Arne I. Välikangas

Byråchef

Skolstyrelsen:

Skolstyrelsen anser det viktigt, att ett smidigt och intimt nordiskt samarbete förverkligas speciellt i fråga om koordineringen av forskningen och av de erfarenheter man fått av verksamheten för minskning av tobaksrökningen, vilket är av värde med tanke på en utveckling av arbetet.

Däremot torde det inte vara skäl att åtminstone i större utsträckning producera övernationellt informationsmaterial, emedan ifrågavarande material hänger intimt samman med den helhetsplan som i enskilt land uppgjorts för det nationella upplysningsarbetet.

Skolstyrelsen anser anordnandet i Norden av fjärde världskongressen i tobaksrökning och hälsovård år 1979 nyttigt och hoppas att man under konferensen fäster uppmärksamhet vid tobaksproblemen speciellt då det gäller barn och ungdomar. Tidpunkten för konferensen förefaller lämplig, då man kommer att ha erfarenheter av exempelvis

tobakslagen, som 1979 kommer att ha ägt kraft i Finland under ett par år.

Helsingfors den 22 februari 1977

Vesa Lyytikäinen

Avdelningschef

Anna-Ester Liimatainen-Lamberg

Överinspektör

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

Yrkesutbildningsstyrelsen anser genomförandet av fast nordiskt samarbete viktigt i synnerhet för koordineringen av de erfarenheter man fått av forskning och åtgärder i syfte att bekämpa tobaksrökningen. Detta är värdefullt i det fortsatta arbetet. Framställning av övernationellt upplysningsmaterial torde i stället inte i någon större omfattning vara motiverad, eftersom materialet torde vara nära förknippat med upplysningsarbetets nationella helhetsplanering som för tillfället genomförs.

Arrangerandet av den fjärde världskonferensen om rökning och hälsa i Norden år 1979 anser yrkesutbildningsstyrelsen nyttigt och önskar att denna konferens fäster uppmärksamhet vid tobaksrökningsproblemen i synnerhet för barnens och ungdomens vidkommande. Konferensens tidpunkt tycks vara lämplig, eftersom man då redan har fått erfarenheter t. ex. av tobakslagen, som vid den tidpunkten varit gällande i Finland i två år.

Helsingfors den 6 april 1977

Seppo Oinonen

Generaldirektörer

Miliza Vasiljeff

Tf. överinspektör

Finlands akademi, vetenskapliga centralkommissionen¹:

Världshälsoorganisationens initiativ och rekommendationer om medel i syfte att minska tobaksrökningen bör understödjas enär minskad tobaksrökning har konstaterats ha en mycket central betydelse för förbättring av folkhälsosituationen.

Det omfattande nordiska samarbetet bör också fortsättas och vidareutvecklas. Den ifrågasvarande fjärde världskonferensen är viktig inte bara för fortsatt internationellt samarbete utan även för förbättring och effektivisering av det omfattande nordiska samarbetet.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Samtidigt konstaterar Finlands akademi, att statens medicinska kommission har beslutat att hemställa till Nordisk samarbetsnämnd för medicinsk forskning att behandla en skrivelse och vidarebehandla saken.

Helsingfors den 7 april 1977

Helge Gyllenberg

Ordförande för vetenskapliga centralkommissionen

Elisabeth Helander

Forskningsledare

Arbetskyddsstyrelsen¹:

— — — konstaterar arbetskyddsstyrelsen att den inte har någonting att anmärka på det nämnda förslagets innehåll. Det nordiska samarbetet på tobaksupplysningens område samt deltagandet i anordnande av en världskonferens om rökning och hälsa kan för sin del bidra till minskad tobaksrökning i Finland, vilket skulle ha relativt stora verkningar på folkhälsan i vårt land.

Tammerfors den 24 januari 1977

Jaakko Riikonen

Generaldirektör

Heikki Loppi

Byråchef

Medicinalstyrelsen¹:

1) De nordiska länderna har redan länge samarbetat inom hälsofostran. Samarbetet har dock närmast bestått av inbördes växelverkan mellan medborgar- och patientorganisationer och har av nödtvång blivit osammanhängande och bristfälligt. Det är säkert fruktbart att utveckla samarbetet mellan myndigheterna. För Finland kom påskyndandet av samarbetet tidsmässigt mycket lämpligt, i vårt land grundas ju i medicinalstyrelsen en byrå för hälsofostran i april 1977.

Planeringen av samarbetsprojekt och delvis också utarbetandet av material och andra koordineringsåtgärder är önskvärda. Koordineringen får dock inte vara för bindande. Man kan inte ge övernationell bestämmanderätt i fråga om material som används inom landet.

Medicinalstyrelsen föreslår fortsatt nordiskt samarbete rörande tobakshälsofostran till en början i en tidvis sammanträdande arbetsgrupp, senare möjligen via ett permanent sekretariat. I Finland skulle koordineringen ske genom medicinalstyrelsens byrå för hälsofostran. Ett permanent arbetsorgan för tobakshälsofostran bör enligt vår

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

uppfattning bestå av medlemmar valda av de nordiska hälsomyndigheterna.

2) Medicinalstyrelsen anser det önskvärt, att den fjärde världskonferensen om tobak och hälsa hålles i de nordiska länderna och vill förordna Sverige som dess värdland år 1979. Landets hälsomyndigheter bör ha huvudansvaret för arrangemanget.

Helsingfors den 21 mars 1977

Leo Noro
Generaldirektör

Olavi Elo
Avdelningsche

Svenska befolkningsförbundet i Finland:

---

1) Svenska befolkningsförbundet i Finland anser, att ett nordiskt samarbete på tobaksupplysningsområdet är synnerligen önskvärt, inte minst för Finlands del, där insatserna på området hittills varit små. Förbundet anser dock att överorganisation, som kan kräva stora ekonomiska insatser, borde undvikas. En viss risk föreligger eventuellt i den av nordiska tobaksgruppen föreslagna modellen.

2) Då den senaste världskongressen om rökning och hälsa hölls så sent som 1975, anser Svenska befolkningsförbundet det inte önskvärt att splittra ekonomiska och kraftresurser på en världskongress i samnordisk regi.

Helsingfors den 11 mars 1977

Svenska befolkningsförbundet i Finland

Karl-Erik Forsberg
Ordförande

Margareta Aminoff
Ombudsman

Väestöliitto (Finska befolkningsförbundet):

Väestöliitto anser medlemsförslaget om nordisk insats för att minska tobaksrökning motiverat och värt understöd. Arrangerande av en världskonferens om rökning och hälsa i något nordiskt land år 1979 skulle säkert förtäta samarbetet mellan de nordiska länderna samt effektivera upplysningsarbetet mot tobaksrökning i respektive land.

Väestöliitto hoppas att man inom nordiskt samarbete betonar sådana synpunkter som gäller familjeliv och som är viktiga frågor i hälsovårdspolitikerna likaså barnens och ungdomens tobaksrökning samt föräldrar-

nas exempel inverkar på barnen och tobaksrökningens skadeverkningar under graviditet. År 1979 har förklarats som ett internationellt barnår. Också därför är det motiverat att just de här frågorna betonas vid den världskonferens om rökning och hälsa som har planerats för samma år.

Helsingfors den 25 januari 1977

Väestöliitto
Jouko Hulkko
Verkställande direktör

Kalle Justander
Generalsekreterare

Finlands läkarförbund¹:

I Finland har man under de senaste åren fäst alltmera uppmärksamhet vid tobakens skadliga verkningar för hälsan. Efter långvariga förberedelser har man åstadkommit en tobakslag, som trädde i kraft i början av mars. Enligt uppgift håller cigarrettrökningen tydligen på att minska. Den allmänna opinionen erkänner tobaksrökningens skadlighet och håller på att ta avstånd från den. Utvecklingen tycks i alla avseenden gå i positiv riktning. Det är naturligtvis skäl att ständigt följa situationen för att stöda denna riktning. Sålunda är det nordiska samarbetet enligt *NU 1975: 24* på sin plats.

Beträffande arrangerandet av en internationell konferens antingen i Sverige eller med gemensamma nordiska insatser, anser Finlands läkarförbund att detta inte under nuvarande förhållanden har nämnvärd praktisk betydelse, eftersom man på olika håll aktivt följer tobaksrökningens skadliga verkningar bl. a. genom världshälsoorganisationens åtgärder och inom ramen för rapporter om i England pågående forskning. Alla uppgifter är i allmänhet lätt och snabbt tillgängliga. Sålunda skulle en världskonferens knappast ge betydande ny information.

Helsingfors den 14 mars 1977

Finlands läkarförbund
K. J. Oravisto
Ordförande

Tapani Kosonen
Verksamhetsledare

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

N o r g e**Sosialdepartementet:**

Medlemsforslaget har vært forelagt Statens tobakkskaderåd. Rådet henviser til den uttalelsen det avga om betenkningen fra den nordiske tobakksarbeidsgruppen — *NU 1975: 24* — der det er anført:

Når det gjelder det nordiske samarbeid på lang sikt, bør oppgavene etter arbeidsgruppens mening hovedsakelig ligge innen områdene dokumentasjon, informasjonsplanlegging, materiellproduksjon og koordineringsvirksomhet. Betenkningen anfører at man på nåværende tidspunkt ikke kan fastsette hvorledes opplysningsarbeidet på lang sikt skal organiseres. Det antydes imidlertid at et gunstig alternativ ville være å innrette et spesielt nordisk samarbeidsorgan for tobakkopplysning. Andre alternativ kan imidlertid komme på tale.

Rådet slutter seg til gruppens forslag om utvikling av det nordiske samarbeidet.

Tobakkskaderådet har videre uttalt når det gjelder pkt. 2 i medlemsforslaget:

Nordiske land står som nevnt i motiveringen for det nevnte forslag, sentralt i arbeidet mot tobakkens helseskadelige virkninger. På siste Kongress i 1975 ble det fra verden for øvrig rettet stor oppmerksomhet mot det organiserte arbeid i Norden vedrørende røyking og helse.

Seinere har interessen gitt seg uttrykk i en rekke henvendelser skriftlig, ved besøk og ved invitasjoner til flere europeiske land med ønske om foredrag om hva som skjer i Norge og Norden forøvrig.

En verdenskongress om røyking og helse vil kunne bli en stor stimulans for dette arbeidet både hos oss og i andre land. Statens tobakkskaderåd vil derfor anbefale at Sosialdepartementet ber Nordisk råd medvirke til at et slikt arrangement finner sted f. eks. i Sverige i 1979.

Sosialdepartementet slutter seg til Tobakkskaderådets uttalelse.

Oslo, 16. mars 1977

Etter fullmakt

Jon Bjørnsson

Inger-Margrethe Onsum

Tobaksfabrikernes landsforening av 1901:

Når det gjelder spørsmålet om et samarbeid på nordisk plan på området tobakkopplysning, går vi ut fra at det vil dreie seg om saklig og nøktern informasjon og at man unngår enhver form for skremselspropaganda. Vi mener at man må være oppmerksom på at en stor del av befolkningen vil fortsette å røke. Det er derfor viktig at det ikke skapes noen form for hets mot dem som velger å opprettholde sine røkevaner og heller ikke mot dem som produserer eller omsetter sine varer.

Man skal være klar over at det finnes mange undersøkelser på det helsemessige område som ikke er entydig. Det gjelder ikke minst den såkalte "passive røking", som er nevnt i medlemsforslaget. Det er en rekke undersøkelser som går i retning av at "passiv røking" neppe har noen helsemessig betydning. For nærmere å dokumentere dette vises til vedlagte notat (*se Bihang*) hvor det kort nevnes en del undersøkelser og konklusjoner som er trukket om dette spørsmål.

Opplysningsarbeidet om tobakk i felles nordisk regi, spesielt overfor barn og ungdom, er et tiltak som vi har forståelse for, forutsatt at også dette kan skje på et klart saklig grunnlag. Når det gjelder ungdom og tobakk, har tobakkindustrien i mange år för reklameforbudet trådt i kraft hatt en frivillig avtale som tok sikte på å unngå å påvirke denne gruppe til å begynne å røke. Ifølge avtalen skulle man ikke ta i bruk media rettet mot ungdom og illustrasjoner/budskap i reklamen skulle ikke ha spesiell appell til ungdommen.

Vi tillater oss til slutt å be om å bli holdt orientert om de videre drøftelser og beslutninger med utgangspunkt i det oversendte medlemsforslag.

Oslo, 31. mars 1977

Tobaksfabrikernes landsforening av 1901

Johan H. Andresen

Formann

Agnar Moe

BIHANG

Undersøkelser om passiv røking:

En rekke vitenskapelige arbeider tyder på at passiv røking neppe har spesiell helsemessig betydning. Vi gjengir i det følgende en del slike undersøkelser.

Dr. Harke ved Forschungsinstitut der Cigarettenindustrie, Hamburg (1—2) har i flere arbeider bl. a. i samarbeid med professor Bleichert ved Universitetet i Hamburg (3), foretatt inngående undersøkelser om passiv røking — også under ekstreme forhold. Ved siden av kjemiske analyser av luften i røkfylte rom, har han også undersøkt eventuelle biologiske virkninger hos ikke-røkere. Det gjelder analyser som hudtemperatur, pulsfrekvens, ECG, blodtrykk etc. Konklusjonen på disse arbeidene er at det ikke synes å være noen helsefare ved passiv røking. Professor Dalhamn ved Hygienisk Institutt i Uppsala (4) har i sine undersøkelser over passiv røking kunnet bekrefte dr. Herke's funn.

Dr. Hinds og dr. First ved Harvard-universitetet (5) har foretatt en rekke undersøkelser av røkkonsentrasjonen i offentlige samferdselsmidler, overfylte restauranter osv. Forskerne har særlig konsentrert seg om røk-partikkel-mengden i luften. Resultatene viste at ikke-røkeren — selv under ugunstige omstendigheter — innånder en så liten røkmengde

at risikoen for helseskade, basert på den nåværende viten, vel neppe eksisterer.

Den amerikanske helsedirektøren — L. Terry — ansvarlig for helse-rapporten "Smoking and Health" 1964, hevdet at bortsett fra at enkelte føler ubehag ved røken, har den ingen helsemessig betydning for passive røkere.

Professor Schievelbein ved Universitetet i München (6) foretok i 1973 en inngående analyse av vitenskapelige arbeider om passiv røking og uttalte: "De foreliggende undersøkelser tyder ikke på noen helsefare for passiv-røkeren". Videre uttalte han: "... en finner sjelden mer spekulasjon i noen medisinske områder enn i spørsmål om røking og helse".

Dr. C. M. Fletcher, formann i "The British Health Commission" (7) uttalte: "Det er intet bevis for at passiv røking er skadelig for friske mennesker".

Passiv røking var en viktig post på programmet ved den "22. Deutschen Kongress für ärztliche Fortbildung" (8). I en dokumentasjon av Dr. Kirch og Rudolf, heter det:

"I den avsluttende diskusjon var alle vitenskapsmennene, deriblant professorene S. Heyden, Epstein, Gsell og E. L. Wynder, enige om at passiv røking — som den daglig forekommer — ikke betyr noen helsefare for ikke-røkere. Mulig ubehag, fysisk eller estetisk, ble ikke diskutert.

Det ble videre hevdet at det ikke var noen tegn på sykdomsfremkallende virkninger under vanlige forhold, hverken på arbeidsplassen, i bil, i fly eller lukkede rom. Ifølge den vitenskapelige viten, vil en heller ikke anta at det kunne ventes å påvise noen slike virkninger."

Professor C. Wagner fra det tyske Kreftforskningsinstituttet i Heidelberg (9) sa på et presseseminar i august 1975 bl. a. at de senere erkjennelser viser at luftforurensningene i røkfylte rom er langt lavere enn den overbeviste ikke-røker antar. Professor Wagner advarte samtidig mot å overdimensjonere problemet passiv røking.

Professor Klosterkötter, leder av Instituttet for Hygiene og Arbeidsmedisin ved Universitetet i Essen (10), har nylig foretatt en meget inngående studie av problemet passiv røking i den nå nokså omfangsrike litteratur på området (110 litteraturhenvisninger).

I dette arbeidet heter det bl. a.:

"Det er hittil ingen bevis for at passiv røking over lengre tid kan føre til røkersykdommer eller forhøyet sykdomsrisiko. Det er ingen plausibel hypotese for antagelsen om at passiv røking for kortere tid kan føre til slik skade".

Såvidt vi kan skjønne, må det derfor kunne sies at det fra vitenskapelig hold ikke finnes noe bevis for at passiv røking har noen helsemessig betydning for friske mennesker.

Landslaget mot tobakkskadene — LMT:

Vi vil sterkt støtte opp om den nordiske tobakksgruppens betenkning (*NU 1975: 24*) og finner det riktig at Nordisk Råd snarest tar saken opp for praktisk gjennomføring.

Det må samtidig være klart at et nordisk samarbeide ikke på noen måte må få hindre at hvert enkelt land til enhver tid tar de skritt som anses som nødvendige for å gjøre arbeidet mot tobakkskadene i respektive land stadig mer effektivt.

Vi støtter også medlemsforslaget om at Nordisk Råd aktivt bør medvirke til et samnordisk arrangement av 4. World Conference on Smoking and Health, og finner den beste løsning å være at Nationalforeningen før opplysning om tobakens skadeverknings (NTS) får i oppdrag sammen med Socialstyrelsen i Sverige, og med medvirkning av Statens Tobakkskaderåd i Norge og representanter for frivillig organisasjoner i de nordiske landene, å arrangere verdenskonferansen i Stockholm år 1979.

Oslo, 30. mars 1977

Landslaget mot tobakkskadene

Allan Aarflot

Norsk sykepleierforbund:

Norsk sykepleierforbund støtter opp om det arbeid som allerede er nedlagt, og nedlegges av Statens tobakkskaderåd, og ser derfor ovennevnte sak som svært viktig.

Vedrørende oversendte forslag om "nordisk insats før att minska tobaksrøkningen" vil Norsk sykepleierforbund gi sin fulle tilslutning og anbefaler at:

1. Nordisk Ministerråd bygger opp et nordisk samarbeid på tobakkopplysningsområdet i overensstemmelse med (*NU 1975: 24*).

2. Nordisk Ministerråd er medvirkende til at det internordisk arrangeres en fjerde verdenskonferanse om røyking og helse.

Oslo, 28. januar 1977

Norsk sykepleierforbund

Eli Kristiansen

Formann

Kari Nässelqvist Solberg
Sekretær

Sverige

Socialstyrelsen:

För att komma till rätta med tobaksbrukets skadeverkningar krävs åtgärder av det slag som föreslagits i den svenska socialstyrelsens tobaksutrednings 25-åriga åtgärdsprogram. Utöver ökade informations- och utbildningsinsatser behövs lagstiftningsåtgärder, marknadsreglerande åtgärder, rökfrihet i offentliga lokaler och kommunikationsmedel och utbyggd rökavvänjningsverksamhet.

Inom socialstyrelsens nämnd för hälsouppllysning, h-nämnden, pågår sedan drygt ett år tillbaka ett arbete med tobaksuppllysning utifrån de riktlinjer som föreslagits i tobaksutredningen. Arbetet har till stora delar karaktären av försöksverksamhet i syfte att pröva de informationsmodeller som tobaksutredningen föreslagit.

Beslut fattades i riksdagen hösten 1975 om anslagstilldelning för denna verksamhet. Anslaget för budgetåret 1976/77 är 2 miljoner kronor och beräknas förbli oförändrat i den storleksordningen de närmaste åren.

I januari 1977 trädde en lag i kraft som föreskriver märkning av tobaksvaror med varningstext och innehållsdeklaration. H-nämnden har i anslutning till lagens ikraftträdande genomfört en informationskampanj via TV-spots, och genom spridning av broschyrer i offentliga lokaler.

Socialstyrelsen ställer sig positiv till ett utökat nordiskt samarbete för att begränsa rökningen. Redan nu förekommer ett omfattande informellt samarbete med framför allt Norge i dessa frågor.

Samarbetet bör ta sikte på alla de åtgärder som behövs för att nå resultat. Det innebär utöver produktion av informationsmaterial, informations- och utbildningsinsatser, marknadsreglerande och lagstiftande åtgärder samt rökavvänjningsverksamhet. Samarbetet bör förankras hos de myndigheter som redan nu har ett samordnande ansvar i dessa frågor (i Sverige socialstyrelsen, i Finland social- och hälsovårdsministeriet, i Norge statens tobakskskaderåd).

Som ett första led i detta samarbete tillstyrks nordiska kontaktnöten i enlighet med förslaget. Dessa bör administreras och finansieras över Nordiska rådets kansli och budget.

Till genomförandet av steg 2, inrättandet av en fast sekretariatsfunktion med resurser för viss gemensam projektverksamhet och materialproduktion, vill socialstyrelsen ännu inte ta ställning. För detta krävs en allsidig belysning av de erfarenheter som hittills vunnits i arbete med tobaksuppllysning inom de olika länderna.

Bl. a. är en samlad bild av de organisatoriska likheter och olikheter som finns inom t. ex. förskolan, skola, mödra- och barnhälsovård, hälso-

och sjukvården och organisationsidan nödvändig för att rätt kunna bedöma möjligheterna för ett samordnat åtgärdsprogram med den bredd som tidigare framförts och därmed också inrättandet av en fast sekretariatsfunktion.

Vad gäller förslaget om ett samnordiskt arrangemang av 4:e världskonferensen om rökning ställer sig socialstyrelsen positiv. Som gemensam inbjudare till konferensen bör respektive lands centrala hälsovårdande myndighet stå.

Vissa förberedelser har vidtagits av NTS. Frågan har vidare diskuterats inom socialdepartementet som sedermera övertagit det organisatoriska ansvaret för projektet. Slutligt besked väntas dock från budgetdepartementet om eventuell anslagstilldelning för genomförande av konferensen.

Stockholm den 29 mars 1977

Bror Rexed

Elisabeth Allgulander

Skolöverstyrelsen:

Skolöverstyrelsen instämmer i den bedömning, som ligger till grund för förslaget, nämligen att all tobaksrökning innebär betydande hälso-risker. Det är därför angeläget att effektiva åtgärder sätts in för att minska omfattningen av bruket. Inom Sverige bedrivs en omfattande opinionsbildning för att förmå människor att sluta röka eller att helst aldrig börja. Också i de andra nordiska länderna bedrivs en motsvarande verksamhet.

I opinionsarbetet finns givetvis idéer och uppslag, som med fördel kan direkt överföras mellan de olika nordiska länderna. Detta utbyte kan emellertid enligt skolöverstyrelsens mening ske genom fortlöpande inofficiella kontakter över gränserna. Problemen kan dessutom variera mellan de olika länderna. Det är därför viktigt att initiativ till aktiviteter tas av varje land för sig och att hänsyn därvid tas till erfarenheter från andra länder.

Det är också angeläget att dokumentation, planering och materialproduktion handhas inom respektive land för att direkt anpassas till de behov som finns där. Erfarenheter av försök till gemensam utformning av hjälpmedel för information visar att mycket litet vinnas på en sådan gemensam produktion.

Skolöverstyrelsen avstyrker därför för sin del inrättandet av ett gemensamt sekretariat för de nordiska länderna. Däremot bör Nordiska ministerrådet uppmuntra till ökat utbyte av idéer och dokumentation

mellan länderna samt att om möjligt underlätta för enskilda personer att delta i arrangemang mot tobaksrökning i andra nordiska länder.

I motionen föreslås också att Nordiska ministerrådet skall medverka till att samnordiskt arrangera en världskonferens om rökning och hälsa. Skolöverstyrelsen har underhand fått veta att socialdepartementet i Sverige fattat beslut om att världskonferensen skall genomföras i Sverige och att en arbetsgrupp tillsatts för att planera densamma. Skolöverstyrelsen vill därför endast tillstyrka att konferensen genomförs enligt planerna.

Stockholm den 15 april 1977

Jonas Orring

Lars Nyrén

Konsumentverket:

I medlemsförslaget anförs bl. a. att Sveriges riksdag i anslutning till en motion 1976 har ansett det i och för sig motiverat att Sverige — om möjligt i samarbete med de övriga nordiska länderna — står som värd för en fjärde världskonferens om rökning och hälsa år 1979, men att initiativet därtill borde tas av Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar (NTS). Enligt vad konsumentverket erfarit har den svenska regeringen nu beslutat att tillkalla en arbetsgrupp med uppgift att i samarbete med NTS förbereda en sådan konferens.

Konsumentverket saknar till följd härav anledning att yttra sig över medlemsförslaget om samnordiskt arrangemang av en världskonferens.

Konsumentverket tillstyrker det förslag till viss nordisk kontaktsamhet på tobaksupplysningsområdet som 1975 framlades av den s. k. nordiska tobaksgruppen (*NU 1975: 24*). Detta förslag innebär att samarbetet finansieras över Nordiska ministerrådets budget och börjar i form av nordiska kontaktmöten som sedan kan vidareutvecklas stegvis om nödvändiga förutsättningar uppfylls.

Konsumentverket tillstyrker punkten 1 i medlemsförslaget hemställd till Nordiska rådet.

Stockholm den 29 april 1977

Hans Bergqvist

Krister Johanson

Arbetskyddsstyrelsen:

Styrelsen ansluter sig till syftet med medlemsförslaget. Styrelsen vill samtidigt framhålla att om de föreslagna aktiviteterna kommer till

stånd man också överväger att taga upp frågan om de särskilda hälso-risker som rökning i kombination med inverkan av vissa ämnen i arbetsmiljön kan innebära.

Stockholm den 3 maj 1977

Gunnar Danielson

Gunilla Warnbeck

Statens medicinska forskningsråd:

Statens medicinska forskningsråd tillstyrker varmt att ett nordiskt samarbete i fråga om tobaksupplysning påbörjas.

Samarbetet bör till en början ta form av nordiska kontaktmöten, till vilka berörda intressenter inviteras. Kontaktmötena kunde äga rum vart eller vartannat år, med omväxlande placering i de nordiska länderna.

Mötena bör bekostas med medel från Nordiska ministerrådets budget. Efter hand bör man från detta samarbete få klarhet i om en fastare organisation för internordiskt samarbete är motiverad.

Forskningsrådet tillstyrker vidare varmt att Nordiska ministerrådet medverkar till att på samnordisk bas arrangera en fjärde världskonferens om rökning och hälsa. Lämpliga myndigheter inom de nordiska länderna bör ges i uppdrag att arrangera konferensen. En världskonferens förlagd till de nordiska länderna skulle dels ha stor betydelse för tobaksfrågans behandling i dessa länder, dels vara av stort globalt intresse med tanke på de speciella insatser i tobaksfrågan, som gjorts i de nordiska länderna.

Inom Sverige är socialstyrelsen, riksföreningen mot cancer och Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar lämpliga instanser när det gäller att delta i arbetet med världskonferensen.

Stockholm den 19 april 1977

För statens medicinska forskningsråd

Bengt Gustafsson

Professor, sekreterare

Ingvar Lennerfors

Byråchef

Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar (NTS):

Genom sin rekommendation nr 12/1972 gav Nordiska rådet uttryck för en önskan om intensifierad upplysningsverksamhet om tobakens

skadeverkningar i samtliga nordiska länder. Som ett led i förverkligandet därav önskade Nordiska rådet en utvidgning och effektivisering av det nordiska samarbetet beträffande tobaksupplysning. En av punkterna i arbetsuppgifterna för den arbetsgrupp, som tillsattes med anledning av rekommendationen, avsåg därför att undersöka i vilka former ett sådant nordiskt samarbete kunde förverkligas. I sitt betänkande (NU 1975:24) påpekar arbetsgruppen beträffande upplysningssamarbetet att sådant fortlöpande förekommer i viss utsträckning, men att fasta former saknas för arbetet och att tillgängliga resurser icke möjliggjort att den nordiska kontaktverksamheten kunnat tillgodose de faktiska behoven. Med hänvisning till bl. a. de rationaliseringsvinster som varje enskilt land skulle kunna tillgodogöra sig i samband med ett välorganiserat nordiskt samarbete, framlägger arbetsgruppen ett förslag av följande innehåll:

I ett första skede påbörjas ett samarbete som uppbyggs kring tre element:

A. Regelmässiga kontaktmannamöten.

B. Uppdrag åt något av de existerande nationella specialorganen i tobaksfrågor (NTS i Sverige eller Statens tobakskaderåd i Norge) att omhänderha sekretariatsfunktionen för kontaktmannamötena.

C. Tildelning av vissa resurser för smärre projekt att genomföras i kontaktmannagrupper regi.

Om erfarenheterna från den ovan skisserade verksamheten skulle tyda på att så vore lämpligt, föreslås att det som ett andra skede uppbyggs ett fast nordiskt samarbetsorgan för tobaksfrågor. Arbetsgruppen ger också närmare synpunkter på tänkbara arbetsuppgifter för ett sådant organ.

Ett bärande element i arbetsgruppens förslag är att det utbyggda nordiska samarbetet redan i första skedet skulle finansieras över Nordiska ministerrådets budget.

Arbetsgruppens rapport behandlades vid Nordiska socialpolitiska kommitténs möte den 24—25 maj 1976 i Reykjavík. Kommittén beslöt därvid att det av arbetsgruppen behandlade samarbetet om tobaksupplysning ska integreras som naturlig del i det löpande samarbetet mellan ländernas centralförvaltningar och att detta samarbete ej ska föranleda några särskilda nordiska utgifter.

Det nyssnämnda avvisandet av arbetsgruppens förslag måste betecknas som synnerligen olyckligt eftersom det innebär att Nordiska rådets förutnämnda rekommendation nr 12/1972 icke kommit att leda till någonting. Situationen för det nordiska tobaksupplysningssamarbetet är med andra ord fortfarande lika otillräcklig och otillfredsställande som den enligt arbetsgruppens mening varit under tidigare år. För att det aktuella samarbetet ska kunna fungera på ett verkligt effektivt sätt och fylla befintliga behov är det uppenbarligen helt nödvändigt att sam-

arbetet ges den fastare form som en finansiering över Nordiska ministerrådets budget utgör. Det måste mot denna bakgrund betecknas som synnerligen värdefullt att det nu aktuella medlemsförslaget ånyo tar upp arbetsgruppens förslag och NTS vill sålunda helhjärtat instämma i medlemsförslagets punkt 1.

I medlemsförslagets andra yrkande framförs tanken att den fjärde världskonferensen om rökning och hälsa skulle arrangeras på samnordisk bas. Sedan medlemsförslaget väcktes har den svenska regeringen beslutat tillsätta en arbetsgrupp för att i samråd med NTS förbereda arrangerandet av en världskonferens om rökning och hälsa sommaren 1979.

NTS noterar med stor tillfredsställelse detta svenska initiativ. Självfallet har NTS inget att erinra emot en utvidgning som innebär att konferensen arrangeras på samnordisk bas, om detta kan ske utan att det nu igångsatta förberedelsearbetet försenas. Det väsentliga är dock, enligt NTS mening, att garantier skapas för att konferensen kommer till stånd enligt nu föreliggande planer inom Norden sommaren 1979. NTS förutsätter således att det inledda arbetet fortsätter utan att avvakta behandlingen av medlemsförslaget i Nordiska rådet.

Av praktiska skäl kan det visa sig svårt att efter behandling av medlemsförslaget göra en sådan ändring i planerna för konferensen att ett nordiskt organ inträder som arrangör. NTS förutsätter under alla förhållanden ett aktivt deltagande från de nordiska länderna i planeringen och genomförandet av konferensen. Detta kan och bör givetvis ske även om Sverige står som ensam arrangör. NTS utgår från att kontakter i detta syfte inom kort tas mellan de nordiska ländernas hälsovårdsdepartement och NTS motsvarigheter i de olika länderna.

Stockholm den 30 april 1977

Daniel Wiklund
Vice ordföranden i NTS

Lars M. Ramström
Verkst. direktören i NTS

Sveriges läkarförbund:

Som framgår av förslaget har man inom WHO ansett sig kunna konstatera att ingen enskild åtgärd har större betydelse för att förbättra folkhälsan i industriländerna än en minskning av tobakskonsumtionen. I Sverige har sedan länge olika former av upplysningsverksamhet bedrivits om tobaksrökningens effekter på hälsan. Resultatet av denna verksamhet har hittills varit föga uppmuntrande. Detta får emel-

lertid inte tolkas så att upplysning i tobaksfrågan är meningslös. Där-
emot bör en prövning ske av verksamhetens hittillsvarande innehåll
och utformning.

För att komma till rätta med tobaksbrukets skadeverkningar krävs
— förutom ökade informations- och utbildningsinsatser — även lag-
stiftningsåtgärder, marknadsreglerande åtgärder, utbyggd rökavvänj-
ningsverksamhet etc. Troligen krävs också någon form av ”djupare”
attitydbearbetning för att åstadkomma en för individen tillräcklig
motivation att sluta röka respektive inte börja röka. Läkarförbundet
bedömer alltså att det krävs ett ingående studium av framför allt
psykologiska aspekter på rökningen som underlag för framtida, mera
framgångsrika åtgärder i syfte att minska tobaksrökningen.

Läkarförbundet ställer sig positivt till ett utökat nordiskt samarbete
på tobaksupplysningsområdet. Redan i dag förekommer ett omfattande
informellt samarbete i dessa frågor. Samarbetet bör förankras hos de
myndigheter som redan nu har ett samordnande ansvar i dessa frågor
inom respektive land. Som ett första led i detta samarbete tillstyrks
nordiska kontaktmöten i enlighet med förslaget.

Som underlag för att inrätta en fast sekretariatsfunktion med re-
surser för viss gemensam projektverksamhet och materialproduktion
bör en utvärdering göras av hittills vunna erfarenheter i arbetet med
tobaksupplysning inom respektive land. Vidare måste en kartläggning
ske av de organisatoriska förutsättningarna för att genomföra ett sam-
ordnat åtgärdsprogram och därmed också inrätta en fast sekretariats-
funktion.

Läkarförbundet stöder också förslaget om en världskongress om rök-
ning och hälsa i Sverige. Denna bör givetvis äga rum under medverkan
av vetenskapsmän som sysslat speciellt med dessa problem. I detta
sammanhang konstaterar läkarförbundet med tillfredsställelse att rege-
ringen numera beslutat utse en arbetsgrupp med uppgift att förbereda
denna kongress.

Stockholm den 3 maj 1977

Sveriges läkarförbund
Utredningsavdelningen

Ulf Schöldström

Ingemar Eckerlund

Medlemsförslag

om gemensam nordisk insats för att få till stånd en europeisk miljöskyddskonvention

(Väckt av Asbjørn Haugstvedt, Ragnhildur Helgadóttir, Bertil Jonasson, Grethe Lundblad och Rolf Sellgren)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordforsk, miljövårdssektariat:

Det faktum, att föroreningar som släpps ut i ett land kan transporteras genom luften eller vattnet och förorsaka skador i ett annat land, nödvändiggör internationellt samarbete vid bekämpningen av föroreningar.

För de europeiska staterna, där innehav och vattendrag ofta är gemensamma för flera länder och där spridningen av luftföroreningar över nationsgränserna är betydande, utgör Europa som helhet en naturlig samarbetsregion.

Enligt NORDFORSKs uppfattning kan mellanstatliga överenskommelser av olika slag vara värdefulla instrument i det internationella samarbetet om föroreningsbekämpning. Med tanke på spridningen av svavelhaltiga och andra luftföroreningar från Europas stora industricentra till de nordiska länderna och den ökande försurningen av nederbörden framstår överenskommelser som begränsar utsläppen av luftföroreningar såsom speciellt angelägna.

För att få avsedd verkan måste mellanstatliga överenskommelser dock grunda sig på tillräckliga kunskaper om föroreningarnas skadeverkningar och spridning under olika förhållanden samt på enhetliga och internationellt accepterade metoder för provtagning och analys. Helst bör man ha tillgång till ett permanent men flexibelt internationellt övervakningssystem, med vars hjälp föroreningssituationen kontinuerligt kan bevakas, prognoser uppställas och överenskommelsernas efterlevnad kontrolleras.

I fråga om luftföroreningar föreligger i dag ett omfattande kunskapsunderlag, icke minst tack vare de nordiska ländernas gemensamma insatser. Det numera slutförda OECD-projektet "Long Range Transport

of Air Pollutants", som planlades och förbereddes av de nordiska länderna inom ramen för NORDFORSK, ledde till kunskaper om spridningsmekanismerna och till standardiserade mätmetoder samtidigt som det gav de medverkande länderna operativa erfarenheter av att upprätthålla ett övervakningssystem. Det tekniska samarbetet genom NORDFORSK har därefter fått en naturlig fortsättning i den expertgrupp som har upprättats i anknnytning till Nordiska ministerrådet och som har fortsatt metodutvecklingsarbetet med direkt sikte på ett europeiskt övervakningssystem för luftföroreningar.

Parallellt med detta FoU-arbete har energiska politiska insatser av de nordiska länderna lett till att FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE) i samarbete med WMO och med stöd från UNEP nyligen har fattat ett principbeslut om upprättande av ett övervakningssystem för luftföroreningar (European Monitoring Programme), omfattande både Öst- och Västeuropa.

I detta läge anser NORDFORSK

att det föreligger erforderliga förutsättningar för ingående av mellanstatliga överenskommelser rörande utsläpp av luftföroreningar, att de nordiska länderna bör göra en kraftfull gemensam insats för att få till stånd dylika överenskommelser.

Huruvida en europeisk miljöskyddskonvention är den bästa lösningen eller om andra slag av internationella överenskommelser bör eftersträvas, eventuellt i ett första skede avseende enbart luftföroreningar, är dock frågor som i första hand måste bedömas utgående från politiska synpunkter och som därför ligger utanför NORDFORSKs kompetens och ansvarsområde.

Till sist vill NORDFORSK understryka vikten av att FoU-samarbetet mellan de nordiska länderna om olika aspekter på föroreningsproblematiken fortsätter med oförminskad intensitet inom alla de organ som är engagerade i sådant samarbete, även sedan övervakningssystem har upprättats och eventuella mellanstatliga överenskommelser har ingåtts. Nya föroreningsproblem, som man i dag inte är klar över, kan efter hand väntas bli aktuella, och en väl planlagd nordisk beredskap är då en förutsättning för att problemen skall kunna lösas på ett för de nordiska länderna acceptabelt sätt.

Helsingfors den 12 maj 1977

Sakari Heiskanen
Styrelsens ordförande

Nils Mustelin
Miljösekretariatets
föreståndare

Nordel, Organ for nordisk elkraftsamarbeid:

— — — Det har ikke vært tid til formell behandling innen Nordel med innhenting av synspunkter fra de enkelte land eller behandling i plenums møte. Uttalelsen gis derfor av formannen etter bl. a. å ha motatt råd fra miljøvernkomiteens formann, direktør Bengt Sterne, Stockholm.

Som bakgrunn har bl. a. foreligget et notat i saken, som er utarbeidet innen NVE (*se Bihang*).

Som en uttalelse fra Nordel vil jeg først gi tilslutning til at det selvfølgelig vil være meget verdifullt om man kunne få i stand en europeisk miljøvernkonvensjon som forpliktet landene til miljøverntiltak ut fra felles globale eller regionale hensyn, altså ut over hva de enkelte land ut fra sine egne interesser vil iverksette. Dette synes spesielt å gjelde forurening av nedbøren, som er hovedtema for forslaget, idet jo utslippet av svoveldioksyd og nitrogenoksyder sprer seg over store avstander og — som nevnt i medlemsforslaget — får spesielt alvorlige konsekvenser for landene på den skandinaviske halvø.

Det synes imidlertid nødvendig at eventuell konvensjon må baseres på omfattende utredninger av bl. a. luftforurensningenes spredning og virkninger. Slike utredninger pågår bl. a. innen OECD, og det ville muligens være hensiktsmessig å satse på fullføring av disse undersøkelser og at spørsmålet om en europeisk miljøvernkonvensjon tas opp innen OECD og FN's organer, f. eks. ECE. De nordiske land kan sannsynligvis best fremme saken ved å arbeide for den innen disse bestående internasjonale samarbeidsorganer.

Når det gjelder elkraftforsyningen spesielt, som Nordel er et organ for, vil vi peke på det som står i medlemsforslaget om at svovelutslippet innen Norden er lite i forhold til det totale innen Europa. Av utslippet innen Norden kommer bare en mindre del fra varmekraftverkene i Norden, bl. a. har Norge praktisk talt ingen elektrisitetsproduksjon fra varmekraftverk. Innen Nordel kom i 1976 bare ca. 25 % av elproduksjonen fra brenselfyrte varmekraftverk, hvorav igjen 1/3 fra mottrykksproduksjon i industri og fjernvarmeanlegg. For gjeldende restriksjoner innen Norden med hensyn til utslipp av svoveldioksyd henvises til oversikten i vedlagte notat, s. 8.

Kopi av uttalelsen er sendt Nordels medlemmer og vil sannsynligvis bli behandlet på årsmøtet 25.—26. august 1977. Vi ber om eventuelt å få komme med ytterligere uttalelse i saken etter årsmøtet hvis medlemmene ønsker det.

Oslo, 10. mai 1977

Sig. Aalefjær

O. Melby

BIHANG

Notat vedrørende uttalelse fra Nordel til Nordisk Råd angående medlemsforslaget om en felles nordisk innsats for å få istand en europeisk miljøvernkonvensjon

De nordiske lands stilling

Uttalelsen er begrenset til å gjelde den del av miljøforurensningene som forårsakes av elektrisitetsproduksjon.

Videre ser vi bort fra problemene omkring utslipp til sjøen. Som nevnt i det foreliggende forslag er det allerede et ganske omfattende internasjonalt samarbeid om beskyttelse av det marine miljø. Utslipp av oppvarmet kjølevann til vassdrag eller sjøen fra varmekraftverk vil dessuten neppe ha mere enn lokal betydning bortsett fra de tilfeller hvor det slippes vann til elver som passerer flere landegrenser. De nordiske land vil derfor bare i liten grad kunne berøres av varmtvannsutslipp i andre land, i hvert fall i overskuelig fremtid.

Vi vil derfor her bare behandle luftforurensninger forårsaket av elektrisk kraftgenerering.

Som bekjent arbeider allerede en rekke internasjonale organisasjoner med problemet luftforurensning. Saken er tatt opp både av NATO, OECD og Fellesmarkedet, og innen FN's "Economic Commission for Europe" er det flere grupper som arbeider med problemet. Det eksisterer her en komité "Senior Advisors to ECE Governments on Environmental Problems" som igjen har nedsatt en gruppe "The Working Party on Air Pollution Problems". Videre er det innen "Committee on Electric Power" nedsatt en "Group of Experts on the Relationship between Electricity and the Environment". Arbeidet til disse komiteer og grupper synes å være mest av rapporterende og informerende art, og særlig positive resultater i form av internasjonale tiltak for begrensning av luftforurensninger er vanskelig å påvise.

Det må kunne regnes med at de fleste europeiske land vil være interessert i en global reduksjon av luftforurensninger, da disse som bekjent spres fra land til land.

For de fleste land vil imidlertid deltagelse i en konvensjon om reduksjon av luftforurensning medføre en forpliktelse til å påta seg anstrengelser og omkostninger som det kanskje selv ikke får så meget igjen for. Dette kan vel være en del av forklaringen på at det internasjonale arbeide som pågår på mange hold, viser så beskjedne resultater.

Norge og Sverige står her i en særstilling idet deres bidrag til den globale luftforurensning, forårsaket av elektrisitetsproduksjon, er lite, samtidig som de er betydelig utsatt for skadelige påvirkninger fra forurensninger fra bl. a. elektrisitetsproduksjonen i det øvrige Europa. Fra FN's statistisk årbok for 1975 refereres følgende tall fra elektrisitetsproduksjonen for 1974 i de nordiske land:

Elektrisitetsproduksjon GWh i 1974:

	Total	Hydro	Herav Geoterm.	Nukleær	Fossil
Danmark	17 646	24			17 622
Finland	26 218	12 301			13 917
Island	2 347	2 266	8		73
Norge	76 646	76 570			76
Sverige	75 130	64 713		2 054	8 363

Det ses her at Norge baserer hele sin produksjon på vannkraft, og i Sverige er også den andel som produseres fra fossilt brensel, liten. De byrder Norge og Sverige vil bli pålagt av en konvensjon, blir derfor forholdsvis små, mens de fordeler de oppnår kan bli betydelige. Riktignok må det regnes med ytterligere utbygging av termisk kraft i Sverige og senere også i Norge, men termisk kraft vil enda i lang tid utgjøre bare en mindre del av den totale elektrisitetsproduksjon i disse land. Dessuten er det alltid lettere å gjennomføre nødvendige tiltak i planleggings- og konstruksjonsfasen enn å foreta forandringer i bestående anlegg.

Forøvrig har det allerede tidligere fra nordisk side, spesielt fra Norge og Sverige, vært tatt initiativer for reduksjon av globale forurensninger. En oversikt over Norges deltagelse i det internasjonale arbeide er gitt i Stortingsmelding nr. 44 (1975—76) — Tiltak mot forurensninger, kapitel 8. I 1972 ble det holdt en miljøvernkonferanse i Stockholm i FN's regi og i 1976 innbød Norge til en internasjonal konferanse om virkningene av SO₂-utslipp og sur nedbør.

Luftkvalitetsnormer

I de fleste industriland har det allerede i lengere tid vært arbeidet med å forbedre luftkvaliteten i bosetningsområdene. Det er i mange land etablert luftkvalitetsnormer, det vil si grenseverdier for tillatt konsentrasjon av skadelige forurensninger. For utslipp fra kraftverk gjelder dette svoveldioksyd (SO₂), nitrogenoksyder (NO_x) og partikler (aske og sot). For nye anlegg er det da gitt pålegg om at anleggets bidrag til luftforurensningen i omgivelsene ikke må føre til at disse normer overskrides. Disse krav er da gjerne oppfylt på den måte at verket er bygget i områder hvor belastningen tidligere er lav, eller at det er skaffet god spredning av utslippene enten på grunn av gunstige topografiske forhold eller ved hjelp av høye skorsteiner. På denne måte er luftkvalitetsnormene i omgivelsen oppfylt, men utslippsmengden er ikke redusert og spres til områder som ellers ikke ville bli berørt. Utslippene kan her i det lange løp volde skade, selv om luftkvalitetsnormene, som i det vesentligste er basert på helsemessige virkninger ikke på langt nær blir overskredet. Men får den langtransport av forurensninger som har forårsaket sur nedbør og skader i Norge og Sverige.

Så lenge det er luftkvaliteten og ikke det totale utslipp som er avgjørende om en virksomhet kan tillates eller ikke, vil en konvensjon om at skadevirkninger i en nabostat skal likestilles med skadevirkninger i eget land, bare ha betydning for grenseområder, altså rent lokalt. En eventuell konvensjon som skal ha betydning globalt må derfor gjelde utslippsmengden.

Utslippsmengder

Med grunnlag i statistikk utarbeidet av FN over produksjon av elektrisk energi i Europa i 1975 er beregnet det samlede brennstoffforbruk for elektrisitetsproduksjon i de land som kan antas å bidra til langtransport av forurensninger til Norge og Sverige. Disse land er V. Tyskland, Ø. Tyskland, Polen, Tsjekkoslovakia, Østerrike, Holland, Belgia, Luxemburg, Frankrike, Storbritania og Danmark. Et visst bidrag kommer vel også fra den vestligste del av Sovjet-Unionen men da tilgjengelig statistikk ikke foreligger for denne del separat er Sovjet-Unionen ikke tatt med.

Forbruket i ovennevnte land i 1975 var:

Stenkull	161 065 000 ton
Brunkull	280 227 000 "
Fyringsolje	44 180 000 "

Regnes med en gjennomsnittlig brennverdi på 6 000 kcal/kg for stenkull og 2 000 kcal/kg for brunkull, blir de tilsvarende tall i olje-ekvivalenter:

Stenkull	100 000 000 toe
Brunkull	58 000 000 "
Ialt	158 000 000 toe
Olje	44 000 000 "

I en rapport "Reducing Pollution from Selected Energy Transformation Sources", utarbeidet i 1976 av Chem Systems International Ltd., for Fellesmarkedet, er beregnet et veiet gjennomsnitt av SO₂-utslipp fra forbrenning av kull og olje i kraftverker.

For stenkull og brunkull er tallet ca 0,038 tonn SO₂ pr. tonn olje-ekvivalent og for olje ca. 0,05 tonn SO₂ pr. tonn olje. De ovennevnte brenselemengder vil da gi følgende SO₂-utslipp i året 1975:

Fra kull	6 000 000 tonn SO ₂
Fra olje	2 200 000 " "
Ialt	8 200 000 tonn SO ₂

En lignende betraktning for Vest-Europa alene gir et samlet SO₂-utslipp fra termiske kraftverk i 1975 på 7 600 000 tonn SO₂. Dette er altså kraftverkenes andel av det samlede årlige SO₂-utslipp i Vest-Europa, som i det foreliggende forslag er oppgitt til 22 mill. tonn.

I samme rapport er NO_x-utslippet beregnet til i gjennomsnitt for kull 0,0125 tonn pr. tonn oljeekvivalent og for olje 0,0115 tonn pr. tonn olje.

De foran nevnte brenselmengder vil da gi følgende utslipp i 1975 i de forannevnte land som antas å bidra til nedfall i Norden:

Fra kull	2 000 000 tonn NO _x
Fra olje	500 000 " "
I alt	2 500 000 tonn NO _x

Som nevnt er de viktigste utslippsstoffene fra termiske kraftverk svoveldioksyd (SO₂), nitrogenoksyder (NO_x) og partikler (aske og sot). Sistnevnte er det neppe nødvendig å ta med i internasjonal sammenheng, utslippet fra kraftverker er allerede under god kontroll, og det kan neppe bli tale om langtransport i stor utstrekning.

Metoder till reduksjon av SO₂-utslipp

Forholdene omkring dannelsen og muligheten for kontroll av NO_x-utslipp er langt mindre kjent enn for SO₂, det samme gjelder skadevirkningene. Foreløpige indikasjoner går ut på at de største problemer er knyttet til SO₂. Eventuell konvensjon om utslippsbegrensning bør vel derfor i første omgang legge vekt på reduksjon av SO₂-utslippet. I det følgende vil bare metoder som behandler dette utslipp bli behandlet.

Reduksjon av SO₂-utslipp kan oppnås enten ved reduksjon av svovelinnholdet i brenselet eller ved absorpsjon av SO₂-innholdet i røkgassen.

Kullkraftverk er gjerne basert på bruk av kull fra nærliggende gruver, og valg av brensel er derfor i alminnelighet meget begrenset. Euro-

peiske kull har vanligvis et svovelinnhold på mellom 1,0 og 1,5 %, og mulighet for å bruke brensel med lavere S-innhold er bare i liten grad til stede. Den eneste måten hvorpå SO_2 -utslippet kan reduseres er derfor absorpsjon av SO_2 fra røkgassen.

For oljefyrt kraftverk stiller saken seg annerledes. Disse er basert på brensel som blir tilført fra fjerne land, vanligvis fra Midt-Østen. Svovelinnholdet er vanligvis ca. 2,5 % men varierer adskillig, både opp og ned. For reduksjon av utslippet har man altså valget mellom å bruke svovelfattigere olje eller å fjerne SO_2 fra røkgassen. Det eksisterer oljeforekomster som gir en fyringsolje med svovelinnhold ned til 1,0 % eller endog lavere, under 0,5 %. Mengden av disse oljeressurser er imidlertid begrenset, likeledes produksjonen. Prisen er høyere enn for olje med større svovelinnhold og en sterk etterspørsel vil resultere i enda høyere priser og at ressursen raskt vil bli oppbrukt.

Imidlertid finnes det også prosesser for fjerning av en større eller mindre del av svevelet i oljen, f. eks. reduksjon av innholdet fra 2,5 til 1 %. Denne operasjonen må foregå i oljeraffineriene og foreløpig er kapasiteten for denne prosess meget beskjeden. Det er forøvrig ikke alle oljekvaliteter som lar seg behandle på denne måte.

Som alternativ til å anvende svovelfattig brensel kan også ved oljekraftverk anvendes røkgassrensning. Hvilken metode som bør foretrekkes vil være avhengig av økonomien og de rent praktiske forhold i hvert enkelt tilfelle.

For avsvovling av røkgass er foreslått et stort antall prosesser og noen er utført ved kraftverk i full målestokk. Den vanligste går ut på vasking av røkgassen med oppslemmet kalk eller kalksten. Endel anlegg av denne type er i bruk eller under installasjon spesielt i USA og Japan. Enda kan prosessen ikke sies å være ferdig utviklet, den er fremdeles beheftet med store tekniske problemer, og tilgjengeligheten er lav. Videre får man et betydelig avfallsproblem.

Det må imidlertid være grunn til å anta at man innen relativt få år vil løse de fleste problemer og komme frem til tilfredsstillende drift. Det bør kunne oppnås en reduksjon på 90 % av røkgassens svovel-dioksydinnhold.

Økonomiske aspekter

Nøyaktige oppgaver over kostnader er vanskelig å finne, de offentliggjorte tall viser store variasjoner. Et omtrentlig tall for investeringen synes å være \$ 100 pr. kW for kullkraftverk og noe lavere for oljekraftverk.

De forannevnte forbrukstall for kull og olje representerer en installasjon på ca. 130 mill. kW i kullkraftverk og ca. 35 mill. kW i oljekraftverk. Bygging av røkgassavsvovlingsanlegg for denne installasjon vil da koste ca. 70 milliarder kr for kullkraftverkene og ca. 15 milliarder kr for oljekraftverkene. I tillegg kommer driftskostnader som er anslått å være av størrelsesorden 1—1,5 øre pr. kWh.

I Norge gjøres forsøk med fjerning av SO_2 fra røkgass ved å vaske røkgassen med sjøvann. Foreløpige resultater er lovende, og prosessen blir vesentlig billigere enn de øvrige anvendte prosesser, både når det gjelder anlegg og drift. Prosessen krever imidlertid sjøvann med en viss alkalitet, pH minst lik 8,0, som finnes i det åpne hav, men neppe i lukkede farvann med stor ferskvannstilførsel. Metoden vil derfor bare

ha interesse for et meget begrenset antall kraftverk i den aktuelle region.

Investeringen for oljeavsvovlingsanlegg er anslått å være av størrelsesorden \$ 27 mill. pr. million tonn fyringsolje (svovelreduksjon fra 2,75 til 0,5 %), og driftsutgiftene til ca. \$ 6,05 pr. tonn (1974 tall). Dette gir en tilnærmet kostnad på ca \$ 12,85, altså ca. Nkr 70 pr. tonn avsvovlet olje. Dette tilsvarer ca. 1,7 øre pr. kWh produsert elektrisitet.

Investeringen for den nødvendige kapasitet til å avsvovle 44 mill tonn olje pr. år vil beløpe seg til i størrelsesorden 6,5 milliarder kroner.

For avsvovling av kull er enda ikke utviklet teknisk-økonomisk brukbare prosesser. For omdanning av kull til svovelfattig gass eller flytende brensel eksisterer flere prosesser, men felles for dem alle er at de foreløpig bare er bygget i liten målestokk og at de blir kostbare. En prosess som muligens kan få betydning i fremtiden er å benytte hvirvelskikt-forbrenning av kull med tilsetning av kalk og derved oppnå svovelfri røkgass. Det er imidlertid langt frem til en ferdig utviklet prosess.

Det er tydelig at hvilke metoder som enn anvendes til reduksjon av svoveldioksydutslippet fra kraftverk, vil det kreves en meget stor kapitalinnsats og kraften vil bli vesentlig fordyret. I eksisterende kraftverk vil det vanligvis by på store vanskeligheter å installere røkgassavsvovlingsanlegg, og det finnes heller ikke kapasitet til å fabrikere alle de anlegg som i tilfelle ville trenge.

Reduksjon av svovelutslippet fra kullfyrte kraftverk vil derfor sannsynligvis måtte innskrenke seg til nye verk, altså de som heretter blir bygget, og et eventuelt tidsskjema for nedtrappingen vil derfor være avhengig av programmet for utskifting av de gamle verkene. For oljefyrte kraftverk har man den utvei å bruke svovelfattig olje, men da er betingelsen at det blir bygget tilstrekkelig kapasitet til avsvovling av den oljemengde som forbrukes. Tilgjengelig naturlig svovelfattig olje kan neppe dekke mere enn en mindre del av totalforbruket. Bygging av de nødvendige avsvovlingsanlegg vil også kreve stor kapitalinnsats og ta lang tid.

Nye kraftverk for oljefyring vil neppe bli bygget i større utstrekning.

En eventuell konvensjon om reduksjon av svovelutslipp vil derfor for kraftverkene vedkommende nødvendigvis måtte ha meget langsiktige mål. Det som bør kunne oppnås, er at økningstakten reduseres, for etter en tid å komme ned på null. Etterhvert som de gamle kraftverk settes ut av drift, vil det kunne oppnås en langsom reell reduksjon av utslippet.

Eksisterende restriksjoner

I en del land er gjennomført restriksjoner med hensyn til utslipp av svoveldioksyd:

I Norge gjelder en generell regel om at fyringsoljen ikke må inneholde mere enn 2,5 % S. I de sørlige fylker, fra Østfold til Hordaland er S-innholdet begrenset til 1 %. For de enkelte verk kreves imidlertid konsesjon, og konsesjonsmyndighetene kan om de finner det nødvendig, skjerpe kravet til utslippet ytterligere.

I Sverige gjelder for større kraftverk en generell regel om maks. 1 % S i fyringsoljen. Det gis imidlertid i noen tilfeller dispensasjon for bruk av olje med opptil 2 % S.

I Finland gis ingen spesielle bestemmelser om begrensnig av utslippet. For tiden brukes vanligvis kull med 0,8—1 % S, og olje under 1,5 % S.

I Danmark gjelder en generell bestemmelse om maks 2,5 % S i oljen. Imidlertid gis dispensasjoner og det benyttes i kraftverk tildels olje med betydelig høyere S-innhold. I Københavnområdet er imidlertid S-innholdet begrenset til 1 %, og her gis ikke dispensasjoner.

I V-Tyskland må nye kraftverk forsynes med røkgassavsvovlingsanlegg, eller det må benyttes tilsvarende lavsvovlig brensel. For eldre kraftverk gjelder visstnok ingen begrensnig av utslipp bortsett fra den som kan bli nødvendig av hensyn til luftkvalitetsnormene.

I Europa forøvrig gjelder visstnok heller ingen annen utslippsbegrensning enn den som kan følge av luftkvalitetsnormene.

Konklusjon

Det synes nødvendig å komme frem til en internasjonal avtale om begrensnig av forurensningsutslipp til atmosfæren fra alle kilder, også fra termiske kraftverk. I første omgang bør det legges særlig vekt på svoveldioksyd-utslippet. Når det gjelder utslippet fra kraftverk, må man imidlertid være klar over at av økonomiske og tekniske grunner vil det ikke være mulig å oppnå noen forbedring av den nuværende situasjon før langt frem i tiden. Det man kan oppnå ved en avtale eller konvensjon er at den stadige økning av utslippet som har funnet sted i de siste årtier, reduseres og senere stopper opp, hvoretter det kan være håp om en reell reduksjon av utslippet.

Nordisk kontaktorgan for atomenergispørsmål:

På strålebeskyttelsesområdet har der i mange år været et særdeles veludbygget internasjonalt samarbejde.

ICRP, Den internationale Kommission for Strålingsbeskyttelse, i hvis arbejde fremtrædende forskere fra mange lande deltager, udgiver med mellemrum publikationer, som lægges til grund for internationale konventioner og rekommandationer på området og for en national lovgivning.

IAEA, Den internationale Atomenergiorganisation, forestår blandt andet udformningen af regler for begrænsning af radioaktivt udslip og forøvrigt også vedrørende sikkerhedskriterier for reaktordrift.

Også inden for EF, De europæiske Fællesskaber, foregår en tilpasning af medlemslandenes lovgivning vedrørende strålingsbeskyttelse.

I de nordiske lande har strålingsbeskyttelsesmyndighederne i 1976 fremlagt et fælles forslag til rekommandationer vedrørende principperne for strålingsbeskyttelse.

Hvad beskyttelse mod ioniserende stråling angår, er en høj grad af overensstemmelse mellem de nationale lovgivninger i Europa allerede sikret. En fortløbende gensidig tilpasning af reglerne foregår blandt andet gennem de ovennævnte internationale organer.

For så vidt angår underretning af nabolande om bygning af nukleare

anlæg, findes der særlige aftaler. De nordiske lande bekræftede således i 1977 den såkaldte "grænsereaktoraftale", som sikrer et naboland retten til information og til at fremkomme med indsigelser, såfremt et påtænkt anlæg i et andet nordisk land kan formodes at have sikkerhedsmæssige konsekvenser for nabolandets beboere. Denne aftale mellem Danmark, Finland, Norge og Sverige udgør i henhold til den nordiske miljøbeskyttelseskonventions artikel 1, stk. 2, en såkaldt "særskilt overenskomst".

Tilsvarende bilaterale aftaler eksisterer mellem flere af de europæiske lande. Desuden indeholder Euratom-traktatens artikel 37 en bestemmelse om, at EF-Kommissionen af medlemsstaterne skal forsynes med oplysninger vedrørende planer om bortskaffelse af radioaktivt spild i enhver form for at kunne afgøre, om der herved opstår risiko for kontaminering i et andet medlemslands vande, jord eller luftrum.

Kontaktorganet er af den opfattelse, at såfremt Nordisk Råd beslutter at gå ind for medlemsforslaget, bør man tage hensyn til det ovenfor beskrevne, allerede veletablerede samarbejde, som eksisterer i Europa på strålingsbeskyttelsesområdet.

København, den 26. maj 1977

Hans von Bülow

Nordiska industriförbundens miljöskyddskommitté (NIM):

Svaveldioxidproblematiken i nordiskt luftrum har diskuterats tidigare i Nordiska rådet. Orsaken härtill är ju att man kommit till insikt om att det finns ett hot från svaveldioxid i utomhusluft mot människans hälsa, mot skogsmark och växande skog, sjöar, vattendrag och fisk, samt mot material. Svavlets negativa inverkan på miljön har i de nordiska länderna framför allt uppmärksammats i Norge och Sverige.

Samtidigt kan konstateras att merparten av det svavel som faller i Norden "importeras" från den europeiska kontinentens högindustrialiserade och tätbebyggda zoner.

Framför allt Norge och Sverige har haft anledning att agera i OECD i syfte att förmå Västeuropa vidta åtgärder i begränsande syfte. De förhandlingar som förts från Norges och Sveriges sida kan knappast betecknas som framgångsrika.

Om man inom ramen för en europeisk miljöskyddskonvention t. ex. skulle kunna uppnå en reduktion av svavelutsläppen i Västeuropa, ställer sig NIM självklart positiv till att de nordiska länderna arbetar för ett sådant mål. Enligt NIMs uppfattning måste dock en europeisk

miljöskyddskonvention bli annorlunda och enklare utformad än den nordiska. Enligt den nordiska miljöskyddskonventionen kan t. ex. ett nordiskt rättssubjekt föra talan i ett miljöärende i samtliga nordiska länder. Att transferera en sådan ordning till Europa ter sig betydligt svårare.

Stockholm den 4 maj 1977

För de nordiska industriförbundens miljöskyddskommitté

Bo Helmerson

Föreningarna Nordens Förbund:

Förbundet delar helt förslagsställarnas grunduppfattning om behovet av en internationell lagstiftning för att skydda och främja en bättre miljö. Det behov av samordning av de nordiska strävandena med de europeiska som är medlemsförslagets utgångspunkt synes på ett övertygande sätt vara dokumenterat i de data som insamlats av det svenska jordbruksdepartementet vilka visar de allvarliga konsekvenserna av svavelföreningarna från den europeiska kontinenten. Den miljövärdskonvention som antagits i Norden är i ljuset av situationen i övriga Europa ett instrument för skydd av miljön. Utan samordning av insatserna för miljöskydd sätts vitala delar av den nordiska konventionen ur spel.

Det problem som tas upp i medlemsförslaget har för övrigt uppmärksamats i de handlingsprogram för nordiskt samarbete som förbundet antagit.

Förbundet ställer sig helt bakom medlemsförslagets hemställan om att de nordiska ländernas regeringar verkar för att en europeisk miljöskyddskonvention utarbetas och antas. Med hänsyn till att de nordiska regeringarna gemensamt antagit den nu gällande miljöskyddskonventionen, anser förbundet att dessa i syfte att ge större eftertryck åt sin ståndpunkt också gemensamt borde verka för att en europeisk konvention kommer till stånd.

Stockholm den 1 maj 1977

Bertil Olsson
Ordförande

Ake Landqvist
Förbundssekreterare

D a n m a r k**Udenrigsministeriet:**

— — — oversende en fra miljøministeriet indhentet udtalelse af 4. maj 1977 (*se nedan*).

Det tilføjes, at man fra udenrigsministeriets side kan tilslutte sig de bemærkninger, som miljøministeriet har fremsat om ovenstående emne. Dog bemærker man i denne sammenhæng, at der tidligere fra sovjetisk side er fremsat forslag om afholdelse af paneuropæiske konferencer om miljø, transport og energi med henvisning til opfølgningen af slutakten fra sikkerhedskonferencen i Helsingfors. De sovjetiske forslag er behandlet i ECE (FN's økonomiske kommission for Europa). På ECE's netop afsluttede 32. mødesamling besluttedes det principielt at overveje afholdelsen af møder på passende højt niveau om miljøspørgsmål. Idet denne beslutning repræsenterer resultatet af et vanskeligt opnået politisk kompromis, bør tidspunktet for eventuelle initiativer på dette område fra Nordisk Råds side nøje overvejes og initiativernes art afpasses med hensyntagen til det arbejde på miljøområdet, som foregår inden for rammerne of ECE.

København, den 16. maj 1977

Tage Leth

Miljøministeriet, Konsulenten i internationale spørgsmål:

Man skal fra Miljøministeriets side anføre, at det er en anbefalelsesværdig målsætning at stræbe mod en europæisk miljøbeskyttelseskonvention. Som af forslagsstillerne anført mener man, at det er en ambitiøs målsætning, og at det derfor eventuelt kunne overvejes at anmode Nordisk Ministerråd, specielt den under ministerrådet nedsatte embedsmandskomité for miljøbeskyttelsesspørgsmål, om til stadighed at have opmærksomheden henledt på, hvorvidt der kan konkretiseres områder inden for miljøbeskyttelsen, hvor man ved en fællesnordisk indsats i europæisk sammenhæng kan tilstræbe harmonisering af miljømæssige retningslinier.

København, den 4. maj 1977

(Ej sign.)

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd kan kun støtte ønsket om at få udarbejdet og vedtaget en europæisk miljøbeskyttelseskonvention. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd skal i denne forbindelse anbefale, at en europæisk miljøbeskyttelseskonvention udformes i overensstemmelse med de retningslinier, hvorom der idag eksisterer global enighed. Jvf. bl. a. de vedtagne konventioner.

København, den 12. juli 1977

P. r. v.

Steen Johansen

Danmarks Naturfredningsforening:

— — — skal det oplyses, at Danmarks Naturfredningsforening, efter at sagen har været forelagt foreningens videnskabelige udvalg, kan tiltræde de bestræbelser, som omtales i ovenanførte forslag.

København, den 3. maj 1977

Hans H. Sune Ebbesen

F i n l a n d**Ministeriet för utrikesärendena:**

Effektiv miljövård speciellt inom Europa förutsätter ett koncentrerat internationellt samarbete. Utvecklandet av en internationell miljölagstiftning är ett betydelsefullt sätt att trygga detta samarbete.

I miljöskyddskonventionen mellan Finland, Norge, Sverige och Danmark har man skapat normer angående miljöskadlig verksamhet inom området för de nordiska länderna. En förutsättning för denna konvention har varit den tämligen enhetliga miljöskyddslagstiftningen i de nordiska länderna.

Ett förenhetligande och ett stärkande av den internationella miljöskyddslagstiftningen bör understödjas även i vidare utsträckning än endast på en regional nivå.

I slutdokumentet för konferensen om säkerhet och samarbete i Europa har man framlagt målsättningarna och samarbetsområdena för samarbete mellan de deltagande staterna på miljövårdens område samt behandlat formerna och metoderna för dessa. De deltagande staterna

har vid undertecknandet av slutdokumentet bekräftat sig understöda de målsättningar, som framförts i slutdokumentet. En närmare definition rörande dessa målsättningar samt en överenskommelse om de åtgärder, som är nödvändiga för att uppnå dessa målsättningar, skulle kunna vara ett följande steg i samarbetet på miljövärdens område mellan ifrågavarande stater.

I ESK:s slutdokument har man rätt kraftigt betonat den ställning, som FN:s Ekonomiska kommission för Europa (ECE) har som ett samarbetsforum på miljövärdens område mellan staterna i Europa och Nordamerika. Vid ECE:s 32. generalförsamling 1977 överenskoms att påbörja förberedelserna för en miljökonferens på hög nivå.

I samband med detta beredningsarbete bör man utreda vad en eventuell konferens skall behandla. Finlands åsikt har varit att konferensen bör leda till internationella avtal eller till andra bindande beslut.

En strävan till att få till stånd en miljövärdskonvention gällande hela Europa står utan tvivel i harmoni med de nordiska ländernas miljöpolitik. De nordiska ländernas verksamhet i internationella organisationer syftar även till ett stärkande och förenhetligande av folkrätten angående miljövärd.

Helsingfors den 30 juni 1977

Paul Jyrkänkallio
T.f. avdelningschef

Sirpa Masanen
Byråsekreterare

Ministeriet för inrikesärendena, miljövärdensavdelningen:

Främjandet av miljövärdens mål håller på att bli en allt viktigare internationell uppgift. Följderna av företag eller åtgärder som i avsevärd grad förändrar miljön utsträcker sig ofta även över riksgränserna. Miljöproblemen kräver härvid ofta internationella åtgärder med vilka man strävar efter att förhindra eller avlägsna dem.

Det internationella samarbetet på miljövärdens område är redan mycket omfattande. Beslut om gemensam målsättning och utvecklandet av metoder för analys av tillståndet i miljön utgör permanenta ämnen inom flera internationella organisationer. Även frågor angående ansvarsfördelningen mellan stater i händelse av förorening av miljön och i andra därmed jämförbara olyckssituationer samt frågor angående ersättning av miljöskador har behandlats i olika sammanhang.

Inom de nordiska länderna kan man på basen av miljöskyddskon-

ventionen mellan Finland, Danmark, Norge och Sverige redan anse att det finns fastslagna procedurer i händelse av miljöskador och även för bekämpningen av dessa. Inom Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) har man behandlat bl. a. frågor i anslutning till förorening av miljön över gränserna (transfrontier pollution), koordinering av miljövårdssamarbetet inom staternas gränsområden samt ansvars- och ersättningsfrågor i anslutning till dessa problem. OECD har givit en rekommendation angående principer rörande förorening av miljön över gränserna och en rekommendation om utlännings likställdhet i ärenden som gäller förorening av miljön över gränserna (equal right of access in relation to transfrontier pollution). Innevarande år har man dessutom gett en rekommendation angående detaljerna i tillämpningen av likställdhetsprincipen (implementation of a regime of equal right of access and non-discrimination in relation to transfrontier pollution). Rekommendationernas tillämpningsområde omfattar OECD:s medlemsstater så som dessa närmare kommer överens om i särskilda bilaterala eller multilaterala avtal.

I slutdokumentet från den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen har man presenterat målen och samarbetsområdena för samarbetet på miljövårdens område mellan konferensens deltagarstater samt formerna och metoderna för detta samarbete. Deltagarstaterna har genom att underteckna slutdokumentet utfäst sig att följa de i slutdokumentet framförda målen. En närmare definiering av dem och en överenskommelse om vilka nödvändiga åtgärder som behövs för att nå dessa mål kunde vara nästa framsteg inom ifrågavarande staters samarbete på miljövårdens område.

I ESSK:s slutdokument har man rätt kraftigt poängterat FN:s europeiska ekonomiska kommissions (ECE) ställning som ett forum för samarbetet mellan Europas och Nordamerikas stater på miljövårdens område. Under ECE:s 32. session 1977 träffades en överenskommelse om att börja förbereda en miljökonferens på hög nivå, även om ett principbeslut om arrangerandet av en dylik konferens ännu inte fattades. I samband med förberedelserna bör man klargöra ämnesområdet för en sådan eventuell konferens. Finlands åsikt har varit, att konferensen helst borde leda till internationella avtal eller andra bindande beslut.

Strävan till att åstadkomma en hela Europa omfattande miljövårdskonvention står utan tvekan i samklang med de nordiska ländernas inbördes miljöpolitik. De nordiska ländernas verksamhet i internationella organisationer har också som målsättning stärkandet och samordningen av den internationella rätten angående miljövården.

En miljövårdskonvention mellan Europas stater skulle vara ett högst konkret uttryck för andan i ESSK:s slutdokument. Samtidigt skulle det vara ett konkret tecken på en praktisk tillämpning av deklarationen från FN:s miljökonferens 1972, dvs. den s. k. Stockholmskonferensen.

Sålunda är medlemsförslagets målsättningar särdeles ägnade att understödjas.

Förutsättningen för miljövärdskonventionen mellan Finland, Danmark, Norge och Sverige har närmast varit en relativt enhetlig miljövärdslagstiftning i den nordiska länderna. Läget är inte lika fördelaktigt vad gäller Europas alla industristater. Att sluta ett motsvarande avtal omfattande hela Europa skulle därför synbarligen vara en mycket svår och tidskrävande uppgift. På lång sikt kan och bör denna uppgift utföras. På kort sikt borde man försöka nalkas målet genom att befatta sig med miljövärdens olika internationella specifika problem. Härvid borde man givetvis i första hand koncentrera sig på de ur miljövärdssynpunkt mest skadliga företeelserna. Ett exempel på dessa utgör problemet med fjärrtransport av svavlets oxider samt de internationella politiska och juridiska åtgärderna för dess lösning. Vid utvecklandet av samarbetet mellan Europas stater genom att ingå miljövärdsavtal mellan staterna torde man dra nytta av de erfarenheter, som man förlöpande får från tillämpningen av de internationella konventionerna rörande skyddet av havsmiljön. För att åstadkomma en eventuell miljöskyddskonvention mellan Europas eller Europas och Nordamerikas stater bör det praktiska samarbetet rörande en samordning av lagstiftningen och för skapandet av de administrativa förutsättningarna ytterligare effektivieras. Avtalsrätten borde i första hand utvecklas i specifika frågor, exempelvis rörande fjärrtransporten av svavlets oxider, samordningen av åtgärderna för skyddet av havsmiljön, samordningen av bekämpningen av miljöskador förorsakade av skadliga ämnen och produkter samt rörande bilateralt och multilateralt utbyte av information om miljövärdens. På detta sätt kan man skapa en bas även för en allmän miljöskyddskonvention mellan ifrågavarande stater.

Helsingfors den 30 maj 1977

Kristian Gestrin
Minister

Olli Ojala
Avdelningschef

Handels- och industriministeriet¹:

De nordiska ländernas åtgärder för att minska luftföroreningarna i Norden är inte tillräckliga, eftersom — såsom det konstateras i motiveringen — avsevärda mängder av Mellaneuropas och Östeuropas utsläpp av svaveldioxid i luften sprids med luftströmmar till Norden och

¹ Yttrandet översatt från finska.

försvårar de nordiska ländernas strävan att minska skador som orsakas av ökad försurningsgrad.

Separation av svavel från fossila bränslen och rökgaser av fossila bränslen och industrins avfallsslam, har med dagens teknik visat sig vara dyrbar och svår att utföra. Det föreslagna avtalet, som är tänkt att omfatta alla europeiska länder, bör få ett sådant innehåll att kostnader-
na för svavelseparationen rättvist delas mellan dem som förorenar mest.

Helsingfors den 15 augusti 1977

Eero Rantala
Handels- och industriminister

Erkki Vaara
Avdelningschef,
överdirektör

Jord- och skogsbruksministeriet¹:

De nordiska länderna, även Danmark i någon mån, är regionalt isolerade från det övriga Europa. Det uppenbart svåraste miljöproblemet för de nordiska länderna är spridningen av svaveldioxid från Mellan-europas industricentra. Redan nu har konstaterats att den åstadkommit avsevärda miljöförändringar i urbergsområdets sjöar i södra Sverige och i Norges sydligaste delar. Även i Finland har vattenstyrelsen kunnat konstatera ökad försurning av regnvatten. Dels orsakas detta av våra egna svaveldioxidutsläpp, dels av föroreningar som sprits från Mellaneuropa.

Viktigare än en allmän miljövårdskonvention — som möjligen skulle utarbetas efter de nordiska ländernas avtalsmodell — vore en konvention som kunde begränsa spridningen av svaveldioxid över stora områden. Redan detta snävare mål kan i och för sig vara tillräckligt svårt för att kunna uppnå resultat.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts anser jord- och skogsbruksministeriet att konventionsinnehållets omfattning noga bör övervägas innan man vidtar aktiva åtgärder för att få till stånd en europeisk miljöskyddskonvention. I detta skede tycks det vara ändamålsenligt att koncentrera sig endast på de viktigaste problemen.

Helsingfors den 19 maj 1977

Matti Kekkonen
Regeringsråd

Antti Hapanen
Bitr. naturvårdsinspektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finland akademi¹:

I det till de nordiska ländernas regeringar riktade medlemsförslaget klargörs till en början det samarbete, som de nordiska länderna sedan år 1972 haft inom miljöskyddsområdet. Det senaste konkreta resultatet av detta samarbete är den nordiska miljöskyddskonventionen, som trädde i kraft år 1976 och som beaktar mycket omfattande miljöskadlig eller möjligen skadlig verksamhet av olika slag.

Medlemsförslaget följer den i Helsingfors 1975 underskrivna ESS-slutaktens principer, enligt vilka miljöskyddssamarbetet utvecklas bl. a. genom att främja den internationella rättens ständiga utveckling, systematisering och verkställighet som ett medel att skydda och förbättra människans livsmiljö samt genom att stöda och främja införandet av internationella konventioner om detta ärende. Sålunda bör den regionala och internationella miljölagstiftningens harmoniseringsarbete snarast påbörjas och förverkligas. Inom internationella organisationer på området har man också redan under flera års tid utfört preliminärt arbete för att uppnå målet men de hittills ingångna konventionerna täcker inte skyddsbehovet i tillräckligt stor omfattning och många stater står fortfarande utanför dessa.

Fastän man i motiveringen till medlemsförslaget enbart behandlar skadeverknningar av svavelutsläpp, som överförs över stora områden, torde den avsedda miljöskyddskonventionen — utöver luftskyddet — innehålla också principer om skydd av vatten och mark. Den gällande nordiska miljöskyddskonventionen torde ge goda utgångspunkter för arbetet att utveckla den europeiska miljöskyddskonventionen.

Konventionens förberedelsearbete förutsätter utnyttjande av de tillgängliga resultaten av miljöskyddsforskning som redan finns i de olika länderna, samt ett mellan de olika länderna samordnat program om grundforskning, observation, föregripande och utvärdering av miljöförändringar. De olika parterna bör också komma överens om en uppföljningsforskning sedan konventionen trätt i kraft.

Finlands akademi stöder förslaget om samnordisk insats för att åstadkomma en europeisk miljöskyddskonvention, som snarast bör utvecklas till konkreta åtgärdsförslag.

Helsingfors den 16 maj 1977

Helge Gyllenberg
Ordförande

Esko-Olavi Seppälä
Byråchef

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen är av den uppfattningen att det är av väsentlig betydelse att man genom ett utökat internationellt samarbete strävar till att lösa de problem som sammanhänger med utnyttjandet av naturresurserna och utsläppen av förorenande ämnen i luften, vattnet och marken. Sålunda har landskapsstyrelsen och slutligen Ålands landsting hittills givit sitt bifall till ikraftträdande inom landskapet Åland av ett flertal internationella konventioner berörande natur- och miljöskydd. Av dessa nämns särskilt konventionen om skydd av Östersjöområdets marina miljö, konventionen rörande fisket och bevarandet av de levande tillgångarna i Östersjön och Bälten, miljöskyddskonventionen mellan Finland, Danmark, Norge och Sverige samt konventionen om internationell handel med hotade arter av den vilda floran och faunan.

I det föreliggande medlemsförslaget framhålles nödvändigheten av att verka för en framtida alleuropeisk miljöskyddskonvention av det slag som redan är i kraft mellan de nordiska länderna. Särskilt understrykes i medlemsförslaget spridningen genom luften av svavelföreningar från kontinenten med en tilltagande försurning av sjöar och vattendrag inom vidsträckta områden som följd.

Landskapsstyrelsen delar medlemsförslagets uppfattning att den nuvarande transporten med luftströmmarna av svaveldioxid från kontinentens industricentra upp över Norden i framtiden kan resultera i allvarliga och omfattande miljöproblem vilka icke kan lösas inom ramarna av mer regionala miljöskyddskonventioner. Även på Åland, där luftförorenande industri i egentlig mening helt saknas, har utförts provtagningar vilka givit vid handen att landskapet mer eller mindre regelbundet drabbas av luftföroreningar som tillförs området från mer avlägsna regioner.

Under hänvisning till ovan sagda omfattar landskapsstyrelsen det ifrågavarande medlemsförslaget.

Mariehamn den 16 maj 1977

Karl Sundblom
Vicepresident

Håkan Kulves
Miljövårdsintendent

N o r g e

Miljøverndepartementet:

De problemstillinger som reises i ovennevnte medlemsforslag er etter Miljøverndepartementets oppfatning internasjonale miljøvernspørsmål av aller største viktighet. Fra norsk side har en de senere år arbeidet aktivt for å få i stand en nedtrapping av atmosfærisk spredning av forurensninger over landegrensene i Europa.

Som et nødvendig første skritt har en bidratt til å få i stand et internasjonalt samarbeid for å klarlegge utslippskilder, spredningenes omfang og utbredelse, og påviselige virkninger.

Arbeidet med mere grunnleggende undersøkelser er nå kommet så langt at en har tatt til orde for at det bør innledes drøftinger om konkrete tiltak for å redusere spredningen, i første omgang særlig av SO₂.

Et norsk forslag om slike drøftinger ble i april i år godkjent av den årlige sesjon av FN's økonomiske kommisjon for Europa (ECE).

Fra norsk side vil siktemålet være å søke å komme fram til mest mulig bindende bestemmelser i avtaleform. Resultatet kan f. eks. legges fram til godkjenning og undertegning for det all-europeiske miljøvern-møte på høyt nivå som nå er under forberedelse.

Med utgangspunkt i FN's miljøvernkonferanse i Stockholm i 1972, har det også funnet sted en viss utvikling på prinsipielt plan når det gjelder erkjennelse av statenes ansvar for å bekjempe grenseoverskridende forurensninger. Den nordiske miljøvernkonvensjon har således tjent som mønster for drøftinger innen rammen av OECD som har ført til utforming av prinsipielle retningslinjer om likestilling av nabolands miljøverninteresser med landets egne, likestilling av berørte lands borgere i adgang til administrative og juridiske instanser og plikt til informasjon og forhåndskonsultasjon.

Fra norsk og nordisk side har en gått inn for å oppnå mer forpliktende ordninger enn de retningslinjer som foreløpig er utformet i OECD.

En undergruppe under OECD's miljøvernkomité arbeider for tiden med å trekke opp retningslinjer for hvordan prinsippene kan bli gjennomført i konvensjoner mellom OECD-land såvel som i de enkelte OECD-lands interne lovgivning.

Også i global sammenheng — i FN's miljøvernprogram (UNEP) — er det satt i gang samarbeid vedrørende spørsmål om grenseoverskridende forurensninger. Fra norsk side legger en her særlig vekt på, som et første skritt, å få en klar aksept av prinsippet om staters informasjonsplikt overfor andre stater om planlegging av virksomhet som kan ha virkning på bruken av naturressursene eller miljøet utenfor det land der tiltaket iverksettes.

Plikten til bl. a. å informere om planlegging av tiltak som vil kunne ha betydelig skadelig virkning på områder utenfor statenes jurisdiksjon er i prinsippet blitt akseptert av FN's generalforsamling og på UNEP's styremøte i 1974.

På UNEP's styremøte i mai i år ble det, bl. a. etter norsk initiativ, arbeidet videre med saken. Det vil imidlertid sannsynligvis ta atskillig tid før en får akseptert globalt bindende regler for informasjonsplikten.

Bl. a. på grunn av de erfaringer en har høstet i OECD, antar Miljøverndepartementet at det ennå vil ta tid før en kan få en europeisk miljøvernkonvensjon, etter mønster av den nordiske, med et såvidt presist og forpliktende innhold at den vil kunne få særlig praktisk betydning i forhold til de herskende spredningsproblemer i Europa. Miljøverndepartementet vurderer det slik at drøftinger med sikte på å komme fram til konkrete løsninger i form av en gradvis nedtrapping av utslipp fra de viktigste utslippskilder, har utsikt til å føre raskere fram.

Miljøverndepartementet er enig med forslagsstillerne i, og har ved flere anledninger tatt til orde for, at en med tiden bør få en europeisk miljøvernkonvensjon på linje med den nordiske, med visse tillempninger. Det vil antagelig være mest hensiktsmessig at arbeidet med dette foreløpig fortsetter innen rammen av OECD, og såvidt mulig med en videreføring i ECE.

Arbeidet for å få utformet generelle og omfattende bestemmelser, har nær tilknytning til, og bør skje parallelt med arbeidet for å få i stand konkrete tiltak mot de viktigste grenseoverskridende forurensninger i Europa. En positiv utvikling på det ene felt, vil også kunne påskynde utviklingen på det annet. En kan heller ikke se bort fra at de avtaler en kommer fram til, vil inneholde bestemmelser som dels er konkrete og dels er mer generelle, slik en har eksempler på i de havforurensningskonvensjoner som er inngått i løpet av 70-årene.

Oslo, 24. mai 1977

Erik Lykke

Halvard P. Johansen

Norges industriforbund hänvisar i skrivelse den 6 maj 1977 till yttrande från Nordiska industriförbundens miljöskyddskommitté (NIM) av den 4 maj 1977 (se ovan).

Norges naturvernforbund:

Norges Naturvernforbund som er en landsomfattende organisasjon for natur- og miljøvern, og med 35.000 medlemmer, vil sterkt anbefale at Nordisk Råd slutter seg til medlemsforslag A 500/s.

Forbundet vil dessuten be Nordisk Råd overveie hvorvidt rekommendasjonen bør utvides til også å omfatte utarbeidelse av en organiserings- og tempoplan for konvensjonens gjennomføring, og hvor det også gis råd om hvordan de mange ideelle opinionsskapende organisasjoner best kan medvirke til å få konvensjonen i havn.

Det er åpenbart at tregheten med å få aktuelle stater til å ratifisere internasjonale konvensjoner ofte skyldes manglende folkeopinion for saken. Ofte bunner dette i at informasjonsarbeid som ledd i en nødvendig modningsprosess uteblir.

Nettopp på dette felt kan de mange europeiske natur- og miljøvernorganisasjoner, som etterhvert har utviklet gode samarbeidsformer, gjøre en betydelig innsats. Dette forutsetter imidlertid at organisasjonene gis økonomiske muligheter for samkvem og informasjonsarbeid. Vi tillater oss i den forbindelse å minne om hva som er uttalt i den europeiske naturverndeklarasjon som ble vedtatt i Strassbourg i februar i naturvernåret 1970:

Konferansen henstiller inntrengende til de statlige myndigheter:

— — — å oppmuntre og støtte frivillige organer hvis enestående innsats når det gjelder å kanalisere de enkelte tiltak, drive opplysningsvirksomhet og påvirke den offentlige opinion, anerkjennes av konferansen.

Vi minner også om rekommendasjon nr. 97 på FN's miljøvernkonferanse i Stockholm i 1972 vedrørende et internasjonalt informasjonsprogram som bl. a. skal

stimulere til aktiv deltakelse fra befolkningens side og skape interesse blant private organisasjoner for å støtte miljøvernarbeidet.

Etter vår mening er forannevnte vedtak ennå ikke fullt ut omsatt til praktisk politikk. Nordisk Råd kan bidra til at så skjer.

Oslo, 13. april 1977

Norges naturvernforbund

Magne Midttun
Generalsekretær

Sverige

Statens naturvårdsverk:

Sedan ett antal år pågår inom ett flertal internationella organisationer diskussioner och delvis utredningar beträffande behov och möjligheter för gemensamma miljöåtgärder, i synnerhet mot spridning av föroreningar från ett land till ett annat.

Mera konkret har frågan om spridning av föroreningar genom atmosfärisk transport, i första hand SO₂, tagits upp på norskt initiativ och med svenskt stöd i OECD, där utredningar redan hunnit långt, samt på senare år även inom ECE:s och UNEP:s ram.

Under det senaste året har en svensk-norsk samarbetskommitté bildats i syfte att förbereda ländernas deltagande i det internationella arbetet, främst inom ECE.

Verket har tagit del av yttrandet från norska Miljøverndepartementet till Nordiska rådet i rubricerade fråga och finner full överensstämmelse mellan de där framförda och de egna synpunkterna.

Särskilt kan framhåvas att ett omfattande arbete på en allmän europeisk miljökonvention bör intensifieras och stödjas. Samtidigt bör dock det mest trängande problemet, försurning genom atmosfärisk svaveltransport, behandlas som ett prioriterat delproblem och begränsas så att konkreta resultat kan nås inom en överskådlig framtid. Både nödvändighet och möjlighet av åtgärder föreligger främst regionalt d. v. s. inom Europa. Det bör även betonas att med tanke på den roll östra Europa spelar i sammanhanget, en organisation som omfattar även detta område synes vara ett lämpligt forum.

Verket vill således helt instämma i de av Miljøverndepartementet framförda slutsatserna och förslagen (*se ovan*).

Solna den 28 juni 1977

Valfrid Paulsson

Renate Schäffer

Koncessionsnämnden för miljöskydd:

Koncessionsnämnden delar förslagsställarnas uppfattning att en harmonisering av de europeiska ländernas miljölagstiftning är önskvärd, och nämnden anser att utarbetande av en europeisk miljöskyddskonvention kan vara en lämplig metod att främja detta önskemål. Med hänsyn till de stora motsättningar inom och mellan de olika staterna som måste övervinnas innan en konvention kan bli verklighet, torde det

emellertid inte vara realistiskt att räkna med en allmän miljöskydds-konvention annat än som ett mål på mycket lång sikt. Arbetet med att få till stånd internationella överenskommelser av mer begränsad räckvidd — t. ex. rörande försurningsproblemen — måste därför fortsätta parallellt med ansträngningarna att åstadkomma en allmän konvention.

Stockholm den 9 maj 1977

L. af Klintberg

Samuel Hermelin

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL):

Nordiska rådet konstaterar, att de åtgärder mot luftförorening — främst försurningen — som sker i de nordiska länderna endast kan få begränsad effekt. Orsaken är att en stor del av föroreningen tillförs Norden från övriga Europa. Sker inte en drastisk sänkning av denna "import" får främst Sverige och Norge även i fortsättningen massiva tillskott av försurande nedfall. Effekterna är ju i dessa länder speciellt besvärande på grund av bristen på basiska bergarter.

Den fortlöpande uppföljningen av situationen i lufthavet över Sverige ger ideligen bevis för att sådana tillskott även under korta perioder kan vara utomordentligt stora.

Nordiska rådet framhåller angelägenheten av en europeisk miljökonvention som en påbyggnad av den nordiska, men säger också att detta är en ambitiös tanke.

En sådan konvention, som skall ha verklig tyngd, blir säkert svår att åstadkomma, då kontinentländerna samtidigt pressas av oljebrist och därmed i än högre grad kommer att lita till fasta fossila bränslen. Det förefaller dock som om även vissa länder på kontinenten börjar oroas av invasion från grannländerna, varför tiden kanske kan arbeta för den av Nordiska rådet framförda idén.

Där föroreningsfrågorna varit en mera påtaglig gemensam nämnare, nämligen på det marina området, har det emellertid varit möjligt att uppnå överenskommelser i många fall. Det har gällt vidsträckta områden för oljeskydd och begränsade områden, såsom Östersjön, där skyddet avses bli mycket omfattande. Denna konvention, som visserligen inte ratificerats av alla intressenter, tar ju inte enbart hänsyn till utsläpp i vatten, utan även till påverkan av Östersjön genom luftförorening.

Östersjökonventionen berör inte alla, men några av de viktigaste staterna som svarar för SO₂-inflödet över Norden. Det torde inte direkt gå att påvisa någon verkan genom försurnande nederbörd på Östersjön. Klausulen om luftföroreningspåverkan på det gemensamma inhavet

borde dock vara tillräcklig för att möjliggöra diskussioner om harmonisering av riktlinjer på luftvårdssidan.

Dessa diskussioner kan föras mot bakgrund av ett än fullständigare undersökningsmaterial både för Norden och övriga Europa av luftmassornas transport av olika föroreningspaket. Denna bild blir för varje år allt klarare.

Detta stegvisa förfarande som IVL vill rekommendera skall naturligtvis inte förhindra sonderingar för att åstadkomma en alleuropeisk konvention på sikt. I stället synes det angeläget att snabbt igångsätta förhandlingar t. ex. via ECE, som ju omfattar alla aktuella stater. Förslagsvis kunde ECE anordna en konferens, där en redovisning av dagens vetande i fråga om transport och nedfall gjordes och där detta vetande togs till utgångspunkt för någon form av principbeslut om en konvention.

Stockholm den 5 maj 1977

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning
Stig Freyschuss

Svenska naturskyddsföreningen:

I medlemsförslaget beskrivs rapsodiskt vad som hänt på den internationella miljölagstiftningens område de senaste åren. Likaså tecknas en bakgrund beträffande spridningen av luftföroreningar m. m. i Europa. Föreningen skall inte här kommentera eller komplettera beskrivningen men vill ändå ta tillfället i akt att understryka miljösituationens allvar och betona att en lång rad ytterligare samordnande och skyndsamma åtgärder är av nöden för att komma till rätta med de allra mest akuta miljöhoten. I yttranden och skrivelser till berörda myndigheter har föreningen föreslagit sådana både nationella och internationella åtgärder i flera frågor, bl. a. försurningsfrågan och frågan om skydd för vissa rovfågelarter.

Parallellt med arbetet att undanröja de allra mest akuta miljöhoten måste ett mera långsiktigt internationellt miljövårdsarbete bedrivas. Föreningen delar förslagsställarnas uppfattning att ett mål för detta arbete bör vara att komma fram till en europeisk miljöskyddskonvention. En rekommendation från Nordiska rådet till de nordiska ländernas regeringar att på allt sätt verka för att en sådan konvention kommer till stånd kan bidra till att föra frågan framåt. Föreningen tillstyrker mot denna bakgrund det framlagda medlemsförslaget.

Föreningen förutsätter att en europeisk miljöskyddskonvention kommer att beredas i de olika ländernas fackmyndigheter. Om ett konven-

tionsarbete kommer till stånd har föreningen för avsikt att följa frågan och lämna synpunkter på konventionens innehåll m. m. direkt till berörda svenska myndigheter.

Stockholm den 12 maj 1977

Bengt Hamdahl
Ordförande

Bo Olsson
T.f. intendent

Sveriges industriförbund hänvisar i skrivelse den 4 maj 1977 till yttrande från Nordiska industriförbundens miljöskyddskommitté (NIM) av den 4 maj 1977 (se ovan).

Medlemsförslag

om internationell konvention om arbetstiden

(Väckt av Trygve Bratteli, Erling Dinesen, Gylfi P. Gíslason, Knut Johansson, Tellervo Koivisto, Bror Lillqvist, Thor Lund, Olof Palme och Ulf Sundqvist)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Medlemsförslaget innebär en hemställan att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i de nordiska länderna att verka för att frågan om en ny internationell konvention om arbetstiden aktualiseras inom ILO. NFS ansluter sig till detta förslag.

Nu gällande ILO-konvention om 40 timmar som mål för veckoarbetstidens längd antogs redan i mitten av 1930-talet och som förslagsställarna framhåller har utvecklingen mot kortare veckoarbetstid gått snabbt. I flera av de nordiska länderna förekommer nu en debatt om ytterligare kraftiga begränsningar i arbetstiden. I NFS tidigare remissvar över medlemsförslag A 452/s¹ angående förkortning av arbetstiden anfördes bland annat att de fackliga organisationerna och löntagarna har behov av att göra vissa branschmässiga anpassningar vid genomförandet av arbetstidsförkortningar med hänsyn till de speciella förhållanden som råder inom olika sektorer av arbetslivet. Vidare bör genom förhandlingar prövas hur avvägningen mellan generella arbetstidsförkortningar skall göras med andra standardhöjningar för löntagarna. Detta krav torde ligga i linje med medlemsförslag A 501/s där det sägs att en ILO-konvention bör ge utrymme för kravet på flexibilitet mellan arbete, fritid och utbildning.

Stockholm den 14 september

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes

Sten Lindahl

Nordiska arbetsledareunionen (NAU):

I förslaget framhålls att de flesta industriländer under 1970-talet kommer ner till en normal veckoarbetstid på 40 timmar och att ytter-

¹ Se Nordiska rådet, 25:e sess., Supplementband, s. 5.

ligare begränsning av arbetstidens längd ej kan ske inom en nära framtid. NAU kan i och för sig instämma i detta men vill framhålla att stora grupper arbetstagare redan nu har en veckoarbetstid som underskrider 40 timmar. En eventuell ILO-konvention får inte utformas så att dessa grupper därigenom löper risken att få den nuvarande arbetstiden förlängd.

NAU finner det vara riktigt att man i en ILO-konvention skapar ett stöd för berättigade krav på flexibilitet mellan arbete, fritid och utbildning. NAU vill erinra om att en ny semesterlag i Sverige som träder i kraft 1978-01-01, medger ett flexibelt uttag av semestern och en möjlighet för arbetstagare att samla viss del av semestern till en längre, sammanhängande ledighet ett år. Vidare vill NAU framhålla att man i Sverige har laglig rätt till ledighet för studier. Man kan anta att nu nämnda exempel på svensk lagstiftning efterhand kan komma att påverka lagstiftningen i andra länder, i första hand i Norden. En konvention enligt medlemsförslaget måste därför ge möjligheter till minskning av arbetstiden även på annat sätt än genom en begränsning av veckoarbetstiden. Konventionen får heller inte förhindra andra grupper att genom avtal förkorta sin arbetstid. Enligt NAUs uppfattning måste en konvention utformas så att den ger de fackliga organisationerna full frihet att genom förhandlingar avgöra hur de vill disponera en förkortning av arbetstiden.

Med hänvisning till vad här har anförts vill NAU tillstyrka medlemsförslaget.

Stockholm den 5 juli 1977

Nordiska arbetsledareunionen

Sune Tidefelt

Anders Cassel

Nordisk Akademikerråd har i skrivelse den 11 augusti 1977 förklarat sig stöda medlemsförslaget och hänvisar till yttrande av den 29 juni 1977 från SACO/SR (se nedan).

D a n m a r k

Arbejdsministeriet:

For så vidt der i medlemsforslaget henvises til ILO-konvention (nr. 47) af 1935 om nedsættelse af arbejdstiden til 40 timer ugentlig skal man indledningsvis bemærke, at 40 timers arbejdsugen i denne konvention blev fastslået som et princip, hvis gennemførelse på de enkelte erhvervsområder forudsattes reguleret gennem vedtagelse af særkonventioner, side 37—42 af arbejdsministeriets redegørelse af 1968 om

arbejdstid og ferie. Spørgsmålet om arbejdstiden har imidlertid senere været genstand for indgående og omfattende behandling i ILO, nemlig på arbejdskonferencerne i 1958, 1960, 1961 og 1962. Forhandlingerne resulterede i, at forslagene om tilvejebringelse af et ILO-instrument i form af en konvention blev forkastet, men på arbejdskonferencen i 1962 vedtoges en henstilling (nr. 116) om nedsættelse af arbejdstiden. I indledningen til denne henstilling opstilles 40 timers ugen som en social norm.

Fastsættelsen af arbejdstidens længde er traditionelt i Danmark ikke et lovgivningsanliggende, men et spørgsmål, der beror på aftale herom mellem arbejdsmarkedets parter, og de hidtil stedfundne nedsættelser af arbejdstiden er således gennemført på grundlag af aftaler mellem arbejdsmarkedets parter, og der er ved disse nedsættelser ydet lønmodtagerne fuld kompensationsbetaling.

På et møde i det faste danske ILO-udvalg den 27. september 1977, hvor man bl. a. drøftede, hvilke emner der burde tages op på ILO's arbejdskonference i 1979, hørte spørgsmålet om arbejdstid *ikke* til de emner, som man fra arbejdsmarkedets parter side tillagde nogen prioritet.

Når herudover henses til, at 40 timers arbejdsugen kun akkurat kan anses for gennemført inden for et så udviklet område som EF, jfr. EF's rekommandation herom, ses tiden ikke at være moden til, at dette spørgsmål påny tages op på initiativ fra de nordiske regeringer.

København, den 10. oktober 1977

P. m. v.

E. b.

E. Edelberg

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 8 juni 1977 forklarat sig *ikke* ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Arbejdsgiverforening:

I medlemsforslaget anføres det, at udviklingen mod en 40 timers arbejdsuge er gået hurtigt selv i lande uden for den nordiske kreds. Det anføres, at forslagsstillerne forventer, at flertallet af de betydende industrilande i løbet af 1970'erne vil nedsætte den normale ugentlige arbejdstid til 40 timer. I forslaget nævnes det videre, at yderligere kraftige reduktioner af arbejdstidens længde ikke hører til de reformer, som kan forventes virkeliggjort i et nært tidsperspektiv, men at diskussionen om

dette problem imidlertid allerede er indledt i mange lande. På denne baggrund mener forslagsstillerne, at det er på høje tid, at spørgsmålet om en ny arbejdstidskonvention bliver aktualiseret i forbindelse med ILO.

Det er Dansk Arbejdsgiverforenings opfattelse, at en yderligere begrænsning af arbejdstidens længde ikke kan siges at have vundet nogen større international tilslutning, og i denne forbindelse skal det påpeges, at den nugældende ILO-konvention om 40 timer som mål for den ugentlige arbejdstid fra 1935 hidtil kun er blevet ratificeret af 5 medlemslande, og at det er en generel regel for ILO-konventioner, at de bør være universelle. Det kan derfor først være hensigtsmæssigt overhovedet at aktualisere spørgsmålet om en ny konvention, når den gældende konvention er ratificeret af et betydeligt antal af medlemsstaterne. Interessen for en ny arbejdstidskonvention ville i givet fald kun kunne forventes at være til stede hos enkelte vestlige industrilande. For de fleste ILO-medlemsstater fremstår en arbejdstid på 40 timer ugentlig fortsat som et ikke særlig realistisk mål.

Dansk Arbejdsgiverforening vil i denne forbindelse understrege, at spørgsmålet om arbejdstidens længde har ganske betydelige omkostningsmæssige aspekter, som må holdes for øje, ikke mindst såfremt man forestiller sig en generel forkortelse af den ugentlige arbejdstid med lønkomensation til lønmodtagerne; men det er derudover diskutabelt, hvorvidt reformer på arbejdstidsområdet, efter at den ugentlige arbejdstid er nået ned på 40 timer, fortsat bør finde sted gennem generelle ændringer. Mange udviklingstendenser på arbejdsmarkedet tyder snarere på, at det ville være mere værdifuldt at begynde at undersøge mulighederne for i højere grad individuelt at kunne tilpasse arbejdstiden til de enkelte virksomheders og arbejdstageres behov.

På den ovennævnte baggrund kan Dansk Arbejdsgiverforening derfor ikke dele den opfattelse, forslagsstillerne giver udtryk for, at det er på høje tid, at spørgsmålet om en ny arbejdstidskonvention bliver aktualiseret i forbindelse med ILO. Dansk Arbejdsgiverforening mener derfor, at henstillingen til Nordisk Råd om at træffe beslutning om at rekommandere til regeringerne i de nordiske lande at virke for, at spørgsmålet om en ny international konvention om arbejdstiden bliver aktuel i forbindelse med ILO, afslås.

København, den 27. juli 1977

Dansk Arbejdsgiverforening

P. Schade-Poulsen

Hans Skov Christensen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — skal man meddele, at Arbejderbevægelsens Erhvervsråd ganske kan tilslutte sig det fremsatte medlemsforslag om international konvention om arbejdstiden — men i øvrigt ikke har særlige oplysninger at bidrage med herom.

København, den 26. april 1977

P. r. v.

Mogens Lykketoft
Afdelingsleder

F i n l a n d**Arbetskraftsministeriet:**

Såsom det framgår av motiveringen i medlemsförslaget är det gällande arbetstidsavtalet förlegat, då 40-timmarsveckan redan genomförts i de flesta industriländer. Ett avlägsnande av arbetslivets olägenheter genom reglering av arbetstiden kvarstår emellertid fortfarande som ett centralt mål för samhällsutvecklingen. Detta påvisas av den livliga internationella debatt som förts under de senaste åren om en ytterligare förkortning av arbetstiden samt om ett flexibelt arbetsliv i allmänhet, med vilket avses, att arbetstiderna arrangeras så, att de bättre överensstämmer med individens och vissa arbetstagargruppers önskemål.

Regleringen av arbetstiden kan gälla den dagliga, veckovisa, årliga eller livslånga arbetstiden. I vilken form fritiden kommer att utökas och vilka andra arbetstidsarrangemang utförs, beror på vilka frågor i samhällspolitiken och den ekonomiska politiken betonas mest och hur den allmänna ekonomiska utvecklingen kommer att gestalta sig. Nu, då den ekonomiska tillväxttakten förefaller att bli långsam, ter sig möjligheterna att förkorta arbetstiden sämre än under de senaste årtiondena. Sannolikt kommer även takten med vilken arbetstiden förkortas och formerna för utökningen av fritiden att variera från land till land, beroende på olika värderingssätt och skillnader i den ekonomiska utvecklingsgraden. Det förefaller därför inte ändamålsenligt att uppställa detaljerade mål på lång sikt. Däremot förefaller möjligheterna att öka individens valfrihet i arbetslivet i allmänhet att vara genomförbara och önskvärda i framtiden. På basen av de diskussioner som förts i olika länder och de krav som ställts, är det också att vänta, att vid förkortningen av arbetstiden, en selektiv, på särskilda villkor företagen förkortning av arbetstiden i allt högre grad kommer att föras fram.

Förutom arbetsskydds-, sociala och utbildningsaspekter har även arbetskraftspolitiska omständigheter kommit att spela en viktig roll vid

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

arbetstidsarrangemangen, då arbetslösheten i de flesta länder fortfarande håller sig på en hög nivå. Eftersom tryggheten av sysselsättningen hör till de grundläggande samhällspolitiska målen, anser arbetskraftsministeriet, att även de arbetskraftspolitiska synpunkterna noga bör beaktas vid arrangerandet av arbetstiden. Enligt arbetskraftsministeriets åsikt skulle en utökning av arbetslivets flexibilitet samt en selektiv förkortning av arbetstiden väl kunna befrämja även de arbetskraftspolitiska målen.

Med hänvisning till det ovan anförda omfattar arbetskraftsministeriet medlemsförslaget. För en närmare behandling av arbetstidsfrågorna finner ministeriet det vara av nöden, att en utredning om arbetstidsförkortningens samhällsekonomiska och sociala konsekvenser kommer att verkställas i enlighet med Nordiska rådets rekommendation nr 6/1977. Arbetstiden bör betraktas inom ramen för individens hela livstida arbete. Arbetstidens förkortningsmöjligheter bör kunna ses som ekonomiska och sociala val, vilka är inbördes beroende och det centrala i målet bör vara en utökning av arbetslivets flexibilitet.

Helsingfors den 8 augusti 1977

Heikki Salovaara
Avdelningschef

Ilse Koli
Byråchef

Arbetskyddsstyrelsen:

En förkortning av arbetstiden lagstiftningsvägen från vad den nu är, är en mångskiftande fråga. För det första kan den genomföras på många sätt: genom att förkorta arbetstiden per dygn, per vecka eller per år.

En förkortning av arbetstiden per dygn är önskvärd i vissa tunga yrken såsom t. ex. i gruvarbete. I skiftarbete är en förordning av arbetstiden även väl motiverad. Förkortningen kan härvid genomföras antingen inom ramen för arbetstiden per dygn eller per vecka. Däremot har man i själva verket ofta ingen nytta av att förkorta arbetstiden per dygn för dem, som är i ledande ställning, emedan deras arbete är av sådan beskaffenhet, att det inte kan inpassas inom alltför snäva gränser. En förkortning av arbetstiden per år eller en förlängning av semestern skulle för deras vidkommande ge ett bättre resultat.

Till förkortningen av arbetstiden per dygn hänför sig även problemet med två arbetsförhållanden, vilket i detta hänseende behandlats i Finlands lagstiftning endast beträffande semestern. Ifall arbetstiden per dygn kännbart förkortas, torde man bli tvungen att behandla även detta problem.

I vissa yrken är fortsatta studier en så väsentlig faktor, att även det borde beaktas vid uträkning av den totala arbetstiden. Regleringen av denna fråga är även förknippad med hur ILO-avtalet om studieledighet med lön förverkligas i den nationella lagstiftningen.

Ovan anförda synpunkter visar att förverkligandet av en enhetlig reform av arbetstiden fordrar grundlig beredning. Denna uppgift är på grund av sin allmänna betydelse mycket lämplig för ILO.

På grund av det ovan sagda förordar arbetarskyddsstyrelsen det till Nordiska rådet inlämnade, i början nämnda medlemsförslaget.

Helsingfors den 19 juli 1977

Seppo Mikkola

Generaldirektörens vikarie, avdelningschef

Erkki Jussila

Byråchef

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen utgår från att frågan om arbetstiden närmast är att hänföra till arbetarskyddet. Ur den synpunkten faller denna angelägenhet under rikets lagstiftningsbehörighet.

Såväl arbetsavtalslagstiftningen som arbetarskyddslagstiftningen har undergått betydande reformer åtminstone sedan 1960-talet och reformeras alltfört. Ur denna synpunkt måste nu gällande ILO-konvention i ämnet anses vara föråldrad för nordiska förhållanden.

Landskapsstyrelsen, som i detta avseende ej tar ställning till arbetstidens längd, förordar därför medlemsförslaget.

Mariehamn den 11 augusti 1977

Karl Sundblom

Vicelanråd

Gunnar Jansson

Kanslichef

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC:

I medlemsförslaget hemställs att Nordiska rådet beslutar rekommendera regeringarna i de nordiska länderna att verka för att frågan om en ny internationell konvention om arbetstiden aktualiseras inom Internationella arbetsorganisationen ILO. I motiveringen hänvisas till "nu

gällande” ILO-konvention, som antogs i mitten av 1930-talet, och i vilken man uppställt 40 timmar som mål för veckoarbetstidens längd. Härmed avses uppenbarligen ILO:s konvention nr 47 av år 1935 (Convention concerning the Reduction of Hours of Work to Forty a Week). De av ILO:s medlemsstater, som ratificerade denna konvention, proklamerade att de godkänner principen om 40-timmars arbetsvecka så genomförd att den inte medför att stegringen av levnadsstandarden hejdas. Samtidigt meddelade de ratificerande medlemsstaterna att de ämnar förverkliga eller främja åtgärder, som kan anses ändamålsenliga för att uppnå detta mål.

Konvention nr 47, som på sin tid var avsedd att spela en central roll i arbetstidsregleringen, är närmast av policy-karaktär, och i den ställs allmänna mål för alla branscher, som är avsedda att realiserats först i en fjärran framtid. Både innan och efter denna konvention godkändes har ILO godkänt många konventioner avsedda att reglera arbetstiden inom olika branscher, liksom även rekommendationer beträffande arbetstidsfrågor. Antalet dokument av detta slag överstiger numera tjugo. Det är skäl att ta fram detta, för att visa vilket mångfasetterat problem arbetstidsskyddet utgör inom ILO:s verksamhet.

Detta framgår ännu tydligare av det faktum att sedan konvention nr 47 godkändes för 42 år sedan har den hittills ratifierats av Australien och Nya Zeeland, där 40-timmars ordinarie arbetsvecka genomfördes redan före andra världskriget, och senare av Sovjetunionen och Ukrainas samt Vitrysslands socialistiska rådsrepubliker, d. v. s. av inalles fem av ILO:s nuvarande 135 medlemsstater. Trots att det är fråga om en policy-konvention, utan fastställda absoluta standarder eller föreskrivna termer, har ratifieringströskeln under de gångna decennierna varit hög även för världens industrialiserade stater.

Att standarden för målsättningen var alltför hög framgick tydligt då ILO:s rekommendation nr 116 (Recommendation concerning Reduction of Hours of Work) färdigställdes år 1961—1962. I synnerhet var det omöjligt för utvecklingsländerna, som sedan konventionen godkändes har blivit självständiga och numera utgör majoriteten inom ILO, att då godkänna tanken på att ersätta konvention nr 47 med en ny. Bland annat av denna anledning valdes rekommendationen som ett medel för ILO, då det gällde att utforma en allmän begränsning av arbetstiden. Sedermera har rekommendation nr 116 varit av betydelse, och den däri föreslagna 40-timmars veckan har förverkligats i många länder, främst i de av ILO:s medlemsstater som kan räknas till de industrialiserade länderna. Samtidigt är dock målet, vid vars förverkligande rekommenderas att uppmärksamhet fästs vid många, främst i paragraf 1 i rekommendation nr 116 nämnda samhälleliga och ekonomiska frågor, fortfarande avlägset för många utvecklingsländer, som kämpar med att klara de primära förutsättningarna för sin befolknings utkomst.

Det är att observera att inte ens punkt 5 i rekommendationen, som uppställer som mål att omedelbara åtgärder skall vidtas ifall arbetsveckan överskrider 48 timmar, så att den förkortas till detta timantal, har kunnat genomföras i alla utvecklingsländer under de 15 år som gått sedan rekommendationen godkändes.

Det mål som uppställts i medlemsförslaget bör enligt vår uppfattning granskas mot denna verklighetsbakgrund. Det är möjligt att förslaget inte kunde föras igenom i ILO:s administrativa och beslutande organ ens så att det inom en överskådlig framtid skulle tas upp på generalförsamlingens föredragningslista. Även i jakande fall är det mycket antagligt att man inte kan besluta sig för en konvention i denna sak, utan endast för en revidering av rekommendation nr 116. Om det trots allt ändå skulle visa sig möjligt att komma överens om en konvention, torde man dock klart kunna förutspå att ratifieringsgraden av densamma skulle bli mycket låg.

Under årens lopp har ILO, som bäst upplever en allvarlig brytningsperiod, oupphörligt fäst uppmärksamhet vid de problem som förekommer vid bestämmandet av normeringsnivån. De beror på de enorma skillnader i den ekonomiska utvecklingen och i utvecklingen av arbetsförhållandena som förekommer inom organisationens medlemsländer. I dessa debatter har utvecklingsländerna synnerligen starkt fört fram åsikten om att en alltför högt spänd normeringsnivå inte är önskvärd och inte heller gagnar en stegring eller stabilisering av förhållandena i dessa länder. Samma inställning kan man förutspå i fråga om en revision av arbetstidsstadgandena. Många utvecklingsländer ställer andra normeringsobjekt i främsta rummet.

Vad i allmänhet gäller möjligheterna att förverkliga större arbetstidsreformer i Finland hänvisar vi till vårt yttrande av 30.7.1975 till Finlands delegation vid Nordiska rådet.¹ Vi konstaterade då att det inte finns realistiska förutsättningar för en förkortning av arbetstiden. I vårt yttrande hänvisade vi speciellt till de nationalekonomiska tillväxtprognoserna. På basen av dem kommer det att vara svårt att förverkliga redan fastställda reformer enligt den planerade tidtabellen. Utvecklingsprospekten har inte blivit bättre sedan år 1975. Tvärtom har våra ekonomiska svårigheter ökat märkbart. Bl. a. av denna orsak anser vi för Finlands del att förslag som går ut på en allmän förkortning av arbetstiden är fullkomligt orealistiska. Arbetstiden med dithörande problem borde diskuteras utgående från en strävan att utreda vilka olika alternativ som finns att tillgå utan att man förkortar den nuvarande arbetstiden. Yttrandet gavs med anledning av ett medlemsförslag i Nordiska rådet om förkortad arbetstid. I detta medlemsförslag hemställdes att Nordiska rådet skulle godkänna en rekommendation om att regeringarna i de nordiska länderna skulle verka för att

¹ Se Nordiska rådet, 25:e sess., Supplementband, s. 15.

arbetstiden på lång sikt skulle förkortas till sex timmar per dag. Vid sessionen 30.3—3.4.1977 ansåg Nordiska rådet sig inte kunna avge en sådan rekommendation.

Trots att 40-timmars arbetsveckan, vilken sattes som mål åren 1935 och 1962, genomfördes i de nordiska länderna, vilka hör till den lilla ledande grupp av rika länder i världen, successivt åren 1965—1976, anser vi på ovan anförda grunder det varken befogat eller ändamålsenligt att ta det initiativ som avses i medlemsförslaget.

Helsingfors den 9 augusti 1977

Arbetsgivarnas i Finland central-
förbund

Mauri Moren

Affärsarbetsgivarnas i Finland cen-
tralförbund

Jyrki Vihma

Finlands svenska kommunförbund:

I motiveringarna hänvisas bl. a. till att den nu gällande ILO-konventionen om 40 timmar som mål för veckoarbetstidens längd antogs i mitten av 1930-talet, och att utvecklingen mot en 40-timmars arbetsvecka därefter har gått snabbt även i länder utanför den nordiska kretsen, och att flertalet industriländer under 1970-talet torde komma ned till en normal veckotid på 40 timmar.

Faktum är att kravet på en 40-timmars arbetsvecka förverkligats eller skall förverkligas i flera av ILO-länderna med hög levnadsstandard. Det bör dock observeras, att många i utveckling stadda länder inom ILO inte ännu i den närmaste framtiden har möjligheter att uppnå betydande förbättringar i arbetstiden, då största delen av ökningen i totalproduktionen går till att fylla befolkningens mest trängande primära behov och inte till en begränsning av arbetstiden.

Enligt Finlands svenska kommunförbunds åsikt har Finland inte realistiska möjligheter att förverkliga arbetstidsreformer genom förkortning av arbetstiden, då de ekonomiska förutsättningarna för närvarande och enligt framtidsprognoserna är mycket oförmånliga under de närmaste åren. Utsikterna för en ökning i totalproduktionen är svaga, varför den ständigt reducerade avkastningen inte kan fördelas i form av förkortad arbetstid. I stället för begränsningar av arbetstiden kunde problemen i anslutning till arbetstidens användning tas upp till diskussion. Sådana problem kan förekomma till exempel i oavbrutet treskiftsarbete. Vad frågorna om arbetstidens längd på det kommunala planet beträffar, är det naturligtvis inte möjligt och inte ens befogat att söka

lösningar som avviker från de övriga samhällssektorerna. Speciella problem i anslutning till arbetstiden saknas inom den kommunala sektorn.

På basen av ovan framlagda motiveringar anser Finlands svenska kommunförbund, att medlemsförslaget inte är befogat i detta skede.

Helsingfors den 1 november 1977

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Erik Nylund

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut:

Nu gällande ILO-konvention om arbetstidens längd ställer en 40-timmars arbetsvecka som mål. Detta mål har redan uppnåtts i många länder och inom en del branscher har man redan övergått till ännu kortare arbetsvecka. Detta innebär, att ifrågasvarande ILO-konvention, som målsättning för arbetstiden, har föråldrats i ett flertal länder. Då man ytterligare beaktar, att en förkortning av arbetstiden erbjuder en av de viktigaste möjligheterna att fördela den ökande produktiviteten, synes det naturligt, att ta upp frågan om en ny internationell arbetstidskonvention inom ILO.

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut förenar sig med medlemsförslaget däri, att man bör sträva till en konvention, vilken definierar arbetstidsreformens riktlinjer och vilken stöder kraven på flexibilitet mellan arbete, utbildning och fritid. Konventionen bör därtill erbjuda möjligheter till att i olika situationer och under olika förhållanden välja de mest ändamålsenliga medlen att utveckla arbetstidslagstiftningen i frågor såsom t. ex. en allmän vrs. selektiv arbetstidsförkortning, ökning av arbetstidernas flexibilitet eller frågor gällande pensionsåldern.

Helsingfors den 5 augusti 1977

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut

Pekka Korpinen

Förman

Pirkko Österberg

Forskare

Norge

Forbruker- og administrasjonsdepartementet har i skrivelse den 10 augusti 1977 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

— — — Forslaget har herfra vært forelagt ulike departementer og etater til uttalelse. Svarene framgår av vedlagte kopier av brev fra Direktoratet for arbeidstilsynet (datert 1. august 1977), Landsorganisasjonen (5. august 1977), Forbruker- og administrasjonsdepartementet (10. august 1977) og Sosialdepartementet (17. august 1977) (se ovan resp. nedan).

Gjennom de siste arbeidstidsreduksjoner har vi i Norge nådd fram til en alminnelig arbeidstid på 40 timer pr. uke. Dessuten er arbeidstida satt ytterligere ned til 38 og 36 uketimer for grupper som har spesielt belastende arbeidsforhold (bl. a. ulike former for skiftarbeid og arbeid under dagen i gruver m. v.)

Kommunal- og arbeidsdepartementet ser det slik at den alminnelige arbeidstid nå har nådd et nivå hvor en ytterligere generell forkortelse vil ha mindre vernemessig betydning. Etter vår mening bør derfor andre tiltak for å bedre miljøet og redusere belastningene på arbeidstakerne nå prioriteres høyere enn en arbeidstidsnedsettelse. I den forbindelse vil vi peke på at den nye arbeidsmiljøloven legger opp til en generell forbedring av den miljømessige standard på arbeidsplassene. Det stilles nye og strengere krav til bl. a. utforming av arbeidsplassen, bruk av kjemiske stoffer og tilrettelegging av arbeidet. Disse tiltak vil legge beslag på betydelige ressurser i de nærmeste år.

Til tross for at en ny arbeidstidsforkortelse neppe kan gjennomføres i nærmeste framtid, mener Kommunal- og arbeidsdepartementet at det vil være nyttig å få en gjennomgripende diskusjon om hvilke retningslinjer som skal legges til grunn for framtidige arbeidstidsreformer. Departementet vil derfor gå inn for at spørsmålet tas opp innen ILO med sikte på å nå fram til en ny internasjonal konvensjon om arbeidstida.

I medlemsforslaget vises det til at en konvensjon bør trekke opp retningslinjer for arbeidstidsreformer, og at det gjennom konvensjonen bør skapes støtte for kravet om fleksibilitet mellom arbeid, fritid og utdanning. Kommunal- og arbeidsdepartementet vil peke på at det er viktig at konvensjonen også tar utgangspunkt i kravet om fleksibilitet mellom inntektsgivende arbeid og omsorgsarbeid for barn eller andre som trenger tilsyn.

Departementet ser det som svært viktig at arbeidstida i inntektsgivende arbeid ses i sammenheng med arbeidsbelastningen som omsorgsfunksjoner i hjemmet medfører. En eventuell arbeidstidsforkortning må derfor bl. a. vurderes ut fra følgende hensyn:

- hensyn til dem som trenger omsorg/tilsyn, det vil som oftest si barn, syke og gamle
- hensyn til dem som utfører disse omsorgsfunksjonene. I dagens situasjon er det som oftest kvinner som ofte får en hard dobbeltbelastning dersom de arbeider fulltid.
- hensyn til mannen og hans rolle i familien. Redusert arbeidstid vil kunne gi ham bedre praktiske muligheter for å utføre større del av omsorgsoppgavene
- hensyn til likestilling mellom kjønnene som bl. a. er avhengig av en mer likeverdig arbeidsdeling mellom hjemme- og utearbeid.

Vi viser i denne sammenheng for øvrig til begrunnelsen for Nordisk Råds rekommandasjon nr. 6/1977 (medlemsforslag A 452/s) der disse synspunkter er understreket.

Departementet vil også peke på at arbeidstidsforkortninger må ses i forhold til den betydning de kan ha for arbeidsmulighetene for personer med nedsatt arbeidsevne.

Oslo, 11. oktober 1977

Leif Aune

Kåre Halden

Sosialdepartementet:

ILO's erfaringer fra behandling av arbeidstidsspørsmål i 1960-åra var ikke særlig oppmuntrende. Arbeidskonferansen, ILO's årlige hovedkonferanse, vedtok i 1962 Rekommandasjon nr. 116 om kortere arbeidstid, gjengitt i vedlagte Str.rp. nr. 58 (1962—63). Noen konvensjon var det den gang umulig å få utarbeidet.

Normalt blir ILO-konvensjoner og -rekommandasjoner vedtatt etter behandling på to Arbeidskonferanser. Rekommandasjon nr. 116, ble imidlertid først vedtatt etter tre års behandling, ettersom den det andre året (1961) ikke fikk tillstrekkelig støtte ved avstemningen. Flertallet av arbeidsgiverne avsto ved avstemningen fordi dette i ILO ofte er den sikreste måte å felle et forslag på. De erklærte at de ikke var imot reduksjon av arbeidstida når de økonomiske forutsetninger var tilstede, men det ville etter deres oppfatning være urealistisk å fastslå 40-timers-uka som standard. En rekke regjeringsrepresentanter fra utviklingsland avsto også. De hevdet at det i deres land var nødvendig å la hensynet til den økonomiske utviklingen gå foran, og at det ikke var aktuelt å forkorte arbeidstida.

Ved sluttbehandlingen i 1962 fant flertallet i arbeidsgivergruppen å kunne støtte et nytt og mer forsiktig utformet utkast til rekommandasjon, der 40-timers-uka som sosial standard blir nevnt som en målsetting i innledningen. Enkelte regjerings- og arbeidsgiverrepresentanter fra utviklingsland kunne ikke gi sin tilslutning til dette, fordi de mente at utsiktene til å få gjennomført 40 timers uka i deres land var små.

Når det gjelder de arbeidstidskonvensjoner som ble vedtatt i 30-åra har de fått meget liten oppslutning. Dette gjelder særlig den generelle arbeidstidskonvensjonen, Konvensjon nr. 47 om 40 timers uke, som bare er ratifisert av 5 land (Australia, New Zealand og tre øst-europeiske land). I tillegg til denne generelle konvensjonen, vedtok ILO den gang også konvensjoner om arbeidstida i bestemte næringsgreiner Handel og kontor (Nr. 30) Kullgruver (Nr. 46) Glassverk (Nr. 43 og 49) og Tekstilindustri (Nr. 61). Også disse konvensjonene er blant de ILO-konvensjoner som har fått minst oppslutning fra medlemsstatene. Norge har imidlertid ratifisert konvensjonene Nr. 30 og 49.

Behandlingen i ILO av arbeidstidsspørsmål i åra 1960—62, viste at utviklingslandene ikke gir spørsmålet noen høy prioritet, og at de stort sett har atskillig skepsis overfor slike instrumenter. Arbeidsgiverne viste seg meget reserverte.

Etter Sosialdepartementets erfaringer fra deltaking i ILO, er det ingen grunn til å tro at utviklingslandene har endret sitt syn på dette spørsmål siden 1962. Det er også grunn til å nevne at tallet på ILO's medlemsstater fra utviklingsland ei økt betraktelig siden den gang.

Om det har foregått endringer i arbeidsgivernes syn, vil Norsk Arbeidsgiverforening best kunne vurdere.

På bakgrunn av disse erfaringer må en regne med at det er små muligheter for å få arbeidstidsspørsmålet opp på dagsordenen for den Internasjonale arbeidskonferanse i de nærmeste år.

Det bør også tas med i vurderingen at en lang rekke viktige saker venter på å bli tatt opp på Arbeidskonferansen med sikte på at det vedtas konvensjoner eller rekommandasjoner (oppfølging av Verdens sysselsettingskonferanse: sysselsetting av dekning av grunnleggende behov, arbeidsløsetrygd, eldre arbeidstakeres problemer, deltidssysselsetting, flernasjonale selskaper og sosialpolitikken, fremme av kollektive forhandlinger, like muligheter og lik behandling for kvinner og menn i arbeidslivet, og retten til arbeid).

Det bør derfor vurderes hvordan arbeidstidsspørsmålene bør prioriteres i forhold til disse saker.

Konklusjon:

Som det går fram av oversikten foran reiser medlemsforslaget flere meget omfattende spørsmål i forhold til vår deltaking i ILO, og Sosialdepartementet foreslår derfor at Kommunal- og arbeidsdepartementet innkaller til et møte der alle sider av saka kan bli nærmere vurdert.

Oslo, 17. august 1977

Emil Vindsetmo
For sosialministeren

Halldor Heldal

Statens arbeidstilsyn, Direktoratet:

Direktoratet ser det slik at spørsmålet om en ny internasjonal regulering av arbeidstiden i sammenheng med den teknologiske utvikling bør tas opp gjennom ILO slik som foreslått. Spørsmålet har også en sysselsettingsmessig side. Direktoratet går ut fra at saken blir vurdert i forskjellige relasjoner før den tas opp på nordisk plan. Blant annet har departementet pekt på at spørsmålet om å legge forholdene til rette for en utvikling med redusert arbeidstid for grupper av arbeidstakere som har behov for det, eventuelt blir utredet nærmere, jfr. Ot. prp. nr. 41 1975/76 s. 35.

Oslo, 1. august 1977

Odd Højdahl

Odd Friberg

Landsorganisasjonen i Norge:

— — — Gjennom den siste arbeidstidsreduksjonen har vi her i landet nådd ned til 40-timers uke som normal arbeidsuke. I sitt handlingsprogram for kongressperioden 1977—81 har Landsorganisasjonen som målsetting å gjennomføre reduksjoner i arbeidstida i form av en utvidelse av ferien, samtidig som en ønsker drøftet spørsmålet om en redusert pensjonsalder for spesielle yrkesgrupper og redusert arbeidstid for småbarnsforeldre. En har imidlertid ikke tatt opp spørsmålet om en ytterligere reduksjon av den ukentlige arbeidstiden. Vi vil i framtiden også naturlig nok måtte se en videre reduksjon av den ukentlige arbeidstid som en mulighet for å fordele et økt produksjonsresultat. Vi er også klar over at en her i landet har hatt forslag om en ytterligere reduksjon av den ukentlige arbeidstid.

Vi ser det imidlertid som mest hensiktsmessig og riktig for en videre fruktbar diskusjon om disse spørsmålene, at en får en gjennomgripende drøfting internasjonalt om videre reduksjoner av arbeidstiden ved at spørsmålet reises innen rammen av ILO med sikte på å komme fram til en ny konvensjon om arbeidstiden. Landsorganisasjonen vil derfor gi sin støtte til det fremsatte medlemsforslaget og den begrunnelse som er gitt for dette.

Oslo, 5. august 1977

Landsorganisasjonen i Norge

Tor Halvorsen

Per Brannsten

Norske kommuners sentralforbund, Lønnsutvalget, har i skrivelse den 20 juni 1977 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norsk arbeidsgiverforening:

Gruppen av forslagsstillere i Nordisk Råd påpeker at ILO-konvensjon nr. 47 fra 1935 foreskrev 40 timers arbeidsuke, og hevder at tiden nå er inne til å foreslå en ny ILO-konvensjon med krav om kortere alminnelig arbeidstid.

Norsk arbeidsgiverforening vil påpeke at i de 42 år som er gått siden konvensjonen ble vedtatt, har bare fem stater ratifisert denne. Disse stater er: Australia, Hvite-Russland, New Zealand, Ukraina og Sovjet-samveldet. Dette viser at konvensjonen stiller for store krav og er for spesiell i sine betingelser til at landene finner å kunne ratifisere den i et slikt antall at konvensjonen får noen betydning. Dette faktum alene indikerer sterkt at et initiativ om enda strengere krav om arbeidstiden ikke er noen egnet vei å gå for reformer på arbeidsmarkedet.

Forøvrig er vi av den oppfatning at endringer i arbeidstiden bør tilpasses forholdene i hvert enkelt land. Bare arbeidsmarkedets parter i de enkelte land egner seg til å forhandle om fremtidige reformer på dette området.

Utenfor den nordiske krets — og en del andre industriland — har tanken om ytterligere, lovfestet begrensning av arbeidstiden ikke oppnådd særlig internasjonal tilslutning. Dessuten er det vårt inntrykk at fagforeningene etterhvert er blitt mer interessert i andre reformer enn reduksjon i arbeidstiden.

I Norge er den generelle arbeidstid nå 40 timer pr. uke. For døgn-kontinuerlig skiftarbeid og for nattarbeid er den 38 timer og for helkontinuerlig skiftarbeid 36 timer. Dette betyr at vi har tilfredsstillet time-tallskravet i konvensjon nr. 47 (1935), men meget tyder på at ytterligere forbedringer i arbeidssituasjonen vil bli sett som et samlet hele, hvor arbeidstiden og dens plassering er ett element.

En ILO-konvensjon bør være generell i sin karakter hvis den skal ha håp om å få betydning i ILO-sammenheng. En slik betydning er det neppe sjans for at en revidert arbeidstidskonvensjon med et lavere time-tall vil kunne få. Vi vil også peke på at mange land for tiden er inne i en periode med ugunstig økonomisk klima og problemer med utnyttelse av ressursene. Vi tror ikke at et utspill med sikte på generell nedsettelse av arbeidstiden i internasjonal sammenheng vil falle heldig ut.

Norsk arbeidsgiverforening vil anbefale at Nordisk Råd frafaller tanken om et nordisk initiativ til en ILO-konvensjon om arbeidstiden.

Oslo, 10. august 1977

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig

Adm. direktør

Skibsfartens arbeidsgiverforening:

Som kjent behandles spørsmålet om arbeidstiden ombord i skip i Joint Maritime Commission, og ikke på de generelle konferanser. En drøftelse av eventuell revisjon av landkonvensjonen bør derfor ikke omfatte skibsfartens forhold.

Oslo, 14. juli 1977

Skibsfartens arbeidsgiverforening

Jan Hamre

S v e r i g e

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Nu gällande ILO konvention antogs i mitten av 1930-talet.

I det remitterade förslaget hemställs att Nordiska rådet beslutar rekommendera regeringarna i de nordiska länderna att verka för att frågan om en ny internationell konvention om arbetstiden aktualiseras inom ILO.

I motiveringen anföres bl. a. att utvecklingen mot en 40-timmarsvecka har gått snabbt även i länder utanför den nordiska kretsen samt att ytterligare kraftiga begränsningar av arbetstiden hör till de reformer som inte kan förverkligas i ett nära tidsperspektiv. Då diskussionen om tillhörande problem emellertid redan inletts i många länder bör frågan om en ny ILO-konvention aktualiseras. En sådan konvention bör dra upp utvecklingen för arbetstidsreformen och i denna bör stöd skapas för kravet på flexibilitet mellan arbete, fritid och utbildning.

Arbetsmarknadsstyrelsen vill i förevarande ärende anföra, att styrelsen vid ett par tidigare tillfällen under de senaste åren har framhållit att utvecklingen på arbetsmarknaden medför allt större krav på anpassning till önskemål från nytillkommande sökandegrupper bl. a. i fråga om arbetets organisation och arbetstidens förläggning. En närmare redovis-

ning av styrelsens synpunkter på hithörande frågor har lämnats i bifogade yttranden (se *Bihang 1 och 2*).

Stockholm den 18 juli 1977

Arbetsmarknadsstyrelsen

Börje Ahlqvist

Curt Canarp

BIHANG 1

Yttrande från arbetsmarknadsstyrelsen i Sverige till arbetsmarknadsdepartementet angående rapport från delegationen för arbetstidsfrågor: Kortare arbetstid. När? Hur? SOU 1976: 34

Delegationen framhåller att den nu överlämnade rapporten är avsedd främst som en diskussionspromemoria. Rapporten innehåller inte något ställningstagande till frågan om tidpunkten och omfattningen av kommande arbetstidsreformer. Mycket talar enligt styrelsens mening för att det i fortsättningen kommer att krävas en större flexibilitet i arbetstidernas förläggning. Styrelsen har vid tidigare tillfällen framhållit att en fortsatt utveckling mot ett ökat arbetslivsdeltagande från de grupper som i dag står utanför arbetsmarknaden (främst kvinnor och arbetshandikappade) kan väntas ställa större krav på en anpassning till de sökandes krav bl. a. i fråga om arbetets innehåll och organisation samt arbetstidens förläggning.

Det bör enligt delegationen ankomma på parterna på arbetsmarknaden att bl. a. ta ställning till i vilken takt kommande arbetstidsförkortningar bör genomföras. Delegationen redovisar olika skäl för respektive mot ett snabbt genomförande. Härvid anføres bl. a. att en snabb arbetstidsförkortning skulle kräva ett betydande nytillskott på arbetsmarknaden, vilket enligt styrelsen inte synes möjlig att realisera på kort sikt. Ett snabbt genomförande skulle sannolikt medföra betydande rekryteringsproblem och påtaglig brist på arbetskraft inom många sektorer framför allt då tjänstesektorerna. Med hänsyn bl. a. härtill önskar styrelsen understryka vad delegationen anför att det är "en fördel att planeringsperioden vid en arbetstidsförkortning är förhållandevis lång och att etapperna inte blir alltför små". Enligt styrelsens uppfattning vore det likaså fördelaktigt om arbetstidsförkortningen kan förläggas till perioder med låg efterfrågan på arbetskraft.

Delegationen framhåller att det inom vissa sektorer finns relativt goda möjligheter till rationaliseringar och produktivitetsökningar, som delvis kan kompensera bortfallet av arbetstimmar. Inom vissa sektorer t. ex. hälso- och sjukvård och processindustrin är däremot ytterligare rationaliseringar för att höja produktiviteten sannolikt svårare att genomföra, varför arbetstidsförkortningen inom dessa sektorer kommer att kräva ett stort tillskott av personal. Enligt styrelsens uppfattning vore det av intresse att i delegationens fortsatta arbete närmare få be-

lyst hur snabbt en arbetstidsförkortning teoretiskt kan genomföras inom olika sektorer av arbetsmarknaden, med hänsyn till de skiftande möjligheterna att genom rationaliseringar kompensera bortfallet av arbetstimmar. Med hänsyn till näringslivets skiftande sammansättning i olika regioner kan en arbetstidsförkortning väntas också påverka den regionala fördelningen av arbetskraftsbehovet. Det synes angeläget att i det fortsatta utredningsarbetet också få denna fråga närmare belyst.

I rapporten nämns att effekterna av en arbetstidsförkortning mycket beror på hur de deltidanställda reagerar. Andelen deltidanställda av det totala antalet anställda uppgick under 3:e kvartalet 1976 enligt arbetskraftsundersökningarna till 10 % inom varuproduktionen men närmare 30 % inom tjänstesektorn. Inom yrkesområdet sjukvårdsarbete uppgår andelen deltidarbetande till närmare 40 %. En ökad andel heltidanställda skulle, enligt delegationen, motverka en del av de problem som kan uppstå vid en förkortning. Denna frågeställning vore av intresse att få ytterligare belyst i delegationens fortsatta arbete.

En allmän arbetstidsförkortning bör enligt delegationen främja jämställdheten mellan män och kvinnor. I dag är deltidarbete det enda möjliga alternativet för många kvinnor. Kortare arbetstid för alla kan medverka till att stärka kvinnornas ställning på arbetsmarknaden, även om förutsättningarna för främst kvinnorna att anpassa arbetstiden (efter önskemål) är avhängig också andra faktorer såsom utbyggd barnomsorg, utbyggda kollektiva kommunikationer, fortsatta utbildningsinsatser m. m.

Delegationen ser mot bakgrund av de sociala motiv som anses bärande för kommande arbetstidsförkortningar, att huvudlinjen bör vara en förkortning av arbetsdagen. Som framförs i rapporten kan dock en kortare arbetsvecka i form av färre arbetsdagar framstå som en bättre lösning bl. a. vid skiftarbete. Sådana särskilda önskemål bland vissa grupper bör studeras och beaktas inför kommande förkortningar av arbetstiden.

Vissa av de av delegationen redovisade undersökningarna tyder på att önskemålen om arbetstidens förläggning kan variera under olika delar av livsrytmen, liksom att de ekonomiska och arbetsmarknadsmässiga effekterna är olikartade för olika delar av arbetsmarknaden. Effekterna på arbetsmarknaden och samhällsekonomi kan också variera i olika konjunkurlägen. Enligt styrelsens mening vore det för fortsatta överväganden om utformningen av en arbetstidsförkortning av intresse att få belyst också de sociala och samhällsekonomiska effekterna av en större flexibilitet i uttaget av en arbetstidsförkortning än som förutsatts i delegationens hittillsvarande överväganden.

Stockholm den 12 november 1976

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Rehnberg

C. Canarp

Fredrik Winther

BIHANG 2

Yttrande från arbetsmarknadsstyrelsen i Sverige till riksdagens socialutskott angående motionen 1976/77: 190 om en ny internationell konvention rörande arbetstiden

I motionen hemställs att riksdagen beslutar att begära att den svenska regeringen, i samråd med övriga nordiska länders regeringar, verkar för att frågan om en ny internationell konvention om arbetstiden aktualiseras inom ILO.

I en ny konvention bör, enligt motionärerna, ett stöd skapas för kravet på flexibilitet mellan arbete, fritid och utbildning. Vissa undersökningar tyder på att önskemål om arbetstidens förläggning kan variera under olika delar av livscykeln, liksom att de ekonomiska och arbetsmarknadsmässiga effekterna är olikartade för olika delar av arbetsmarknaden. Styrelsen har vid tidigare tillfällen framhållit att en fortsatt utveckling mot ett ökat arbetslivsdeltagande från de grupper som i dag står utanför arbetsmarknaden, kan väntas ställa större krav på en anpassning till de sökandes önskemål bl. a. i fråga om arbetets innehåll och organisation samt arbetstidens förläggning.

Vad som i motionen sägs om samråd med övriga nordiska länders regeringar är i linje med styrelsens yttrande 1975-06-09 angående medlemsförslag om förkortning av arbetstiden (Nordiska rådet). "Konsekvenserna av en större arbetstidsförkortning torde bli relativt likartade i de nordiska länderna. Det synes därför värdefullt att i möjligaste mån samordna utredningsverksamheten kring dessa frågor i de nordiska länderna. En sådan samordning skulle också bidra till att skapa förutsättningar för en harmonisering av den nordiska arbetsmarknaden även i detta avseende."¹

Stockholm den 2 maj 1977

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Rehnberg

Ake Dahlberg

Fredrik Winther

Arbetskyddsstyrelsen:

Styrelsen har på senare tid vid tre tillfällen haft anledning att yttra sig över frågan om ytterligare förkortning av arbetstiden; i yttrande 1975-06-05 till Nordiska rådet över förslag om förkortning av arbetstiden¹, i yttrande 1976-10-20 till arbetsmarknadsdepartementet över Rapport från delegationen för arbetsfrågor (SoU 1976: 34) samt i yttrande 1977-05-31 till Riksdagens socialutskott över motion om en ny internationell konvention rörande arbetstiden.

Frågan om arbetstidsförkortning är enligt styrelsens mening numera inte primärt en arbetskyddsfråga. Arbetstidslagen (SFS 1970: 103) har inte i första hand utformats utifrån skyddssynpunkter, utan dess syfte

¹ Se Nordiska rådet, 25:e sess., Supplementband, s. 47 och 48.

är framför allt att ange de normer som enligt allmänt accepterad uppfattning bör gälla i fråga om arbetstidens längd.

Den hittills genomförda arbetstidsförkortningen har åstadkommit genom en växelverkan mellan lagstiftning och kollektivavtal som har lämnat utrymme för särlösningar för olika avtalsområden och arbetstagargrupper. Den normala arbetstiden är enligt lagen nu 40 timmar. Detta timantal kan dock enligt gällande arbetstidslag genom överenskommelse i kollektivavtal vara längre eller kortare.

Mot bakgrund av det inom Sverige pågående utredningsarbetet angående arbetstidsförkortning vill styrelsen tillstyrka bifall till förslaget att frågan om en ny internationell arbetstidskonvention aktualiseras inom ILO.

Stockholm den 26 juli 1977

Olle Gunnarsson

Christer Eriksson

Institutet för social forskning:

Styrelsen för institutet för social forskning har uppdragit åt under-tecknad föreståndare att på institutets vägnar avge yttrande i anslutning till förslag behandlat i styrelsen den 2 september 1977. Här föreliggande text innehåller justeringar i förhållande till den ursprungliga lydelsen, bl. a. föranledda av diskussionen i styrelsen och av herr Hans-Göran Myrdals bifogade reservation.

Motionärernas förslag går ut på att man skulle inom ILO aktualisera frågan om en ny konvention om riktlinjer för kommande arbetstidsreformer, vari "ett stöd skulle skapas för kravet på flexibilitet mellan arbete, fritid och utbildning". Institutet för social forskning tillstyrker detta förslag. De i det följande anförda synpunkterna får ses som kompletteringar och nyanseringar till den i motionen framförda huvudtanken. De är avsedda att beaktas vid de utredning som lämpligen skulle föreslås ingå i ILO:s förberedelsearbete.

Visserligen pekar hittillsvarande erfarenheter på att majoriteten av medborgarna på de flesta inkomstnivåer föredrar att övervägande använda en stigande timinkomst till inkomstökning, och att utnyttja en mindre del för fritidsökning. Oavsett den hastighet varmed framtida nedsättningar av livsarbetsstunden kan komma att genomföras är det dock viktigt att de blir väl förhandsplanerade och att valen mellan olika alternativ blir väl utredda med avseende på sina sociala och ekonomiska konsekvenser. Det måste bl. a. vara lämpligt att undersöka om inte en ny konvention skulle kunna utformas så, att den mindre än tidigare

konventioner inbjuder länderna att tillämpa stela regler, men i stället ge utrymme för ett för både individer, grupper och nationer mera elastiskt sätt att avväga valet mellan förbättringar av inkomsten och fritiden under livets gång.

Tidigare konventioner har delvis betingats av föreställningen att likformighet länderna emellan vore en förutsättning för sociala framsteg, vilka annars skulle hindras av konkurrens från mindre progressiva länder. De har även delvis motiverats med att nedsättning av arbetstiden skulle motverka arbetslöshet. På många håll, bl. a. inom de nordiska ländernas arbetsmarknadsorganisationer, har man länge varit skeptisk mot dessa tankesätt.

Den föreslagna nordiska framstötten till ILO bör i denna anda kunna utformas på sådant sätt att den bl. a. bidrar till insikten att arbetslösheten kan vara lika hög eller låg vid 40 eller 35 som vid 48 timmars normalarbetstid. ILO skulle därför uppmanas att undersöka om inte en arbetslöshetsbekämpande effekt skulle kunna uppnås säkrare genom en ordning som t. ex. innebure utvidgad utbildningsverksamhet och andra uttag av ledighet under perioder eller på områden med nedgång i arbetskraftsbehovet, så att i gengäld tillgången på arbetskraft komme att bibehållas eller ökas vid hög efterfrågan. Utredningsarbetet bör dessutom främja en klagörande diskussion i frågan huruvida sociala framsteg i ett land nödvändigtvis måste innebära en försämring av dess konkurrensförmåga. Man bör samtidigt studera hur arbetstidsordningen skulle behöva utformas för att om möjligt förena de ekonomiska och sociala framstegsintressena.

Hittills har konventioner och rekommendationer om dags- och veckoarbetstid, semester, studieledighet och pensionsålder sökt åstadkomma standardiserade regler var och en på sitt område, tämligen oberoende av deras ömsesidiga samband. Men både länder, grupper och individer kan ju tänkas föredra olika, i tid och rum varierande alternativ för ett val mellan den ena eller andra formen för arbetstidsreglering.

Det finns t. ex. anledning tro att en minskning av den dagliga arbetstiden under vissa perioder av den yrkesverksamma tiden har större betydelse för individens och familjens välfärd än under andra. Detta gäller kanske främst under den tid man har barn under skolåldern. Andra arbetstagare eller desamma under andra perioder föredrar kanske kortare arbetsvecka i stället. Inte minst om man är tvungen att lägga ner lång tid på de dagliga resorna till och från arbetsplatsen kan en sådan lösning vara gynnsam. Vissa grupper skulle kunna utnyttja längre sammanhängande ledighetsperioder på ett konstruktivt och berikande sätt t. ex. för utbildning. En förkortning av arbetstiden eller mera intermittent sysselsättning mot slutet av det yrkesverksamma livet kan för en del innebära en välbehövlig avlastning i en alltmer betungande arbets-situation.

Att produktionsresultatet skulle komma att öka så snabbt att det kan

ge underlag för ytterligare kraftiga minskningar av arbetstiden inom en nära framtid får, som påpekas i det remitterade förslaget, betraktas som osannolikt. I Sverige genomförs den — av bl. a. LO prioriterade — 5:e semesterveckan fr. o. m. nästa år. Med en på kort sikt svärigenomförbar målsättning om 6-timmars arbetsdag för alla har vi i Sverige för närvarande riktat in oss att företrädesvis lagstiftningsvägen få till stånd sår lösningar för vissa grupper. Arbetare i kontinuerlig skiftgång och underjordsarbete har dock som ett resultat av 1974 års lönerörelse en något minskad veckoarbetstid. Fr. o. m. 1 juli 1976 gäller den lag, som ger möjlighet till viss variation av pensionsåldern, eventuellt i kombination med deltidsarbete, för att mjuka upp utträdet från arbetsmarknaden. Fr. o. m. 1978 finns lagfäst rätt till kortare arbetstid under viss tid för småbarnsföräldrar.

Omfattningen och förläggningen av de enskilda arbetsinsatserna har också undan för undan förändrats genom praxis. Deltidsarbetena har ökat i antal men främst inom låglöneyrken med mycket stark kvinnlig dominans. Ett stort antal personer har sin arbetstid förlagd enligt olika skiftsystem för att produktionen skall kunna fortlöpa utan avbrott. Ett ökande intresse för viss flexibilitet inom ramen för gällande individuella arbetstider har gjort att s. k. flexitid införts på en del arbetsplatser. I Sverige gäller detta dock ännu nästan enbart utanför själva industriproduktionen.

Genomförandet av konventioner och lagar om av varandra oberoende nedskärningar av antalet arbetstimmar per dag och vecka, antalet dagar per år eller antalet år per "normalliv" var måhända naturligt så länge behovet av sådana nedskärningar — alltså arbetstidsförkortningar i inskränkt mening, semesterökning, höjning av skolåldern eller sänkning av pensionsåldern — var för sig var påtagliga behov. Att nu främja ett mera medvetet och differentierat val mellan de olika formerna behöver inte utesluta konventioner om riktlinjerna för eventuella fortsatta nedskärningar av livsarbetstiden, men dessa behöver då vara dispositiva, så att sådana val möjliggörs och uppmuntras, både med tanke på kollektiva uppgörelser och individuell tillämpning.

Att med tanke på dem som främst behöver en stark nedsättning av den dagliga arbetstiden genomföra en maximal nedskärning för alla, skulle för många med andra önskemål innebära en intolerabel inkomstförlust. Erfarenheter från länder med officiellt påbjudna arbetstidsförkortningar, som inte underbyggs av tillräckliga reallöneförbättringar, pekar på att man då tillämpar s. k. permanent övertid med i realiteten minskad anpassningsförmåga hos näringslivet som följd (minskad förmåga hos enskilda företag att "ta toppar"). Att med tanke på dem som främst behöver lägre pensionsålder genomföra en ytterligare stark nedsättning av pensionsåldern för alla skulle på motsvarande sätt framstå dels som en välfärd förlust hos dem som skulle föredra fortsatt arbete, dels som en sannolikt oönskad broms på det ekonomiska framåtskridan-

det överhuvudtaget. Erfarenheter från vissa länder pekar på att sådant leder till "svartarbete" i olika former.

Det är påtagligt att många arbetande medborgare känner ett behov av friare arbetstids- och arbetslivsordning. Detta tar sig bl. a. uttryck i en hög och stigande arbetsfrånvaro, vars oregelbundenhet och oberäknelighet verkar negativt inte endast på produktionen utan även på produktiviteten. Det måste vara ett gemensamt intresse för företagare och löntagare att få en bättre ordning till stånd. En förutsedd och såvitt möjligt planerad flexibilitet framstode då inte som ett besvär för produktionsledningen utan ett gemensamt för alla parter fördelaktigt sätt att på en gång främja samhällsekonomiska och sociala värden. Där flexitid redan tillämpats går erfarenheterna övervägande i positiv riktning. Samma resonemang, alltså att en förutsedd flexibilitet och individualisering inte behöver betyda ett hinder för fortsatta ekonomiska framsteg utan i stället kan bli ett positivt element, kan föras även då det gäller semestrar, studieledigheter och pensionsuttag. Man kan tvista om den kvantitativa styrkan men inte existensen av tendensen till missbruk av möjligheterna att skaffa sig ledighet på oregelmässiga sätt, icke avsedda i försäkringslagstiftningen eller gällande avtal. Om den som känner sin arbetsförmåga svikta kan få ökade möjligheter till minskning av löpande arbetstidsuttag eller temporära ledigheter, drivs han inte att i förtid försöka få läkarintyg om temporär eller permanent arbetsoförmåga och därmed mera fullständigt eller definitivt övergå från den närande till den tärande kategorin.

På samma sätt som det kan ligga i företagsamhetens intresse att löntagares benägenhet till oregelmässiga ledighetsuttag blir påverkade i positiv riktning, kan företagets benägenhet att oberäkneligt och oregelbundet variera sysselsättningens omfattning vid konjunktursvängningar behöva påverkas genom införande av mera tilltalande former av flexibilitet i uttaget av arbetstid. De nyligen framförda förslagen om konjunkturvarierad arbetstid, fick ett negativt mottagande bland löntagarna och deras organisationer. Men den frihet för löntagarna att ta ut ledighet efter eget skön som redan i stor utsträckning är genomförd i Sverige — ledighet för studier, ackumulerbar semesterrätt, tidiga och temporära pensionsuttag — skulle säkerligen även efter en vidareutveckling i samma riktning kunna påverkas med lämpliga finansiella stimulanser på ett sätt som kunde främja det för båda parter gemensamma intresset att undvika markerade växlingar mellan perioder av arbetskraftsbrist och arbetslöshet.

Det är uppenbart att frågor av den antydda arten inte kan lösas utan en anpassning av de finansiella arrangemang som erfordras för att säkra erforderliga inkomster under de perioder som inte ägnas åt direkt inkomstgivande arbete. I den mån dessa arrangemang innebär en förskjutning av den enskildes egen livsinkomst mellan olika perioder blir det rimligt att ta upp frågan om behövligheten i alla delar av den över-

vakning av berättigandet eller användningssättet av varje enskilt sådant inkomstuttag, som nu utövas inom stora delar av socialförsäkringssystemet. Likaså måste eftersträvas att socialförsäkringssystem och semesterregler utformas så att de inte systematiskt missgynnar dem som väljer att arbeta i en annan omfattning än heltid.

Alla arbetsuppgifter är inte av den karaktären att det finns reella möjligheter att ta hänsyn till individuella önskemål om arbetstidens omfattning och förläggning. Man får därför vänta sig behov av lämpliga kompensationsformer för dem, som inte kan komma i åtnjutande av flexibilitet. Även dessa frågor bör tas upp i ILO:s förberedande utredningsarbete.

Många löntagare som i och för sig skulle önska andra arbetstidsförhållanden än för närvarande kan inte väntas ge uttryck för sådana önskemål därför att de inte utan stora besvär och kostnader skulle kunna förverkligas under nuvarande i övrigt rådande förhållanden, t. ex. i fråga om trafik, serviceinstitutioner, tillgång till vuxenutbildning, nyanställningsmöjligheter för dem som söker nytt arbete vid avancerad ålder osv. Arbetsgivare å sin sida kan frukta svårigheter i driftsplanering och arbetskraftstillgång om man både sänker livsarbetstiden och ökar variabiliteten i uttaget. Det bör därför understrykas att ändamålet med den tilltänkta konventionen bör vara att så snart som möjligt styra in uppmärksamheten på behovet av organisationsformer och regler som kan göra den önskade flexibiliteten till en positiv faktor när det gäller den ekonomiska effektiviteten jämsides med den personliga friheten.

Mot önskemålet om ökad flexibilitet och individuell valfrihet i arbetsinsatsens tidsfördelning anföres ibland att strikta regler fungerar som ett skydd för individen mot påtryckningar från arbetsgivare och arbetskamrater eller mot egna kortsyntheter. Denna synpunkt är givetvis ofta alltför jämt giltig men skyddet bör å andra sidan inte utformas på ett sådant sätt att det motverkar individens egna reala intressen. Förberedelsearbetet för en ny ILO-konvention måste bl. a. gå ut på att undersöka tillämpningen av både de strikta regler, som alltför oftast gäller, men som ofta i praktiken blir starkt modifierade av praxis — önskvärd eller icke önskad och av de flexibilitetsfrämjande bestämmelser som existerar med tanke på både näringslivets och den enskildes behov. Å ena sidan kan formell jämlikhet genom generaliserande regler innebära reell ojämlikhet och orättvisa på grund av olikheter i behov och förutsättningar; å andra sidan kan formell valfrihet leda till en minskning av den reella valfriheten genom yttre tryck. I den mån målkonflikter av den typen föreligger måste förberedelsearbetet dels kartlägga dessa, och ge underlag för utformningar som på bästa sätt övervinner målkonflikterna eller åtminstone innebär väl övervägda kompromisser mellan de svårförenliga önskvärdheterna.

Det kan synas att en konvention om flexibel utformning av väntade fortsatta förkortningar av livsarbetstiden närmast skulle vara tillämplig

på de mest avancerade industriländerna, där både den allmänna levnadsnivån och fackföreningsrörelsens styrka gör det tänkbart att genomföra dispositiva bestämmelser utan alltför stor risk att dessa kommer att ohemult utnyttjas för att driva den enskilde till förhållningssätt som hitillsvarande lagstiftning eller avtal avsett att skydda honom mot. Det bör emellertid undersökas om traditionen av mera rigida anvisningar och regler på det här området verkligen ligger i deras intresse som man önskar hjälpa eller om den inte bör betraktas som en fördom mogen för stark modifikation även med tanke på utvecklingsländerna. Måhända just dessa är i särskilt behov av smidigare metoder för socialt framåtskridande än en inbjudan att utforma sin lagstiftning efter enhetliga mönster, som de mer avancerade länderna anvisar dem.

Här ovan har — som utvidgning av motionens korta yrkande — anförts en rad synpunkter som talar för att en ökning av flexibiliteten, valfriheten och den ekonomiska anpassningsförmågan i arbetslivet kan och bör genomföras, med eller utan samband med framtida nedsättningar av livsarbetstiden.

Samtidigt har flera gånger understrukits eller underförståtts att det här överallt gäller problem som skulle behöva undersökas närmare med tanke på de olika ekonomiska och sociala förhållandena i olika länder innan slutlig ställning kan tas till den närmare utformningen av en ny arbetstidskonvention. Det är t. ex. uppenbart att olika former för variabilitet i uttaget av den totala livsarbetstiden kan ha mycket olika, positiva eller negativa effekter både på samhällsekonomin och den sociala välfärden, något som i sin tur påverkar de ekonomiska möjligheterna för fortsatt nedkortning av arbetstiden.

I detta sammanhang kan nämnas att de centrala organisationerna på den svenska arbetsmarknaden vid årets avtalsförhandlingar kom överens om att gå in på ett gemensamt utredningsarbete om möjligheterna till både konjunkturanpassning och valfrihet i arbetstidsuttaget. Inom institutet för social forskning pågår ett mera teoretiskt studium av flexibilitetsfrågan. Delegationen för arbetstidsfrågor, arbetsmarknadsdepartementet, torde även komma in på ämnet. Enligt riksdagens uttalande vid beslutet om femte semesterveckan skall valfriheten på denna speciella punkt utredas vidare. Även i andra länder pågår otvivelaktigt utredningsarbeten av betydelse för den föreliggande frågan.

Den centrala rekommendation, som detta remissyttrande utmynnar i, är således att en framställning till ILO om att påbörja förberedelsearbete för en ny arbetstidskonvention bör innehålla förslag om ett närmare studium av de här angivna synpunkterna och problemen.

Stockholm den 7 oktober 1977

Gösta Rehn
Föreståndare för
Institutet för social forskning

Reservation

På *principiella* grunder reserverar jag mig mot styrelsens beslut att socialforskningsinstitutet skall avge ett remissyttrande som — att döma av det förslag som presenterades vid sammanträdet — blir alltigenom politiskt till sin karaktär.

Statsmakternas syfte med socialforskningsinstitutet är att detta skall vara en forskningsinstitution. SOFIs uppgift i remissammanhang bör därför vara att redovisa sin syn på behoven av forskning inom olika sociala sektorer, forskningens organisation o. d. Det är däremot inte forskningsinstitutets uppgift att avge allmänpolitiska uttalanden — t. ex. beträffande sysselsättningspolitiken, arbetsmarknadspolitiken, kriminalpolitiken etc. Detta gäller helt oberoende av om remissyttrandena avges av institutets styrelse eller om styrelsen delgerat ärendet till exempelvis sin föreståndare.

Styrelsen fick ta ställning till ett omfattande förslag till yttrande från föreståndaren, Gösta Rehn. Förslaget var alltigenom politiskt och utan forskningsanknytning. Det pläderar för att en internationell konvention skall utnyttjas för att reglera arbetstidsfrågorna och framför också starkt accentuerade politiska värderingar om det materiella innehållet i en sådan konvention. Forskningsinstitutets förslag till en konvention skulle — om det genomfördes — innebära att ratificerande stater bl. a. blev skyldiga att ge arbetstagarna rätt att ta ut olika former av arbetstid/ledighet "efter egen skön" och "under bibehållen (!?) egen självbestämmanderätt". Detta synes bl. a. förutsätta att arbetstidsfrågorna skulle undandras reglering genom avtal mellan likaberättigade avtalspartners. Politiska förslag av denna innebörd har inget med socialforskning att göra.

När det vid styrelsens sammanträde konstaterats att man icke kunde uppnå enighet om det föreslagna yttrandet till Nordiska rådet beslöt majoriteten att uppdra åt föreståndaren att i stället själv avge yttrandet i institutets namn. Jag finner även detta anmärkningsvärt. Ett sådant förfarande försvårar för en minoritet att redovisa sina invändningar mot ett remissyttrande, vars slutliga karaktär och utformning på detta sätt överlämnas till föreståndaren att fastställa.

Självfallet har jag inga invändningar mot att Gösta Rehn — i artiklar genom sin politiska aktivitet etc. — framför sina personliga synpunkter på hur arbetstidsfrågorna bör lösas i framtiden, frågor som ju i hög grad engagerat honom. Men det är olämpligt att detta sker i form av ett yttrande från institutet.

Jag är över huvud oroad över att socialforskningsinstitutet alltmer utvecklats till en bas för politisk verksamhet i stället för att koncentrera sig på sin egentliga uppgift — social forskning.

Jag utgår ifrån att denna reservation bifogas socialforskningsinstitutets remissyttrande.

Stockholm den 2 september 1977

Hans-Göran Myrdal

ILO-kommittén:

— — — Kommittén har i sin tur inhämtat synpunkter från Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation. En sammanställning av remissyttrandena bifogas (*se Bihang 1*). För egen del får ILO-kommittén anföra följande.

ILO har genom åren antagit ett stort antal instrument om arbetstiden, såväl generella som speciella (gällande viss bransch etc.). Den första konventionen som överhuvudtaget antogs av ILO år 1919 avsåg arbetstiden inom industrin (8 timmars arbetsdag och 48 timmars arbetsvecka). Därefter har arbetstidsfrågor många gånger stått på arbetskonferensens dagordning. Senast ämnet diskuterades generellt, år 1962, antogs en rekommendation (nr 116) om förkortning av arbetstiden. Rekommendationen, som förelades riksdagen med proposition 1963: 29, ansågs inte böra föranleda några särskilda åtgärder.

Det mest kända av ILO:s arbetstidsinstrument torde vara den i medlemsförslaget återopade konventionen (nr 47) om fyrtiotimmarsvecka, antagen år 1935. Konventionen har emellertid uppnått mycket begränsad formell anslutning, nämligen fem ratifikationer (Australien, Nya Zeeland, Sovjetunionen, Ukraina och Vitryssland). Beträffande behandlingen av konventionen i Sverige vill kommittén hänvisa till bifogade utdrag ur en i dagarna utkommande skrift om Sverige och ILO (*Bihang 2*). Anledningarna till att konventionen vunnit så ringa anslutning internationellt må ha växlat. Faktum torde emellertid vara att instrumentet numera är omodernt och inte inbjuder till ratifikation.

Det remitterade medlemsförslaget syftar till att regeringarna i de nordiska länderna inom ILO skall aktualisera frågan om en ny internationell konvention om arbetstiden. ILO-kommittén vill erinra om att antagande av en ILO-konvention normalt kräver en tvåårsbehandling av arbetskonferensen. Dennes dagordning begränsas vanligen till ett litet antal ämnen (två nya ämnen per år) och fastställs av ILO:s styrelse mycket lång tid i förväg. Sålunda fastställer styrelsen i november 1977 dagordningen för 1979 års konferens, och valet av nya ämnen kommer att ske från en lista med ämnen i vilka föreskrivna s. k. law and practice reports föreligger. Listan upptar inget generellt arbetstidsämne. Närmast arbetstidsproblematiken ligger ett förslaget ämne om deltidssysselsättning. Härav följer att frågan om antagande eller revision av en arbets-

tidskonvention kan tas upp tidigast år 1980 och leda till beslut tidigast år 1981.

ILO-kommittén, som själv är ett trepartiskt sammansatt organ, vill fästa Nordiska rådets uppmärksamhet vid ILO:s trepartsstruktur. I ILO-arbetet deltar som självständiga och oberoende parter företrädare för regeringar, arbetsgivare och arbetstagare. En eller flera företrädare representerande en eller flera av de tre parterna kan fritt ta initiativ av det slag som föreslås i den text varöver kommittén har att yttra sig. I det här fallet syftar förslaget till ett regeringsinitiativ. För att ett sådant skall bli framgångsrikt i ILO:s styrelse krävs i regel stöd också från arbetsgivar- och arbetstagargrupperna. Enligt kommitténs uppfattning bör möjligheterna att vinna sådant stöd sonderas på ett tidigt stadium. Kommittén finner inget hinder föreligga för närmare sondering hos parterna om intresset för en revision av konventionen nr 47.

Stockholm den 16 augusti 1977

För ILO-kommittén

Ingemar Eliasson

Bengt Lidal

BIHANG I

Remissammanställning:

SAF anser att åtskilliga frågor som sammanhänger med en kraftig begränsning av arbetstidens längd måste utredas innan ställning kan tas till en sådan reform. Detta gäller inom Sverige men i minst lika hög grad på det internationella planet eftersom diskussionen om ytterligare betydande förkortningar av veckoarbetstiden ännu inte kan sägas ha vunnit någon större internationell spridning. Särskild vikt bör läggas vid beräkningar av de samhällsekonomiska konsekvenserna av olika arbetstidsreformer.

En fortsatt reformering av arbetstiden kommer, anför SAF, att kräva en större flexibilitet i arbetstidernas förläggning. En sådan flexibilitet uppnås lättast genom att arbetsmarknadens parter får bestämman takten i och formerna för framtida arbetstidsreformer. Med hänsyn härtill och mot bakgrund av de starkt skiftande förhållandena i olika länder, inte minst i arbetstidshänseende, kan enligt föreningens uppfattning en fortsatt arbetstidsreformering via internationella konventioner inte anses påkallad.

En allmän regel för ILO-konventioner är att de bör vara universella. Den nu gällande ILO-konventionen om 40 timmar som mål för veckoarbetstidens längd från 1935 har hittills ratificerats av endast fem medlemsländer. Först sedan gällande konvention ratificerats av ett större antal länder är det enligt föreningens uppfattning lämpligt att

aktualisera frågan om en ny konvention. För närvarande synes frågan om en ny arbetstidskonvention i huvudsak endast vara av intresse för vissa industriländer. Mot denna bakgrund kan föreningen inte dela den i medlemsförslaget anförda uppfattningen att det är hög tid att fråga om en ny arbetstidskonvention aktualiseras inom ILO.

Svenska kommunförbundet, som redan tidigare yttrat sig över såväl en riksdagsmotion (1976/77: 190) i ämnet som det nu aktuella medlemsförslaget, anför bl. a. att dess styrelse som sin åsikt har framfört, att frågor om anställningsvillkor inklusive arbetstid hör hemma i avtalsförhandlingar mellan parterna. Yttrandet fortsätter: "Den flexibilitet mellan arbete, fritid och utbildning, som en ny ILO-konvention om arbetstidens längd skulle ge ett stöd för, finner styrelsen sammanfattningsvis dels redan aktuell och delvis förverkligad på den svenska arbetsmarknaden, dels i princip hemmahörande under arbetsmarknadens parter domvärjo, parter vars agerande och kompetens successivt stärks bl. a. genom ILO:s arbete. Även om det i motionen betonas att förverkligandet av en reform av den art och omfattning som en 30-timmars arbetsvecka innebär ligger långt fram i tiden finner styrelsen det därför vara tveksamt om det nu finns anledning att vidtaga de åtgärder som föreslås i motionen."

Också *Landstingsförbundet* har tidigare yttrat sig över riksdagsmotionen i ämnet. Enligt förbundets uppfattning kan en arbetstidsförkortning bl. a. vara ett steg mot målet att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor. En kommande förkortning av arbetstiden måste dock genomföras successivt och vara en reform på mycket lång sikt. Ett alltför snabbt genomförande av arbetstidsförkortningen skulle allvarligt försvåra eller t. o. m. göra det omöjligt för landstingen att fullgöra sina sjukvårdspolitiska skyldigheter och ambitioner. Personalbristen är mycket stor redan i dag inom vissa yrkesgrupper.

Förbundet understryker också den enighet som råder i Sverige om att det är parterna på arbetsmarknaden som avgör i vilken takt arbetstidsförkortning skall genomföras och hur generella arbetstidsförkortningar skall vägas mot andra resurskrävande arbetstidsreformer och mot andra standarduttag i form av löneökningar m. m. Mot den bakgrunden har förbundet inga invändningar mot att frågan om ny arbetstidskonvention aktualiseras inom ILO.

LO instämmer med förslagsställarna i att frågan om en ny arbetstidskonvention bör aktualiseras inom ILO. *LO* utgår därvid från att samråd bör ske med arbetsmarknadens parter *hur* frågan lämpligen bör aktualiseras.

TCO tillstyrker förslaget och hänvisar i sammanhanget till den av 1976 års *TCO*-kongress antagna rapporten "Arbetstid — förslag till reformer", i vilken framhålls vikten av en arbetstidsförkortning för alla med det långsiktiga målet 30 timmar per vecka och 6 timmar per dag. Frågan om i vilken takt en arbetstidsförkortning kan genomföras och hur generella arbetstidsförkortningar skall vägas mot andra sätt att ta ut en standardökning måste i första hand avgöras av de avtalslutande parterna på arbetsmarknaden.

Stockholm den 15 augusti 1977

Utdrag ur skrift om Sverige och ILO

Vid 1935 års arbetskonferens antogs bl. a. en *konvention (nr 47) om arbetstidens förkortning till 40 timmar i veckan*.

Denna konvention är en principkonvention, som inte i och för sig kan omsättas i lagstiftning. Den är avsedd att utgöra en ram för en serie av specialkonventioner för olika industrier. I specialkonventionerna skall den allmänna principen om 40 timmars arbetsvecka i detalj genomföras under hänsynstagande till de särskilda förhållandena inom varje industri.

I ingressen till konventionen anförts som motivering till densamma, att arbetslösheten fått avsevärd utsträckning och varaktighet samt att det är önskvärt, att arbetarna såvitt möjligt bereds tillfälle få del av de förmåner, som härflyter ur den snabba tekniska utveckling som kännetecknar den moderna industrin.

Ratifikation av konventionen innebär att medlemsstaten förklarar sig gilla dels principen om fyrtyotimmarsveckan, tillämpad på sådant sätt att den inte medför sänkning av arbetarnas levnadsnivå, dels vidtagande eller främjande av åtgärder, som kan anses ägnade att leda till detta mål. Därjämte förbinder sig medlemmen att i enlighet med detaljföreskrifter, som kan komma att meddelas i särskilda konventioner, vilka ratificeras av medlemmen, tillämpa nämnda princip på olika slag av sysselsättningar.

Delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet yttrade sig över konventionen. Delegationens majoritet framhöll bl. a. arbetstidsförkortningens tvivelaktiga inverkan på arbetslösheten, den progressiva arbetstidsförkortningens sannolika verkningar i form av orättvisor, klagomål och konflikter, osäkerheten om andra länders anslutning till konventionen samt den gynnsamma utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden. Majoriteten gav även uttryck åt betänkligheter i rättsligt avseende beträffande konventionen och avstyrkte ratificering för Sveriges del.

Mot delegationens avstyrkande beslut reserverade sig två arbetsrepresentanter, nämligen herr Edvard Johanson, som ansåg, att delegationen bort tillstyrka ratifikation av konventionen samt herr Sigfrid Hansson, som anförde följande:

”Det effektivaste sättet att bekämpa arbetslösheten är att skapa arbetstillfällen. Åtgärder i syfte att *fördela* arbetstillfällena erbjuda ur arbetspolitisk synpunkt ett andrahandsintresse. Såsom förhållandena för närvarande gestalta sig och sannolikt komma att te sig under lång tid framåt, torde sådana åtgärder likväl vara av behovet påkallade. Bland dem är arbetstidsbegränsningen den närmast till hands liggande. Genomförandet av en arbetstidsbegränsning i arbetslöshetsbekämpande syfte torde visserligen lämpligast böra ske på grundvalen av mellan arbetsgivare- och arbetstagarorganisationerna i de olika länderna upprättade avtal, varvid statsmakterna böra lämna sin medverkan, men med hänsyn till arbetstidens betydelse för konkurrensen länderna emellan är det önskvärt, att en internationell överenskommelse träffas i form av en *principkonvention*. Enligt min mening bör därför Sverige giva sin anslutning till det föreliggande förslaget till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtyo timmar i verkan.”

Föredragande departementschefen (statsrådet Gustav Möller) förkla-

rade att han inte delade delegationsmajoritetens uppfattning. Under betonande bl. a. av det i konventionens ingress angivna önskemålet. ”att arbetarna såvitt möjligt beredas tillfälle få del av de förmåner, som härflyta ur den snabba, tekniska utveckling, vilken kännetecknar den moderna industrin” och av den ovan återgivna regeln, att principen om 40-timmarsveckan skulle tillämpas på sådant sätt, att den inte medförde sänkning av arbetarnas levnadsnivå, förordade departementschefen avslutning från Sveriges sida till konventionen.

Andra lagutskottet, till vilken propositionen hänvisades, framhöll bl. a., att ratificering av en konvention om 40-timmarsvecka knappast överensstämde med den omständigheten, att vårt land ännu inte ansett sig kunna biträda den år 1919 antagna konventionen (nr 1) om 48-timmarsvecka. Ett godkännande av 40-timmarskonventionen skulle, enligt utskottets mening, även på ett annat område medföra en alltför stor motsats mellan teori och praktik — detta särskilt med hänsyn till den tillämpade lagstiftningen angående arbetstiden inom jordbruk och trädgårdsskötsel. Någon utredning om följderna i ekonomiskt avseende av införande i svenskt näringsliv av 40 timmars arbetsvecka hade ej åvägabragts. Utskottet avslutade sitt utlåtande med att föreslå att ratifikation av konventionen inte borde äga rum. Riksdagen följde utskottets förslag.

Frågan om ratifikation av ILO-konventionen nr 47 om 40-timmarsveckan togs på nytt upp av ILO-kommittén år 1970. Kommittén kom till den slutsatsen att det för det dåvarande inte var möjligt att föreslå ratifikation av konventionen. Frågan borde emellertid tas upp av kommittén till förnyat övervägande sedan lämplig tid förflutit efter det att 1970 års arbetstidslag börjat tillämpas i full utsträckning. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1971.

Varken konvention nr 1 eller nr 47 har därefter ratificerats av Sverige. Det kan tilläggas att sistnämnda konvention under de 42 år som förflutit sedan dess antagande ratificerats av endast fem stater.

Slutligen har i en vid 1976/77 års riksmöte från socialdemokratiskt håll väckt motion hemställts att den svenska regeringen, i samråd med övriga nordiska länders regeringar, verkar för att frågan om en ny internationell konvention om arbetstiden aktualiseras inom ILO. Som skäl härför åberopas bl. a. den långa tid som förflutit sedan konventionen nr 47 antogs av ILO. Ett medlemsförslag av samma innebörd som motionens har lagts fram vid Nordiska rådets session 1977.

Sysselsättningsutredningen:

Av sysselsättningsutredningens direktiv framgår bl. a. att den skall överväga förändringar i arbetstiden som kan göra arbetslivet mera lätt-tillgängligt.

Sedan utredningen börjat sitt arbete har en särskild delegation för arbetstidsfrågor tillsatts (DELFA) med statssekreteraren i arbetsmarknadsdepartementet som ordförande. Sysselsättningsutredningen skall i samarbete med DELFA bedöma arbetstidsförkortningens effekter på bl. a. produktion och sysselsättning.

Detta arbete har ännu inte kommit så långt att utredningen kan göra några bedömningar. Med hänsyn härtill avstår sysselsättningsutredningen från att yttra sig över medlemsförslaget.

Stockholm den 25 augusti 1977

Lars Sandberg
Ordförande

Gustav Persson
Sekreterare

Delegationen för arbetstidsfrågor:

Delegationen för arbetstidsfrågor, DELFA, tillkallades enligt Kungl. Maj:ts beslut den 20 juni 1974 för vissa uppgifter inom arbetstidsområdet.

DELFA:s huvudsakliga arbetsuppgifter kan sammanfattas enligt följande:

att skapa överblick över verksamheten i de utredningar som behandlar arbetstidsfrågor, diskutera samordningsfrågor och eventuellt erforderliga kompletterande utredningsuppgifter,

att ta initiativ till analyser av främst arbetstidsförkortningarna åren 1967—1973. Erfarenheterna bör samlas och ställas till förfogande vid kommande bedömningar av möjligheterna att genomföra generella arbetstidsförkortningar,

att bedöma arbetstidsförkortningarnas effekter på produktion och sysselsättning, på familjeförhållanden, barntillsyn liksom fritidsvanor, serviceförhållanden m. m.,

att söka bedöma effekterna av att minska arbetstiden i kontinuerliga mindre steg jämfört med att minska i färre stora etapper,

att uppmärksamma frågan om hur deltidsarbete kan komma att utvecklas vid fortsatt arbetstidsförkortning.

Enligt direktiven bör utredningen bestå av representanter för arbetsmarknadens parter, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Centralorganisationen SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen, statens avtalsverk och Svenska kommunförbundet/Landsföretagsförbundet samt personliga suppleanter för dessa. Vidare är ett antal forskare knutna till delegationen.

I direktiven till arbetstidsdelegationen sägs vidare att delegationen skall arbeta under stor öppenhet och stimulera till debatt. Mot denna bakgrund anordnades hösten 1975 en konferens i form av ett offentligt sammanträde. Arbetstidsfrågan behandlades från tre utgångspunkter, de sociala effekterna, de arbetsmarknadsmässiga effekterna och de ekonomiska effekterna. Föreläsningarna och de efterföljande diskussionerna finns samlade i en rapport — 6 timmars arbetsdag, Offentligt möte med arbetstidsdelegationen.

Delegationen har den 31 maj 1976 avgett en rapport Kortare arbetstid — När? Hur? (SOU 1976: 34). Rapportens arbetsplan koncentrerades till följande huvudområden.

1. Den faktiska arbetstidens utveckling.
2. Arbetstidsförkortningarnas inverkan på näringsliv och sysselsättning.
3. Arbetsmarknadens parter bedömningar av arbetstidsförkortningarnas ekonomiska konsekvenser.
4. Arbetstidsförkortningarnas inverkan på familje- och serviceförhållanden.

I delegationens rapport Kortare arbetstid — När? Hur? sägs att de synpunkter på hittills presenterat material som framkommit vid remissbehandlingen skall ligga till grund för delegationens fortsatta arbete. Mot denna bakgrund har delegationens fortsatta arbete koncentrerats till följande huvudområden.

1. De realekonomiska och de finansiella konsekvenserna av en arbetstidsförkortning. Detta arbete bedrivs i nära samarbete med långtidsutredningen.
2. Arbetstidsförkortningarnas regionala konsekvenser för näringsliv, sysselsättning och serviceförhållanden. Detta arbete bedrivs i nära samarbete med länsplaneringen.
3. De sociala konsekvenserna av en arbetstidsförkortning. Delegationen har initierat forskning som bl. a. inriktas på frågor kring de sociala psykologiska och medicinska effekterna av arbetstidens längd och förläggning.
4. Flexibilitet i arbetslivet — livsarbetstiden.

Det av delegationen hittills redovisade arbetet och de nu pågående undersökningarna har i enlighet med delegationens uppgift inte lett till något ställningstagande från delegationen till frågan om tidpunkten och omfattningen av kommande arbetstidsreformer. Arbetstidsdelegationen är enig om att takten och inriktningen av framtida generella arbetstidsförkortningar i första hand måste bestämmas av arbetsmarknadens parter.

Mot bakgrund av ovanstående finner delegationen det inte möjligt att på nuvarande stadium av sitt arbete ta ställning till medlemsförslaget om internationell konvention om arbetstiden. Med hänsyn härtill avstår delegationen från att yttra sig.

Stockholm den 1 september 1977

På delegationen för arbetstidsfrågors vägnar:

Ingemar Eliasson
Ordförande

Ann-Charlotte Hagberg
Sekreterare

Svenska kommunförbundet:

Styrelsen har vid sammanträde den 13 maj avgivit yttrande över riksdagsmotion 1976/77: 190 i samma ärende. Då anförde styrelsen följande.

Styrelsen finner inledningsvis anledning erinra om att den i november 1976 avgav yttrande till Arbetsmarknadsdepartementet över då föreliggande delbetänkande "Kortare arbetstid — när? hur?" (SOU 1976: 34) från delegationen för arbetstidsfrågor. Den diskussion, som styrelsen där förde om de särskilda omständigheter som föreligger på den kommunala sektorn särskilt beträffande sjuk- och hälsovård samt social service inklusive barnomsorg med den konfliktsituation som finns mellan bemanningsproblem och medborgarnas alltmer ökade krav på service, finner styrelsen nu om möjligt än mer accentuerad. Arbetstids- och bemanningsproblem på den kommunala arbetsmarknaden syns f. n. och möjligen även på sikt vara dominerade av dels å ena sidan att söka till skapa möjligheter till nedsättning av arbetstid i samband med delpension, dels å andra sidan att söka uppnå ökade möjligheter till deltidanställningar och/eller öka sysselsättningsgraden i de redan befintliga anställningarna av denna typ. Åtgärder av denna typ representerar i princip en önskvärd flexibilitet ur sysselsättningssynpunkt.

Som konstateras i motionen är inte arbetstidsfrågorna — ej heller i vad avser arbetsveckans längd — avförda från de fackliga handlingsprogrammen, och diskussioner har redan inletts i många länder om en förkortning till 30 timmar. I sitt ovan åberopade yttrande uttryckte styrelsen sin åsikt att frågan om anställningsvillkor inklusive arbetstid otvivelaktigt hörde hemma i avtalsförhandlingar mellan parterna, och att dessa parter prioritering av sina önskemål bland flera kostnadskrävande förmåner inte torde vara statsmakternas sak att styra. Den skyddsaspekt som dominerade eller i allt fall som en väsentlig del ingick i tidigare diskussion om arbetstidens tillåtna längd kan inte längre anses aktuell, anfördes det i det ovan nämnda delbetänkandet. Den flexibilitet mellan arbete, fritid och utbildning, som en ny ILO-konvention om arbetstidens längd skulle ge ett stöd för, finner styrelsen sammanfattningsvis dels redan aktuell och delvis förverkligad på den svenska arbetsmarknaden, dels i princip hemmahörande under arbetsmarknadens parter domvärjo; parter vars agerande och kompetens successivt stärks bl. a. genom ILO:s arbete. Även om det i motionen betonas att förverkligandet av en reform av den art och omfattning som en 30-timmars arbetsvecka innebär ligger långt fram i tiden finner styrelsen det därför vara tveksamt om det nu finns anledning att vidtaga de åtgärder som föreslås i motionen.

Stockholm den 7 juni 1977

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Magnus Claesson

Landstingsförbundet:

Landstingsförbundet har tidigare till riksdagens socialutskott yttrat sig över en motion i samma ämne. I både motionen och medlemsförslaget hemställs om att regeringarna i de nordiska länderna ska verka för att frågan om en ny internationell konvention om arbetstider aktualiseras inom ILO. I förslaget påpekas att nu gällande ILO-konvention om 40 timmar som mål för veckoarbetstidens längd antogs i mitten av 1930-talet och att diskussion om en successiv arbetstidsförkortning numera inletts i flera länder även om ytterligare kraftiga begränsningar av arbetstidens längd inte kan förverkligas i ett nära tidsperspektiv.

Enligt landstingsförbundets uppfattning kan en förkortning bl. a. vara ett steg mot målet att uppnå ökad jämställdhet mellan män och kvinnor. En kommande förkortning av arbetstiden måste dock genomföras successivt och vara en reform på mycket lång sikt. Ett alltför snabbt genomförande av arbetstidsförkortningen skulle allvarligt försvåra eller t. o. m. göra det omöjligt för landstingen att fullgöra sina sjukvårdspolitiska skyldigheter och ambitioner. Personalbristen är mycket stor redan idag inom vissa yrkesgrupper.

Förbundet vill också understryka den enighet som råder i Sverige om att det är parterna på arbetsmarknaden som avgör i vilken takt arbetstidsförkortning skall genomföras och hur generella arbetstidsförkortningar skall vägas mot andra resurskrävande arbetstidsreformer och mot andra standarduttag i form av löneökningar m. m.

Mot denna bakgrund har landstingsförbundet inga invändningar emot att frågan om en ny arbetstidskonvention aktualiseras inom ILO.

Stockholm den 30 juni 1977

Landstingsförbundet

Börje Hörnlund

Walter Slunge

Svenska arbetsgivareföreningen:

I förslaget anförs att utvecklingen mot en 40-timmars arbetsvecka har gått snabbt även i länder utanför den nordiska kretsen. Flertalet industriländer av betydelse torde under 1970-talet komma ned till en normal veckotid på 40 timmar. I förslaget sägs vidare att ytterligare kraftiga begränsningar av arbetstidens längd hör till de reformer som inte kan förverkligas i ett nära tidsperspektiv. Diskussionen om hithörande problem har emellertid redan inletts i många länder. Frågan om en ny arbetstidskonvention, som drar upp riktlinjerna för arbetstidsreformerna, bör därför enligt förslaget aktualiseras inom ILO.

Enligt föreningens mening måste åtskilliga frågor som sammanhänger med en kraftig begränsning av arbetstidens längd göras till föremål för ingående utredningar innan ställning kan tas till en sådan reform. Detta gäller inom Sverige men i minst lika hög grad på det internationella planet eftersom diskussionen om ytterligare betydande förkortningar av veckoarbetstiden ännu inte kan sägas ha vunnit någon större internationell spridning. Särskild vikt bör läggas vid beräkningar av de samhälls-ekonomiska konsekvenserna av olika arbetstidsreformer.

Föreningen vill starkt understryka att arbetstidsfrågorna har en väsentlig kostnadsaspekt som måste beaktas. Detta gäller i särskilt hög grad frågan om en förkortning av veckoarbetstiden till 30 timmar, som varit föremål för viss diskussion i Sverige. En sådan sänkning av veckoarbetstiden motsvarar en realinkomstökning på 33 procent. De resursanspråk en sådan reform ställer bör ses mot bakgrund av den under de senaste åren i jämförelse med tidigare perioder mycket svaga produktionsstillväxten i den svenska ekonomin. Föreningen finner med hänsyn härtill anledning att för Sveriges del ifrågasätta möjligheterna över huvud taget för ytterligare arbetstidsreformer för närvarande.

Föreningen finner det också angeläget med en diskussion om huruvida en arbetstidsreformerings även fortsättningsvis skall ske genom generella förändringar. Den hittillsvarande utvecklingen på arbetstidsområdet har övervägande varit den att man generellt har sänkt arbetstiden respektive ökat semesterns längd. Ett mera okonventionellt grepp på arbetstidsfrågan vore värdefullt, t. ex. borde möjligheterna att i ökad utsträckning kunna erbjuda individuellt anpassade arbetstider utredas.

En fortsatt reformering av arbetstiden kommer att kräva en större flexibilitet i arbetstidernas förläggning. En sådan flexibilitet uppnås lättast genom att arbetsmarknadens parter får bestämma takten i och formerna för framtida arbetstidsreformer. Med hänsyn härtill och mot bakgrund av de starkt skiftande förhållandena i olika länder, inte minst i arbetstidshänseende, kan enligt föreningens uppfattning en fortsatt arbetstidsreformerings via internationella konventioner inte anses påkallad.

En allmän regel för ILO-konventioner är att de bör vara universella. Den nu gällande ILO-konventionen om 40 timmar som mål för veckoarbetstidens längd från 1935 har hittills endast ratificerats av fem medlemsländer. Först sedan gällande konvention ratificerats av ett större antal länder är det enligt vår uppfattning lämpligt att aktualisera frågan om en ny konvention. För närvarande synes frågan om en ny arbetstidskonvention i huvudsak endast vara av intresse för vissa industriländer. I Sverige, som i nämnda hänseende kan anses ligga väl framme, kan som angivits ovan frågan om en förkortning av veckoarbetstiden till 30 timmar få aktualitet först på mycket lång sikt. För många länder inom ILO torde redan en veckoarbetstid på 40 timmar framstå som orealistisk.

Mot denna bakgrund kan föreningen inte dela den i medlemsförslaget anförda uppfattningen att det är hög tid att frågan om en ny arbetstidskonvention aktualiseras inom ILO. Den i medlemsförslaget gjorda hemställan att Nordiska rådet beslutar rekommendera regeringen i de nordiska länderna att verka för att frågan om en ny internationell konvention om arbetstiden aktualiseras inom ILO bör därför enligt föreningens uppfattning avslås. Föreningen vill emellertid i detta sammanhang framhålla att de internationella aspekterna på arbetstidsfrågorna har stor betydelse. Inte minst gäller detta effekterna av olika arbetstidsreformer på de olika ländernas internationella konkurrenskraft. Föreningen finner det därför angeläget att diskussionen om arbetstidsfrågorna stimuleras. Denna diskussion bör dock föras i andra former än de i medlemsförslaget angivna.

Stockholm den 23 juni 1977

Svenska arbetsgivareföreningen

Lars-Gunnar Albåge

Arne Sandell

Centralorganisationen SACO/SR:

SACO/SR har i olika sammanhang uttalat sitt principiella stöd för att ta ut en arbetstidsförkortning i form av kortare arbetsdag (6 timmar) framför andra alternativ, t. ex. fyradagarsvecka. Enligt en enkätundersökning bland SACO/SR:s medlemmar finns det också gehör för detta ställningstagande till förmån för andra former av arbetstidsförkortningar. Att en förkortning av den dagliga arbetstiden vinner gehör speciellt bland småbarnsföräldrarna bekräftas också i denna undersökning.

Organisationen har dock också i sitt remissvar på långtidsutredningen klart deklarerat att man inte kan förordna ett utvecklingsalternativ för perioden 1976—1980 som innebär att löntagarna inte skulle få någon reallöneökning alls under femårsperioden. SACO/SR:s ställningstagande i detta sammanhang innebär att organisationen är medveten om att en generell arbetstidsförkortning sannolikt inte kan genomföras snart.

Det är mot den här bakgrunden som SACO/SR:s inställning till en särlösning för småbarnsföräldrar, vilket är en jämförelsevis billig reform som bör kunna genomföras under perioden 1976—1980, skall ses. Enligt styrelsens uppfattning är det rimligt att som ett steg på vägen mot en generell sextimmarsdag prioritera de grupper som är i störst behov av en sådan reform — heltidsarbetande småbarnsföräldrar är en sådan grupp.

SACO/SR anser alltså att huvudlinjen för en förkortning av arbetstiden bör vara en förkortning av arbetsdagen. SACO/SR anser dock inte att det för närvarande finns underlag för ett kategoriskt avståndstagande från andra former av arbetstidsförkortning, t. ex. fyra dagars arbetsvecka. Snarare återfinns i rapporten från delegationen för arbetstidsfrågor (SOU 1976: 34) uppgifter som talar för att en kortare arbetstid i form av färre arbetsdagar i en del fall kan framstå som en bättre lösning. Det kan ifrågasättas om inte arbetstagarna själva bör ges möjlighet att individuellt bestämma hur arbetstidsförkortningen skall förläggas. Hittills vunna erfarenheter om flexibel arbetstid är övervägande positiva. SACO/SR anser därför att effekterna av en individuell valfrihet beträffande arbetstidsförkortningens förläggning närmare bör utredas.

Mot den här bakgrunden delar SACO/SR den uppfattning som kommer till uttryck i medlemsförslaget att den nu gällande ILO-konventionen med 40 timmars arbetsvecka som mål mist sin aktualitet och tillstyrker förslaget om att en ny arbetstidskonvention aktualiseras inom ILO.

Stockholm den 29 juni 1977

Centralorganisationen SACO/SR

Tuve Lindeberg

Monica Ulfhielm

Medlemsförslag om nordiskt domstolsorgan

(Väckt av Astrid Kristensson, Håkon Kyllingmark, Jan-Ivan Nilsson, Karl Skytte, Erland Steenberg, Pekka Tarjanne och Rolf Wirtén)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Justitsministeriet:

Efter forslaget bør der iværksættes en undersøgelse af mulighederne for at oprette et nordisk domstolsorgan med kompetence til at træffe afgørelse i tvistigheder angående forskellige forhold vedrørende nordiske organer og de herunder ansatte tjenestemænds forhold, som i dag ikke hører under nogen national domstols kompetenceområde.

Forslaget er begrundet med, at det nordiske samarbejdsapparat i de seneste år er blevet udbygget og effektiviseret. Det bemærkes således, at i dag bl. a. eksisterer regler om offentlighedsprincippets anvendelse på nordiske samarbejdsorganer samt om ansættelses- og skattevilkår for nordiske tjenestemænd. For fortolkningen af disse bestemmelser og til løsningen af de tvister, der måtte udspringe heraf, findes der imidlertid ikke på nuværende tidspunkt en fælles dømmende instans.

De gældende regler om offentlighedsprincippets anvendelse på Nordisk Råds ministerrådssekretariat og Nordisk Råds præsidiensekretariat blev vedtaget i slutningen af 1975 med ikrafttræden pr. 1. januar 1976. I begge regelsæt findes bestemmelser om, at afslag på en fremsat begæring om aktindsigt, meddelt af andre organer end Ministerrådet, henholdsvis Præsidiets, skal kunne påklages til Ministerrådet/Præsidiets. I NU 14/74, side 38, hedder det som bemærkning til de pågældende regeludkast, at Ministerrådets, henholdsvis Præsidiets, afgørelser af klager over anvendelsen af bestemmelserne om aktindsigt er endelige, ligesom de pågældende afgørelser heller ikke er undergivet domstolskontrol eller nogen anden form for national prøvelse.

For så vidt angår reglerne om afgørelse af tvistigheder vedrørende ansættelsesforholdene for det under de nordiske institutioner hørende personale, kan der henvises til vedlagte skrivelse af 15. september 1977 fra finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet. Af de i denne

skrivelse refererede aftaler fremgår det, at der allerede er institueret forskellige voldgifts- og mæglingsorganer med kompetence til at afgøre tvister vedrørende ansættelsesforhold.

Det er oplyst over for justitsministeriet, at der siden gennemførelsen af offentlighedsreglerne kun har været fremsat en enkelt begæring i henhold hertil, og at der inden for personaleområdet ikke har været ført sager efter de særlige mæglings- og voldgiftsregler. Der synes således ikke at foreligge et praktisk behov for oprettelsen af et nordisk domstolsorgan til afgørelse af tvister på disse områder. Det må endvidere umiddelbart forekomme noget tvivlsomt, om de afgørelser, der træffes på disse sagsområder ville være egnet til en egentlig judicial efterprøvelse.

Oprettelsen af et særligt domstolsorgan måtte — selv om dets kompetence efter det foreliggende forslag er snævert begrænset — efter justitsministeriets opfattelse forudsætte indgående overvejelser af mere principiel karakter om Nordisk Råds organisatoriske struktur. Det bemærkes i denne forbindelse, at der i bemærkningerne til forslaget peges på, at domstolsorganet, såfremt erfaringerne hermed bliver gode, efterhånden ville kunne få tildelt yderligere kompetenceområder, ligesom der rejses spørgsmål om i givet fald at indsætte reglerne om det foreslåede domstolsorgan i Helsingforsaftalen.

På denne baggrund finder justitsministeriet at måtte nære betænkelighed ved, at der med udgangspunkt i det foreliggende forslag iværksættes en selvstændig udredning af den generelle problemstilling.

København, den 27. september 1977

P. m. v.

Niels Pontoppidan

Lønnings- og pensionsdepartementet:

Efter forslaget skal der oprettes en fælles nordisk domstol til at afgøre retstvister, der ikke henhører under nogen national domstols kompetence, vedrørende fællesnordiske institutioner og disses ansatte.

Forslaget begrundes med, at der er oprettet en række fællesnordiske institutioner med nordiske tjenestemænd, og at der er fastsat bestemmelser blandt andet om ansættelsesvilkårene for disse, om offentlighed i forvaltningen og om en særlig beskatningsordning, men at ingen domstole er kompetente til at afgøre retsspørgsmål. Det er anført, at domstolen eksempelvis kunne bestå af to dommere fra hvert land, udpeget af de respektive landes højesteretter.

I den anledning skal finansministeriet oplyse, at det i aftalen mellem de nordiske lande af 12. april 1973 om det nordiske ministerråds sekretariat og deres retlige stilling i art. 13 er fastsat, at de ansattes retlige

stilling blandt andet reguleres af bestemmelserne i de enkelte ansættelsesaftaler. I aftalens art. 14 er det bestemt, at der oprettes et voldgiftsnævn på 5 medlemmer til behandling af tvister om fortolkningen eller anvendelsen af en ansættelsesaftale. Hvert land udpeger et medlem, og nævnet fastsætter selv procedurereglerne.

Efter aftalen mellem de nordiske lande af 31. januar 1974 om de ansattes retsstilling ved nordiske institutioner art. 4 sker ansættelse i de nordiske institutioner ved kontrakt mellem ministerrådet eller den enkelte institution og den ansatte. Også denne aftale indeholder i art. 6 retningslinier for løsning af konflikter vedrørende ansættelsesforholdene.

For så vidt angår arbejdstagere, som er medlemmer af en personaleorganisation, skal enhver tvist om forståelsen af en ansættelseskontrakt eller spørgsmål, som i øvrigt udspringer af ansættelsesforholdet, ifølge aftalen indbringes til mægling for to mæglingsmænd. Hvis forlig ikke opnås, kan tvisten — dersom parterne er enige herom — indbringes for en voldgift, der består af et medlem udpeget af hver af parterne og af et af disse medlemmer udpeget 3. medlem som formand.

Hvis arbejdstageren ikke er medlem af en personaleorganisation kan tvisten — hvis parterne er enige herom — indbringes for en voldgift, der ligeledes består af 3 medlemmer.

Det synes i den forbindelse rigtigt at henlede opmærksomheden på, at de i de her nævnte aftaler indeholdte bestemmelser om løsning af tvister svarer til de i Danmark gældende regler, hvorefter tvistigheder vedrørende offentligt ansattes ansættelsesvilkår ikke afgøres af organer, der alene består af juridiske dommere.

Finansministeriet finder på denne baggrund, at der allerede ved de nævnte aftaler er institueret fremgangsmåder til afgørelse af i hvert fald visse af de retstvister, der kan opstå, nemlig tvister vedrørende ansættelsesforholdet. Da det formentlig ikke er tanken, at tvister afgjort på denne måde skal kunne indankes for den foreslåede fællesnordiske domstol, vil en sådan domstol derfor næppe komme til at afgøre retstvister, der vedrører ansættelsesforhold.

København, den 15. september 1977

J. Østrup

Finland

Ministeriet för utrikesärendena¹:

Med beaktande av det nordiska samarbetets utveckling och utvidgning kan det enligt utrikesministeriets uppfattning anses motiverat att

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Nordiska ministerrådet undersöker möjligheterna att inrätta ett nordiskt domstolsorgan.

Vid utredningsarbetet bör man bl. a. undersöka följande frågor:

1. Den planerade domstolens sakliga jurisdiktion. Härvid bör utredas vilka områden som skulle höra till domstolens jurisdiktion. Även en del bilaterala och multilaterala nordiska avtal (t. ex. gränsälvöverenskommelsen mellan Finland och Sverige) bör i detta avseende beaktas. Vidare bör man fästa uppmärksamhet vid om domstolen enbart kan handlägga civila ärenden eller även förseelser, s. k. delikt.

2. Frågan om endast en stat eller även enskild person är berättigad att väcka talan. Partshabiliteten i allmänhet.

3. Domstolens struktur och verksamhet.

4. Frågan om domstolsorganet skall ha beslutsrätt eller endast rådgivande funktion.

Först då frågor av ovannämnd typ har utretts kan man slutligt ta ställning till om inrättandet av ett nordiskt domstolsorgan kan anses motiverat och önskvärt. Då domstolen ifall den förverkligas skall kunna verka som ett övernationellt organ bör man senast i det skedet utreda till saken anknutna suveränitets- och eventuella andra grundlagsfrågor.

Helsingfors den 15 september 1977

Klaus Törnudd
Avdelningschef

Lars Lökvist
Sektionssekreterare

Justitieministeriet¹:

Inom flera internationella organisationer verkar en s. k. förvaltningsdomstol ("tribunal"), vars uppgift är att handlägga med organisationens förvaltning sammanhängande frågor. Dyliga frågor är t. ex. ärenden rörande tjänstemännens löner och pensioner samt disciplinära frågor. I somliga fall kan dessa organ också handlägga administrativa andrahandsorgans samt tjänstemäns kompetensvister. Förvaltningstribunal verkar inom organisationer. En medlemsstat kan inte vara part i ärenden, som behandlas av dem. Besluten är rättsligt bindande för organisationen och tjänstemännen, däremot ej för medlemsstaten. Ledamöterna till dessa organ utses vanligen av organisationens centrala organ. Tribunalen verkar i allmänhet på samma sätt som en domstol, de är oavhängiga av organisationens beslut, men ledamöterna utses för viss tid.

Förvaltningstribunal har inte kompetens att handlägga tvister mellan medlemsstaterna om tolkningen av organisationens grundstadga och de

¹ Yttrandet översatt från finska.

kan inte heller i allmänhet ge rådgivande utlåtanden. Tribunalens beslut gäller ej heller andra av medlemskapet föranledda tvister mellan medlemsstaterna, ej heller en medlemsorganisations brott mot grundstadgan. Tribunalen behandlar icke ärenden, som hör till medlemsstaternas egna domstolar.

Av medlemsförslaget om inrättande av ett nordiskt domstolsorgan framgår ej vilka befogenheter den föreslagna domstolen borde erhålla. I början av förslaget granskas närmast sådana för en organisation tjänstadministrativa frågor, vilkas avgörande på i det föregående berörs på i flera internationella organisationer anförtrots ett administrativt tribunal. I förslagets senare del hänvisas åter till en utvidgning av domstolens verksamhetsområde och till den fortgående nordiska integrationen.

Justitieministeriet finner ej befogad anledning att börja förbereda inrättandet av en sådan domstol, till vars kompetens skulle höra tvister om tolkningen av organisationens grundstadga eller av medlemskapet föranledda frågor mellan medlemsstaterna eller ärenden, som hör till en medlemsstats domstolars kompetens. Justitieministeriet konstaterar i detta sammanhang även, att inrättandet av en sådan domstol, som skulle äga övernationell kompetens, skulle förutsätta ett undantag från stadgandena i Finlands regeringsform om suveräniteten och lagskipningen.

Med stöd av vad ovan anförts konstaterar justitieministeriet, att den i medlemsförslaget åsyftade utredningen borde gälla inom samnordiska organisationer eventuellt förekommande tjänstadministrativa problem. Arten och förekomsten av dylika tvistefrågor av administrativ karaktär borde klarläggas. Likaså borde det klarläggas hurdana organ som i andra internationella organisationer avgör frågor av motsvarande art.

Helsingfors den 14 september 1977

Tuure Salo
Justitieminister

Kai Korte
Kanslichef

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 11 oktober 1977 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

N o r g e

Justis- og politidepartementet:

— — — Justisdepartementet har også forelagt saken for Utenriksdepartementet, som har svart som vedlagte kopi av brev 14 september 1977 viser (*se nedan*).

For sitt vedkommende skal Justisdepartementet bemerke:

I begrunnelsen for medlemsforslaget anføres blant annet at innføringen av et nordisk domstolorgan vil fylle et praktisk behov. Vi kan imidlertid ikke se at noe slikt behov er dokumentert. Tvister vedrørende de ansattes rettsstilling er i dag regulert ved ansettelsesavtaler og forskjellige voldgifts- og meklingsorganer. Disse ordningene har etter hva vi får opplyst, ennå ikke vært i bruk. Når det gjelder tvister om anvendelsen av offentlighetsprinsippet, må det tas i betraktning at det allerede eksisterer klageadgang til henholdsvis Ministerrådet og Presidiet, og at antallet henvendelser om dokumentinnsyn til nå har vært meget lite.

Det antydes i medlemsforslaget at domstolens oppgaver etter hvert kan tenkes utvidet til også å omfatte andre rettsvister, uten at det er presisert hvilke. Heller ikke her er det etter Justisdepartementets oppfatning påvist noe behov som kan berettige at et nytt nordisk domstolorgan blir opprettet.

På denne bakgrunn finner Justisdepartementet ikke på det nåværende tidspunkt å kunne støtte medlemsforslaget.

For det tilfelle at det skulle arbeides videre med forslaget gjør vi merksam på at det er en rekke uklare punkter som bør avklares nærmere før det eventuelt vedtas. Det vises her særlig til de kompetanseproblemer m. v. som er gjort rede for i Utenriksdepartementets uttalelse, som vi ellers slutter oss til.

Oslo, 3. oktober 1977

Etter fullmakt

Jan Skåre

Ingse Stabel

Utenriksdepartementet:

Utenriksdepartementet ser ingen *politiske* betenkeligheter i å støtte forslaget om å opprette et nordisk domstolorgan. Et slikt organ bør — slik det fremheves i avslutningen i innstillingen om forslaget — kunne fylle et praktisk behov og samtidig bidra til at man på det juridiske område får prøve et nordisk samarbeid av praktisk natur.

Opprettelse av et nordisk domstolorgan reiser imidlertid en rekke prinsipielle spørsmål som det etter Utenriksdepartementets syn vil være naturlig å utrede nærmere før det tas endelig standpunkt til forslaget.

Fra et *juridisk* synspunkt synes det bl. a. nødvendig å foreta en nærmere presisering av det foreslåtte domstolorgans tiltenkte kompetanse. I medlemsforslaget tales det om opprettelse av et domstolorgan som skal avgjøre *tvister vedrørende nordiske organer og organenes ansatte*.

En forutsetning er at de aktuelle tvister ikke hører inn under noen nasjonal domstols kompetanse. Det er åpenbart at en avgrensning i forhold til de ordinære domstoler må finne sted.

I den nordiske avtale om Ministerrådets sekretariater og deres rettslige stilling slås det fast i art. 2 at sekretariatene kan være part i retts-

saker. Siden noe nordisk domstolorgan foreløpig ikke er opprettet må meningen ha vært at det er tenkt på rettssaker for de ordinære domstoler.

Det kan neppe være tanken bak det aktuelle medlemsforslag at sekretariatene for fremtiden bare skal kunne være part i tvister som skal avgjøres av det foreslåtte nordiske domstolorgan. En privatperson som har inngått en privatrettslig kontrakt med et av sekretariatene må f. eks. fortsatt ha anledning til å anlegge sak vedrørende kontraktsbrudd for de ordinære domstoler.

I medhold av den nevnte avtales art. 14 er det opprettet en voldgiftsnemnd for behandling av tvister om fortolkning eller anvendelse av ansettelsesavtaler vedrørende personale i sekretariatene. Dette synes å være et område som eventuelt kunne overtas av det foreslåtte domstolorgan, men det kan vel være et spørsmål om en ikke er like tjent med den eksisterende voldgiftsordning.

Når det gjelder offentlighetsprinsippets gjennomføring hos sekretariatene, synes det ikke urimelig at tvister i denne forbindelse avgjøres av et organ som foreslått, idet en her i første rekke har å gjøre med dokumenter av felles nordisk interesse. At en nasjonal domstol skal ha kompetanse i slike saker kan nok fortone seg som lite ønskverdig.

Et annet vesentlig spørsmål som det må tas stilling til er om det påtenkte organ skal ha rådgivende eller avgjørende myndighet, og i sistnevnte fall hvorvidt overprøving av avgjørelsen skal kunne finne sted. Dessuten må bl. a. organets sammensetning, prosedyreregler o. s. v. vurderes.

I og med at sekretariatene selv kan være part i en tvist, synes det noe betenkelig når det foreslås at de praktiske spørsmål (i forbindelse med tvistene?) skal ivaretas av Ministerrådssekretariatet.

Det bør overveies om det ikke bør finne sted et møte mellom representanter for de to faginstanser i saken, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet, med det siktepunkt å avklare de prinsipielle spørsmålene i forbindelse med medlemsforslaget.

Oslo, 14. september 1977

For Utenriksministeren

Kåre Dæhlen
Underdirektør

Arne R. Walther
Konsulent

S v e r i g e

Justitiekanslern:

Min erfarenhet av Nordiska rådet, dess institutioner och arbetsformer är tyvärr helt obefintlig. Jag har därför svårt att bilda mig en uppfatt-

ning om behovet av ett organ med de föreslagna uppgifterna. Det förefaller mig emellertid som om behovet skulle vara mera teoretiskt än praktiskt, möjligen med undantag för de frågor som 1975 föranledde juridiska utskottet att uttala sig för ett organ med uppgift att avgöra tvister rörande offentlighetsprincipens tillämpning hos Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets sekretariat. Vad särskilt gäller arbetsrättsliga tvister torde behovet av en domstolsprövning kunna med fördel ersättas av skiljemannaförfarande. Detta kan genom lämplig utformning av skiljeklausuler utformas på ett mycket domstolsliknande sätt. Motsvarande möjligheter föreligger för övrigt även i fråga om många andra slag av tvister.

Ett organ med den begränsade uppgift som antytts i juridiska utskottets förslag 1975 skulle — utom att det möjligen fyllde en praktisk funktion — troligen inte bereda några större problem på grund av förhållandet till den nationella lagstiftningen. Detta kan däremot befaras när det gäller ett domstolsorgan med den vidsträckta kompetens som föreslås i det nu aktuella medlemsförslaget.

Jag är alltså tveksam om behovet av ett organ med de föreslagna uppgifterna och förutser olika svårigheter när det gäller att infoga organet i de olika medlemsländernas nationella lagstiftning. Om ett organ av föreslagen typ inrättas, uppkommer vidare ett behov av en omfattande normgivning rörande dess kompetens, procedurregler, sammansättning m. m. Det är min uppfattning att förslagsställarna underskattat svårigheterna också i denna del.

Stockholm den 28 september 1977

Ingvar Gullnäs

Bertil Werner

Arbetsdomstolen:

I medlemsförslaget upptas fråga hur rättsliga tvister bör slitas i vad avser de nordiska institutionernas relationer till omvärlden, deras inbördes förhållanden och de anställdas villkor. Arbetsdomstolen begränsar yttrandet till frågan om lämpligt organ för prövning av rättsliga tvister mellan de olika nordiska institutionerna och deras anställda, utan att därvid ingå på frågan huruvida sådana tvister tillhör någon nationell domstols kompetensområde.

Enligt avtal den 12 april 1973 om Nordiska ministerrådets sekretariat och deras rättsliga ställning skall för handläggning av tvister rörande tolkningen eller tillämpningen av anställningsavtal upprättas en skiljenämnd bestående av fem ledamöter, av vilka varje land utser en. Genom tilläggsprotokoll den 15 maj 1973 har denna bestämmelse gjorts

tillämplig även för Nordiska rådets presidiesekretariat och de där anställda. I överenskommelse den 31 januari 1974 mellan Danmark, Island, Norge och Sverige om de anställdas rättsställning vid nordiska institutioner föreskrivs beträffande tvister mellan sådana institutioner och deras anställda bl. a. att sådana tvister kan avgöras av en skiljenämnd bestående av tre medlemmar. Institutionen och vederbörande personalorganisation — eller den anställde om han är oorganiserad — utser vardera en och de sålunda utsedda utser den tredje, som tillika är ordförande.

Enligt arbetsdomstolens mening kan skiljeförfarande vara ett ändamålsenligt instrument för rättslig prövning av arbetstvister. Skiljeförfarande synes särskilt lämpligt i fall där ena parten är ett internationellt organ. För de nordiska institutioner som kan omfattas av medlemsförslaget finns möjlighet till skiljeförfarande för prövning av arbetstvister. Arbetsdomstolen anser därför att det inte finns något behov av att upprätta en särskild nordisk domstol för att slita sådana tvister. Självfallet bör man söka åstadkomma enhetliga regler om skiljeförfarande mellan de nordiska institutionerna och deras anställda, inklusive dem som tjänstgör vid Nordiska ministerrådets sekretariat och Nordiska rådets presidiesekretariat. Härvid bör uppmärksammas att de anställda vid sistnämnda institutioner enligt avtalet den 12 april 1973 och tilläggsprotokollet den 15 maj 1973 inte synes kunna påverka skiljenämndens sammansättning. Arbetsdomstolen har i ett fall (AD 35/77), där part inte kunde påverka skiljenämnds sammansättning, förklarat att parten inte borde anses bunden av skiljeavtalet.

Stockholm den 21 september 1977

Hans Stark

Jan Ljungar

Johan Lind

Svea hovrätt:

Av förslaget framgår att det under de senaste åren inom Nordiska rådet har upprättats flera fasta institutioner med heltidsanställd personal. Åtskilliga bestämmelser har tillkommit som berör den anställda personalen. Mot denna bakgrund framstår det i och för sig som naturligt att fråga uppkommit om att inrätta ett särskilt organ med uppgift att pröva tvister och behandla tolkningsfrågor beträffande bl. a. anställningsförhållanden. I likhet med förslagsställarna delar hovrätten uppfattningen att ett nordiskt samarbete på det dömande området på sikt skulle främja en i och för sig önskvärd nordisk integration inom rättslivet.

Som förslagsställarna har påpekat kräver frågan om inrättandet av en nordisk domstol ytterligare utredning.

Hovrätten vill här lämna exempel på frågeställningar som därvid uppkommer.

Ett spörsmål är om domstolens avgöranden skall vara rådgivande eller tvingande och i det senare fallet vilket organ som skall svara för verkställigheten av avgörandena. Vidare måste frågan om en nordisk domstols kompetens i förhållande till de nationella domstolarna ägnas särskild uppmärksamhet. Även domstolens arbetsuppgifter, sammansättning och arbetsformer måste utredas. I det sammanhanget har nämnts att domstolen skulle kunna bestå av två domare från varje land, utsedda av de nordiska ländernas högsta domstolar inom sig. De tvister som rör tolkning och tillämpning av rättsregler beträffande arbetstagare prövas i Sverige av arbetsdomstolen, i vilken arbetsmarknadens parter är representerade. Det borde därför övervägas om inte partsrepresentation i vart fall borde förekomma vid behandling av dessa frågor. En nordisk domstol måste självfallet ha en klart självständig ställning i förhållande till såväl Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet som till de nationella domstolarna och myndigheterna. Med hänsyn härtill kan krav bl. a. ställas på att domstolen skall ha ett eget kansli.

Inrättandet av en domstol bör föregås av en bedömning av arten och antalet ärenden som kan komma under domstolens prövning. Den personal som är fast anställd vid olika nordiska samarbetsorgan och som inte tillhör någon nationell domstols kompetensområde uppgår enligt inhämtad uppgift till drygt ett hundra personer. Ett flertal olika avtal och överenskommelser reglerar personalens rättsliga ställning; bl. a. finns bestämmelser att tvister mellan nordiska institutioner och där anställda kan avgöras av skiljenämnd.

Med hänsyn till att antalet anställda som berörs av förslaget är begränsat och då dessa för närvarande har möjlighet att få tvister rörande sina anställningsförhållanden prövade genom skiljeförfarande kan behovet av att inrätta en särskild domstol i enlighet med förslaget ifrågasättas.

I vilken utsträckning det härutöver kan förekomma tvister vid tolkning och tillämpning av övriga i förslaget omnämnda författningar kan hovrätten inte bedöma.

Hovrätten anser sammanfattningsvis att det för närvarande inte synes föreligga tillräckligt behov av en nordisk domstol i enlighet med förslaget. Frågan om tillskapandet av ett skiljeförfarande för prövning av sådana tvister som inte redan nu kan prövas av skiljenämnd borde emellertid övervägas.

Stockholm den 22 september 1977

På hovrättens vägnar

Sten Rudholm

Bertil Ekdahl

Medlemsförslag om nordisk storhamn

(Väckt av Eric Carlsson, Rolf Sellgren, Rolf Wirtén och Pekka Tarjanne)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordplan:

Nordplan vil med bakgrunn i den fremstilling som er gitt (A 504/t) støtte at en ny utredning foretaes. Ved utredning av ulike alternativ bør det etter Nordplans mening i tillegg til de rene transportøkonomiske vurderinger også beaktes de regionalpolitiske effekter.

Uttalelsen er gitt på Nordplans vegne av professorene Per Andersson og Gunnar Olsson.

Stockholm den 28 september 1977

Per Andersson
Forstander

Nordisk kommitté for transportøkonomisk forskning (NKTF):

NKTF:s oppgitt är att samordna den transportøkonomiska forskning-
en i de nordiska länderna och stimulera utvecklandet av en gemensam
forskningssmiljö. I enlighet med den nordiska transportöverensommel-
sen bistår NKTF Nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor
(NÄT) i dess verksamhet.

Som ett led i detta arbete arrangerade NKTF år 1974 konferensen
"Hamn- och sjöfartsutvecklingen i Norden". Konferensen samlade ca
45 deltagare från de nordiska länderna representerande hamn- och sjö-
fartsmyndigheter, transportörer, befraktare och forskningsinstitutioner.
Under konferensen behandlades bl. a. följande punkter:

- hamnplanering mot bakgrund av övrig trafik- och samhällsplane-
ring,
- styrning av hamnutbyggnad på nationell nivå,
- konsekvenser för hamnplanering av den tekniska utvecklingen av
transportmedel och hanteringsutrustning,
- hamnorganisation och organisationsteori.

Material från denna konferens finns samlat i NKTF:s publikation
nr 18.

Efter denna konferens har kommittén kunnat konstatera att vissa forskningsinsatser i frågan har skett. Den transportekonomiska forskningen i de nordiska länderna kan emellertid anses som relativt svagt utvecklad när det gäller hamn- och sjöfartsfrågor.

Den utredning som på uppdrag av Nordiska rådet företogs 1969 om Norden som en gemensam lokaliserings- och kommunikationsregion (NORDTRANS, *NU 1969: 13*) måste innan den kan ligga till grund för ett eventuellt ställningstagande till den lämpligaste hamnstrukturen i Norden kompletteras och revideras i vissa avseenden. En utredning av den art som föreslagits i motionen skulle kunna fylla en viktig funktion genom att initiera olika FoU-aktiviteter på nordisk basis och allmänt förbättra kunskapen om hithörande frågor.

Å andra sidan kan i den aktuella frågeställningen följande konstateras. Hamnstrukturen i Norden utformas successivt genom ett komplicerat samspel av mer eller mindre påverkbara faktorer av såväl teknisk, ekonomisk, organisatorisk som politisk karaktär. Möjligheterna kan härigenom anses begränsade att genom en utredning med åtföljande rekommendation i Nordiska rådet styra utvecklingen mot en viss hamnstruktur. I sammanhanget bör vidare nämnas att den i Sverige nyligen tillsatta sjöfartspolitiska utredningen har att särskilt studera den transoceaniska linjetrafiken varvid naturligen även frågan om Göteborgs hamns konkurrensförmåga kommer att diskuteras.

Mot denna bakgrund ifrågasätter kommitténs flertal medlemsförslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att låta företa en utredning om den lämpligaste hamnstrukturen i Norden med hänsyn till den transoceaniska trafiken och därvid särskilt beakta frågan om en nordisk centralhamn för containertrafik. Kommittén vill emellertid understryka att om Nordiska rådet har för avsikt att avge en rekommendation om den framtida hamnstrukturens utformning så bör detta grundas på ett allsidigt underlagsmaterial framtaget på gemensam nordisk basis. NKTF ställer sig positivt till att i någon form medverka när det gäller planering och uppläggning av forsknings- och utredningsarbeten på området.

Stockholm den 15 september 1977

Nordisk kommitté för transportekonomisk forskning

Per Jönsson

Ordförande

NordREFO:

— — — NordREFO är ett samarbetsorgan för forskning inom regionalpolitikens område mellan de nordiska länderna. Eftersom Nord-

REFO inte för närvarande har särskilda studier på gång på det aktuella området beslöt NordREFO att inte avge ett yttrande över förslaget.

Stockholm den 29 september 1977

För Nordiska arbetsgruppen för regionalpolitisk forskning

Soili Aintila
Sekreterare

Scandinavian Airlines System, SAS:

Den fremtidige havnestruktur i Norden inklusive strukturproblemer i sjöfarten vil, etter SAS' oppfatning, bare i begrenset utstrekning påvirke flyfraktens utvikling. Dog finnes visse prinsipielle likheter i de problemstillinger vi står overfor.

Det synes klart å være i det skandinaviske næringslivs interesse at et system av regelbunden flytrafikk bygges opp direkte til og fra de angjeldende land, det være seg til og fra et eller flere samlepunkter eller direkte til og fra punkter som selv genererer trafikk som gir tilstrekkelig trafikkunderlag for egne ruter.

En avledning av trafikk som samlastes på kontinentet for videre befordring til tredje land, kan kun svekke underlaget for etablering av regulære flyfraktforbindelser. Det synes som om sjöfarten står overfor en lignende problemstilling.

SAS stiller seg derfor positiv til den foreslåtte utredning.

Bromma 12. september 1977

Knut Hagrup
President

Nordisk Speditørforbund:

Der er indhentet udtalelser fra de nationale speditørforbund, og der vedlægges kopi af udtalelser fra Finland og Sverige (se nedan). Fra *norsk side* anføres, at man ikke anser spørsmålet om en nordisk storhavn for modent til afgørelse, hvorfor man ikke vil støtte forslaget. For *Danmarks* vedkommende gælder, at de igangværende overvejelser om en fast forbindelse Helsingør/Helsingborg og Sjælland/Fyn samt tildels også Lolland/Femern gør en stillingtagen på nuværende tidspunkt yderligere vanskelig.

Situationen er således, at forbundets medlemmer står splittet i dette anliggende, idet kun Sverige vil støtte det fremsatte medlemsforslag helhertet. Vi beklager, at det derfor ikke er muligt på indeværende tidspunkt at formulere et entydigt standpunkt til forslaget, men har dog

ment at ville fremlægge det fremkomne materiale til evt. brug for Rådets overvejelse.

København, den 30. september 1977

Hans O. Christiansen

D a n m a r k

Ministeriet for offentlige arbejder:

I denne anledning oversendes hermed fotokopi af de fra handelsministeriet og miljøministeriet (*se nedan*) modtagne udtalelser af henholdsvis 12. september og 1. september 1977, hvortil man henviser. Indenrigsministeriet og økonomiministeriet, der ligeledes er hørt, har telefonisk oplyst, at de ikke har bemærkninger i sagens anledning.

Ministeriet for offentlige arbejder kan for sit vedkommende tilslutte sig det af handelsministeriet og miljøministeriet udtalte og finder således at måtte tage afstand fra tanken om en ny undersøgelse af det eventuelle grundlag for en nordisk storhavn. Fra dansk side vil man i hvert fald ikke kunne bidrage til en sådan undersøgelse, forinden der her i landet er udarbejdet en landshavneplan, d. v. s. først om ca. 2—3 år. Baggrunden herfor er dels, at det materiale, som arbejdet med udarbejdelse af en landshavneplan vil frembringe, vil være nødvendigt arbejdsmateriale, dels, at det fremsatte medlemsforslag er ret ressourcekrævende, og man må fra dansk side prioritere landshavneplanen frem for undersøgelserne om nordisk storhavn. Det tilføjes, at hjemmelen til udarbejdelse af landshavneplan findes i Havneloven, som trådte i kraft den 1. oktober 1976, og arbejdet er netop blevet påbegyndt.

København, den 21. oktober 1977

P. m. v.

J. L. Halck

Handelsministeriet:

I denne anledning skal man med henvisning til den af Nordisk Råd i 1969 foretagne udredning "NORDTRANS" om Norden som en fælles lokaliserings- og kommunikationsregion — Nordisk udredningsserie 1969: 13 — meddele, at handelsministeriet for sit vedkommende må stille sig tvivlende over for nytten af inden for Nordisk Råd at tage spørgsmålet om etablering af en nordisk storhavn op på ny.

København, den 12. september 1977

P. m. v.

O. Müller

E. Lysgaard

Miljøministeriet:

Forslaget henviser til NORDTRANS-betænkningen fra 1969 (*NU 1969: 13*) om samme emne og finder, at der bør ske en ajourføring og supplerung af dette arbejde. Miljøministeriet skal i den sammenhæng henviser til de — til dels kritiske — bemærkninger, der dengang blev afgivet af boligministeriet den 12. januar 1970 (*se Bihang*).

Som det også anføres i medlemsforslaget, kan konklusioner i disse spørgsmål imidlertid ikke drages på grundlag af NORDTRANS-betænkningen; det kræver et nyere materiale. Siden dengang er således containertransporten vokset kraftigt, ikke blot med skib, men også med jernbane og lastbil. Der må desuden regnes med en forskydning af konkurrenceforholdene transportarterne imellem, og endelig er Danmark ene af de nordiske lande kommet i EF.

Med den nye havnelov, der trådte i kraft den 1. oktober 1976, er der skabt grundlag for en dansk havneplanlægning. I bemærkningerne til lovforslaget hedder det om landshavneplanen, at den "skal vise den forventede udvikling til enhver tid inden for den havnetrafikale sektor samt angive rammerne for de forventede havneudvidelsers konkrete gennemførelse med hensyntagen til fornøden forbindelse til landtrafik-siden (veje og jernbaner), indpasning i byudvikling og lands- og regionplanarbejdet".

De disponible danske ressourcer bør i den kommende tid koncentreres om denne havneplanlægning, og det grundmateriale og de resultater, som tilvejebringes i denne forbindelse, må antages at være en nødvendig forudsætning for et dansk bidrag til en nordisk undersøgelse som den foreslåede.

Umiddelbart forekommer det derfor mest hensigtsmæssigt at tilrettelægge eventuelle nordiske overvejelser således, at de finder sted i forlængelse af de danske, og under alle omstændigheder bør de nordiske overvejelser tilrettelægges på en sådan måde, at det grundmateriale, der skal benyttes dertil, i så vid udstrækning som muligt svarer til, hvad der skal benyttes i dansk havneplanlægning.

Hertil kommer, at den foreslåede undersøgelse må antages at være ret ressourcekrævende, idet den i givet fald ikke blot bør tage stilling til, om der er fordele forbundet med en nordisk samordning af den transocean containertrafik, men også klarlægge, i hvilken udstrækning en sådan samordning overhovedet er praktisk mulig og da på hvilken måde.

Det kræver overvejelser af vidt forskellig art, både med hensyn til den internationale skibstrafik og med hensyn til tilbringertrafikken.

Ved en belysning af, om der er fordele ved en koncentration på færre havne, bør ikke blot tilbringertrafikens direkte omkostninger indgå, men også de indirekte, herunder en vurdering af, i hvilken ud-

strækning der kan blive tale om forøget miljømæssig belastning og om øget energiforbrug. De nuværende forhold i bl. a. Københavns og Århus havn giver utvivlsomt anledning til en del miljømæssige gener. Øget trafikintensitet, eksempelvis på kystbanen, vil derimod kunne medføre andre, øgede gener.

For så vidt angår de fredningsmæssige og rekreative aspekter ser man sig ikke på det foreliggende grundlag i stand til at fremsætte kommentarer.

Af hensyn til de begrænsede arbejdskraftressourcer, og for at Danmark kan bidrage med et relevant materiale, forekommer det således hensigtsmæssigt generelt at udskyde de nordiske overvejelser, til den danske havneplanlægning er betydelig længere fremme. Derimod kan det overvejes, om det er muligt at udskille enkelte emneområder, som med respekt for de ovennævnte hensyn kan tages op hurtigere.

København, den 1. september 1977

P. m. v.

E. b.

Marianne Winther

BIHANG

Yttrande över NORDTRANS-utredningen (NU 1969: 13)

Foranlediget af en henvendelse fra handelsministeriet har boligministeriet i en skrivelse af 3. december 1969 anmodet landsplanudvalgets sekretariat om en udtalelse over "NORDTRANS-Norden som en fælles lokaliserings- og kommunikationsregion".

På basis af en analyse af det hidtidige udviklingsforløb og ud fra antagelser om det fremtidige transportarbejdes størrelse og sammensætning tegner betænkningen et billede af det fremtidige udviklingsforløb inden for de enkelte dele af transportsektoren, først og fremmest vedrørende godstransporten. På to punkter munder gennemgangen ud i direkte forslag, et om en fællesnordisk havn for oversøisk enhedslastgoods, et om en fællesnordisk fragtlufthavn. Det sandsynliggøres, at der kan opnås væsentlige besparelser i investering og drift ved gennem en bevidst samordning og fælles tilrettelæggelse landene imellem at bringe forslagene til udførelse. Alternativet giver en langsommere og mindre fuldstændig tilpasning til et optimalt mønster, med mulighed for fejlinvesteringer.

Betænkningen er et værdifuldt arbejde, som man må håbe vil blive videreført, ligesom der er al mulig grund til at fremme behandlingen af de stillede forslag, dels ved at der foretages uddybende undersøgelser, dels ved klarlæggelse af, hvilke midler det vil være nødvendigt at bringe i anvendelse, hvis en sådan politik skal gennemføres. Der tænkes her især på, hvorledes man kan sikre den nødvendige samordning af den offentlige transportvirksomhed opdelt på mange, selvstændigt dis-

ponerende organer, og hvorledes man kan fremme dannelsen af fællesnordiske private transportvirksomheder og samarbejdet mellem transportvirksomheder på nordisk plan.

Betænkningen finder ud fra opstillede antagelser om udviklingen, at der er reelt grundlag for én og kun én nordisk havn for oversøisk gods- trafik og peger i den forbindelse på Göteborg.

En beregning af omkostningsforskellene mellem at anvende fødelinier til Rotterdam og sejle direkte fra Göteborg falder klart ud til fordel for Göteborg.

Man har imidlertid ikke taget den højere frekvens i Rotterdam og dermed tidsgevinster i beregning, uanset at dette forhold for producenter med stramme leveringsfrister og væsentlig kapital bundet i leveret gods på baggrund af den hidtidige udvikling må antages at være af betydning, ligesom den intensivere udnyttelse af havnemateriellet skulle give basis for lavere havneudgifter i Rotterdam.

Man har regnet med samme skibsstørrelse i den transoceaniske trafik, uanset at der på de oversøiske ruter fra Rotterdam og andre store kontinentale havne må antages at være så store trafikmængder, at man dér til forskel fra Göteborg kan benytte større skibstyper, uden at det går ud over hyppigheden, og formentlig dermed kan opnå billigere transport.

Endelig har man regnet med, at feedertransport går med skib fra Göteborg. I betragtning af, at en stigende del af godset, der er egnet til enhedslaster, transporteres med lastbil og jernbaner mellem Norden og kontinentet, ville det være naturligt at undersøge et alternativ baseret på landtransport, især såfremt der hurtigt etableres faste forbindelser over Øresund og Østersøen. Ud over tidsgevinsterne ved højere frekvenser i Rotterdam foregår landtransporten med større hastighed, og der vil desuden ofte være tale om, at den samlede tilbagelagte strækning er kortere og mere direkte.

Ligeså det var ønskeligt at foretage videregående undersøgelser vedrørende den nordiske oversøiske godstrafik og inddrage transporttiden i vurderingen, var det ønskeligt at undersøge godstrafikken mellem Norden og det øvrige Europa og den kommende fordeling heraf mellem skibsfart, baner, lastbiler og fly og også her undersøge virkningerne af de foreslåede faste forbindelser. De godsmængder i denne trafik, som er egnet til enhedslaster, er af betydelig større omfang end i den oversøiske trafik, og en samordning af denne trafik på fællesnordisk plan kunne tænkes at rumme betydelige fordele.

Den del af enhedslastgodset, der fortsat vil benytte søvejen, vil formentlig koncentrere sig om væsentlig færre havne end idag. For den hurtige godstrafik på England kunne man tænke sig, at Esbjerg fra store dele af det sydlige Sverige var at foretrække fremfor Malmö og Göteborg.

For søtrafikken til havnene på det europæiske fastland kan undersøgelser i fortsættelse af, hvad der tidligere har været omtalt i pressen, muligvis afdække fordele ved et fællesnordisk linienet.

Fordelingen af godstrafikken mellem Norden og det øvrige Europa på baner og lastbiler er i høj grad bestemt af afgifter og tilladte dimensioner for lastbiler og af jernbanetaksterne og kræver en samfundsøkonomisk vurdering. Såvel hertil som til de enkeltarbejdsopgaver inden for samme emnekreds, som er opregnet i appendix B, vil man kunne støtte sig til de overvejelser, der foregår på nationalt plan, i Danmark i

trafikkommissionen. Desuden vil resultaterne påvirkes af betingelserne i de lande, godset passerer (fællesmarkedets transportpolitik).

I hovedteksten understreges, at transportsektoren ikke må betragtes isoleret, men ses i relation til øvrig virksomhed, herunder lokaliseringsdispositioner. I et særligt appendiks behandles de særlige problemer i grænseregionerne, hvor det er af betydning dels at koordinere på tværs af grænsen, dels at samordne de trafikale dispositioner med den almindelige regionale planlægning. Gennem en sådan samordning af trafik anlæg og bebyggelse kan transportbehov og trafikinvesteringer formindskes. Danmark berøres af disse problemer i Øresundsregionen. Det omfang, integrationen på tværs af Sundet må forventes at få, og den betoning, regionen har for hele Norden, gør det særligt nødvendigt her at finde frem til organisatoriske rammer, der bedst muligt sikrer, at Øresundsregionens udvikling ledes med en samlet planlægning som beslutningsgrundlag.

København, den 7. januar 1970

Anders Svarre

Provinshandelskammeret:

Provinshandelskammeret skal vedrørende ovennævnte forslag meddele, at man efter vor opfattelse næppe vil kunne modsætte sig, at der foretages en undersøgelse af den foreslåede art, men vi tilføjer, at der set med danske øjne næppe kan siges på indeværende tidspunkt at være behov for en sådan undersøgelse, al den stund det i 1976 nedsatte landshavneråd i løbet af kort tid skal begynde udarbejdelse af en landshavneplan i Danmark.

Såfremt forslaget måtte blive vedtaget i Nordisk Råd og undersøgelsen iværksat, må vi indtrængende henstille, at der fra dansk side ikke på noget tidspunkt tages stilling til undersøgelsens eventuelle resultat, før førnævnte danske landshavneplanlægning er afsluttet.

København, den 15. september 1977

Mogens Aasted

B. Kremer

Industrirådet:

— — — udtale, at man stiller sig tvivlende til nytten af inden for Nordisk Råd at tage spørgsmålet om etablering af en nordisk storhavn op på ny — jfr. den af Nordisk Råd i 1969 foretagne udredning "Nordtrans" om samme emne.

Industrirådet skal i øvrigt henlede opmærksomheden på vor nye havnelov, der trådte i kraft den 1. oktober 1976, og som bl. a. giver regler for en dansk havneplanlægning. De indledende skridt til denne

planlægning er så vidt Rådet bekendt allerede taget, og man vil finde det rimeligt, at man afventer resultatet af dette planlægningsarbejde, forinden en eventuel nordisk udredning vedrørende behovet for en storhavn iværksættes.

For nærværende er tanken om etablering af en sådan storhavn uden for Danmark ikke særlig tiltrækkende under henvisning til de mulige uheldige konsekvenser, en sådan storhavn vil få for de danske basis-havne, København og Århus. Skulle Nordisk Råd imidlertid beslutte at iværksætte udredningen, vil Industrirådet finde det rimeligt, at repræsentanter for de nordiske Shippers' Councils inddrages i arbejdet.

København, den 20. oktober 1977

Ove Munch

Johs. Reeckmann

Sammenslutningen af danske havne:

— — — skal sammenslutningen udtale, at man ikke har noget imod, at der foretages en fornyet undersøgelse til supplerung af Nordtrans-rapporten fra 1969.

Sammenslutningen finder imidlertid, at den nordiske havneplanlægning i hvert fald fra dansk side bør afvente — eller koordineres med — den kommende danske landshavneplan, ligesom man skal pege på hensynet til en eventuel harmonisering af havnepolitikken inden for EF-landene.

København, den 27. oktober 1977

John Jensen

Københavns Frihavns-Aktieselskab *hänvisar i skrivelse den 1 september 1977 till yttrande från Havnevæsenet av den 19 juli 1977 (se nedan).*

Københavns Havnevæsen:

— — — skal man foreløbig udtale, at man i princippet ikke har noget at erindre imod, at der foretages en fornyet udredning til supplerung af NORDTRANS-rapporten.

I øvrigt mener havnevæsenet, at spørgsmålet er så vigtigt, at det bør behandles af Landshavnerådet, og det forekommer os rigtigt, at der ikke kun tages hensyn til en nordisk plan, førend der for Danmarks vedkommende foreligger en landshavneplan. Hertil kommer, at der i juni

måned har været afholdt et plenarmøde mellem de vigtigste havne inden for EF, hvor det blev vedtaget, at man skulle fortsætte med drøftelserne om en eventuel harmonisering af havnepolitikken inden for EF-landene og i det hele taget bestræbe sig på at få visse løsninger af fælles problemer.

København, den 19. juli 1977

Eigil Andersen

Danmarks Rederiforening:

— — — at udtale sin tvivl om rimeligheden af at ofre ressourcer på en fornyet undersøgelse af de nordiske havneproblemer med det formål at understøtte kræfter, der søger at centralisere den oversøiske containertrafik på en enkelt nordisk havn. Det er for Danmarks Rederiforening af væsentlig betydning, at de nordiske landes havnepolitik er fleksibel og i videst muligt omfang tillader konkurrence mellem de større havne, så at berørte rederiers og afskiberes interesser kan varetages ud fra kommercielle hensyn, der bygger på såvel kortsigtede som mere langsigtede vurderinger af pris- og omkostningsrelationer.

København, den 13. september 1977

Danmarks Rederiforening

P. d. v.

Jørgen Holck

F i n l a n d

Ministeriet för inrikesärendena:

Den tidigare utredningen i saken "Norden som en gemensam lokaliserings- och kommunikationsregion" (NORDTRANS, NU 1969: 13) ter sig inte längre aktuell i de ändrade ekonomiska förhållandena och under de nuvarande marknadsutsikterna. Nordiska rådets rekommendation att ministerrådet skulle låta företa en utredning om den lämpligaste hamnstrukturen i Norden bör därför anses vara ändamålsenlig.

Den utredning som kommer att göras borde inte inskränka sig till frågan om, huruvida det är lönande och i allmänhet möjligt att koncentrera de nordiska sjötransporterna till och från transoceaniska områden till en eller flera hamnar. I utredningen borde man även framföra de verkningar en sådan koncentration skulle medföra för respektive nor-

diska länders sjöfarts- och hamnfunktioner: vilka förändringar det skulle förutsätta i respektive länders fartygsbestånd, i arbetsfördelningen mellan olika hamnar, i hamnanläggningarna o. s. v. Likaså borde man utreda de väsentliga förändringar detta skulle medföra för näringslivet, de olika trafikformerna, sysselsättningen o. s. v.

I Finland är största delen av hamnarna kommunalt ägda. För att kommunerna skulle kunna anpassa sina egna planer om utvecklandet av hamnarna till allmänna utvecklingsutsikter bör ovan avsedd utredning anses vara oundgänglig.

Helsingfors den 29 september 1977

Eino Uusitalo

Minister för inrikesärendena

Eero Saario

Avdelningschef

Trafikministeriet¹:

— — — konstaterar trafikministeriet att förslaget närmast utgör en sjöfartspolitisk fråga och att sjöfartspolitiken inte hör till trafikministeriets verksamhetsområde.

Då sjötrafikens centralisering i en eventuell storhamn å andra sidan skulle ha kraftiga verkningar på landtransporterna bl. a. genom att framkalla en stor matartrafik till en dylik hamn, borde man i samband med undersökningen beakta bildandet av transportkedjor som en helhet.

Trafikministeriet anser därför att om den föreslagna undersökningen genomförs, borde de olika alternativens verkningar klarläggas beträffande inte endast båttrafiken och hamnfunktionerna utan också landtrafiken inom varje land. Först då skulle man kunna åstadkomma en helhetsbild av ändringarnas inverkan på exempelvis finska transportförhållanden.

Helsingfors den 11 oktober 1977

Reino J. Auvinen

Kanslichef

Handels- och industriministeriet¹:

— — — har ingenting att anmärka emot att Nordiska rådet låter företa en utredning om den lämpligaste hamnstrukturen i Norden. Ministeriet anser dock att man vid utförande av utredningen icke får ge

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

företrädare för något speciellt alternativ och att man borde även ange de för- och nackdelar som de olika lösningsmodellerna innebär för varje nordiskt land.

Helsingfors den 4 oktober 1977

Bror Wahlroos
Kanslichef

Sjöfartsstyrelsen¹:

Sjöfartsstyrelsen anser den föreslagna utredningen nödvändig och understryker, att utredningen borde på nationell nivå klarlägga bl. a., vilken andel Finland hade i den nordiska storhamnens transoceaniska trafik och vilka möjligheter vårt land har att i framtiden utveckla egen transoceanisk trafik, till exempel genom att öka laststorlekar. Investeringarna i anslutning till inrättandet av den nordiska storhamnen och andra alternativ bör också kartläggas på nationell nivå.

Helsingfors den 27 september 1977

Tauno Niklander
Kansliavdelningens chef, överdirektör

Paul Autio
Ekonomisekreterare

Centralhandelskammaren:

— — — Efter att ha inbegärt landets handelskamrars yttranden i frågan framför Centralhandelskammaren som sin åsikt värdsamt följande.

På Nordiska rådets initiativ lät man redan år 1969 göra en s. k. NORDTRANS-utredning, i vilken man granskade Norden som ett gemensamt område visavi näringsliv och trafik. I utredningens rekommendationer rörande hamnar konstaterade man, att det nordiska varuunderlaget skulle räcka till endast en nordisk storhamn, vars nyttjarunderlag och funktionella möjligheter grundligare borde utredas. På basen av utredningar, som bör anses vara rätt så anspråkslösa, beslöt man nu i NORDTRANS-utredningen att preliminärt rekommendera Göteborg som nordisk storhamn.

Vid den nordiska remissbehandlingen framfördes kritiska synpunkter på att de preliminära beräkningarna ensidigt gällt Göteborg och att relevanta alternativ inte utretts tillräckligt. Med tanke härpå kunde det vara motiverat att låta göra en ny utredning, varvid man kunde eliminera tidigare brister och även i övrigt uppmärksamma den utveckling, som skett på 1970-talet. Å andra sidan kan man på basen av de fakta, som redan står till buds, för de finska sjötransporternas del konstatera,

¹ Yttrandet översatt från finska.

att en nordisk storhamn i någon till Göteborg alternativ utformning knappast skulle tillföra Finlands sjötransporter och utrikeshandel sådan fördel, som skulle kompensera de nackdelar, vilka hör samman med en samnordisk lösning och som skulle motivera en ny utredning.

Den största delen av importtransporterna sjövägen till Finland består av bränsle- och råmaterial med relativt stora fartyg, för vilkas del en omlastning inte vore förnuftig ur teknisk-ekonomisk synpunkt. Beträffande annan transport kunde en omlastning i en nordisk storhamn tekniskt-ekonomiskt komma i fråga enbart beträffande den relativt ringa importen i stora enheter från avlägsna länder.

Av Finlands export sker största delen av sjötransporterna som direkta skeppningar med rätt så stora fartyg direkt till inköpländerna. Huvuddelen är export av s. k. bulk-gods till relativt närbelägna marknadsområden, varvid den eventuellt billigaste sjötransporten genom omlastning i Göteborg i ännu större fartyg inte skulle uppväga de höga omlastningskostnaderna. Finlands sjötransporter till avlägsna marknadsområden kommer eventuellt att öka i framtiden, men den sannolika utvecklingen härvid är, att våra laster koncentrerar sig på de allt fåtaligare storhamnarna på den europeiska kontinenten, till vilka även annan exporttrafik koncentrerar sig.

1. Det nuvarande systemets fördelar framom det föreslagna är enligt Centralhandelskammarens åsikt följande handelsmässiga synpunkter:

- De större möjligheter avskepparna har att välja fartyg och rutt samt försäljnings- och skeppningsalternativ jämfört med den nordiska storhamnsmodellen.
- Större självständighet och mindre benägenhet för störningar på grund av eventuella strejker, arbetsstopp och dylikt i andra hamnar.
- Större oberoende av lastens hanteringskostnader i transithamnarna. Dessutom finns på den europeiska kontinenten redan effektiva transit-hamnar, vilka anlitas av den finska exporten. För en nordisk storhamn kunde knappast ett tillräckligt stort varuunderlag uppbibras, för att man skulle kunna tävla med de kontinentala storhamnarna i fråga om linje- och turtäthet.

2. Enligt Centralhandelskammarens åsikt stöder även följande tekniska synpunkter det nuvarande systemets företrädare:

- Största delen av den transoceaniska containertrafiken till Finland och från Finland till andra länder sköts redan nu som transittrafik. Mellanlastningshamnarna är belägna i Tyskland, Holland, England och Sverige.
- Transport av lösgods av bulk-typ med mellanlastningar ger i allmänhet en svag ekonomisk utdelning. Transport av annat lösgods t. ex. personbilar med omlastning innebär en anmärkningsvärd risk för skador på godset.

På basen av det ovan anförda konstaterar Centralhandelskammaren, att en nordisk storhamn inte skulle tillföra Finlands utrikeshandel och

dess sjötransporter sådan fördel, som kunde kompensera olägenheterna och motivera de tilläggsinvesteringar inom det inhemska fartygsbeståndet och i de inhemska hamnarna som erfordras för att nyttja en nordisk storhamn. På grund härav anser Centralhandelskammaren, att det i medlemsförslaget framförda initiativet till en teknisk-ekonomisk utredning rörande möjligheterna att grunda en nordisk storhamn vara opåkallade.

Helsingfors den 3 oktober 1977

Centralhandelskammaren

Henrik Gestrin

Viceordförande

Sakari Yrjönen

Verkställande direktör

Järnvägsstyrelsen:

Enligt förslaget borde utvecklingsmöjligheterna av den nordiska hamnstrukturen utredas. Ett alternativ skulle bestå i att utveckla det nuvarande systemet, i vilket godset som skall anlita oceanbefordran transporteras till kontinentens stora oceanhamnar. Det andra alternativet skulle bestå i att utveckla en egen stor oceanhamn inom de nordiska länderna för att tillgodose oceantrafikens behov. Enligt förslaget skulle man då särskilt uppmärksamma och utreda frågan om en centralhamn för den nordiska containertrafiken.

Även om utredningen givetvis skulle koncentrera sig på hamnar och båttrafik, borde den också innefatta helhetsplaneringen av transportkedjor, ty ifall sjötrafiken centraliseras i en storhamn blir respektive landtransportströmmar till en dylik hamn kraftigare.

Med hänsyn till Finlands geografiska läge och de ringa järnvägstransportmängderna västerut, torde utvecklingen av en nordisk storhamn inte direkt påverka järnvägarnas verksamhet i någon större omfattning. Däremot ifall en dylik storhamn skulle påkalla en centralisering av matartransporterna och hamnfunktionerna även i Finland, skulle ärendet från statsjärnvägarnas synpunkt vara av betydelse. Därför anser järnvägsstyrelsen att ifall förslaget till utredning godkännes och verkställes, borde påföljderna av nämnda alternativ noggrant kartläggas beträffande såväl båttrafiken som även hamnfunktionerna inom landtrafiken. Först då skulle man kunna få en helhetsbild av påföljderna av dessa ändringar och av deras inverkan på exempelvis Finlands transportförhållanden.

Helsingfors den 30 september 1977

H. Römer

T. f. generaldirektör

P. Virkkunen

T. f. direktör för ekonomiavdelningen

Industrins centralförbund:

Huvuddelen av Finlands sjöexport och -import sker i form av direkta skeppningar genom finska hamnar. Detta gäller även den transoceana trafiken. Den del av den transoceana trafiken, som det är ändamålsenligt att sköta såsom matartrafik, transporteras genom de europeiska huvudhamnarna för den transoceana trafiken. Göteborgs hamn används i sistnämnda trafik i den mån som det är ekonomiskt motiverat med beaktande av övriga transportalternativ.

Då det är uppenbart att användningen av den nordiska storhamn, som i medlemsförslaget avses, inom den finska export- och importtrafiken inte kommer att öka väsentligt från nuvarande, anser förbundet verkställande av den föreslagna utredningen med tanke på den finska utrikeshandelns transporter inte angeläget. Om man likväl bestämmer sig för att utföra en dylik utredning borde befraktare vara med i dess planering och verkställande.

Helsingfors den 19 september 1977

Industrins centralförbund

Juhani Ristimäki

Finlands hamnförbund¹:

---

1. Utredningsförslaget

Såsom det konstateras i medlemsförslaget, har förhållandena förändrats så mycket under ett årtionde, att NORDTRANS-utredningen inte mera är aktuell. Det är alltså motiverat att företa en ny utredning.

2. Några synpunkter på utredningens mål

2.1. Utredningen bör inte ta det för givet, att en sådan hamn behövs och att utredningen därför skulle gälla endast det förmånligaste genomförandesättet. Ställningen och nivån av Finlands egna hamnar bör inte försvagas genom att man förbinder sig för mycket till en transportlösning. I hamnplaneringen bör man även i fortsättningen bereda sig för att exportgodset kan skickas från Finland med direkta skeppningar och med den mest ekonomiska fartygsstorleken.

2.2. Transporterna utvecklas naturligt hela tiden. För närvarande transporteras från Finland gods till Mellaneuropa och Skandinavien för omlastning. På exportsidan torde Göteborg vara den viktigaste hamnen och Hamburg på importsidan.

Omlastningshamnarna torde få sådana inkomster av denna trafik, att

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

de själva hela tiden försöker skaffa mera trafik, i synnerhet när åtminstone i Mellaneuropa staten aktivt stöder hamnarnas utveckling.

När utredningen pågår behövs bl. a. kontakter till Finlands hamnar. Finlands hamnförbund anser, att det som kontaktorgan för vårt lands hamnar har de bästa förutsättningarna att fungera som kontaktorgan även här.

Helsingfors den 3 oktober 1977

För Finlands hamnförbunds styrelses vägnar

Gunnar Smeds

Lasse Terho

Finlands rederiförening:

---

1. Förslag om utredning

Då snart ett decennium förflutit sedan NORDTRANS-utredningen, finns det ej anledning att från finsk sida motsätta sig medlemsförslagets hemställan om att Nordiska ministerrådet skulle låta företa den begärda utredningen. Finlands rederiförening ger därför förslaget sitt stöd.

2. Allmänna kommentarer till idén om en storhamn

Redan i detta skede anser föreningen det befogat att kommentera idén enligt följande:

Såsom framgår av medlemsförslaget baserar sig detta på den nämnda NORDTRANS-utredningen 1969 och den utveckling med åtföljande svåra sjöfartskris som därefter ägt rum. Alternativet står som förut mellan omlastning i en central kontinenthamn eller för Finlands vidkommande omlastning i en nordisk storhamn för transocean trafik, varvid knappast andra hamnar kan komma i fråga än de på den svenska väst- och sydkusten. Under förutsättning att oceanfrakten blir densamma som till kontinenten och att på godset fallande sjöfartsavgifter ej blir högre i Sverige än på kontinenten, anser vi att en nordisk storhamn skulle vara till fördel för transporterna till Finland då godset kan vidarebefordras såväl landvägen med utnyttjande av färjelinjerna mellan Sverige och Finland som med mindre matarfartyg. Hamnen är dock endast en länk i transportkedjan, och för den gäller samma affärsekonomiska regler som för de andra. Varutransporterna styrs därför via de hamnar som ur helhetssynpunkt ställer sig ekonomiskt mest fördelaktiga. Ur konkurrenssynpunkt är det därför tillsammans med erbjuden service-nivå av betydelse, vilka avgifter som påförs av stat och kommun samt av i hamnen verkande agent- och stuveriföretag. Såsom omnämnes i förslaget, befinner sig de nordiska hamnarna kostnadsmissigt i en ofördelaktig konkurrenssituation jämfört med kontinentala hamnar, och det är därför synnerligen viktigt att kostnadsnivån i den eller de nordiska

oceanhamnar som skall betjäna Norden hålles på en konkurrenskraftig nivå, vilket förutsätter att eventuella storhamnsinvesteringar bör erhålla statliga och kommunala subsidier. Ifall det nordiska medlemsförslaget avser grundande av en gemensam nordisk storhamn med investering i hamnkostnaderna även från finsk sida, ser vi inga realistiska möjligheter för projektets genomförande.

Lastunderlaget i de nordiska länderna är tillräckligt stort för anlöp av oceanfartyg och på grund av såväl geo- som hydrografiska orsaker är kuststräckan Oslo—Helsingborg den riktiga för dessa anlöp. Frågan huruvida man skall sträva till en centralisering av oceantrafiken via en enda nordisk storhamn bör dock noga övervägas. Den uppdelning man idag har på de svenska västkusthamnarna med att vissa oceanfartyg och -linjer anlöp en hamn och andra oceanlinjer en annan hamn, förefaller vettig med tanke på de congestionproblem såväl på sjö- som landsidan, vilka en enda storhamn ofta medför. Likaså uppstår ofta brist på arbetskraft såväl på stuveri, landtransport som på den administrativa sidan betingad av att verksamheten i hamnen blir koncentrerad till dagarna runt oceanfartygens anlöp.

En oceanhamn får inte vara specialiserad enbart på containerhantering, utan bör vara kapabel att smidigt hantera allt från unitiserat och rullande gods till vanligt konventionellt styckegods. Hamnen bör vara utrustad för såväl lift-on/lift-off som roll-on/roll-off hantering. Likaså bör finnas utrustning för hantering av heavy-lift gods.

För Finlands vidkommande utgör en eller flera nordiska storhamnar icke något alternativ till matartrafiken, då det är orealistiskt att tänka sig en nordisk storhamn placerad i Finland. Matartrafiken är sålunda för vårt vidkommande ofrånkomlig och av synnerligen stor betydelse för vår handel och industri, oberoende av huruvida omlastningen till eller från oceanfartyget sker på kontinenten eller i Norden.

Helsingfors den 31 augusti 1977

Finlands rederiförening r.f.

P. Forsskåhl

L. Hagelstam

Finlands speditörförbund:

Vilka hamnar skulle över huvud taget kunna komma i fråga?

Transporterna till och från väst- och sydnorska hamnar kan trafikmässigt ej bemästras på grund av olämplig terräng. Kostnaderna för utbyggnad skulle bli enorm.

På svenska västkusten är väl det enda alternativet Göteborg, som lämpligt förutom Sverige även kan betjäna Norge och mindre lämpligt Danmark och Finland. För Danmark skulle lämpligaste hamnen vara Köpenhamn eller sydsvensk hamn, men en hamn på danska sidan skulle

medföra orimligt höga kostnader för vidaretransport till alla andra länder och en sydsvensk hamn vore fördelaktigt endast för Syd- och Mellansverige och eventuellt Sydnorge. Den centralaste hamnen vore således Göteborg.

Att beakta är dock, att t. ex. exportindustrin i norra Sverige och Finland knappast kunde använda sig av denna hamn i större skala utan anmärkningsvärda subsidier.

För Finlands del medför var och en av dessa hamnar knappast någon fördel, eftersom en matartrafik i en eller annan form i alla fall måste inrättas. Merkostnaderna vilka uppstår vid omlastning och vidaretransport från kontinentalhamnarna och delvis måste betalas i utländska valutor skulle i alla fall bestå i ungefär samma utsträckning och av Finland betalas i någon nordisk valuta.

Att beakta är att den matartrafik som nu bedrivs av Finland med finskt tonnage till kontinentalhamnar även i fortsättningen skulle måste uppehållas emedan denna icke bara betjänar transocean trafik utan även länderna på kontinenten.

För det andra kan denna matartrafik endast uppehållas under förutsättning att godsströmmen är möjligast maximal in och ut.

En transocean fördelarhamn inom Skandinavien, även med en relativt låg turfrekvens skulle i alla fall minska godsströmmen över kontinentalhamnarna. Den relativt låga turfrekvensen skulle förlänga transporttiderna och fördyra matartrafiken till och från Finland.

Det synes oss, som om denna fråga om en gemensam storhamn i Norden åtminstone från finsk sida mera behandlats av ideell samarbetsvilja än på grund av ekonomiska aspekter.

Helsingfors den 31 augusti 1977

Finlands speditörförbund r.f.

Jan-Anders Enegren

Vicehäradshövding, ombudsman

Alands redarförening r.f.:

Vi instämmer i de motiveringar som anges i förslaget och tillstyrker, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att låta företaga en utredning om den lämpligaste hamnstrukturen i Norden med hänsyn till den transoceaniska trafiken och därvid särskilt beaktar frågan om en nordisk centralhamn för containertrafik.

Mariehamn den 30 september 1977

Alands redarförening r.f.

Justus Harberg

N o r g e**Fiskeridepartementet:**

Saken har vært forelagt Kystdirektoratet, Miljøverndepartementet og Samferdselsdepartementet.

Kystdirektoratet har i brev av 24. september 1977 pekt på at havnes utvikling må skyldes et stort antall faktorer. Etter direktoratets oppfatning er det lite klarlagt gjennom utredning og forskning hvilken vekt de forskjellige faktorer har.

Direktoratet er videre i tvil om det er mulig og hensiktsmessig å styre denne utvikling etter et på forhånd oppsatt mønster.

Videre peker direktoratet på at den tidligere utredning NORDTRANS hadde betydelige svakheter, og ikke er tjenlig som utgangspunkt for beslutninger vedrørende viktige interesser i havnene.

I alle fall vil det etter direktoratets oppfatning være av stor interesse med en aktivisering av forskning og utredning vedrørende havner og sjøtransport i Norden.

Direktoratet anbefaler derfor at dette utredningsarbeid blir styrt og koordinert av en styringsgruppe sammensatt av representanter for de fagdirektorater som havnene i Norden sorterer inn under.

En viser forøvrig til Kystdirektoratets brev (*se nedan*).

Fiskeridepartementet vil for sitt vedkommende finne det gunstig at det blir foretatt en utredning i samsvar med det foreliggende medlemsforslag, og en går ut fra at det blir mulig å komme tilbake til spørsmålet — om hvordan utredningen bør foregå.

Oslo, 5. oktober 1977

J. H. Bertnes

Ulf Øines

Kystdirektoratet:

Havnenes utvikling må antas å være et resultat av en meget sammensatt prosess med et stort antall faktorer av teknisk, økonomisk, lokaliseringmessig og politisk karakter. Hvordan denne prosess er og hvilken vekt de enkelte faktorer opptrer med, er lite klarlagt gjennom utredning og forskning.

Kystdirektoratet er i tvil om mulighetene for og det hensiktsmessige i å prøve og styre denne utvikling etter et på forhånd oppsatt mønster. Kystdirektoratet er dog av den oppfatning at om Nordisk Råd sikter mot å avgi en rekommendasjon om hvilke havner som bør utvikles for å dekke de transoceaniske transportere og hvilken rolle staten bør spille for

å øke disse havners konkurranseposisjon vis a vis kontinentale havner m. v., så bør det forut for dette gjennomføres analyser for å skaffe tilveie et bredere og langt mer sikkert beslutningsunderlag enn det man har idag.

I den forbindelse vil direktoratet peke på at den tidligere utredning NORDTRANS, hadde betydelige svakheter og er idag ikke tjenlig som utgangspunkt for beslutninger som berører viktige interesser i landene.

Kystdirektoratet er forøvrig av den oppfatning at forskning og utredning vedrørende havner og sjøtransport ligger tilbake for andre sektorer og at det derfor i alle fall vil være av stor interesse med en aktivisering av f. o. u. innen dette felt i Norden.

Både i Norge og i enkelte andre land er det siden Nordtrans ble gjennomført foretatt omfattende samferdselsutredninger som det delvis vil kunne trekkes på i en slik utredning. Likevel vil det måtte gjøres meget nybrottsarbeid som vil kreve en betydelig arbeidsinnsats og bevilgninger.

Kystdirektoratet er av den oppfatning at dette utredningsarbeid eventuelt bør styres og koordineres gjennom en styringsgruppe sammensatt av representanter for fagdirektorater hvorunder havnene i Norden sorterer. Kystdirektoratet er for sin del beredt til å gå inn i en slik styringsgruppe.

Oslo, 24 september 1977

Ole Vatnan

Arne Fuglum

Norsk arbeidsgiverforening översänder med brev den 13 september 1977 yttrande från Dampskipsekspeditörens arbeidsgiverforening (se nedan).

Norske kommuners sentralforbund:

Norske kommuners sentralforbund mener det kan være nyttig med en utredning om spørsmål som knytter seg til de nordiske lands stilting i den transoceaniske sjøtrafikk.

Forbundet vil allerede nå peke på at det vil få betydelige nasjonale, økonomiske, distrikts- og havnepolitiske konsekvenser om en nordisk storhavn besluttes utbygget.

Forbundet vil anmode om å få anledning til å avgi uttalelse til de

spørsmål utredningen måtte foranledige før saken eventuelt blir behandlet i Nordisk Råd men sikte på en anbefaling ovenfor de nordiske regjeringer.

Oslo, 1. november 1977

Sverre Krogh
Formann

Arne Rødskog

Transportbrukernes fellesorgan:

— — — vil vi gi vår fulle støtte til forslaget om å få utredet spørsmålet om en hensiktsmessig havnestruktur i Norden, særlig med henblikk på de transoceaniske transportere.

I en sak som denne vil vi anse det særlig viktig at utredningen blir ledet av en allsidig sammensatt styringsgruppe, hvor såvel de forskjellige havnebrukerinteresser som de nordiske land er representert.

Oslo, 1. juli 1977

Transportbrukernes fellesorgan

Egil Killi
Direktør

Norges rederforbund:

Vi registrerer med tilfredshet forslagsstillernes understreking av skipsfartens store betydning for landenes økonomi og sysselsetting og at man fra regjeringenes side vurderer tiltak som kan være med på å trygge skipsfartens fremtidige stilling. En rekommandasjon fra Nordisk Råds side om å arbeide for og bevare den fri sjøfart vil bli hilst med tilfredshet innenfor skipsfartsnæringen.

Hva angår det konkrete forslag som det er reist spørsmål om, kan vi opplyse at vi har drøftet dette med de av våre medlemsrederier som er spesielt interessert i den nordiske havnestruktur for transoseansk trafikk.

I årene som er gått etter at Nortrans-utredningen ble fremlagt, synes utviklingen å ha gått i retning av et klart mønster for den transoseane linjetrafikk. Vi vil anta at en ny utredning vil konkludere med anbefaling om at det allerede eksisterende mønster legges til grunn. Sett på denne bakgrunn vil vi tro at igangsetting av et større utredningsarbeid om dette spørsmål vil ha liten verdi.

Oslo, 31. august 1977

Norges rederforbund

Rolf Hasselgård

Dampskipsekspeditørenes arbeidsgiverforening:

Vår forening hadde styremøte den 6. ds. og behandlet da denne sak inngående. Styret er av den mening at det må forventes strukturendringer i de norske havner i årene fremover. Det er imidlertid av betydning å søke å opprettholde trafikken i de norske havner, og i den forbindelse må man legge stor vekt på at vår lange kyst er avhengig av en sjøverts forbindelse såvel innenlands som i forholdet til oversjøiske land. En slik trafikk er også driftsmessig rimelig sammenlignet med en utvidet landtransport. Den miljømessige betydning av sjøtransport sammenlignet med landtransport må også tas i betraktning.

Styret er således i tvil om hvorvidt det skal arbeides for en nordisk storhavn for trafikken fra de oversjøiske land til de skandinaviske land. Opprettholdelsen av skipstrafikken i havnene, eventuelt som feedertrafikk, vil kanskje bli best hjulpet ved at man baserer seg på en storhavn på kontinentet.

Vårt styre finner imidlertid denne sak av så stor betydning at man vil anbefale at spørsmålet utredes og at Nordisk Råd anbefaler Ministerrådet å foreta en slik utredning.

Oslo, 8. september 1977

Dampskipsekspeditørenes arbeidsgiverforening

Carsten Schioldborg

S v e r i g e**Statens järnvägar:**

I yttrande 70-01-09 över den i remisshandlingen åberopade utredningen NORDTRANS ansåg SJ att den transoceana containertrafiken till och från Norden i sin helhet med fördel kunde koncentreras till en hamn.

På järnvägstransportsidan kunde en sådan koncentration möjliggöra rationella transportlösningar med containertåg till och från industri- och handelscentra i Skandinavien.

Enär det sedan detta ställningstagande icke synes ha inträffat något, som kan ha ändrat dess förutsättningar, har SJ ingen erinran mot genomförandet av nu föreslagen utredning.

Stockholm den 15 augusti 1977

Lars Peterson

N.-E. Wellin

Statens vägverk:

Från de synpunkter vägverket har att beakta finns inget att anföra i anslutning till detta medlemsförslag.

Stockholm i agusti 1977

Herbert Nordin

Sjöfartsverket:

Utifrån de motiv som anges i det remitterade medlemsförslaget till Nordiska rådet har sjöfartsverket inte något att erinra mot att en utredning företas om lämplig uppläggning av den transoceaniska trafiken på Norden. Samtidigt vill sjöfartsverket ifrågasätta om det ej är ändamålsenligt att samordna utredningsverksamheten för Sveriges del med den nyligen tillsatta sjöfartspolitiska utredningen som bl. a. har till uppgift att särskilt studera den transoceaniska linjetrafiken.

Norrköping den 14 september 1977

Lennart Johansson

I.-B. Ericsson

Statens naturvårdsverk:

Utsläppen från en containerhamn är i allmänhet av sådan karaktär att denna fråga inte är avgörande för valet av plats för verksamheten. Från naturvårdssynpunkt och med hänsyn till följdinvesteringarnas miljöpåverkan är det emellertid angeläget att lokaliseringen sker i anslutning till etablerad verksamhet av likartat slag.

I den tidigare NORDTRANS-utredningen från 1969 belystes över huvud taget inte miljöfrågorna. I en ny utredning om en framtida nordisk storhamn bör även dessa aspekter tas med. Verket har i detta skede i övrigt inget att anföra beträffande motionärernas krav på en utredning.

Solna den 15 september 1977

Valfrid Paulsson

Jan Magnusson

Kommerskollegium:

Överlämnande inhämtade yttranden från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö (*se nedan*) får kollegiet anföra följande.

Genom föreliggande förslag aktualiseras den tanke på inrättande av en nordisk storhamn för transoceanic gods som tidigare väckts av den år 1969 framlagda NORDTRANS-utredningen. Mot bakgrund av de skilda länderintressen som gör sig gällande i förevarande sammanhang ställer sig kollegiet tveksamt till huruvida man realistiskt kan räkna med att en ny utredning med särskild inriktning på en nordisk storhamn kan komma att ge resultat som är praktiskt genomförbara.

Icke desto mindre är frågan hur de nordiska länderna skall kunna hävda sig på hamnområdet i konkurrens med de kontinentala hamnarna av stort intresse, varför kollegiet inte vill motsätta sig att en utredning genomförs. Utredningen bör emellertid ske förutsättningslöst och ej ensidigt inriktas på frågan om en nordisk storhamn.

Vad gäller denna fråga vill kollegiet understryka vikten av att, vid de olika lokaliseringalternativ som kan komma att övervägas i en eventuell utredning, hänsyn tas till kostnaderna för den inomnordiska anslutningstrafiken och kapaciteten hos de anslutande transportlederna. Vidare måste beaktas de befintliga hamnarnas funktion som katalysatorer på eller förutsättningar för en Orts eller regions näringsliv och därmed sammanhängande möjlighet till god samhällsservice i övrigt.

Stockholm den 28 september 1977

O. G. Lindqvist

G. v. Wachenfeldt

Sveriges exportråd, Sveriges grossistförbund och Sveriges industriförbund:

— — — vill understryka betydelsen av en nordisk storhamn för näringslivets räkning och tillstyrker sålunda den föreslagna utredningen.

I övrigt vill organisationerna hänvisa till bifogade skrivelse från Be-fraktarrådet (*se nedan*).

Stockholm den 30 september 1977

Sveriges exportråd
Göran Flyxe

Sveriges grossistförbund
Åke Sundquist

Sveriges industriförbund
Ingvar Petzäll

Stockholms handelskammare:

Handelskammaren vill ifrågasätta möjligheterna för en nordisk storhamn att konkurrera med de stora hamnarna på kontinenten om det transoceaniska godset. De svårigheter som Göteborgs hamn befinner sig i för närvarande kan illustrera de svårigheter som uppstår vid försök att konkurrera med de kontinentala hamnarna av typ Hamburg och framför allt Rotterdam.

För Stockholms handelskammare är det också angeläget att erinra om den betydelse som matartrafiken eller den s. k. feeder-trafiken har för inte minst ostkusthamnarna. Feeder-trafiken möjliggör billiga sjötransporter med förhållandevis små fartyg i Östersjön till de hamnar som är lämpligast med hänsyn till godsets slutliga destination. Transportekonomiskt men även från miljösynpunkt kan det ifrågasättas om en koncentration av godset till en storhamn i t. ex. Göteborg, om nu ett sådant projekt hade förutsättningar att lyckas, skulle vara lyckligt med hänsyn till de landtransporter av olika slag som vore erforderliga för att föra godset vidare till olika destinationsorter i Sverige.

Handelskammaren får med hänsyn till det nu anförda uttala att kammaren icke har något att erinra mot den föreslagna utredningen men ifrågasätter om den kan leda till resultat som är möjliga eller ens önskvärda.

Stockholm den 24 augusti 1977

Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Lars Almström

Skånes handelskammare:

Handelskammaren får inledningsvis konstatera att förutsättningarna i väsentlig grad har förändrats sedan Nordiska rådet 1969 företog en utredning om Norden som en gemensam lokaliserings- och kommunikationsregion (NORDTRANS). Den djupa kris som sjöfartsnäringen för närvarande genomgår har lett till att helt andra bedömningar i dag gör sig gällande såvitt avser sjötransporter i framtiden. Sjöfartsnäringens ändrade betingelser har också medfört att branschen nu är föremål för studium i en särskild utredning. Problematiken kring uppbyggnaden av framtida sjötransportssystem och den därmed sammanhängande frågan om en nordisk storhamn torde till icke oväsentlig del vara avhängig den sjöfartspolitik som Sverige och de övriga nordiska länderna efter utredningsarbete beslutar sig för att tillämpa. Ur svensk rederisynpunkt synes det emellertid vara angeläget att Norden ej ställs utanför den

transoceanica sjöfarten. I vad mån svenskt tonnage kan bli involverat i denna trafik torde emellertid den kommande sjöfartspolitikens först kunna ge besked om.

De allmänna förutsättningarna för sjöfartsnäringens bedrivande har också förändrats i så måtto att näringen kommit att präglas av allt fler protektionistiska strömningar. Handelskammaren avser dels den föreslagna UNCTAD-coden enligt vilken handelspartners kan dela på 80 % av transportererna och endast 20 % överläts åt fri konkurrens dels det förhållandet att flertalet u-länder i dag bygger upp egna handelsflottor med från i-länderna uttrangerat konventionellt tonnage.

Liksom de allmänna förutsättningarna för sjöfartsnäring för närvarande undergår starka förändringar pågår också en kontinuerlig utveckling av fartygsmaterialet. Enligt vad Handelskammaren inhämtat kan morgondagens transoceanica containerfartyg förväntas betinga mycket stora investeringskostnader. Fartygen kan vidare antas bli bärare av flera tusen containers, vilket kommer att ställa mycket stora krav på hamnutvecklingen. För att driften skall bli ekonomiskt lönsam kommer trafiken vidare att kräva en mycket hög servicegrad med punktinsatser av såväl maskinella som personella resurser. Det är också att anta att detta tonnage kommer att förutsätta en mycket hög trafikfrekvens under förutsättning att godsunderlaget så medger.

Med hänsyn till vad här ovan anförts kan handelskammaren biträda motionärernas hemställan att företa en ny utredning om den lämpligaste hamnstrukturen i Norden med hänsyn till den transoceanica trafiken och därvid särskilt beakta frågan om en nordisk centralhamn för containertrafik. En sådan utredning måste därvid beakta de sjöfartspolitiska överväganden som nu förestår.

Malmö den 7 september 1977

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Sten Bengtsson

Bo Ahnebrink

Handelskammaren i Göteborg — Västsvenska handelskammaren:

Handelskammaren har inget att erinra mot förslaget om ny utredning i enlighet med de intentioner som avgivits i föreliggande medlemsförslag. Det är emellertid väsentligt att utredningsuppdraget lämnas till sakkunnig utanför de eventuella intressesfärer som kan påtalas när det gäller nordisk transocean trafik. Därigenom garanteras den opartiskhet, som är nödvändig för att utredningen skall få en tillfredsställande för-

ankring i Nordiska rådet. Tiden för utredningen bör vara så kort som möjligt.

Göteborg den 2 september 1977

Claes Orwallius

Ingenjörsvetenskapsakademien:

Medlemsförslaget redogör för NORDTRANS-utredningen NU 1969: 13, och dess remissbehandling. Den senare utvecklingen, bl. a. illustrerad av en kostnadsutredning inom Sveriges redareförening, har lett förslagsställarna till uttalandet att det är möjligt att NORDTRANS' skäl att rekommendera en koncentration av det nordiska transocean containergodset till en nordisk storhamn ter sig ännu starkare idag. De mångskiftande förändringarna sedan 1969 kräver emellertid en ny utredning.

Akademien vill inledningsvis erinra om sitt remissvar på NORDTRANS-utredningen, 1970-01-23. Strävandena att till Göteborgs hamn koncentrera den transocean containertrafiken fick stöd i svaret, ehuru med en ej lika utpräglad optimism om utfallet. Samtidigt framhölls bl. a. önskvärdheten av kompletterande undersökningar av likartad natur, men ej lika omfattande, från danska, finska och norska utgångspunkter.

Efter 1969 har en serie förändringar inträffat, många av ingripande natur. Till förslagsställarnas redogörelse vill akademien tillägga följande.

Tonnaget av enhetslastat gods i container och på flak över Göteborg har 1965—1970—1975 vuxit i serien ca 0,2—1,9—3,5 miljoner ton och av transitering av torrlastgods i serien ca 0,2—0,35—2,0 miljoner ton. I juni 1977 framlades i en Göteborgsutredning förslag om investeringar i stadens hamnar i två steg, först 251 mkr. sedan 195 mkr., d. v. s. totalt 446 mkr.; finansieringen innebär dock problem för staden. Den i utredningens slutversion presenterade trafikprognosen har skurits ned, i stort sett innebärande en förskjutning framåt i tiden av 5 år jämfört med tidigare prognos. Hänsyn till nedskärningen har tagits i finansieringsbedömningen.

En ständig utveckling av containerhamnar sker. Köpenhamn öppnade sålunda en containerterminal i slutet av 1970.

Konkurrenthamnarna på kontinenten är många, Hamburg, Bremen, Rotterdam och Antwerpen. Till denna lista bör för framtiden också läggas pågående franska hamnutbyggnader samt hamnarna i Rostock, Gdynia, Leningrad, ehuru med lägre konkurrensdignitet. Även andra

kontinenthamnar skulle kunna nämnas liksom hamnarna i London, Southampton och Liverpool i samband med feedertransport.

Det med åren ytterligare accentuerade höga kostnadsläget i Norden ökar på olika vägar kontinenthamnarnas attraktivitet. Särskilt starkt gör detta sig kännbart under lågkonjunktur. Beslutade nyinvesteringar i högeffektivt tonnage och ett realiserande av utredningsförslaget om Göteborgs hamn kan dock åtminstone till en del kompensera det redan nådda kostnadsläget.

Enligt akademiens uppfattning skulle en ny utredning i Nordiska rådets regi självfallet få ett egenvärde som orientering av intresserade parter, opinionsbildare och beslutsfattare. Men en utredning blir också resurskrävande, inte minst personellt, om resultatet skall kunna motsvara frågornas vikt och graden av möjlighet att komma till resultat inom dagens komplicerade samhällen, nationella och nordiska.

För en utredning talar i föreliggande läge måldefinitionen "valfrihet och oberoende". Ett sådant mål skulle kunna uppnås nationellt och inte kräva Nordiska rådets medverkan. En dylik lösning ger emellertid ej med säkerhet den nationellt och nordiskt bästa lösningen i fråga om eftersträvad flexibilitet, effektivitet och ekonomi. Medverkan från rådet ökar förutsättningarna härför. Men en sådan medverkan innebär ingen garanti mot mer eller mindre rekommendationsstridiga åtgärder från det egna landets och andra nordiska hamnar, rederier, transportkonsumenter m. fl. För att ge avsett resultat måste en rekommendation därför följas av reella fördelar i fråga om flexibilitet, effektivitet och ekonomi, som är inte bara förstäligen utan också attraktiva för tillräckligt många av berörda parter.

Akademien är väl medveten om att här ovan berörda frågor ligger utom akademiens kompetensområde. Att frågorna trots detta berörts har enbart till syfte att illustrera de krav som bör ställas på en ny utredning.

Visserligen är erfarenhetsnivån på berörda områden idag väsentligt högre än 1969, men kraven på en utredning har samtidigt växt i än högre grad.

Såvitt akademien kan bedöma är Göteborg det enda realistiska alternativet som nordisk storhamn, om en sådan kommer till stånd. En viktig del av utredningen blir därför att bedöma svenska förhållanden. Några av dessa sammanhänger med komplicerade interna principfrågor. Närmast gäller detta den av förslagsställarna berörda frågan om statliga avgifters inverkan på konkurrenskraften i förhållande till kontinenthamnarna, d. v. s. sättet för fördelningen av totala statliga sjöfartsavgifter för torrlastfartyg. Men även sättet för hamnfinansiering kan komma in i bedömandena.

För egen del vill akademien betona nödvändigheten av rimlig realism i bedömningen av sannolika transportval inom olika geografiska zoner.

Valet influeras inte bara av totalkostnader för olika tänkbara kombinationer av landtransport, feedertransport och oceanhamn och för denna gällande oceanrater. Därtill kommer för olika transportkonsumenter varierande uppskattning av värdet av bl. a. skillnader i transportfrekvens och transporttid.

Dessa skiljaktigheter kan naturligt nog ej detaljstuderas. Ett undantag är dock skillnader i landtransportkostnader för olika orter till Göteborg och till en kontinenthamn. Ett system av "ekvikostnadsdifferenskurvor" kan uppritas på en karta. Differensen till Göteborgs fördel är störst i Göteborg och avtar, exempelvis mot öster på grund av ökade landtransportavstånd till Göteborg; närmare ostkusten får kostnadsdifferensen beräknas också med hänsyn till möjligheterna av kombinerad land- och feedertransport till Göteborg respektive kontinenthamnen.

Bedömningen av transporttidsskillnadens influens på transportvalet kan endast göras skönsmässigt. Slutresultatet borde dock kunna testas mot bakgrund av zonvisa erfarenhetsvärden. Frånvaro i Göteborg av lämplig oceanlinje ger härvidlag självfallet stort utslag till Göteborgs nackdel. Jämförelser mellan oceanrater måste göras erfarenhetsmässigt.

I IVA-TFK utredningsrapport nr 40, "Transocean containertrafik på Sverige, Översikt och försök till jämförelser mellan alternativa transportvägar", Stockholm 1974, beräknas schematiskt rederiers självkostnader vid val av olika transportvägar från Göteborg över Atlanten med anlop även av flera hamnar än en i USA samt även Rotterdam.

Sammanfattningsvis skulle det enligt akademiens uppfattning vara av värde och även ligga närmast till hands att utföra en svensk utredning om Göteborg som storhamn. Utredningens värde skulle öka, om den kunde påräkna samarbete med en nordisk referensgrupp med danska, finska och norska representanter för berörda intressen, i första hand från representativa sjöfarts- och transportkonsumentkretsar.

En sådan typ av samarbete, måhända hittills icke prövat i nordiska sammanhang, skulle enligt akademiens uppfattning bäst gagna förslagsställarnas intentioner, dock med den mycket betydelsefulla reservationen att utredningen och referensgruppen får lämplig sammansättning.

Akademien tror emellertid att även en sådan koncentrerad utredning ej får samma prioritering som på sin tid NORDTRANS. Därmed följer svårigheter att få effektiv referenshjälp. Idag föreligger ett omfattande erfarenhetsmaterial från utvecklingsperioden 1969—1977. Detta material kan behöva systematiseras. Men det rent statistiska momentet har nu fått relativt minskad betydelse jämfört med de viktiga, men svårbedömliga långtidsprognoserna under skiftande förutsättningar och med likaledes viktiga bedömanden av den tidsföljd och den tidstakt för olika åtgärder som anses bära eftersträvas, bl. a. i fråga om investeringar.

Som sammanfattning vill därför akademien, mot bakgrund av förutsedda svårigheter, förorda att Nordiska rådet eller annan initiativtagare på nuvarande stadium begränsar ett uppdrag i ämnet till att få fram ett programutkast för en utredning. I arbetet härför synes lämpligen även 1969 års utredare kunna delta.

Yttrandet har utarbetats i samarbete med en grupp ledamöter av akademien.

Stockholm den 16 september 1977

Ingenjörsvetenskapsakademien

Gunnar Hambraeus

Folke Hjalmers

Transportforskningsdelegationen:

Det synes enligt transportforskningsdelegationen inte föreligga tillräckliga skäl för att återigen utreda frågan om nordisk hamnstruktur. NORDTRANS-utredningens faktamaterial är förvisso föråldrat men en ny utredning torde endast i mycket ringa omfattning kunna påverka den nordiska hamnutvecklingen.

Stockholm den 15 september 1977

För transportforskningsdelegationen

Göran Appelgren

Svenska hamnförbundet:

Förslagsställarna konstaterar att den nordiska sjöfarten befinner sig i en krisartad situation på grund av bl. a. ändrade kostnadsförhållanden och marknadsutsikter. Det syns därför motiverat med en ny utredning eftersom den s. k. Nordtransutredningen från år 1969 inte i alla avseenden kan anses aktuell i dagens läge. Den nya utredningen bör kartlägga genom vilka hamnar de nordiska transoceaniska sjötransporterna bör ske. Vidare bör utredas hur statliga avgifter skall anpassas så att hamnarnas konkurrenskraft i förhållande till kontinenthamnarna kan förbättras. Utredningen bör slutligen ge en uppfattning om i vilka proportioner sjötransporter ur nationalekonomisk synpunkt bör ske i direkttrafik respektive genom omlastning med matartrafik.

Hamnförbundet får inledningsvis konstatera att det är en utomordentligt komplicerad utredningsuppgift som föreslås. De frågor som tas upp i motionen har diskuterats under senare år i olika sammanhang utan att någon större enighet kunnat nås varken om gemensamma målsättningar eller eventuella medel att i ena eller andra riktningen styra en annars spontan utveckling inom sjötransportområdet. Det torde vara ovedersägligt att en direkt transocean linjesjöfart över nordisk hamn

är till gagn för nordisk rederiverksamhet, som därigenom kan tillgodoräkna sig en bastrafik i förhållande till utländska rederier. Den traditionellt liberala nordiska sjöfartspolitikerna förbjuder emellertid alla åtgärder som kan tolkas som diskriminerande mot utländska rederier. Vidare är svårigheterna uppenbara att få till stånd en gemensam nordisk hamnpolitik, som syftar till att leda en för många hamnar synnerligen attraktiv trafik över en enda nordisk hamn. Problemet kompliceras ytterligare av att Danmark är medlem i EG och måste ta hänsyn därtill i sin trafikpolitik.

Prognoserna vad gäller transocean containertrafik har förändrats en del genom den utveckling som skett under de nära 10 år som förflutit sedan Nordtransutredningen gjordes. Den förespårda koncentrationen av varuflödena till endast en eller ett par kontinenthamnar har inte kommit till stånd. Av de nordiska hamnarna har Göteborg kunnat tillgodoräkna sig en betydande direkt transocean linjesjöfart med container och andra storeheter i flera viktiga trafikrelationer. Orsaken härtill är dels att Göteborgs containerhamnanläggningar ligger på en internationellt sett hög teknisk nivå och dels att den flexibla roll on/roll off-metoden införts även i transocean sjöfart och där med framgång konkurrerar med lift on/lift off-metoden. Därigenom kompenseras till en del det svaga nordiska godsunderlaget för renodlad containertrafik.

Som bekant har Göteborg inte tillåtit att helt utan nordisk konkurrens utveckla sig till den största nordiska containerhamnen. Ett par andra nordiska hamnar har anlagt containerterminaler som kan betjäna större containerfartyg och som även har lyckats få viss direkt trafik. Andra hamnar har främst siktat på feedertrafik till och från kontinenthamnar. Sådan trafik sker nu över hamnar i alla de nordiska länderna. Som framhållits i motionen är konkurrensen om det transocean containergodset hård. Det bör i sammanhanget framhållas att feedertrafik med roll on/roll off-fartyg inte ställer på långt när så höga krav på hamnanläggningar som framför allt transocean lift on/lift off-trafik. Det har därför gått relativt lätt att bygga upp en infrastruktur för feedertrafik.

Som framgår av ovanstående finns det numera i Norden hamnanläggningar inom de mera betydande geografiska områdena, väl lämpade för feedertrafik till och från kontinenten. Vissa av dessa kan också betjäna transocean fartyg. Det finns vidare en strategiskt belägen nordisk hamn, som byggts ut och utrustats för en betydande direkt transocean containertrafik. Denna hamn prioriteras genom järnvägens trafikuppläggning. Inom den angivna ramen bestäms sjöfartens trafikuppläggning helt av rederierna — nordiska eller utländska — efter kommersiella bedömningar. Statsmakternas möjligheter att vid nu tillämpade sjöfartspolitiska principer påverka trafikuppläggningsen ter sig mycket små. Konstruktionen av de svenska statliga sjöfartsavgifterna missgynnar

visserligen Göteborg, men en ändring kan endast få ganska marginella effekter. Kvar står, såvitt hamnförbundet kan finna, endast möjligheten att subventionera centralhamnen med investeringsmedel. Denna sida har emellertid inte berörts av förslagsställaren.

Enligt hamnförbundets uppfattning är det i och för sig utomordentligt svårt att genom en utredning av alla de komplexa frågor som ingår i ekvationen få till stånd en slutlig syntes, som även skulle kunna tjäna som underlag för ett samlat nordiskt politiskt beslut. Till detta kommer att de åtgärder till stöd för en nordisk storhamn i Göteborg, som ligger närmast till hands, kanske främst beror på beslut av de svenska statsmakterna. I Sverige arbetar för närvarande både den trafikpolitiska utredningen och den sjöfartspolitiska utredningen med frågor som berör rederinäringens konkurrenskraft och sjöfartens roll i trafikpolitiken. Det synes ligga nära till hands att nämnda utredningar även tar upp de frågor som aktualiserats i förslaget.

Med hänsyn till frågans vikt anser sig Svenska hamnförbundet emellertid kunna tillstyrka att en utredning av föreslagen art utförs i Nordiska rådets regi.

Stockholm den 26 september 1977

Svenska hamnförbundet

Bengt Tengroth

Knut-Inge Lasson

Svenska arbetsgivareföreningen:

Föreningen har vänt sig till de av sina förbund som kan beröras av förslaget. Yttrande har lämnats av Sveriges stuvareförbund (*se nedan*).

Föreningen har utifrån sitt ansvarsområde därutöver inga ytterligare synpunkter att lägga.

Stockholm den 14 september 1977

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Lindström

Nils Henrik Schager

Sveriges redarförening:

Näringslivet i Norden skulle på längre sikt lida betydande avbräck om de transoceaniska transporter till och från Norden baserades på de stora europeiska hamnarna. De kontinentala rederierna skulle då ha goda möjligheter att överta själva oceantransporterna. Vidare skulle den nordiska industrin gå miste om den fördel som nu ligger i att ha transoceaniska direkttransporter till och från Norden. För närvarande har

näringslivet också en markant fördel då s. k. range-tillägg ej utgår utan att frakterna i stort sett är desamma från exempelvis Göteborg som från hamnarna på kontinenten. Även denna fördel skulle bortfalla om trafikmodellen bleve den att man enbart var hänvisad till matartrafik och omlastning i kontinenthamn.

Eftersom Göteborgs hamn under en följd av år mer och mer fått karaktären av Nordens centralhamn har redareföreningen inhämtat viss statistik som belyser denna utveckling.

Under år 1976 omsattes i Göteborgs hamn cirka 5,6 milj. ton linje-gods. Av denna kvantitet skeppades i olika slag av storeheter 3,9 milj. ton eller 70 %. Fördelningen var följande:

Lastbilar, släp och trailers	1,9 milj. ton = 200 000 enheter
Containers	1,4 milj. ton = 159 000 enheter
Storflak	0,6 milj. ton = 52 000 enheter
Summa	411 000 enheter

(Enheterna motsvarar 20' ekvivalenter.)

Det transoceanica godset uppgick till 1,7 milj. ton varav transitogodset utgjorde 0,5 milj. ton eller motsvarande 30 % av det totala transoceanica godset. Inbesparad matartransportkostnad i nuvarande läge Göteborg—kontinenten kan uppskattas till ca 350 milj. kr./år — en kostnad som skulle få bäras av nordiskt näringsliv om direkttrafiken upphörde.

Av nedanstående tabell framgår den procentuella fördelningen av transitogodset på de nordiska länderna.

Danmark	23 % motsvarande 0,115 milj. ton
Finland	29 % motsvarande 0,145 milj. ton
Norge	38 % motsvarande 0,190 milj. ton
Övriga länder	10 % motsvarande 0,05 milj. ton

Här angivna kvantiteter ger vid handen att det bör vara angeläget för de nordiska länderna att så långt möjligt medverka till att skeppningarna styrs över en enda hamn i Norden. För den nordiska sjöfartsnäringsringen är det också väsentligt att koncentrera trafiken till en hamn då såväl danska, norska som svenska rederier har poolsamarbete för skeppningar på transoceanica destinationer.

En nordisk storhamn bör ha en god infrastruktur. Göteborg har denna. Fem järnvägslinjer sammanstrålar i Göteborg och tvenne europavägar, nämligen E3 och E6. Genom den befintliga Skandiahavnen och den pågående utbyggnaden av Älvsborgshavnen står Göteborg väl rustat för väsentligt större godskvantiteter än dem som idag passerar över havnen.

Mot bakgrunden till vad som ovan framhållits finner redareföreningen det angeläget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet

att låta företa en utredning om vilken hamn man skall satsa på som nordisk storhamn.

Göteborg den 10 oktober 1977

Sveriges redareförening

Lars Åkerlund

Göteborgs hamnstyrelse:

Den i medlemsförslaget omnämnda NORDTRANS-utredningen utfördes på uppdrag av Nordiska rådet. Utredningen framlade sitt betänkande år 1969. Den fastslog värdet för nordiskt näringsliv av direkt transocean linjetrafik på en nordisk hamn. Vidare bedömde utredningen att det nordiska godsunderlaget endast skulle vara tillräckligt för trafik på en nordisk hamn om erforderlig turtäthet skulle kunna åstadkommas. Göteborg bedömdes ha bäst förutsättningar att bli Nordens hamn för transocean direkttrafik. Vidare gjorde utredningen en beräkning av de kostnadsbesparingar som skulle uppkomma för det nordiska näringslivet i förhållande till feedertransporter till kontinenthamn. I anslutning härtill framhöll utredningen:

Till detta bör fogas att en direkttrafik för transocean handel med i huvudsak nordiskt tonnage utgör en större prisgaranti och fraktkonkurrens än om enbart kontinentala hamnar och rederier fick ombesörja trafiken. Härigenom skyddas det nordiska näringslivet från de merkostnader som en otvivelaktigt ocentral lokalisering i den regionala världsekonomin annars kunde ge upphov till.

NORDTRANS' förslag och rekommendationer synes icke ha för-
anlett några beslut inom Nordiska rådet.

Sedan NORDTRANS framlade sitt betänkande år 1969 har den nordiska transitohandeln över Göteborg ökat väsentligt. Genom en utbyggnad av Skandiahamnen i rätt tid erhöll Göteborg en erforderlig och ändamålsenlig anläggning för den moderna containertrafik, som mycket snabbt utvecklats främst på transocean destinationer. Av bilagda diagram (*se Bihang*) framgår att transiteringen av torrlastgods över hamnen ökat från ca 300 000 ton år 1965 till över en miljon ton år 1975 och prognoserna visar mot en fortsatt utveckling av denna trafik. Transittrafiken utgöres till mer än 90 % av gods från övriga nordiska länder. Under nämnda period har denna transittrafik ökat sin andel från cirka 5 % till ca 15 % av hamnens omsättning av torrlastgods. Transitgodset fördelar sig med ungefär hälften på europatrafik och hälften på transocean trafik. Vad gäller den transocean trafiken är Göteborg bashamn för ett omfattande linjenät till alla världens delar. Denna linjetrafik upprätthålles av stora samseglande rederigrupper, däribland förutom svenska rederier också danska och norska. Matartrafiken till och från övriga nordiska länder har ökat i takt med den nordiska trafiken över hamnen. Godsunderlaget är redan så stort att

sedan länge hela containertåg, s. k. blocktåg, varje vardag går till och från Oslo. Regelbunden trafik med s. k. feederfartyg upprätthålls på samtliga övriga nordiska länder med tyngdpunkten på Finland.

Den direktgående transoceaniska trafiken över Göteborg har således utvecklats starkt i en mycket svår konkurrens med starkt subventionerade kontinenthamnarna. Detta torde i sig själv vara det klara beviset att från transportkonsumenternas synpunkt Göteborg är synnerligen värdefull som alternativ till kontinenthamnarna och visar sanningen av de antaganden NORDTRANS gjorde redan 1969.

Sedan 1969 har en alltmer tilltagande sjöfartsprotektionism uppkommit. Enligt det svenska statliga betänkandet "Sjöfart och flagg" (SOU 1976: 44) kan den s. k. UNCTAD-koden resultera i att nordiskt gods, som går till kontinenthamnarna, kommer att anses ha sitt ursprung i dessa länder och därmed räknas dess rederier till godo vid lastuppdelening inom konferensen. Detta skulle minska Sveriges och med svenska rederier samseglande nordiska rederiers andel av nordiskt gods.

I Göteborg har vi nu lyckats samla de tidigare många stuveriföretagen i hamnen till ett enda stuveri — Göteborgs stuveri AB — som ägs av företrädare för trafikanterna och kommunen/Hamnen. En samordning av Hamnens och stuveriets verksamheter pågår. Vidare har härigenom skapats förutsättningar för en gemensam planering och utveckling av torrlasttrafiken i hamnen. En gemensam arbetsgrupp har just lagt fram en rapport angående en koncentration av torrlasttrafiken till färre hamnavsnitt med tyngdpunkten på Skandiahamnen-Älvsborgshamnen. Syftet härmed är naturligtvis att ytterligare förbättra Hamnens effektivitet och kostnadsläge.

Såväl med hänsyn till behovet av en uppföljning av NORDTRANS-utredningen som i än högre grad med hänsyn till nya och ändrade faktorer inom ett område där utvecklingen går snabbt, synes föreslagen utredning ytterst angelägen. Göteborgs hamnstyrelse vill på allt sätt medverka genom att tillställa utredningen statistiskt material, redovisa pågående planer etc.

Utredningen bör inte endast klarlägga den aktuella situationen och värdet härav för de nordiska länderna utan också ange en klar målinriktning och medlen för att åstadkomma denna.

Mot denna bakgrund får Göteborgs hamnstyrelse livligt tillstyrka föreslagen utredning med tyngdpunkt på frågan om en nordisk centralhamn för containertrafik och föreslå att denna utredning också får i uppdrag att, om värdet för de nordiska länderna av en transoceanisk containerhamn konstateras, överväga olika möjligheter att i gemensamt nordiskt intresse stödja denna verksamhet i den hårda konkurrensen.

Göteborg den 23 september 1977

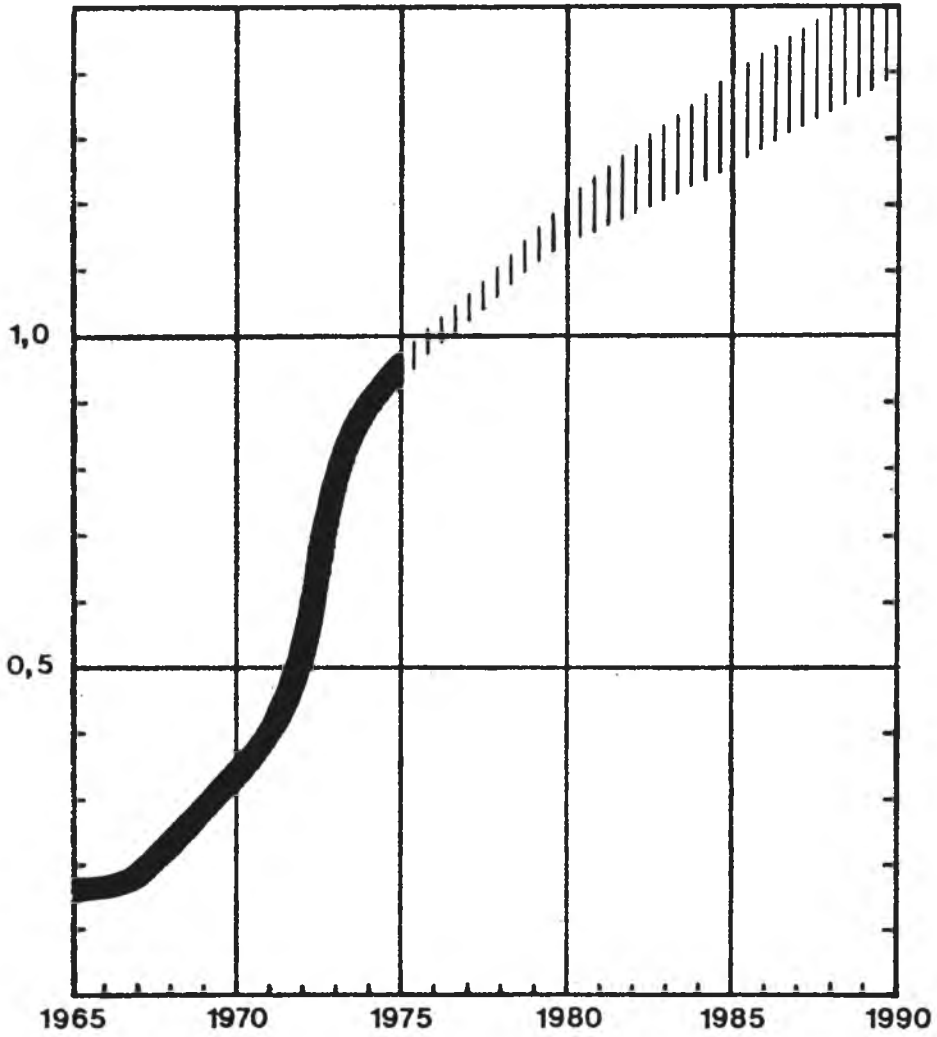
På Göteborgs hamnstyrelsens vägnar

Bengt Tengroth

S. Ullman

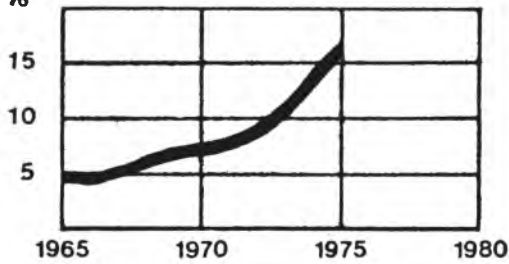
Transitering av torrlastgods

Mt

Transitgodsets andel av totala torrlasttrafiken

%

Befraktarrådet:

Den i medlemsförslaget omnämnda NORDTRANS-utredningen utfördes på uppdrag av Nordiska rådet. Utredningen framlade sitt betänkande 1969. I denna konstaterades värdet för nordiskt näringsliv av direkt transocean linjetrafik på en nordisk hamn. Samtidigt framhölls att det nordiska godsunderlaget endast skulle räcka för dylik trafik på en nordisk hamn. Sammanfattningsvis konstaterade utredningen:

Föreliggande analys ger vid handen — under förutsättning att handeln ökar i minst samma takt som hittills och fartygsstorlekarna inte ökar drastiskt — att det finns ett reellt underlag för transocean godstrafik från en hamn i Norden även år 1980 med en någorlunda god turtäthet. De kostnadsbesparingar som kan uppnås vid alternativet ”en nordisk storhamn” uppgår i dagsläget till i storleksordningen 60 milj. skr. gentemot alternativet ”via en kontinenthamn”. Det bör emellertid poängteras att godsunderlaget endast rimligen räcker till för en enda nordisk storhamn, nämligen Göteborg.

Till detta bör fogas att en direkttrafik för transocean handel med i huvudsak nordiskt tonnage utgör en större prisgaranti och fraktkonkurrens än om enbart kontinentala hamnar och rederier fick ombesörja trafiken. Härigenom skyddas det nordiska näringslivet från de merkostnader som en otvivelaktigt ocentral lokalisering i den regionala världsekonomin annars kunde ge upphov till.

Såvitt bekant har NORDTRANS' förslag och rekommendationer icke föranlett några beslut inom Nordiska rådet. Sedan 1969 har den nordiska transitotrafiken över Göteborg väsentligt ökat. Genom bl. a. containertrafikens utveckling och utbyggnaden för denna trafik av Skandiahavet har Göteborg blivit Nordens transitohamn för nordiskt gods. Transiteringen av torrlastgods över havet har ökat från cirka 300 000 ton år 1965 till cirka en miljon ton 1975 och prognoserna visar mot fortsatt utveckling. Det man kallar transittrafik har under nämnda tidsperiod ökat från 5 % till ca 15 % av hamnens totala torrgodsomsättning. Denna transittrafik utgöres till mer än 90 % av gods från övriga nordiska länder. Godset fördelar sig med ungefär hälften på europatrafik och hälften på transocean trafik. Göteborg är bashamn för ett mycket omfattande linjenät till alla världsdelar med regelbundna seglingar av stora samseglande rederigrupper, däribland danska, norska och svenska rederier. Matartrafiken har utvecklats i takt med den ökande nordiska trafiken. Hela containertåg, s. k. blocktåg, går varje vardag till och från Oslo och regelbunden feedertrafik med fartyg förekommer sedan flera år på Finland. Containertransporter på järnväg förekommer även på Danmark om än i mindre omfattning.

Den direktgående transoceantrafiken över Göteborg har således utvecklats oaktat svår konkurrens med statligt eller kommunalt sub-

ventionerade kontinenthamnar. Detta synes redan i sig själv ge belägg för att från transportkonsumenternas synpunkt det är ytterst angeläget att bibehålla Göteborg som alternativ till kontinenthamnarna. Detta gäller inte minst de nordiska fraktköparna som — om Göteborg går förlorad som bashamn — skulle få ett väsentligt försämrat förhandlingsläge, innebärande bl. a. att rangetillägg skulle tilläggas frakten.

Befraktarrådet tillstyrker således livligt föreslagen utredning om den lämpligaste hamnstrukturen i Norden för den transoceaniska trafiken med särskilt beaktande av frågan om en nordisk centralhamn för containertrafik. Med hänsyn till vad ovan framhållits angående Göteborgs utveckling till Nordens transoceaniska containerhamn borde måhända tyngdpunkten för utredningen läggas på att bedöma värdet härav och olika möjligheter att stödja verksamheten i den hårda konkurrensen.

Göteborg den 2 september 1977

Befraktarrådet

Erik Olsson

Sveriges speditörförbund:

Den i medlemsförslaget omnämnda NORDTRANS-utredningen utfördes på uppdrag av Nordiska rådet. Utredningen framlade sitt betänkande 1969. I betänkandet konstaterades värdet för nordiskt näringsliv av direkt transocean linjetrafik på en nordisk hamn. Samtidigt framhölls att det nordiska godsunderlaget endast skulle räcka för dylik trafik på en nordisk hamn. Sammanfattningsvis konstaterade utredningen:

Föreliggande analys ger vid handen — under förutsättning att handelen ökar i minst samma takt som hittills och fartygsstorlekarna inte ökar drastiskt — att det finns ett reellt underlag för transocean godstrafik från en hamn i Norden även år 1980 med en någorlunda god turtäthet. De kostnadsbesparingar som kan uppnås vid alternativet 'en nordisk storhamn' uppgår i dagsläget till i storleksordningen 60 milj. skr. gentemot alternativet 'via en kontinenthamn'. Det bör emellertid poängteras att godsunderlaget endast rimligen räcker till för en enda nordisk storhamn, nämligen Göteborg.

Till detta bör fogas att en direkttrafik för transocean handel med i huvudsak nordiskt tonnage utgör en större prisgaranti och fraktkonkurrens än om enbart kontinentala hamnar och rederier fick ombesörja trafiken. Härigenom skyddas det nordiska näringslivet från de merkostnader som en otvivelaktigt ocentral lokaliserings i den regionala världsekonomin annars kunde ge upphov till.

Såvitt bekant har NORDTRANS förslag och rekommendationer icke föranlett några beslut inom Nordiska rådet. Sedan 1969 har den nordiska transitotrafiken över Göteborg väsentligt ökat. Genom bl. a. con-

tainertrafikens utveckling och utbyggnaden för denna trafik av Skandiamhamnen har Göteborg blivit Nordens transitohamn för nordiskt gods. Av bilagda diagram (se s. 40) framgår att transitering av torrlastgods över hamnen ökat från ca 300 000 ton år 1965 till ca en miljon ton 1975 och prognoserna visar mot fortsatt utveckling. Diagrammet visar också att det man kallar transittrafik under nämnda tidsperiod ökat från 5 % till ca 15 % av hamnens godsomsättning.

Denna transittrafik utgörs till mer än 90 % av gods från övriga nordiska länder. Godset fördelar sig med ungefär hälften på europa- trafik och hälften på transocean trafik. Göteborg är bashamn för ett mycket omfattande linjenät till alla världsdelar med regelbundna seglingar av stora samseglande rederigrupper, däribland danska, norska och svenska rederier. Matartrafiken har utvecklats i takt med den ökande nordiska trafiken. Hela containertåg, s. k. blocktåg, går varje vardag till och från Oslo och regelbunden feedertrafik förekommer sedan flera år på Finland. Containertransporter på järnväg förekommer även på Danmark om än i mindre omfattning.

I detta sammanhang kan det vara av värde att poängtera den djupa och säkra inseglingsrännan till Göteborgs hamn som har möjlighet att ta emot fullastade fartyg med omkring 20 m djupgående.

Den direktgående transoceantrafiken över Göteborg har således utvecklats oaktat svår konkurrens med statligt eller kommunalt subventionerade kontinenthamnar. Detta synes redan i sig själv ge belägg för att från transportkonsumenternas synpunkt det är ytterst angeläget att bibehålla Göteborg som alternativ till kontinenthamnarna. Detta gäller inte minst de nordiska speditörerna som — om Göteborg går förlorat som bashamn — för sina uppdragsgivares räkning skulle få ett väsentligt försämrat förhandlingsläge i förhållande till kontinentrederierna.

Sveriges speditörförbund tillstyrker således livligt föreslagen utredning om den lämpligaste hamnstrukturen i Norden för den transoceantrafiken med särskilt beaktande av frågan om en nordisk centralhamn för containertrafik. Med hänsyn till vad ovan framhållits angående Göteborgs utveckling till Nordens transocean containerhamn borde måhända tyngdpunkten för utredningen läggas på att bedöma värdet härav och olika möjligheter att stödja verksamheten i den hårda konkurrensen. Utredningen bör därvid studera pågående aktiviteter i hamnen för koncentration av hamntrafiken till färre hamnavsnitt liksom överväganden angående ytterligare effektivisering och rationalisering av hamn- och stuveriverksamheterna.

Stockholm den 7 september 1977

Sveriges speditörförbund

Freddy Sandahl

Sveriges stuvareförbund:

Den kris som den nordiska sjöfartsnäringsen för närvarande befinner sig i kan hänföras till olika omständigheter, bl. a.:

- Det höga kostnadsläget
- Överetablering och överskott på visst tonnage
- Protektionistiska strömningar av typ UNCTAD-coden eller nationella lagar som helt eller delvis reserverar lasterna för den egna handelsflottans räkning
- Hotet från öststaterna som bygger ut sina flottor av politiska skäl och med vilka de nordiska fartygen inte kan konkurrera på lika villkor.

Åtgärder som syftar till att bevara och utveckla den nordiska sjöfarten måste sålunda spänna över många områden, där frågan om en nordisk centralhamn för containertrafik endast utgör ett delproblem, om än ett viktigt sådant. Vi har emellertid ingenting att erinra mot den föreslagna utredningen i Nordiska rådets regi men vill bara peka på att frågeställningen skulle kunna vidgas till att avse möjligheten av en samordnad trafikpolitik i de nordiska länderna.

När det gäller frågan om en nordisk centralhamn, måste största vikt fästas vid vad industrin och rederinäringsen anför.

Stockholm den 29 augusti 1977

Sveriges stuvareförbund

Nils Johansson

Medlemsförslag

om gemensam nordisk insats för att få till stånd en konvention för bevarandet av ozonskiktet

(Väckt av Ulla Ekelund, Gunnel Jonäng, Jan-Ivan Nilsson och Erland Steenberg)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Scandinavian Airlines System:

I fråga om det nu aktuella området, nämligen freongasers eventuella inverkan på stratosfärens ozonskikt, äger SAS ingen egen kompetens. Vi kan därför endast yttra oss efter genomläsning av de rapporter som vetenskapsakademien tillställt jordbruksdepartementet i detta ärende. Vi kan då endast konstatera att medlemsförslaget synes ha en del formella brister. Det framhålls i tredje stycket att "den freon som släppts ut i luften har medfört en minskning av ozonhalten med omkring 1 procent och att även om inga fler utsläpp äger rum, kommer ozonhalten så småningom att sjunka med upp till 3 procent. . . ." Det bör påpekas att dessa värden ej är konstaterade genom mätningar utan endast är uppskattade på grund av teoretiska beräkningar och prognoser. De vetenskapliga rapporterna poängterar också att osäkerheten hos dessa värden är mycket stor.

I andra stycket på andra sidan säges: ". . . vetenskapsakademien har . . . uttalat att det forskningsunderlag som för närvarande finns tillgängligt är fullt tillräckligt för att rekommendera ett förbud mot sprayflaskor". Det bör redan i detta stycke poängteras att förbudet bör gälla *freongaser* i sprayflaskor. Detta preciseras nederst på sidan och i hemställan, men bör förtydligas även i den tidigare texten för att inte kunna leda till eventuella missförstånd och felcitat.

Det är förvånande att både vetenskapsakademien och de internationella rapporterna inte nämnvärt berör möjligheterna att ersätta freongaserna i sprayflaskorna med något annat drivmedel. Det kan väl inte rimligen vara så att inte forskning och vetenskap tillsammans skulle kunna åstadkomma drivgaser som inte har denna oförmånliga inverkan på

atmosfären. Om andra drivgaser kan framställas bör ju konsekvenserna för de industrier och de konsumenter som använder sprayflaskor bli av en helt annan storleksordning än om ett generellt förbud skulle införas innan ersättningsgaser finns tillgängliga.

Vi rekommenderar därför att en lämplig tidsfrist lämnas innan ett eventuellt förbud träder i kraft.

Bromma den 14 september 1977

Björn Törnblom

Vice verkst. dir.

Föreningarna Nordens Förbund:

Frågan om hur det för mänskligt liv nödvändiga ozonskiktet i stratosfären skall kunna bevaras tilldrar sig berättigad uppmärksamhet inom de enskilda nordiska länderna, på det nordiska planet och i internationella sammanhang. Den redovisning för aktuella forskningsrön som görs i medlemsförslaget visar enligt förbundets uppfattning klart på angelägenheten i att intensifierande åtgärder vidtas för att bemästra problemet.

Medlemsförslaget innebär konkret att Nordiska ministerrådet skulle rekommenderas att verka för utarbetande och antagande av en internationell konvention till skydd för ozonskiktet samt vidare med hänsyn till klorfluormetanförningarnas farliga miljökonsekvenser kraftigt begränsa dessa föreningars användning i Norden.

Ett viktigt skäl till att de nordiska länderna i denna såväl som i andra miljöfrågor samfällt bör verka för internationella överenskommelser är att länderna tillsammans antagit en unik miljöskyddskonvention enligt vilken grannländernas miljöskyddsintressen likställs med det egna landets. Förbundet ansluter sig följaktligen till medlemsförslagens huvudtanke om en internationell konvention men också beträffande det påtalade behovet av ett nordiskt förbund mot sprayflaskor drivna med freongas.

Sedan medlemsförslaget framlagts har Produktkontrollnämnden i Sverige aviserat om att freoner kommer att regleras från och med 1 januari 1979. Beslutet har fattats med hänvisning till USA:s planerade förbud mot sprayförpackningar drivna med freongas.

Stockholm den 3 oktober 1977

Reidar Carlsen

Ordf. i Föreningarna Nordens Förbund

Ake Landqvist

Förbundssekreterare

D a n m a r k**Miljøministeriet:**

Som det fremgår af medlemsforslaget, har man i de sidste par år drøftet teorier om, at visse kemiske forbindelser — fluorcarboner eller freoner, der bl. a. anvendes som drivmidler i spraydåser, skulle kunne nedbryde ozonlaget i den øvre atmosfære. Når dette har givet anledning til bekymring, er det fordi ozonlaget beskytter jordoverfladen mod påvirkning med ultraviolet stråling. Øges denne stråling, vil det kunne få virkninger på jordens landbrugsafgrøder og havets biologiske ressourcer. Måske vil det også kunne føre til klimaændringer. Særlig opmærksomhed har det vakt, at øget ultraviolet stråling menes at kunne forøge antallet af hudkræftlidelser hos mennesker.

I videnskabelig henseende er teorierne ikke endeligt afklaret. I marts måned i år blev der i Washington DC af FN's miljøorganisation UNEP afholdt en international konference om ozonlagsproblemerne med deltagelse af forskere og administratorer fra 32 lande, herunder Danmark, samt et stort antal internationale organisationer. Konferencen anbefalede iværksættelse af en verdensomfattende planlægning af forskning vedrørende ozonlagsproblemerne under koordinering af UNEP. Også fra dansk side deltages der i denne forskning, bl. a. i et samarbejde inden for De europæiske Fællesskaber. Den danske forskning tænkes intensiveret i de kommende år, idet der f. eks. ud over opstilling af målestationer planlægges målinger i atmosfæren over Grønland. Fra dansk side vil man støtte de fremtidige internationale bestræbelser på at begrænse anvendelsen af fluorkarboner i spraydåser mest muligt.

Miljøministeriet er af den opfattelse, at anvendelsen af fluorkarboner i spraydåser på længere sigt bør begrænses til strengt nødvendige anvendelser.

For øjeblikket finder man det imidlertid ikke hensigtsmæssigt at foreslå et forbud mod anvendelse af disse drivmidler, fordi det ikke er muligt at sikre sig mod, at erstatningsstofferne vil indebære anden form for risiko. Dette skyldes, at den nuværende lovgivning ikke giver mulighed for at regulere indholdsstoffer i spraydåser ved et godkendelses-system.

Anvendelsen af spraydåser er imidlertid et udmærket eksempel på et produkt, som bedst vil kunne reguleres i forbindelse med en mere moderne kemikalielovgivning, der må forventes på baggrund af en produktvurderingsredegørelse, som miljøministeren vil fremlægge i folketinget i efteråret 1977.

København, den 4. oktober 1977

P. m. v.

E. b.

Anders Jensen

Instituttet for Fremtidsforskning:

— — — meddele Dem, at vi kun i mindre udstrækning har beskæftiget os med emnet i relation til enkelte af Instituttets projekter.

Samtidig vedlægger vi til Deres orientering Instituttets årsberetning 1976, hvoraf det på side 29—30 fremgår, hvilke projekter, vi har udsendt siden Instituttets start.

København, den 4. oktober 1977

Erik Juul Jørgensen

Industrirådet:

Igennem de seneste par år har man drøftet teorier om flourkarboners mulige skadevirkninger på ozonlaget i atmosfæren. Det må understreges, at disse teorier hverken er videnskabeligt bevist eller eksperimentelt efterprøvet. Da det imidlertid er uhyre vanskeligt såvel at bekræfte som at afkræfte rigtigheden af teorierne, er de blevet taget meget seriøst op til drøftelse i samtlige internationale organisationer samt i de førende vestlige producentlande, dvs. USA, Vesttyskland, Frankrig og England.

Organisationer som OECD og EF har taget beslutning om udvidet forskningsarbejde på dette område, og man har besluttet, at man vil afvente dette arbejdes færdiggørelse i 1978—79, inden man vil tage vidtgående beslutninger i retning af begrænsninger i brugen af flourkarbonerne. Samtidig hermed har man opfordret industrien til gennem øget forskning i alternative drivmidler at fremme udviklingen bort fra anvendelsen af flourcarbonerne.

Den danske miljøstyrelse har arbejdet intenst med problemerne såvel i de internationale organisationer som gennem drøftelser med Industrirådet og de berørte brancheforeninger. På grundlag af dette arbejde har miljøstyrelsen udsendt to redegørelser (dateret 17. januar 1977 og september 1977) om disse problemer.

I styrelsens seneste redegørelse står følgende citeret som den officielle danske holdning (miljøstyrelsens redegørelse september 1977 side 22):

- At teorien giver anledning til bekymring og overvejelser, men at den endnu ikke er tilstrækkeligt afklaret, og at yderligere nogle års forskning vil give et bedre beslutningsgrundlag for eventuelle reguleringer,
- at der er tale om et globalt forureningsproblem, som kun kan løses ved internationale overenskomster,
- at en regulering i Danmark kan forårsage særlige erhvervsmæssige problemer, fordi vort forbrugsmønster er forskelligt fra de fleste andre landes samt
- at en regulering af specielt fluorkarbonanvendelsen i aerosolbeholdere kan betyde, at der opstår en mere direkte sundheds- eller brandfare, fordi det med den nuværende lovgivning ikke er muligt på forhånd at sikre, at erstatningsdrivmidler for de ugiftige og ubrændbare fluorkarboner vil være ufarlige.

Denne holdning kan Industrirådet tilslutte sig.

Industrirådet mener derfor ikke, at et land som Danmark med et forbrug af de omtalte stoffer på ca. 0,5 % af verdensproduktionen kan bidrage til løsning af problemerne ved ensidigt at iværksætte nationale regler på nuværende tidspunkt. Da forbruget i de nordiske lande tilsammen andrager kun ca. 2 % af verdensproduktionen, mener vi heller ikke, det vil have nogen reel værdi at indføre fælles nordiske regler, og Industrirådet henstiller derfor, at de nordiske lande følger OECD og afventer de igangværende undersøgelser.

København, den 30. september 1977

Steen A. Christensen

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 13 september 1977 forklarat sig støda medlemsförslaget.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har i skrivelse den 5 september 1977 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

F i n l a n d

Ministeriet för inrikesärendena:

I medlemsförslaget anser man det viktigt att sträva efter att få till stånd internationella åtgärder mot den nedsmutsning av atmosfären som förstör ozonskiktet i stratosfären. Man har kunnat konstatera, att ozonkoncentrationen i stratosfärens ozonskikt har sjunkit och den enda förklaringen tycks vara att detta förorsakats av nedsmutsning, d. v. s. föroreningar, med upphov i människans verksamhet. Sålunda har bl. a. två allmänt använda klorfluorkolväten, eller halometaner, nämligen monofluortriklormetan (CFCl_3 , med handelsnamnen Freon 11, F-11, Frigen 11 m. fl.) och difluordiklormetan (CF_2Cl_2 , med handelsnamnen Freon 12, F-12, Frigen 12 m. fl.) konstaterats förorsaka skador på stratosfärens ozonskikt. Man har ännu inte i tillräcklig grad utrett vilken andel dessa föreningar har i jämförelse med andra faktorer, bland vilka man har nämnt stratosfärflygningarna samt de kväveoxider som härstammar från användningen av fossila bränslen och kvävegödslingsmedel, men klorfluorkolvätens andel anses i alla fall vara av väsentlig betydelse.

En sänkning av oxonkoncentrationen i strasosfärens ozonskikt ökar atmosfärens genomsläpplighet för ultraviolett strålning. Detta för åter med sig en mängd biologiska effekter, av vilka den ur människans synvinkel allvarligaste torde anses vara att vissa elakartade hudtumörer sannolikt ökar i antal. En med beaktande av hela den levande naturen

ännu allvarligare följdforeteelse skulle vara de klimatförändringar som ökningen av den ultravioletta strålningen möjligen förorsakar.

Klorfluorkolvätena, vilka huvudsakligen härstammar från bruket av dem som kylmedel i kylmaskinerier och drivgaser i aerosolförpackningar, stiger relativt långsamt upp till stratosfären. Även om man skulle sluta använda dessa ämnen omedelbart skulle det komma allt större mängder klorfluorkolväten till stratosfären under ca tjugo års tid. Dessutom skulle det ta flera år i anspråk att eventuellt ersätta klorfluorkolvätena inom kyltekniken med andra kylmedel. Sålunda får t. o. m. stränga åtgärder för att hindra klorfluorkolvätena från att nå stratosfären effekt först efter en lång tid. Man borde därför inte uppskjuta åtgärder angående skydd av ozonskiktet mot den mest uppenbara fara som hotar det, nämligen klorfluorkolväteutsläppen i atmosfären, med motiveringen att det ännu behövs undersökningar och sålunda också tid för att få fram ett oantastligt vetenskapligt belägg för den kvantitativa betydelsen av den skada som klorfluorkolvätena förorsakar ozonskiktet. Emedan aerosolerna oftast t. o. m. utan väsentliga svårigheter antingen kan ersättas med andra produkter eller klorfluorkolvätena ersättas med andra föreningar som drivgaser i aerosolerna, bör man iakttä största möjliga återhållsamhet gentemot användningen av klorfluorkolväten.

Veterligen tillverkas det inte klorfluorkolväten i de nordiska länderna. År 1975 var produktionen av monofluortriklorometan och difluordiklorometan i världen ungefär 770 000 ton. De nordiska ländernas sammanlagda konsumtion var samma år drygt 18 000 ton, vilket motsvarar ungefär 2,5 procent av årskonsumtionen i hela världen.

Klorfluorkolvätenas skadliga inverkan på stratosfärens ozonskikt kan knappast avlägsnas utan internationella åtgärder. Trots att användningen av nämnda föreningar i de nordiska länderna inte är mer än drygt två procent av hela världens konsumtion, borde bruket av dem inskränkas kraftigt även här. Ett beslut av en stat att upphöra med bruket av de skadliga ämnena är dock inte tillräckligt för att hindra en uppkomst av skador ens i det egna landet.

Finlands lagstiftning ger redan nu en möjlighet att ingripa mot de kemikalier som används som drivgaser. Det på basen av standardiseringslagen givna statsrådsbeslutet angående aerosoler (67/73) ger övervakningsmyndigheten, handels- och industriministeriet (numera det tekniska inspektoratet), rätt att övervaka de drivmedel som används i aerosolerna. Ämnenas användning kan begränsas till exempel av miljövårdsmässiga eller hälsoskäl.

Finland borde i de internationella organisationerna, såsom FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE), organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och i Nordiska rådets verksamhet, verka för att internationella rekommendationer för en begränsning av användningen av monofluortriklorometan och difluordiklorometan skulle

fås till stånd. Finland borde dessutom vara berett att vid behov snabbt utfärda ett beslut angående begränsning av bruket av dessa föreningar i Finland.

Ett antagande av en internationell konvention till skydd för ozonskiktet, som avses i den första delen av Nordiska rådets medlemsförslag, skulle främja miljövården. Medlemsförslaget bör därför till denna del anses synnerligen värt att understöda.

Även den andra delen av medlemsförslaget är sakenligt ur miljö-vårdssynvinkel. Man borde sträva till att alla de nordiska länderna samtidigt skulle fatta ett beslut, som skulle leda till att bruket av mono-fluortriklormetan och difluordiklormetan som drivgaser i aerosoler skulle upphöra i dessa länder inom en så nära framtid som möjligt. Ett sådant beslut borde inte göras beroende av eventuella internationella åtgärder rörande ett mera omfattande område än de nordiska länderna.

Helsingfors den 5 oktober 1977

Kristian Gestrin
Minister

Olli Paasivirta
Överinspektör

Trafikministeriet:

Med anledning av förslaget och med hänvisning till den bifogade promemoria som uppgjorts av meteorologiska institutet (*se Bihang*), anser trafikministeriet att förslagsställarnas motiveringar är vetenskapligt och sakligt korrekta och att den fara som hotar atmosfärens ozonskikt är reell.

Till buds stående information tyder på att man i hela världen kommer att vidta selektiva åtgärder för att begränsa produktionen och användningen av klorfluorkolföreningar dvs. halometan, som i handeln går under namnet freon (F-11 och F-12) och som anses vara den huvudsakliga orsaken till ozonsvinnet. Även de aerosolprodukter där drivgas används kommer sannolikt att ersättas med andra produkter.

I utredningen om ozonproblemet har stormakterna genom sina goda forskningsmöjligheter nått betydande resultat. I Finland har vi kunnat hålla oss underrättade i saken genom litteratur och information via internationella organisationer. Om man i de nordiska länderna anser det vara nödigt att utföra en utredning eller forskningsarbete t. ex. i fråga om andra föreningar av olika ämnen, som hotar ozonskiktet, är Finlands trafikministerium för sin del färdigt att främja en gemensam finansiering av denna forskning.

I fråga om klämmarna i medlemsförslaget konstaterar trafikministeriet att det förhåller sig positivt till strävandena att åstadkomma internationella avtal som syftar till skydd för ozonskiktet. Därtill är trafik-

ministeriet berett att vid behov främja det nationella förberedelsearbetet, så att Finland i framtiden kan ansluta sig till eventuella nordiska överenskommelser om begränsning av användning av ämnen som påverkar ozonskiktet.

Helsingfors den 10 oktober 1977

Veikko Saarto
Trafikminister

Valto S. Rauvanto
Avdelningschef, regeringsråd

BIHANG

Skydd för ozonskiktet

(PM upprättad av meteorologiska institutet i Helsingfors)

Redan nu förbereds i Förenta staterna stadganden, i vilka begränsningar föreslås i fråga om användningen av klorfluorkolföreningar, dvs. halometan, som i handeln benämnes freon. Av dessa är de viktigaste CFC_1_3 (F-11) och CF_2C_1 (F-12). Begränsningarna skulle komma att gälla användningen av dessa föreningar som drivgas i aerosoler och skulle rikta sig speciellt mot produkter som används vid skötseln av personlig hygien och i hushåll. Däremot skulle medicinskt viktiga ändamål och ett flertal industriella användningsformer för dessa produkter inte beröras av stadgandena. Stadgandena förutsätter att produktionen i Förenta staterna upphör 15.10.1978 och att ifrågakarande produkter inte importerar efter 15.12.1978. År 1978 föreslås sannolikt att bestämmelserna utvidgas till att åtminstone delvis även omfatta användningen av freon i luftkonditioneringsanläggningar och kylskåp. Meteorologiska institutets utlåtande berör endast miljöskyddssynpunkter och beaktar inte de eventuella ekonomiska faktorer som ansluter sig till frågan.

Under de senaste åren har de problem som freongaserna förorsakar varit föremål för livlig diskussion. Man har konstaterat att de ifrågakarande föreningarna är speciellt kraftigt verksamma på en höjd av 25—30 km på grund av de där rådande strålningsförhållandena, vilka inverkar nedbrytande på ifrågakarande föreningar. Då detta skikt samtidigt är det viktigaste höjdsiktet vad förekomsten av ozon ankommer, reducerar, enligt vad undersökningarna visar, de reaktioner som freongaserna åstadkommer mängderna av ozon. En minskning av dem skulle i sin tur leda till såväl biologiska följder som klimatologiska förändringar. Man har förutspått synnerligen stora skadeverkningar om freonbruket skulle fortsätta i den accelererande takt som det hittills har gjort.

Den senaste tidens forskning har bekräftat de hittills gjorda uppskattningarna av freongasernas skadlighet till den grad, att vetenskapligt underbyggd säkerhet finns om att motåtgärder är nödvändiga. Speciell tyngd äger den analys som Förenta staternas vetenskapsakademi (National Academy of Sciences, NAS) publicerade hösten 1976. Även Meteorologiska världsorganisationen (World Meteorological Organization, WMO) har i de ställningstaganden som den har offentliggjort gett sitt stöd för vidtagande av åtgärder. Vid meteorologiska institutet har

man under ett par års tid intensivt följt upp dessa och motsvarande undersökningar bl. a. i anslutning till institutets luftskyddsforskning.

Enligt meteorologiska institutets uppfattning stöder de senaste forskningsresultaten kraftigt tidigare framförda åsikter om att freongaserna förorsakar ozonsvinn och därigenom åtminstone på lång sikt påverkar de biologiska systemen och klimatet. Nära hälften (47 %) av världens freongaser producerades år 1973 i Förenta staterna. Å andra sidan uppskattade man (NAS) år 1975 att 74 % av hela världens freonutsläpp kommer från aerosoler, medan återstoden fördelar sig mer eller mindre jämnt på olika nedfrysningssystem (14 %) samt skumtillverkning (12 %). På basen av det refererade förslaget kan man uppskatta att enbart de begränsningar som riktar sig mot aerosoler, producerats i Förenta staterna, torde motsvara åtminstone en tredjedel av alla freonutsläpp i världen. Denna beräkning kan påverkas av de eventuella undantag som upptas i bestämmelserna, men dessa undantag skulle åtminstone enligt det ursprungliga förslaget vara ringa. Allt som allt skulle Förenta staternas egna utsläpp efter importförbudet och det förbud mot användning av gamla lagrade produkter som senare träder i kraft, minska till mindre än en tredjedel av sin nuvarande volym. De senare ytterligare skärpningarna, som man har planerat att föreslå år 1978, kan även vara av synnerlig betydelse för att ännu minska freonutsläppen.

Meteorologiska institutet anser Förenta staternas planer på en selektiv begränsning av freonanvändningen vara ett oundvikligt första steg i riktning mot ett så fullständigt förbud mot användning av freon som möjligt. Även i Finland borde man intensivt följa med de undersökningar som görs och de åtgärder som företas på detta område, vilket meteorologiska institutet för sin del strävar till att fortsätta med. Man torde kunna överväga att inleda eventuella ozonmätningar i någon utsträckning i Finland. Institutet utför inte för tillfället, vid sidan av det att man följer med litteraturen, några egentliga mätningar av ozonmängderna i atmosfären. Detta beror bl. a. på bristen av lämplig mätapparatur. Vid meteorologiska institutet utförs däremot forskningsarbete, till vilket ozonmätningar intimt kunde kopplas. Så kunde t. ex. de strålningsmätningar som institutet utför utvidgas till att omfatta även UV-mätningar vilket är en metod för att även få information om ozonet.

Slutligen önskar meteorologiska institutet understryka, att ozonproblemet och den till detta anslutna frågan om freongaserna till sin karaktär är globala. Finland borde för sin del, i egenskap av industriland, i likhet med andra länder skrida till åtgärder för att stegvis förbjuda användningen av freongas även i Finland, t. ex. enligt samma riktlinjer som detta har gjorts i Förenta staterna. De begränsningar som Förenta staterna har planerat måste från luftskyddssynpunkt anses leda i rätt riktning och Finland borde aktivt medverka i det internationella samarbetet för att begränsningarna så fullständigt som möjligt skall komma att gälla i hela världen.

Helsingfors den 5 augusti 1977

Lauri A. Vuorela

Överdirektör

A. Kulmala
Avdelningschef

Handels- och industriministeriet:

Ända sedan år 1974, då professorerna Molina och Rowland lämnade sin välkända rapport, enligt vilken klorfluorkolsutsläpp skulle förorsaka en minskning av ozonskiktets tjocklek i atmosfären och skulle härigenom, på grund av en ökad ultraviolettstrålning från solen, innebära en risk för människohälsan och inverka menligt på miljön, har man vid handels- och industriministeriet intensivt följt med det meningsutbyte, som skett mellan forskare och inom vetenskapliga organisationer i saken. Vid ministeriet har också noterats National Academy of Sciences i USA:s (NAS) rapport ävensom de åtgärder som rekommenderas i rapporten.

Det må konstateras, att myndigheterna i de flesta länder har tills vidare omfattat den i rapporten anförda ståndpunkten, att fortsatta undersökningar är erforderliga i saken, och har undvikit att införa förbud mot användningen av klorfluorkol som drivgas i aerosoler. Som ett exempel härpå må nämnas den resolution som EEC fattade efter det internationella mötet om ozonproblemet i Washington i april 1977, då man rekommenderade att vänta åtminstone till slutet av år 1978 på resultaten av dylika undersökningar innan man skrider till några särskilda åtgärder för förbjudande av användningen av klorfluorkol som drivgas.

Handels- och industriministeriet har också stått i kontakt med andra berörda finländska myndigheter i saken, i första hand med medicinalstyrelsen, meteorologiska institutet och inrikesministeriets miljöavdelning. Enligt dessa myndigheters och handels- och industriministeriets uppfattning finns det dock i nuskedet ännu inte anledning att kategoriskt förbjuda användningen av klorfluorkol såsom drivgas i aerosoler, utan man bör vänta på resultaten av det forskningsarbete som utförs på olika håll beträffande ändringar i ozonskiktet. Emedan de nordiska länderna enligt handels- och industriministeriets uppfattning inte har tillräckligt med resurser för att ens gemensamt verkställa undersökningar rörande de ändringar som sker i atmosfärens ozonskikt, borde Nordiska rådet i den rekommendation, som det möjligen kommer att förelägga Nordiska ministerrådet i ärendet, framlägga följande förslag:

- 1) Man tillsätter en samnordisk arbetsgrupp för att följa med dels de ändringar som sker i ozonskiktet på olika håll i världen, dels resultaten av de undersökningar som verkställs för utredande av de orsaker som lett till sådana ändringar. Arbetsgruppen borde omfatta representanter för berörda myndigheter och industrier i varje land.

- 2) Arbetsgruppen förpliktas att framlägga Nordiska rådet ett förslag

till sådana åtgärder som nämnda undersökningar och i internationella organisationers rekommendationer i saken kan ge anledning till.

Helsingfors den 15 september 1977

Eero Rantala

Handels- och industriminister

M. Hiilosvuo

Byråchef, industriråd

Finlands akademi, statens naturvetenskapliga kommission¹:

Enligt naturvetenskapliga kommissionen till buds stående sakkunskap är medlemsförslagets fakta både om de som drivgaser använda klorfluormetanföreningarnas natur och om deras miljöverkningar riktiga. Atmosfärens ozonskikt kommer att minska även om drivgasernas användning omedelbart skulle begränsas och de redan vållade miljöförändringarna torde komma att bestå ännu tiotals år. Problemet är globalt till sin natur. Därför är det mycket motiverat att åstadkomma internationella konventioner på området.

Å andra sidan har man enligt kommissionen redan upphört att använda freongaser. Problemet har varit störst i Förenta staterna, där man till exempel år 1973 producerade nästan hälften av de i hela världen producerade ovannämnda drivgaserna. I Förenta staterna har man dock redan vidtagit åtgärder både för att stoppa den produktion som använder dessa aerosoler och för att stoppa exporten av dessa ämnen under år 1978. Även de nordiska länderna borde enligt luftskyddets målsättningar vidtaga åtgärder för att begränsa och förbjuda freongaser gradvis. Den praktiska övervakningen av åtgärderna förutsätter, att de nyaste forskningsresultaten i ärendet ständigt är tillgängliga i Finland och i de övriga nordiska länderna. Vederbörande forskningsinstitution bör i Finland få förutsättningar att följa den internationella vetenskapliga diskussionen samt möjlighet att utnyttja vetenskapliga resultat. För egen forskningsverksamhet torde inte finnas primärt behov vare sig i Finland eller i de övriga nordiska länderna.

Statens naturvetenskapliga kommission förenar sig med de till Nordiska rådet framförda klämmarna, där man föreslår utarbetande och antagande av en internationell konvention till skydd för ozonskiktet samt begränsande av klorfluormetanföreningarnas användning i Norden. Det torde dock inte vara nödvändigt att tillsätta en speciell arbetsgrupp för

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

att genomföra förslagen utan saken torde kunna skötas inom de redan förefintliga organen.

Helsingfors den 12 oktober 1977

Antti Kulmala

Ordförande

Leena Kirkkomäki-Juntunen

Sekreterare

Luftfartsstyrelsen:

— — — vill luftfartsstyrelsen framhålla, att vi i princip understöder all verksamhet som syftar på skyddandet av omgivningen.

Luftfartsstyrelsen har inga anmärkningar angående förslaget.

Helsingfors den 30 september 1977

K. J. Temmes

Generaldirektör

M. Puhakka

Luftfartsingenjör

BIHANG

15. Luftfartsstyrelsens beslut angående överljudsflyg

Med stöd av 105 § luftfartsförordningen (525/68) av den 22 augusti 1968 och hänvisande till 2 § lagen om luftfartsförvaltning (40/72) av den 14 januari 1972 har luftfartsstyrelsen stadgat som följer:

1 §

Över finskt territorium får med civilt luftfartyg flygas med en hastighet som överstiger ljudhastigheten (överljudshastighet) endast med särskilt tillstånd av luftfartsstyrelsen.

2 §

Ovan i 1 § avsett tillstånd kan beviljas endast såvida användandet av överljudshastigheten inte anses utgöra fara eller men för allmänt inträde eller enskild rätt. Luftfartsstyrelsen kan i samband med utfärdandet av tillståndet uppställa sådana villkor som den anser behövliga.

Datum för beslutets ikraftträdande den 30.3.1972.

Finnair¹:

1. Vi förenar oss med förslagsställarens åsikt om vikten av att ozonskiktet bevaras.

2. Eftersom varken sprayflaskornas drivgaser eller kvävegödningsmed-

¹ Yttrandet översatt från finska.

len hör till vårt område, anser vi oss inte kapabla att ge ett utlåtande beträffande deras inverkan.

3. Forskningen angående inverkan på ozonskiktet vid flygning på höga höjder är tills vidare bristfällig. Detta gäller speciellt flygplanens inverkan jämförd med åska, vulkanutbrott och dylik som orsakar naturliga växlingar i ozonskiktet. Forskningen på detta område borde främjas.

4. Eventuella internationella avtal som ingås borde baseras på tillräckliga och sakkunniga forskningsresultat med beaktande förutom av civilflyget även av militärflyget.

Helsingfors den 6 september 1977

Finnair Oy
Omgivningsskyddskommittén

Esko Kukkonen
Överingenjör

Ålands landskapsstyrelse:

Enligt landskapsstyrelsens uppfattning är det angeläget att ett internationellt samarbete inom miljöskyddets område kan fås till stånd för att förhindra skadliga förändringar av det för mänskligheten och växt- och djurlivet livsviktiga ozonskiktet. Enligt det föreliggande medlemsförslaget skulle detta förutsätta bland annat att effekterna på ozonskiktets stabilitet till följd av olika former av utsläpp utreds samt att berörda länder redovisar i vilken omfattning de svarar för olika sådana utsläpp som kan tänkas påverka ozonskiktet.

De nordiska länderna har tidigare i olika sammanhang vidtagit gemensamma åtgärder avsedda att förbättra förhållandena inom miljöskyddets och miljöforskningens område. Bland sådana insatser kan bland andra nämnas antagandet av en nordisk miljöskyddskonvention till vilken Ålands landsting även givit sitt bifall. Enligt landskapsstyrelsens uppfattning är det därför naturligt att de nordiska länderna tillsammans strävar till att få till stånd internationella åtgärder även för att förhindra utsläpp av föroreningar i luften i den omfattning att ozonskiktet förstörs.

Under hänvisning till ovan sagda omfattar landskapsstyrelsen i princip de förslag till åtgärder som framförs i det ifrågavarande medlemsförslaget.

Mariehamn den 10 oktober 1977

Alarik Häggblom
Lantråd

Håkan Kulves
Miljövärsintendent

Industrins centralförbund:

Som en potentiell huvudfaktor i den misstänkta fara som riktar sig mot ozonskiktet i atmosfären anses som känt syntetiska klorfluorkolväten. Dessa föreningar utvecklades i början av 1930-talet i Förenta staterna. De är obrännbara, lätt avdunstande vätskor med stor täthet. De är icke giftiga och icke heller kemiskt reaktiva med undantag av reaktioner med jordalkalimetaller.

Klorfluorkolväten används a) som kylmedier i kyl- och luftkonditioneringsmaskiner, b) i framställning av skumplast, c) som industriella lösningsmedel samt d) som drivmedel i aerosoler. På grund av sina tekniska egenskaper är de utmärkt lämpade för dessa bruksändamål och de har på sin tid inneburit ett betydande framsteg i den tekniska och produktutvecklingen. De mest betydande klorfluorkolvätena som misstänks ha inverkan är triklorfluormetan CCl_3F (F11) och dikloridfluormetan CCl_2F_2 (F12). Huvuddelen av dessa används som drivmedel för aerosoler.

Den första teorin om klorfluormetanernas potentiella skadeverkningar på ozonskikten i stratosfären offentliggjordes hösten 1974. Den behandlingsmetod som användes vid utredningen var i sin helhet baserad på kalkyler. För att undersöka saken grundligare har experimentella undersökningar i stort antal igångsatts. Resultat, som skulle leda till säkra ställningstaganden, har hittills inte publicerats. Förenta staternas nationella vetenskapsakademi (NAS) konstaterade i sin mellanrapport, som publicerades i september 1976, att ett slutligt ställningstagande förutsätter omfattande tilläggsundersökningar, vilka ansågs kräva 2 år. I samma rapport framställde NAS som sin på dittills gjorda undersökningar baserade ståndpunkt, att det under de två närmaste åren inte är skäl att vidta några begränsningsåtgärder. Problemen är inte av akut karaktär.

Finlands aerosolindustri använde år 1976 som drivgas 2 400 ton klorfluorkolväten. Av aerosolprodukterna gick 46 % till export styckevis beräknat. Importen av aerosoler för sin del uppgick till 17 % av den inhemska styckevis beräknade förbrukningen. I Sverige användes år 1975 som drivgas cirka 2 900 t klorfluorkolväten.

I en del andra europeiska länder producerades klorfluormetaner F11 och F12 år 1974 följande mängder:

Förbundsrepubliken Tyskland	105 000 t
Frankrike	80 000 t
Italien	45 000 t
England	46 000 t

Man beräknar, att i OECD-länderna år 1974 producerades cirka 750 000 t klorfluormetaner. Cirka 65 % härav uppskattas ha använts till aerosoler. I Finland framställs ifrågavarande föreningar inte alls,

utan allt importerat från utlandet. Totalförbrukningen av halogenerade kolväten för olika ändamål uppgick i vårt land år 1974 till cirka 4 700 t, vilket är cirka 0,7 % av totalförbrukningen i OECD-länderna.

Totalproduktionen av klorfluormetaner nedgick från år 1974 till år 1975 cirka 15 %, vilket huvudsakligen beror på produktionsminskningen i USA. I Finland nedgick förbrukningen från år 1975 till år 1976 cirka 20 %. I Sverige har minskningen varit ännu större. Alla dessa minskningar grundar sig på en frivillig begränsning av produktionen.

I Förenta staterna har man preliminärt beslutat inskränka användningen av klorfluorkolväten som drivgas i de aerosoler som används i hemhushållen och för personlig hygien fram till december 1978. I Finland representerar dessa produktgrupper 3/4 av drivgasförbrukningen. I Sverige har med stöd av produktkontrollagen ett förslag om liknande inskränkning framställts. Europeiska ekonomiska gemenskapens kommission har för industrin rekommenderat begränsning av klorfluorkolväteläckage och andra onödiga utsläpp, avstående från planer med avseende på utökning av ifrågavarande produktion och effektivisering av sökandet av surrogatämnen. Ekonomiska gemenskapen rekommenderar likväl ännu inte i detta skede för regeringarna vidtagande av offentliga begränsningar, utan intar en avvaktande ståndpunkt tills närmare forskningsresultat färdigställts och har för avsikt att uppta saken ånyo till behandling i mitten av år 1978.

Av ovanstående framgår, att produktionen och konsumtionen av klorfluorväten håller på att minska i världen, även om några bindande direktiv i saken ännu inte utfärdats. Likaså framgår det, att de nordiska ländernas andel i utsläpp som härrör sig av aerosoler är mycket obetydlig i jämförelse med den övriga världens. Å andra sidan är vårt nordiska läge med tanke på ozonskiktets tjocklek bara till fördel, enär de observationer som gjorts med väderlekssatelliter utvisar att ozonskiktet kring polerna är tjockare än i varma zoner.

Medicinalstyrelsen, som ur hälsosynpunkt granskat klorfluormetanproblemet, ansåg i augusti 1977 att hälsoskäl åtminstone inte tills vidare ger anledning till att utfärda ett förbud mot att använda ifrågavarande ämnen, vilket i nuvarande läge eventuellt skulle avvika från praxis annorstädes i Europa. Också handelspolitiska skäl förordar harmonisering av de föreskrifter som syftar på ozonskiktets bevarande i hela Europa.

Aerosolindustrin har ända från början noggrant följt med forskningsverksamheten i anslutning till ozonteorin och den diskussion som förts kring denna sak och vidtagit åtgärder för att säkerställa sin verksamhet framdeles. Man har inlett utredning av möjligheterna att använda alternativa drivmedel och att söka lösningar till problem i anslutning till dem. En del av problemen står i anslutning till påfyllningstekniken, och lösningen av den kräver dyra investeringar i maskiner och anläggningar. Utbyte av drivmedel förutsätter oftast också andra ändringar i produk-

ternas konsistens. Vidare bör de förnyade produkternas bruksegenskaper utredas och man bör försäkra sig om, att de inte medför skada för människor eller för miljön. Detta forsknings- och utvecklingsarbete kommer ännu att ta tid.

Industrins centralförbund anser samnordisk aktivitet i utredningen av ozonfrågan positiv såväl ur forskningsresurssynpunkt som av handelspolitiska skäl. Då emellertid karaktären av den misstänkta risksituationen och utvecklingen av klorfluorkolväteproduktionen är sådana, att de inte inger akuta bekymmer, utan man kan avvakta färdigblivandet av närmare forskningar, anser Centralförbundet att det i sakens nuvarande läge inte föreligger särskild anledning att vidta åtgärder för åstadkommandet av ett internationellt avtal eller att begränsa användningen av klorfluormetaner i de nordiska länderna.

Enligt Industrins centralförbunds uppfattning vore det ändamålsenligt för de nordiska länderna att vidta följande åtgärder:

1. Uppfölja noggrant den forskningsverksamhet, som i olika delar av världen utförs med avseende på ändringar i ozonskiktet och orsakerna härtill, och i mån av möjlighet främja denna verksamhet.

2. Tillsätta för förenämnda uppgift en samnordisk arbetsgrupp eller något annat organ, i vilket även meteorologin, övriga naturvetenskaper, läkarvetenskapen samt industrin ges en tillräcklig representation.

3. Älägga olika länders myndigheter att i samverkan med vederbörande industriorganisationer utreda konsumtionsmängderna av misstänkta föreningar för olika ändamål och möjligheterna att ersätta dem med andra ämnen.

4. Reservera sig för alla de åtgärder, som ovannämnda forskningar och utredningar samt eventuella på bred bas utarbetade internationella rekommendationer kan ge anledning till.

Helsingfors den 18 oktober 1977

Industrins centralförbund

Vesa Vainio

N o r g e

Miljøverndepartementet:

Et forslag om å opprette en slik konvensjon er allerede fremmet fra norsk side, bl. a. under forberedende møter om ozonproblemene som er holdt i Utah og Washington D.C., USA, henholdsvis i september 1976 og april 1977. — — —

Som det vil ses, har en fra norsk side gitt tilslutning til et internasjonalt samarbeid for begrensning av utslipp av fluorkarboner. Videre har en tatt til orde for at et slikt samarbeid bør følges opp med utforming

av en internasjonal konvensjon som kan gi en ramme for en effektiv beskyttelse av ozonlaget mot de forskjellige trusler som menneskelig aktivitet representerer.

Miljøverndepartementet antar at et videre utspill i saken kan være aktuelt når en — antagelig i løpet av 1978 — har fått nærmere avklart mulighetene for et bredt internasjonalt samarbeid om begrensning av fluorkarbonutslipp.

Det foreslås videre i medlemsforslaget at det på nordisk basis iverksettes konkrete tiltak.

Etter Miljøverndepartementets oppfatning bør en på norsk side stille seg positiv til dette. Forutsetningen må imidlertid være at et samarbeid på dette punkt ikke influerer negativt på eventuelle planer om begrensninger på det nasjonale plan.

Forslaget tar ellers opp spørsmålet om en nordisk utredning om og kartlegging av forurensende utslipp i Norden som kan påvirke ozonlaget.

FN's miljøvernorganisasjon (UNEP) har tidligere i år vedtatt en verdensomspennende aksjonsplan som skal samordne forskningsinnsatsen på dette feltet. Innenfor rammen av denne aksjonsplanen vil det bl. a. bli utarbeidet en forstudie over foreliggende forskningsbehov. Etter Miljøverndepartementets oppfatning bør en på nordisk hold i første omgang avvente en avklaring om arbeidet i UNEP's regi før et regionalt forskningsprogram eventuelt settes igang.

Oslo, 26. september 1977

Etter fullmakt

Erik Lykke

Richard G. Fort

Norges industriforbund:

For to år siden, i juni 1975, ble teorien om freongassenes mulige skadevirkninger på ozonlaget i atmosfæren gjort kjent gjennom en rapport fra US Federal Council for Science and Technology. I september 1976 offentliggjorde en ekspertkomité nedsatt av USA's National Academy of Science en ennå grundigere rapport "Environmental Effects of Chlorofluoromethane Release". Det fastslås at visse klorfluorometaner sikkert påvirker globale kjemisk-fysiske forhold, hvorav påvirkninger av stratosfærens ozonskikt er en av flere effekter. Usikkerheten i den kvantitative vurdering er betydelig. Rapporten konkluderer med at man kan avvente enda et par års forskning før man eventuelt går til drastiske tiltak, og denne tiden vil de amerikanske myndigheter benytte til å forberede nødvendig lovgivning.

Fil forslaget om en "kraftig begrensning av klorfluormetanforbindelsenes anvendelse i Norden" er det å si at anvendelsen hos oss allerede er svært begrenset i forhold til verdensforbruket. En ytterligere begrensning i Norden vil derfor neppe ha særlig store økonomiske og sysselsettingsmessige effekter. Det vil derimot kunne oppfattes som en lettvent demonstrasjon av hvor miljøbevisste vi er i Norden. Og det vil også kunne gjøre det vanskelig for USA's Environment Pollution Agency å arbeide seg frem til en solid fundert løsning av dette problem — i et land hvor det virkelig betyr noe for økonomien og arbeidsplassene.

Norges industriforbund finner det foreslåtte initiativ unødvendig og vil heller anbefale at de nordiske land aktivt støtter arbeidet i OECD på dette området.

Oslo, 31. augusti 1977

Norges industriforbund

R. Roem Nilsen

Vise-adm. direktør

Norges kooperative landsforening:

Vi vil støtte forslaget om en anbefaling til ministerrådet om å arbeide for å få utarbeidet og godkjent en internasjonal konvensjon til beskyttelse av ozonskiktet. Dette faller også i tråd med intensjonene i "Program for forbrukersamvirket 1977—80", kapittel F om ressurser og miljø.

Oslo, 4. oktober 1977

Norges kooperative landsforening

Sekretariatet

Harald Korsell

Norges handelsstands forbund:

Forslaget går dels ut på anbefaling om å arbeide for en internasjonal konvensjon til beskyttelse av ozonskiktet og dels en anbefaling om å begrense bruken av klorfluormetanforbindelser i Norden. På bakgrunn av de uttalelser som foreligger fra vitenskapelig hold om konsekvensene av reduksjon av ozonskiktet, vil vi si oss enige i at man arbeider for å få i stand en internasjonal konvensjon som nevnt.

Vi har ikke sakkyndighet til å vurdere virkningen av bruken av de nevnte kjemiske forbindelser. Dersom virkningene er så farlige som det

er uttalt i forslagetets premisser, må det være all grunn til å gå inn for også denne del av forslaget.

Oslo, 29. august 1977

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel

Adm. direktør

Aerosolforbundet Norge

Aerosolforbundet Norge har hatt et godt samarbeide med Miljøvern-departementet når det gjelder aerosoler/klorfluorkarbon/ozon-saken.

Vår kjennskap til denne meget kompliserte saken gjør at vi stiller oss tvilende til nødvendigheten av et initiativ fra Nordisk Råd.

Efter vår mening vil det være riktigere å avvente resultatene av det meget omfattende forsknings- og utredningsarbeide som idag pågår internasjonalt før man legger evt. restriksjoner på bruk av klorfluorkarboner.

Oslo, 30. august 1977

Aerosolforbundet Norge

Erik Smith Wang

Sekretær

S v e r i g e

Socialstyrelsen

Möjligheten att vissa aktiviteter kan påverka ozonskiktet i högre luft-lager är en mycket viktig hälso- och miljöfråga. Utredningar och undersökningar talar för att globalt mycket betydelsefulla hälsoeffekter på sikt kan uppkomma.

Av de orsaksfaktorer som är aktuella, dvs. användningen av freon, överljudsflyg och kvävegödsling, torde den första faktorn vara lättast tillgänglig för att redan på kort sikt minska ovan nämnda risker. Något civilt överljudsflyg över Norden förekommer knappast men väl militärt. Vilken inverkan det militära överljudsflyget har på ozonskiktet kan emellertid socialstyrelsen inte bedöma. Kvävegödslingen har mycket stor betydelse för god produktivitet inom lantbruket. Riskerna för negativ miljöpåverkan vid kvävegödsling för närvarande är begränsad, anser styrelsen likväl den omständigheten att kvävegödslad jord avger nitrosa gaser, som kan påverka ozonskiktet, utgöra skäl för att begränsa användningen av detta gödningsmedel så mycket som möjligt.

Isolerade åtgärder gentemot de nämnda faktorerna från nordisk sida kan givetvis globalt sett endast få mycket begränsad betydelse. Som föredöme och exempel för andra länder torde det dock vara mycket värdefullt att man från Sverige och de nordiska länderna i övrigt verkligen genomför konkreta begränsningsåtgärder.

Socialstyrelsen tillstyrker därför förslaget att begränsa användningen av fullständigt halogenerade klorfluoralkaner till ett minimum. Styrelsen vill dock avslutningsvis påpeka vikten av att, som framhålles redan i förslaget, undantag medges för förpackningar avsedda för medicinska eller liknande angelägna ändamål. Styrelsen kommer även att söka bevaka miljöskyddsaspekten i fråga om läkemedel.

Stockholm den 30 september 1977

Bror Rexed

Elisabet Allgulander

Konsumentverket:

Bevarandet av ozonskiktet i stratosfären är såsom framhålls i medlemsförslaget av största vikt för att hindra att ultraviolett strålning når jordytan i skadlig omfattning. Genom att dagens utsläpp av föroreningar i atmosfären befaras påverka ozonskiktet under lång tid framöver är det nödvändigt att åtgärder kommer till stånd snarast möjligt.

I Sverige har produktkontrollnämnden nyligen föreslagit en reglering av fullständigt halogenerade klorfluorkolväten i avsikt att minska ozonreduktionen. Förslaget går ut på förbud mot aerosolförpackningar med s. k. freoner som drivgas. Samma förbud övervägs också i vissa andra länder. Konsumentverket har i sitt remissyttrande till jordbruksdepartementet över produktkontrollnämndens förslag tillstyrkt detta. Verket har därvid hänvisat till att ersättningsprodukter finns i de flesta fall, där det föreligger behov av sådan finfördelning av ett ämne som aerosolförpackningar erbjuder (*se Bihang*).

För att åtgärder i syfte att skydda ozonskiktet i stratosfären skall få någon väsentlig verkan krävs självfallet att de sker på bredast möjliga internationella bas. Det är därför angeläget att en internationell konventionsreglering kommer till stånd på området. En gemensam nordisk hållning är säkerligen en styrka i arbetet på en sådan reglering. Konsumentverket tillstyrker därför medlemsförslaget.

Stockholm den 13 oktober 1977

Sven Heurgren

Katarina Danielsson

BIHANG

Yttrande till jordbruksdepartementet i Sverige från konsumentverket över produktkontrollnämndens skrivelse 1977-05-20 med förslag till reglering av fullständigt halogenerade klorfluoralkaner

Med anledning av produktkontrollnämndens förslag att reglera användningen av fullständigt halogenerade klorfluoralkaner s. k. freoner på liknande sätt som föreslagits i USA och Kanada önskar konsumentverket framföra följande.

Halogenerade klorfluoralkaner förekommer till stor del i konsumentprodukter, dels sådana där freoner finns i slutna system såsom kylskåp m. m., dels alla de olika produkter som saluförs till konsument i aerosolförpackningar med freon som drivgas. Det föreslagna förbudet avser den senare kategorien. Av produktkontrollnämndens skrivelse framgår att aerosolförpackningarna svarar för den största mängden freon i marknaden.

Ett förbud mot tillverkning och import av förpackningar med freoner som drivgas kommer att påtagligt påverka utbudet av de konsumentprodukter som i dag säljs i aerosolförpackningar. Speciellt kommer kosmetikaproducter, hushållsprodukter såsom rengöringsmedel, färger, lacker, bilvårdsmedel, insekticider och vissa apoteksprodukter att beröras. Vid en reglering av dessa produkter måste de påtalade miljöriskerna vägas bl. a. mot konsumentnyttan av de produkter som på grund härav kommer att försvinna från marknaden. Som framgår av den sammanställning av nuvarande användningsområden för konsumentprodukter i aerosolform som redovisas i *Bihangsbilaga* är det ytterst få konsumentprodukter av detta slag som enligt verkets bedömning ej utan större olägenhet kan ersättas av alternativa produkter eller helt avvaras. Från konsumentsynpunkt bör det därför inte möta hinder att det föreslagna förbudet införs. Vid den genomgång av hushållsprodukter som vid olika tillfällen skett vid verket har också framgått att aerosolförpackningen är en jämförelsevis dyrbar förpackningsform både vid inköp och efter användning — avfallshantering och destruktion.

Verket vill påpeka att aerosolförpackningen innebär en större olycksrisk än andra förpackningar, på grund av förväxlingsrisken mellan olika produkter i liknande förpackningar. Då appliceringen av sprayen sker direkt på kroppen utan användande av pensel eller liknande riskerar man att ej i tid observera en förväxling vilket ökar skaderisken. Verket har därför i sitt remissvar till statens naturvårdsverk gällande ingripande mot starka syror och baser föreslagit att frätande kemikalier ej skall få saluföras i sprayförpackning. Inte heller bör livsmedel få förekomma i sådan förpackning då det kan leda till att barn förleds att tro att förpackningen innehåller något ätbart. En förväxling med t. ex. insektsmedel kan vara ödesdiger.

Verket vill i detta sammanhang understryka att en allmän övergång från freoner såsom drivgas till brännbara gaser av typ propan/butan eller snifflbara gaser och lösningsmedel vore en olämplig lösning på problemet. En del kosmetikaproducter såsom hårspray, deodoranter samt hushållsprodukter såsom strykspray, impregneringsmedel, luftrena-

re m. m. används ofta i samband med cigarrett eller öppen eld som kan antända den brännbara gasen. Brännbara drivgaser skulle här öka olycksfallsrisken på ett oacceptabelt sätt. Brännbara gaser kan dock eventuellt accepteras i samband med sådana ämnen eller sådan hantering där brandrisken ändå måste beaktas t. ex. färger, bilvård etc. Sniffbara gaser eller drivgaser som måste kombineras med lösningsmedel av sniffbar typ bör ej användas som alternativ. Aerosoler har inom vissa grupper främst i USA använts som berusningsmedel varför en varning mot sådan användning nu måste finnas på de amerikanska aerosolförpackningarna. Även i Sverige har risken med aerosolsniffning påtalats av bl. a. Lillhagens sjukhus i Göteborg.

Brand- och explosionsrisken vid eventuell överhettning av tryckbehållaren bör också beaktas vid val av alternativ drivgas.

Konsumentverket tillstyrker produktkontrollnämndens förslag att förbjuda tillverkning och import av aerosolförpackningar med fullständigt halogenerade klorfluoralkaner som drivgas. Undantag bör dock kunna göras för användning för speciella ändamål, främst medicinska där från funktionssynpunkt lika bra alternativ ej har kunnat framtas.

Stockholm den 12 september 1977

Sven Heurgren

Katarina Danielsson

Bihangsbilaga

Aerosolförpackade konsumentprodukter med freon som drivgas

I Kosmetikprodukter

- 1.1 *Hårspray*: För stabilisering av frisyrier finns alternativ till aerosolförpackningar såsom sprayförpackningar utan drivgas, läggingsvätska etc. Finfördelningen av produkten är en fördel från funktionssynpunkt. Frekvent användning av finfördelade sprayprodukter kan orsaka besvär i andningsorganen.
- 1.2 *Deodoranter*: Den finfördelning som åstadkommes med hjälp av aerosolförpackning är ej nödvändig för funktionen. Spridning på kläder och in i andningsorganen kan uppkomma. Sprayförpackningar utan drivgas samt produkter i flytande eller pastaform är likvärdiga alternativ (Råd och Rön 1974: 5).
- 1.3 *Parfymen och liknande preparat*: En finfördelning av produkten innebär ingen fördel. Alternativa appliceringsformer är likvärdiga från funktionssynpunkt.
- 1.4 *Intimspray*: Finfördelning av produkten innebär ingen fördel. Intimsprayer kan även kritiseras från medicinsk synpunkt.
- 1.5 *Munspray*: Dessa bör av säkerhetsskäl ej förekomma. En förväxling med giftiga sprayer kan vara ödesdiger. Barn bör ej vänjas vid att spraya mot munnen. Sprayformen fyller ingen funktion då den tillförda substansen ändå alltid löser sig i saliven.
- 1.6 *Solspray*: Finfördelningen av produkten innebär ingen fördel. Spridning på kläder etc. är svår att undvika vid användning av aero-

solförpackat solspray. Alternativa appliceringsformer eller sprayförpackningar utan drivgas är att föredra.

- 1.7 *Raktvål i sprayförpackning*: Produkten förenklar rakningen men torde mycket väl kunna avvaras.

II Rengöringsprodukter

- 2.1 *Fönsterputsmedel* i sprayförpackning har undersökts av konsumentverket och jämförts med andra metoder att rengöra fönster (Råd och Rön 1970: 3). Aerosolförpackat fönsterputsmedel är dyrare än andra medel och ger marginella tidsvinster. Sprayförpackningar utan drivgas och med påfyllnadsmöjlighet ger samma bekvämlighet. Aerosolförpackningens finfördelning av vätskan innebär ingen fördel vid rengöringen.
- 2.2 *Mattschampo*: Rengöringsmedel för skumtvättning av heltäckningsmattor finns i aerosolförpackning. Medlen förenklar inte rengöringen. En utredning vid konsumentverket (Rapport Rengöring av heltäckningsmattor U 2 Nr 359/72) visar dålig rengöringseffekt vid denna rengöringsmetod. Bättre metoder finns att tillgå.
- 2.3 *Ugnrensningsspray*: Dessa produkter som oftast innehåller starka frätande alkalier finns i aerosolförpackningar. Appliceringssättet innebär endast marginella tidsvinster i arbetet med att göra ren ugnen, då fortfarande det större arbetet att tvätta ur det som lösts upp återstår. Råd och Rön 1965: 7. Finfördelningen av medlet innebär hälsorisk om det kommer in i andningsorganen samt orsakar skador på omgivande material. Konsumentverket har därför till produktkontrollnämnden framfört att starka syror och alkalier i sprayförpackningar ej bör saluföras till konsument.

III Övriga hushållsprodukter

- 3.1 *Strykspray* kan vara bekvämt för stärkning av små enstaka plagg. Finfördelningen är här en fördel. Behovet minskar dock allteftersom mjukare plagg och strykfria arbetsbesparande material ökar i användning. Som drivgas kan troligen kolsyra användas. Brännbara gaser är i detta sammanhang klart olämpliga. Alternativt kan äldre metoder såsom stärkelse i sköljvattnet användas.
- 3.2 *Impregneringsspray — mockaspray etc.*: Impregnering av skor, mockajackor, regnplagg etc. sker enklast med hjälp av spray som appliceringsmetod (Råd och Rön 1970: 2). Finfördelningen är här en fördel.
- 3.3 *Lukt borttagare*: Dessa verkar främst genom en parfymering av luften som i sig kan betraktas som obehövlig. "Reningseffekten" har efter utredning i samband med utslag vid marknadsdomstolen befunnits vara obevisad. Råd och Rön 1973: 7. Finfördelningen är här en fördel.
- 3.4 *Insekticider* för hushållsbruk t. ex. mot skadedjur på krukväxter förekommer i aerosolförpackning. Finfördelningen kan här vara en fördel men kan förmodligen utan större olägenhet ersättas med sprayförpackning utan drivgas. Finfördelningen innebär som ovan påpekats en risk vid inandning av kemikalier av vådlig typ. Att inom ett slutet utrymme befria luften från insekter med för insekter giftiga medel kan ur hälsosynpunkt vara diskutabelt.
- 3.5 *Myggspray*: Aerosolförpackning av myggspray kan i många fall ersättas med andra appliceringsformer.

IV Färger — Bilvårdsmedel m. m.

- 4.1 *Färg och lack* i aerosolförpackning kan då det gäller små föremål med komplicerad geometri vara svåra att ersätta med en likvärdig produkt. Som alternativa drivmedel bör här även brännbara gaser kunna accepteras, då färgernas lösningsmedel oftast redan i sig är lättantändliga ämnen. För större ytor innebär aerosolförpackningen ett dyrbarare alternativ än andra appliceringsmetoder. För arbetet att täcka ytor som ej skall färgas, samt svårigheten för den ovane brukaren, att få skiktet jämnt gör tids- och bekvämlighetsvinsten vid spraymålning diskutabel. Råd och Rön 1973: 7.
- 4.2 *Bilvårdsmedel i aerosolförpackning* förekommer som reparationsförpackningar för lackskador, rostborttagare, rostskydd, startgas etc. I vissa fall innebär förpackningen en fördel genom att den är lätt att applicera och bekväm att förvara i bilen. Alternativa drivgaser bör här användas, även brännbara gaser kan accepteras.

V Livsmedel

- 5.1 *Livsmedel* i aerosolförpackning förekommer mycket litet på den svenska marknaden. Från konsumentsynpunkt fyller dessa produkter inget behov. Såsom tidigare framhållits bör barn aldrig lära sig att rikta sprayförpackningar mot munnen då förväxlingsrisk med insektsmedel etc. kan vara ödesdiger. Livsmedel bör därför ej få förekomma i sprayförpackningar även om ofarliga drivgaser kan framtagas.

Stockholm 1977-09-12

Svenska naturskyddsföreningen:

Föreningen har tidigare verkat för en begränsning av användandet av klorfluorometangaser (freoner). Det är därför mycket glädjande att medlemmar ur Nordiska rådet nu föreslagit insatser som skulle tjäna samma syfte: att skydda det livsviktiga ozonskiktet. Nordiska rådet bör i detta sammanhang kunna aktualisera även andra konventioner för bevarande av den globala atmosfären i livsviktiga hänseenden.

Föreningen instämmer i vetenskapsakademiens uttalande att det tillgängliga forskningsunderlaget är fullt tillräckligt för att motivera ett förbud mot freoner som drivgas i sprayförpackningar. För den internationella forskningen kommer det säkerligen att ta åtskilliga år innan man nått en större säkerhet i bedömningen av miljöeffekterna. Med tanke på risken för allvarliga miljöstörningar kan det inte vara rimligt att invänta en sådan ökad säkerhet.

Enligt mediemförslaget bör en särskild utredning tillsättas med uppdrag att redovisa de utsläpp som sker i Norden och som kan påverka ozonskiktet. Föreningen anser att en dylik redovisning är angelägen men av Nordiska rådet med hjälp av de nordiska ländernas egna naturvårdsatt en särskild utredning knappast erfordras. Redovisningen bör utföras

myndigheter. Det bör dock vara möjligt att, med redan tillgängliga data som grund, driva frågan om en internationell konvention till skydd av ozonskiktet.

Föreningen instämmer i förslagets slutpunkter och vill här endast erinra om att produktkontrollnämnden våren 1977 föreslagit reglering av bruket av freoner i sprayförpackningar i Sverige. En nordisk uppföljning av detta förslag är angelägen. Ett nordiskt initiativ till fortlöpande uppföljning och öppen redovisning av även andra regionala utsläpp med inverkan på den globala atmosfären (t. ex. svaveldioxid och nitroxa gaser) kunde också i detta sammanhang övervägas.

I handläggningen av detta ärende har deltagit föreningens styrelse, specialutskottet för miljögifter och för luftvård inklusive buller.

Stockholm den 7 oktober 1977

Svenska naturskyddsföreningen

Bengt Hamdahl

Ordförande

Bo Olsson

T. f. intendent

Sveriges industriförbund:

När man nu önskar göra en insats för att reglera konsumtionen av klorfluoralkaner, kan vissa jämförelsetal från några utomnordiska länder vara av intresse. I Sverige uppgick år 1975 den inhemska förbrukningen av klorfluoralkaner för fyllning av aerosolförpackningar till ungefär 2 900 ton. Importen uppgick till 1 300 ton. I år uppskattas konsumtionen till 1 200 ton. Denna reduktion har skett på frivillig basis.

Produktionstalen för vissa europeiska länder av CFC 11 och CFC 12 (de i sammanhanget mest aktuella föreningarna) är av helt annat slag:

Västtyskland	105 000 ton (1974)
Frankrike	80 000 " (1974)
Italien	45 000 " (1974)
England	46 000 " (1974)

USA:s årsproduktion torde i stort motsvara hela Europas.

Det finns skäl att anta att ungefär samma andel som i Sverige utomlands distribueras i aerosolform, dvs. ca 65 %. Det skulle motsvara en volym av 350—400 000 ton/år — bara i USA och Västeuropa. Faktum är att den svenska konsumtionen av klorfluoralkaner svarar för ca 0,5 % av världsförbrukningen. Detta tal överskrider knappt om man räknar in övriga nordiska länder.

Från svensk sida — liksom i övriga nämnda länder — känner vi oro för att de aktuella föreningarna kan tänkas skada stratosfärens ozon-

innehåll. Denna oro delas självklart av förbundet. Det är därför vår uppfattning att vi ytterst noga måste följa resultaten av de fortsatta undersökningarna på detta område. Det är främst i USA som man driver sådana atmosfäriska undersökningar, men även inom EG och då i första hand Frankrike, Västtyskland och England. Om dessa undersökningar kommer att visa att påverkan på ozonskiktet kan befaras, stöder förbundet åtgärder för att få till stånd en reduktion av de nämnda ämnena i aerosolerna. Den tillståndsprovning som föreslås kan vara en lämplig handlingsberedskap och accepteras av förbundet.

Vad gäller regleringen av dessa produkter på det internationella planet har det inträffat att man i USA nu lagt fram förslag om ett tidschema för avveckling av klorfluoralkanerna som drivgas med vissa undantag. Ett slutgiltigt fastläggande av denna tidsplan kan dock ej ske förrän den sedvanliga juridiska processen genomförts. Inom EG ställer man sig något mera avvaktande i väntan på fler undersökningsresultat. Här är ännu ej aktuellt med reglering, men en genomgång av frågan skall göras av EG-kommissionen i mitten av 1978. Inom EFTA-kretsen har saken ej tagits upp.

EG:s ställningstagande gör det svårt för förbundet att förstå varför man från nordisk sida nu måste vidta åtgärder mot de aktuella drivgaserna. Det finns enligt förbundets uppfattning knappast miljö- eller hälsoskäl som talar för att situationen i (ovanför) Norden är allvarligare än i EG och USA. Med hänsyn bl. a. till importandelen är det tvärtom angeläget att vi anpassar oss till utvecklingen hos våra närmaste handelspartners. Också svårigheterna med den praktiska kontrollen talar härför.

Både inom EG och i Sverige har i olika sammanhang uttalats önskemålet att så långt möjligt harmonisera regleringar av allehanda slag inom miljövårdsområdet. Senast i sitt betänkande 76/77: 26 framhöll jordbruksutskottet att man förutsätter att regeringen verkar för en internationell samordning av insatserna till skydd för ozonskiktet. En sådan samordning bör gälla hela Norden.

Mot denna bakgrund vill förbundet avråda från att man i Norden ensidigt vidtar åtgärder i stället för att avvakta den reglering som otvetydigt kommer i övriga Europa och USA inom kort. Problemet är ju dessutom på "naturlig avveckling". Förbundet vill alltså föreslå att eventuella ingrepp mot fullständigt halogenererade klorfluoralkaner samordnas med EG:s åtgärder.

Stockholm den 18 oktober 1977

Sveriges industriförbund

Bo Helmerson

Martin Carlstein

Medlemsförslag

om en tioårsplan för utveckling av fiskeprodukter för u-ländernas behov

(Väckt av Bjarne Mørk Eidem, Asbjørn Haugstvedt, Håkon Kyllingmark, Erlendur Patursson, Jón Skaftason och Erland Steenberg)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk industrifond:

Styrelsen för Nordisk industrifond anser sig tyvärr inte kompetent att bedöma den föreslagna tioårsplanen för utveckling och tillverkning av fiskeprodukter med speciellt sikte på u-ländernas behov.

Om planen realiseras och det därvid blir aktuellt med nordiskt utvecklingsarbete beträffande fiskeprodukter för u-länderna, kan fonden pröva eventuellt stöd till utvecklingsprojekt inom detta område om dessa i övrigt uppfyller fondens krav.

Stockholm den 14 september 1977

För Nordisk industrifond

Rut Bäcklund-Larsson

Nordisk Andelsforbund:

— — — kan vi meddele, at vi har modtaget følgende bemærkninger fra vort danske medlem, *Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger*:

Til forslag A 506/e om en tiårsplan for udvikling af fiskeprodukter kan anføres følgende:

Det er rigtigt som anført, at en stor del af fiskefangsterne hidtil er gået til produktion af dyrefoder.

De ændrede og strengere kvoteringsregler for såvel industrifisk som konsumfisk må imidlertid forventes at ændre ved dette forhold, således at spisefisk alene vil blive forædlet til menneskeligt konsum. En sådan omlægning må også anses for en nødvendighed for blot at opnå en delvis dækning af det faktiske behov for fiskeprodukter til menneskeligt konsum.

Til dette kommer, at en sænkning af forædlingsgraden af spisefisk,

eksempelvis gennem formeling, også vil kunne medføre betydelige beskæftigelsesmæssige problemer.

FDB kan derfor ikke give sin støtte til det fremsatte forslag.

København, den 15. september 1977

Nordisk Andelsforbund

R. Volkers

D a n m a r k

Udenrigsministeriet, Afdeling for internationalt udviklingssamarbejde:

1. Af bevillingen til forskning vedrørende udviklingslandene, finansieres forsøg på Fiskeriministeriets Forsøgslaboratorium, der tager sigte på at forbedre kvaliteten af fiskeriråvarer, der nu klassificeres som industrifisk. En kvalitetsforbedring er en forudsætning for, at denne råvare vil kunne anvendes til menneskeføde.

I samarbejde med FAO er et lignende projekt påbegyndt under tropiske forhold, således at problemet kan blive undersøgt på flere måder. Sidstnævnte projekt finansieres af danske bistandsmidler, men administreres af FAO.

Støttet af nævnte forskningsbevilling søger Fiskeriministeriets Forsøgslaboratorium endvidere at udvikle en metode, der ved en særlig tørringsproces bevarer industrifisks (især små pelagiske fisks) form og udseende så meget som muligt, således at den egner sig til menneskeføde.

2. Af danske bistandsmidler finansieres yderligere et FAO-projekt, der har til formål at undersøge markedet for tørret fisk i en række udviklingslande.

3. I de videre overvejelser af medlemsforslaget's rekommandation om en tiårsplan for udvikling og tilvirkning af fiskeprodukter med specielt sigte på udviklingslandenes behov finder Udenrigsministeriets afdeling for internationalt udviklingssamarbejde, at man også bør undersøge de problemer, som vil kunne opstå for udviklingslandenes fiskerierhverv i tilfælde af en øget eksport af fiskeprodukter til disse lande.

København, den 8. september 1977

Vissing Christensen

Fiskeriministeriet:

Såvel *handelsministeriet* som *miljøministeriet* har i denne anledning meddelt, at man efter at have gennemset sagen ikke har ment at kunne udtale sig om konkrete punkter i forslaget, men at man ser med velvilje på alle sådanne forslag til forbedring af verdens levnedsmiddelsituation.

Fiskeriministeriet kan også i princippet anbefale forslaget. Man finder dog anledning til at fremhæve, at det efter fiskeriministeriets opfattelse fra dansk side ved en eventuel gennemførelse af forslaget bør tilstræbes, at hovedvægten lægges på at formidle oplysninger til u-landene om fiskeriteknik og om den blandt andet i Danmark allerede

eksisterende produktionsteknik med henblik på at fremme disse landes egen udnyttelse af fiskeriressourcerne.

En sådan prioritering vil formentlig harmonere bedre med ressourceudnyttelsesteorien bag forslaget fremfor at sigte på øget overførsel til u-landene af varer, som i stigende grad hidrører fra de knappe ressourcer her i landet.

Udenrigsministeriet har endelig i skrivelse af 9. august 1977 (j.nr. 5.F. 114 k/840) udbedt sig et eksemplar af en rapport fra det under Den nordiske Fiskerikongres 1976 nedsatte arbejdsudvalg under ledelse af Poul Hansen, Fiskeriministeriets Forsøgslaboratorium. I denne anledning skal man oplyse, at en sådan rapport ikke er udarbejdet, hvorfor der alene kan henvises til det af Poul Hansen udarbejdede indlæg, som *ex tuto* vedlægges (*se Bihang*).

København, den 2. september 1977

P. m. v.

E. b.

(*Ej Sign.*)

BIHANG

Produktion af lagerstabile tørrede fiskeproteinprodukter i lyset af FAO's og World Food Conference's henstilling om opbygning af fødevarrelagre som nødhjælp og katastrofeberedskab

(*Af Poul Hansen, laboratorieførstander, Fiskeriministeriets Forsøgslaboratorium, Danmarks tekniske Højskole, Lyngby — Danmark*)

Indledning

Det fremgår af de seneste meddelelser fra det danske FAO-udvalg, at den såkaldte "internationale forpligtelse for verdensfødevarer-sikkerhed" nu er vedtaget af henved 70 lande, men at kun ganske få lande har taget virkelig konkrete skridt til at udforme en samordnet politik for opbygning af fødevarrelagre. Den nylig nedsatte komité for verdensfødevarer-sikkerhed har ved sit første møde i april 1976 bl. a. understreget nødvendigheden af at etablere en egentlig lagerpolitik i alle lande senest ved udgangen af 1977. Arbejdsgruppe V ved denne nordiske fiskerikonference kan forhåbentlig bidrage til en afklaring af mulighederne for at opbygge lagre af fiskeprodukter af betydning for den globale fødevarer-sikkerhed.

Ifølge FAO-udvalgets meddelelser vil man i det væsentlige basere den globale fødevarer-sikkerhed på cerealier, medens fisk og andre animalske fødevarer vil spille en mindre rolle. Imidlertid skal jeg her pege på det fra husdyrbruget kendte forhold, at den optimale proteinudnyttelse opnås ved at indtage vegetabilsk protein sammen med mindre mængder animalsk protein, således at aminosyresammensætningen bliver den ernæringsmæssigt bedste. Selv små mængder fiskeprotein kan herved bidrage meget til forbedring af den menneskelige ernæring, jvf. tabel 1, der viser virkningen af FPC (fiskeproteinkoncentrat), som tilskud til hvedemel.

<i>Tabel 1</i>	proteinindhold	NPU*
Hvedemel	10,4 %	50
" +3 % FPC	12,4 %	67
" +5 % FPC	13,8 %	71

* NPU = netto proteinudnyttelsen.

Bilag 1, der ligesom tabel 1 er taget fra FAO Fisheries Report, No. 175: Expanding the Utilization of Marine Fishery Resources for Human Consumption, viser at fiskeriprodukter hidtil kun i ringe omfang er indgået i fødevarerhjelpen gennem World Food Programme (WFP). Af det beskedne globale bidrag på 5—6 000 tons fiskeprodukter årligt i de senere år har tørret fisk udgjort mindre end 2 000 tons pr. år. Denne ringe indsats står i en grel modsætning til de vældige investeringer i 1960'erne i udviklingen af tørre fiskeproteinkoncentrater (FPC) netop til sådanne formål. Det meget beskedne udbytte af disse investeringer skyldes nok mangler ved målsætningen, som var den at fremstille tørt protein uden lugt og smag som tilskud til proteinfattig mad. Jeg skal her holde mig til en ny målsætning, nemlig at producere holdbare fiskeprodukter, som er mad i sig selv og kan indgå i de lokale kostvaner. Sådanne fiskeprodukter, der normalt kan afsættes kommercielt, vil også nemmest kunne fordeles og udnyttes i nødsituationer.

De lokale kostvaner i de områder, der er truet af fejlernæring og hungersnød, varierer stærkt, hvad fiskeprodukter angår, og der er derfor behov for forskellige fiskeprodukter i de forskellige nødsituationer. De fleste truede områder er tropiske, men nogle har tørt og andre har fugtigt klima, hvilket påvirker holdbarheden af visse tørrede og saltede fiskeprodukter. Der er endvidere vigtige forskelle mellem de enkelte fiskearters egnethed som råvare til lagerstabile færdigvarer, og de vigtigste forskelle er her mellem store og små fisk og mellem fede, halvfede og fedtfattige fisk. Heraf fremgår, at der bør peges på en række forskellige fiskeprodukter til oplagring som nødhjælp, og at en kortfattet gennemgang som den følgende langt fra kan dække området fuldstændigt. FAO/UNDP og bilaterale bistandsprojekter i udviklingslandene bør inddrages i arbejdet med at udvælge, udvikle og markedsføre lagerstabile fiskeprodukter.

Lagerstabile fiskeprodukter, der findes egnede til at imødekomme den "internationale forpligtelse for verdensfødevarsikkerhed", bør snarest søges indpasset i det eksisterende "World Food Programme", der for toåret 1977/78 forventes at kunne råde over ikke mindre end 750 millioner US \$. Det danske bidrag for toåret vil blive 20 millioner \$ i form af varer og 10 millioner \$ kontant.

De danske varebidrag har i de senere år mest været kødkonserver og mejeriprodukter. I det sidste finansår leveredes for 33 millioner kroner luncheon meat og for godt 26 millioner kroner smelteost og smørolie, mens fiskeprodukter slet ikke indgik på trods af den alvorlige afsætningskrise i fiskerierhvervet.

Råvareressourcer

Siden anden verdenskrig har de store nordiske fiskerier vist en langsom stigning i landinger til konsumformål og en hurtig stigning i landinger af foderfisk. Medens de to kategorier midt i 50'erne var omtrent lige store i dansk fiskeri, ca. 200 000 tons årligt i hver gruppe, var kon-

sumfiskeri i 1974 kun steget til 240 000 tons, mens foderfiskeri udgjorde 6 gange så meget, nemlig godt 1 1/2 million tons. Konsumfiskeri er mest større fisk som torsk og fladfisk, mens foderfiskeri mest er småfisk, og det er således fangsten af småfisk, der er seksdoblet i de sidste tyve år.

Dårlig behandling af de store fangster af småfisk har medvirket til, at så megen småfisk er endt som fiskemel og så lidt som direkte menneskeføde. At vende denne udvikling forudsætter bedre fangstbehandling til søs, og midlerne hertil er nu kendt i store træk gennem de senere års udvikling af køleteknik til massefangster af småfisk. Jeg skal herfra kraftigt henstille, at den udviklede teknologi snarest bringes til anvendelse i stor målestok som den absolutte forudsætning for at undgå ressourcepild og forurening og for at øge brugen af småfisk til menneskeføde og herunder til lagerstabile fiskeprodukter til nødhjælp og katastrofeberedskab. Jeg skal samtidig appellere til de nordiske skibsbygnings- og kølemaskinindustrier om at gå mere aktivt ind i massefangsternes behandling til søs. En pionerindsats her vil gavne disse industrier senere andre steder i verden, hvor behovet for god fangstbehandling er hurtigt stigende.

Der hersker nogen uklarhed med hensyn til de nye fangstbehandlingsmetoders indvirkning på rumudnyttelsen af fartøjernes fiskelastrum, og jeg skal derfor her kommentere nogle data i FAO Fisheries Report No. 75 og supplere med egne data. Første talsøjle i tabel 2, mærket PER, stammer fra et FAO-projekt i Peru, medens den anden talsøjle, mærket FF, er vore danske skøn over rumudnyttelsen, idet vi fra dansk side går ud fra, at lastrummet i alle tilfælde bør være velisoleret.

Tabel 2. Skøn over lastrumsudnyttelsen i fartøjer ved forskellig behandling af massefangster

	PER	FF
I Bulkklagring uden køling	80 %	80 %
II Bulkklagring med iskøling	60 %	75 %
III Ispakning i kasser	35 %	35 %
IV RSW tankklagring	50 %	70 %
V CSW containerklagring	19 %	70 %

I tilfælde II har vi fra dansk side forudsat, at fisk og is blandes, således at isen smelter hurtigt, samt at smeltevandet fjernes fortløbende. I tilfælde V forudsætter vi, at den betydelige plads i lastrummet omkring regulære containere udnyttes til bulkklagring af industrifisk. Vi har i Danmark påvist, at god råvarekøling forøger udbyttet og dermed betaler sig selv i fiskemelsindustrien. Vi må derfor afvise, at køling af massefangster til søs medfører væsentlig fordyrelse af råvaren på lang sigt.

Tabel 3. Afrundet fordeling af danske landinger i 1974

Anvendelse	konsum	foder*
Fede fisk, tons	40 000	850 000
Fedtfattige fisk, tons	200 000	700 000

* Uspecificerede fordelt ligeligt mellem fede og magre.

Massefangsterne er ofte meget blandede med hensyn til fiskearter og størrelser, og der er et stort behov for effektivt grej til sortering af fangsterne på dæk for at fremme en større anvendelse til konsumformål.

En effektiv sortérrømler er for ganske nylig blevet udviklet og afprøvet i det danske nordsøfiskeri.

Enhver væsentlig produktion af lagerstabile fiskeproteinprodukter i Norden må være baseret på bedre fangstbehandling og oparbejdning af småfisk. Man skal dog ikke se bort fra sådanne produktioners muligheder til aftagning af de tilbagevendende overskudslandinger af traditionel konsumfisk som torsk og rødspætter, der som bekendt for tiden i et vist omfang af rent markedsmæssige grunde overføres til foderbrug.

Fedtfattige fisk

Halvdelen af de samlede danske landinger er fladfisk og torskefisk, hvis fedtindhold er samlet i indvoldene, medens det lyse eller hvide kød er fedtfattigt. Til konsumformål skal disse fisk efter gældende regler renses på havet, og dette krav har stor indflydelse på fordelingen mellem konsum- og foderformål for torskefiskenes vedkommende, i 1974 henholdsvis ca. 150 000 tons og ca. 660 000 tons. De større torskefisk er overvejende blevet rensset til konsumformål, medens massefangsterne af mindre torskefisk, især sperling (485 000 tons i 1974), er landet urensede og anvendt til foderbrug.

Det lader sig ikke gøre at rense massefangster af små torskefisk om bord, hvor de derfor må nedkøles hurtigt for at kunne landes i konsumegnet stand. Indvoldene og dermed fedtindholdet, blod m. m. fjernes, efter at fisken er landet, enten ved maskinel rensning eller ved maskinel filetering af den runde fisk, såfremt man vil fremstille saltfisk-, klipfisk- eller tørfisklignende produkter. Andre former for rensning for blod og indvolde kan komme på tale i forbindelse med separering og tørring af det separerede kød. Der er behov for videreudvikling af rens- og fileteringsmaskiner til små torskefisk.

Blåhvillingen hører også til torskefiskenes, og de store ressourcer heraf inden for de nordiske fiskeriers rækkevidde kan kun øge interessen for at udvikle lagerstabile tørrede produkter til konsumformål. Ilandføringen af konsumegnet blåhvilling vil dog være meget krævende, og der er som før nævnt brug for en forstærket indsats til forbedring af massefangsternes behandling om bord. Det er heldigt, at der er etableret et nordisk samarbejde om udvikling af blåhvillingfiskeri, -fangstbehandling og -oparbejdning.

Fede fisk

Brisling, tobis og småsild er de vigtigste danske massefangster af små fede fisk, og langt det meste går til fiskemel. Fiskemelsindustrien søger at undgå landinger af de mindste brisling, der skaber produktionsvanskeligheder, selv i denne robuste industri. Af en enkelt last på 170 tons blandede brisling viste halvdelen sig at bestå af fisk mellem 3 og 8 cm (0,4 g til 3 g), d. v. s. 50 millioner fisk af den kaliber, som briterne kalder "White Bait". Den anden halvdel lå mellem 9 og 15 cm (4 g till 23 g), hvilket gav 5 millioner fisk. Industrien henstiller nu, at der ikke bruges tobisgarn til brislingefiskeri. Tobisen fanges i forårsmånederne og løber også op i mange millioner fisk pr. landing. Til konsumformål må disse fede småfisk dels nedkøles omgående til 0° C for ikke at gå i opløsning, og de må beskyttes mod luften, hvis iltindhold ellers meget hurtigt vil gøre fisken harsk. Tobis og brisling har vist sig at kunne holde konsumkvalitet i op til én uge ved skånsom lagring i iskølet havvand.

Der er behov for studier over de små hele fisks holdbarhed ved føring i saltlage om bord som forbehandling til fremstilling af saltede konsumvarer.

I ringnotfiskeriet kan de hele blankfisks holdbarhed undertiden forbedres ved at "trænge" dem levende i noten nogle timer, inden de tages om bord. Trængningen reducerer fiskens maveindhold og dermed også selvfordøjelse og bugsprængning under påfølgende kølelagring.

De vigtigste opbevaringsformer om bord af de lidt større fede konsumfisk som sild og makrel er isning i kasser og tankkøling i nedkølet havvand. Hertil kan komme containerføring i iskølet havvand i nær fremtid. De hertil egnede containere bør også kunne anvendes til saltlageføring, og fiskenes holdbarhed i saltlage bør undersøges nærmere.

Alle ovennævnte fede fisk landes normalt i hel stand. Der findes allerede maskineri til hovedskæring og rensning og/eller filettering i land af de lidt større fede fisk, og yderligere udvikling af sådant maskineri vil have meget stor interesse. Den mekaniske opskæring kan finde sted såvel fra fersk som fra lagesaltet stand. Visse småfisk kan dog konserveres i hel stand.

Lagerstabile proteinprodukter som nødhjælp

Ifølge FAO's seneste "Minimum Food Aid Targets for Dairy and Fish Products" forventes der i årene indtil 1979 en varebistand i form af mælkeprodukter på 150 000 tons, beregnet som tørmælk, medens fiskeproteinbidraget kun forventes at svare til 6 000 tons tørfisk. Forskellen skal sættes i relation til den usædvanlig store ophobning af tørret skummetmælk i Vesteuropa, Nordamerika, Australien og New Zealand, for tiden 2 millioner tons. De store lagre af tørmælk dæmper behovet for tilsvarende fiskeprodukter. Imidlertid kan proteinsituationen snart skifte og behovet for fiskeprotein stige, især i Sydøstasien, hvor befolkningen fortsat vokser hurtigt, og hvor fiskeprodukter i forvejen udgør det væsentligste tilskud af animalsk protein. Det er derfor rimeligt at benytte den nuværende pause til at forberede sig på et sådant øget behov.

Ved brugen af tørmælk som nødhjælp er der indhentet visse erfaringer af interesse for den fremtidige tilsvarende brug af fiskeprodukter. Til eksempel skal anføres, at mælkepulver kan gå til spilde under primitive forhold på grund af blæst eller mangel på passende beholdere og rent vand til pulverets oprøring inden konsum. FAD/WPC udtaler herom:

"Skim milk powder should preferably be used when reconstitution can take place or when it can be mixed with other foods. To ensure that this is done under proper conditions and that the product is consumed by those for whom it is intended, a certain degree of supervision is also needed".

Sådanne betragtninger viser, at proteinprodukter til nødhjælp nok skal være lagerstabile, men ikke nødvendigvis meget højt koncentrerede. Produkterne skal helst kunne gå lige ind i den på stedet normale kost og madlavning. De skal helst være opdelt i passende mindre enheder, og må gerne være detailpakkede og tydeligt mærkede for at undgå misbrug. Proteinet kan kombineres med bærestoffer, salt, syre eller andre fødeemner, hvis dette letter produktionen og distributionen.

Lagerstabile fiskeproteinprodukter

Den følgende gennemgang bygger på forventninger om snarlige forbedringer i behandlingen af massefangster til søs. Fartøjerne vil indføre

effektiv køling, fordi det er nødvendigt af sikkerheds- og miljømæssige hensyn, og fordi det betaler sig. Trawlerne vil få sorteringsværker om bord og vil køle de forskellige dele af fangsten i henholdsvis kasser, tanke og containere til forskellig brug i land. I takt hermed vil landingerne af konsumegnet fisk stige, og der vil blive udviklet produktionsanlæg i stor skala til at forarbejde også de mindre fisk til konsumvarer, deriblandt lagerstabile produkter egnede til nødhjælp og katastrofeberedskab. En forbedret råvaretilgang vil sætte fiskeindustrien i stand til at producere proteinrig fiskekonserves og tørret fisk billigere end de tilsvarende kød- og mælkeprodukter.

Produkter af torskefisk

Rensede torskefisk egner sig udmærket til saltning og tørring, og afsætningen af saltfisk, klipfisk og tørfisk har stort set holdt skansen gennem de senere års kriser. Imidlertid er den traditionelle produktion langvarig og arbejdskrævende og dermed kostbar, og dette desto mere, jo mindre fisken er. De små torskefisk som hvilling og blåhvilling kan derfor kun tænkes oparbejdet til saltfisk-, klipfisk- og tørfisklignende produkter på basis af en enklere og billigere teknologi. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at de forskellige markeder har forskellige kvalitetskrav, og at raffinementer som hurtig afblødning og lyse kødflader langtfra altid er påkrævet. En billig storproduktion kan derfor tænkes baseret på rensning af fisken i land, forudsat at den holdes særdeles velkølet om bord. Filettering fra hel stand, i lighed med sildefilettering, vil have særlig interesse, og fileten kan derefter saltes og tørres relativt hurtigt som følge af den ringe godstykkelse.

En særlig hurtig tørring opnås ved at kombinere passering af den rensede torskefisk med påfølgende tromletørring af det passerede kød. Under tørringen er fiskekødets godstykkelse reduceret til under 1 mm. Ved tromletemperaturer omkring 140°—150° C kan tørringen afsluttes på mindre end 1 minut. Det tørrede kød minder om tørfiskfibre og har omtrent samme sammensætning. Ved tørring til 90 % tørstof er det holdbart i årevis uden køling. Det er desuden nemt og billigt at detailpakke og distribuere. Efter dansk smag er tromle- eller rollertørrede torskefibre acceptable som ingrediens i supper, gratiner og andre sammensatte retter, i modsætning til et delvis ekstraheret fiskemel, hvis tilstedeværelse gjorde retterne uspiselige. Der er allerede investeret i et industrielt produktionsapparat for rollertørrede torskefibre i Esbjerg, og der søges nu efter afsætningsmarkeder i Europa. Det synes rimeligt også at søge efter afsætning i de mest truede udviklingslande, hvor tørre fiskefibre ofte vil være mere acceptable og lettere at distribuere end f. eks. mælkepulver.

Såvel fersk som letsaltet, passeret fiskekød kan tromletørres, og kødet kan tiilige være tilsat findelte kartofler, tomater, kål og krydderier uden at give problemer ved tørreprocessen eller med slutproduktet. Det giver derimod problemer, hvis fisken indeholder over 1—2 % olie, og det er derfor kun de fedtfattige fisk som torsk, kuller, hvilling og blåhvilling, der egner sig til tromletørring.

Torskekødets fibrede struktur, der er en fordel ved tromletørring, har givet vanskeligheder ved forsøgsmæssig spraytørring.

Saltindholdet i tørrede produkter af torskefisk må afpasses efter de enkelte markeders traditioner og klimaforhold. Saltfisk og klipfisk kan

ødelægges hurtigt i meget fugtige omgivelser, hvor alene tørfisken er holdbar.

Produkter af halvfede fisk

De såkaldt fede fisks fedtindhold varierer som bekendt stærkt med årstiden, og mange arter kommer periodisk ned på fedtindhold omkring et par procent. Dette gælder f. eks. lodde eller anmagssat, der i Grønland traditionelt soltørredes om sommeren til brug i løbet af vinteren enten som hundefoder eller i nødsituationer som menneskeføde.

Kvaliteten led ofte under ustabile vejrforhold ved den traditionelle tørring i fri luft. Bedre kvaliteter ville kunne opnås ved at kombinere let saltning med let koldrøgning og kontrolleret tørring, og en sådan holdbar færdigvare vil minde meget om tilsvarende tørrede småfisk i Sydøstasien, hvor markedet er betydeligt og hurtigt voksende.

Fileter af de lidt større halvfede fisk skønnes egnede til samme kombination af saltning, koldrøgning og tørring, hvor røgningen tjener til at stabilisere fedtfasen og forbedre smagen, mens saltning og tørring til sammen skal sikre holdbarheden. Der er behov for udforskning af disse processer såvel som af færdigvarens pakning, distribution og afsætning.

Produkter af fede fisk

Med fede fisk menes her fisk, der indeholder fra 5—25 % olie i fileten. Olien er ulige fordelt, og dele af fileten kan indeholde op til 50 % olie. Fiskeolien er som bekendt umættet og oxideres let, hvilket fremkalder misfarvninger og trannet eller harsk lugt og smag. Selvom harskning nogle steder tolereres eller ligefrem forventes, bør teknologien ved oparbejdning af fede fisk normalt enten beskytte fiskens olieindhold mod oxydation og harskning eller adskille olien fra fiskeproteinet.

Når olien bibeholdes i fisken, er tørring alene ikke egnet med henblik på langtidskonservering. Den mest skånsomme tørring, frysetørring, ville frembringe en svamp af proteinfibre, hvori olien ville fordele sig på unaturlig og sikkert ubehagelig måde. I kontakt med atmosfæren ville olien desuden blive harsk. Fed fisk kan derimod langtidskonserveres alene ved saltning, såfremt den beskyttes mod kontakt med luft, og dette sker normalt ved at opbevare den i den dannede saltlage. På denne måde opnås ingen koncentration af fiskens proteinindhold, men den samlede næringsværdi af den saltede fede fisk kunne nok være tilstrækkelig til at retfærdiggøre en produktion af saltet fed fisk til nødhjælpsformål. En sådan produktion måtte, på grund af sin enkelhed, have særlig interesse i forbindelse med små hele fisk, der ellers er særlig vanskelige og kostbare at oparbejde. Produktionskapaciteten for ansjos- eller anchovis-lignende produkter, hårdtsaltede hele småfisk, ville være enorm, men det traditionelle marked er meget lille. Der savnes oplysninger om sådanne varers anvendelighed i de truede udviklingslande.

Medens det er noget uvist, hvorvidt og hvor langt halvkonserves egner sig som nødhjælp og katastrofeberedskab, er det oplagt, at megen helkonserves af fed fisk er velegnet. Den traditionelle konserveteknologi omfatter ofte en vis koncentration af fiskeproteinet, nemlig ved kogning og afdræning, eventuelt suppleret med en begrænset tørring. Med henblik på at reducere konservesdåsens relative andel af fremstillingsomkostningerne kan der vælges større dåseformater og højere koncentrationer af næringsværdier i dåseindholdet. Her frembyder pasta- og postejerprodukter særlige muligheder, og fisken kan heri kombineres med kon-

centrerede næringsmidler som spæk, olie og tørret protein af forskellig art. Fiskekonservesindustriens overgang til stordrift vil i høj grad forbedre dens konkurrencedygtighed.

Blandt de mange processer til adskillelse af olie og fiskeprotein og koncentreret af sidstnævnte skal her alene nævnes den såkaldte hydrolyse, hvorved fisken findeles og det meste af proteinet bringes til opløsning i vandfasen, hvorfra olie og slam derpå fjernes. Hydrolysatet kan koncentreres og spraytørres, hvorved fremkommer et lysegult pulver indeholdende 70—75 % proteindele og under 1/2 % olie. Forsøgslaboratoriets seneste udviklingsarbejder hermed er beskrevet i vor 1973-beretning. Heraf fremgår, at hydrolysat på grund af et lavt tryptofanindhold er en dårlig proteinkilde, når den anvendes alene. Imidlertid er lysinindholdet højt, og man kan nå frem til en god udnyttelse ved passende sammensætning med andre proteiner. Laboratoriets forsøg på at fjerne konserveringsyren myresyre fra hydrolysatet er ikke lykkedes fuldt ud.

Konklusion

Der forventes væsentlig forbedring og differentiering ved massefangsternes behandling om bord, hvilket åbner vejen til storstilet produktion af lagerstabile fiskeproteinprodukter. Blandt disse vil nogle være egnede og økonomiske til opbygning af fødevarelagre som nødhjælp og katastrofeberedskab. Teknologien bør på visse områder forbedres og tilpasses tilvirkningen af små fisk. De små torskefisk tænkes især tilvirket ved tørring, evt. kombineret med saltning, og derefter lyses afsætningsmæssige foranstaltninger. Visse halvfede fisk tænkes konserveret ved kombineret saltning, koldrøgning og tørring, medens de fede fisk især tænkes oparbejdet ved fuldsaltning eller til helkonserves, fortrinsvis noget koncentreret og beriget.

Provinshandelskammeret:

— — — meddele, at vi henset til de ganske usikre forhold omkring fiskeriet, herunder ikke mindst hvilke arter af fisk der vil kunne fiskes nogenlunde kontinuerligt i de kommende 10 år, må være i tvivl om det rimelige i at ansætte arbejdskraft og bruge penge til udarbejdelse af ovennævnte 10 års plan.

Vi skal hertil føje, at vi finder, at ingen forberedende skridt i så henseende bør tages uden en forudgående meget nøje konsultation med ikke blot fiskerierhvervet, men også producenterne af fiskeriprodukter, idet vi for vort vedkommende yderligere må være i tvivl om, hvorvidt produktionsapparatet er så ensartet i de nordiske lande, at det vil være lønnende at udarbejde et fælles nordisk produktions- og afsætningsprogram.

København, den 10. juni 1977

P. p. v.

E. b.

B. Kremer

Industrirådet har i skrivelse den 13 oktober 1977 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Danmarks Fiskeindustri- og Eksportforening:

Danmarks Fiskeindustri- og Eksportforening anerkender den i Medlemsforslag A 506/e opsatte målsætning for en bedre og mere retfærdig fordeling af verdens levnedsmiddelressourcer. Vi kan også være enige med den i "Medlemsforlaget" udtrykte opfattelse, at en stor del af fiskefangsterne er gået til produktion af dyrefoder. Imidlertid er dette forhold efter indførelse af bl. a. strenge kvoteringsregler optaget i internationale aftaler for konsumfisk og industrifisk ved at undergå en markant ændring, og anvendelse af spisefisk til fremstilling af dyrefoder og lignende produkter er blevet reduceret meget kraftigt, og det må forventes, at den nærmeste fremtid vil vise en næsten fuldstændig overgang til forædling af spisefisk til menneskeligt konsum. Dette gælder også fiskesorter, der tidligere har været upåagtet som spisefisk.

Denne omlægning er en simpel nødvendighed for blot i beskedent omfang at kunne dække de hidtidige aftagerlandes behov for fiskeprodukter til menneskeligt konsum, ligesom der naturligvis er fiskeri- og industriinteresser af økonomisk art at tilgodesee i den begrænsningsproces, fiskerierhvervene over hele verden står midt i.

På denne baggrund er det ikke muligt for os som brancheinstitution inden for konsumfiskeomsætning at anvise veje, der kan dække de henstillinger, medlemsforlaget har opstillet, trods alle sympatier for de grundlæggende tanker, idet vi ikke kan medvirke til en sænkning af forædlingsgraden af spisefisk, f. eks. gennem formeling af konsumfisk til spiseligt fiskemel.

Derimod vil vi foreslå, at der rettes henvendelse til fiskemelsorganisationerne i de nordiske lande med anmodning om forslag, der inden for den nævnte tidsramme kunne medvirke til løsning af nogle af de opstillede problemer ved anvendelse af fiskesorter, der ikke anses for at kunne indgå i hidtil kendte forædlingsprocesser med henblik på anvendelse til menneskelig konsum.

København, den 1. juli 1977

Danmarks Fiskeindustri- og Eksportforening

P. Rahbek Hansen

Danmarks Havfiskeriforening har i skrivelse den 12 augusti 1977 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland**Ministeriet för utrikesärenden¹:**

I det internationella samarbetet har man i de utvecklade ländernas ekonomiska liv alltmera iakttagit utvecklingsländernas behov. Sålunda väntas att de industrialiserade ländernas ekonomiska liv också bättre anpassar sig efter utvecklingsländernas behov. Enligt ministeriet för utrikesärenden kan man sålunda anse Nordiska rådets medlemsförslag önskvärt för utvecklingsländernas vidkommande, i synnerhet som fiskprodukterna är av stor betydelse som människoföda.

I jämförelse med andra nordiska länder är fisket av liten betydelse i Finland. Fångsten utgör endast en bråkdel av fångsten i alla andra nordiska länder; dessutom är Finland nettoimportör av fiskprodukter. För förslaget genomförande skulle Finland alltså ha en liten andel.

Finland har i sitt utvecklingssamarbete dock bedrivit samarbete också inom fisket. Tanzania har på utvecklingskredit från Finland skaffat fisketrälare, för vars besättning också anordnades utbildningsprogram i Finland. På samma sätt planeras samarbete med Zambia.

Helsingfors den 15 september 1977

Tom Grönberg
Biträdande avdelningschef

Ålands landskapsstyrelse:

— — — innehåller många beaktansvärda synpunkter.

En utveckling av metoder för framställning av billiga fiskprodukter med högt näringsvärde, som lätt kan användas som människoföda skulle möjliggöra en mera rättvis fördelning av havens resurser från överproduktionsområden till utvecklingsländer med brist på framför allt proteinrik föda. Fisket i världshaven har på flera områden ökat in- till gränsen för fiskstammarnas tolerans och vissa fiskarter har redan beskattats för hårt. Resurserna är därför knappa, varför det föreligger ett starkt behov av att alla fiskfångster tillvaratas på ett förnuftigt sätt.

Mot denna bakgrund anser Ålands landskapsstyrelse att ett gemensamt nordiskt projekt med syfte att planera och utveckla metoder för att bättre tillvarata och utnyttja fiskfångsterna som människoföda vore av stor betydelse icke endast för u-länderna utan för alla länder, varför medlemsförslaget förordnas.

Mariehamn den 15 september 1977

Gunnar Sundlöf
Landskapsstyrelseledamot

Tor Mattsson
Avdelningschef

Fiskeriföreningen i Finland:

Först måste konstateras att Finland inte som t. ex. Norge och Island hör till de stora exportländerna. Icke desto mindre har Finland problem med utnyttjandet av såväl fisktillgångarna som av erhållen fångst. En alltför stor del av strömmingsfångsten används ännu som foder fastän man under senaste tid dock har kunnat iakttä en utveckling mot att en allt större del av strömmingen förädlas för konsumtion. Tillgångarna på vassbuk (skarpsill) utnyttjas endast delvis. Fisk av ringa ekonomiskt intresse, s. k. skräpfisk, har varit ett speciellt problem inom insjöområdet. En förutsättning för ett effektivt utnyttjande av våra fisktillgångar är att även sådan fisk som hittills varit av mindre betydelse kan fiskas och marknadsföras på ett ekonomiskt lönsamt sätt.

Inom Fiskeriföreningen i Finland har man redan under en längre tid undersökt olika möjligheter att utnyttja dessa fiskarter. Bland de praktiska åtgärder som vidtagits kan nämnas en undersökning som på Fiskeriföreningens initiativ utförs vid Institutionen för livsmedelskemi och -teknologi vid Helsingfors Universitet. Forskningsprojektet berör utvecklandet av konserveringsmetoder lämpade att användas vid fiskkonserveringsstationer i mindre skala. Undersökningen, som bekostas av Stiftelsen för utforskning av Finlands naturtillgångar, påbörjades år 1975 och kommer att avslutas 1978. Resultaten publiceras först i form av en vetenskaplig publikation och därefter kommer man att på basen av dem göra detaljerade framställningsanvisningar för olika produkter. I detta sammanhang bör nämnas att det i anslutning till undersökningen har utvecklats en ny autoklav för mindre konserveringsanläggningar. Någon sådan autoklav har inte tidigare funnits på marknaden. Den är liten till formatet, lättskött och enkel att installera. Då man inte med säkerhet kan beräkna de kommersiella konserveringsstationernas lönsamhet, kommer de enligt planerna att skötas av betjäningpunkter där enskilda fiskare mot ersättning kan låta konservera sin fångst för eget behov. På samma sätt fungerar t. ex. musterier för pressning av äppelmust.

Med ovan beskrivna forskningsprojekt har vi i form av exempel försökt belysa de problem vi för tillfället arbetar med. Resultaten torde säkerligen rätt väl kunna tillämpas i utvecklingsländerna. Forskning och vidareutvecklande av fiskprodukter kräver också i Finland såväl resurser som mångsidigt arbete för att man skall kunna lösa de problem som hänger samman med utnyttjandet av fisk både i teknologiskt och ekonomiskt hänseende.

Våra länders fisktillgångar borde mer effektivt än tidigare utnyttjas som människoföda. Därför är det befogat att koordinera erfarenheterna från de nordiska länderna i fråga om marknadsföring och produktutveckling av fisk samt att det i de enskilda länderna beviljas behövliga

anslag för såväl enskilda som gemensamma projekt. Det är skäl att anta att de resultat som då fås kan tillämpas av utvecklingsländerna när de utvecklar sin egen fiskerinäring.

Helsingfors den 18 augusti 1977

Lauri Liedes
Ombudsman

Rauno Kostiainen
Fiskeribiolog

Suomen merimies-unioni — Finlands sjömans-union r.y.:

När det är fråga om medlemsförslaget, enligt vilket Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att förbereda en tioårsplan för utveckling av fiskeprodukter för u-ländernas behov, borde enligt vår uppfattning saken först granskas för vårt eget lands vidkommande och med beaktande av tillgodotagande av landets fiskeresurser. Man kan utan vidare jämföra Finland med utvecklingsländerna ifråga om mottagningen av fisk och fiskförädlingen. Vi har för få fryslager och en outvecklad fiskeindustri. Enligt vår mening borde det reserveras mera medel i statsbudgeterna för sådan forskning som skulle gagna såväl yrkesfiskare som fiskeindustrin. Vi anser att en utveckling av fiskeprodukterna samt en rationell användning av såväl resurser som tillgångar inom fiskeribranschen betjänar lika bra yrkesfiskarna som konsumenterna. Alla fisketillgångar borde användas till människoföda med undantag av fiskavfall som kunde användas t. ex. till foder. Genom att utveckla vårt eget fiske samt höja dess förädlingsgrad kunde vi ge vår egen insats och erfarenhet till det Nordiska samarbetet inom fisket. Redan nu vore det bra att delta i samarbetet med de andra nordiska länderna och utbyta intryck och erfarenheter i fiskeriärenden.

Till det i rubriken nämnda medlemsförslaget förhåller sig Finlands sjömans-union positiv, förutsatt att det föreslagna projektet kommer att betjäna vårt lands yrkesfiskare och vårt fiske.

Helsingfors den 2 september 1977

Suomen merimies-unioni — Finlands sjömans-union r.y.

Reijo Anttila
Ordförande

Robert Herdin
Sekreterare

I s l a n d**Fiskeindustriens forskningsinstitut:**

— — — meddele, at Fiskeindustriens forskningsinstitut mener, at denne rekommandation er meget positiv, og ønsker at påpege, at i instituttets budget for næste år ansøger instituttet om en bevilling til en forsøgsfabrik hvor man kan foretage eksperimenter med produktudvikling af fiskeaffald og fiskeindustriens biprodukter.

Det skal også påpeges, at dette spørgsmål er blevet behandlet på nordisk basis. På den nordiske fiskerikongres sidste år holdt Björn Dagbjartsson et foredrag om "Produktudvikling af små fiskearter" og et arbejdsudvalg under ledelse af Poul Hansen fra Forskningsinstituttet i Lyngby, Danmark behandlede spørgsmålet om "Produktion af lagerstabile tørrede fiskeproteinprodukter i lyset af FAO's og World Food Conference's henstilling om opbygning af fødevarelagre som nødhjælp og katastrofberedskab."

Hvis denne rekommandation bliver vedtaget tillader forskningsinstituttet sig at henlede ministerrådets opmærksomhed på at anvende sig af Poul Hansens store kendskab og erfaring angående forberedelse og iværksættelse af dette spørgsmål. Fiskeindustriens forskningsinstitut er selvfølgelig rede til at samarbejde om spørgsmålet på hvilken som helst måde.

Reykjavík, den 12. juli 1977

Björn Dagbjartsson

N o r g e**Fiskeridepartementet:**

— — — — —
Fiskeridepartementet ser det som positivt at det nå er kommet et initiativ på nordisk basis for å få en handlingsplan for utvikling av fiskeriprodukter for u-landenes behov. En slik plan er i tråd med fiskerimyndighetenes målsetting om at mest mulig av fangstene ved rasjonell og ressursbevarende utnyttelse av fiskeforekomstene, må nyttes til menneskeføde.

Det arbeid som er gjort på dette området av Norsildmel og Sildolje- og Sildemelsindustriens Forskningsinstitutt i forbindelse med utvikling og produksjon av FPC vil være vel kjent. De oppgaver en i denne forbindelse står overfor framover regner en med vil kunne gå inn i et nordisk handlingsprogram. I tillegg til forskning og produktutvikling i Norden er det viktig å øke innsatsen på dette felt ved oppfølgingen i

u-landene. Ved felles nordiske anstrengelser vil vi ha økte muligheter til å oppnå framskritt på områder som transport, lagring og distribusjon, og i arbeidet for å gjøre folk i u-landene kjent med produktene for at de skal kunne bli akseptert og gå inn som en del av kostholdet.

Fiskeridepartementet vil anbefale at en fra norsk side ser på forslaget med velvilje, og at vi også er beredt til å påta oss vår del av kostnadene i forbindelse med den handlingsplanen det er fremmet forslag om.

Oslo, 25. august 1977

Etter fullmakt

Carl Bjørge

Jan Vembe

Departementet for handel og skipsfart:

Som det fremgår av A 506/e gjelder medlemsforslaget en videreføring av synspunkter Nordisk Råd tidligere har gitt sin tilslutning gjennom rek. 5/1975 om et handlingsprogram for økt matvareproduksjon. Handelsdepartementet støttet dette forslag i en uttalelse av 23. oktober 1974. Vi er ikke kjent med hvorledes denne rekommandasjon hittil har vært fulgt opp, og ville anse det nyttig å få en kort oversikt over dette.

Det nye medlemsforslag i A 506/c tar tydeligvis i første rekke sikte på et handlingsprogram for utvikling av visse fiskeprodukter som gjennom internasjonale matvareprogrammer eller annen bistand kan tilstilles utviklingsland til dekning av deres ernæringsmessige behov. Midlene til dette, herunder nedskrivning av produktpriser, forutsettes tatt fra forskningsbudsjetter, utviklingshjelp, katastrofeinnsats o. l.

I utgangspunktet gjelder det således bistands-, industri- og fiskeripolitiske spørsmål. Dersom de produkter som eventuelt utvikles slår an, vil grunnlaget være lagt også for kommersiell utnyttelse og under alle omstendigheter en mere effektiv utnyttelse av norske naturressurser.

Det må være naturlig at Norge støtter dette medlemsforslag.

Oslo, 25. august 1977

For Handelsministeren

A. Skarstein
Departementsråd

Odvar Mosnesset
Byråsjef

Utenriksdepartementet:

Saken har vært forelagt Direktoratet for utviklingshjelp, Handelsdepartementet, Fiskeridepartementet, Havforskningsinstituttet i Bergen, Norges eksportråd og Fiskeridirektoratet (*se oven resp. nedan*). For så vidt gjelder Regjeringens arbeid med å få fiskeproteinkonsentrat (FPC-type B) godkjent til generell bruk i Verdens Matvareprogramms regulære prosjekter, vises til Utenriksministerens svar i interpellasjonsdebatten i Stortinget 16. februar d.å. samt hans svar i Stortinget 6. juni på et grunnlagt spørsmål om opprettelse av beredskaplagre for fiskeproteinkonsentrat.

Norske myndigheter ser det som positivt at det nå er kommet et initiativ på nordisk basis for å få en handlingsplan for utvikling av fiskeprodukter for u-landenes behov. En slik plan er i tråd med norske fiskerimyndigheters målsetting om at mest mulig av fangstene ved rasjonell og ressursbevarende utnyttelse av fiskeforekomstene må nyttes til menneskeføde. Ut fra ønsket om å bidra til å avhjelpe matmangel vil det — slik forslaget fra Nordisk Råd skisserer — være ønskelig med en utvidet overføring til utviklingsland av de fiskeressurser Norge disponerer.

Fra et utviklingspolitisk synspunkt er det imidlertid vesentlig å peke på at en stor del av verdens utnyttede fiskeressurser synes å befinne seg utenfor en rekke u-lands kyster. Det må derfor være av største viktighet å satse på tiltak som kan bidra til å sette disse land selv i stand til i større omfang å utnytte egne fiskeforekomster til menneskeføde. Hvorvidt man fra norsk side skal satse mer enn hittil på å bidra til å utvikle moderne teknologi, slik at u-landene kan utnytte en større del av sine egne fiskeressurser, vil til en hver tid være et bistandspolitisk prioriteringsspørsmål.

Det vil imidlertid inntil videre være behov for overføring av norsk eller norsk-tilvirkede fiskeprodukter til en rekke u-land. Ved en vurdering av hvilke leveranser som kan være aktuelle, synes det ønskelig særlig å ta i betraktning fisk og fiskeprodukter som er kjent i u-land og som er tilpasset eller kan tilpasses u-landenes behov og forutsetninger. Det kan her synes naturlig å peke på Norges leveranser av bl. a. tørrfisk og klippfisk, kommersielt og gjennom Verdens Matvareprogram, samt bestrebelsene på å introdusere fiskeproteinkonsentrat (FPC-type B) i en del utviklingsland. Man bør imidlertid i denne forbindelse ha for øye u-landenes egne potensielle muligheter for i fremtiden selv å kunne produsere eller skaffe seg disse produkter på en forholdsvis rimelig måte. Det bør ikke skapes behov for forbruksvarer som vil gjøre u-landene avhengig av kostbar import.

Ut fra behovet for å stimulere u-landenes tiltak til økt anvendelse av egne fiskeressurser for å forbedre deres tilgang på proteinrik mat, og ut fra ønsket om fortsatte leveranser av fiskeprodukter fra Norge til

u-land, synes det grunn til å overveie ytterligere tiltak på norsk side eller på nordisk basis innen forskning og produktutvikling som kan komme u-landene til gode. Som understreket i forslaget til Nordisk Råd synes det vesentlig at tekniske aspekter knyttet til eventuell slik forskning og produktutvikling så langt mulig tar utgangspunkt i u-landenes egne forutsetninger. Kravene til fiskeprodukter som kan inngå i betydningsfulle mengder i u-landenes ernæring, vil bl. a. være at de er forholdsvis billige å produsere, enkle å oppbevare og distribuere, samtidig som de er ernæringsmessig høyverdige og finner aksept i relativt store befolkningsgrupper.

Det synes naturlig at slik forsknings- og produktutvikling som eventuelt vil bli stimulert på fellesnordisk basis, allerede fra starten av foregår i nært samarbeid med næringslivet, samt berørte myndigheter og institusjoner i utviklingslandene selv.

Oslo, 31. august 1977

For Utenriksministeren

Paal Bog

Per G. Stavnum

NORAD — Direktoratet for utviklingshjelp:

Direktoratet for utviklingshjelp finner det initiativ som er tatt i saken fortjenstfullt, og er enig i både ut fra hensynet til en forsvarlig ressursforvaltning og ut fra ønsket om å bidra til å avhjelpe matmangel, at det — slik angjeldende forslag skisserer — vil være ønskelig med en utvidet overføring til utviklingsland av de fiskeressurser Norge disponerer.

Fra Direktoratets side fortoner det seg imidlertid som vesentlig å peke på at med den kjennskap en i dag har til fordeling av verdens fiskeressurser, synes de havområder hvor disse ressurser er minst utnyttet, å ligge utenfor en rekke utviklingslands kyster (Det indiske hav, øst- og vestkysten av Afrika m. fl.). Det synes derfor vesentlig å søke å satse på tiltak som kan bidra til å sette disse land selv i stand til i større omfang å utnytte egne fiskeforekomster til menneskeføde.

For å kunne bidra til dette, kan det synes å være behov for i større omfang enn det hittil har skjedd, å bidra til å utvikle moderne teknologi både når det gjelder tradisjonelt fiske, såvel som havfiske i utviklingsland. Gjennom de fiskeriprosjekter Norge yter bistand til, blir slik kunnskap og erfaring søkt overført fra fagmiljøer ved en rekke norske institusjoner og organisasjoner. Med tanke på mulig utvidet utnyttelse av utviklingslandenes egne fiskeressurser for derved å øke tilgangen på proteinrik mat for befolkningen i disse land, kan en forsterket norsk

innsats på dette området synes ønskelig. Dette er imidlertid et bistandspolitisk prioriteringsspørsmål som våre myndigheter vil måtte vurdere til enhver tid.

Imidlertid vil det, som angjeldende forslag til Nordisk Råd anfører, inntil videre være behov for overføring av norske eller norsk-tilvirkede fiskeprodukter til en rekke utviklingsland. Ved en vurdering av hvilke leveranser som kan være aktuelle, synes det ønskelig særlig å ta i betraktning fisk og fiskeprodukter som er kjent i utviklingsland, og som er tilpasset eller kan tilpasses utviklingslandenes behov og forutsetninger. Det synes naturlig her å peke på de norske leveransene av tørrfisk særlig til Nigeria. Når det gjelder leveranser av fiskemel produsert for menneskeføde (FPC — type B), er Direktoratet kjent med at Utenriksdepartementet gjennom Verdens Matvareprogram søker å få produktet introdusert i flere land enn det hittil er levert. Fra Direktoratets side blir de pågående og planlagte akseptforsøk fulgt med interesse.

Ut fra behovet for å stimulere utviklingslandenes tiltak til økt anvendelse av egne fiskeresurser for å forbedre deres tilgang på proteinrik mat, og ut fra ønsket om fortsatte leveranser av fiskeprodukter fra Norge til utviklingsland, synes det grunn til å overveie ytterligere tiltak på norsk side eller nordisk basis innen forskning og produktutvikling som kan komme utviklingslandene til gode.

Det synes vesentlig, som også understreket i forslaget til Nordisk Råd, at tekniske aspekter knyttet til eventuell slik forskning og produktutvikling så langt som mulig tar utgangspunkt i utviklingslandenes egne forutsetninger. Såvidt Direktoratet kan forstå, vil det med tanke på blant annet de klimatiske forhold som hittil i stor utstrekning har vanskeliggjort oppbevaring og distribusjon av fisk og fiskeprodukter, være av betydning å søke å for eksempel stimulere utviklingen av hjelpemidler til både tørking og røking av fisk. Ved produksjon av fiskemel vil det kunne være av betydning å stimulere utviklingen av teknologi basert på at melet skal brukes til menneskeføde og på at denne teknologien fortrinnsvis bør kunne være anvendbar også i utviklingslandene selv.

I lys av dette synes det rimelig at slik forskning og produktutvikling som eventuelt ville bli stimulert på fellesnordisk basis også i utgangspunktet søker å oppta et samarbeid med egnede institusjoner for forskning og produktutvikling i utviklingslandene selv.

Oslo, 24. august 1977

Etter fullmakt

R. Hultin

Avdelingsdirektør

I. Inadomi

Fiskeridirektoratets havforskningsinstitutt:

Både globale vurderingspolitiske vurderinger og analyse av fiske-ressursenes karakter og fordeling tilsier at det utvilsomt er en særdeles viktig oppgave å utvikle fiskeprodukter som kan finne plass i ernæringen i uland i betydningsfulle mengder.

I et notat av 8.3.1977 har vi presentert endel synspunkter som vedrører denne saken (se *Bihang*).

FAO's fiskeridepartement er også sterkt opptatt av oppgaver i forbindelse med en bedre utnyttelse av fiskeproduktene og -ressursene, og har nylig foreslått et eget globalt prosjekt med slike målsettinger for finansiering gjennom UNDP.

Når det gjelder spørsmålet om det vil være formålstjenlig å organisere forskning og utrustning på dette feltet gjennom Nordisk Råd har en ingen andre synspunkter enn at særlig Danmark og Island med sine betydelige fiskeindustrier og fiskeriforskningsressurser burde kunne yte viktige bidrag til dette arbeidet.

Bergen, 9. juli 1977

Gunnar Sætersdal

BIHANG

Målsettinger og konsentrasjonsområder for norsk engasjement i utviklingshjelp på fiskerisektoren***I. Innledning***

Både innen bistandsadministrasjonen og fiskeridministrasjonen er det erkjent at Norge har betydelige muligheter og også forpliktelser til å yte hjelp til utviklingsland på fiskerisektoren. Vi har også hatt en rekke engasjementer på dette feltet som det ikke er grunn til å være utilfreds med. Det er et felt hvor en ofte kan kombinere faglig bistand med varebistand i form av skip og utstyr. Med det nye havrettsregimet kan en vente et økt behov for hjelp til "nye fiskeriland" i utviklingsområdene, og en har ennå ikke fullt ut utnyttet de norske faglige ressursene på dette feltet. Det skulle såleis være grunnlag for å kunne utvide den norske bistandsaktiviteten på fiskerisektoren i de kommende årene. En slik økt aktivitet burde imidlertid skje innenfor en optrukket ramme av programområder hvor en i større grad enn nå har klarlagt målsettinger og strategier.

II. Bakgrunn og vurderinger

Hovedretningslinjene for vår fiskeribistand bør baseres dels på ernæringspolitiske vurderinger og dels på analyser av fordelingen og karakteren av fiskeressursene og særlig de globale reservene av ubrukte ressurser.

Selv om fisk og annen mat fra havet gir et lite energimessig bidrag til

vår ernæring, så representerer disse produktene en forholdsvis viktig proteinkilde idet de utgjør 10—12 prosent av det animalske proteinkonsumet på global basis. For å kunne vurdere fiskens ernæringspolitiske betydning må en imidlertid se noe på fordelingen av forbruket av fisk.

En betydelig del av de foredlete fiskeproduktene slik som f. eks. frosken filet, fish sticks, klippfisk, reker og liknende er forholdsvis kostbar mat og forbrukes vesentlig i utviklede land.

Omkring 1/3 av verdens fiskefangst går til produksjon av fiskemel og olje. Fiskemelet nyttes til industriell produksjon av fjørfe og husdyr i overveiende grad i i-land.

Der er såleis en stor global skjevhet i forbruket av marine fiskeprodukter i ernæringen. Denne er knyttet til produktenes kostnadsnivå og til typer av produkter og er i stor grad uavhengig av fordelingen av selve fiskeressursene. Dersom en gjennom økt fiskeproduksjon vil bidra til å løse globale ernæringsproblemer, må en såleis også ha klare målsettinger når det gjelder produkttypene og deres fordeling. En økt produksjon av fiskevarer som er avhengig av frysekjeder for fordeling og omsetning, eller en økt produksjon av konvensjonelt fiskemel, vil ikke bidra direkte til å løse problemer omkring underernæring og feilernæring.

En bør imidlertid merke seg at det meste av verdens fiskemelproduksjon ikke i dag representerer noen form for ressursløsning i seg selv. De typer av fisk som hovedsakelig nyttes til slik produksjon (f. eks. peruansk ansjos, norsk lodde) er av en slik art og fanges på en slik måte at de ikke kan brukes til konvensjonelle konsumprodukter. Proteintapet ved å la fiskemelet gå via kyllinger etc. er heller ikke større enn ved flere andre former for bruk av fisk. Det er først og fremst den globale fordelingen av fiskemelet som gjør dette produktet uinteressant i ernæringspolitisk sammenheng. Denne fordelingen vil neppe endres særlig i overskuelig fremtid fordi den er basert på vestens systemer for industriell matvareproduksjon.

For så å se på de globale ressursene og fordelingen av dem kan en noe forenklet lage følgende oversikt: (Basert på FAO's rapport fra Svanøy-Seminarier 1975).

Brukte og ubrukte fiskeressurser (mill. tonn)

Ressurser	Brukt til mat	Brukt til fiskemel	Ilandbrakt ubrukt	Ikke ilandført	Ikke fanget
Konvensjonelle ressurser:					
Ferskvann	10	—	—	—	5
Marine					
Demersale	14	8	1	4—5	15
Små pelagiske	11	17	+		25
Andre (tuna etc.)	3				2
Kreps	1,6				0,7
Mollusker	2,3				+
Ukonvensjonelle ressurser:					ca. 48
Blekksprut	1				10
Mesopelagisk fisk (lanternefisk o. l.)	—	+	—	—	100+
Krill	+	—	—	—	50+
	ca. 43	ca. 25			

Dette anslaget viser såleis at der er ialt bortimot 50 millioner tonn ubrukte fiskeressurser hvorav ca. 25 millioner tonn reknes til typen "små pelagiske arter". En ser av tabellen at av de ca. 28 millionene tonn "små pelagiske" fisk som blir fanget i dag går 17 millioner tonn til fiskemelproduksjon. En betydelig del av de unyttete "små pelagiske fisk" er av en slik størrelse og opptrer på en slik måte at de må fanges og produseres industrielt dersom en skal få tatt disse ressursene i bruk. Likeledes med de ukonvensjonelle typene av ressurser, mesopelagisk fisk og krill. Deres utnyttelse i større skala betinger en industriell produksjon. Ellers viser den tabellariske oversikten at der er betydelige mengder av den nåværende fiskefangst som i det hele ikke utnyttes, avfall fra konsumfiskproduksjonen og utkast ved bunnfiskefangst og rekefangst.

Det synes klart at dersom havets levende ressurser skal kunne bidra til å løse ernæringsproblemer i verden, så må en først og fremst utnytte de store reservene av små pelagisk fisk. Og hvis også de ukonvensjonelle ressursene utnyttes ville de representere tilskudd av animalsk protein i mengder som kunne få avgjørende betydning for den globale ernæringsproblematikken.

Men som vi har sett er de produktene disse industrifiskressursene i dag i overveiende grad brukes til, fiskemel og -olje, av liten interesse i ernæringspolitisk sammenheng. En integrert og konsekvent politikk for bistand til fiskeriutvikling med ernæringspolitiske målsettinger må såleis inkludere produksiden som en vesentlig del.

Kravene til fiskeprodukter som skal skaffes plass i ernæringen i u-land i betydningsfulle mengder er blant annet følgende: De må være forholdsvis billige å produsere og enkle å oppbevare og distribuere, samtidig som de er ernæringsmessig høyverdige og finner aksept i relativt store befolkningsgrupper. Matfiskmelet tilfredsstiller iallfall en del av disse kravene. Der er imidlertid behov for å utvikle et større utvalg av produkter som tilfredsstiller disse hovedkravene. En må heller ikke se bort fra at konvensjonelle tilvirkningsmetoder som tørking, salting og også rundfrysing under visse omstendigheter kan gi rimelige løsninger for en ernæringspolitisk gunstig bruk av fiskeressurser i u-land.

På den annen side synes det klart at en øket bruk av reservene av fiskeressursene i havet til produksjon av konvensjonelt fiskemel ikke bidrar til løsning av ernæringsproblemer. Og da slik produksjon både på sjø- og landsiden er lite arbeidsintensiv, bidrar denne industrien heller ikke stort til beskjeftigelse. Dette betyr sjølsagt ikke at enhver fiskemelindustri i utviklingsland er uhensiktsmessig, men det bør for eksempel prinsipielt reises tvil om etablering av fiskemelprosjekter i u-land basert på ressurser som sardinella og hestmakrell-arter. Norsk bistandspolitikk bør i sin alminnelighet være restriktiv når det gjelder støtte til vanlige fiskemelprosjekter, og en bør i de enkelte tilfeller nøye overveie direkte eller indirekte støtte ved eksport av norsk utstyr og know-how på denne sektoren.

III. Anbefalinger

Konsentrasjonsområdet for norsk fiskeribistand bør være økt fangst og forbruk av unyttete fiskeressurser i u-land. Hovedmålsettingene må være å bidra til å identifisere de viktigste begrensende faktorene for utvikling av fiskerier og til løsningen av de underliggende problemene. At en størst mulig del av de produserte proteinene blir forbrukt i områder

hvor de er ernæringsmessig tiltrengt må være et hovedhensyn for prioritering. Delmålsettingene må ellers tilpasses de spesielle socio-politiske forhold i de enkelte land.

Aktivitetene vil kunne omfatte problemrettet forskning, både i Norge og i u-land, prosjektvirksomhet og vare- og annen form for bistand, og arbeidsfeltene må kunne inkludere ressursgrunnet, fangstteknologi, tilvirkningsteknologi, ernæring og socio-økonomiske problemer. Både de bi-laterale fiskeriengasjementer og multi-bi virksomheter bør i størst mulig utstrekning på lengre sikt konsentreres om hovedmålene. I samråd med FAO bør en aktivt utvikle planer særlig for forskning og prosjektetablering innenfor de enkelte fagfelt.

På bakgrunn av de momentene som jeg har anført ovenfor anbefales at Fagutvalget tar initiativet til utarbeidelse av et "position-paper" for norsk "policy", vurdere våre ressurser og foreslå en plan for en utvidet virksomhet, særlig innenfor det konsentrasjonsområdet som her er definert.

Bergen, den 8. mars 1977

Gunnar Sætersdal

Norges eksportråd:

Målsettingen om at en større del av fiskeressursene i havet direkte må komme menneskene til gode som mat, har alminnelig tilslutning, også blant produsenter og eksportører.

Bakgrunnen for at ca. 75 % av det oppfiskede kvantum i Norge idag går til oppmalning, er bl. a. at det hittil ikke har vært mulig å finne avsetning for disse produkter til menneskelig konsum. Når det spesielt gjelder leveransene av matmel, har den overveiende del hatt tilknytning til forskjellige hjelpeprogrammer, mens den kommersielle eksport har vært relativt begrenset.

På lenger sikt må det etter Norges Eksportråds oppfatning være en målsetting å utvikle produkter og markeder som kan gi grunnlag for lønnsomhet basert på regulær eksport. Det er i årenes løp gjort en betydelig innsats fra næringslivets side for å introdusere fiskeprotein til menneskeføde på flere markeder både i Afrika og Asia. Erfaringer som den norske eksportør Norsildmel har gjort bl. a. i Nigeria og Bangladesh tyder på at det er mulig å oppnå resultater på dette området, men at det dreier seg om et meget langsiktig arbeid. Det tar tid å utvikle egnede produkter og å få disse akseptert av den lokale befolkning.

En vesentlig økning av aktiviteten på dette området vil kreve en innsats innen forskning, produktutvikling og markedsføring som overstiger enkeltbedrifters kapasitet og ressurser. Man må også ta i betraktning at det som regel dreier seg om ustabile og lite kjøpekraftige markeder, hvilket innebærer stor risiko for tap på de nødvendige grunninvesteringer.

Sett på denne bakgrunn mener Norges Eksportråd at det kan være nyttig med en koordinering av virksomheten i de nordiske land, kanskje spesielt når det gjelder forskning og produktutvikling. Det må være en forutsetning for en eventuell nordisk handlingsplan at næringslivet trekkes aktivt inn fra starten av.

Oslo, 26. august 1977

Norges eksportråd

Gunnar Rogstad

Adm. direktør

Norges fiskarlag har i skrivelse den 26 oktober 1977 forklarat sig stöda medlemsförslaget.

S v e r i g e

SIDA:

SIDA:s erfarenheter från fisk och fiskprodukter i biståndssammanhang visar på avsevärda svårigheter. Priset på produkterna är i flertalet fall avsevärt högre än på världsmarknaden. Rapporter från mottagarländerna indikerar också att de svenska fiskprodukterna icke helt accepteras ur smaksynpunkt. Transport och lagringsproblem av vattenrika produkter är ytterligare en komplikation.

SIDA gör för närvarande internt en sammanställning av erfarenheter inom området.

Medlemsförslaget i Nordiska rådet torde behöva vidareberedas ytterligare innan det behandlas i ministerrådet bl. a. beträffande u-ländernas önskemål, avvägning mellan nordiskt bistånd i form av leveranser av fiskprodukter och produktionsstimulerande åtgärder i u-länderna, förutsättningar för gemensamt nordiskt agerande och innehållet i ett eventuellt nordiskt program enligt förslaget. SIDA är berett att medverka vid en sådan beredning.

Stockholm den 2 september 1977

Sven Pellbäck

Byråchef

Fiskeristyrelsen:

Fiskeristyrelsen överlämnar i ärendet infortrat yttrande från havsfiskelaboratoriet (*se nedan*) samt anför.

Förslaget synes främst syfta till att i ökad omfattning använda de

nordiska ländernas fiskresurser för att avhjälpa proteinbristen i utvecklingsländerna. Därvid skulle utnyttjas fiskråvara som nu går till foderberedning eller annat industriellt ändamål.

Den internationella utvecklingen på havsrättens område har under 1977 medfört radikalt ändrade förutsättningar för svenskt fiske. För fortsatt fiske i Nordsjön måste Sverige träffa överenskommelser med berörda kuststater, varvid dessa kan låta den egna fiskesituationen bli avgörande för vilka rättigheter, som medges. Därtill kommer att till följd av tidigare överfiskning sillfiskeförbud råder i Nordsjön och kan beräknas bestå under åtminstone ett par år.

Möjligheterna finns att i Östersjön i viss utsträckning skapa kompensation för bortfallet av svenskt fiske i Nordsjön. I Östersjön är det emellertid endast torsk, sill/strömming och skarpsill som finns i massförekomst. Om Sverige fick en andel av fisket i Östersjön som svarade mot den svenska utvidgade fiskezonen, skulle det svenska fisket teoretiskt förfoga över ca 37 000 ton torsk, 124 000 ton sill/strömming och 89 000 ton skarpsill. Även om en betydande del av dessa fiskresurser skulle genom särskilda kvotavtal ställas till övriga östersjöstaters förfogande är dock en ej oväsentlig ökning av det svenska östersjöfisket att förutse.

Vid nuvarande fiske råder periodvis svårigheter att avsätta småströmming. Skarpsill från Östersjön har i Sverige inte kunnat säljas varken på färskmarknaden eller till konserv. Av flera skäl synes det angeläget, att den fiskresurs som tillföres svenskt fiske genom gränsutflyttningen i Östersjön utnyttjas för humankonsumtion.

I Skagerrak och Kattegatt fångas av svenska fiskare årligen 15 000—20 000 ton skarpsill varav endast ca 4 000 ton tas omhand av konservenindustrin. Frånsett mycket små kvantiteter som får avsättning till färskkonsumtion går resten av fångsten till foderberedning. Avtalen med EG och Norge torde under 1977 ge möjlighet till en fångst av skarpsill i Nordsjön av storleksordningen 10 000 ton. Där fångad skarpsill kan förutsättas gå till foderberedning.

Som havsfiskelaboratoriet framhåller är det utomordentligt angeläget att världshavens proteinreserver tillvaratas. Därför erfordras emellertid ett mycket långsiktigt arbete med utvecklande av, speciellt beträffande de s. k. okonventionella arterna, helt ny teknologi för såväl fångst som beredning. Stora investeringar måste göras i fångstfartyg, kylfartyg och processfartyg med lång uthållighet till sjöss. Slutligen måste man få de framställda produkterna, som i många fall kanske får från traditionella födoämnen avvikande egenskaper, accepterade.

I ett kortare perspektiv torde den bästa hjälp Sverige kan erbjuda utvecklingsländerna vara att ställa lämpligt beredd överskottsfisk till förfogande. Som framgår av den inledande översikten finns betydande fiskresurser i form av skarpsill och till viss del även strömming. Lika-

ledes finns tillräcklig fångstkapacitet och i stort sett även beredningskapacitet. Transporten från fångstfält till fabrik i land är kort och av råvaran kan en traditionell fiskkonserv beredas. Vad som kan vålla svårighet är att befolkningen i många utvecklingsländer normalt inte har tillgång till fisk. Det gäller därför att på lämpligt sätt marknadsföra ett för dessa länder nytt födoämne. Viktigt är då att smaksättning i möjligaste mån anpassas till lokala kostvanor.

Såväl inom fiskets organisationer som inom konservindustrin finns stort intresse för att till mänsklig konsumtion tillvarata landet fiskresurser. Ett visst samarbete mellan olika intressenter på området har påbörjats inom ramen för Svenska livsmedelsinstitutets verksamhet.

Fiskeristyrelsen tillstyrker att det inom Nordiska rådet väckta förslaget befrämjas av Sverige genom att medel ställs till förfogande för framtagande av en för utvecklingsländerna lämplig fiskkonserv med överskott av skarpsill eller strömming som råvara. På grund av råvarans ursprung synes det ändamålsenligt att det huvudsakliga utvecklingsarbetet sker inom landet. I största möjliga utsträckning bör därvid arbetet koordineras med liknande insatser i de nordiska grannländerna. Den nya produkten bör introduceras i länder med proteinbrist inom ramen för biståndsprogrammet.

De erfarenheter beträffande teknologi och marknadsföring som uppstått genom ovan förordad insats bör bli av värde även vid utarbetande av storskaliga projekt för tillvaratagande och förädling av världshavens proteinreserver.

Göteborg den 24 augusti 1977

Ingemar Sörensen
Tf överdirektör

Ivan Silow
Byråchef

Havsfiskelaboratoriet:

Hela världens fiskefångst var under 1976 på 72 milj. ton, varav 2/3 användes för konsumtion och 1/3 för reduktion. Vid FAO-session med Committee on Fisheries i Rom 1977 förutsåg man för år 2000 att fångsten skulle ligga på 130 milj. ton och att andelen fisk för reduktion skulle reduceras till 1/6. Reduktionen förutses som en fortsättning av trenden mot ökat konsumtionsfisk-fiske i utvecklingsländerna. Den största fiskpotentialen på konventionella arter ligger i Indiska oceanen och i Sydatlanten. Man räknar dessutom med en rad s. k. okenventionella arter, såsom krill (potential 50—150 milj. ton) eller mesopelagiska fiskar (små midvattensfiskar i varmare hav, omkr. 100 milj. ton). De okenventionella arterna är uppenbarligen endast undantagsvis lämpade för direkt mänsk-

lig konsumtion. Rörande den framtida användningen av fiskresurserna föreligger två uppfattningar: enligt den ena är ett fortsatt industrifiske för reduktion den enda möjligheten att öka fiskfångsterna, enligt den andra bör man undvika allt industrifiske och satsa på att utveckla nya produkter som kan ätas direkt eller i form av förädlade varor.

Nordiska rådets förslag tycks ligga mera i överensstämmelse med den senare linjen. Enligt havsfiskelaboratoriets uppfattning finns det här förvisso ett stort arbete att utföra.

Det måste emellertid röra sig om en utveckling av nya produkter som passar olika utvecklingsländers smakriktningar och övriga traditioner. Produkterna måste också ha en chans att kunna marknadsföras på ett framgångsrikt sätt, d. v. s. de måste vara billiga.

Utvecklingen av nya fiskprodukter är således inget speciellt nordiskt problem utan ett internationellt. Inom Norden har man emellertid bättre förutsättningar än på många andra håll att kunna leda och genomföra ett 10-årsprogram som det här skisserade. Vid en gemensam nordisk aktion bör man från början eftersträva att sakkunniga från utvecklingsländer knytes till projektet.

Ett primärt mål för all utvecklingshjälp är att verka för en rättvisare fördelning av världens resurser och att utjämna de sociala klyftorna. Undernäring är ett av de största problemen i de flesta utvecklingsländerna och fisk som kompletterande näring kommer att spela en mycket betydande roll.

Havsfiskelaboratoriet vill därför tillstyrka ett nordiskt handlingsprogram under aktiv medverkan av sakkunniga från utvecklingsländer. Vid genomförandet av programmet bör speciell hänsyn tas till varma länders naturliga förutsättningar så att resultaten ej enbart kan användas för industrifisk-resurser i Norden utan även på resurser i varmare oceaner och i Sydatlanten.

Lysekil den 16 augusti 1977

Armin Lindquist

Statens jordbruksnämnd:

Statens jordbruksnämnd, som inhämtat yttrande i ärendet från Svensk fisk (*se nedan*) får härmed anföra följande.

Som framgår av Svensk fisks yttrande har Sverige sedan flera år levererat beredda fiskprodukter — så gott som uteslutande sillkonserver — till utvecklingsländerna. Fiskkonserver är en proteinrik och hållbar föda, vilket gör den lämplig för leverans till u-länderna. Dessa länders behov av livsmedelshjälp, särskilt då proteinrik sådan, ökar från år till år samtidigt som åtskilliga problem kring denna hjälp kräver en översyn.

Förutsättningar finns att från svensk sida utvidga leveranserna av svenska fiskprodukter till u-länderna. Mot denna bakgrund bör man enligt jordbruksnämndens uppfattning från svensk sida stödja det nu framlagda förslaget om ett nordiskt samarbete på såväl forsknings- som marknadsförings- och produktutvecklingsområdet. Självfallet bör man härvidlag utnyttja den svenska sakkunskap som finns på detta område, bl a inom Svensk Fisk.

Stockholm den 8 september 1977

Ingvar Lindström

Sigmund Verständig

Kommerskollegium:

— — — Kollegiet har berett Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg samt Skånes handelskammare tillfälle att yttra sig i ärendet. Svar från de båda förstnämnda remissinstanserna närslutes (*se nedan*).

Förslaget går ut på att det nordiska överskottet på fisk och fiskprodukter i högre grad än hittills utnyttjas till människoföda i u-länderna bl. a. på grund av det rika proteininnehållet. En tioårsplan bör därför utarbetas för forskning på området jämte produktutveckling och marknadsföring av lämpliga fiskprodukter för u-ländernas behov. Medel till projektet skulle utgå från de nordiska ländernas budgeter för forskning, u-landsbistånd samt katastrofhjälp.

Handelskammaren i Göteborg tillstyrker i allt väsentligt förslaget och vill erinra om möjligheterna att ta tillvara de erfarenheter som redan idag finns från hjälpverksamhet där fiskkonserver har använts.

Stockholms handelskammare anser fiskeriområdet vara lämpligt för gemensamma nordiska ansträngningar för internationell utvecklingshjälp. De nordiska länderna bör dock inrikta sig på att ge utvecklingsländerna totallösningar inom fisket som svarar mot deras uttalade behov. Det är Kammarens bestämda uppfattning att det i de nordiska länderna redan idag finns ett kunnande och en teknologi på dessa områden som kan användas som en effektiv hjälp till självhjälp. Kammararen är däremot inte övertygad om att ett decenniums forskning i syfte att öka tillvaratagandegraden i Norden av fångstöverskott, skräpfisk och fiskavfall utgör det optimala handlingsalternativet för att avhjälpa utvecklingsländernas proteinbrist. Handelskammaren avstyrker därför att det föreliggande förslaget läggs till grund för bevilning av medel.

Som kollegiet framhållit i tidigare skrivelser till Nordiska rådet rör verkets befattning med u-landsproblemen i huvudsak frågor inom handelspolitikens område. Det är oklart i vad mån förslagsställarna sik-

tar på en utvidgning av i första hand livsmedelsbiståndet till u-länderna med större kvantiteter fiskprodukter och/eller om man vill utvidga marknaden för dessa produkter genom att försöka utveckla dem för försäljning i u-länderna.

För så vitt förslaget gäller livsmedelsbistånd får kollegiet hänvisa till de erfarenheter av detta slags bistånd som redovisas i biståndspolitiska utredningens betänkande (SOU 1977: 13) och där det bl. a. framhålls att åtgärder för att åstadkomma en förbättrad näringsstandard i u-länderna måste utgå från inhemsk produktion och traditionella kostvanor. En långsiktig lösning på u-ländernas livsmedelsproblem måste bygga på att de ökar sin egen produktionskapacitet, påpekar utredningen vidare. Biståndet måste därför inriktas på dessa åtgärder, vilka också innefattar stöd till produktion av insatsvaror och utökning av lagerkapaciteten. Däremot bör livsmedelsbiståndet begränsas till bristsituationer och utformas så att det inte hämmar u-ländernas ansträngningar att öka den inhemska produktionen av livsmedel. — I vilken utsträckning fiskkonserver framdeles bör ingå i hjälpsändningar till u-länder anser kollegiet vara en sak för biståndsmyndigheterna att bedöma.

Gäller förslaget däremot att utveckla nordiska fiskprodukter som lämpar sig för avsättning på u-landsmarknaden finner kollegiet detta knappast vara ett så angeläget behov för dessa länder att man bör använda forsknings- och biståndsmedel härför. Kollegiet ansluter sig till biståndspolitiska utredningens uppfattning att tillgängliga resurser samt forsknings- och utvecklingsinsatser bör riktas in på att öka livsmedelsproduktionen i u-länderna själva. Av denna anledning finner kollegiet att skäl knappast föreligger att tillstyrka det framlagda förslaget.

Stockholm den 13 september 1977

O. G. Lindqvist

L. Masreliez

Stockholms handelskammare:

Handelskammaren ser positivt på gemensamma nordiska ansträngningar för internationell utvecklingshjälp. Fisket synes vara ett synnerligt lämpligt område härför.

Handelskammaren vill dock erinra om att just fisket i u-hjälpssammanhang traditionellt varit präglad av en besserwiserattityd gentemot mottagarländerna. Exempel på detta är introduktion av effektiva fångstmetoder i länder som inte haft motsvarande möjligheter till landning, lagring och tillvaratagande av fångsten.

De nordiska länder bör, enligt Kammarens mening, inrikta sig på att ge utvecklingsländerna totallösningar inom fisket som svarar mot deras

uttalade behov. Det är Kammarens bestämda uppfattning att det i de nordiska länderna redan idag finns ett kunnande och en teknologi på dessa områden som kan användas som en effektiv hjälp till självhjälp.

Kammaren är inte på något sätt övertygad om att ett decenniums forskning i syfte att öka tillvaratagandegraden i Norden av fångstöver-skott, skräpfisk och fiskavfall utgör det optimala handlingsalternativet för att avhjälpa utvecklingsländernas proteinbrist.

Av det anförda följer att Stockholms handelskammare avstyrker att nu föreliggande förslag läggs till grund för bevilning av medel.

Stockholm den 26 augusti 1977

Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Tell Hermanson

Handelskammaren i Göteborg — Västsvenska handelskammaren:

Handelskammaren vill enbart erinra om möjligheterna att ta tillvara de erfarenheter som redan i dag finns från hjälpverksamhet där fisk-konserver har använts.

Göteborg den 26 augusti 1977

C. Orwallius

B. Wall

Sveriges grossistförbund:

Vi har ingenting att erinra vad gäller principen om utveckling av fiskeprodukter för u-ländernas behov. Eftersom den primära målsättningen härför bör vara ett bättre tillvaratagande av havets "protein-innehåll", anser vi att en utvecklingsplan främst bör avse insatser på forskningens område för att sedan kunskaperna härifrån skall kunna tillämpas av såväl u-länder som i-länder för u-ländernas behov.

En utvecklingsplan på forskningens område bör enligt vår mening inte i nuvarande skede innebära inrättandet av en särskild forsknings-inrättning utan i stället ett tillvaratagande av de resurser, som redan idag finns tillgängliga på detta område. Skälen härför är följande.

Inrättandet av en särskild forskningsanläggning i dagens situation innebär betydande investeringar i såväl anläggningar som utrustning för forskningsanläggningen. Vidare är resurserna vad gäller utbildad eller lämpad personal även på nordisk nivå begränsade. Vi finner det därför i stället angeläget undersöka möjligheterna av inrättandet av en sam-

arbetsgrupp på nordisk nivå med uppgifter att utveckla, sammanställa och tillämpa det forskningsarbete, som redan idag bedrivs vid olika forskningsinstitutioner i de olika nordiska länderna. Vi kan i detta sammanhang bara peka på det forskningsarbete, som bedrivs vid SIK — Svenska livsmedelsinstitutet, där idag pågående projekt redan ligger i linje med det framlagda förslaget till utveckling av fiskeprodukter för ett bättre tillvaratagande av havets proteininnehåll.

Stockholm den 27 oktober 1977

Sveriges grossistförbund

Livsmedelssektionen

Walter Brangmo

Sveriges industriförbund:

Vi ställer oss klart positiva till ett samarbetsprojekt av det slag som medlemsförslaget avser. Det är angeläget att praktiska resultat kan nås utan alltför stor tidsutdräkt. Vi finner därför en tioårig planeringsperiod oroväckande lång och vill förorda att man allvarligt undersöker möjligheterna att arbeta i ett kortare tidsperspektiv.

Enligt förbundets mening måste projektet vara klart marknadsorienterat. Produktutvecklingen måste därför ha som främsta mål att få fram fiskprodukter som är anpassade efter de olika u-ländernas konsumtionsvanor. Mot den bakgrunden ställer vi oss tveksamma till en koncentrerad satsning på fiskmjöl eller fiskproteinkoncentrat. Den omfattande erfarenheten hittills på det området pekar på stora svårigheter i marknadsföring och avsättning av den typen av produkt.

Vi tror snarare på vidareutveckling och modifiering av produkter med bevarad fiskkaraktär motsvarande dem vi vill ha på vår egen marknad. Modifieringen skall då avse anpassning till de tänkta marknaderna med hänsyn både till produktens karaktär och till dess hållbarhet så att varan verkligen uppfyller mottagarnas önskemål och krav.

Det innebär alltså för svenskt vidkommande att man går vidare på den inslagna vägen med "SIDA-sill" osv. samtidigt som man naturligtvis fortsätter även på fiskproteinlinjen.

Förbundet anser det också viktigt att industrin ges tillfälle till förlöpande insyn i projektet och även möjlighet att påverka dess inriktning. Härigenom minskar man risken för att projektet skall bli en ren skrivbordsprodukt.

Stockholm den 12 september 1977

Sveriges industriförbund

Thomas Cederberg

Sveriges fiskares riksförbund:

Medlemsförslaget tar upp frågan om vårt framtida utnyttjande av Nordens fiskeresurser med sikte på att väsentligt mer av havets rikedomar kommer människor tillgodo som mat. Förbundet delar helt medlemsförslaget att fisken som är proteinrik föda, och finns i våra länders farvatten, borde bättre tas tillvara till människoföda. Vi är också helt på det klara med att forskning måste till för att finna för mottagaren lämpliga produkter i en form som kan accepteras. Vissa erfarenheter finns på området inom Sverige och säkerligen i övriga nordiska länder. Vi tror det skulle vara till stor fördel om den samlade nordiska erfarenheten togs tillvara och dessutom att forskning påbörjades för att få fram ännu bättre produkter.

För att ta ett exempel på resurser vill vi nämna den stora tillgången på skarpsill i Östersjön som i dag, från svensk sida, endast användes till framställning av fiskmjöl och olja. Om rätt teknik tas fram borde dessa resurser kunna användas på ett bättre sätt.

Ett annat område som de nordiska länderna har stor erfarenhet av är fiskmjölsframställning. En hel del arbete har lagts ned på detta område, men med förbättrad teknik kan säkerligen mera göras.

Sammanfattningsvis vill riksförbundet helt stödja medlemsförslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att förbereda en 10-årsplan för utveckling och tillverkning av fiskprodukter med speciell inriktning på utvecklingsländernas behov.

Göteborg den 8 september 1977

Sveriges fiskares riksförbund

Bertil Johansson

Svensk fisk:

Sverige har under en lång följd av år levererat betydande kvantiteter av fiskprodukter till olika u-länder. Leveranserna har utgjorts av, av svensk industri producerade helkonserver med sill som huvudråvara. Dessa sillkonserver har levererats genom SIDA:s biståndsverksamhet men också via World Food Programme och andra hjälporganisationer inom landet. Svensk fisk har medverkat vid samordningen av nämnda leveranser.

Svensk fisk vill understryka att den konserverade fisken är en proteinrik och hållbar föda och därmed utomordentligt lämplig som biståndsprodukt. Hjälpen i form av fiskprodukter borde därför kunna byggas ut väsentligt. Detta förutsätter en planering som möjliggör kontinuitet ifråga om såväl produktion som distribution. Detta i sin tur förutsätter

att marknadsbetingelserna blir föremål för noggranna undersökningar. Olika u-länders konsumtionsvanor vad gäller fiskprodukter samt u-ländernas önskemål och behov inom samma varusektor bör bli föremål för särskilda studier. Dessa informationer kan därefter ligga som underlag för en produktutveckling med hänsyn tagen till den beräknade tillgången på råvaror.

Det är också av vikt att närmare studera hur u-landsarbetet skall administreras och finansieras med hänsyn till annan u-landsverksamhet i de aktuella hjälpbehövande länderna.

Utan tvekan finns mycket att vinna om här berörda och liknande frågor kan lösas genom ett nordiskt samarbete. Det finns inom de nordiska länderna en liknande teknologi och i stort sett samma råvaror som är aktuella när det gäller u-landshjälp. Ett allmänt utbyte av erfarenheter är av stort värde. Ett gemensamt agerande kan också bli kostnadsbesparande i och med att betydande dubbelarbete undviks.

Svensk fisk är med anledning av vad som sagts positiv till förslaget om ett gemensamt utvecklingsprogram för Norden.

Svensk fisk som omfattar hela fiskerinäringen i landet, vill i detta sammanhang framhålla att föreningen ställer sig positiv till att bidra med sina kunskaper i ett eventuellt framtida nordiskt samarbete på fiskets område.

Göteborg den 22 augusti 1977

Svensk fisk, ekonomisk förening

Karl Säkk

Vice ordförande

Karl-Ivar Nilsson

Medlemsförslag

om nordiskt samarbete för att förebygga uppkomsten av handikapp

(Väckt av *Veikko Hanhiova, Bertil Jonasson, Ulla Järvillehto, Bror Lillqvist, Thor Lund, Veikko Pihlajamäki, Petter Savola, Anna-Greta Skantz, Bernhardt Tastesen ocs Hannu Tenhiälä*)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska hälsovårdshögskolan:

I likhet med förslagsställarna finner Nordiska hälsovårdshögskolans styrelse det angeläget att ett nordiskt samarbete kommer till stånd inom det berörda området.

Ett samarbete mellan de nordiska länderna kan med sannolikhet öka möjligheterna att förhindra uppkomsten av utvecklingsstörningar och medfödda missbildningar, genom att tillgängliga forskningsresurser, ekonomiska såväl som personella, kan utnyttjas mera rationellt. Det synes också angeläget och rationellt att all befintlig kunskap i ämnet systematiskt samlas och sammanställs på en plats, att ett nordiskt register över teratogena läkemedel etableras, samt att likformiga nationella registreringssystem i de olika nordiska länderna över utvecklingskador utformas.

Nordiska hälsovårdshögskolan tillstyrker sålunda Nordiska rådets rekommendation till Nordiska ministerrådet att igångsätta ett nordiskt samarbete i syfte att förhindra uppkomsten av handikapp.

Göteborg den 29 november 1977

Sven-Olof Hedengren

Ordförande

Sixten Haraldson

Föreståndare

Nordiska läkemedelsnämnden:

Nordiska läkemedelsnämnden har vid sin bedömning i första hand sett på förslaget utifrån sitt kompetensområde, d. v. s. ett förebyggande arbete med hänsyn till den roll läkemedel kan spela.

Vid registrering av farmaceutiska specialiteter har under senare år bl. a. som följd av talidomidkatastrofen generellt ställts större krav på

undersökning av eventuell teratogen effekt. Beträffande äldre läkemedel finnes hittills ej någon systematisk genomprövning av hela sortimentet. Antalet läkemedel med i dag känd teratogen verkan är relativt litet. De finnes redovisade i internationella uppslagsverk. Nämnden ser därför ej något behov av ett separat nordiskt register över teratogena läkemedel.

Nordiska läkemedelsnämnden är enig med förslagsställarna att ett internationellt samarbete är nödvändigt beträffande systemen för insamling och lagring av data inom missbildningsområdet. Uppgifter om misstänkta samband mellan mödrars läkemedelsförbrukning och ev. utvecklingsskador hos barn insamlas idag via systemen för biverkningsrapportering och rapportering till medicinska födelseregister.

Biverkningsrapporteringen skall alltså även omfatta meddelanden om missbildningar orsakade av läkemedel. Detta sker i Norden sedan ca 10 år tillbaka såväl till nationella biverkningsregister som till WHO:s läkemedelsbiverkningscentral. Den senare kommer att från januari 1978 vara placerad i Sverige vid socialstyrelsens läkemedelsavdelning. Problemet är att få en fullständig rapportering. Rapporteringsskyldighet finnes för närvarande endast för allvarliga biverkningar. Det gäller då främst relativt stora och tydliga utvecklingsstörningar. Säkerligen behövs ökad uppmärksamhet från läkarna så att varje misstanke om samband mellan läkemedelsintag och medfödda missbildningar skall inrapporteras till biverkningsregistren. Detta har även framhållits av hälsomyndigheterna.

I Norge har man diskuterat möjligheten av att komplettera den medicinska registreringen av födselar, som även omfattar missbildningar hos nyfödda, med upplysningar om läkemedelsintaget under graviditeten. För att en sådan registrering skall ge upplysningar av värde är det nödvändigt att den omfattar ett stort antal gravida kvinnor. Detta kräver en omfattande organisering av datainsamling och bearbetning. Hittills har man ej haft nödvändiga resurser tillgängliga för ett nationellt arbete på området. Norska Helsodirektoratet har dock ställt sig positiv till att genomföra en förundersökning för att kunna ta ställning till de tekniska, administrativa, ekonomiska och eventuellt juridiska sidorna av saken.

Redovisning av finskt arbete på området framgår av bilaga 1 och 2.¹ Uppbyggnaden av missbildningsregistreringen i Sverige beskrives av nämndens ordförande, prof. Åke Liljestrand i bilaga 3. (se *Bihang*). Nämnden vill även hänvisa till det internationella samarbete på missbildningsområdet som redovisas av prof. Liljestrand.

Med avseende på läkemedelsfrågorna kan Nordisk läkemedelsnämnd ej rekommendera initiering av ett större projekt inom området. Nämnden är dock beredd att, om så erfordras, bidra till att förmedla biverkningsinformationer från de nordiska länderna och att härvid ta

¹ Här ej tryckta.

initiativ till en samordning av ländernas biverkningsrapporter. Detta som ett komplement till det samarbete som redan idag finnes såväl på nordiskt plan som innanför WHO.

Beträffande förslaget om att tillsätta en nordisk arbetsgrupp med uppgift att bl. a. vidareutveckla de nordiska handikappregister som finns eller att ta fram nya register ansluter sig nämnden till förslaget. Man vill dock framhålla att arbetet redan från början bör inriktas på en vidareutveckling i samarbete med andra internationella organisationer. Som tidigare nämnts vill nämnden dock ej rekommendera inrättandet av ett separat nordiskt register för teratogena läkemedel.

Uppsala den 2 december 1977

På Nordiska läkemedelsnämndens vägnar

Marianne Granat
Generalsekreterare

BIHANG

Skrivelse från Professor Åke Liljestrand angående medlemsförslaget

Med anledning av Nordiska läkemedelsnämndens remiss i rubricerade ärende får jag anföra följande efter konsultation av svenska experter på området.

MISSBILDNINGSREGISTRERING I SVERIGE

Referensgrupp

För att med kortast möjliga varsel upptäcka förändringar i mönstret av medfödda missbildningar och därmed söka begränsa skadeverkningarna av en eventuell ny "talidomodkatastrof" inrättades 1964 ett missbildningsregister vid socialstyrelsen (dåvarande medicinalstyrelsen). Uppgifter om missbildningar och utvecklingsrubbnings hos barn samlas också på andra håll t. ex. i registret över medicinska födelsemeddelanden. Därför inrättades 1974 en referensgrupp vid socialstyrelsen med uppgift att samordna rapporter från de olika informationskällorna samt diskutera uppkomna frågor och initiera specialstudier för att lösa dessa.

I referensgruppen ingår en föredragande från socialstyrelsens planeringsbyrå, en pediater, en obstetriker, en toxikolog, en klinisk farmakolog, en företrädare för vart och ett av de register som används samt en representant från socialstyrelsens läkemedelsavdelning, en från livsmedelsverket, en från arbetarskyddsstyrelsen och en från naturvårdsverket.

Informationskällor

Missbildningsregistret (MBR). Registret tillkom 1964 och är så konstruerat att det med kortast möjliga varsel skall upptäcka förändringar i mönstret av missbildade barn födda inom Sverige.

Rapporteringen sker från kliniker och förlossningsavdelningar med pediaterkonsult, d. v. s. man täcker numera nästan landets samtliga förlossningar.

Rapportering av missbildning sker i regel av pediaterkonsulten men ansvaret för rapporteringen ligger hos förlossningsöverläkaren eftersom bl. a. dödfödda barn, som i regel ej undersöks av pediatern, även inkluderas i rapporterna. Rapportering sker månadsvis. Om under månaden intet missbildat barn födes sändes en negativ rapport in. Om från viss förlossningsavdelning vare sig positiva eller negativa rapporter inkommit utsänder socialstyrelsen en påminnelse.

Rapporteringen sker med angivande av diagnos, eventuellt kombinerad med en verbal beskrivning. Kodsiffror utnyttjas ej, eftersom sjukdomsklassifikationen på denna punkt är alltför litet specificerad. För rapporteringen användes speciella kort. På baksidan av dessa finns enkla schabloner där lokalisation och utsträckning av vissa missbildningar kan markeras, förtydligande teckningar utföres etc. För att rapporteringen skall bli så likformig som möjligt även för i neonatalperioden dåligt definierade eller svårdiagnosticerade missbildningar lämnas speciella upplysningar om underlaget för diagnosen. Vid exempel VOC (medfött hjärtfel) markeras de symptom, som givit misstanken om missbildningen. På samma sätt anges huvudomfånget vid misstänkt hydrocefali eller mikrocefali. Barnets födelsedatum, kön, födelsevikt, längd och huvudomfång anges liksom duplexfödsel. Vidare antecknas om barnet är dödfött (macererat eller ej) eller levande fött och huruvida det levde vid tidpunkten för anmälan. Eventuellt utförd obduktion anges liksom eventuell remiss till specialavdelning. Kopia av obduktionsprotokoll, röntgenundersökning eller annan relevant specialundersökning bilägges. På rapportkortet upptages också moderns födelsedatum, namn, kyrkobokföringsort och civilstånd.

De inkomna rapportkorten granskas kontinuerligt och en preliminär sammanställning utsändes månatligen till de engagerade lasaretten. Vid oklara uppgifter eller när granskaren är osäker på valören av den rapporterade missbildningen, begäres komplettering. Ungefär vart femte kort behöver fullständig. En definitiv analys av rapportkorten sker halvårsvis och kan i regel äga rum ca 6 månader efter registreringsperiodens slut. Härvid överföres inkomna data till hålkort för automatisk databehandling.

Definitionen på begreppet missbildning är flytande. För att erhålla en så enhetlig rapportering som möjligt har därför en speciell klassifikation av de missbildningar, som skall inkluderas i rapporteringen, uppgjorts och tillställts de rapporterade lasaretten. Härvid har en del missbildningar uteslutits, antingen emedan de diagnostiska kriterierna varierar starkt, eller emedan de sannolikt är av mindre intresse för den primära uppgiften: ett varningssystem för upptäckande av nytillkommande teratogena faktorer. Bland sådana, icke rapporteringspliktiga missbildningar kan nämnas: höftledssubluxation (pos Ortolanifenomen), pes calcaneovalgus, hydrocele testis, retentio testis, hemangiom och lymfangiom av måttlig storlek, hudtäcka umbilikalbräck, inguinalbräck, vulvapolyper och övertaliga femte fingrar eller tår. Vid syndaktyli inkluderas endast dem som omfattar mer än basfalangen och/eller är förenade med skelettskada.

Om mer än en missbildning diagnosticeras på ett barn skall samtliga iakttagna abnormiteter rapporteras. I vissa fall är två missbildningar uppenbart avhängiga av varandra — i sådana fall betraktas de som en vid den vidare analysen. Exempel på en sådan konstellation är anencephali med meningocele, samtidigt kliven läpp och kliven gom, öron-

dysplasi och mikrognathi, cervikalcystor med fistlar, analatresi med fistlar, ösofagusatresi med fistlar, blåsexstrofi och epispadi, syndaktyli och reduktion av motsvarande strålar, skelettmissbildningar av likartad typ, som engagerar flera olika extremiteter. Andra exempel är anencephali och binjurebarkshypoplasi, myelomeningocele och hydrocephali, klumpfot eller vissa axialskelettmissbildningar, omfalcocele och malrotation av tarmen, urethrastenos eller -atresi och lunghypoplasi. I sådana fall registreras missbildningen under endast en diagnos — den i ovan nämnda exempel först nämnda. Avsikten med detta förfaringssätt är att renodla de fall, där två eller flera missbildningar uppträder samtidigt utan att vara direkt relaterade till varandra på ett ur embryologisk eller funktionell synvinkel uppenbart sätt. Som nedan kommer att diskuteras utgör just de multipelt skadade barnen måhända de viktigaste för upptäckandet av nytillkommande teratogena faktorer.

Medicinska födelsemeddelande (MFM)

Sedan 1973 rapporteras alla födda i Sverige till socialstyrelsen. Avsikten med registreringen är att den skall ge en förbättrad och mer differentierad redovisning av sådan information som kan utgöra underlag till analyser av den perinatale mortaliteten och morbiditeten och senare uppträdande störningar som kan hänföras till ante- och perinatale förhållanden.

Födslarna anmäles på en särskild blankett som också utgör försättsblad till förlösningsjournalen. Blanketten innehåller uppgift om sjukhus, klinik, moderns och faderns personnummer, barnets födelsetal samt data kring mors och barns tillstånd i samband med graviditet och förlossning. Här kommer således uppgifter om missbildningar att ingå med den skillnaden att man här använder ICD-koden (WHO:s kod vid klassificering av sjukdomar) som ej är anpassad till behoven i en detaljerad missbildningsregistrering.

Cytogenetiska centralregistret

Omfattar samtliga kromosomundersökningar som utförts i landet. Registret är i första hand avsett att användas för forskningsändamål och är inte lämpat för att följa incidensvariationen. Det har dock visat sig att det kan användas för en grov skattning av incidensen av vissa kromosomavvikelser som leder till en väldefinierad klinisk bild.

Biverkningsregistret i läkemedelsavdelningens informationssystem

Skapades 1965 och syftar till att vid tidigast möjliga tidpunkt upptäcka nya läkemedelsbiverkningar bland vilka missbildningar orsakade av läkemedel kan inräknas. Problemet med denna informationskälla är att långtifrån alla biverkningar inrapporteras. Allvarliga biverkningar är dock läkarna skyldiga att rapportera.

Bland övriga informationskällor som använts i missbildningsutredningar men som ej primärt är avsedda att uppdaga nya missbildningar eller ändringar i missbildningsförekomst kan nämnas *socialstyrelsens patientstatistik, cancerregistret och dödsorsaksstatistiken*.

Eftersom missbildningar inrapporteras till både MBR och MFM har man jämfört de båda registren rörande diagnosfrekvens och diagnoskvalitet (Ericson, Källén och Winberg 1977). Undersökningen som omfattar tiden 1973—1974 visar att MFM endast tillåter en mycket ytlig övervakning av missbildningsförekomsten i landet och att analys av

mer komplicerade eller ovanliga missbildningar är praktiskt taget omöjlig. Fullständigheten i MFM är ej större i MBR men kvaliteten på diagnoserna väsentligt sämre. Eftersom införandet av MFM tycks ha stört MBRs verksamhet försöker man f. n. samordna inrapporteringen till de båda registren så att inrapporterande läkare ej upplever rapporteringen som dubblerad.

Utredningar

Sedan MBR tillkom 1964 har en rad specialundersökningar utförts som antingen initierats genom incidensförändringar i missbildningsregistret, t. ex. undersökningarna över Potters syndrom (Källén, S. Winberg 1974 (Teratology 9: 99, 1975)) och hypospadi eller rapporter om misstänkta samband mellan exogen faktor och missbildning. Som exempel på undersökningar kan nämnas utredningen om förekomsten av Mb Down (Landsjö 1974) och Värmlandsundersökningen (Källén m. fl. 1977).

INTERNATIONELLT SAMARBETE

Internationellt "Clearing House" över missbildningar

I anslutning till det europeiska teratologsamfundets möte i Helsingfors i juni 1974 anordnas av National Foundation — March of Dimes en "Working conference on organizational collaboration in birth defects monitoring". Representanter från ett tiotal olika länder samt Världshälsoorganisationen (WHO) var närvarande vid mötet. Från Sverige deltog professor Bengt Källén. Man beslöt att under ett år, eventuellt längre, kvartalsvis sända sammanställningar av respektive länders missbildningsrapporter till ett "International Clearing House", tills vidare National Foundation, där de skulle samordnas, reproduceras och distribueras till deltagarna. Vidare rekommenderade man National Foundation att stimulera forskning och ökat internationellt samarbete rörande missbildningsrapportering.

Under 1974—75 skedde ett visst informationsutbyte via National Foundation. Dessutom skickades en representant till de olika rapportcentralerna med uppgift att kartlägga hur de olika centralerna arbetar och framlägga förslag på hur rapporterna skulle kunna skickas till en gemensam central i standardiserat format. Samtidigt togs kontakt med WHO:s statistiska enhet, där man sedan 1972 haft en grupp som särskilt arbetat med missbildningsregistrering för att se om WHO i fortsättningen skulle kunna åta sig uppgiften att vara ett "Clearing House" för utbyte av missbildningsrapporter.

Under 1975—77 har informationsutbytet mellan deltagande länder USA, Kanada, England och Wales, Tjeckoslovakien, Ungern, Sverige, Norge, Finland, Sydamerika och Israel ökat. Man har haft årliga konferenser, då man presenterat pågående utredningar. Vid ett möte i augusti 1977 kom man fram till ett åtgärdschema som bl. a. innehöll följande:

- 1 Man planerar att verksamheten skall tagas över av WHO, varigenom mera formell internationell samverkan kan uppnås. För att underlätta detta planerar man att skapa en International Organization of Birth Defect Monitoring, en vetenskaplig grupp som skulle bestå av Clearinghousets medlemmar. Kriterierna för att acceptera nya medlemmar till verksamheten diskuterades, eftersom ett betydande intresse fanns från flera håll.

- 2 Man tillsatte en subkommitté för att försöka påverka utformningen av nästa ICD-edition (10) vad avser missbildningskapitlet — det nuvarande anses föga tjänligt för missbildning.
- 3 Man skapade en subkommitté, som fick arbetsnamnet Emergency Committee för att på ett internationellt plan behandla uppkomna akuta frågor. Denna består av Klingberg (Israel ord.), Banister (Canada), Flynt (USA), Bjerkedal (Norge) samt Källén (Sverige). Kommittén skulle träda i verksamhet vid ett alarm från något medlemsregister. Tre steg i verksamheten skulle ske: 1) dokumentation av materialet för alarmet och för materialet från andra register, 2) konsultation mellan kommitténs medlemmar + ev. utomstående experter för att bestämma om ytterligare åtgärder skall genomföras, samt 3) organisation och planering av studier över ev. etiologi, t. ex. case-control studier. Detta innebär att Sverige, Norge och Finland kan komma att få ställa upp för analyser av olika slag, när kommittén så önskar.

WHO's läkemedelsbiverkningsregister

Vid WHO finns sedan 1968 en läkemedelsbiverkningscentral som motar rapporter från länder som anslutit sig till WHO's biverkningsrapporteringsystem. Missbildningar som misstänks stå i samband med läkemedelsintag rapporteras till denna central och när en misstanke inte kan avfärdas söker man med hjälp av de nationella organen att kartlägga om det råder ett verkligt samband mellan läkemedel och missbildning. I detta system deltar ett 15-tal länder, däribland Danmark, Finland, Norge och Sverige.

NORDISKT SAMARBETE FÖR FÖREBYGGANDE AV HANDIKAPP

De i motionen angivna skälen för nordiskt samarbete inom förebyggande vård på perinatalmedicinens område är många och täcker därför delvis varandra.

Av den tidigare redogörelsen har framgått att den svenska missbildningsregistreringen står på en hög nivå och är av samma datum som den finska. Vidare kan konstateras att Sverige i likhet med de övriga nordiska länderna har den bästa perinatalstatistiken i världen och denna gynnsamma utveckling ser ut att fortsätta. Trots detta föds det i Sverige barn med svårare eller lättare handikapp. De faktorer som ligger bakom dessa fall blir svårare och svårare att komma åt då materialet minskar. Det vore därför en fördel om materialet kunde få omfatta flera länder än ett. Frågan är emellertid om ens ett nordiskt samarbete är tillräckligt. Den forskning som är nödvändig för att kunna analysera utfallet av en missbildningsregistrering är i många fall ytterst kostsam.

I det föregående har lämnats en redogörelse för de internationella aktiviteter som pågår på missbildningsområdet. Härvid har nödvändigheter av internationalisering av missbildningsregistrering konstaterats. Erfarenheter från läkemedelsbiverkningsrapportering i WHO's regi visar på värdet av internationellt samarbete i sådana här frågor.

Det vore därför olyckligt att organisera ett nordiskt organ för missbildningsfrågor vid sidan av den internationella uppbyggnaden. Det synes angelägnare att fortsätta och vidareutveckla det internationella samarbetet.

Någon anledning bygga upp ett särskilt register över teratogena läke-

medel finns inte då antalet kända sådana inte är särskilt stort. Här finns redan internationella uppslagsverk tillgängliga.

Sammanfattningsvis kan således konstateras att samarbete i missbildningsfrågor är nödvändigt. Samarbete bör dock inte begränsas till Norden utan en fortsättning av de initiativ till internationalisering som redan tagits bör leda till att motionärernas önskemål tillgodoses.

Uppsala den 29 september 1977

Åke Liljestrand

Nordiska nämnden för handikappfrågor:

Nordiska nämnden för handikappfrågor, som har till uppgift att verka för en effektivisering av det nordiska samarbetet på handikappforskningens och hjälpmedelsförsörjningens område samt att i övrigt verka som ett expertorgan för Nordiska ministerrådet, är självfallet positiv till alla åtgärder som kan förebygga uppkomsten av handikapp. Sådana strävanden måste få ett ökat genomslag på många områden. Som exempel kan nämnas åtgärder för säkrare trafik-, bostads- och arbetsmiljöer. Ytterligare ansträngningar torde vara motiverade också på det medicinska området.

Beträffande de olika delförslagen i det remitterade medlemsförslaget finner emellertid nämnden att den inom sig inte rymmer tillräcklig och adekvat kompetens för klara ställningstaganden, eftersom frågorna närmast synes vara av medicinsk art. För att rätt kunna värdera förslagen krävs betydande insikter om sambandet mellan ett utbyggt registreringsförfarande beträffande skadliga läkemedel och medfödda handikapp och möjligheterna att med medicinska och andra insatser begränsa den fortsatta uppkomsten av medfödda skador.

För att få underlag för sitt yttrande har nämnden övervägt att vidareremittera förslaget. Vid kontakter som därvid tagits från nämndens kansli har dock framgått att medlemsförslaget genom bl. a. Nordiska läkemedelsnämndens och svenska socialstyrelsens försorg har underkastats en omfattande underremissbehandling. Mot den bakgrunden och då nämnden inte anser sig kunna eller böra redovisa egna synpunkter i frågan har nämnden avstått från ett sådant förfarande.

Bromma den 31 oktober 1977

Nordiska nämnden för handikappfrågor

Sven-Olof Brattgård

Finn Petré

6:te Nordiska kongressen för perinatal medicin:

Med anledning av ett inom Nordiska rådet väckt medlemsförslag om olika åtgärder för förbättring av perinatal-vården, vill 6:te Nordiska

kongressen för perinatal medicin, under allmänt instämmande i medlemsförslagets anda, peka på en åtgärd som skulle vara särskilt lämplig för nordiskt samarbete.

I Norge och Sverige finns sedan några år likartade medicinska födelsemeddelanden som i dessa länder utgör basen för perinatalstatistiken. Om detta födelsemeddelande gjordes enhetligt inom de nordiska länderna skulle man erhålla en utomordentligt värdefull bas för bredare och säkrare bestämning av de faktorer som är av betydelse för moderns, fostrets och den nyföddes hälsa. Den låga perinatala mortaliteten i de nordiska länderna med deras relativt begränsade befolkningsantal gör det särskilt viktigt att ett stort, enhetligt och tillförlitligt material blir insamlat.

För närvarande ligger den viktigaste betydelsen av det medicinska födelsemeddelandet på mortalitetsstatistiken, medan morbiditeten är vanligare och därför viktigare. Ett nytt enhetligt nordiskt medicinskt födelsemeddelande skulle kunna ge en väsentligt ökad information om det perinatala sjukdomspanoramat i de nordiska länderna.

För att på bästa sätt utnyttja fördelarna av ett enhetligt nordiskt medicinskt födelsemeddelande bör ett centralt nordiskt perinatalt register upprättas. Till detta register skulle då enhetligt insamlade uppgifter inflyta, och samtidigt som vart land kan ta fram den statistik som det önskar, skulle man också få fram enhetligt bearbetade data av största värde för förbättring av perinatalvården.

Uleåborg den 17 september 1977

Pentti A. Järvinen

Professor, president vid
6:te Nordiska kongressen för
perinatal medicin

Gösta Rooth

Professor, permanent sekreterare i
Föreningen för nordisk
perinatal medicin

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

Udenrigsministeriet anmodede samtidig socialministeriet om at fremsette eventuelle bemærkninger over for indenrigsministeriet.

Sagen har af indenrigsministeriet været forelagt *sundhedsstyrelsen*, som i skrivelse af 26. oktober 1977 har oplyst, at området forebyggelse af fødselsskader og handicap er genstand for betydelig opmærksomhed her i landet. Eksempelvis kan nævnes, at bestræbelser på forebyggelse af fosterskader er et væsentligt led i svangerskabsprofylaksen (lægeundersøgelser, jordemoderundersøgelser på fødeafdelinger, svangerskabshygiejneloven, indenrigsministeriets og sundhedsstyrelsens vejledende retningslinier). Senest er området prænatal genetik under ud-

vikling, sidst behandlet i betænkning om prænatal genetik, jfr. betænkning nr. 803 afgivet af et udvalg nedsat af indenrigsministeriet, juni 1977.

Blandt prænatale foranstaltninger kan også nævnes bivirkningsnævnets virksomhed.

Postnatalt kommer de profylaktiske lægeundersøgelser, sundhedsplejerskernes virksomhed m. v. i betragtning samt vaccinationsprogrammet, som følges løbende bl. a. af sundhedsstyrelsens vaccinationsgruppe.

Det kan nævnes, at sundhedsstyrelsen har visse aktiviteter i gang med at få tilrettelagt et register over medfødte misdannelser.

Sammenfattende vil sundhedsstyrelsen fremhæve, at en gensidig orientering på nordisk plan formentlig vil være givende, f. eks. ved at der etableredes en liste ("Mailing list") over de institutioner og myndigheder i de nordiske lande, der ville være interesserede i at modtage oplysninger fra de andre nordiske lande om ovennævnte emnekreds.

Den i sundhedsstyrelsens udtalelse nævnte betænkning vedlægges.¹

Indenrigsministeriet kan henholde sig til den af sundhedsstyrelsen afgivne udtalelse.

Den af socialministeriet afgivne udtalelse med bilag vedlægges (*se nedan*).

København, den 31. oktober 1977

P. m. v.

E. b.

P. Thornit

Socialministeriets internationale kontor:

— — — sendes vedlagt socialstyrelsens bemærkninger til det omhandlede forslag (*se nedan*), hvortil socialministeriet kan henholde sig.

København, den 13. oktober 1977

P. m. v.

E. b.

L. Hundborg

Socialstyrelsen:

Idet et her udarbejdet notat af 28. september 1977 om forslaget vedlægges (*se nedan*), skal socialstyrelsen pege på, at man må nære nogen betænknelighed ved nedsættelse af en arbejdsgruppe på det foreliggende,

¹ *Här ej tryckt.*

ret snævre grundlag. Hvis en arbejdsgruppe skal nedsættes, bør kommissoriet være bredere end angivet i medlemsforslaget, men i så fald vil arbejdsområdet også blive meget bredt.

Da emnet er så omfattende, bør der snarere i første række nedsættes en nordisk arbejdsgruppe, som prøver at kortlægge arbejdet med forebyggelse af handicap i vid betydning i de nordiske lande og formulere relevante problemstillinger, der bør tages op nationalt eller eventuelt på nordisk plan.

København, den 5. oktober 1977

H. C. Seierup

BIHANG

Notat vedrørende et forslag om nordisk samarbejde med henblik på at forebygge fremkomsten af handicap.

Socialstyrelsen må i princippet være enig i, at et nordisk samarbejde med den brede målsætning "at forhindre fremkomsten af handicap" vil være ønskeligt, og at det vil være realistisk og muligt at igangsætte et sådant samarbejde på indeværende tidspunkt. Men det må stærkt understreges, at dansk deltagelse i dette samarbejde ikke kan ske på grundlag af færdige løsninger omkring emnet endside en national indsats, der organisatorisk og indholdsmæssigt kan betegnes som tilfredsstillende.

Der arbejdes i disse år på mange forskellige felter med problemet her i landet, og der forestår i kommende år en betydelig samordning på området, men det må erkendes, at emnet er særdeles komplekst, og at det i sin yderste konsekvens berører næsten alle humanistiske fagdiscipliner, ligesom et meget stort antal administrative instanser må involveres.

Når problemstillingen forenkles til *en indsats med henblik på at forhindre, at handicap opstår*, så har man enten bevidst afgrænset emnet til kun at omfatte den medicinske forskning og indsats, der kan sættes ind for at forhindre oplagte risikobørn i at blive født (eks. børn med genetisk anlæg for Downs syndrom) eller for at undgå en truende defekt (eks. diætbehandling af børn med phenylketonuri), eller også har man overset, at handicapproblemet oftest er et gradsfænomen og sjældent et enten-eller.

Ud fra denne synsvinkel bliver handicapforebyggelse andet og mere end at forhindre fremkomst, men nok så meget at modificere de sociale skadevirkninger på en given person, en given psykisk, fysisk eller social funktionshæmning kan afstedkomme.

Herved bliver den tidlige, forebyggende indsats en sammenhængende række af aktiviteter med betydelig tværfaglig karakter:

1. Forskning omkring kromosomanomalier med henblik på tidlig konstatering og deraf mulig rådgivning til abortus provocatus. En sådan aktivitet foregår her i landet på Kennedy-instituttet, hvis foreløbige resultater har aftunget betydelig international respekt.

2. Forskning omkring og behandling af stofskifteanomalier med henblik på gennem særlig diæt at forhindre en truende fejludvikling.

Også på dette område er Kennedy-instituttet internationalt anerkendt.

3. Forskning omkring prænatale påvirkninger af fosteret med senere defekttilstande til følge.

Bortset fra vor almindelige viden om visse febrile og mekaniske påvirkninger, har vi her i landet kun i meget begrænset omfang beskæftiget os med de virkninger, moderens psykiske og fysiske almentilstand kan have på fosteret, omendskønt det hypotetisk ofte nævnes, at der netop her eksisterer betydelige faremomenter.

4. Forskning omkring fødselssituationen med henblik på at tilvejebringe optimale betingelser for, at fødslen kan forløbe *på rette måde og til rette tid*.

Problemet omkring for tidlig fødsel og dennes sandsynlige konsekvenser er fx gjort til genstand for en meget omfattende forskning under Rigshospitalets auspicer og under ledelse af professor Plum, ligesom for eksempel begrepet fødselsforberedelse samt en række spørgsmål omkring selve fødselssituationen af professor, dr. med. Mogens Osler er gjort til genstand for en nærmere analyse.

5. Sikring af maksimalt gode opvækstvilkår for det helt spæde barn, hvilket vil sige harmoniske muligheder for behovstilfredsstillelse i trykthed og tillid til omgivelserne.

Dette er primært et socialpolitisk emne, som involverer spørgsmål som barselorlov, boligstandard, ægteskabspraksis, familiepolitik etc., men det er også et problem, om forældreuddannelse subsidiært pædagogisk/psykologisk rådgivning over for hjem med spædbørn.

På dette område er vi ikke nået ret langt her i landet.

6. Tidlig erkendelse (opsporing) af de børn, som udviser særlige behov for pædagogisk/psykologisk/medicinsk behandling, eller hvis omgivelser (eks. familiens situation) indicerer risiko for fejludvikling.

Om end den danske sundhedsplejerskeordning åbner visse muligheder for at imødekomme dette problem, må det konstateres, at det som hovedregel her i landet gælder, at alt for mange børn er alt for langt inde i en fejludvikling, før situationen erkendes, og at der derefter — især når det drejer sig om en generel social fejludvikling — kan forløbe yderligere kostbar tid, inden samfundet sætter relevante hjælpeforanstaltninger ind.

7. Særlige hjælpeforanstaltninger over for småbørn, der i kraft af en tidligt erkendt fysisk eller psykisk defekttilstand påkalder sig opmærksomhed.

Den danske særforsorg har i kraft af sit eksterne såvel som interne hjælpeapparat i en årrække virket effektivt, når det gjaldt at modificere følgerne af disse børns særlige funktionshæmninger, hvorimod specialbehandlingernes sociale konsekvenser først i de allerseneste år er taget alvorligt med i overvejelserne.

Der kunne nævnes mange flere aspekter ved problemet omkring tidlig forebyggelse, men ovenstående skulle være tilstrækkelige til at understregc,

a. at vi i Danmark endnu kun lige er begyndt at bearbejde problemet ud fra en samlet synsvinkel, men at vi har tilvejebragt visse brudstykker til en løsningsstrategi, som er internationalt anerkendt,

b. at en samlet bearbejdning af emnet må ske på et bredt, tværfagligt niveau, hvor læger, psykologer, pædagoger, sundhedsplejersker, socialrådgivere, socialpolitikere er lige uundværlige.

c. at problemstillingen ikke kun er at *forhindre* forekomsten af de traditionelt kendte sensoriske, fysiske eller begavelsesmæssige handicap, men at det nok så meget drejer sig om at tilvejebringe sådanne opvækstvilkår, at man i videst muligt omfang undgår, at små børn udvikler alle de — mindre velbeskrevne, men ikke mindre belastende — sociale og emotionelle handicap, som desværre præger alt for mange ældre børn i dagens Danmark.

Det bør i den forbindelse nævnes, at der her i landet i 1976 blev nedsat en børnekommission, der bl. a. har til opgave at beskæftige sig med små børns behov og opvækstvilkår.

Under kommissionen er nedsat et underudvalg med særlig opgave at stille forslag til den nødvendige tidlige indsats for en senere udvikling.

København, den 28. september 1977

Jørgen Hansen

Den almindelige danske Lægeforening:

Lægeforeningen er bekendt med, at der lokalt i de enkelte lande foregår en vis registrering og forskning inden for området, og at der også er EF-aktiviteter igang. En nøje registrering af alle løbende og påtænkte aktiviteter må være et første skridt, videreførelse af lokalt bevilgede forskningsmidler en anden betingelse.

Men i øvrigt vil mulighederne for større samlede erfaringer være en væsentlig begrundelse for at anbefale forslagets fremme.

Supplerende kan foreslås, at også Sundhedsstyrelsen og Det lægevidenskabelige Forskningsråd høres i sagen.

København, den 20. oktober 1977

P. h. v.

Francis Zachariae

E. Trier

Dansk Sygeplejeråd har i skrivelse den 9 september 1977 förklarar sig stöda medlemsförslaget.

De samvirkende Invalideorganisationer (DSI):

— — — udtale følgende på baggrund af indhentede svar fra DSIs medlemsorganisationer.

1) DSI synes, det er en god idé, at der på nordisk basis bliver taget initiativ til oprettelse af registre over børn med handicap, der skyldes medfødte lidelser. Idet forudsætningen for en effektiv profylakse på området er sådanne registre.

2) Det fremsendte forslag synes kun at beskæftige sig med foster- eller fødselsskader. Vi skal derfor ikke undlade at påpege, at forskning

omkring invaliderende sygdomme og andre invaliditetsårsager ligeledes bør intensiveres. Både menneskeligt og økonomisk er invaliditeter erhvervet på et senere tidspunkt i livet af nok så stor rækkevidde.

Enkelte af medlemsorganisationerne gør opmærksom på forhold, der evt. kan have interesse for Deres videre arbejde. Nedenfor er disse forhold nævnt.

Landsforeningen af Vanføre nævner, 1) at der i Ringkøbing amt foretages en central registrering af risikobørn, for så tidligt som muligt at gribe ind med social støtte og behandlingstilbud, 2) at arvebiologisk institut ved Københavns Universitet forsker i genetisk betingede handicaps.

Dansk Blindesamfund nævner, 1) at der organisationen bekendt på national basis arbejdes med et register som det i forslaget omtalte, 2) at der i statslig regie allerede findes et sådant register for blinde børn, 3) at det til orientering kan oplyses, at der i de nordiske lande er etableret et samarbejde, foreløbig på nationalt plan, mellem øjenlæger og blindeorganisationen med henblik på fremme af oftalmologisk forskning og forebyggende arbejde. Dette samarbejde burde efter dansk opfattelse koordineres på nordisk plan med inddragelse af de offentlige myndigheder på området.

København, den 6. oktober 1977

Lars Pedersen

Cand. polit.

Den almindelige danske Jordemoderforening:

Vi har med interesse studeret forslaget og finder det en udmærket idé, at emnet bliver genstand for undersøgelser i en nordisk arbejdsgruppe.

Vi jordemødre må tillægge et sådant projekt overordentlig stor betydning og er overbeviste om, at såvel Jordemoderforeningen som organisation og dens enkelte medlemmer som jordemødre vil være meget villige til efter bedste evne at deltage i dette nordiske samarbejde.

København, den 28. november 1977

For Ruth Rasmussen

Birthe Danvad
Sekretær

Finland**Finlands akademi, vetenskapliga centralkommissionen¹:**

Såsom det konstateras i medlemsförslaget utgör arbetet på att förebygga utvecklingsstörningar ett vidsträckt forsknings- och arbetsfält, med vars hjälp man endast kan nå reella resultat i förebyggandet av utvecklingsskador. Den medicinska forskningen rörande de faktorer, som menligt påverkar fostrets och barnets utveckling och möjligen orsakar bestående utvecklingsskador, har de senaste årtiondena gjort avsevärda framsteg. Mycket kan dock ännu göras och därför är medlemsförslaget motiverat och värt understöd.

Vid planeringen av förebyggande åtgärder måste man naturligtvis så noggrant som möjligt försöka lära känna de faktorer som orsakar handikapp. Vid behandlingen av utvecklingsskadornas uppkomstsätt nämnes i medlemsförslaget störningar på fosterstadiet, i samband med födseln och efter födseln vara skadliga faktorer för barnet. Dessutom bör man fästa uppmärksamhet vid genetiska faktorer som orsaker till handikapp, eftersom enligt olika källor till och med 30—50 % av handikappen direkt eller indirekt orsakas av genetiska faktorer. På grund av genetiska faktorer har man redan nordiskt samarbete i förebyggandet av handikapp. Att fördjupa och stöda detta samarbete skulle på många olika sätt främja verksamheten på området.

Finlands akademi vill dessutom fästa uppmärksamhet vid det i Finland verksamma registret över missbildningar vilket ansluter sig till handikappfrågor. Finlands akademi anser också att man bör försöka utreda möjligheterna att harmonisera de nordiska registren samt i synnerhet utreda hur man kan utnyttja registren i det förebyggande arbetet.

Helsingfors den 18 oktober 1977

Helge Gyllenberg

Ordförande för vetenskapliga centralkommissionen

Elisabeth Helander

Forskningsdirektör

Medicinalstyrelsen¹:

— — — anser medlemsförslaget om nordiskt samarbete för att förebygga uppkomsten av handikapp värt allt stöd.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Medicinalstyrelsen anser också att saken till en början bör utredas i en nordisk arbetsgrupp.

Helsingfors den 29 augusti 1977

Leo Noro
Överdirektör

Antti Marttila
Byråchef

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 11 november 1977 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Mannerheims barnskyddsförbund¹:

Den nordiska mödravården har nått mycket goda resultat när det gäller att minska perinatal-, spädbarns- och mödradödlighet. Däremot kräver frågan om minskning av antalet utvecklingsskadade barn speciell uppmärksamhet. För att uppnå målet behövs nordiskt samarbete bl. a. inom forskningen och informationsutbytet såsom det konstateras i förslaget. Utom de i medlemsförslaget nämnda fakta föreslår Mannerheims barnskyddsförbund att följande delområden tas med i samarbetet:

Åtgärder för att förebygga prematurer, i synnerhet utvecklande och harmonisering av lagstiftningen på området samt harmonisering av grunderna för sjukledighet på grund av sjukdomar och störningar under graviditet, kartläggning av samarbetsbehoven inom ärftlighetsforskning och -rådgivning, harmonisering och stabilisering av vaccinering mot röda hund.

I samarbete borde man också utreda möjligheterna att minska antalet aborter samt sträva efter att man upphör att använda dessa som preventivmedel, eftersom även lagliga aborter har konstaterats ge skadliga verkningar på senare graviditeter samt medföra risk för skador hos senare födda barn. Utom läkemedelsregistret och forskningssamarbetet borde också läkemedelsupplysningen utvecklas.

Med åberopande av det ovan anförda stöder Mannerheims barnskyddsförbund förslaget om att igångsätta ett nordiskt samarbete i syfte att förhindra uppkomsten av handikapp.

Helsingfors den 8 december 1977

Niilo Hallman
Ordförande för centralstyrelsen

Jaakko Itälä
Verksamhetsledare

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Invalidförbundet r.f.:

Utvecklingsstörningar, liksom också fysisk invaliditet, utgör ett betydande samhälleligt problem. De men och de lidanden, som utvecklingsstörningar och fysisk invaliditet för med sig både individuellt och inom familjerna är också synnerligen svåra. Strävan bör därför vara att med alla medel minska förekomsten av handikapp oberoende av om de är fysiska eller psykiska. De utvecklingsskador som på grund av ärftliga eller yttre faktorer uppstår under fosterstadiet eller under dagarna efter födseln kan effektivast skötas genom förebyggande arbete.

På grund av ovannämnda orsaker anser förbundet, att medlemsförslaget till Nordiska rådet är positivt. Då problemen i de olika länderna till stor del sammanfaller, är det ändamålsenligt att sträva till att gemensamt klarlägga dem.

Ifrågavarande medlemsförslag innehåller dock i någon mån motstridiga uppgifter. Av motiveringarna framgår att strävan är utredning av faktorer som förorsakar psykisk utvecklingsstörning. Å andra sidan anses i förslaget, att begreppet utvecklingsstörning omfattar också medfödda fysiska handikapp, som uppstått i barndomsåldern. Detsamma gäller om motiveringarna till den nya lagen om vård för utvecklingsstörda i Finland. I dem finns en motstridighet mellan begreppet utvecklingsstörning och specialomsorgens vårdåtgärder. Om det föreslagna samarbetet förverkligas, borde i det ingå också förebyggande av fysiska utvecklingsskador. I detta fall borde samarbetets namn ändras till förebyggande av psykiska och fysiska utvecklingsskador.

Helsingfors den 3 oktober 1977

Invalidförbundet rf

Matti Savola

Verksamhetsledare

Vilho Ruonala

Vårdchef

Väestöliitto (Finska befolkningsförbundet)¹:

Förebyggandet av handikapp även inom ramen för hela befolkningen är mycket önskvärt ur mänsklig synpunkt, medicinskt möjligt och nationalekonomiskt lönsamt. Till denna del kan det väckta medlemsförslaget utan vidare förordas. I praktiken är detta förebyggande arbete svårt. Utvecklingsstörningar kan i allmänhet inte förebyggas som en helhet. Vissa handikappgrupper, vilkas orsaker är kända, kan däremot förebyggas i den mån det just för dem kunnat utvecklas en lämplig teknik, som också kan genomföras i praktiken (jfr. äldre föderskors

¹ Yttrandet översatt från finska.

mongoloidprofylax eller alfa-fetoproteindefiniering av moderns blod som stickprovundersökning för att förebygga svåra missbildningar i det centrala nervsystemet). Man bör inte heller inrätta de i medlemsförslaget nämnda registren på alltför lätta grunder, utan man bör noggrant överväga, om man med några register kan nå praktiska resultat. T. ex. ett handikappregister, som skulle förutsätta en noggrann orsaksdiagnos (etiologisk diagnos), är redan i förväg dömt att misslyckas. I varje fall är redan utforskningen av orsakerna till handikapp i och för sig ett viktigt steg i förebyggandet av handikapp.

Man kan också fråga sig, vilka förebyggande åtgärder som skulle lyckas bättre på nordiskt än på nationellt plan. Åtminstone skulle t. ex. register över läkemedlens skadeverkningar dra nytta av att registret på detta sätt skulle omfatta flera än i varje enskilt land för sig. Å andra sidan kunde en nordisk arbetsgrupp aktivera även till sådana åtgärder, som man lika bra kunde vidta inom nationella ramar, men som man av en eller annan orsak inte har fått i gång.

Med hänvisning till de ovannämnda reservationerna vill Västöliitto (Finska befolkningsförbundet) anföra, att det förordar det väckta medlemsförslaget om nordiskt samarbete för att förebygga uppkomsten av handikapp åtminstone så långt, att man skulle tillsätta en arbetsgrupp för att grundligt dryfta möjliga praktiska åtgärder på detta område.

Helsingfors den 1 november 1977

Västöliitto r. y.

Jouko Hulkko
Verksamhetsledare

Reijo Norio
Genetiker

Finlands läkarförbund¹⁾:

Samhället kan i dag ta mycket väl hand om sina utvecklingshämmade medlemmar. Specialomsorg behövs för att så många som möjligt skall få rehabilitering och få utföra produktivt arbete som motsvarar deras förmåga. Kostnaderna för denna verksamhet är dock mycket höga. Med tanke på framtiden är det absolut nödvändigt att man med alla tänkbara medel söker förhindra uppkomsten av utvecklingsskador. Detta förutsätter dock intensivt forskningsarbete, som redan enligt de nuvarande kunskaperna kraftigt bör förankras i medicinsk grundforskning. Även internationellt samarbete är nödvändigt, eftersom problemfältet är enormt vidsträckt. Många sjukdomar är så pass sällsynta att det är förnuftigt att utforska dem genom centraliserad forskning.

Om man beaktar att utvecklingsskadorna uppkommer antingen som ärftlig sjukdom, under påverkan av teratogena mekanismer, eller på grund av skador som uppkommit i samband med graviditeten eller födseln, kan man bäst avhjälpa dessa skador genom att förbättra mödra-

¹ Yttrandet översatt från finska.

vården, födselbevakningen och vården av sjuka nyfödda. Utvecklingen har under det senaste årtiondet varit mycket positiv när det gäller de sistnämnda anordningarna och resultaten har varit goda. I fråga om ärftliga och teratogena faktorer kan man däremot organisera mycket mera än man nu gör i Finland. Väestöliitto (Finska befolkningsförbundet) sköter ärftlighetsrådgivningen. Förbundet lider dock stor brist på arbetskraft, vilket förhindrar en utvidgning av verksamheten. Även om man i fråga om ärftliga sjukdomar låter föräldrarna avgöra om de vill ta risken att föda ett sjukt barn, torde man dock kunna säga att vetenskapen om risken i de flesta fall förhindrar graviditeten.

Vårdprinciperna under graviditeten, födseln och vården av den nyfödda är enhetliga i de nordiska länderna, vilket möjliggör insamling av ett homogent databestånd. Invånarantalet är både i Finland och i de övriga nordiska länderna så pass litet, att den svaga teratogena faktorn inte kommer fram i statistiken. Om data skulle öka i alla nordiska länder kunde man uppenbarligen sammanföra dem till ett representativt material. Finlands erkänt utomordentliga register över missbildningar kunde väl fungera som grundmodell, men det är naturligt att utvidgningen av dess verksamhet skulle kräva avsevärda ekonomiska arrangemang.

En annan form för fruktbart samarbete vore en central i stil med det nya fostervattenlaboratoriet på kvinnokliniken vid Helsingfors universitets centralsjukhus, där man i samarbete med andra forskningscentraler systematiskt kunde kartlägga i olika länder förekommande avvikelser och försöka förebygga dem. Likaså kunde man i testningen av diagnostiska vård- och apparatlösningar sträva till allt intensivare samarbete.

Finlands läkarförbund anser att det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget förtjänar allt tänkbart stöd. Om den föreslagna planen skulle förverkligas, skulle man relativt snabbt och med liten insats jämfört med nyttan nå betydande förmåner för samhället, familjen och individen.

Helsingfors den 17 oktober 1977

Finlands läkarförbund

K. J. Oravisto

Ordförande

Kaarina Sarvilinna

Lagfaren sekreterare

Finlands sjuksköterskeförbund r.f.:

Finlands sjuksköterskeförbund anser det viktigt, att Nordiska rådet till Nordiska ministerrådet framför en rekommendation om att nordiskt samarbete skulle påbörjas för förebyggande av handikapp. Sjuk-

sköterskeförbundet vill dock med tanke på det planerade samarbetet fästa uppmärksamheten vid följande synpunkter.

Handikapp uppstår, förutom i de sammanhang som framförs i medlemsförslaget, också till följd av genetiska störningar. I medlemsförslaget anförs, att handikapp uppstår bl. a. under perioden omedelbart efter födelsen. De uppstår också senare. Också dylikt senare uppkommet handikapp bör beaktas då man planerar förebyggandet av utvecklingsstörningar.

I medlemsförslaget konstateras, att synliga missbildningar och organiska förändringar är sällsynta i samband med handikapp. Enligt Sjuksköterskeförbundets mening förekommer sådana i riklig mån åtminstone hos dem som vårdas på inrättningar, och detta är ägnat att öka arbetets tyngd såväl psykiskt som fysiskt.

I förslaget konstateras vidare, att organiska förändringar ofta kan konstateras först långt efter födelsen, och registret över missbildningar kan sålunda inte bistå vid uppföljningar av handikappet och vid utredningen av förhållandet mellan orsak och verkan. Enligt Sjuksköterskeförbundets åsikt borde emellertid handikappregistret utvecklas så, att det kunde ge bistånd i ovannämnda frågor. I den mån registret kan utvecklas i riktning mot en uppföljning av utvecklingsskada och utredning av förhållandet mellan orsak och verkan, skulle det påverka såväl möjligheterna att ge de handikappade vård som rentav personalplaneringen inom vårdanstalterna för utvecklingsstörda.

Sjuksköterskeförbundet anser att Nordiska rådets medlemsförslag har fäst uppmärksamheten vid ett allvarligt nordiskt och rentav internationellt problem. Om utvecklingsarbetet realiseras i ovan anförd omfattning, påverkar det också utvecklingen av den riksomfattande specialvårdsplanen och utarbetandet av dess olika verksamhetsfomer.

Helsingfors den 25 oktober 1977

Finlands sjuksköterskeförbund r. f.

Toini Nousiainen

Ordförande

Liisa Rapeli-Lundell

Avdelningschef

Kehitysvammaliitto — Förbundet utvecklingshämning r.y.¹⁾:

Förbundet konstaterar med tillfredsställelse, att man också inom Nordiska rådet fäst uppmärksamhet vid utredandet av orsakerna till och förebyggandet av handikapp. Förbundet hoppas, att man på detta sätt bistår forskningen och informationen rörande handikapp i de nor-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

diska länderna. Enligt förbundets uppfattning borde det planerade samarbetsorganet ha så bred bas som möjligt med representanter både för politiska beslutsfattare och tjänstemanna- och expertgrupper samt för de centrala organisationerna på området.

Utvidningen av Finlands register över missbildningar till ett register över utvecklingskador är ändamålsenlig bl. a. i fråga om några medfödda sjukdomar, som kan förebyggas, såsom Downs syndrom, CP-symptomkomplex och ryggmärgsskador. Initiering av ett register över utvecklingskador i varje land förutsätter många förberedande åtgärder. De är nödvändiga också i Finland även om systemet till vissa delar redan är i bruk.

Handikapp är inte en medicinsk fråga som enbart är förknippad med individen. Därför vill förbundet också betona de etiska och sociala aspekterna på förebyggandet av handikapp, vilka borde utredas i detta sammanhang.

Helsingfors den 31 oktober 1977

Kehitysvammaliitto — Förbundet utvecklingshämning r. y.

Heikki Helminen

Ordförande

Jaakko Jylhä

Verksamhetsledare

Invalidstiftelsen¹⁾:

Invaliditetsstiftelsen har specialiserat sig på rehabilitering av stöd- och rörelseorganhämjade. Fastän på Invalidistiftelsens sjukhus vårdas också utvecklingshämjade — i synnerhet korrigeras genom operation skador hos utvecklingsstörda barn som har medfödda missbildningar — anser Invalidistiftelsen, att det inte är egentlig expert i handikappfrågor. Därför vill Invalidistiftelsen närmast anföra allmänna uppfattningar om förslaget.

Utvecklingen av det nordiska samarbetet är en god sak och man bör förhålla sig positivt till alla förslag i denna riktning. Varje nordiskt land representerar en så liten befolknings- och resursgrundval, att krafterna inte räcker till för en fullödlig handikappforskning i varje nordiskt land för sig. Det är nödvändigt att samarbeta i fråga om forskning och profylax.

Förslaget om att skapa ett register över utvecklingsstörningar på samnordisk bas bör understödjas. Man borde dock vid utarbetandet av registret fästa uppmärksamhet vid följande omständighet. Om man för forskning, förebyggande och effektiviserad vård av många olika sjuk-

¹ Yttrandet översatt från finska.

domar för varje ändamål skapar ett eget register utan koordinering, kan det visa sig svårt eller omöjligt att utnyttja dessa registers uppgifter för att behärska omfattande helheter i det allmänna hälsovårdsarbetet.

Därför borde man fästa speciell uppmärksamhet vid tvärvetenskapligt samarbete, varvid man utom det rent medicinska materialet i tillräcklig mån skulle klarlägga t. ex. de sociologiska aspekter, som är förknippade med planen i fråga och med andra pågående omfattande undersökningar för att bekämpa och förebygga bl. a. såsom folksjukdomar ansedda sjukdomar. Åtminstone borde man förutsätta, att det nya registret kunde användas tillsammans med andra register som redan är i bruk och tjänar medicinsk forskning. Utom med det i medlemsförslaget nämnda registret i Finland över missbildningar vore det skäl att i det förberedande skedet bekanta sig med andra register som redan finns, av vilka t. ex. Finlands cancerregister anses vara mycket bra.

Invalidstiftelsen föreslår, att man överväger, huruvida man på Nordiska rådets initiativ i samband med detta ärende eller som ett separat samnordiskt projekt borde utarbeta en modell för sjukdomsregister, enligt vilket det ifrågavarande registret och andra kommande registreringar av sjukdomar skulle utarbetas. Ju tidigare man kunde enas om registrets grunder, desto bättre kunde man utnyttja de uppgifter som skall insamlas till fördel för medicinen och hälsovården. Om man skapar ett register för varje ändamål utan att ta hänsyn till behovet av koordinering, kan det visa sig vara en övermäktig uppgift att ändra de redan förefintliga registren till sådana som bättre kan tjäna gemensamma ändamål.

Från sitt eget verksamhetsområde konstaterar Invalidstiftelsen, att fastän extremitets- och stödorganssjukdomar är en viktig sjukdomsgrupp ur folkhälsosynpunkt, kan man inte hitta tillförlitliga statistiska uppgifter om denna grupp t. ex. för att kunna bedöma behovet av vård och rehabilitering. Det vore säkert ändamålsenligt att på nordiskt plan dryfta behovet av olika sjukdomsregister även mera generellt. Man borde klarlägga, för vilka sjukdomar eller symptomkomplex man i dag har registeruppgifter, uppgifternas täckningsområde och pålitlighet samt över vilka sjukdomsgrupper sådana register borde skapas och prioritetsordningen dem emellan. Om man skulle uppnå detta, kunde folkhälsoarbetet planeras utifrån en bättre grundval än den nuvarande.

Helsingfors den 31 oktober 1977

Invalidstiftelsen

Hans Perttula

Erkki Mänttari

N o r g e**Sosialdepartementet:**

En har innhentet opplysninger fra en rekke relevante instanser om synet på et felles nordisk register for teratogene legemidler. En har også vurdert hvorvidt en nordisk arbeidsgruppe vil være hensiktsmessig til samordning og videreutvikling av de forskjellige typer eksisterende handicapregistre i de nordiske land.

På bakgrunn av nevnte uttalelser vil en understreke at departementet i *prinsippet* støtter Nordisk Råd i forslaget om igangsettelse av et nordisk samarbeid som har som målsetting å forebygge handicap, og en gjør spesielt oppmerksom på uttalelsene fra overapotecer Jøldal, Helsedirektoratet, og fra professor dr. med. Knut Bjørø, Rikshospitalet (*se nedan*).

Det har imidlertid i de forskjellige uttalelser kommet fram en del kritiske bemerkninger. Disse kan i hovedsak deles i 2 kategorier:

1: bemerkninger som skisserer mulige alternative framgangsmåter med hensyn til det forebyggende arbeidet.

2: bemerkninger hvor en stiller seg noe tvilende til framtidig nytteverdi av nordisk samarbeid som foreslått i medlemsforslag A 508/s.

Ad. 1:

En vil her gjøre oppmerksom på uttalelser fra følgende instanser:

- Stadsfysikus Fredrik Mellbye, Oslo.
- Professor dr. med. Tor Bjerkedal, Hygienisk Institutt, Universitetet i Oslo.
- Professor dr. med. Ole J. Malm, Ullevål sykehus.
- Professor dr. med. Knut Næss, Institutt for formakoterapi. Universitetet i Oslo.
- Professor Martin Seip, Barneklubben, Rikshospitalet.
- Professor dr. med. Sverre Halvorsen, Barneavdelingen, Ullevål sykehus.
- Dosent dr. med. Per Bergsjø, Sentralsykehuset i Akershus (*se nedan*).

Ad. 2:

Bemerkninger som gir uttrykk for en viss reservasjon med hensyn til fremtidig nytte av forebyggende arbeid etter de i medlemsforslaget skisserte retningslinjer.

En viser i denne forbindelse til følgende uttalelser:

- Professor dr. med. Kåre Berg, Institutt for medisinsk genetik, Universitetet i Oslo.
- Professor dr. med. Martin Seip
- Professor dr. med. Sverre Halvorsen
- Overlege Gunnar Oftedal, Sentralinstituttet for cerebral parese.
- Spesiallege i barnenevrokirurgi Karl H. Hovind, Rikshospitalet.
- Professor dr. med. M. Foss Hauge, Sophies Minde.

Konklusjon:

Departementet har på grunnlag av ovennevnte uttalelser kommet fram til at en i prinsippet bør støtte Nordisk Råds medlemsforslag A 508/s om felles nordisk samarbeid for å forebygge handicap. Det har i enkelte uttalelser blitt nevnt alternative synspunkter når det gjelder den praktiske tilrettelegging av dette arbeidet, og en finner det rimelig at det blir lagt vekt på dette i den videre planlegging.

Oslo, 1. november 1977

Etter fullmakt

Torbjørn Mork

Tor Ødegaard

Apotekkontoret:

Spørsmålet om misdannelser hos nyfødte forårsaket av legemiddelbruk hos moren under graviditeten, har vært behandlet i Statens legemiddelkontroll. Ved den medisinske registrering av fødsler som omfatter misdannelser hos nyfødte, er det ikke tatt med opplysninger om hvilke medikamenter som har vært anvendt under graviditeten. I dag gir derfor opplysningene fra den medisinske fødselregistrering ikke mulighet til å påvise om skadelige effekter på fosteret skyldes en eventuell medikamentell behandling. Legemiddelkontrollen har i konferanse med Medisinsk fødselregister diskutert muligheten til å få frem opplysninger om legemiddelbruket hos mødrene. Man er interessert i en registrering som kunne gi grunnlag for analyser av medikamenters eventuelle betydning for opptreden av misdannelser hos nyfødte generelt. Dersom registreringen skal gi opplysninger av verdi, ville det være nødvendig at den omfatter et meget stort antall gravide kvinner. En slik registrering vil kreve økonomiske og personellmessige ressurser av en viss størrelsesorden, og en omfattende organisering av datainnsamling og bearbeiding. Foreløpig har man ikke hatt nødvendige ressurser til disposisjon for et nasjonalt arbeid på dette felt, men Helsedepartementet har foreløpig stilt seg positivt til å gjennomføre en forundersøkelse for å kunne ta nærmere standpunkt til de tekniske, administrative, økonomiske og eventuelt juridiske sider ved saken.

Apotekkontoret regner med at kontoret for sosialmedisin eventuelt gir nærmere opplysninger om virksomheten ved Medisinsk fødselsregister.

Oslo, 11. oktober 1977

B. Jøldal

Kontoret for psykiatri:

Kontoret for psykiatri finner det vedlagte forslag interessant og verdivfullt og støtter fullt ut at det blir opprettet nordisk samarbeid for å hindre oppkomsten av handicap.

Oslo, 20. oktober 1977

Kontoret for psykiatri

Dag Lønningdal

Hygienekontoret:

Dette kontor vil peke på den nytte Medisinsk fødselsregister og Sentralregistret over arvelige lidelser i Norge vil kunne være til i det foreslåtte nordiske samarbeidet. En har for øvrig ingen særskilte merknader til forslaget og forutsetter at andre berørte kontor er blitt forelagt saken.

Oslo, 18. oktober 1977

Sigmund Aasen

Institutt for farmakoterapi:

----- Formuleringen av dette forslag og de innledende forklaringer er til dels upresise. I selve forslaget anføres det således "nordisk samarbeide för att förebygga uppkomsten av handikapp". Det er jo selvfølgelig en meget bred formulering. Et uttrykk som "utvecklingsstörda" er heller ikke helt adekvat.

Spørsmålet dreier seg vel om et arbeid for å *forhindre fosterskader som kan føre til handikapp*.

Når det gjelder dette spørsmål, kan jeg bare slutte meg til forslaget om et nordisk samarbeid. Jeg vil i den forbindelse peke på at det ved Institutt for hygiene og sosialmedisin i Bergen har foregått et arbeid med registrering av fosterskader her i landet. Dette kartoteket er sannsynligvis nå overflyttet til Oslo.

Som formann i Bivirkningsnemnda tok jeg i sin tid kontakt med lederen for dette arbeidet med tanke på å få igang en mer systematisk registrering av hvilke legemidler som mødrene til misdannede fostre hadde brukt under svangerskapet. Vi fikk imidlertid ikke noe svar på denne henvendelsen, noe som selvfølgelig er å beklage.

Slik som forholdene ligger an, finner jeg det høyst påkrevet *at enhver lege eller helsestasjon som kontrollerer gravide kvinner, systematisk fører opp hvilke legemidler som vedkommende benytter* (ved siden av andre faktorer som kan føre til fosterskader).

Det burde være en selvfølge at dette ble gjennomført snarest og helst på nordisk basis for å få den bredde som er nødvendig for å oppnå signifikante resultater på dette området.

Oslo, 17. oktober 1977

Knut Næss

Professor, dr. med.

Universitetet i Oslo, Hygienisk institutt:

Gjennom Nomesko (Nordisk Medisinsk Statistiske Komité) er det i en årrekke arbeidet for en koordinering av medisinsk registrering av fødsel i de nordiske land. Siktepunktet for Nomesko har vært å komme frem til ensartede metoder og definisjoner slik at man på nordisk basis kunne få sammenlignbare oppgaver over forhold av betydning for vurdering av fødselshjelp og nyfødtes helseforhold. Med andre ord, Nomesko er opptatt av arbeidet med registrering og utarbeidelse av statistikk over bl. a. nyfødtes helseforhold, herunder handicap.

Personlig har jeg følt at en registrering av helseforhold hos nyfødte og småbarn er et nødvendig første skritt i arbeidet med å finne frem til årsaksforholdene til sykdom og funksjonshemming hos småbarn. Jeg har sett det som ønskelig å kunne etablere et nordisk samarbeid også når det gjelder å avklare årsaksforhold til funksjonshemming slik at forebyggende tiltak kunne iverksettes. Behovet for nordisk samarbeid er klart til stede. De tilstander det er tale om er heldigvis relativt sjeldne og det er vanskelig i små land å fremskaffe nasjonale materialer som er store nok til å gi utsagnskraftige resultater. Et nordisk samarbeid på dette felt vil også virke stimulerende på innsatsen i etnologisk forskning og vil bidra til å høyne "prestisjen" og forståelsen for denne type epidemiologisk forskning. Det er tiltrengt.

Medlemsforslaget er noe uklart når det gjelder definisjon av handicap og gir ingen indikasjon på hvilke typer av handicap man skulle gi prioritet i et eventuelt nordisk samarbeid. Forslaget gir heller ingen klare retningslinjer for et nordisk samarbeid på dette forskningsfelt. Det antydes bare at en nordisk arbeidsgruppe skulle etableres for å undersøke hvorledes man kan videreutvikle de handikappregistre som allerede finnes i de nordiske land, eventuelt hvorledes nye registre kunne etableres for å tjene til å utforske årsakene til utviklingskader og for å forebygge disse. Dette synes å være en rimelig første oppgave

for en samarbeidsgruppe, og vil gi, etter min mening, et rimelig utgangspunkt for konkrete nordiske forskningsprosjekter.

Min konklusjon blir derfor at jeg vil anbefale at Norge stiller seg positivt til foreliggende medlemsforslag og at Norge aktivt søker å få etablert et nordisk samarbeid med sikte på forebygging av opptreden av funksjonshemming.

Oslo, 19. oktober 1977

Tor Bjerkedal

Universitetet i Oslo, Institutt for medisinsk genetik:

---

1. Forslagsstillerne mener at et nordisk samarbeid vil kunne bidra til å forhindre at det oppstår handicap. Spesielt hevdes det at der er sterke motiv for å igangsette et energisk nordisk samarbeid når det gjelder forebygging av utviklingsskader "och för att sammanföra de redan befintliga kunskaperna och ekonomiska resurserna på området". Som eksempler på faktorer som kan føre til utviklingsskader nevner forslagsstillerne "åtgärder som sätts in under graviditeten eller vid födseln, näringstillförseln, infektioner, giftiga ämnen i omgivningen, njutningsmedel, sjukdomar och läkemedel som används under graviditeten eller i samband med födseln". Det fremheves at det er grunn til å etablere et nordisk register over teratogene legemidler. Utover dette fremgår det ikke hvilke konkrete tiltak som tenkes igangsatt.

2. Betydningen av å forebygge medfødte handicap skal understrekes. I samfunn som har oppnådd en høy grad av kontroll av tuberkulose og andre infeksjonssykdommer og av underernæringsykdommer, vil de medfødte sykdommer og misdannelser spille en stadig større rolle. Behovet for forebygging er særlig stort, fordi det ved så mange av disse tilstandene er lite en kan gjøre terapeutisk. Et betydelig antall av de pasienter det gjelder tilbringer en stor del av livet i institusjon.

3. Slik medlemsforslaget foreligger er det vanskelig å vurdere hvor stor praktisk nytte i sykdomsforebygging en kan ha av det foreslåtte samarbeid. Forslaget synes i første rekke å legge opp til et samarbeid om effekten av ytre faktorer, og om registrering av teratogene effekter. En meget betydelig del av tilfellene av medfødte sykdommer og misdannelser er genetisk betinget eller delvis genetisk betinget, og arbeid for å forebygge slike handicap vil neppe være meningsfylt uten et betydelig innslag av medisinsk-genetisk forskning. Såvidt jeg kjenner til, har registrering av den art som nevnes i forslaget, hittil ikke ført til at et eneste kjemisk stoff er blitt identifisert som teratogent. Selv i til-

feller der en i en registreringsperiode har observert significant økning i hyppigheten av en bestemt type misdannelse, har en ikke klart å finne frem til det tilgrunnliggende agens.

4. Det foreliggende forslag (A 508/s) kan ikke sees isolert fra medlemsforslaget om nordisk samarbeid vedrørende medisinsk genetikk (A 513/k) som skal behandles i samme sesjon av Nordisk Råd. Sistnevnte forslag er en videreføring av et tidligere fremlagt medlemsforslag for Nordisk Råd (A 276/k), etter at dette ble videre utredet av en arbeidsgruppe som ble nedsatt av Nordisk samarbeidsnævn for medisinsk forskning. Arbeidsgruppen avga i januar sin enstemmige betenkning, og i mai 1977 anmodet representantene for de nordiske vitenskapsakademier som kom sammen på en felles-nordisk ekspertkonferanse om genetiske skader forårsaket av miljøfaktorer, om at det forlengst foreslåtte nordiske institutt for medisinsk genetikk ble opprettet. Medlemsforslag A 513/k konkluderer med at "ett 'flytande nordiskt institut' för medicinsk genetik med särskild inriktning på genetiska skaderisker" bør opprettes, idet det henvises til den nevnte felles-nordiske utredning.

Overvåking av genetiske sykdommer innebærer nødvendigvis oppsyn med det store flertall av medfødte sykdommer og misdannelser, idet eksogene årsaker i alle tilfeller jo må utelukkes. Forslaget om opprettelse av et nordisk institutt for medisinsk genetikk og om nordisk samarbeid i medisinsk genetikk kan derfor sies å være mere omfattende enn medlemsforslaget A 508/s, og synes betydelig mere lovende med hensyn på å forebygge medfødte sykdommer og misdannelser, enn forslag A 508/s. Det er bred enighet om medlemsforslag A 513/k i de medisinsk-genetiske fagmiljøer i Norden.

5. De alvorligste skader en kan tenke seg av miljøfaktorer av forskjellig art, synes å være slike som rammer selve arvestoffet, og som derfor kan føres videre til fremtidige generasjoner. Dette forhold er ikke berørt i medlemsforslag A 508/s om nordisk samarbeid for å forebygge handicap. En hovedforutsetning for at Norge skal engasjere seg i samarbeidstiltak for å forebygge handicap, bør være at det legges avgjørende vekt på forebygging av genetiske skader. Arbeidet bør således legges opp betydelig bredere enn det er antydnet i medlemsforslag A 513/k.

Konklusjon: Medlemsforslaget om nordisk samarbeid for å forebygge handicap (A 508/s) bør trekkes tilbake eller i alle fall legges til side inntil det bredere (og eldre) medlemsforslag om opprettelse av et nordisk institutt for medisinsk genetikk og samarbeid vedrørende medisinsk genetikk (A 513/k) er effektivt eller ferdig behandlet. Det er på nåværende tidspunkt vanskelig å forutsi om det vil være hensiktsmessig å utforme et samarbeid som antydnet i medlemsforslag A 508/s i tillegg til de tiltak som er foreslått i medlemsforslaget om nordisk

samarbeid vedrørende medisinsk genetikk (A 513/k), etter at det foreslåtte nordiske institutt for medisinsk genetikk er etablert.

Begge forslag er gledelige utslag av vilje til å forebygge medfødte sykdommer og misdannelser.

Oslo, 18. oktober 1977

Kåre Berg

Professor dr. med.

Rikshospitalet, Barnekirurgisk service:

Det vil være av vesentlig verdi for vårt arbeide med de congenitte anomalier at det blir igangsatt et nordisk samarbeid innen den forebyggende virksomhet når det gjelder disse utviklingskadene.

Det kan opplyses at så å si samtlige operative inngrep som foretaes ved Barnekirurgisk avdeling ved Rikshospitalet er korreksjoner av medfødte anleggsfeil.

Oslo, 12. oktober 1977

O. Knutrud

Overlege, Dr. med.

Rikshospitalet, Barneklubben:

Det ligger en god og positiv tanke bak forslaget. Vi ønsker som barneleger selvsagt å gjøre hva vi kan for å forebygge handicap.

Det spørsmål som først melder seg i forbindelse med forslaget, er på hvilken måte man eventuelt kan nå lenger ved et nordisk samarbeid enn ved det arbeid som drives i hvert enkelt land.

I Norge registreres som kjent de medfødte misdannelser som oppdages ved fødselen, gjennom fødselsmeldingene. Derved får vi et varselssystem som trer i funksjon hvis en bestemt misdannelse viser en påfallende økning. Dessuten har vi jo spesielle registre for cerebral parese, åndssvake, blinde m. v. Overlege Jens Steen har interessert seg meget for nytten av såkalte risikoregistre på fylkesplan, men stiller seg reservert til nytten av slike registre. Det er tvilsomt om utbytte svarer til innsatsen.

Det mest konkrete i forslaget til Nordisk råd finnes nedad på side 1, hvor man foreslår å etablere et nordisk register over teratogene legemidler og få igang et felles nordisk forskningsarbeid på dette område. Det skal ofte store materialer til før man med sikkerhet kan påvise at et legemiddel er teratogent. På dette punkt tror jeg derfor man

kunne vinne noe med et nordisk samarbeid. De forslag som trekkes frem øverst på side 2 angående skader i forbindelse med fødselen er mer diffust formulert, og jeg tviler på om man på dette område har noe å vinne på et nordisk samarbeid utover det som allerede idag foregår.

Skulle man innlede et nærmere nordisk samarbeid på dette område, bør saken iallfall vurderes inngående av en nordisk ekspertgruppe som får i oppdrag å formulere mer konkrete prosjekter som kan løses bedre på nordisk enn på nasjonal basis. Forslagsstillerne er selv inne på dette (side 2, 4. avsnitt).

Oslo, 13. oktober 1977

Martin Seip

Rikshospitalet, Kvinneklinikken:

Det foreligger allerede et nordisk samarbeide på frivillig basis. I flere år har Nordisk förening för perinatalmedicin hatt sin årlige konferanse. En utvidet og fastere organisering av nordisk samarbeide vil være å anbefale.

Et felles registreringsskjema for svangerskapskontroll, fødselens forløp og neonatalperioden til bruk i Norden vil være ønskelig. Professor Bjerkedal har tidligere arbeidet med dette spørsmål.

Leger som er interessert i perinatal medisin må nødvendigvis sterkt støtte det oversendte "Medlemsförslag".

Undertegnede er kjent med at det i Nordiska Rådet også foreligger et Medlemsförslag om nordiskt samarbeide rörande medicinsk genetik. Her kommer prenatal diagnostikk sentralt inn i bildet.

Kvinneklinikken, Rikshospitalet har i flere år engasjert seg sterkt i prenatal diagnostikk og perinatal medisin. Denne avdeling har betydelig interesse av å delta i et internordisk samarbeide på disse områder.

Oslo, 20. oktober 1977

Knut Bjørø

Professor dr. med.

Rikshospitalet, Nevrokirurgisk avdeling:

Jeg er prinsipielt tilhenger av alle tiltak som kunne tenkes å øke vår informasjon om årsaken til hjerneskader. Imidlertid har jeg liten tro på at en mere nitid registrering vil kunne bidra noe særlig i så måte. Jeg kjenner ingen av de initiativtagere som har underskrevet forslaget. I "Nordisk Pediatrisk Selskap" har vi allerede et forum for skandina-

visk samarbeide. Et eventuelt utvidet undersøkelses — og forskningsopplegg burde, etter min oppfatning, foregå i regi av en allerede bestående medisinsk organisasjonsform. Det videre arbeide måtte i så fall ha helt andre premisser enn en ensidig registrering.

Oslo, 20. oktober 1977

Karl H. Hovind

Spes. lege i barne-nevrokirurgi

Oslo kommune, Ullevål sykehus:

Medlemsforslaget bör stöttes fra norsk side. Konkret og som et förste praktisk tiltak synes forslaget om nedsetting av en *nordisk arbetsgrupp* for videreutvikling av allerede eksisterende handicapregister raskt gjennomförlig. Gruppen kunde også sammensettes slik at planlegging av et nordisk register over teratogene legemidler — og gjerne også teratogene miljöfaktorer — kunne gjöres.

Såvidt jeg vet, er det allerede under behandling forslag om nordisk samarbeid på et område som har meget nær tilknytning til nærværende medlemsforslag. Det gjelder "*Nordisk medisinsk genetisk institutt*", og de medisinske genetikere står sentralt i bl. a. arbeid med registrering av medfödde handicap og teratogene faktorer. Koordinering av de aktuelle medlemsforslag måtte formentlig kunne gjöres til beste for den praktiske realisering av forslagene.

Interessen for öket kunnskap om teratogene legemidler vokser; som eksempel tillater jeg meg å legge ved kopi av *British Medical Journal*, 1. oktober 1977, hvor forskere fra Department of Health and Social Security sammen med statistikere fra Office of Population Censuses and Surveys i London publiserer en nylig gjennomfört studie i Storbritannia av "*Maternal drug histories and congenital abnormalities*".

Oslo, 12. oktober 1977

Ole J. Malm

Professor, dr. med.

Oslo kommune, Ullevål sykehus:

Forebygging av utviklingshemning, (handikapp) er en av de viktigste oppgaver i moderne pediatri og fødselshjelp. Forslaget om et samnordisk tiltak er derfor av stor betydning. Som forslagsstillerne anförer, kan de skader som fører til utviklingshemning ofte påvises først flere år etter fødselen. Heller ikke er de alltid kombinert med synlige ytre misdannelser. Det kreves derfor et omfattende apparat for diagnostikk

og registrering av utviklingshemning for å få en fullstendig oversikt over dette.

I Norge er det mange typer registrering som drives. Fødselsregisteret i Bergen får melding om alle nyfødte barn med ulike former for misdannelser og sykdom. Dette er imidlertid ikke tilstrekkelig registrering. Videre gjøres registrering av utviklingshemning på de fleste barneavdelinger i landet hvor det har ligget barn som er i risiko. Sentralregisteret for Cerebral Parese på Berg Gård foretar registrering av alle meldte tilfeller av Cerebral Parese i landet. Barn med synshemning og hørselsvekkelse blir spesielt registrert. Det foregår også registrering av andre spesielle tilstander. Registreringsspørsmålet er sentralt, men det er et meget omfattende arbeid og det er et spørsmål om en felles nordisk registrering vil gi mere enn de registreringer som allerede er igang i de nordiske land. I alle tilfelle vil felles opplegg kunne føre til mere ensartede registreringer slik at dataene ble mere sammenlignbare.

Det er videre stort behov for en koordinering av de ulike former for diagnostikk og oppfølging av barn som er i risiko for utvikling av ulike former for funksjonshemning. Slike undersøkelser er igang i de fleste nordiske land, og de vil fortsette uten at det opprettes noen koordinerende gruppe. Hvis forsøkene blir koordinert vil de imidlertid kunne planlegges bedre og man kan finne ut mere om årsakene til funksjonshemning ved slike undersøkelser enn ved registreringstiltakene. I Sverige, særlig i Gøteborg, er det allerede gjort betydelige og viktige undersøkelser over utviklingen hos for tidlig fødte barn og andre barn som har hatt problemer like etter fødselen. Her i landet gjøres det også tilsvarende undersøkelser, og det gjøres undersøkelser over risikoen for skader på fosteret ved ulike former for virusinfeksjoner i svangerskapet. Utveksling av erfaring i opplegg av slike undersøkelser som er fordelt på forskjellige steder i de nordiske land med spesielle forutsetninger for gjennomføring av nettopp disse arbeider og med tildeling av ressurser, vil kunne gi fruktbare resultater.

Konklusjon

Et nordisk samarbeide for å forebygge forekomst av utviklingshemning er et vesentlig tiltak. Et slikt samarbeide kan ha forskjellige former. Den form som forslagstillerne har antydnet er en vei å gå. En annen vei som kanskje er vel så fruktbar vil være å opprette en styringsgruppe som er med i å organisere og koordinere undersøkelser på de enkelte steder med sikte på å klarlegge årsakene til utviklingshemning mere i detalj.

Oslo, 14 oktober 1977

Sverre Halvorsen
Overlege, prof. dr. med.

Sophies minde ortopedisk hospital:

Jeg er kanskje litt skeptisk til muligheten for praktisk gjennomføring av et slikt samarbeid, spesielt på bakgrunn av de vanskeligheter det tydeligvis er å få opprettet et nordisk samarbeidsorgan for handikapforskning og hjelpemiddelforsyning. Også på dette felt prøvde man i Nordisk råd å etablere et fellesorgan, og jeg kan henvise til uttalelse fra Det medisinske fakultet v/ overlege Einar Munthe og meg, datert 10.02.75. Vi presiserte her at det bare i vårt land eksisterte så mange utvalg, komitéer og institusjoner med mer eller mindre direkte interesser i handikap-arbeid, at vi ble stående ved å foreslå et norsk fellesorgan for samtlige, nemlig det interdepartementale organ for funksjonshemmende.

I den foreliggende sak dreier deg seg imidlertid om *forebygging* av funksjonshemming, og jeg synes derfor det er rimelig at Sosialdepartementet bl. a. innhenter opplysninger fra en del andre instanser i dette landet med henblikk på hva vi hos oss allerede har gjennomført, eventuelt kan gjennomføre av *registreringer* når det gjelder medfødte misdannelser.

Jeg tillater meg å henvise til:

1. Professor Kåre Berg
2. Professor Tor Bjerkedal
3. Professor Knut Bjørø (eventuelt)

Oslo, 21. oktober 1977

M. Foss Hauge

Professor, dr. med.

Sentralsykehuset i Akershus:

Jeg har i egenskap av formann i Norsk gynekologisk forening behandlet samme sak. Da jeg har forfattet uttalelsen fra styret i Norsk gynekologisk forening, blir min personlige uttalelse til Departementet i overensstemmelse med denne.

Det dreier seg om en anbefaling fra Nordisk Råd til Nordisk Ministerråd med hensyn til å sette i gang nordisk samarbeid for å prøve å forhindre forekomsten av handikap, særlig slike som har sitt utspring i svangerskap, fødsel og nyfødtperiode.

Forslaget omtaler summarisk forskjellige kjente årsaker til senere handikap. Det dreier seg om utviklingskader i fosterstadiet, som kan forårsakes av næringstilførsel, infeksjoner, giftstoffer i omgivelser, sykdommer og legemidler. Selve fødselsprosessen er også en risikofaktor som kan bety senere skade, spesielt "minimal brain damage". Forslaget fremhever det finske register for handikap, som angis å være

et av de beste i verden. Forslaget går ut på at det bør nedsettes en nordisk arbeidsgruppe for å prøve å utvikle videre de handicapregistre som må finnes i de nordiske land, med tanke på å hindre utviklings-skader.

Initiativet til et nordisk samarbeid langs disse baner må hilses med glede. Som spesialist i fødselshjelp, som også omfatter omsorg under svangerskap, er jeg særlig opptatt av skadelige påvirkninger på fostret, samt mulige skader i forbindelse med selve fødselen. Risikoen ved at moren får røde hunder under svangerskapet tør være vel kjent, likeså frykten for at en ny tragedie med legemiddelinduserte skader skal dukke opp. Skadelige påvirkninger av fosteret i forbindelse med selve fødselen søkes i økende grad motvirket både ved avanserte metoder for smertelindring hos moren, kontinuerlig elektronisk overvåking av barnet under fødselen, og mer skånsomme forløsningsmetoder i tilfeller der morens fødselskanal er i trangeste laget for barnet (økende bruk av keisersnitt). Den viktigste enkeltårsak til senere skade er imidlertid tid for tidlig fødsel, der profylaktiske tiltak kanskje først og fremst bør settes inn.

Jeg vil peke på at Norge siden 1967 har hatt en nøyaktig registrering av fødsler, kanskje mer detaljert enn noe annet land. Denne registrering ivaretas av Medisinsk fødselsregister, som har sete i Institutt for hygiene og sosialmedisin ved Universitetet i Bergen. Fødselsregisteret ble til etter initiativ av professor dr. med. Tor Bjerkedal, som også nu har tilsyn med registerets drift.

En oppgave Medisinsk fødselsregister har tatt på seg, er en kontinuerlig overvåking av medfødte misdannelser, prematuritet og dødfødsel, som er bygget opp slik at øyeblikkelig alarm kan gis dersom hyppigheten av slike tilstander endres utover visse grenseverdier. Dette er et avansert system med det siktemål å finne frem til mulige årsaksfaktorer, som svarer til intensjonene i Nordisk Råd's medlemsforslag.

Jeg vil også gjøre oppmerksom på det samarbeid som allerede eksisterer når det gjelder koordinering av medisinsk fødselsregistrering innen Norden. Dette ivaretas av NOMESKO (Nordisk Medisinsk Statistisk Komité), som ble dannet i 1965/66 på initiativ fra Nordisk Råd. Den nåværende formann i NOMESKO's gruppe for medisinsk fødselsregistrering er overlege dr. med. Gunlaugur Snædal, Island. Målet for denne gruppen er en koordinering av den medisinske fødselsregistrering i de nordiske land, slik at en kan få felles basis for sammenlikninger og bearbeidelse av data, i samme hensikt som ovennevnte medlemsforslag til Nordisk Råd.

Ut fra ovenstående betraktninger tror jeg at det aktuelle medlemsforslag til Nordisk Råd bør samordnes med allerede eksisterende organ, i dette tilfelle NOMESKO's arbeidsgruppe for medisinsk fødselsregistrering. Jeg tror at et arbeid med tanke på å redusere forekomsten av

handikap først og fremst bør basere seg på den allerede eksisterende medisinske fødselsregistrering, snarere enn gjennom opprettelsen av nye registre, som bare vil virke kompliserende og unødig ressurskrevende. Det bør være mulig å finne en felles løsning på den eksisterende medisinske fødselsregistrering i de nordiske land, slik at arbeidet kan koordineres og erfaringen fra alle landene samordnes. Jeg vil tro at en anbefaling fra Nordisk Ministerråd etter disse retningslinjer vil være det som svarer best til intensjonene i medlemsforslaget, og det som hurtigst kan gi praktiske resultater.

I en eventuell utvalgt arbeidsgruppe bør representanter for helsemyndigheter, gynekologer, pediatere, fødselsregistre og genetikere være representert.

Nordbyhagen, 12. oktober 1977

Per Bergsjø

Dosent dr. med.

Stadsfysikus i Oslo:

Medlemsforslaget er begrenset til forebygging av de fysiske og mentale avvik fra menneskets normale utvikling som skyldes sykdommer, kjemiske og/eller fysiske påvirkninger som rammer fosteret og/eller barnet i dets første levedager, dvs. i den såkalte neonatalperiode. Dette er et relativt velavgrenset og konsist emne for et eventuelt nordisk samarbeid.

De sykdommer og utviklingsavvik som utløses av slike årsaker som det her er tale om, er tallrike og forskjelligartede. Hyppigheten av de enkelte i årsaksmessige og utviklingsmessige ensartede tilstander er imidlertid liten. Dette skyldes bl. a. at de dominerende årsaker til feil i fosterutviklingen fører til at svangerskapet avbrytes av seg selv på et tidlig stadium.

Den beskjedne hyppighet av de enkelte tilstander gjør det vanskelig å studere deres årsaksforhold i land med små befolkninger, slik som de nordiske. Samtidig er disse land utvilsomt de som har de beste forutsetninger for slike studier. Dette taler for et nordisk samarbeid på området langs de linjer som er trukket opp i medlemsforslaget.

Stadsfysikus vil tilråde at departementet, om det finner å burde støtte forslaget, samtidig understreker at det arbeid man her står overfor metodologisk sett er særdeles vanskelig og krever innsats av en mangfoldig kompetense. Arbeidet er derfor krevende både i intellektuell, arbeidskraftsmessig og økonomisk henseende. Når stadsfysikus tillater seg å nevne dette spesielt, er det for såvidt mulig å bidra til å unngå at en eventuell nordisk rekommandasjon bare skal føre til at sakkyndige fra de nordiske land kommer sammen for å samtale og

diskutere det foreliggende emne. Det gjør de sakkyndige i Norden allikevel og har allerede gjort det i mange år. Skal derfor en rekommandasjon fra Nordisk Råd ha noen mening utover det samarbeid som allerede er etablert på det her aktuelle område, må rekommandasjonen følges opp av konkrete bevilgninger. En tilråding fra Sosialdepartementets side til Nordisk Råd om at Rådet skal vedta den foreslåtte rekommandasjon, må derfor fra departementets side innebære at det er på det rene at de nødvendige norske bevilgninger til formålet kan skaffes til veie. Det første skritt i så måte må være å øke bevilgningene til det norske medisinske fødselsregister slik at dette både kan fremtre som en rimelig samarbeidspartner overfor det medisinske fødselsregister i de andre nordiske land og dessuten bli satt i stand til å utnytte det norske materiale i samsvar med det nasjonale formål som ligger til grunn for opprettelse av det nevnte fødselsregister.

Oslo, 25. oktober 1977

Fredrik Mellbye
Stadsfysikus

Sentralinstituttet for cerebral parese:

I premissene til forslaget anbefales det at det opprettes en nordisk arbeidsgruppe som skal undersøke hvordan man skal kunne videreutvikle de handicapregistre som finnes i de nordiske land, vurdere tilsvarende registre med henblikk på å utforske årsakene til utviklings-skader for å kunne forebygge disse.

Forslaget bygger på en annen oppfatning av de muligheter som ligger i handicapregistre enn den undertegnede har. Den registrering av misdannelser og skader hos nyfødte som foregår i de nordiske land er meget verdifull, men gir små muligheter for forståelse av årsakene til de forskjellige typer handicap, og er et lite egnet instrument for å forebygge slike skader, bortsett fra helt spesielle tilfeller. Jeg har liten tro på at en videre utvikling av handicapregistrene, eller en nordisk samordning av disse, vil gi noe vesentlig bidrag til vår viten om misdannelser og andre utviklingsforstyrrelser hos barn.

Det kan vel tenkes at en bedret koordinering av den forskning som foregår i Norden på dette området vil være hensiktsmessig, men et slikt samarbeid må stimuleres til å foregå gjennom faglige kanaler der hvor det er naturlig, og ikke gjennom politiske vedtak.

Oslo, 13. oktober 1977

Sentralinstituttet for cerebral parese
Berg gård
Gunnar Oftedal
Overlege

Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO):

— — — og vi vil gjerne understreke viktigheten av å forebygge funksjonshemninger. Det er særlig viktig å være oppmerksom på utviklings-skader som oppstår under graviditet, i samband med fødselen eller tiden umiddelbart etter.

FFO har ingen innvendinger mot at det nedsettes en nordisk arbeidsgruppe med det formål å finne fram til årsakene til utviklings-skader og forsøke å finne metoder for å forebygge disse.

Oslo, 7. september 1977

Funksjonshemmedes fellesorganisasjon

Sigmund Voll

Norsk sykepleierforbund:

Forslaget har vært sendt til uttalelse til endel av Norsk Sykepleierforbund's landsgrupper. Samtlige gir uttrykk for at man finner det positivt at et slikt samarbeid kommer igang.

Norsk Sykepleierforbund gir således sin fulle tilslutning til at Nordisk Ministerråd igangsetter et Nordisk samarbeid med tanke på forebyggelse av handikap.

Oslo, 27. september 1977

Norsk sykepleierforbund

Gunvor Instebø

Generalsekretær

Inger Kroksnes

Organisasjonssekretær

Den norske lægeforening:

Lægeforeningen mener at disse to medlemsforslag¹ må ses i sammenheng, da de for en stor del dekker samme felter.

Lægeforeningen mener at enhver aktivitet som kan redusere eller forebygge at det før, under og etter fødselen skjer skader på foster og barn, bør støttes.

De forskningsmessige ressurser i hvert enkelt land antas mer begrenset og et samarbeid på dette felt vil kunne bety en økning i mulighetene ved at oppgavene blir fordelt eller samordnet.

¹ Yttrandet avser medlemsforslagen A 508/s om nordiskt samarbete för att förebygga uppkomsten av handikap och A 513/k om nordiskt samarbete rörande medicinsk genetik.

En stor del av misdannelser og handikap skyldes antagelig genetisk-betingede årsaksfaktorer.

Det forslag som forelå i 1970, A 276/k,² om opprettelse av et nordisk institutt for medisinsk genetik, er ennå ikke realisert. Det foreslås imidlertid nu etablert et "flytende nordisk institutt" for genetisk forskning. Lægeforeningen er i tvil om dette bør prioriteres. Derimot støtter foreningen et hvert forskningsmessig samarbeid på de forskjellige felter når det gjelder å forebygge oppståen av handikap.

Et meget viktig ledd i arbeidet med å forebygge handikap er en nøyaktig registrering av fødsler. I Norge er det slikt Medisinsk fødselsregister, etablert ved Universitetet i Bergen. Dette registrerer medfødte misdannelser, prematuritet og dødfødsler. Dette register kan gi øyeblikkelig alarm dersom hyppigheten av slike tilstander endres utover visse grensverdier. Siktemålet er å finne frem til mulige årsfaktorer som svarer til intensjonene i medlemsforslagene.

Det eksisterer allerede et nordisk samarbeid av medisinsk fødselsregistrering, som ivaretas av Nordisk Medisinsk Statistisk Komité (NOMESKO) som ble dannet i 1965/66 på initiativ fra Nordisk Råd. Målet for denne gruppen er koordinering av den medisinske fødselsregistrering i de nordiske land, slik at den får felles basis for sammenligninger og bearbeidelse av data.

Lægeforeningen mener at de aktuelle medlemsforslag til Nordisk Råd bør samordnes med allerede eksisterende organ og bygge på de allerede eksisterende medisinske fødselsregistre, slik at arbeidet kan koordineres, og erfaringene fra alle land samordnes.

Det bør nedsettes en nordisk arbeidsgruppe med representanter for helsemyndigheter, gynekologer, pediatre, fødselsregistre og genetiker for å få en best mulig samordning av eksisterende arbeide og koordinering av forskningsprosjekter.

Oslo, 19. desember 1977

Den norske lægeforenings sentralstyre

Etter bemyndigelse:

Jon Skåtun

Johan Greve Brun

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

Av Nordiska rådet inrättades 1965/66 Nordisk medicinalstatistisk kommitté, NOMESKO, som tilldelades uppgifterna att koordinera och standardisera hälsostatistik i de nordiska länderna. Inom NOMESKO

² Se Nordisk Råd, 19. sess., s. 968.

har en särskild arbetsgrupp studerat frågan om samordning av medicinsk födelseregistrering (således inkluderande missbildningsförekomst) mellan de nordiska länderna.

Sverige deltar utöver detta i den ideella internationella organisationen "National Foundation — March of Dimes" som inrättat en organisation för informationsutbyte ("Clearing House") innebärande att deltagande länders sammanställningar av missbildningsrapporter samordnas, reproduceras och redistribueras. Denna uppgift kommer sannolikt att övertas av WHO som följt detta arbete.

Bland de nordiska länderna deltar — utöver Sverige — även Finland och Norge i arbetet i "National Foundation" (NF). Det kan nämnas att professor Bengt Källén från Lund är — som representant för socialstyrelsen — med i en av NF inrättad "Emergency Committee" med uppgift att undersöka akut uppkomna frågeställningar.

Våren 1977 tillsatte socialstyrelsen (byrå SN 1) en arbetsgrupp med uppgift att göra en utvärdering av och översyn över av staten fastställda (MF 20:1972) formulär till journaler inom mödrahälsovård, förlossningsvård och barnhälsovård samt till medicinskt födelsemeddelande. Utredningen är för närvarande sysselsatt med utvärderingsbiten. Mycket talar för att vissa journaluppgifter, som nu ligger till grund för det medicinska födelsemeddelandet (dvs. diagnosregistrering av det nyfödda barnet under BB-tid och tidig neonatalperiod) kan komma att förändras eller utgå.

Med hjälp av uppgifterna i FMF (medicinskt födelsemeddelande) och missbildningsregistret kan i dag ett begränsat totalregister upprättas över de nyföddas sjukdomstillstånd och medfödda missbildningar, som kan vara av betydelse för kännedomen om utvecklingsskador. Härigenom skulle man kunna följa, påvisa och utforska störningar i samband med utvecklingsskador och de faktorer som förorsakar dessa. Tyvärr kan i ett sådant totalregister inte ingå alla utvecklingsskador hos barn eftersom dessa skador till viss del kan diagnostiseras först senare under barndomen.

Någon central uppföljning av den beskrivna diagnosregistreringen sker i stort sett inte förrän vid den allmänna hälsokontrollen av 4-åringar. Socialstyrelsen får då genom barnavårdscentralerna årsberättelser kännedom om antalet sådana nytillkomna avvikelser, som inte varit kända för barnavårdscentralerna tidigare. Även om denna frekvensrapportering förändras till en individrapportering kan detta inte bidra till att ge en helhetsbild av alla barn eftersom den allmänna hälsokontrollen av 4-åringar för närvarande omfattar endast ca 50 % av årskullen.

Uppsala läns landsting har efter ett SPRI-projekt lagt upp diagnosregistrering via dataregister på samtliga övervakade barn (0—7 år) inom barnhälsovården. Denna registrering, som startar via MFM, fylls på vid

vissa handikappuppspårande åldrar, 2 månader, 10 månader, 18 månader och 4 år. Det torde vara det mest fullständiga diagnosregister (handikappregister) som finns i Sverige i dag. Övriga handikappregister, som förs av barnhälsovårdsöverläkarna i de olika landstingsområdena, har visat sig vara ofullständiga och därtill ojämförbara.

Fortsatta svenska försöksverksamheter med centrala register synes vara en framkomlig väg att nå fram till en fullständig bild av epidemiologisk registrering av svenska barns hälsotillstånd och handikapp.

Det föreligger en risk i att man övervärderar betydelsen av ett missbildningsregister i syfte att förebygga handikapp. Detta register måste därför fogas in i ett större sammanhang där man gärna på nordisk nivå får större möjligheter att informera om de metoder och principer som gäller för sekundär prevention eftersom dessa är föremål för en snabb utveckling i de olika länderna.

Det pågår alltså arbete inriktat på det problem som motionen avhandlar, både i ett organ inrättat av Nordiska rådet och på det internationella planet. Det framstår mot en sådan bakgrund inte motiverat att tillstyrka motionen utan en närmare undersökning av förutsättningarna. Dubblering av resurskrävande utredningsarbete måste undvikas.

Under beaktande av vad ovan anförts vill socialstyrelsen betona önskvärdheten av att ett redan förefintligt samarbete fortsätter och fördjupas.

Det samarbete som redovisas i den av professor Åke Liljestränd utformade remissen (*se ovan*) bör ges möjlighet till vidare utveckling.

Först sedan ytterligare erfarenhet vunnits synes frågan om ett mer detaljerat samarbete i enlighet med motionärernas förslag böra övervägas.

Stockholm den 24 oktober 1977

Bror Rexed

Malcolm Tottie

Statens handikappråd:

Ett nordiskt samarbete för att förebygga uppkomsten av handikapp anser vi vore av värde. Ifall uppgifter från ett större befolkningsområde än ett enda nordiskt land samordnas skulle man bl. a. snabbare kunna få en uppfattning om en viss ovanlig skedefaktor.

Ett samarbete skulle syfta till att samla erfarenheter och kunskaper från de skilda nordiska länderna och utveckla metoder för att göra register som ger adekvata upplysningar för att finna orsaker till handikapp. Vi vet att det kan vara svårt att utforma bra sådana register.

Vi vill också gärna i detta sammanhang betona att redan nu är många

orsaker till handikapp kända och även metoderna för att förebygga dem, men man har ändå inte företagit dessa förebyggande åtgärder. Sådana förebyggande insatser bör ökas och när register diskuteras bör det också diskuteras hur registret ska användas för att skada eller funktionshinder ska minska.

Statens handikappråd har därför intet att erinra mot att Nordiska rådet närmare utreder möjligheterna av ett gemensamt nordiskt arbete för att förebygga uppkomsten av handikapp.

Stockholm den 19 oktober 1977

Nils Carlshamre

Linnéa Gardeström

Medicinska forskningsrådet:

Det finns en lång rad fysiska och psykiska handikapp med stora konsekvenser för såväl den drabbade individen och dess familj som för samhället. Orsakerna till många av dessa handikapp är fortfarande okända och möjligheterna att bota eller förebygga uppkomsten av handikapp är ofta begränsade. Mot bakgrunden härav vill man i medlemsförslaget att ett nordiskt forskningssamarbete igångsättes i syfte att försöka förhindra uppkomsten av handikapp. Mer konkret innebär förslaget att

1. en nordisk arbetsgrupp tillsätts för att undersöka hur man skall kunna vidareutveckla de handikappregister som finns i de nordiska länderna eller eventuella nya motsvarande register i syfte att utforska orsakerna till utvecklingsskador och för att förebygga dessa;

2. sammanförande av de ekonomiska forskningsresurserna och utnyttjandet av den redan befintliga kunskapen samt upplysningsarbete är de metoder som bör kunna användas i ett samnordiskt preventivt arbete när det gäller utvecklingsskador;

3. det finns skäl att tillskapa ett nordiskt register över teratogena läkemedel och att även på detta område få igång ett nordiskt forskningssamarbete.

Att förebygga uppkomsten av handikapp är en utomordentligt viktig uppgift. För att kunna göra detta bättre än vad som är möjligt i dag krävs dock ett kraftigt utökat kunnande inom ett mycket vidsträckt forskningsfält omfattande såväl grundforskning som tillämpad forskning. Man måste till exempel lära sig mer om den normala fysiska och psykiska utvecklingen, liksom om hur denna utveckling kan störas av olika biologiska, kemiska och fysikaliska faktorer. Härigenom kommer man in på forskningsområden som t. ex. molekylär genetik, neurobiologi, biokemi, fysiologi, farmakologi, toxikologi, obstetrik, pediatrik, psykologi, yrkesmedicin och socialmedicin. Det är omöjligt att förutsäga

inom vilket eller vilka av dessa områden som de viktigaste framstegen kommer att göras under de kommande decennierna vad gäller förebyggandet av handikapp. En utökad satsning på denna typ av forskning är alltså klart motiverad. Däremot är det svårt att se att man skulle erhålla en säkrare fördelning och ett bättre resultat om tillgängliga forskningsmedel i Norden sammanfördes.

Otvivelaktigt finns det en rad situationer när ett samarbete mellan forskargrupper i olika länder kan vara mycket fruktbarande. Detta gäller till exempel om man behöver utnyttja speciella metoder eller särskilt kunnande för att lösa vissa problemställningar. Det gäller också om man vill erhålla ett större befolkningsunderlag och studera patienter som är så sällsynta att en enskild forskargrupp inte kan få tag i ett tillräckligt stort antal. I många sammanhang har de nordiska länderna här en fördel genom att befolkningsstruktur och sociala förhållanden m. m. är relativt likartade.

När det gäller forskning rörande uppkomsten av handikapp så förekommer det i dag försök att inom vissa delar av området erhålla en samordning på såväl nationell som internationell bas. I Sverige har socialstyrelsen sedan 1974 haft en referensgrupp för missbildningar och utvecklingsstörningar med uppgift att samordna rapporter från olika informationskällor samt diskutera uppkomna frågor och initiera specialstudier. Informationskällorna utgörs i huvudsak av missbildningsregistret (1964), medicinska födelsemeddelande (1973), cytogenetiska centralregistret (1972). Dessutom kan socialstyrelsens patientstatistik, cancerregistret och dödsorsaksstatistiken utnyttjas liksom de resultat som erhålles från screening för medfödda ämnesomsättningsrubbningsr (PKU-sektionen, statens bakteriologiska laboratorium, Stockholm). Det kan i det här sammanhanget också nämnas att det sedan 1974 finns ett dataregister över läkemedels teratogena effekter vid den läkemedelsinformationscentral som är anknuten till det kliniskt farmakologiska laboratoriet och medicinska kliniken vid Huddinge sjukhus i Stockholm. Vidare har medicinska forskningsrådet tillsatt dels en speciell nämnd för att utreda och följa utvecklingen inom området genetisk toxicitet dels en planeringsgrupp för oligofreniforskning. Medicinska forskningsrådet har också stött ett europeiskt symposium rörande prenatal diagnostik av genetiska sjukdomar hos fostret (Stockholm 1975). Flertalet av dessa initiativ är relativt nystartade och det är ännu för tidigt att avgöra vilken betydelse de haft eller kan få för forskningen inom landet på detta område.

Ett internationellt samarbete rörande morfologiska missbildningar har pågått sedan 1970 i regi av National Foundation — March of Dimes, New York, USA. Denna verksamhet kommer sannolikt att tas över av WHO varigenom man kan förvänta sig en utökad internationell samverkan.

Sammanfattningsvis kan konstateras

att det finns ett stort behov av en utökad bred grundforskning och tillämpad forskning vad gäller uppkomsten av olika handikapp;

att det i Sverige finns flera centrala register och kommittéer som kan utnyttjas för en planering och samordning av forskning inom vissa delar av forskningsfältet;

att försök till en internationell samordning vad gäller främst epidemiologiska aspekter av morfologiska missbildningar pågår.

Medicinska forskningsrådet finner att ett nordiskt samarbete vad gäller forskning rörande förebyggande av handikapp kan vara motiverat. Eftersom erfarenheterna av samordning av forskning på detta fält på nationell nivå ännu är begränsade och då ett samarbete på brederare internationell bas påbörjats vad gäller morfologiska missbildningar bör ett sådant samarbete först ske försöksvis och då beröra begränsade, relativt konkreta och väldefinierade projekt som utvärderas kontinuerligt. Detta skulle kunna ske genom att man skapar nordiska planerings- eller initiativgrupper, eller genom att ett pilotprojekt genomförs. Ett sammanförande av nordiska ekonomiska forskningsresurser på detta område bör enligt rådets mening ej ske, åtminstone inte för närvarande. Mot bakgrunden av redan tillgängliga register av olika slag samt det stora utbudet av litteratur i internationella tidskrifter eller databanker finner rådet inte det lämpligt att i dagens läge starta ytterligare nordiska register över handikapp eller teratogena läkemedel. Däremot kan det vara befogat med ett utökat utbyte av information till exempel mellan existerande register och planeringsorgan.

Stockholm den 7 november 1977

För medicinska forskningsrådet

Henry Danielsson

Professor sekreterare

Ingvar Lennerfors

Kanslichef

Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund:

Utvecklingsstörning är ett svårt handikapp både för den enskilde och familjen. De faktorer som misstänks kunna orsaka utvecklingsstörning tenderar också att öka. Det är därför mycket angeläget att forskningen inom detta område intensifieras.

Rationalisering och den alltmer komplicerade tekniken på arbetsplatserna har också en benägenhet att slå ut de lättare utvecklingsstörda från arbetsmarknaden. Här är det viktigt att arbetsuppgifterna anpassas efter de handikappade och inte tvärtom.

En gemensam nordisk satsning på förebyggande åtgärder bör kunna ge resultat i form av minskade antal handikappade.

Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund tillstyrker varmt förslaget.

Stockholm den 1 november 1977

För svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund

Enligt uppdrag

Inga Holmbäck

Utredningssekreterare

Handikappförbundens centralkommitté:

Förslaget avser väsentligen fråga om att förebygga handikapp hos *barn*, och vi anser att det finns goda skäl att utveckla ett mera intensivt internordiskt utbyte av erfarenheter och forskningsresultat på detta område. Vi vill sålunda tillstyrka förslaget.

Inte minst är det av värde att jämföra och utvärdera metoder och organisation för detta förebyggande arbete. Utgångspunkten här måste vara en uppsökande verksamhet, bl. a. i form av *årliga* hälsokontroller av *alla* barn i förskoleåldern och utbyggnad av hälsokontrollen i skolorna. Till de metoder som här kan behöva utvecklas, utvärderas och användas hör det s. k. BOEL-testet (*blick*en orienterar sig *efter ljud*) som utformats av dr Karin Stensland Junker. Det bygger på att oväntade ljud produceras i barnets närhet och att barnets reaktion observeras. Det ges i allmänhet vid en ålder av åtta (8) månader. Om barnets reaktion är otillfredsställande ger detta anledning till ytterligare klinisk undersökning, som kan avslöja om det föreligger t. ex. en syn- eller hörselskada eller en utvecklingsstörning.

Även med tätare kontroller och bättre metoder i det diagnostiska arbetet är det dock svårt att ställa en säker diagnos hos små barn. Vad gäller t. ex. utvecklingsstörning är att märka, att i Sverige bara omkring ett (1) barn av 1 000 barn erhåller denna diagnos i 0-årsåldern, ty hos så späda barn upptäcks bara tydliga fall av Downs syndrom eller mycket svåra former av annan utvecklingsstörning. Sedan stiger talet varje år, men har dock vid sju- (7)-årsåldern, när den obligatoriska skolan börjar i Sverige bara nått ett värde av ca fyra (4) à fem (5) per 1 000. Sedan fortsätter det att stiga och når ett maxvärde i åldern 13—17 år av ca åtta (8) à nio (9) per 1 000. En del av de svårast handikappade barnen har då hunnit avlida. Därefter sjunker kurvan igen, väsentligen beroende på att det intellektuella prestationskraven för de flesta människor når ett toppvärde just i skolan, vilket gör att många i fortsättningen

klarar sig hjälpligt utan omsorger av det slag som är föreskrivna i den svenska omsorgslagen.

Denna utveckling är inte något unikt för Sverige utan man kan finna liknande kurvor på andra håll, där man har mera utförlig statistik, t. ex. i Danmark.

Den praktiska slutsats som bör dras i det här sammanhanget är följande:

Det kommer säkert alltid att bli svårt att förutsäga den intellektuella utvecklingen hos många små barn. Det gör att de flesta läkare föredrar att avvakta innan de rekommenderar någon åtgärd om ett barn visar sen utveckling. De drar sig för att uttala någon "dom" innan de säkert vet om den sena utvecklingen är så allvarlig att det är fråga om psykisk utvecklingshämning. Men följderna av detta är att de särskilda insatser, i form av intensiv barnomsorg eller annat, som borde sättas in så *tidigt* som möjligt blir uppskjutna i flera år i en stor del av fallen. Och även om barnet aldrig blir diagnostiserat som utvecklingshämmat utan "bara" som svagbegåvat, skulle en *tidig* stimulerande behandling kunna göra stor nytta. Det finns forskning (t. ex. det s. k. Milwaukee Project som letts av Rick Heber), som sannolikt gör att många miljöbetingade förståndshandikapp kan förebyggas genom en *tidig* stimulerande behandling av god kvalitet.

I förslaget talas väsentligen om olika medicinska och medicinskt statistiska åtgärder. Det finns därför anledning att mycket mer understryka att även social, pedagogisk och psykologisk expertis måste engageras i det uppsökande och förebyggande arbetet. Och inte minst är det nödvändigt att man noga lyssnar på föräldrars erfarenheter.

På ett ställe talas i förslaget om ett "handikappregister". Vi hoppas att därmed icke avses något allmänt handikappregister. Vi tror i vart fall mer på att i *vissa* fall speciella register för särskilda ändamål kan vara till nytta.

Med dessa kommentarer, som vi hoppas blir beaktade, tillstyrker vi sålunda förslaget.

Stockholm den 28 oktober 1977

Handikappförbundens centralkommitté

Styrelsen

Bengt Lindeqvist

Ordförande

Rolf Utberg

Kanslichef

De handikappades riksförbund (DHR):

DHR ställer sig mycket positiv till ett vidgat nordiskt samarbete inom detta område. Forskningsresurserna kan därigenom utnyttjas bättre,

liksom de redan befintliga kunskaperna. I förslaget talas framför all om förebyggandet av utvecklingskador. Enligt DHR:s uppfattning be hövs en vidgad nordisk samverkan även när det gäller att förebygga andra handikapp. Vår förhoppning är att samarbetet senare ska vidgas till att gälla andra forskningsfrågor inom handikappområdet.

Stockholm den 26 oktober 1977

De handikappades riksförbund

Börje Nilsson

Förbundsordförande

Nils Wallin

Kanslichef

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Social- och hälsovårdsministeriet finner det vara av behovet påkallat att, såsom föreslås i medlemsförslaget, inleda ett nordiskt samarbete i syfte att förebygga handikapp. Ministeriet anser dock att mandatet för den föreslagna arbetsgruppen bör definieras mera exakt, och att en arbetsgrupp icke bör tillsättas enbart för att undersöka existerande register över missbildningar o. d. Tvärtom borde arbetsgruppen ta ståndpunkt till dylik och annan motsvarande registrering efter mycket noggrant övervägande, och även fastställa de gränser, inom vilka registreringen och användningen av registret skall kunna äga rum.

Arbetet på att klarlägga orsakerna till och profylax av handikapp borde enligt ministeriets uppfattning anknytas till den vetenskapliga forskning som bedrivs i de nordiska länderna. Detta förutsätter att den arbetsgrupp som eventuellt tillsätts företräder expertis på hög nivå.

Till arbetsgruppens uppgifter borde också höra att sprida nödig information om den experiment- och forskningsaktivitet som ansluter sig till det förebyggande arbetet.

Helsingfors den 6 februari 1978

Olavi Martikainen

Minister

Aarne I. Välikangas

Byråchef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Medlemsförslag

om nordisk gemensam insats för återvinning av avfall och återanvändning av resurser

(Väckt av Erling Dinesen, Kjell-Olof Feldt, Bertil Jonasson, Bror Lillqvist, Ib Nørlund, Jens Risgaard Knudsen, Anna-Greta Skantz, Erland Steenberg, Henrik Westerlund och Rolf Wirtén)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska industriförbundens miljövårdskommitté (NIM):

— — — — —

Som konstateras i medlemsförslaget arbetas i många länder med frågor som rör avfallshantering och återvinning. I alla europeiska länder finns sedan länge en etablerad återvinningsindustri, som i stort sett har funnit de rätta formerna för sin verksamhet, även om forsknings- och utvecklingsprogram inom detta område fortlöpande aktualiseras. Som exempel på sådan framgångsrik forskning kan bl. a. nämnas de återvinningsanläggningar för tidningspapper i fullstor skala, som relativt nyligen tagits i bruk vid vissa pappersindustrier i Finland, Norge och Sverige.

Problem rörande avfall som ej är föremål för den etablerade återvinningsindustrin har tidigare diskuterats inom Nordiska rådet. År 1972 initierade Industriförbunden i de nordiska länderna den Nordiska avfallsbörserna, som påbörjade sin verksamhet i november 1973 med ett treårigt stöd från Nordisk industrifond. Sedan den 1 januari 1977 finansieras börserna av de fyra initiativtagarna. Verksamheten har efter hand byggts ut och kan i dagens läge betraktas som en etablerad verksamhet, som fyller en viktig funktion i samtliga nordiska länder.

I detta sammanhang bör också nämnas att EG har uppmärksammat nyttan av avfallsbörserna. Avfallsbörserna inom EG fungerar ungefär på samma sätt som den nordiska, dvs. publicerar information om tillgång och efterfrågan på återvinningsbart avfall samt redovisar ledig behandlingskapacitet. Vidare agerar börserna i viss mån som rådgivande till företaget om lämplig behandlingsmetod för visst avfall.

Inom EG har man konstaterat att avfallsbörserna aktivt bidrar till att sänka kvantiteterna av miljöfarligt avfall (för närvarande i omfatt-

ningen 2—5 %). Kommissionen har uttalat den policyn, att man önskar stödja den fortsatta verksamheten med avfallsbörserna och att fördjupa och bredda kontakterna mellan dem för att därigenom få en så fullt täckande verksamhet som möjligt inom hela EG-området.

NIM-kommittén anser att ovan angivna positiva resultat även är relevanta för Norden. NIM har självklart inget att invända emot att Nordiska ministerrådet tar fram en plan för ytterligare insatser inom återvinningsområdet i Norden. Kommittén anser dock att man i detta sammanhang bör koncentrera sig på det miljöfarliga avfallet och ta fasta på några av de slutsatser och rekommendationer, som gjorts i Avfallsbörsens 3-årsrapport. Några av de där framlagda förslagen bör ingå som projekt i det kommande handlingsprogrammet, t. ex. undersökning av:

- kommersiella hinder av betydelse
- tekniska hinder av materialspecifik karaktär
- socio/ekonomiska hinder för ökad återanvändning
- marknader för tänkbara produkter baserade på råvaror av sekunda kvalitet.

Stockholm den 2 november 1977

För de Nordiska industriförbundens miljövårdskommitté

Bo Helmerson

Martin Carlstein

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

I medlemsförslaget påpekas att enligt nyligen utförda beräkningar uppgår avfallsmängden inom EG-området till 1 500 miljoner ton per år och inom de nordiska länderna till 100 miljoner ton årligen. Mängden ökar dessutom med omkring 5 procent per år.

I detta sammanhang kan vidare konstateras att avfall inte enbart är något som samhället måste göra sig av med utan att miljön skadas. Avfallet bör framför allt betraktas som en resurs ur såväl råvaru- som energisynpunkt och tas till vara i största möjliga omfattning. Detta inte minst mot bakgrund av risken för framtida brist på råvaror och energi.

För att uppnå bästa möjliga hushållning från både miljö- och resursynpunkt krävs insatser på olika stadier i produktions- och konsumtionsprocessen. För det första är det viktigt att produktionsprocesser och produkter utformas så att man får så lite avfall som möjligt. För det andra måste effektiva insamlings- och hanteringssystem utformas för det avfall som trots allt uppkommer. För det tredje bör insatser göras så att produktionsprocesserna anpassas till återanvändning av avfall.

I medlemsförslaget diskuteras behovet av insatser i de två sistnämnda

leden, däremot inte process- och produktändringar som alternativ och komplement till återvinning.

NFS anser att en gemensam nordisk insats för återvinning av avfall och återanvändning av resurser bör tillstyrkas såväl från miljö som resurspolitisk synpunkt. Därutöver kan tilläggas att en sådan gemensam nordisk insats har sitt värde från teknologisk synpunkt med hänsyn till att industriländerna inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att efterfråga teknik för återanvändning och återvinning. NFS vill därför tillstyrka medlemsförslaget men anser samtidigt att möjligheterna att dämpa avfallsexpansionen genom process- och produktförändringar också bör undersökas.

Stockholm den 26 oktober 1977

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes

Nordisk industrifond:

Miljövårds- och resursfrågor har givits hög prioritet inom det nordiska samarbetet. Betydelsefulla insatser har redan gjorts inom dessa områden av ministerrådet och dess organ, varvid även problem inom avfallsområdet givits stor uppmärksamhet. Ett flertal utredningar har redan slutförts och andra pågår. Speciellt har frågor som rör kommunalt avfall, problemavfall och återvinning behandlats.

Fondens styrelse vill framhålla att möjligheterna för ökad återvinning av avfall och återanvändning av resurser i större grad är beroende på ekonomiska och marknadsmässiga förhållanden än av tekniska möjligheter. Det bör även uppmärksammas att en betydande uppbyggnad av administrativa resurser krävs för att åstadkomma en väsentligt ökad återanvändning. En sådan ökning kan dessutom knappast åstadkommas om inte marknadsstabiliserande åtgärder vidtas, då verksamhet som gäller återvinning bedöms bli ytterst konjunkturberoende. En förutsättning är även att kvalitetsstandard för olika typer av återvunna råvaror fastställs och att noggrann kvalitetskontroll kan garanteras för att produkterna skall finna avsättning i konkurrens med andra råvaror.

Nordisk industrifond bedömer att forsknings- och utvecklingsverksamhet som syftar till att lösa problem av den karaktär som medlemsförslaget behandlar i många fall med fördel kan ske i nordisk samverkan och har hittills inom ramen för det övergripande syftet med Nordisk industrifond "att stödja ett mer effektivt utnyttjande av nordiska resurser för teknologi och industriell utveckling" tillmätt projektförslag som syftar till återvinning av avfall och återanvändning av resurser stor betydelse.

Som exempel på projekt inom det aktuella området som erhållit stöd från fonden kan följande nämnas.

Den i medlemsförslaget nämnda Nordiska avfallsbörser, som initierats av de nordiska industriförbunden, har erhållit stöd från fonden under den första treårsperioden.

Ett förprojekt angående tillämpning av återanvändningsteknologien inom byggnads- och anläggningsverksamheten har genomförts i syfte att identifiera områden, material, metoder och hinder för återanvändningsteknologien inom byggsektorn.

Utnyttjande av avfallsfibrer, dvs. fiberslam som uppstår vid fiberproducerande skogsindustri och som inte återföres till processen, undersöks i ett projekt, varvid flera praktiska användningsområden prövas.

Utöver de ovan nämnda projekten som syftar till återanvändning av producerat avfall, har Nordisk industrifond lämnat stöd till flera projekt som syftar till att genom industriinterna åtgärder minska mängden utsläppt avfall. Projekten berör järn- och stålindustrin, cellulosaindustrin, textilindustrin samt fiskindustrin.

Beträffande det framlagda medlemsförslaget bedömer fonden att det primärt vore angeläget att kartlägga de konkreta problem som med fördel kan lösas i nordiskt samarbete inom de områden som tas upp i förslaget. Först därefter kan ställning tas till om en speciell plan behöver upprättas samt omfattningen av en sådan plan.

Stockholm den 27 oktober 1977

För Nordisk industrifond

Rut Bäcklund-Larsson

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

I medlemsförslaget påpekas att enligt nyligen utförda beräkningar uppgår avfallsmängden inom EG-området till 1 500 miljoner ton per år och inom de nordiska länderna till 100 miljoner ton årligen. Mängden ökar dessutom med omkring 5 procent per år.

I detta sammanhang kan vidare konstateras att avfall inte enbart är något som samhället måste göra sig av med utan att miljön skadas. Avfallet bör framför allt betraktas som en resurs ur såväl råvaru- som energisynpunkt och tas till vara i största möjliga omfattning. Detta inte minst mot bakgrund av risken för framtida brist på råvaror och energi.

För att uppnå bästa möjliga hushållning från både miljö- och resurssynpunkt krävs insatser på olika stadier i produktions- och konsumtionsprocessen. För det första är det viktigt att produktionsprocesser och produkter utformas så att man får så lite avfall som möjligt.

För det andra måste effektiva insamlings- och hanteringssystem utformas för det avfall som trots allt uppkommer. För det tredje bör insatser göras så att produktionsprocesserna anpassas till återanvändning av avfall.

I medlemsförslaget diskuteras behovet av insatser i de två sistnämnda leden, däremot inte process- och produktändringar som alternativ och komplement till återvinning.

NFS anser att en gemensam nordisk insats för återvinning av avfall och återanvändning av resurser bör tillstyrkas såväl från miljö som resurspolitisk synpunkt. Därutöver kan tilläggas att en sådan gemensam nordisk insats har sitt värde från teknologisk synpunkt med hänsyn till att industriländerna inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att efterfråga teknik för återanvändning och återvinning. NFS vill därför tillstyrka medlemsförslaget men anser samtidigt att möjligheterna att dämpa avfallsexpansionen genom process- och produktförändringar också bör undersökas.

Stockholm den 26 oktober 1977

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes

Nordisk Andelsforbund:

— — — sender vi vedlagt fotokopier af udtalelser fra vore medlemmer Kooperativa forbundet, Stockholm, og Norges kooperative landsforening, Oslo (*se nedan*).

København, den 2. november 1977

Nordisk Andelsforbund

R. Volkers

D a n m a r k

Handelsministeriet:

— — —principielt kan udtale sin positive stilling til genbrug og genvinding af affald, hvor dette er samfundsmæssigt hensigtsmæssigt, og finder, at et internationalt samarbejde herom vil være af væsentlig betydning for opnåelse af resultater.

København, den 8. november 1977

P.m. v.

E. b.

Miljøministeriet:

Således foranlediget, skal man herved anbefale forslaget uden særlige kommentarer.

København, den 24. oktober 1977

P. d. v.

Kirsten Warnøe

J. Kjøller

Industrirådet:

Som det konstateres i medlemsforslaget, arbejdes der i mange lande med spørgsmål i relation til affaldshåndtering, genvinding og genbrug. I alle de industrialiserede lande har der i mange år været etableret en genvindingsindustri, og man arbejder løbende ihærdigt på at udvikle nye rentable processer for et stadig større antal materialer.

Industrirådet er positivt over for genbrug og bestræbelser, der kan fremme genbrug, og vi vil gerne fremhæve, at vi allerede er nået meget langt her i landet med hensyn til indsamling og genbrug af metaller, papir- og glasaffald. Den danske genvindingsbrancheforening oplyser således, at der allerede nu her i landet indsamles og genvindes materialer for mellem 500 og 750 millioner kr./år, hvoraf for ca. 200 millioner kr./år eksporteres. Den danske papir- og papproduktion består i gennemsnit af 65 % returpapir og i forhold til det samlede danske papirforbrug af ca. 25 % returpapir.

Problemer vedrørende affald, der ikke er taget op af den etablerede genvindingsindustri, har tidligere været diskuteret inden for Nordisk Råd. I 1972 foreslog industrirådene i de nordiske lande oprettelse af Nordisk Affaldsbørs, som begyndte sin virksomhed i oktober 1973 med et treårigt tilskud til virksomheden fra Nordisk Industrifond. Siden den 1. januar 1977 finansieres børsen af de fire initiativtagere. Affaldsbørsen er gradvis blevet udbygget og kan i dag betragtes som en etableret virksomhed, der opfylder en vigtig funktion i samtlige nordiske lande.

I denne sammenhæng bør det nævnes, at EF er opmærksom på nytten af affaldsbørserne, der fungerer i en række EF-lande på næsten samme måde som den nordiske. Affaldsbørsen publicerer information om udbud og efterspørgsel på genbrugeligt "affald" samt oplysninger om ledig behandlingskapacitet. Desuden påtager børserne sig i et vist omfang at rådgive virksomhederne om egnede behandlingsmetoder for visse affaldstyper.

I EF-Kommissionen har man konstateret, at affaldsbørserne aktivt bi-

drager til at sænke kvantiteterne af miljøfarligt affald (i størrelsesorden 2—5 %). Kommissionen har udtalt, at man ønsker at støtte den fortsatte virksomhed med affaldsbørserne og at hjælpe til med at udbrede og udbyde kontakterne mellem dem, for derigennem at få en så fuldt dækkende virksomhed som muligt inden for EF-området. I det samarbejde, der her foregår, repræsenterer Industrirådet naturligvis Nordisk Affaldsbørs.

Industrirådet mener dog, at man skal koncentrere sig om det miljøfarlige affald og affald fra husholdningerne. Vedrørende det miljøfarlige affald kan man drage nytte af de slutsatser og rekommandationer, der er fremlagt i Affaldsbørsens 3-årsrapport. Nogle af de dér fremlagte forslag kan indgå som projekter i det kommende handlingsprogram, f. eks. undersøgelse af:

- kommercielle hindringer af betydning
- tekniske hindringer af materialespecifik karakter
- socioøkonomiske hindringer for øget genbrug
- markeder for tænkelige produkter baseret på råvarer af sekundær kvalitet.

Det er desuden Industrirådets opfattelse, at det er ønskeligt, at man på nordisk basis undersøger mulighederne for at opnå en forøgelse af genbruget ved, at man fra husholdningsaffaldet udskiller og indsamler de genbrugsegne materialer.

Man bør støtte en udbygning af de allerede etablerede returkanaler og undersøge, om man ved standardisering af f. eks. flasker for øl, vin, mineralvand m. m. eventuelt udbygget med pantordninger kan øge genbruget. Man kan stimulere genvinding og genbrug ved hjælp af tilskud til udvikling af produkter og tekniske metoder og til investeringer i anlæg, der af virksomheder etableres til oparbejdning af de indsamlede materialer. Tilskud bør dog kun gives som investeringstilskud, idet Industrirådet ikke finder det rigtigt, at man gennem driftstilskud skal kunne opretholde urentable produktioner.

København, den 4. november 1977

Steen A. Christensen

Håndværksrådet:

Rådet er enig i medlemsforslaget; og det sigte, som ligger i det, er af en sådan karakter, af Håndværksrådet vil støtte forslaget, i det omfang det er muligt for os.

Det er i øvrigt rådets opfattelse, at den danske erhvervsstruktur, med mange mindre virksomheder, gør en indsats forholdsvis nemmere her i

landet, idet udnyttelsen af materialer og ressourcer foregår på en sådan måde, at spildet minimeres, jo mindre erhvervslivets enheder er.

Håndværksrådet hører gerne nærmere om denne sags udvikling.

København, den 7. september 1977

Laue Traberg Smidt

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — skal Arbejderbevægelsens Erhvervsråd bemærke, at man er meget interesseret i, at forslaget nyder fremme.

Erhvervsrådet er ikke i stand til at give supplerende oplysninger til belysning af forslaget, men finder i øvrigt den i rekommandationsforslaget fremførte begrundelse fuldt tilstrækkeligt oplysende.

København, den 28. juli 1977

P. r. v.

Mogens Lykketoft
Afdelingsleder

Provinshandelskammeret har i skrivelse den 4 augusti 1977 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

F i n l a n d

Ministeriet för inrikesärendena:

Problemen framförda i medlemsförslaget är mycket omfattande och mångfacetterade. I princip förvandlas den materiella produktionens alla slutprodukter vid användning genom nedslitning, förorening, korrosion eller annan förvittring eller sönderfall till avfall. Samtidigt uppstår det avfall som biprodukter av råvaruutvinning, energiproduktion och den industriella produktionens framställningsprocesser. På lång sikt är den uppkomna avfallsmängden ungefär lika med mängden av den totala produktionen och dess olika biprodukter.

I det moderna tekniska samhället sker produktionen och konsumtionen på många sätt. Avfallshanteringen är bristfällig och en återanvändning av avfall på bred bas saknas. Officiella framställningar för att råda bot på situationen har hos oss bl. a. gjorts av statens revisorer. Likaledes har regeringen vidtagit erforderliga åtgärder genom att till riksdagen avge proposition till lag om avfallshantering. Med den nya

lagstiftningen ämnar man skapa grundförutsättningar och praktiska verksamhetsformer för avfallshanteringen och för återanvändningen av avfall i vårt land. Behandlingen av propositionen har under denna höst påbörjats i riksdagen.

Forskningen i denna bransch är längre hunnen än den praktiska verksamheten. Framförallt har SITRA (Fonden för Finlands självständighets jubileumsår 1967) haft en central roll som initiativtagare till forskningsarbetet. Följande lista innehåller de viktigaste forskningsprojekten om avfallshandling, som har finansierats eller gjorts av SITRA:

- industrins avfallsinventering (1972) jämte underprojekt
- spilloljeutredningen (1973)
- en regional industriavfallsinventering (1974)
- samhällets vatten- och miljöprojekt (1973—76) jämte underprojekt
- problemavfallsutredningen (1975).

Därtill har SITRA låtit utföra en materialutredning.

Industrin har med handels- och industriministeriets stöd under de senaste åren utfört flera separata undersökningar och utredningar rörande olika industribranscher. I de flesta fall av dessa har målet varit att befrämja återanvändning av avfall. Vid de tekniska högskolorna har utförts flera mindre undersökningar. Flera av dessa är diplomarbeten, som i allmänhet har varit inriktade på återanvändning av någon enskild avfallskomponent. Vid lantbrukets forskningscentral och vid universiteten är avfallsforskningen koncentrerad till återanvändning av jord- och skogsbruks eller i allmänhet organiskt avfall. Statens tekniska forskningscentral har undersökt såväl kommunalt som industriavfall. Man har särskilt koncentrerat sig på återanvändning av industri- och byggnadsavfall. Koordinering av avfallsforskningen och den programmerade planeringen pågår som bäst vid statens tekniska forskningscentral. Verksamheten vid Finlands akademi angående avfallsforskningen har nyligen påbörjats. Akademin har dock bedrivit giftforskning under flera års tid. Med tanke på en programmering av forskning rörande återanvändning av avfall arrangerade Finlands akademi och SITRA i slutet av året 1976 ett seminarium för avfallsexperter och utnyttjare av avfall.

Finland har deltagit i avfallsbranschens forskningsarbete även på internationell nivå, inom ECE, OECD och WHO. Särskilt livligt har samarbetet varit på nordisk nivå. Inom Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommitté för miljöfrågor har forskningsarbete bedrivits under flera år. Från år 1974 har en särskild arbetsgrupp för avfallsbranschen fungerat under ämbetsmannakommittén.

Ministerrådets arbetsgrupp har hittills färdigställt en rapport (1) om den totala situationen i Norden samt en analys (2) av alternativa metoder för transport och behandling av problemavfall. Likaledes har färdigställts en undersökning angående behandling av avfall från an-

läggningar för bränning av kommunalt avfall (3) samt angående målarfärg- och lackindustrins avfall (4). Arbetsgruppen har kommit överens med de Nordiska industriförbundens miljökommitté att avfallsbörsen ansvarar för insamling av spridning av information om utväxling av avfall. Denna information innehåller uppgifter om behandlingsanläggningar (lista över anläggningar samt uppgifter om deras kapacitet och prissättning o s. v.) transportföretag samt tull- och transportbestämmelser.

Den första avtalsenliga utredningen publicerades år 1976 och innehåller en lista över nordiska behandlingsanläggningar och mottagningsstationer samt uppgifter om hanteringspris (5). Under det gångna året har en omfattande avfallsordlista (6) och en förstudie om återanvändning av kommunalt avfall (7) färdigställts.

Arbetsgruppen har nyligen också tagit ställning till den Nordiska råvaru- och resursutredningen genom att till uppföljningsgruppen avge ett utlåtande om utredning som berör möjligheterna till återanvändning av avfall på nordisk nivå. Gruppens arbete ser ut att ha samma målsättning som den som framförs i det nordiska medlemsförslaget. Gruppen färdigställer också en rapport som kommer att innehålla arbetsgruppens förslag till rekommendationer till åtgärder för den nordiska avfallsbranschen. Även detta arbete ligger nära medlemsförslaget ämnesområde. Likales har arbetsgruppen behandlat frågan om tillsättning av en särskild grupp vars uppgift skulle vara att på nordisk nivå utreda prioriteringen av undersökning om återanvändning av avfall.

Med hänvisning till vad som ovan framförts verkar det som om man i fråga om planering av forskning och administration både i Finland och på nordisk nivå som bäst skulle närma sig just de åtgärder som föreslås i det ifrågavarande medlemsförslaget. Med beaktande av frågans omfattning och komplexitet är det dock på sin plats att man även i Nordiska rådet tar ståndpunkt till de frågor som framförs i medlemsförslaget.

Utan politiska beslut i dessa frågor är det inte möjligt att gå vidare med tillräcklig effektivitet. Därför ställer sig ministeriet för inrikesärendena positivt till förverkligandet av det i medlemsförslaget föreslagna planeringsarbetet, men anser det viktigt att arbetet koordineras väl med det redan existerande nationella och nordiska forsknings- och planeringsarbetet.

Helsingfors den 10 november 1977

Olli Ojala
Avdelningschef

Matti Vehkalahti
Planerare

Handels- och industriministeriet:

Det finska handels- och industriministeriets åtgärder inom avfalls-
hanteringsområdet har under senare år inriktats på att främja utnytt-
jandet av olika industriella avfall. I de fall då man erhåller stora mäng-
der avfall med jämn kvalitet på samma plats erbjuder detta ett fördel-
aktigare utgångsläge för återvinning än samhällsavfall av blandat slag.
Sålunda utvidgar man för närvarande kraftigt den industriella återvin-
ningen av avfallspapper. Vid sidan om detta framställer skogsindustrin
ur sulfitavlut alkohol, protein och lignosulfater. Metallskrot har redan
länge utgjort en betydande del av järn- och stålindustrins råvaruför-
sörjning. En ny produktionsenhet, vilken utnyttjar textilavfall av svag
kvalitet för framställning av basfilten för takfilt, håller just på att bli
färdig. Några plastfabriker använder redan ihopsamlat plastavfall som
råvara.

Den nordiska avfallsbörsen, som grundades genom Nordisk industri-
fonds finansiering, har varit ägnad att i de nordiska länderna effektivera
återanvändningsmöjligheterna av mindre avfallsmängder från industrin.

Den gemensamma nordiska forskningen och utredningsarbetet spe-
ciellt inom området för avfall från samhällen kräver antagligen en ef-
fektivering och ytterligare anslagsbevillning. Samtidigt är det angeläget
att effektivera det nordiska samarbetet beträffande utvecklandet av en
behandlingsteknik för de s. k. farliga industri- m. fl. avfallen, som skulle
göra ifrågasvarande avfall ofarligt eller möjliggöra en återanvändning
och icke föranleda en betydande ekonomisk belastning. Det nordiska
samarbetet tenderar att leda till bästa resultat i de fall då det är fråga om
sådana klart avgränsade och måttligt stora utredningsuppdrag, som icke
direkt är knutna till konkurrensen mellan nordiska industriföretag.
Sålunda synes utredningsarbetet beträffande såväl samhällsavfallet som
de s. k. farliga avfallen, eventuellt förverkligade såsom skilda arbets-
uppdrag, utgöra ett meningsfullt nordiskt arbetsfält.

Helsingfors den 26 oktober 1977

Eero Rantala

Handels- och industriminister

Pekka Rekola

Överdirektör

Finlands akademi¹:

Finlands akademi har sedan år 1974 prioriterat forskning rörande
återvinning av avfall som en av miljöforskningens tyngdpunkter och
försökt rikta forskningsanslag till området. Dessutom anordnade Fin-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

lands akademis miljöforskningssektion i samarbete med SITRA (Jubileumsfonden för Finlands självständighetsår 1967) ett kontaktseminarium om återvinning av avfall i slutet av 1976. Vid seminariet framkom flera viktiga forskningsobjekt på området. Där betonade man också vikten av internationellt forskningssamarbete när det gäller återvinningen av avfall och vid nyttiggörandet av denna forskning.

På nordiskt plan har man uppmärksammat saken bl. a. vid utarbetandet av den i medlemsförslaget nämnda "Nordisk råvare- og resursutredning".

De utredningar som gjorts och de rådplågningar som hållits både på nationellt och nordiskt plan visar, att det redan finns intresse och beredskap för att föra saken vidare. För att åstadkomma konkreta åtgärder och praktisk arbetsfördelning anser Finlands akademi, att förslaget om att utarbeta en verksamhetsplan för forskning rörande hantering och återvinning av avfall samt återanvändning av resurser är aktuellt och nödvändigt.

Helsingfors den 31 oktober 1977

Helge Gyllenberg

Ordförande för
vetenskapliga centralkommissionen

Elisabeth Helander
Forskningsdirektör

Centralhandelskammaren¹:

— — — Efter att ha anhållit om yttrande av några av de viktigaste handelskamrarna anser Centralhandelskammaren i huvudsak kunna förena sig om *Uleåborgs handelskammars* åsikt samt avger följande yttrande om förslaget.

Centralhandelskammaren finner det framförda medlemsförslaget synnerligen värt att understöda. De gemensamma nordiska insatserna hittills har inte räckt till eller medfört önskat resultat. För att lösa de omfattande avfallsproblemen borde vetenskapens och teknikens senaste vinningar tillämpas. De åtgärder, som hänför sig till behandlingen av avfall, borde inriktas på återanvändning och återvinning av avfall samt minskning av avfallsmängderna. Förstöring skulle ifrågakomma endast då återanvändning inte är möjlig. Med ett nordiskt samarbete borde man skapa förutsättningar för en effektiv fortgående behandling och förädling av avfall genom att avlägsna de hinder, som hänför sig till

bl. a. transport, beskattning och finansieringsfrågor inom handeln på detta område. Omsättningen på avfall borde fås tillräckligt jämn, för att principen om återanvändning av råmaterial kunde förverkligas på ett lyckat sätt. Dessutom borde man utreda möjligheterna till samarbete för att minska de erforderliga investeringarna för behandling av problemavfall.

Forskning

Inom området för miljövard förekommer redan nu ett anmärkningsvärt forskningssamarbete bl. a. inom industrin. Även inom avfallshandlingen och återanvändningen finns det utan tvivel förutsättningar för t. o. m. ett omfattande forskningsarbete och informationsutbyte. För utvinning av samhällsavfallet förestår det samnordiska forsknings- och utvecklingsarbetet ännu omfattande forskningsuppgifter. En fortsatt utveckling av den samnordiska forskningsverksamheten är enligt Centralhandelskammarens åsikt av största vikt på lång sikt.

Planering

Vid planeringen av fabriker och inrättningar borde en eventuell slutgiltig behandling av avfallsfrågorna inkluderas i den egentliga planen och helst så, att en intern återanvändning av avfallet förverkligas. På detta sätt kunde man redan på förhand hindra att sådana avfallsproblem uppkommer, som senare medför oväntade situationer eller oskäliga kostnader.

Skolning

Inom det forsknings- och utvecklingsarbete, som hänför sig till återanvändningen av avfall och oskadliggörandet av problemavfall, såsom också inom skolning och upplysning borde resurserna koncentreras till en samnordisk verksamhet. Vid en breddning av de olika produktionsgrenarna såväl ifråga om olika nyttigheter som om volym, kan man i en framtid emotse, att nya produktionsmetoder kommer att tas i användning även inom storproduktionen. Vid lösning av avfallsproblematiken bör man sträva efter att höja yrkesskickligheten för att i samarbete kunna utveckla så slutna tillverkningsenheter som möjligt. Fortbildningen inom branschen borde utvecklas så, att verksamheten vore mera tvärvetenskaplig än hittills och att de behov, som kan förutsägas, beaktas. Fortbildningen på högre nivå kunde handläggas som ett nordiskt samarbete. Centralhandelskammaren anser, att speciellt vid planeringen av utbildningen och koordineringen av skolningsprogrammen borde samarbetet mellan de nordiska högskolorna göras mera ändamålsenligt.

Den nordiska avfallsbörsen

Den i detta nu existerande nordiska avfallsbörsverksamheten är en av näringslivet skapad samarbetsform i och för att effektivera utvinningen av fall. En fortsatt utveckling och breddning av avfallsbörsens verksamhet även utanför industrianläggningarna är att rekommendera. Centralhandelskammaren finner bl. a. följande svagheter i dess verksamhet i den nuvarande utformningen:

- Ärendet är inte tillräckligt känt inom företagen.
- De till buds stående användbara partierna är i allmänhet så små, att storföretagen inte är intresserade av dem. Till småföretagen når informationen inte fram.
- Det på listan offererade avfallet är för vagt specificerat. Köparna av råmaterial tvivlar ofta på kvaliteten och besvärar sig ofta inte ens med att kontakta säljaren.

En förbättrad avfallsbörsverksamhet kunde åstadkommas genom en effektiviserad informationsverksamhet, ett insamlings- och mellanlagringssystem samt genom en utveckling av transporten av små partier av restkemikalier och problemavfall. För dessa skulle uppenbarligen ett samnordiskt centrallager räcka till.

Lagstiftning och förvaltning

Den lagstiftning, som hänför sig till avfallshanteringen, borde för enhetligas och baseras på återanvändningsprincipen. På det nationella planet är den mest brådskande uppgiften inom avfallshanteringen och återvinningen av avfall att iordningställa lagstiftningen inom branschen. Man borde för det interna informationsutbytet skapa ett reglemente avsett för gemensamt bruk eller gemensamma behandlingsföreskrifter. Det är absolut nödvändigt att tillsätta ett samarbetsorgan att behandla frågor, som gäller radioaktivt och annat farligt avfall. Att ett permanent samarbetsorgan fås till stånd för de nordiska myndigheter inom avfallshanteringen anser Centralhandelskammaren vara nödvändigt och väl motiverat. Vid en utveckling av utformningen för samarbetet bör skillnaderna mellan de olika länderna beaktas.

Till slut

Det avfall, som uppstår inom olika områden, är med tanke på återanvändningen ofta så obetydligt, att med undantag av industrianläggningarnas interna cirkulation det inte lönar sig att koncentrera förädlingsverksamheten på det regionala planet. Däremot existerar det på många orter redan nu ett uppenbart behov av en insamlings- och lagringsverksamhet. Lagrings- och transportfrågorna är emellertid t. ex. i norr ett beaktansvärt problem, för vars lösning man kunde överväga bl. a. ett kalottsamarbete. Enligt Centralhandelskammarens åsikt kan de flesta problem, som hänför sig till avfallshanteringen, lösas genom

en sänkning av transportkostnaderna eller ifråga om problemavfall deras förstöringskostnader. Näringslivet emotser ett gemensamt och metodiskt avfallsutvinnings- och förstöringssystem och är redo att främja skadandet av ett dylikt.

Helsingfors den 8 november 1977

Centralhandelskammaren

Sakari Yrjönen

Verkställande direktör

Tapani Kasso

Avdelningschef

Finlands stadsförbund:

En betydande del (63 %) av de stora avfallsmängder som omnämnes i medlemsförslaget utgörs av avfall från lantbruket, vilket traditionellt har utnyttjats inom lantbruket. Detta avfalls värde är litet i förhållande till avfallsmängden och dessutom är de platser där avfallet uppstår spritt belägna. På grund av dessa omständigheter torde utnyttjandet av avfall från lantbruket även framdeles i huvudsak ske i närheten av de platser där avfallet uppstår. Rätt placerat medför avfallet inte olägenheter för omgivningen. För att utveckla återanvändningen torde erfordras framför allt åtgärder för att utveckla forskningsverksamheten och informationen.

I tätorterna och industrin uppstår likaså betydande mängder avfall, vars värde i förhållande till mängden är ringa, men mängderna dock stora. Sådant avfall är t. ex. samhällsavfall, avloppsslam, byggnadsavfall, gruvindustrins sidosten, träförädlingsindustrins avfall etc. En förutsättning för återanvändning av sådant avfall är nästan alltid korta transportavstånd. Såsom återanvändningsformer kommer närmast jord- och skogsbruket, byggnadsverksamheten samt energiproduktionen i fråga. För att utveckla återanvändningen torde erfordras framför allt en utökad forskningsverksamhet. För återvinning av sorterat samhällsavfall (papper, lump, glas) samt metallskrot är den förefintliga eller under byggnad varande anläggningskapaciteten åtminstone i Finland i stort sett tillräcklig. Problemet är närmast avfallsinsamlings- och -sorteringsorganisationen. På grund av de långa transportavstånden är återvinning av sorterat samhällsavfall inte alltid lönsam i företagsekonomiskt avseende. Genom sortering kan enligt i Finland företagna undersökningar återvinnas 20—25 % av avfallet från bostadsfastigheter.

Främst inom industrin, men i viss mån även annorstädes uppstår problemavfall. Problemavfallets mängd är liten i jämförelse med annat avfall, men som sådant är problemavfall synnerligen skadligt för omgivningen och behandlingen av avfallet dyr. Flera slag av problemav-

fall kan regenereras och därigenom skulle avfallet kunna återanvändas. Regenerering förutsätter dock centraliserad behandling och även härvid är behandlingen av de flesta slag av problemavfall olönsam i företagsekonomiskt avseende. I Finland finns för närvarande inte tillnärmelsevis tillräcklig anläggningskapacitet för behandling av problemavfall.

Genom att utveckla den nordiska avfallsbörsen och de förefintliga regenereringsanläggningarna torde återanvändningen av problemavfall i viss mån kunna utökas. Detta löser emellertid blott en del av behandlingen och återanvändningen av problemavfall.

Finlands statsförbunds centralbyrå anser att man vid utvecklandet av avfallshanteringen bör fästa speciell uppmärksamhet vid återanvändningen av avfall och vid reduceringen av de miljöölagheter som avfallet medför. Dessa krav berör såväl de för anordnandet av avfallshanteringen ansvariga myndigheterna och företagen som de för produktionsprocesserna och produktutvecklingen ansvariga företagen. Stadsförbundet finner det viktigt att den i medlemsförslaget rekommenderade planen utarbetas. I planen borde speciell uppmärksamhet fästas vid främjandet av forsknings- och utvecklingsverksamhet som tar sikte på återanvändning av avfall samt vid behandling av problemavfall.

Helsingfors den 25 oktober 1977

Eino Österman
Biträdande direktör

G. Riskula
Avdelningschef

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen anser det vara synnerligen angeläget med samnordiska regler och bestämmelser för omhändertagandet, upplagring och destruering av kemiska ämnen. Det kan ju här bli fråga om dyrbara och specialinriktade arrangemang som kan uppdelas mellan de nordiska länderna och som är synnerligen viktiga ur såväl folkhälso- som miljöhygienisk synpunkt.

Dessa åtgärder sammanfaller också med tidigare gemensamma nordiska aktiviteter såsom den nordiska miljöskyddskonventionen och konventionen om skydd av Östersjöns marina miljö. Ålands landskapsstyrelse och Ålands landsting har också givit sitt bifall till ikraftträdande av bägge dessa konventioner i landskapet Åland.

Åtgärder för återvinning av avfall och återanvändning av resurserna är ju ur såväl samhällsekonomisk som miljöpolitisk synpunkt synnerligen väsentliga. De nordiska länderna har var för sig på vissa områden

satsat på återanvändning. Landskapsstyrelsen anser det därför värdefullt med en gemensam nordisk plan både för nuvarande verksamhet och för kommande behov på detta område.

Hänvisande till det ovan sagda omfattar landskapsstyrelsen det ifrågasvarande medlemsförslaget.

Mariehamn den 26 oktober 1977

Alarik Häggblom

Lantråd

Rolf Vennström
Landskapsveterinär

Industrins centralförbund hänvisar i skrivelse den 7 november 1977 till yttrande av den 2 november 1977 från Nordiska industriförbundets miljöskyddskommitté (se ovan).

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut:

Behovet av samarbete på miljövärdens olika områden är stort och kan leda till avsevärda inbesparingar genom att dubbelarbete elimineras etc. Detta har även tagits i beaktande i det nordiska samarbetet, vilket bl. a. framgår av att Nordiska ministerrådet tillsatt en ämbetsmannakommitté för miljövärdfrågor. I det förslag till program för miljövärdsområdet, som ifrågasvarande ämbetsmannakommitté gjort upp föreslås, att hanteringen och återvinningen av avfall ska vara föremål för nordiskt samarbete. Härigenom torde yrkandet i medlemsförslaget A 509/e uppfyllas.

Med beaktande av att den ekonomiska utvecklingen ännu under de närmaste åren torde bli långsam och produktionen — och härigenom även "produktionen" av avfall samt utnyttjandet av naturresurserna — ligger på en låg nivå kunde behovet av hanteringen och återvinningen av avfall och andra resurser för tillfället synas litet och ges låg prioritet.

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut önskar därför fästa vikt vid de positiva sysselsättningseffekter en aktiv miljövärdspolitik kan erbjuda i dagens svåra sysselsättningsläge, och speciellt poängtera vikten av att inför en kommande högkonjunktur redan nu utveckla en god beredskap att ta hand om och behandla eller återvinna avfall.

Av det ovan framförda följer, att Nordiska rådet borde ge frågan om hantering och återgivning av avfall och speciellt konstruerandet av behandlingsanläggningar för problemavfall hög prioritet.

Helsingfors den 1 november 1977

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut

Pekka Korpinen

Förman

P. J. Boldt

Forskare

Norge

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Forbruker- og administrasjonsdepartementet har ingen merknader til at det utarbeides en plan for en felles nordisk innsats for håndtering og gjenvinning av avfall og gjenbruk av ressurser.

Det synes naturlig at Forbruker- og administrasjonsdepartementet er med som faginnstans under utarbeidelsen av en slik plan.

For øvrig ber departementet om at det vurderes om også Landbruksdepartementet bør være med på dette arbeidet. Vi viser i denne forbindelse til medlemsforslag nr. A 509/e fra Nordisk råd. I dette forslag pekes det på at landbruket svarer for 63 % av samlet avfallskvantum pr. år i EF-landene, ifølge en utredning som EF-kommisjonen har foretatt.

Oslo, 4. oktober 1977

Henning Lem

Didrik Dyrnes

Departementet for handel og skipsfart:

Handelsdepartementet støtter tanken om utarbeidelse av en plan for felles nordisk innsats for håndtering og gjenvinning av avfall og gjenbruk av ressurser. Dette er en svært viktig sak og forholdene bør legges best mulig til rette for en løsning av disse oppgavene.

I den forbindelse kan vi gjøre oppmerksom på forskrift av 26.10.1976 om handel med og auksjonssalg av brukte eller kasserte ting. Brukthandelsforskriften trådte ikraft 1.1.1977 og gjelder for hele landet. Den er særlig gitt av hensyn til politiets arbeid med å oppspore stjalne gjenstander. Forskriften har bl. a. bestemmelser om polititillatelse for slik virksomhet, om oppbevaring i uforandret tilstand i 14 dager, om

merking av gjenstandene og om protokoller. Det er adgang til dispensasjon fra en del av bestemmelsene.

Forskriften gjelder i utgangspunktet også virksomheter som driver med avfalls- og ressursgjenvinning. Norges Råvaregjenvinningsforening — som organiserer de større foretak som driver gjenvinning i stor skala — har imidlertid overfor Handelsdepartementet hevdet at forskriften ikke er anvendelig på den industrielle råvaregjenvinningsvirksomhet og at samtlige slike virksomheter har dispensasjon fra kravene. Handelsdepartementet vil derfor vurdere om det på denne bakgrunn bør foretas endringer i reglene.

Brukthandelsforskriften er gitt med hjemmel i § 102 i lov om handelsnæring. Handelsdepartementet arbeider for tiden med spørsmålet om det bør utarbeides en ny handelslov. Bestemmelsen i § 102 vil bli vurdert i dette arbeidet. Vi antar imidlertid at de hensyn som ligger bak bestemmelsen og forskriften fortsatt må ivaretas enten i handelsloven eller på annen måte.

Det kan videre nevnes at Norges råvaregjenvinningsforening i 1976 overfor Handelsdepartementet tok opp spørsmålet om en autorisasjonsordning for råvaregjenvinningsvirksomheten. Henvendelsen ble oversendt Miljøverndepartementet sammen med Handelsdepartementets uttalelse av 1.4.1976 om NOU 1975: 72 Resirkulering og avfallsbehandling II.

Handelsdepartementet har vurdert spørsmålet om autorisasjonsordning med hjemmel i handelslovens § 102. Vi har imidlertid funnet at den handelsmessige siden av saken er av svært underordnet betydning i forhold til ressursproblemet. I uttalelse av 31.8.1977 til Miljøverndepartementet i forbindelse med utkast til lov om vern mot forurensning og forsøpling har Handelsdepartementet derfor uttalt at spørsmålet om autorisasjonsordning bør avgjøres av Miljøverndepartementet.

Til slutt kan nevnes at etter gjeldende eksportregulering er skrap og avfall av alle metaller, unntatt sink og bly, lisenspliktig ved utførsel. Eksporttillatelse gis dersom eksportøren har tilbudt varepartiet til innenlandske kjøpere uten at salg er kommet istand. For avfall og skrap av jern og stål er den innenlandske prisfastsettelsen basert på en avtale mellom tilbydere og avtakere.

Oslo, 15. september 1977

Etter fullmakt

Ingjald Ørbeck Sørheim

Ekspedisjonssjef

Elisabeth W. Mathiassen

Byråsjef

Departementet for industri og håndverk:

Industridepartementet vil innledningsvis vise til at et nordisk samarbeid om avfallsspørsmål i regi av Nordisk Ministerråd har pågått siden 1972. I denne tiden har to arbeidsgrupper vært i virksomhet. Den første gruppen avleverte sin rapport til Nordisk embetsmannskomite for miljøvernsspørsmål i 1974, mens den andre gruppen vil avgi sin rapport i løpet av kort tid. Her vil det bli fremlagt konkrete forslag til et utvidet nordisk samarbeid både når det gjelder behandling av problemavfall og gjeninnvinning. Disse forslag vil bli støttet av den nordiske råvare- og ressursutredning som vil bli fremlagt ved månedsskiftet oktober/november d. å.

Departementet vil gi sin tilslutning til arbeidet med å få i stand et utvidet nordisk samarbeid når det gjelder avfalls- og ressursgjenvinning. Vi vil imidlertid peke på at det er viktig å få en grundig vurdering av kostnadene forbundet med aktuelle tiltak. Kostnadene ved avfallsutnyttelse er også et mål for ressursbruk. Transportkostnader kan f. eks. i mange tilfeller vanskeliggjøre et samarbeid over grensen.

Det er imidlertid flere områder hvor et samarbeid kan være til gjensidig nytte for de nordiske land. Dette gjelder f. eks. felles nordisk anlegg for gjenvinning av problemavfall (kvikksølv etc.) og klarlegging av mulighetene for utnyttelse av avfall for produksjon av varme og elektrisitet.

Oslo, 11. oktober 1977

Per-Chr. Endsjø

Tore Gjerløw

Landbruksdepartementet:

Landbruksdepartementet ser avfalls- og ressursgjenvinning som et meget aktuelt problemkompleks, ikke minst hva angår de næringer som hører under dette departement.

Vi vil derfor støtte forslaget om en felles nordisk innsats på denne sektoren, men presiserer at Landbruksdepartementet må være representert blant de faginstanser som skal delta i arbeidet.

Landbruksdepartementet vil slutte seg til uttalelsen av 19.9.77 fra Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd og viser ellers til uttalelsen herfra av 9.9.77 til utredningen Om lov om vern mot forurensing og forsøpling.

Oslo, 13. oktober 1977

Etter fullmakt

A. Wergeland

Gerd I. Hundseid

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet har forelagt saken for følgende instanser: Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Handelsdepartementet, Industridepartementet, Landbruksdepartementet, Norges almenvitenskapelige forskningsråd, Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd og Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (*se ovan*).

Som det framgår av de vedlagte uttalelser stiller samtlige høringsinstanser seg i det alt vesentlige positive til forslaget om felles nordisk innsats for avfalls- og ressursgjenvinning.

Avfallsgjenvinning er tatt opp av flere nordiske samarbeidsorganer. Nordisk arbeidsgruppe for avfallsspørsmål under Nordisk embetsmannskomite for miljøvernsspørsmål vil i løpet av 1977 legge fram en rapport som inneholder forslag til felles nordisk innsats på dette feltet. Ressursgjenvinningsspørsmål vil dessuten bli omtalt i en rapport fra styringsgruppen for nordisk råvare- og ressursutredning. Denne rapporten vil inneholde en nærmere presisering av NU 1976: 26 Nordisk råvare- og ressursutredning.

Etter Miljøverndepartementets vurdering bør en felles nordisk innsats for avfalls- og ressursgjenvinning bygge på de samarbeidsorganer og den virksomhet som allerede er kommet igang på dette området. Spørsmål knyttet til avfalls- og ressursgjenvinning er ofte omfattende og sammensatte. Det må derfor legges vekt på at samtlige relevante faginstanser og forskningsinstitusjoner blir representert på sine områder i det videre arbeid.

Etter departementets vurdering bør følgende utrednings- og utviklingsoppgaver inngå i en plan for felles nordisk innsats for håndtering og gjenvinning av avfall og gjenbruk av ressurser:

1. Utarbeidelse av en prioriteringsliste for de hovedtyper av avfall og brukte ressurser som først bør bli gjenstand for gjenvinningstiltak.
2. Kartlegging av tilbud og etterspørsel for de hovedtyper av avfall og brukte ressurser som er egnet for gjenvinning og en vurdering av virkemidler som kan bidra til stabile og oversiktlige markeder for disse.
3. Utvikling av teknologi knyttet til gjenvinning av avfall og brukte ressurser.

Oslo, 1. november 1977

Etter fullmakt

Erik Lykke

Gunnar Hanssen

Norges almenvitenskapelige forskningsråd (NAVF):

Avfalls- og ressursgjenvinning har vært gjenstand for betydelig utredningsvirksomhet, se for eksempel NOU 1975: 52.

NAVF er av den oppfatning at tildels betydelige ressurser kan gjenvinnes ved enkle tiltak. Det synes imidlertid nødvendig med en medvirkning fra det offentliges side for å få etablert et pålitelig system som både leverandører og avtagere av resirkulerbart avfall kan basere sin virksomhet på.

Tiltaket med en nordisk avfallsbørs har vist at nordisk samarbeid vedrørende resirkulering kan gjennomføres i praksis. NAVF vil anbefale at dette tiltaket gjøres bedre kjent, blant annet i offentlige institusjoner.

De nordiske land står i stor utstrekning overfor de samme problemer når det gjelder resirkulering og avfallsbehandling. Mange av disse problemene kan utvilsomt best løses i fellesskap. NAVF vil derfor gi sin tilslutning til at det utarbeides en plan for felles nordisk innsats for håndtering og gjenvinning av avfall og gjenbruk av ressurser som foreslått i medlemsforslaget til Nordisk Råd.

Det er et klart behov for utvidelse av forskningsvirksomheten vedrørende avfallsbehandling og resirkulering. Også på dette området bør forholdene ligge vel til rette for en koordinering på nordisk plan. NAVF regner med at det blir anledning til å komme tilbake med konkrete forslag om nordisk forskningssamarbeid hvis det fremsatte medlemsforslag vinner tilslutning i Nordisk Råd.

Vi går ut fra at også de andre forskningsrådene i Norge avgir uttalelse om denne saken.

Oslo, 27. september 1977

A. Sandbo

Per Nyborg

Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd:

Forskningsrådet vil innledningsvis peke på at landbruket bør være representert blant de faginstanser som er foreslått i brev av 11. august 1977 fra Statsministerens kontor til Miljøverndepartementet. Representasjon fra landbruket burde være svært nærliggende med utgangspunkt i de tall som er gjengitt i medlemsforslaget. Ifølge disse kommer de alt vesentlige avfallsmengder fra landbruket samtidig som landbruket er fremhevet som en næring som bør kunne utnytte avfall til produktive formål.

De tall som er referert i medlemsforslaget tyder for øvrig på at det er nødvendig å få avklart hva som defineres som avfall.

Avfallsstoffer fra landbruksproduksjonen var tidligere ikke noe sær-

lig problem. Til og med de store avfallsmengder i form av husdyrgjødsel er blitt tatt hånd om på en miljø- og ressursmessig måte. Rasjonaliseringen i landbruket har fremtvunget en teknologi som har forårsaket avfallsproblemer også i denne næring. I moderne landbruk blir avfallsstoffene i en viss grad drenert ut i stedet for i pakt med gammel tradisjon tilbakeført til jordsmonnet.

Landbruksforskningen er klar over disse problemer og arbeider kontinuerlig med dem. Avfallsproblemene er imidlertid for en stor del funksjon av næringspolitiske retningslinjer. Således vil f. eks. fabrikkmessig husdyrhold basert på importert kraftfôr uten naturlig tilknytning til egen planteproduksjon lett føre til akkumulering av avfallsstoffer. Disse kan vanskelig tilbakeføres til jordsmonnet hvor førststoffene kommer fra, og vil i stedet forårsake en ekstra belastning på offentlige eller naturlige renovasjonssystemer. Et annet eksempel er de sentrale barkeanlegg i skogsbruket, som fører til at organisk materiale transporteres bort fra skogen samtidig som opphopningen av bark på barkeplassene medfører forurensninger og andre avfallsproblemer.

De forskningsspørsmål man står overfor på avfallssektoren er ofte svært kompliserte og krever i mange tilfelle en tverrfaglig innsats. Det har derfor vært naturlig for NLVF å ta opp større forskningsprogrammer på dette område, forskningsprogrammer som til dels er gjennomført i samarbeid med andre nordiske land.

På bakgrunn av denne forskning har man i dag kommet langt i arbeidet med å utvikle driftsformer som kan føre husdyrgjødsel tilbake til jordsmonnet på en forsvarlig måte. Halmen skal ikke lenger oppfattes som noe avfallsprodukt i og med at det nå er utviklet metoder som gjør den til et effektivt førmiddel samtidig som man er kommet bort fra den forurensning som halmlutingen førte til.

Når det gjelder landbruket som mottaker av avfall fra andre næringer og samfunnet for øvrig, er det også gjort mye på dette område.

Det er tross alt i første rekke urbaniseringen som har skapt de store avfallsproblemer i vår tid. Forskningsrådet vil i den forbindelse peke på at de forskjellige rensemetoder først og fremst endrer avfallets konsentrasjon og sammensetning, mens det ikke forsvinner. Derfor er det nærliggende å drøfte i hvilken grad landbruket kan bli avtager av tettstedenes organiske avfallsstoffer og medvirke til å føre disse tilbake til den biologiske produksjon.

Landbruksforskningen har forsøkt å ta konsekvensen av at samfunnet her vil kunne komme til å pålegge landbruket visse funksjoner. Forskningens oppgave blir å undersøke i hvilken grad landbruket kan ta imot avfall uten at dette kan få uheldig virkning på matvarer og andre produkter fra landbruket, og i hvilken grad forskjellig avfall kan være en ressurs i landbruksproduksjonen. I den forbindelse har forskningsrådet

gjennomført en del forskning når det gjelder å utnytte sulfittlut til produksjon av encelleprotein med tanke på dyrefôr. Det er også gjennomført en utredning der det er foretatt energimessige vurderinger av produksjon av encelleprotein til fôr og mat kontra produksjon av fôr og mat gjennom tradisjonell planteproduksjon. Videre har NLVF i gang et større forskningsprogram på området jorda som resipient for biologisk avfall. Her tar man blant annet opp hvordan man skal finne fram til naturgitte avfallsdeponier, og hvordan avløpsvann kan renses i naturlig og kunstig infiltrasjonsanlegg. Videre undersøker man hvordan kloakkslam kan nyttes som jordforbedringsmiddel, og parasittologiske og mikrobielle problemstillinger blir tatt opp i den forbindelse.

Når det gjelder avfallsproblematikken vil man som på så mange andre områder måtte se politiske avgjørelser og forskning i sammenheng. Forskningen må etter beste evne forsøke å påvise muligheter og analysere konsekvenser. NLVF tror at man er godt i gang når det gjelder forskningen, og man har også organer for nordisk forskningssamarbeid som virker tilfredsstillende. En annen sak er om man behøver nordiske organer med tanke på de politiske tiltak. Dette ligger utenfor det område som er naturlig for NLVF å vurdere. Rådet vil likevel understreke at ønsker man at landbruket skal bidra med å løse de nevnte problemer, må også landbruksforskningen bli representert i de organer som måtte bli opprettet.

Oslo, 19. september 1977

For Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd

Ottar Jamt

Magne Stubsjøen

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd:

— — — Saken har vært vurdert i samråd med vårt Program for fast avfall.

NTNF finner at utarbeidelsen av en plan for en felles nordisk innsats for håndtering og gjenvinning av avfall og gjenbruk av ressurser, representerer en naturlig videreføring av det pågående nordiske samarbeid omkring avfallsproblemen.

NTNF slutter seg derfor til den fremlagte rekommandasjon.

Oslo, 27. oktober 1977

For Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd

Rolf Marstrander

Avd.dir.

Hans C. Christensen

Norges industriforbund hänvisar i skrivelse den 9 november 1977 till yttrande av den 2 november 1977 från Nordiska industriförbundens miljövårdskommitté (se ovan).

Norges handelsstands forbund:

Forslaget går ut på en anbefaling til Ministerrådet om å utarbeide en plan for felles nordisk innsats for håndtering og gjenvinning av avfall og gjenbruk av ressurser. Det er i forslaget ikke antydning noe om hvordan en slik plan skal utformes og gjennomføres. Vi forstår det imidlertid slik at planen i tilfelle primært vil berøre andre næringer enn handelsnæringen. Bl. a. av denne grunn avstår vi fra å uttale oss nærmere om saken.

Oslo, 11. oktober 1977

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel

Adm. direktör

Norges kooperative landsforening:

— — — og vi finner for vår del at forslaget om en felles nordisk innsats for håndtering og gjenvinning av avfall og gjenbruk av ressurser er en interessant tanke som vi gir vår tilslutning til. I den anledning vil vi også vise til "Program for forbrukersamvirket 1977—80" som ble vedtatt på vår kongress 16.—18. september i år og hvor man i et kapittel F omhandler ressurser og miljø. Såvidt vi kan se, faller dette helt i tråd med det som er siktepunktet for medlemsforslaget. Vi vedlegger et eksemplar av de trykte kongressdokumenter hvor nevnte avsnitt er inntatt på side 65.

Vi har fra vår nordiske organisasjon Nordisk andelsforbund også mottatt en henvendelse om synspunkter på forslaget, og Nordisk Andelsforbund er underrettet om vårt standpunkt gjennom kopi av dette brev.

Oslo, 4. oktober 1977

Norges kooperative landsforening

Sekretariatet

Harald Korsell

Sverige

Lantbruksstyrelsen:

— — — i många avseenden överensstämmer med styrelsens uppfattning om återanvändning av jordbrukets avfall. Dessa frågor har tidigare diskuterats vid olika tillfällen och som ett exempel på lantbruksstyrelsens tidigare ställningstaganden bifogas kopia på yttrande till chefen för jordbruksdepartementet över Jo 1974: 10 och 11 (*se Bihang*).

Lantbruksstyrelsen vill framhålla att det för undvikande av dubbelarbete bör utredas om andra internationella organisationer har de här aktuella frågorna på sitt arbetsprogram. Det kan exempelvis nämnas att lantbruksstyrelsen och några svenska vetenskapliga institutioner deltar i ett FAO-projekt benämnt "Animal Waste Utilization". Vad som kallas FAO/ECE "Mechanization Party" har också på sitt program ett projekt benämnt "Methods and Equipment for Mechanization for the Harvesting and Storing of Crop By-Products".

Jönköping den 20 oktober 1977

Gösta Knutsson
Byråchef

Per-Erik Lohm
Byrådirektör

Skrivelse till jordbruksdepartementet i Sverige från lantbruksstyrelsen angående avfall, ökad återvinning — bättre omhändertagande (Del I och II). Betänkandet avgivet av arbetsgruppen för avfallsfrågor (Ds Jo 1974: 10 och 11)

Lantbruksstyrelsens yttrande berör i huvudsak frågor i betänkandet av väsentlig vikt för lantbrukssektorn.

1. Allmänna synpunkter

Lantbruksstyrelsen delar den i utredningen framförda uppfattningen att behov föreligger av ett allmänt förbättrat omhändertagande av avfallet i dagens samhälle. Det är likaså angeläget med en principiellt förändrad syn på avfallet därhän att dess återanvändbara delar betraktas som en resurs värd att ta till vara. Lantbruksstyrelsen understryker därför kraftigt såväl återvinningskravet som kravet på ett effektivt omhändertagande och oskadliggörande av skadliga ämnen. En separering av avfallet är erforderlig.

2. Vad skall betraktas som avfall?

Arbetsgruppen konstaterar i terminologiavsnittet att i samband med produktion och konsumtion uppstår vissa restprodukter. En del av dessa är så värdefulla att de normalt återförs i produktionskedjan och betraktas därför inte som avfall. Andra restprodukter saknar sådant värde. De betecknas då som avfall och omhändertas som sådant. Vidare påpekar arbetsgruppen att såväl hälsovårdsstadgan som den kommunala renhållningslagen knyter vissa rättsverkningar till avfalls-

begreppet. Därför är det viktigt att bestämt kunna avgöra vad som avses med avfall.

I fortsättningen av betänkandet inordnar utredningen under rubriken jordbruksavfall såväl halm och betblast som gödsel från djurproduktionen. Enligt lantbruksstyrelsens mening bör dessa produkter normalt enligt betänkandets olika definitioner av avfall *inte* rubriceras som sådant. De nämnda produkterna utgör i stället värdefulla biprodukter i jordbruket. I enstaka företag med stor animalieproduktion och utan egen åkerareal för gödselns spridning betraktas dock gödseln som avfall. Likaså bör ej tillvaratagen pressaft från ensilagesilos liksom urin och gödselvatten, som rinner ut i avloppsdiken betraktas som avfall.

Värdet på biprodukterna halm, betblast och gödsel har under de senaste åren ökat avsevärt som följd av stigande foder- och konstgödselpriser.

Lantbruksstyrelsens uppfattning och strävan är att dessa biprodukter i jordbruket skall utnyttjas på bästa möjliga sätt ur både ekonomisk och miljömässig synvinkel.

3. Mängden biprodukter i jordbruket

På sidan 139 i betänkandet föreligger en tabell i vilken de årliga restprodukterna från vegetabilieproduktionen (d. v. s. halm och blast) uppskattas till sin storlek. Utredningens underlag för beräkningarna av mängden biprodukter i växtodlingen synes i vissa fall ha varit bristfälligt. Detta framgår genom jämförelse med uppgifter från statens maskinprovningar över uppmätta halmmängder, som passerar skörde-tröskorna under provningarna. I följande tabell jämförs arbetsgruppens beräknade mängder med beräkningar utifrån maskinprovningarnas mätningar. Siffrorna utgör genomsnittsvärden från 10 provade skörde-tröskor under åren 1969—1973.

Halmmängder, inkl. agnar, kg/ha

	Höstvete	Vårvete	Råg	Korn	Havre	Raps
Utredningen	6 000	3 500	6 400	3 200	3 300	2 800
Statens maskinprovningar	5 570	4 610	4 320	3 550	4 930	7 110

Även om de vid maskinprovningarna uppmätta halmmängderna av olika anledningar inte heller kan anses utgöra representativa medeltalsvärden för landet i dess helhet så framgår att åtminstone kvantiteten rapshalm måste vara feluppskattad i betänkandet liksom sannolikt även kvantiteterna råg- och höstvete-halm.

På sid. 139 förekommer även en tabell som redovisar uppskattade årliga totalmängder stallgödsel i det svenska jordbruket. Dessa stallgödselmängder synes vid jämförelse med egna beräkningar vara tillfredsställande uppskattade. Gödselvärdet i den årliga kvantiteten stallgödsel torde, enligt en beräkning utförd vid naturvårdsverket, utgöra ca 200 milj. kr. vid nuvarande konstgödselpriser, vilket tydligt visar stallgödselns värde som biprodukt i jordbruket. Stallgödselns mullbildande och strukturförbättrande effekter tillkommer dessutom.

4. Slam från kommunala avloppsreningsverk

På sidorna 195—206 i betänkandet behandlar arbetsgruppen bl. a. användningen av slam från kommunala avloppsreningsverk som växt-näring i jordbruket. Enligt utredningen används i jordbruket årligen ca 85 000 ton rötslam uttryckt i ton torr substans. Detta utgör ca 40 procent av den totala slammängden. Gödselvärdet av det tillförda slammet kan beräknas till ca 15 milj. kr. med ledning av analysuppgifter från lantbrukshögskolan och aktuella priser på konstgödsel. Växt-näringsvärdet totalt sett av det i jordbruket använda rötslaget är således relativt lågt. För enskilda jordbrukare kan det dock ha stor ekonomisk betydelse.

Som arbetsgruppen påpekar innehåller emellertid slammet varierande mängder av tungmetaller såsom kvicksilver, bly och kadmium beroende på varifrån slammet härstammar. Om industriutsläpp ingår i rötslammet är sannolikheten stor för att halten tungmetaller är större än om rötslammet härstammar från enbart hushållsavfall. Vidare framgår av betänkandet att ca 80 procent av allt råslam och ca 25 procent av allt rötslam innehåller salmonellabakterier.

Lantbruksstyrelsen är medveten om den stora lättnad det skulle medföra för kommunerna om allt rötslam från avloppsreningsverken kunde utnyttjas i jordbruket. Emellertid ställer sig lantbruksstyrelsen avvisande till ett okontrollerat användande av rötslam som växtnäring och jordförbättring, om inte garantier kan ställas för att eventuell förekomst av tungmetaller och potentiella smittämnen, t. ex. salmonella, ej menligt påverkar avkastning och kvalitet hos växt- och djurprodukterna eller orsakar sjukdomar hos människor och djur.

Det bör i detta sammanhang påpekas att staten per år betalar ut ca 5 milj. kr. som ersättning för utslaktning av salmonellasmittade djurbesättningar. Även om djuren i de allra flesta fall torde ha blivit smittade på annat sätt än genom rötslam bör vid avvägningen mellan nyttan och riskerna med slamspridningen i jordbruket också hänsyn tas till olika tänkbara ekonomiska konsekvenser för samhället i dess helhet.

I de fall rötslam sprids i skogsmark finns viss risk för spridning av smittämnen genom den vilda faunan.

Lantbruksstyrelsen vill med skärpa understryka de risker som är förknippade med användning av icke varudeklarerat rötslam i jordbruket. Utredningens förslag om krav på innehållsdeklaration på rötslam till jordbruket är mycket angeläget. En olämplig hantering av rötslammet — många exempel på sådan finns för närvarande — medför stora risker för i första hand husdjuren och viltet och i andra hand människorna via livsmedel och vatten.

I betänkandet påpekas miljömässiga och hygieniska risker vid lagring eller deponering av rötslam. Beträffande jordbrukets stallgödselhantering föreligger stränga bestämmelser bl. a. för konstruktionen av lagringsutrymmen. Liknande bestämmelser borde gälla för kommunerna ifråga om utrymmen för deponering av slam med hänsyn till att miljöriskerna här torde vara väl så stora som vid jordbrukets stallgödsel förvaring.

Lantbruksstyrelsen anser att ytterligare forskning för ett förbättrat omhändertagande av slammet från avloppsreningsverken är ytterligt

angelägen och bör prioriteras. Möjligheterna att döda smittämnen genom att blanda rötslammet med kalk bör t. ex. undersökas vidare. Den vid lantbrukshögskolan inrättade forskningsavdelningen för avfallsbiologi bör enligt lantbruksstyrelsens mening ges ökade resurser och en mera permanent status. Detta skulle underlätta lantbrukshögskolans långsiktiga forskningsplanering på avfallshanterings område och medföra möjlighet till forskning kring angelägna, mera tidskrävande projekt. En icke oväsentlig forskning på avfallshanterings område pågår redan vid lantbrukshögskolan vilket emellertid icke framgår av betänkandet.

I betänkandet föreslås att regeringen ger socialstyrelsen och naturvårdsverket i uppdrag att utarbeta praktiskt orienterade anvisningar rörande metoder för slutlig behandling och disponering av slam från avloppsreningsverk.

Lantbruksstyrelsen förutsätter att dessa anvisningar kommer att utarbetas i nära samråd med lantbruksstyrelsen och jordbrukets organisationer med hänsyn till att jordbruket är mycket starkt berört i denna fråga. Lantbruksstyrelsen är också beredd att tillsammans med socialstyrelsen och naturvårdsverket utarbeta sådana anvisningar.

5. Hushållsavfall

Förslaget om separering av tidnings- och pappersavfall tillstyrks av lantbruksstyrelsen. Beträffande förslaget om rätt för kommun att besluta om annan hämtningsplats för avfallet än vederbörande fastighet är det — med hänsyn till perifer- och glesbebyggelse angeläget, att kommunens bestämmanderätt göres *villkorlig* ur rättsvisesynpunkt beträffande enskild person och fastighetsägare. Godkännande av sådant beslut från dessas sida bör därför inskrivas i författning i enlighet med förslaget.

Arbetsgruppen anser att föreskomsten av miljöfarliga rester i hushållsavfallet (vissa kemikalier) icke utgör något problem. Utredning eller bevis för ställningstagandet har icke förebragts. Med hänsyn till att dels sortimentet av olika kemikalier är mycket stort och kunskapen om nedbrytningsförhållandena bristfällig, dels hushållsavfallet i stor utsträckning slutligen hamnar inom jordbrukssektorn kan lantbruksstyrelsen icke dela arbetsgruppens uppfattning i detta avseende. Mycket talar för att det sagda avfallet bör avskiljas på hushållsnivå.

6. Överblivna läkemedel

Överblivna läkemedel är ett sortiment av stor betydelse. Detta gäller icke blott läkemedel för humanbruk utan även överblivna läkemedel inom den veterinärmedicinska sektorn. Kvantiteterna är därvid i det enskilda fallet större. Behovet av särskilda bestämmelser för oskadliggörandet är brådskande. Vid deras utarbetande bör lantbruksstyrelsen vara representerad.

7. Kemiskt avfall

Arbetsgruppens synpunkter och förslag rörande omhändertagandet liksom förslagen om kommunalt renhållningsmonopol, tillståndsplikt för transportföretag och inrättandet av ett behandlingsföretag tillstyrkes i princip. Lantbruksstyrelsen är dock av den uppfattningen att även

andra företag än det av staten influerade bör kunna komma ifråga. Motivet härför är att värdet av inom näringslivet förefintligt kunnande och erfarenhet kan vara så stort i visst eller vissa avseenden att det ur samhällsnyttans synpunkt bör utnyttjas.

8. Övrigt avfall

Beträffande bl. a. *jordbrukets och livsmedelsindustrins* avfall framhåller utredningen att några särskilda åtgärder för omhändertagande och behandling icke krävs från samhällets sida. Lantbruksstyrelsen kan icke utan vidare dela denna uppfattning. Av föreliggande undersökningar och faktamaterial framgår nämligen att en icke oväsentlig del av avfallet från djurhållningen och den animala livsmedelsindustrin måste anses vara "riskmaterial" ur i första hand smittsynpunkt. Lantbruksstyrelsen har därför satt igång viss utredning i ärendet och avser att under det närmaste året upptaga denna fråga till behandling.

9. Sjukhusavfall

Lantbruksstyrelsen vill framhålla angelägenheten av att sjukhusavfallet omhändertas på ett betryggande sätt. Under poängterande av riskerna med det smittförande materialet för husdjuren och den vilda faunan liksom för växtodlingen vill lantbruksstyrelsen anföra att det sagda även gäller för avfallet från djursjukhusen och de veterinärmedicinska och livsmedelshygieniska laboratorierna. Lantbruksstyrelsen tillstyrker förslaget om en särskild utredning i ärendet för att åstadkomma bestämmelser för omhändertagandet. Det är nödvändigt att lantbruksstyrelsen bereds tillfälle att medverka i detta arbete.

10. Författningsförslag

Föreliggande förslag tillstyrkes med följande ändringar.

Lag om ändring i lagen (1973: 729) om hälso- och miljöfarliga varor.
7 a §. Om det är påkallat — — — endast av juridisk person, som därför godkänts av regeringen.

Lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962: 701).

14 §. Läkemedel — — — av socialstyrelsen i samråd med lantbruksstyrelsen.

Emballage — — — skada. Socialstyrelsen kan i samråd med lantbruksstyrelsen meddela — — — handhavande.

Promemorian Ds Jo 1974: 4

2 §. 2 st. Beslut som avses i första stycket — — — utan olägenhet från miljövärdssynpunkt, annan allmän synpunkt eller utan olägenhet för fastighetsägare eller enskild person.

11. Svavelutsläpp i luften från fabrikkorstenar och oljeraffinaderier

På sid. 80 i betänkandet omnämns förekomsten av luftföroreningar i form av svaveldioxid och saltsyra och konstateras att rökgaserna måste renas innan de släpps ut i luften. Lantbruksstyrelsen vill i detta sammanhang anföra följande:

Luftföroreningarna, främst svaveldioxiden, bidrar på lång sikt till skador på växtligheten till lands och på djurlivet i sjöar och vattendrag. Detta kan på sikt komma att allvarligt försämra betingelserna för såväl jordbruk och skogsbruk som fiske. Därför vill lantbruksstyrelsen framhålla betydelsen av att storleken på det totala svavelutsläppet i luften hålls på en så låg nivå som möjligt.

12. Skrotbilar

Beträffande innehållet i betänkandet del II om skrotbilar har styrelsen inga erinringar.

13. Nordiskt samarbete rörande avfallshantering

Lantbruksstyrelsen har även beretts tillfälle att avge yttrande över rapporten Avfallsdisponering i Norden i anslutning till detta remiss-svar. Lantbruksstyrelsen anser att skriften allmänt sett utgör en god översikt över nuläget rörande avfallsdisponeringen i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Möjligheterna till likformning och samordning på avfallshanteringens område belyses också.

De erinringar lantbruksstyrelsen har avser avsnittet jordbruksavfall på sid. 89—90. Även här betraktas jordbrukets biprodukter som avfall, vilket enligt lantbruksstyrelsens mening normalt sett är felaktigt. Vidare står i avsnittet följande: Drifteknomiska förhållanden i det konventionella jordbruket kan öka dagens tendenser till att lägga stallgödsel på upplagsplats och i stället använda konstgödsel”.

I varje fall för Sveriges vidkommande är detta påstående nu förlegat i och med den kraftiga ökningen av konstgödselpriserna under de två senaste åren.

Jönköping den 13 januari 1975

Ingvar Widén
Generaldirektör

Harry Karlsson
Avdelningsdirektör

Statens naturvårdsverk:

Statens naturvårdsverk konstaterar att omhändertagande av restprodukter, särskilt återvinning ur avfall, är en sektor där utveckling förväntas och att en gemensam plan i sig bör innebära ett hushållande med resurser.

I medlemsförslaget talas bl. a. om behovet av att på ett mer systematiskt sätt än hittills infoga hanteringen av avfallet/restprodukterna i olika sammanhang såsom utnyttjande av råvaror och resurser. Medlemsförslaget anför vidare att en bred medverkan från det offentliga sida är nödvändigt. Naturvårdsverket instämmer i detta och menar att det kan urskiljas två sektorer som måste ägnas uppmärksamhet.

Den ena består av vissa övergripande frågor av ekonomisk-politisk natur såsom utnyttjande av olika styrmedel för att förverkliga en återföring av material ur avfall/restprodukter till förnyad användning. Här kan t. ex. avgift på jungfrulig råvara och/eller transportsubsidier för återvunnet material tänkas komma i fråga. Denna sektor innefattar emellertid enligt verket inte bara genomgång av olika styrmedels användbarhet utan även politiska ställningstaganden i vilken grad återvinningen bör främjas och följaktligen i vilken omfattning styrmedlen bör tillämpas. Detta ställer särskilda krav på sammansättningen av en utredning inom denna sektor.

Den andra sektorn består av huvudsakligen tekniska och miljömässiga faktorer i samband med verksamhet och processer. Aktiviteterna inom denna sektor bör kunna hanteras av arbetsgrupper eller projektgrupper av sedvanlig karaktär.

Beträffande exempel på områden eller projekt som kan vara lämpliga må följande sägas.

En arbetsgrupp för avfallsfrågor under Nordiska ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor har i sitt mandat bl. a. haft att undersöka förutsättningarna för och eventuellt utarbeta konkreta förslag till gemensamma nordiska forsknings- och utvecklingsprojekt inom återvinningsområdet. Inom ramen för detta arbete har sammanställts en översikt av pågående aktiviteter Gjennvinning av kommunalt avfall i Norden. Enligt vad naturvårdsverket har bekant kommer arbetsgruppen inom kort att framlägga slutrapport med vissa förslag. Verket menar att denna rapport verksamt bör kunna bidra till att belysa vilka aktuella problemområden som finns.

Kommunernas ansvar för avfallshanteringen ökar. Det finns numera eller är under utveckling utrustning för att behandla blandat avfall t. ex. det som uppkommer i hushållen. Vad som framför allt saknas är en någorlunda stabil marknad för återvunna produkter. Det är här som behovet av en utredning av ekonomisk-politisk karaktär är särskilt påtaglig. Insatser på processidan torde även vara motiverade.

Återvinning ur hushållsavfall o. d. försvåras av att vissa bruksvaror och föremål innehåller ämnen eller föroreningar som är svåra eller omöjliga att avskilja från material som återvinns. Sådana föroreningar kommer därför att utgöra en belastning på miljön i samband med tillverkning av nya produkter till del eller helt baserade på återvunnet material samt vid nyttjandet av sådana produkter. Uppspårande av sådana ämnen samt åtgärder för att med hjälp av produktkontrollagstiftning åstadkomma ändrad sammansättning eller utbyte av sådana varor och föremål är ett annat aktuellt projektområde.

Inom metallindustrisektorn finns flera områden som är lämpade för gemensamma insatser såsom återvinning av metaller ur hydroxidslam samt återvinning av stålugsnstoft och slam. Med stöd av Styrelsen för

teknisk utveckling (STU) har ett omfattande arbete bedrivits inom dessa områden (projekt Hymle). Det bör vara en fördel att ta upp frågor där en viss baskunskap redan finns. Hymles försök är nu så långt komna att en satsning på fullstora anläggningar kan vara aktuella inom de närmaste åren. En gemensam nordisk bas underlättar givetvis en eventuell etablering av återvinningsprocesserna.

För tre processer finns redan ett rent tekniskt beslutsunderlag. Den första är den s. k. alkaliska MAR-processen som är en extraktionsprocess med vilken metaller kan utvinnas ur metallhydroxidslam. För att bygga en anläggning som täcker svenska ytbehandlingsindustrins behov har investeringskostnaden bedömts till mellan 7—10 Mkr.

Den andra är Uddaconreaktorn som kan användas för utvinning av zinkråvara ur zinkrika stålslagsstoft. Investeringen i en anläggning enbart för svenskt behov är av storleksordningen 20—30 Mkr.

Den tredje är en process för återvinning av metaller ur lågzinkhaltiga stål- och masugnsstoft. Fallande kvantiteter av ståndant avfall i Sverige är ca 200 000 ton per år. Investeringen för denna mängd är ca 175 Mkr.

I förslag till program för miljövårdsområdet som utarbetats av ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor anføres under avsnittet Renhållning och avfall att under perioden skall prioriteras samarbete om återvinning ur avfall och frågor om miljöfarligt avfall. Ämbetsmannakommittén har vid behandlingen av förslaget uttalat att inom programmet särskilt återvinningsfrågor bör få större tyngd.

Sammanfattningsvis tillstyrker naturvårdsverket medlemsförslaget.

Solna den 28 oktober 1977

Valfrid Paulsson

Olov von Heidenstam

Kommerskollegium:

Kollegiet har berett Stockholms handelskammare, Västsvenska handelskammaren, Skånes handelskammare samt lantbruksstyrelsen tillfälle att inkomma med synpunkter på medlemsförslaget. Handelskammaren i Stockholm och Västsvenska handelskammaren har inte funnit anledning att kommentera förslaget.

Lantbruksstyrelsen, som i sitt remissvar (*se ovan*) hänvisar till tidigare lämnat yttrande till chefen för jordbruksdepartementet 1975-01-13 över betänkandet avgivet av arbetsgruppen för avfallsfrågor (Avfall, ökad återvinning — bättre omhändertagande Del I och II, Ds Jo 1974: 10 och 11.), anser, att det remitterade förslaget i många

avseenden överensstämmer med styrelsens uppfattning om återanvändning av jordbrukets avfall. Lantbruksstyrelsen framhåller dessutom, att det för undvikande av dubbelarbete bör utredas, om andra internationella organisationer har för avsikt att behandla dessa frågor; lantbruksstyrelsen och några svenska vetenskapliga institutioner deltar nu i FAO-projekt med anknytning till avfallshanteringsproblem.

Skånes handelskammare ställer sig i sitt remissvar (*se nedan*) positivt till en ökad satsning på gemensamma nordiska åtgärder och instämmer också i att en bred medverkan från den offentliga sektorn bör eftersträvas.

Kollegiet vill mot bakgrund härav för sin del inte motsätta sig utarbetandet av den föreslagna gemensamma nordiska planen för återvinnings- och avfallshantering.

Stockholm den 10 november 1977

O. G. Lindqvist

Fritz Andersson

Statens industriverk (SIND):

SIND har inte närmare inom vare sig verkets utredningsverksamhet eller myndighetsutövande verksamhet arbetat med de frågor som föreliggande remiss beskriver. SIND anser emellertid att frågorna om återvinning av avfall och återanvändning av resurser är av hög angelägenhetsgrad. Vad gäller järnskrot och returpapper sker redan nu en betydande återvinning, men denna verksamhet är förenad med många problem. På andra områden, exempelvis inom kemisk industri, är återvinningen liten medan avfallshanteringen i vissa fall skapar stora svårigheter. Förslaget om en plan för en gemensam nordisk insats beträffande dessa frågor synes därför angeläget. En vidare diskussion för Sveriges del bör enligt industriverkets uppfattning föras t. ex. inom ramen för den fysiska riksplaneringen och med berörda industrier.

Stockholm den 15 november 1977

Östen Johansson

Carl-Olof Klingberg

Nämnden för energiproduktionsforskning (NE):

NE delar de värderingar som kommer till uttryck i förslaget. NE anser således att en plan för en gemensam insats för hantering och åter-

vinning av avfall och återbruk av resurser bör utarbetas för Norden.

Huvudskälet till att denna verksamhet bör samordnas nordiskt är råvarans känslighet för höga transportkostnader. Detta leder till att återanvändning av en utnyttjad resurs måste ske där den gynnsammaste kombinationen av avfallsförekomst och transportsystem samt anläggning för återanvändning finns. Vid val av lämpliga lösningar kommer transportkostnaden sannolikt att ha en avgörande betydelse och "eliminierandet" av de hinder de nordiska gränserna utgör, ger möjlighet att uppnå bättre systemlösningar.

Beträffande innehållet i förslaget bedömer NE att de där omtalade avfallsmängderna från jordbruket måste inbegripa även biomassa, i form av halm, för att kunna utgöra en så stor andel av helheten som angivet. Utvärdering av möjligheterna att omhänderta sådan biomassa ingår som en väsentlig del i NE:s program Biosystem. För att stimulera internationellt samarbete inom detta område arbetar NE aktivt inom IEA (International Energy Agency). NE bedömer att detta forum (IEA) är lämpligt även för att stimulera och initiera nordisk samverkan på detta område.

Förutsättningarna för att med utvecklingsinsatser stimulera ökad återvinning och återanvändning av avfall behandlas även i STU:s program "Återvinning av energi ur avfall m. m."

Stockholm den 25 oktober 1977

Nämnden för energiproduktionsforskning

Lars Rey

Verkställande ledamot

Kurt B. Hedén

Programledare Biosystem

Naturvetenskapliga forskningsrådet:

Rådet har i ärendet inhämtat bifogade yttrande från sin ekologikommitté (*se nedan*). Rådet ansluter sig till de av kommittén anförda synpunkterna och anser sålunda att avfallsområdet är föga lämpat för en utveckling som innebär en nordisk samordning men att ett nordiskt samarbete kan vara befogat för vissa speciella typer av avfall.

Stockholm den 31 oktober 1977

Ingvar Lindqvist

Bengt Samuelsson

Ekologikommittén:

Förslagsställarna understryker avfallsproblemens betydelse både ur miljösynpunkt och ur återvinningssynpunkt. Det är ingen tvekan om att dessa förhållanden måste tilldraga sig en allt större uppmärksamhet i alla de nordiska länderna. Förslagsställarna konstaterar att avfallsmängderna är betydande, 4 ton per innevånare, och att dessa mängder snabbt ökas. Vidare konstaterar man att den procentuella fördelningen på olika områden är följande: 63 % jordbruk, 13 % slam från reningsverk, 18 % industri och 6 % hushållsavfall. Möjligheter att återvinna råvaror och utnyttja energiinnehållet är stora och i framtiden kommer de att vara nödvändiga.

En av de stora svårigheterna med avfallshantering är att det rör sig om mycket stora mängder och att avfallet är utspritt över mycket stora områden. En central och även regional avfallshantering ställer sig därför mycket dyrbar. I framtiden när man övergår till att beräkna energikostnaderna för olika samhällsaktiviteter kommer man att inse att decentraliseringar är nödvändiga. Avfallshanteringen är just ett sådant område där decentraliseringar bör undvikas. Till detta kommer att vi har mycket stora lokala och regionala olikheter i fråga om avfallssituationen. Förslagsställarna påpekar själva dessa förhållanden: "Forøvrig har man, dels gjennom offentlige og dels gjennom privatorganiserte ordninger, utviklet forskjellige opplegg for å ta hånd om og utnytte avfall fra næringsvirksomhet, husholdninger etc. i de enkelte land".

Av ovanstående skäl anser ekologikommittén avfallsområdet vara föga lämpat för en utveckling som innebär en nordisk samordning. Det hindrar inte att ett nordiskt samarbete kan vara nyttigt och nödvändigt i vissa fall, såsom vid upprättandet av den nordiska avfallsbörsen för vissa speciella typer av avfall. I dessa fall rör det sig om relativt små mängder, vars hantering kan vara miljöfarlig eller med speciellt dyrbara hanteringskostnader om en centralisering ej sker. Av stor vikt är givetvis att det finns ett informationsflöde rörande dessa problem mellan de nordiska länderna, men för detta behövs knappast en "nordisk gemensam insats".

Stockholm den 23 september 1977

För ekologikommittén

Bengt Lundholm

Skånes handelskammare:

Handelskammaren kan i princip instämma i de olika bedömningar som ligger till grund för föreliggande förslag. Handelskammaren kan

också i allt väsentligt instämma i den rekommendation som förslaget utmynnar i — nämligen en ökad satsning på gemensamma åtgärder.

Med dessa allmänna synpunkter övergår handelskammaren till att kortfattat kommentera vissa punkter i medlemsförslaget. Inledningsvis framförs synpunkter som tyder på att förslagsställarna tror på en ökning av avfallsmängden. Enligt vad handelskammaren erfarit har man där troligen överskattat framtidens återvinningsbara avfall. Det är känt att sopmängden i samhället planar ut vad avser kvantiteten samt att avfallet i verkstäder och liknande sjunker genom rationaliseringar och effektivare behandling av material. I dag upplever också branschen en kris med stora omsättningsproblem för de insamlade varorna. Även järnskrot, som alltid efterfrågats, har man i dag svårt att placera. Även returpappershandeln upplever stora svårigheter med en insamling som är många gånger större än förbrukningen.

Det påpekas vidare i förslaget att man för att stimulera återvinningen bör ha en bred medverkan från den offentliga sektorn och ett ansvar för att ta vara på de resurser det här gäller. Handelskammaren instämmer häri men tvingas konstatera att det inte minst ur administrativ synpunkt är förenat med vissa svårigheter av samordningskaraktär då avfallsfrågorna i Sverige inom regeringskansliet handläggs såväl på jordbruks-, industri- och handelsdepartementen som i någon mån på bostadsdepartementet.

Sammantaget anser emellertid handelskammaren att skäl finns för ökade gemensamma satsningar på återvinning av avfall. Härför talar inte bara de samhällsekonomiska fördelar som är att vinna i en samordning av samhällets resurser såvitt avser avfallshanteringen utan även de problem som branschen för närvarande upplever när det gäller avsättningen av återvunna produkter.

Malmö den 24 oktober 1977

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Lars C. G. Samzelius

Bo Ahnebrink

Jernkontoret:

Förslaget omfattar, såvitt vi förstår, alla typer av avfall. Vårt svar är begränsat till vårt kompetensområde, järn- och stålhanteringen, och dess avfallsproblem.

Järnverkens egna avfalls- eller restprodukter består av

- internt fallande järn- och stålskrot
- slagg

— restprodukter från vatten- och gasreningsanläggningar, dvs. slam och stoft.

Dessutom tillkommer köpskrotet, som ju inte faller vid järnverken.

Allmänt kan sägas att restprodukterna blir ett avfallsproblem först när dessa ej kan återanvändas på ett för industrin lönsamt sätt. Inom stålindustrin har sedan länge återanvändning förekommit i stor omfattning. Utnyttjande av internt och uppsamlat skrot har sålunda spelat en framträdande roll inom branschen. Även vissa andra restprodukter, t. ex. slag har av gammal hävd återvunnits med gott resultat. Ett stigande intresse och ökade forsknings- och utvecklingsinsatser för att återvinna andra restprodukter har under senare år framkommit genom av miljöskäl höjda kostnader för deponering och genom tekniska framsteg.

Många restprodukter är av sådan art att de ej kan tas om hand inom den etablerade industrin, utan speciella uppberedningsindustrier måste byggas. I detta fall måste uppberedningskostnaden ställas mot miljörisker vid deponering och om den framställda produkten är av betydelse för landets försörjning.

Jernkontoret har ägnat restproduktfrågorna stor uppmärksamhet under 1970-talet. Följande projekt bearbetas för närvarande.

- återanvändning av masugnsslagg
- återanvändning av stålugnsslagg (på planeringsstadiet)
- återanvändning av rökgasstoft innehållande zink och bly
- återanvändning av nickel-kromhaltiga stoft
- hantering av oljehaltigt slam, ytbehandlingsbad samt återanvändning av betbads- och hydroxidslam
- hantering av oljehaltigt slipavfall
- skrotgrupper och prisrelationer
- uppberedning av skrot
- tillvaratagande av sopskrot

Många av dessa projekt har en sådan begränsad omfattning att de bör ses som förstudier till ev. framtida större projekt. Finansieringen sker från Jernkontorets forskningsmedel, varav ca 25 % består av avgifter från danska, finska och norska järnverk, och STU. Samtliga projekt är dock av sådan art att en offentlig nordisk finansiering är tänkbar och även önskvärd.

Eftersom det inte alltid är säkert att en restprodukt bör återanvändas där den alstras, är det synnerligen väsentligt att problemen bearbetas i en krets bestående av sakkunniga från olika branscher, så att en optimal lösning kan erhållas.

Restprodukthantering och -uppberedning är ett förhållandevis nytt område och dagens teknik kan troligen förbättras avsevärt. Då problemen är desamma inom samma industrigren i olika länder, vill Jernkontoret stödja förslaget om gemensamma nordiska insatser från offentlig sida. Dessa kan vara av olika art, nämligen

- analys av och diskussion om system med ekonomiska styrmedel, förordningar, förbud. Om restprodukterna ur miljösynpunkt måste återanvändas, måste stat och kommun skapa ett system, som innebär att industrin erbjuds avfallsprodukter till priser som innebär att de efterfrågas i den mängd som behövs för en effektiv återvinning. Diskussion om ett sådant system borde vara en lämplig uppgift på nordisk basis.
- teknisk utveckling för hantering och återanvändning av restprodukter. Ofta måste ny teknik utvecklas, vilket betyder stora ekonomiska satsningar.

De frågor som behandlas i förslaget ser Jernkontoret vara av intresse huvudsakligen på grund av miljöskäl. Den återanvändning som motiveras av begränsade resurser av olika råmaterial torde redan få ett fullt beaktande i järnbrukens löpande produktionsekonomiska överväganden.

Stockholm den 14 november 1977

Jernkontoret
Erik Höök

Sveriges grossistförbund hänvisar i skrivelse den 7 november 1977 till Nordiska industriförbundens miljövårdskommittés yttrande av den 2 november 1977 (se ovan).

Kooperativa förbundet:

Konsumentkooperationen är en rörelse där utveckling mot ökat internationellt samarbete eftersträvas. I Norden finns redan ett fruktbart samarbete genom Nordisk andelsförbund, där kooperationen bl. a. gemensamt äger och driver industrier. Samarbete över gränserna är således en given förutsättning för nordisk kooperation.

Konsumentkooperationen har under en lång följd av år ägnat stort intresse åt miljövårdsfrågorna. Detta återspeglas i Sverige bl. a. i det konsumentkooperativa handlingsprogrammet där miljövården utgör ett huvudområde. Däri anges att den konsumentkooperativa rörelsen skall ”verka för återvinning och behandling av avfallsprodukter, så att skadliga verkningar undviks”.

Med utgångspunkt från en totalsyn på miljövårdsfrågorna har konsumentkooperationen i Sverige inom flera områden försökt finna praktiskt användbara metoder för återvinning och återanvändning av avfall. Som exempel på detta kan nämnas:

- Fiskeby AB utnyttjar returpapper, från bl. a. de konsumentkooperativa föreningarna, som råvara i sin papperstillverkning

- Celloplast AB använder plastavfall i sin plasttillverkning
- vid Gislaved AB pågår försöksverksamhet med pyrolys, där hushållsavfall och gummiskrot avses omvandlas till brännbar gas, vars energinnehåll kan utnyttjas
- KF:s rikslager i Bro återvinner värmeenergi ur förbrukade trälådor
- Folksams verkstad i Växjö använder begagnade bildelar vid reparationer. Växjöverkstaden har en egen bildemontering som förser såväl den egna verkstaden som utomstående kunder med begagnade delar.

Vi vill uttrycka vår positiva inställning till att miljövårdsfrågorna blir allsidigt belysta samt att åtgärder för miljövården i möjligaste mån bör vara generella genom exempelvis samordning av regler och bestämmelser för avfallshantering. Slutligen vill vi med hänvisning till det ovan anförda tillstyrka Nordiska rådets medlemsförslag A 509/e att rekommendera Nordiska ministerrådet att utarbeta en plan för en gemensam nordisk insats för hantering och återvinning av avfall och återbruk av resurser.

Vi förutsätter att NAF och dess medlemsorganisationer bereds tillfälle att framföra sina synpunkter när planen från Nordiska ministerrådet föreligger som förslag.

Stockholm den 12 oktober 1977

Kooperativa förbundet

Karl Eric Persson

Medlemsförslag

om gemensamma nordiska åtgärder mot arbetslöshet och inflation

(Väckt av Erlendur Patursson)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Andelsförbund:

— — — sender vi hermed fotokopier af udtalelser fra vore medlemmer Norges Kooperative Landsforening, Oslo, Keskusosuusliike OTK og Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta, Helsingfors (*se nedan*).

København, den 2. november 1977

Nordisk Andelsförbund

R. Volkers

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

I enlighet med tidigare överenskommelse per telefon med sekreteraren i Nordiska rådets ekonomiska utskott översändes härmed som svar en sammanfattning av rapporten "NFS och den internationella ekonomiska politiken" (*se Bihang 1*).

Inom någon månad skall rapporten i sin helhet översändas, efter viss redigering.

Vidare bifogas NFS:s aktionsprogram för att påverka den internationella ekonomiska politiken som antagits vid NFS:s extra styrelsemöte den 15 september (*se Bihang 2*).

Nämnda två dokument torde utgöra en allsidig redovisning av hur NFS ser på behovet av en gemensam nordisk insats mot arbetslöshet och inflation.

Stockholm den 16 november 1977

Nordens fackliga samorganisation

Sten Lindahl

*BIHANG I***NFS:s aktionsprogram för att påverka den internationella ekonomiska politiken**

Prognoserna för ekonomi- och sysselsättningsutvecklingen inom OECD-området visar för år 1978 på stor risk för ytterligare kraftigt försämrad sysselsättning och ökad arbetslöshet. Det finns därför anledning

för de fackliga organisationerna att noga granska vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra det ekonomiska läget.

De fackliga organisationerna i Norden och Väst-Europa i övrigt har under de senaste två åren tagit en rad initiativ för att påverka den ekonomiska politiken. De nordiska fackliga organisationernas initiativ har bl. a. resulterat i ett EFS-program för ekonomi och sysselsättning, EFTA-konferensen om ekonomi och sysselsättning, som ägde rum i februari 1977 och konferensen om ekonomi och sysselsättning i Oslo i april 1977. Den gemensamma fackliga politiken har vidare förts fram vid EGs 3-partskonferenser och inom OECD. De fackliga organisationerna har stått eniga i en gemensam allmän uppfattning om hur den ekonomiska politiken kan och bör utformas för att häva den ekonomiska krisen och återupprätta full sysselsättning.

Trots att vissa goda resultat uppnåtts är situationen fortfarande allvarlig. Flera av de nordiska länderna har hittills lyckats upprätthålla en internationellt sett acceptabel sysselsättning, men risk finns för att den internationella ekonomiska krisen nu kommer att slå igenom även i dessa länder. Mot denna bakgrund har NFS' styrelse beslutat genomföra följande ramprogram för att påverka den internationella ekonomiska politiken.

NFS vänder sig till nordiska organ och organisationer

1. NFS skall direkt med de nordiska ekonomi- och arbetsmarknadsministrarna ta upp konkreta diskussioner om den ekonomiska krisen och framföra fackliga krav på samordnade nordiska aktioner för att påverka den internationella ekonomiska politiken.
2. NFS' medlemsorganisationer skall i kontakter med regeringar, arbetsgivarorganisationer och industriförbund verka för internationella aktioner som syftar till en ny ekonomisk politik i Väst-Europa inriktad på full sysselsättning och ekonomisk tillväxt.
3. NFS skall presentera dokumentet "NFS och den internationella ekonomiska politiken" samt sitt aktionsprogram för de nordiska socialdemokratiska partierna och föreslå att dessa gemensamt och i samarbete med NFS arbetar vidare med en plan för att påverka den internationella ekonomiska utvecklingen.

NFS vänder sig till EFS och föreslår att:

4. EFS tillsätter en arbetsgrupp med uppdrag att utforma konkreta förslag till åtgärder som syftar till att återställa full sysselsättning och ekonomisk tillväxt. En av utgångspunkterna skall vara dokumentet "NFS och den internationella ekonomiska politiken".

5. EFS' medlemsorganisationer framför dessa krav till sina respektive regeringar.
6. EFS framför motsvarande krav till EGs ministerråd och kommission samt till EFTAs ministerråd och sekretariat.
7. EFS fastställer en dag för facklig protest mot den ekonomiska politiken och arbetslösheten i Väst-Europa. Under denna dag offentliggörs EFS' och medlemsorganisationernas krav till regeringarna och internationella organ.
8. EFS i samband med aktionen telegrafiskt hänvänder sig till progressiva partier i Väst-Europa med begäran om stöd för EFS' offensiv för en ny ekonomisk politik.
9. EFS föreslår EG och EFTA att arrangera en gemensam västeuropeisk trepartskonferens om det ekonomiska läget. För att nå bredast möjliga verkningar är det önskvärt att också inbegripa industriländer utanför Väst-Europa som har betydelse för den ekonomiska utvecklingen.

Övriga aktioner av NFS

10. NFS tar kontakt med TUAC och föreslår att TUAC uppmanar sina medlemsorganisationer utanför Väst-Europa att genomföra aktioner av samma slag som ovan.
11. NFS tar kontakt med fackliga centralorganisationer i de stora industriländerna för att presentera sin syn på den ekonomiska krisen och behovet av en ny ekonomisk politik.
12. NFS' representanter skall i internationella organ och organisationer på olika sätt söka främja ovan skisserade aktionsplan och utvecklingen av en ny ekonomisk politik grundad på dokumentet "NFS och den internationella ekonomiska politiken".
13. NFS tar initiativ till bildandet av en samarbetskommitté för ekonomisk-politiska frågor mellan FFI, EFS och TUAC.
14. NFS arbetar för att säkra resurser till i första hand FFI och TUAC för intensifierad bevakning av de ekonomisk-politiska frågorna och för vidgad popularisering och översättningstjänst.
15. Kommunikationen från de nationella till de internationella organisationerna måste effektiviseras. Även detta kräver ökade administrativa insatser.
16. NFS' presidium och utskott för ekonomi och sysselsättning ges ansvaret för aktionsplanens vidare utveckling och konkretisering samt för aktionsplanens genomförande.

BIHANG 2

NFS og den internationale økonomiske politik

1) Rapporten om "NFS og den internationale økonomiske politik" tager sit udgangspunkt i en analyse af den økonomiske politik, de store industrilandes regeringer i den seneste tid er slået ind på, og som afspejles i erklæringerne fra topmødet i London i maj i år og fra OECD's ministerråd. Som støtte — og som teoretisk grundlag — for denne poli-

tik foreligger en rapport fra en gruppe økonomiske eksperter fra OECD-landene med tidligere præsident Nixons økonomiske rådgiver, Paul McCracken, som formand. Denne rapport gennemgås og kritiseres indgående.

2) *Fuld beskæftigelse-politikens begravelse*

Det egentlige vendepunkt i de store industrilandes økonomiske politik indtraf vel i 1976, hvor man klart prioriterede bekæmpelse af inflationen frem for genskabelse af fuld beskæftigelse.

Man forsøger nu også med forenklede slagord at skabe en ideologi til støtte for den nye politik. Tidligere hævdede man gerne — og med en vis ret — at inflationen ikke kunne løse beskæftigelsesproblemet; men nu går man flere skridt for langt ved at hævde, at inflationen er en af de vigtigste årsager til arbejdsløsheden. Man ønsker at sige: "Når vi bekæmper inflationen, så bekæmper vi også arbejdsløsheden." Det er at forenkle tingene. For arbejdsløsheden skyldes ikke inflationen som sådan, men derimod, at regeringerne i de store lande ensidigt søger at bekæmpe inflationen med ineffektive, traditionelle midler til at regulere den samlede efterspørgsel, nemlig: penge- og finanspolitik.

For at dæmpe inflationstendenserne fører landene en stram økonomisk politik med en "forsigtig" økonomisk vækst, som er utilstrækkelig til at opnå fuld beskæftigelse.

McCracken-gruppens centrale anbefaling er, at regeringerne skal vægre sig ved at tilpasse sin efterspørgselspolitik til inflationstendenserne, d. v. s. undlade at øge pengemængden og de offentlige udgifter i takt med prisstigningen. Derigennem skal regeringerne lære dem, der tager beslutningerne i virksomheder og fagforeninger, at de vil miste markeder og være årsag til arbejdsløshed ved at forhøje deres priser og kræve for store lønstigninger. De skal lære af deres fejltagelser. Den væsentligste indvending mod denne politik er, at det ikke er de samme brancher og virksomheder og fagforeninger og arbejdere, der gør fejltagelserne, som skal bære konsekvenserne. Prisforhøjelser påbegyndes af virksomheder, som har ekspanderende produktion og en stærk stilling på markedet. Deres fagforeninger følger naturligvis efter. For disse virksomheder og deres arbejdere bliver pris- og lønforhøjelsen aldrig en "fejltagelse", eftersom den endelige virkning af en formindsket efterspørgsel vil falde på andre; nemlig svage brancher og virksomheder og deres fagforeninger og arbejdere, hvis stilling på markedet er vigende. Det er derfor en politik, der baserer sig på en generel begrænsning af efterspørgslen, viser sig så ineffektiv som middel mod inflationen. Anvendelse af generelle efterspørgselsbegrænsende midler fører således ikke til målet. Man bør sætte ind på udvalgte områder med anvendelse af selektive foranstaltninger for samtidig at stimulere beskæftigelsen og undgå inflation.

3) *De multinationale foretagenders rolle*

De multinationale foretagenders (MNF's) magt er vokset så fantastisk de seneste år, at ikke engang de store landes regeringer længere har styr på dem, så meget mindre som mange regeringers politiske stilling samtidig er blevet svagere.

MNF investerer, planlægger deres produktion (ofte mange år frem i tiden) og fastsætter deres priser, som det bedst passer dem, og ingen kan effektivt hindre dem deri. Prisdannelsen i den internationale handel

ligger for en stor del i deres hænder, og det bidrager til en selvstændig inflationsudvikling. I fagbevægelsen er vi af den opfattelse, at man internationalt bør sætte ind over for disse virksomheders prisfastsættelse.

4) *Spekulation i valuta og råvarer*

Siden 4-doblingen af oliepriserne er verdens samlede internationale likviditet vokset enormt.

Verdens pengereserver er siden 4-doblingen af oliepriserne steget med gennemsnitlig 13 % årligt.

Selvom OPEC-staterne siden 1974 har investeret en stigende del af deres overskydende olieindtægter mere langsigtet i industrilandene i form af aktieopkøb, direkte investeringer eller langfristede lån, har denne placering ikke bidraget til at udligne skævhederne i fordelingen af valutabyrderne. Årsagen er, at modtagerlandene for de langfristede investeringer typisk er blevet de største og valutarisk stærkeste lande. Disse lande er ikke uden videre parate til blot at fungere som mellemstation for tilbageførsel til underskudslandene. Samtidig er det stadig således, at hovedparten af OPEC-landenes genplaceringer sker på de kortfristede kapitalmarkeder, herunder ikke mindst eurodollarmarkedet. Det har skabt helt selvstændige spekulationsproblemer omkring landenes valutapolitik, ligesom det har været selvstændig kilde til inflation i samfundene.

Det har samtidig givet sig udslag i spekulation i råvarer, hvorved inflationstendenserne er blevet yderligere styrket.

Det er vor opfattelse, at der internationalt må etableres et effektivt regeringssamarbejde med det formål at hindre spekulationer på kapital- og råvaremarkederne.

5) *De internationale storbankers magtstilling*

Den store likviditetsforøgelse på det private kapitalmarked har også medført, at underskudslandene i alt for høj grad er blevet henvist til at søge hovedparten af deres valutaunderskud finansieret gennem lån hos de private vestlige bankkonsortier. Det har dels givet anledning til enorme stigninger i det private banksystems indtjening og dels givet dette system en helt uacceptabel magtposition i forhold til især de mindre landes regeringer.

Stats- og regeringscheferne anbefalede endog på topmødet i London, at de private banker ved lån til underskudslandene stillede samme krav om en "nødvendig stabiliseringspolitik" som den Internationale Valutafond gjorde. Efter fagbevægelsens opfattelse er en sådan fremgangsmåde helt uacceptabel.

6) *Afvejningen løn — priser*

Som følge af den ændrede strategi er indkomst- og prispolitikken blevet centralt placeret i den økonomiske politik. Dette har således kendetegnet situationen i samtlige nordiske lande.

Den problemstilling, det rejser for fagbevægelsen, er fra visse sider fremstillet som et valg mellem realløn og beskæftigelse. Fagbevægelsen må skarpt afvise denne formulering af problemstillingen. Arbejdsløshedspolitik vil ikke automatisk føre til reallønssenkning og bør ikke anvendes som sådan, ligesom omvendt reallønssenkning ikke er nogen garanti for tilbagevenden til fuld beskæftigelse.

Inflation har vist sig bl. a. via spekulation — f. eks. i jord og fast

cjendom — især at komme visse grupper af ejere og selvstændige til gavn. En mindskning af inflationen er derfor klart i fagbevægelsens interesse.

Inflationsbekæmpelse gennem indkomstpolitik og med fagbevægelsens medvirken må imidlertid forudsætte, at indkomstfordelingspolitik bliver en integreret del af den tilstræbte politik. De fra svensk og dansk fagbevægelse fremlagte forslag til økonomisk demokrati og lønmodtagerfonde tilsigter bl. a. en mere ligelig indkomst- og formuefordeling, og i Danmark er forslaget om økonomisk demokrati fra LO gjort til en betingelse for medvirken i en indkomstpolitisk løsning af de økonomiske problemer. Den forståelse, der findes i fagbevægelsen for den alvorlige økonomiske situation og de grænser, det giver for lønpolitikken, må forudsætte, at prispolitikken sikres mod alene at være undergivet privatkapitalistiske markedsovervejelser.

D a n m a r k

Økonomiministeriet:

Den betydelige udveksling af varer og tjenester, der finder sted mellem de nordiske lande, samt den mobilitet af arbejdskraften, som det fælles nordiske arbejdsmarked har åbnet mulighed for, giver en ikke ubetydelig påvirkning mellem de nordiske lande, hvad angår inflation og arbejdsløshed.

Som følge heraf må et nordisk samarbejde inden for tilrettelæggelsen af pris- og arbejdsmarkedspolitikken såvel som den økonomiske politik generelt tillægges stor betydning.

Der er lang tids tradition for gensidig orientering og samarbejde på disse felter mellem de nordiske regeringer og administrationer. Nævnes kan således årlige møder mellem de nordiske arbejdsministre samt møder på embedsmandsplan i Nordisk Arbejdsmarkedsudvalg, nordisk samarbejde mellem pris- og kartelmyndighederne, halvårslige møder mellem de nordiske finansministre og halvårslige konjunkturanalysेमøder på embedsmandsplan. På disse møder drøftes den løbende udvikling og nye initiativer diskuteres. På baggrund heraf må de institutionelle rammer for information og meningsudveksling om de foranstaltninger, der træffes i de nordiske lande mod arbejdsløshed og inflation, siges at være til stede.

Det kan i denne forbindelse nævnes, at Nordisk Ministerråd (arbejdsministrene) i sit den 26. november 1975 vedtagne ”program for nordisk samarbejde på arbejdsmarkedsområdet” i indledningen har fremhævet problemet med hensyn til samtidig at opnå fuld beskæftigelse og en balanceret økonomisk vækst. På det økonomiske område har drøftelserne været indgående i de seneste år, og det skal ikke mindst nævnes, at man fra dansk side har tillagt samarbejdet omkring inflationsbekæmpelsen stor betydning, herunder Danmarks, Norges og Sve-

riges deltagelse i det europæiske valutasamarbejde (slangesamarbejdet) siden 1973. Fra dansk side beklager man på denne baggrund, at Sverige i forbindelse med valutakursjusteringen i slutningen af august 1977 besluttede midlertidigt at suspendere sin deltagelse i slangesamarbejdet.

Under hensyntagen til det allerede eksisterende nordiske samarbejde vedrørende foranstaltninger mod arbejdsløshed og inflation finder man fra dansk side vedtagelsen af det omhandlede medlemsforslag for upåkrævet.

København, den 28. oktober 1977

Per Hækkerup

Industrirådet:

Idet Industrirådet kan erklære sig principielt enig i det ønskværdige i at bekæmpe arbejdsløshed og inflation, skal Rådet herved meddele, at man ingen kommentarer har til det fremsatte forslag.

København, den 17. august 1977

Steffen E. Andersen

Den danske Bankforening:

I anledning heraf skal Bankforeningen meddele, at man under hensyntagen til forslagets generelle natur ikke i den konkrete sag finder anledning til at fremsætte en sådan udtalelse.

København, den 9. august 1977

A. Skjoldager

Provinshandelskammeret:

— — — skal efter at have gennemgået dette meddele, at Provinshandelskammeret ikke mener, at det vil være muligt henset til den meget forskellige økonomiske situation i de nordiske lande at gennemføre positive fælles forholdsregler til bekæmpelse af arbejdsløshed og inflation.

København, den 25. august 1977

P. p. v.

Mogens Aasted

B. Kremer

Dansk Arbejdsgiverforening:

Dansk Arbejdsgiverforening er principielt enig i, at den økonomiske krise, mange lande, herunder de nordiske, befinder sig i, bør søges bekæmpet gennem et udbredt internationalt samarbejde. Et særlig tæt samarbejde mellem de nordiske lande indbyrdes forekommer specielt nærliggende i kraft af landenes ensartethed og traditioner for samarbejde.

Imidlertid er den nuværende krise af et sådant omfang, at end ikke et tættere, nordisk samarbejde vil have chance for at fjerne årsagerne til problemerne. Selv ikke et bredere, europæisk samarbejde har indtil nu kunnet give mulighed for at løse op for krisen. Det særlige nordiske problem er efter vor opfattelse hovedsageligt, at løn og andre omkostninger i denne del af verden har nået et niveau, der stærkt har forringet erhvervenes internationale konkurrenceevne.

Sidstnævnte problem er imidlertid et anliggende, som parterne på arbejdsmarkedet i et vist samarbejde med regeringen i det enkelte land også i de kommende år må søge at løse. En fortsættelse af den erfaringsudveksling, der allerede på mange niveauer finder sted på nordisk plan, vil i den forbindelse være nyttig. I den forbindelse kan ekspertudredninger på delområder, som foreslået i tillægforslaget, muligvis vise sig nyttige, såfremt der i øvrigt er ressourcer hertil.

En samordning af planer om påtænkte bestræbelser i Nordisk Ministerråds regie finder vi derimod hverken ønskværdig eller praktisk gennemførlig i en overskuelig fremtid.

København, den 1. november 1977

Dansk Arbejdsgiverforening

Jørgen Stenbjerre

Poul Erik Pedersen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — skal Arbejderbevægelsens Erhvervsråd bemærke, at man er enig i forslagstillers intentioner, men ikke finder anledning til at knytte kommentar til forslaget.

København, den 28. juli 1977

P. r. v.

Mogens Lykketoft
Afdelingsleder

Finland**Finansministeriet¹:**

— — — Sysselsättning och stabilt penningvärde är centrala målsättningar i den ekonomiska politiken. Enligt finansministeriet är det dock redan på grund av olika förhållanden inte möjligt att koordinera åtgärder på Nordiska ministerrådets nivå i syfte att nå dessa mål. Ministeriet anser därför att medlemsförslaget inte ger anledning till särskilda åtgärder.

Helsingfors den 18 oktober 1977

Paul Paavela
Finansminister

Teemu Hiltunen
Statssekreterare

Arbetskraftsministeriet:

Arbetskraftsministeriet konstaterar, att det i förslaget nämnda ärendet hör till ministerrådets kompetens. Då bekämpandet av arbetslöshet och inflation i samtliga nordiska länder handhas av flera olika förvaltningsenheter, kräver en koordinering på nordiskt plan i praktiken samarbete mellan flera ämbetsmannakommittéer (NAUT, NÄRP, ekonomi, industri, valuta, handel).

Ett sådant samarbete är både nödvändigt och lönsamt; en rekommendation om detta ingår också i ministerrådets arbetsmarknadsprogram av år 1975. De frågor som nämns i medlemsmotionen har diskuterats inom de enskilda länderna — dock inte enligt förvaltningsgren — liksom också vid flera olika tillfällen inom Nordiska arbetsmarknadsutskottet (NAUT), bl. a. vid den temaexamination av regeringarnas ekonomiska och arbetskraftspolitiska åtgärder som NAUT genomförde hösten 1976. Ifrågasvarande ärenden kommer också att diskuteras vid den nordiska konferens på hög nivå som arrangeras år 1978 och vars tema enligt planerna blir ”full sysselsättning i ett förändrat ekonomiskt klimat”.

Det är naturligt, att de frågor som ansluter sig till arbetslöshetens och inflationens bekämpande ges en central ställning då 1975 års arbetsmarknadsprogram revideras från och med hösten 1977.

Arbetskraftsministeriet ställer sig i princip positivt till Nordiska rådets medlemsförslag, emedan sysselsättnings- och inflationsutvecklingen också påverkar verksamheten inom den nordiska arbetsmarknaden, där Finland har särskilda intressen att bevaka. Ärendet ansluter sig också smidigt till de motioner som Finland under den senaste tiden

¹ Yttrandet översatt från finska.

framlagt rörande avhjälpande av störningarna på den nordiska arbetsmarknaden.

Arbetskraftsministeriet anser det dock vara ändamålsenligt att inte påbörja ett särskilt forskningsprogram på basen av motionen, utan att ärendet i stället bör sammankopplas intimt med förverkligandet av det nordiska arbetsmarknadsprogrammet, för vilket hela ministerrådet bär ansvaret.

Helsingfors den 2 november 1977

Arvo Aalto
Minister

Ilse Koli
Byråchef

Ålands landskapsstyrelse:

— — — meddela att landskapsstyrelsen för sin del ingenting har att invända emot rekommendationen att ministerrådet om möjligt samordnar de nordiska myndigheternas åtgärder emot arbetslöshet och inflation med målsättningen att uppnå full sysselsättning och stabilt penningvärde.

Mariehamn den 7 november 1977

Karl Sundblom
Viceantråd

Tor Mattsson
Avdelningschef

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund:

Åtgärder, även inom ramen för det nordiska samarbetet, genom vilka man kunde uppnå en högre sysselsättning och stabilare prisutveckling, är värda understöd. Trots att det råder olikheter även de nordiska länderna emellan vad sysselsättningsläget och inflationstakten beträffar kan det anses önskvärt med en dylik samnordisk strävan mot bättre balans.

Själva problemet och åtgärderna för att lösa det har utretts och utreds som bäst på ett omfattande sätt även inom ramen för de internationella organisationerna. Frågan har visat sig vara rätt svår; man blir oftast tvungen att söka lösningsmodellerna i praktiken på nationell basis utgående från varje lands ekonomiska möjligheter och svårighetsgraden i de ekonomiska problemen.

Ifall man med hjälp av ett samnordiskt samarbete kan uppnå resultat är den forskningsinsats som görs nyttig. Vi anser att möjligheterna även

på nordisk basis kan utredas, trots att uppnåendet av de praktiska resultaten kan vara svårt.

Helsingfors den 31 oktober 1977

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Matti Korhonen

Affärsarbetsgivarnas centralförbund

Pekka Merenheimo

Industrins centralförbund:

I de olika nordiska länderna avviker arbetslöshetens omfattning och inflationshastigheten från varandra. Som en gemensam orsak till dessa problem kan anses den svaga internationella efterfrågan och den i anslutning därtill i de stora industriländerna förda ekonomiska politiken. Å ena sidan strävar man till att bekämpa arbetslöshet och inflation i de olika nordiska länderna genom varje lands egen specifika ekonomiska politik. Å andra sidan kan man även sträva till att inverka på den av de stora industriländerna förda ekonomiska politiken inom ramen för ett internationellt samarbete, som sträcker sig utöver det samnordiska, t. ex. inom OECD.

Beroende på olika utgångspunkter och möjligheter blir den i varje nordiskt land förda ekonomiska politiken, för bekämpande av arbetslöshet och inflation vad urvalet av tillvägagångssätt och åtgärdernas styrka beträffar olika. Dessa skillnader inverkar även på möjligheterna att samordna gemensamma nordiska åtgärder eller den ekonomiska politik som förts. Om man önskar förbättra dessa möjligheter borde förberedande arbete i stor omfattning först utföras. Detta arbete skulle bl. a. bestå av

- utbyte av information om den inträffade ekonomiska utvecklingen och om prognoser över den framtida utvecklingen
- utbyte av information om den ekonomiska politik som tillämpats
- utbyte av forskningsresultat i fråga om de orsaker som inverkat på den ekonomiska utvecklingen
- utvecklandet av metoder för prognostisering av den framtida utvecklingen
- en analys på bred bas om de nordiska folkhushållningarnas inbördes beroendeskop
- utbyte av information om planerade ekonomiskpolitiska åtgärder
- dessutom kunde man främja koncentreringen av nordiskt samarbete inom internationella organisationer.

Industrins centralförbund anser det fullt möjligt att ett samarbete av ovannämnt slag på sätt och vis leder till en viss samordning inom den ekonomiska politiken. Å andra sidan utgår vi likväl ifrån att koordina-

tion och samnordiska åtgärder för bekämpande av arbetslöshet och inflation motiverat kan tas i övervägande först sedan erfarenhet och sakkuppgifter i tillräcklig mängd insamlats inom ramen för det slag av samarbete som ovan nämnts och som delvis redan förverkligas.

Helsingfors den 1 november 1977

Industrins centralförbund

Juhani Ristimäki

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut:

— — — framföra, att det nuvarande samarbetet på den ekonomiska politikens område är till fyllest för att koordinera de nordiska ländernas ekonomiska politik då så krävs. Enligt institutets åsikt kan den nuvarande ekonomiska krisen inte lösas genom ökat samarbete eller koordinering i de nordiska länderna, eftersom krisens orsaker står att finna i förhållanden som ligger utanför det nordiska samarbetets ramar.

Helsingfors den 1 november 1977

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut

Pekka Korpinen

Förman

Keskusosuusliike OTK:

— — — Enligt vår mening är beskrivningen av problemet i texterna emellertid rätt så kortfattad, inte heller berörs där några konkreta medel med vilka man kunde nå målet. I princip anser vi naturligtvis, att strävandena till ett nordiskt samarbete på detta område är helt riktiga och värda all uppmärksamhet.

Helsingfors den 9 september 1977

Keskusosuusliike OTK

Suomen osuuskauppojen keskuskuunta:

— — — förenar sig med de åsikter som framfördes i Nordiska rådets medlemsförslag, vilka gäller de nordiska ländernas gemensamma åtgärder mot arbetslöshet och inflation. Vi hoppas emellertid i den fortsatta behandlingen på precisering av volymerna för de framställda målen samt på förslag till hur målen skall nås.

Vi är ense om, att ett sätt att komma ur den ekonomiska krisen är att dämpa inflationen. Detta skulle inverka positivt på sparvilligheten, investeringarna och sysselsättningen. Skillnaderna i inflationsgraden och sysselsättningen i de nordiska länderna leder till en ojämn utveckling

både med tanke på Norden som helhet och de enskilda medlemsländerna.

Helsingfors den 23 augusti 1977

Suomen osuuskauppojen keskuskuunta

N o r g e

Finans- og tolldepartementet:

Finansdepartementet har som anmodet forelagt saken til uttalelse for Kommunal- og arbeidsdepartementet, Handelsdepartementet, Industridepartementet og Norges Bank, som i brev av henholdsvis 7. oktober d. å., 23. september d. å., 26. september d. å. og 10. oktober d. å. har avgitt uttalelse i sakens anledning (*se nedan*).

Finansdepartementet vil for sitt vedkommende få bemerke følgende til det foreliggende medlemsforslag:

Erlendur Patursson foreslår at Nordisk Råd anbefaler Ministerrådet å samordne de nordiske myndigheters tiltak mot arbeidsløshet og inflasjon.

Finansdepartementet vil først knytte noen merknader av generell natur til spørsmålet om økt samordning av politikk.

Det er alminnelig erkjent at den omfattende liberalisering av det internasjonale økonomiske samkvemet har økt landenes avhengighet av hverandre. Nasjonale økonomisk-politiske tiltak har mer og mer automatisk fått en virkning også for utlandet. Avhengighetsforholdet understreker behovet for en solidarisk politikk over landegrensene.

Samtidig har teknologisk evne, sammen med økt innsikt i hvordan det økonomiske system virker, gitt bedre muligheter enn før til å påvirke den økonomiske utvikling. Det er Finansdepartementets syn at industrilandene i vesentlig grad vil kunne bidra til å styre konjunkturutviklingen i området, forutsatt at landene går sammen om en politikk.

Gjennom storparten av etterkrigstiden har industrilandene hatt høy og økende produksjon og sysselsetting. Økonomisk nød er stort sett blitt eliminert som sosialt problem. Under framgangen har det vært stor grad av økonomisk stabilitet i området.

Siden slutten av 1960-årene har utviklingen blitt langt mindre stabil. I årene fra 1974 har en stått overfor det dypeste økonomiske tilbakeslag siden 1930-årene.

De senere års krise i internasjonal økonomi har et bredt årsaksmønster. Imidlertid er råvareknapphet og heving av råoljeprisene sentrale faktorer i bildet. Den påfølgende sterke generelle prisøkningen, sammen med økte påkjenninger på det internasjonale betalingssystemet, har stilt nasjonal og internasjonal politikk overfor nye oppgaver og vanskeligere problemer.

Det er Finansdepartementets syn at dybden i og varigheten av tilbakeslaget er tegn på at enkelte nasjoners økonomiske politikk har vært utilstrekkelig til å mestre de nye oppgaver og utfordringer.

På et prinsipielt grunnlag vil Finansdepartementet gi støtte til bestrebelser som går ut på å oppnå en bedre samordning av økonomisk politikk over landegrensene, jfr. f. eks. samarbeidet innenfor OECD. En stiller seg derfor i prinsippet ikke negativt til den intensjon som ligger bak det medlemsforslag som er framsatt overfor Nordisk Råd. En er imidlertid i tvil om hensiktsmessigheten av den konkrete samordning som er foreslått. Dette vil bli begrunnet i det følgende.

Et trekk ved næringsstrukturen i de nordiske land er at en meget stor del av produksjonen blir eksportert. På den annen side dekker landene en større del av sin bruk av varer og tjenester ved import enn det de fleste andre land gjør. Den sterke avhengighet av utenlandsk etterspørsel gjør at de nordiske land er relativt sårbare overfor svingninger i internasjonale konjunkturer. Dette forhold blir aksentuert ved at en forholdsvis stor del av vareeksporten er råvarer og lite bearbejdede varer, som blir utsatt for store pris- og mengdesvingninger som følge av konjunkturendringer. Avhengigheten av utenlandsk etterspørsel gjør at behovet for en kompensierende indre økonomisk politikk er stort. Dette behovet vil melde seg særlig sterkt i perioder da utenriksbalansen svekkes ved vansker på eksportmarkedene, og en vil da måtte tilpasse den innenlandske etterspørselspolitikk bl. a. til de muligheter en har til å finansiere underskott på den løpende balanse overfor utlandet.

Hvert av de nordiske land har en handel med land utenfor Norden som er langt større enn landets handel med de øvrige nordiske land. For Norge utgjør eksempelvis vareeksporten (uten skip) til land utenom Norden om lag 3/4 av vår totaleksport. Den økonomiske utvikling i hvert av de nordiske land vil derfor i høy grad være avhengig av at det finnes en gunstig løsning for samordning av konjunkturpolitikken på et mer globalt plan.

På den bakgrunn som her er skissert vil de nordiske land — hver for seg, og i fellesskap — naturlig se sin interesse i å fremme sine konjunkturpolitiske mål gjennom deltakelse i et forholdsvis bredt internasjonalt samarbeid, f. eks. gjennom OECD.

De nordiske land har relativt sammenfallende syn på en rekke sentrale økonomisk-politiske spørsmål. Finansdepartementet ser det som viktig at Norden, så langt mulig, søker å samordne disse synspunkter med sikte på å bedre mulighetene for å øve påvirkning i forbindelse med deltakelsen i et bredere internasjonalt økonomisk samarbeid. En mener at fortsatte bestrebelser i denne retning bør prioriteres framfor en internordisk samordning av konjunkturtiltak.

Det er i dag en rekke kanaler og fora åpne for drøfting av internordisk samordning av økonomisk-politiske tiltak. En institusjonalisering

av samordning i Ministerrådets regi vil neppe kunne gi økte muligheter for slik samordning i forhold til de som allerede er til stede. Finansdepartementet mener derfor — uavhengig av vurderingen av selve behovet for samordning — at en samordning i den form som er foreslått bør frarådes.

Oslo, 24. oktober 1977

Etter fullmakt

Bjørn Frisholm

Inger Aarskog Jensen

Departementet for handel og skipsfart:

Fra norsk side deltar man aktivt på det internasjonale plan i forsøkene på å bekjempe arbeidsledighet og inflasjon. Dette gjelder blant annet i OECD, hvor alle de fire nordiske land er med.

Også innen EFTA, hvor også de nordiske land deltar, unntatt Danmark, har Norge tatt aktiv del i arbeidet med disse spørsmål. Som kjent ble det holdt et spesielt møte i februar d. å. i Stockholm i regi av EFTA's Konsultative komité, hvor også regjeringsrepresentanter deltok. Også EF har holdt liknende konferanser om disse alvorlige problemer, hvor Danmark har tatt del.

På norsk side bør man hilse velkommen ethvert positivt tiltak som kan bidra til å redusere inflasjon og arbeidsledighet, og vi vil anse det nyttig om en drøftelse kunne finne sted om i hvilken grad Nordisk Råd kan delta i dette arbeid.

Oslo, 23. september 1977

Etter fullmakt

Tor Stokke

Ekspedisjonssjef

Odvar Mosnesset

Byråsjef

Departementet for industri og håndverk:

— — — Industridepartementet ser positivt på det fremlagte forslag om en nordisk samordning av myndighetenes tiltak mot arbeidsløshet og inflasjon med sikte på å oppnå full sysselsetting og stabilt prisnivå. Vi stiller oss imidlertid noe tvilende til hvor langt en slik samordning lar seg gjennomføre i praksis.

En viss form for samordning eksisterer allerede gjennom samarbeid innenfor OECD, EFTA og IMF. Det er viktig at Norden står sammen i disse organer, og dette er kanskje det beste bidrag vi kan gi til den

internasjonale bekjempelse av arbeidsløshet og inflasjon.

I tillegg er det et utstrakt økonomisk samarbeid de nordiske land imellom. Sterkere vekt på en nordisk samordning av tiltak for å oppnå full sysselsetting og stabilt prisnivå krever en sterkere samordning av den økonomiske politikk generelt.

Fysiske og institusjonelle skranker for bruk av finans- og pengepolitikk er forskjellige i de enkelte land. Graden av arbeidsløshet og graden av prisstigning som aksepteres vil også være forskjellig. De nordiske land har forskjellig internasjonal tilknytning og forskjellig handelsmønster. Disse forhold skulle tilsi at det nødvendigvis drives noe forskjellig økonomisk politikk i de enkelte nordiske land.

Tiltak for å oppnå full sysselsetting og stabilt prisnivå griper sterkt inn i landenes generelle økonomiske politikk. Som nevnt ser Industridepartementet positivt på forslaget, men vurderer mulighetene i praksis som begrensete for en nordisk samordning av disse tiltak.

Oslo, 26. september 1977

Etter fullmakt

P.-Chr. Endsjø

Tore V. Knudsen

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Arbeidet for å redusere både arbeidsløsheten og inflasjonen hører til de aller viktigste og vanskeligste oppgaver i samfunnet.

Samordningen av sysselsettingspolitikken med den generelle økonomiske politikk både på nasjonalt, nordisk og internasjonalt plan bør utvikles videre. Samtidig bør kontakten med arbeidsmarkedets parter utvides med sikte på å drøfte forholdet mellom pris- og inntektspolitikken og arbeidsmarkedets utvikling.

Kommunal- og arbeidsdepartementet vil videre anbefale at mulighetene for å få utredet hvilke arbeidsmarkedspolitiske tiltak som kan få en gunstig virkning på prisstigningen blir undersøkt i Ministerrådets regi.

Det kan også være aktuelt med en felles nordisk vurdering av den virksomhet som foregår i OECD med sikte på å oppnå full sysselsetting og stabile priser. Spørsmålet vil også kunne bli nærmere diskutert på den nordiske arbeidsmarkedspolitiske konferansen som er planlagt i 1978.

Til slutt vil Kommunal- og arbeidsdepartementet peke på at arbeidet med fornyelsen av det nordiske handlingsprogrammet på arbeidsmarkedsområdet er satt i gang. I denne sammenheng vil forslagsstillerens spørsmål bli nærmere vurdert.

Foreliggende medlemsforslag ble behandlet på møte i Nordisk Ar-

beidsmarkedsutvalg 22. og 23. september 1977. Uttalelsene fra de nordiske lands arbeidsmarkedsmyndigheter er samordnet.

Oslo, 7. oktober 1977

Efter fullmakt

Hans Arisholm

Kjartan Strompdal

Norges bank:

I den nåværende internasjonale konjunktursituasjon hersker det bred enighet om at den økonomiske politikk må utformes med sikte på samtidig å øke sysselsettingen og å redusere prisstigningen. Selv om det på kort sikt kan være mulig å redusere arbeidsledigheten ved å akseptere en høyere inflasjonstakt, vil en slik politikk lett kunne skade sysselsettingsmulighetene på lengre sikt. Særlig for land hvor vare- og tjenestestrømmene over landegrensene utgjør en betydelig andel av den totale vare- og tjenestetilgang trer denne problemstilling tydelig fram. For slike land med en åpen økonomi, som blant annet de nordiske land, er det i første rekke konkurranseevnen overfor utlandet som setter grensen for hvor godt produksjonsressursene kan utnyttes. En politikk som ikke tar sikte på en vesentlig demping av den nåværende inflasjonen, vil gjennom forventninger om fortsatt inflasjon og ved bindinger mellom priser og lønninger forverre kostnadsutviklingen. Den vekst i importen og svekkelse av eksporten som dette fører til vil resultere i tap av arbeidsplasser. For de nordiske land vil en relativt sterk kostnadsstigning være en felles trussel mot høy sysselsetting i fremtiden. Verken det enkelte land eller Norden samlet kan således i det lange løp føre en uavhengig pris- og sysselsettingspolitikk.

Skal høy sysselsetting og rimelig prisstabilitet kunne oppnås samtidig, må sammenknytningen mellom høy etterspørsel og høy prisstigning på en eller annen måte brytes. Dette kan bare skje ved at inntekter og priser påvirkes direkte. Et effektivt inntektspolitisk opplegg må utformes under hensyntaken til blant annet de politiske og institusjonelle forhold som råer i de enkelte land. Inntektspolitikken forutsetter således i høy grad nasjonale løsninger og det er derfor lite aktuelt med en samordning på dette området. De erfaringer som de nordiske land har høstet av sin inntektspolitikk, bør imidlertid utnyttes gjennom gjensidige drøftinger.

For å bedre de internasjonale sysselsettingsforhold er det fra ulike hold reist krav om at land med størst handlefrihet, både med hensyn til prisutvikling og betalingsbalanse, bør føre en mer ekspansiv økonomisk politikk. Det er blitt fremholdt at en sterkere stimulering av disse lands interne etterspørsel vil være mulig uten å fornye inflasjonspresset i ve-

sentlig grad. I internasjonale fora har nordiske representanter gjentatte ganger påpekt det ansvar disse land har for at sysselsettingen i de vestlige land skal kunne bringes opp på et høyere nivå. De nordiske land har støttet det syn at ved utforming av en strategi for samtidig å øke sysselsettingen og å redusere prisstigningen, må de sosiale og menneskelige sider ved arbeidsledighet tillegges spesiell vekt.

Oslo, 10. oktober 1977

Norges bank

Knut Getz Wold

Brynjulv Vollan

Norsk arbeidsgiverforening:

Hvis man kunne komme frem til effektive tiltak på nordisk basis som kunne føre til bedre balanse når det gjelder prisutvikling og arbeidsløshet ville vi selvsagt hilse det med glede. Det er imidlertid vanskelig å bedømme mulighetene for å oppnå dette. Erfaringene tyder på at i en krisesituasjon vil hvert land naturlig nok la nasjonale hensyn være avgjørende. Vi synes derfor at forslaget om å samordne de nordiske myndigheters politikk er noe forhastet og at man trenger en nærmere vurdering av spørsmålet før man trekker denne konklusjon.

Vi kan derfor slutte oss til tilleggsforslaget om å utrede problemene nærmere så langt ressursene tillater det.

Oslo, 24. oktober 1977

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig

Norges industriforbund:

Det forslag som Erlendur Patursson har satt frem gjelder et problem av aller største viktighet; å opprettholde full sysselsetting og en rimelig økonomisk vekst uten inflasjon. Det er i de senere år skrevet adskillige offentlige og private utredninger om emnet. I Norge kan vi bl. a. vise til NOU 1973: 36 Om prisproblemene. En gruppe uavhengige økonomiske eksperter har nylig (juni 1977) avgitt en rapport til OECD: Towards Full Employment and Price Stability.

Selv om det kan gjøre seg gjeldende adskillig uenighet både i de enkelte land og landene i mellom om hvordan problemet best kan løses, synes det alment å være erkjent at det er behov for en samordnet, konjunkturtilpasset økonomisk politikk i de forskjellige land. En betydelig del av virksomheten i f. eks. OECD har akkurat dette formål. Vi antar at det også på nordisk plan, bl. a. ved møter mellom finansministrene

og finansdepartementene, skjer mye som tar sikte på koordinering av den økonomiske politikk.

Hvorvidt det i praksis vil være mulig, p. g. a. et vedtak i Nordisk Råd, å oppnå noe mer m. h. t. en samordning av de nordiske lands økonomiske politikk og om dette i tilfelle ville bety noe fra eller til for å oppnå full sysselsetting og prisstabilitet, kan det imidlertid stilles spørsmålstegn ved.

Norges industriforbund er tilbøyelig til å være av den oppfatning at forslaget, dersom det blir vedtatt, i første rekke vil få deklarasjonsverdi eller lede til enkelte pro forma samordningstiltak. Det synes derfor bedre om Nordisk Råd spesielt henleder de nordiske lands regjeringer eller finansministrenes oppmerksomhet på saken og ber om at de, som et ledd i sine normale kontakter, søker å samordne politikken mest mulig med sikte på å oppnå full sysselsetting og prisstabilitet.

Oslo, 9. august 1977

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Den norske bankforening har i skrivelse den 22 augusti 1977 förklarat sig icke ha för avsikt att uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Norges kooperative landsforening:

Vi slutter oss til forslaget om en anbefaling overfor ministerrådet om å samordne tiltakene i Norden for å bekjempe arbeidsløshet og inflasjon.

Vi har fra vår nordiske organisasjon Nordisk Andelsforbund mottatt en henvendelse om samme sak og vi har sendt Andelsforbundet kopi av dette brev.

Oslo, 4. oktober 1977

Norges kooperative landsforening

Sekretariatet

Harald Korsell

Norges rederforbund:

Vi kan for vårt vedkommende i det alt vesentlige slutte oss til de synspunkter som er kommet til uttrykk i uttalelsen fra Norges industriforbund av 9. august d. å. (*se ovan*).

For ordens skyld gjør vi forøvrig oppmerksom på at det gjelder såvidt spesielle regler for tjenestegjøring på skip at det er mer naturlig å behandle beskjeftigelsessituasjonen for sjøfolk på nasjonal basis.

Oslo, 17. oktober 1977

Norges rederforbund

Jan Hamre

S v e r i g e

Konjunkturinstituttet:

Instituttet vill inledningsvis betona betydelsen av det omfattande samarbeide mellom de nordiske länderna som redan föreligger. Det har undan för undan stärkts under hela efterkrigstiden även om detta inte alltid manifesterats formellt och organisatoriskt. Det kan till och med ifrågasättas om inte samarbeidet fungerat bäst i de fall då det inte alls eller endast i ringa grad varit institutionaliserat. Utöver den verksamhet som bedrivs inom Nordiska rådet har kontakter byggts ut såväl på regeringsnivå som på expertnivå; nordiska finansministermöten hålls regelbundet ett par gånger om året; de nordiska staternas uppträdande inom internationella valutafonden förbereds på ämbetsmannanivå vid möten inom det s. k. "nordiska finansutskottet"; sedan mer än 10 år upprätthålls en internordisk samverkan vad gäller konjunkturbevakningen, vilket sker därigenom att representanter för de nordiska länderna 2 gånger om året sammanträder för diskussion av konjunkturutvecklingen och för inbördes avstämning av konjunkturprognoserna. Möjligen kan det finnas ännu mer att vinna på denna väg genom ytterligare utbyggda kontakter på bl. a. det parlamentariska planet, t. ex. via finans-, skatte- och arbetsmarknadsutskotten i respektive länders parlament.

Genom det sålunda utbyggda samarbeidet har det skapats plattformar för diskussioner om gemensamma åtgärder exempelvis för att motverka arbetslöshet och inflation. Rent tekniskt skulle man också kunna tänka sig att någon expertgrupp kunde få i uppdrag att med vissa tidsintervall analysera det ekonomiska läget i Norden och eventuellt lämna förslag till lämpliga gemensamma ekonomisk-politiska åtgärder. Flera skäl talar dock för att möjligheterna är förhållandevis begränsade att på denna väg nå betydande resultat utöver vad som redan kunnat uppnås genom samarbeide i nuvarande former. Såväl stabiliseringspolitiken som den ekonomiska politiken i övrigt står ofta inför relativt skilda problemkomplex i de nordiska länderna. Exempelvis har inflationstakten i dessa länder hittills under 1970-talet uppvisat så stora olikheter att problemen i en del fall blivit tämligen väsensskilda. Till detta kommer att frågan

om gemensamma åtgärder verkligen skall vidtagas rimligen alltid måste bli en politisk bedömningsfråga i varje enskilt fall så länge man har suveräna stater. Emellertid är det naturligtvis mycket värdefullt om man kan nå dithän, att respektive länder i sina överväganden om olika ekonomisk-politiska åtgärder ytterligare tar hänsyn till och väger in effekterna på övriga länders ekonomi.

Små länder — såsom de nordiska länderna tagna var för sig — har knappast möjlighet att uthålligt och med framgång bedriva en expansiv politik i en omvärld där en kontraktiv politik är förhärskande. Sådana små och högindustrialiserade länder är betydligt mera beroende av utrikeshandeln än de större industrinationerna, som har fördel av sina stora hemmamarknader. Exportandelen (varor och tjänster) i bruttonationalprodukten har exempelvis för de nordiska ländernas del vuxit successivt under efterkrigstiden och var 1975 för Danmark, Finland och Sverige ca 30 % samt för Norge ca 40 %. Motsvarande tal för de stora västeuropeiska länderna var samtidigt omkring 20 %, för Japan 10 % och USA ca 5 %.

Möjligheterna för de små länderna att lyckas med en från de stora länderna avvikande politik ökar givetvis betydligt om de sluter sig samman och uppträder gemensamt, såsom i betydande utsträckning har skett med de nordiska länderna. Det ökade samarbetet har här inneburit elimineringar av handelshinder av olika slag, successivt ökad samordning mellan de nordiska länderna och alltmera av gemensamt uppträdande gentemot utomnordiska länder i det internationella samarbetet. Detta har lett till en ökad nordisk integration och vi har fått en kraftigt växande nordisk marknad som spelar en central roll i de nordiska ländernas ekonomi — den kan närmast jämföras med en utvidgad hemmamarknad. Nedanstående tabell över den internordiska handelns utveckling sedan 1960 kan tjäna som illustration till detta.

De fyra största nordiska ländernas export till de övriga tre
Procent av resp. lands totala export.

	1960	1970	1975
Danmark	15,1	26,3	23,8
Finland	9,1	22,9	26,0
Norge	20,5	25,8	25,9
Sverige	19,9	26,9	26,9

Källa: FN: Yearbook of International Trade Statistics.

Som framgår av tabellen har utvecklingen givit mest slående resultat för Finlands del. Förändringarna har för alla fyra länderna varit störst under 1960-talet, medan EG-samarbetet kan ha bidragit till en avsakning av utvecklingen under början av 1970-talet. En sådan inverkan framträder tydligast för Danmarks del.

En genomförd samordning av den framtida ekonomiska politiken och en långt driven integration skulle i konjunkturpolitiskt hänseende göra Norden jämställt med ett medelstort industriland med väsentligt större handlingsfrihet än de nordiska länderna åtnjuter var för sig. En sådan utveckling kräver självfallet både betydande politisk vilja och lång tid. I synnerhet i ett mera begränsat tidsperspektiv kan andra överväganden komma att verka återhållande.

Generellt kan sägas att ökat internationellt samarbete samtidigt som det medverkar till lösningen av bestämda problem lägger betydande restriktioner på varje lands möjligheter att förverkliga målsättningar som är angelägna i just det landet. Dessutom tenderar det att göra lagstiftningen och politiken tungrodda och byråkratiska. Bristen på internationell samordning beror delvis på tillfälliga förhållanden och uttrycker inte någon påtaglig skillnad i värderingar men till en del är lagstiftningen olika utformad just därför att den grundar sig på sådana skillnader, vilka har sin grund i ländernas olika kulturella och politiska bakgrund. Samarbetets omfattning och djup är därför ett avvägningsproblem.

De kulturella och politiska skillnaderna mellan de nordiska länderna är visserligen inte så stora men de förekommer trots allt. I *målsättningen* för stabiliseringspolitiken i de nordiska länderna prioriteras sålunda ungefär i samma utsträckning sysselsättningen före prisstabiliteten. Då det gäller *medlen* att genomföra stabiliseringspolitiken har dock länderna olika inställning t. ex. till inkomstpolitik. Härvidlag spelar löntagarorganisationernas agerande en stor roll inom alla länderna. Detta agerande har olika tyngdpunkt i de olika länderna och kan dessutom vara skiftande med hänsyn till de aktuella politiska styrkeförhållandena i respektive land.

Sammanfattningsvis torde kunna sägas att det ekonomisk-politiska samarbete som nu bedrivs mellan de nordiska länderna, till stor del i tämligen obundna former, har ökat effektiviteten av den stabiliserings- och konjunkturpolitik som länderna kunnat utföra. En längre driven samordning av de olika ländernas politik bör i och för sig vara ägnad att öka stabiliseringspolitikens verkningsgrad. Det förefaller dock tveksamt om det för den närmast överskådliga framtiden finns förutsättningar för en i långt ökad grad driven integration av ländernas politik. Det förefaller likaså ovisst om de ytterligare steg som närmast kan komma under övervägande kan ge mer än marginella resultat. Det ligger härvid i sakens natur att även sådana begränsade framgångar i vissa lägen kan ha beaktansvärd betydelse.

Stockholm den 27 oktober 1977

Lars Lindberger

Gudrun Norstedt

Kommerskollegium:

Kollegiet har berett Stockholms handelskammare, Västsvenska handelskammaren samt Skånes handelskammare tillfälle till yttrande. *Handelskammaren i Stockholm* har avböjt kommentarer. *Västsvenska handelskammaren* tillstyrker i allt väsentligt förslaget liksom Skånes handelskammare, som inkommit med synpunkter i bifogade remissvar (*se nedan*).

I nämnda remissvar anges att det synes ofrånkomligt att ekonomisk-politiska och arbetslöshetsbekämpande åtgärder, som vidtages i ett land, i vissa situationer kan komma att stå i strid med andra länders intressen. Som exempel nämns valutakursförändringar och protektionistiska åtgärder. Samtidigt påpekas dock svårigheterna, att redan i ett enskilt land samordna arbetsmarknadspolitiska, skattepolitiska, näringspolitiska, kreditpolitiska och finanspolitiska åtgärder.

I ett vidare perspektiv torde emellertid enligt Skånes handelskammare en nordisk samordning av åtgärder mot inflation och arbetslöshet kunna inlemmas i ett institutionaliserat nordiskt ekonomiskt samarbete.

Kollegiet får för sin del anföra följande. Beträffande det nuvarande internationella samarbetet förekommer redan inom ramen för OECD, som samtliga nordiska länder är medlemmar i, ett omfattande ekonomiskt samrådsförfarande mellan västekonomierna; under de senaste årens ministerrådsmöten har en huvudpunkt i diskussionerna varit utformningen av en strategi för en kontrollerad ekonomisk utveckling, d. v. s. en politik för varje medlemsland syftande till full sysselsättning och ingen eller obetydlig inflation. Härtill kommer de råd medlemsregeringarna får i form av OECD:s länderrapporter samt expertkommittéutlåtanden.

För de nordiska länderna med undantag för Danmark finns i EFTA-konventionens art. 30 stadganden om att medlemsstaterna erkänner, att den ekonomiska och finansiella politik som bedrivs av något land påverkar övriga medlemsstats ekonomi. Därför uttalas, att de med jämna mellanrum skall utbyta åsikter i alla de frågor som sammanhänger med den ekonomiska och finansiella politiken, varvid motsvarande verksamhet (exempelvis inom OECD) skall beaktas.

Härtill kommer, att informella ekonomiska överläggningar redan i viss utsträckning sker mellan de nordiska regeringarna på samrådsbasis inför viktigare ekonomisk-politiska förändringar samt det institutionaliserade samarbete som äger rum i Nordiska ministerrådets finansutskott för samordning av den nordiska penningpolitiken (exempelvis har de nordiska länderna en gemensam representant i IMF:s styrelse). Härutöver samarbetar de nordiska länderna i anledning av den gemensamma arbetsmarknaden.

Det internationella samarbetet för bekämpande av arbetslöshet och

inflation skulle dock säkert kunna utvecklas ytterligare på nordisk basis. Av särskilt intresse icke minst med hänsyn till den gemensamma arbetsmarknaden skulle enligt kollegiets uppfattning vara att få till stånd diskussioner på regeringsplanet angående effekterna på övriga nordiska länders ekonomi av sådana stödinsatser till den egna industrins hjälp, som medlemsregeringarna vidtar av sysselsättnings skull. Härigenom skulle en sådan koordinering bli lättare, som förslagsställaren åsyftar, och inbördes motverkande effekter kunna mildras.

Stockholm den 3 november 1977

O. G. Lindqvist

Rutger Croneborg

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Arbetsmarknadspolitikerna har i de nordiska länderna kommit att utgöra en allt viktigare del av den ekonomiska politiken. De medel som tillgrips för att uppnå olika sysselsättningspolitiska mål måste därför utformas med hänsyn tagen även till andra mål för den ekonomiska politiken. I nu rådande ekonomiska läge, i de nordiska länderna, med relativt hög inflation och omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser är avvägningen mellan åtgärder ämnade att hålla nere arbetslösheten och åtgärder som siktar till att minska inflationen speciellt viktig. Det starka ekonomiska beroendet mellan de nordiska länderna gör det naturligt att varje land vid utformandet av sin ekonomiska politik söker ta hänsyn även till effekterna på övriga länder. Det är därför viktigt att finna och utveckla former för samverkan och informationsutbyte mellan myndigheterna i de olika nordiska länderna. Inom arbetsmarknadspolitikens område vill arbetsmarknadsstyrelsen härvid hänvisa till det nordiska arbetsmarknadsutskottet som sedan 1954 har till uppgift att bevaka utvecklingen på arbetsmarknaden i de nordiska länderna.

Arbetsmarknadsstyrelsen ser det som angeläget att ansträngningarna att stärka det nordiska samarbetet på den ekonomiska politikens och arbetsmarknadspolitikens område fortsätter. De i motionen berörda frågorna bör därvid, enligt styrelsens mening, ägnas särskild uppmärksamhet.

Stockholm den 21 oktober 1977

Arbetsmarknadsstyrelsen

Gunnar Andersson

Åke Dahlberg

Statens industriverk:

De problem rörande inflation och sysselsättning som Nordiska rådet åsyftar är av kortsiktig stabiliseringspolitisk karaktär. De ligger därmed något vid sidan av de mera långsiktiga strukturproblem som utgör industriverkets naturliga verksamhetsfält. Verket begränsar därför sitt yttrande till följande två observationer.

1. De nordiska ekonomierna är alla starkt beroende av sin utrikeshandel och detta beroende tenderar att öka snarare än att minska. Speciellt är handelsutbytet med övriga nordiska länder av central eller t. o. m. dominerande betydelse. De stabiliseringspolitiska åtgärder som vidtas i ett enskilt land kommer därför via utrikeshandeln att få effekter även i övriga nordiska länder. En expansiv finanspolitik leder t. ex. till ökad import från grannländerna och får alltså expansiva effekter även i dessa. Det är inte möjligt att föra en helt autonom stabiliseringspolitik i enskilda länder där beroendet av omvärlden är så starkt som i de nordiska länderna. En samordning av de stabiliseringspolitiska åtgärderna inom Norden vore därför synnerligen värdefull.

2. Även om man vet att beroendet mellan de nordiska länderna är stort saknar man i dag kunskap om hur omfattande detta beroende är inom specifika branscher och i enskilda regioner. Stabiliseringspolitiska åtgärder i ett nordiskt land kan få kraftiga effekter på enskilda branscher eller regioner i grannländerna. Detta gäller i kanske ännu högre grad för industripolitiska åtgärder. En ökad kunskap om dessa beroenden torde vara en förutsättning för gemensamma åtgärder i de nordiska länderna, vare sig det gäller stabiliseringspolitik eller strukturpolitik.

Industriverket stöder därför det förslag till utredningsarbete i dessa frågor som framlagts av Bertil Ohlin i tillägget till Nordiska rådets rekommendationer.

Stockholm den 13 oktober 1977

Eric Pettersson

Lars Nyberg

Sveriges riksbank:

Enligt förslagsställarens mening är ansträngningar för att bekämpa arbetslöshet och inflation av så vital betydelse för de nordiska ländernas samhällsekonomi att de bör tas upp till behandling på ett gemensamt nordiskt plan. Nordiska rådet bör därför rekommendera ministerrådet att samordna de nordiska myndigheternas åtgärder mot arbetslöshet och inflation i syfte att uppnå full sysselsättning och stabilt penningvärde.

Redan i dag förekommer inom skilda områden ett vidsträckt sam-

arbete mellan de nordiska länderna. Av speciell vikt i detta sammanhang är existensen av en gemensam nordisk arbetsmarknad och en i det närmaste helt tullfri handel mellan de nordiska länderna.

De frågor som tas upp i föreliggande förslag är av annan karaktär än de nyssnämnda. De gäller stabiliseringspolitiken. Rörande denna är de nordiska länderna i stor utsträckning beroende av den ekonomiska politik som förs i de stora, utomnordiska länderna. Utvecklingen i dessa länder påverkar i hög grad sysselsättning och prisstegringstakt inom Norden. Isolerade nordiska åtgärder i syfte att bekämpa arbetslöshet och prisstegringar torde inte få särdeles stor genomslagskraft.

Fullmäktige vill i detta sammanhang peka på att ett relativt omfattande ekonomisk-politiskt samarbete mellan industriländerna i dag främst bedrivs inom internationella organisationer, och fullmäktige anser att de nordiska ländernas ansträngningar för att uppnå de angivna syftena genom samarbete över gränserna måste i hög grad ta formen av ett samordnat uppträdande i dessa organisationer. Ett exempel härpå är de nordiska ländernas gemensamma uppträdande i Internationella valutafonden.

Fullmäktige finner det således angeläget att det ekonomisk-politiska samarbetet mellan de nordiska länderna fortsätter att utvecklas. De problem som tas upp i förslaget är emellertid av en sådan karaktär, att den samverkan länder emellan som kan befrämja deras lösning, oftast bör vara av en mera internationell karaktär än som förslagsställaren förutsätter. Fullmäktige finner därför ej skäl att förorda att speciella internordiska åtgärder vidtages med anledning av förslaget.

Stockholm den 6 oktober 1977

Å fullmäktiges vägnar:

Allan Hernelius

T. af Jochnick

Skånes handelskammare:

I ett medlemsförslag av Erlendur Patursson föreslås att, mot bakgrund av de svårigheter arbetslöshet och inflation för med sig för staterna och för de enskilda människorna, en samordning av de nordiska myndigheternas åtgärder mot arbetslöshet och inflation skall komma till stånd.

Handelskammaren delar givetvis förslagsställarens uppfattning om de följder, samhälleligt och mänskligt, som inflation och arbetslöshet medför. Det torde likaså vara ett ostridigt intresse att åtgärder som vidtages i syfte att minska arbetslöshet och stävja inflation sker i internationellt samförstånd där så kan ske. Emellertid synes det ofrånkomligt att eko-

nomisk-politiska och arbetslöshetsbekämpande åtgärder som vidtages i ett land i vissa situationer kan komma att stå i strid med andra länders intressen. Om ett land för att skapa balans i sitt ekonomiska utbyte med omvärlden genomför en devalvering, som exempelvis Sverige, är detta knappast en åtgärd som, åtminstone på kort sikt, med nödvändighet uppskattas av vederbörande lands handelspartners. Det ökade intresse för protektionistiska åtgärder som dessvärre har kunnat noteras i en rad länder och som till viss del kan antas böttna i arbetsmarknadspolitiska överväganden, är ett annat exempel på hur åtgärder av de slag som berörs i medlemsförslaget kan vara av så nationell karaktär att ett internationellt samarbete sannolikt skulle stöta på svårigheter. Vad som i förevarande sammanhang måhända är av än större betydelse är att de samordningssvårigheter som föreligger mellan olika politiska åtgärder i samma land, exempelvis arbetsmarknadspolitiska, skattepolitiska, näringspolitiska, kreditpolitiska och finanspolitiska åtgärder, kan vara så stora att en samordning därutöver med andra länders åtgärder ter sig hart när omöjlig. Därest förevarande medlemsförslag skall ses ur denna begränsade och relativt konkreta synvinkel vill Handelskammaren således ställa sig tveksam till förslagsställarens tankegång.

I ett vidare perspektiv torde emellertid en nordisk samordning av åtgärder mot inflation och arbetslöshet kunna inlemmas i ett institutionaliserat nordiskt ekonomiskt samarbete. Ett sådant samarbete har, som bekant, aktualiserats vid flera tillfällen. De senaste konkreta överläggningarna i detta syfte, de s. k. Nordek-förhandlingarna, ledde som bekant inte till åsyftat resultat. I Sverige har nu åter aktualiserats tanken på ett nordiskt ekonomiskt samarbete. Handelskammaren betraktar det som positivt om överläggningar om ett sådant samarbete kan komma till stånd. Handelskammaren vill dock samtidigt erinra om vikten av att Sveriges samarbete med EG utvecklas. Enligt handelskammarens mening är tanken på en eventuell framtida svensk anslutning till EG inte utesluten. Då det emellertid för närvarande inte synes aktuellt med någon förändring i de nordiska ländernas relationer till EG borde förnyade förhandlingar om ett nordiskt ekonomiskt samarbete kunna ske under förutsättningar och med framtidsutsikter som i rimlig grad är förutsebara för samtliga intresserade parter. Det kan förmodas att detta förhållande skulle inverka gynnsamt på möjligheterna att uppnå konkreta resultat av förhandlingarna.

Malmö den 14 oktober 1977

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Lars C. G. Samzelius

Joakim Ollén

Sveriges grossistförbund:

De frågor som behandlas i medlemsförslaget har av naturliga skäl stor betydelse i de nordiska länderna. Från denna synpunkt är det givetvis önskvärt att man i möjligaste mån samarbetar inom Norden för att skapa en stabil ekonomi.

Även om vi således har en positiv grundsyn på tankegångarna i medlemsförslaget, tror vi ändå inte att man bör hysa några större förväntningar om möjligheterna att nå positiva resultat. Förhållandena i de nordiska länderna torde trots allt vara så skiftande att en samordning av den ekonomiska politiken blir svår att uppnå. Vi föreställer oss därför att det nordiska samarbetet på detta område mest får karaktären av erfarenhetsutbyte.

Det finns i detta sammanhang anledning uppmärksamma det tillägg till medlemsförslaget som skrivits av professor Bertil Ohlin. Han understryker vikten av att man mer än hittills tänker på "vad som kan uppnås i *realvärde* än på stora förmåner i *pengar räknat* vilka till följd av den i senare fallet oundvikliga fördyringen av varor och tjänster ger föga verklig förbättring av levnadsförhållandena". Hans förslag att ministerrådet skall uppdra åt olika experter att utreda hithörande problem och att framlägga förslag till åtgärder synes beaktansvärt.

Stockholm den 1 november 1977

Sveriges grossistförbund

Iwan Ahlström

Sveriges industriförbund:

Stora ansträngningar görs för närvarande såväl nationellt som internationellt att söka begränsa inflation och arbetslöshet. Otvetydigt har svårigheterna att få till stånd en samordnad ekonomisk politik varit en orsak till de begränsade framgångar som hittills vunnits. Förutsättningar till sådan koordinering torde likväl vara något bättre inom ett så pass begränsat och med avseende på arbetsmarknaden homogent område som Norden utgör. Därmed skulle heller inte svårigheterna underskattas, när det gäller att genom samordning inom endast en begränsad del av den totala kortsiktiga näringspolitiken uppnå önskvärda effekter på inflation och arbetslöshet.

Sveriges industriförbund ställer sig likväl positivt till att en inventering av sådana åtgärder vidtages, i syfte att uppnå en vidgad samord-

ning av den ekonomiska politiken på detta område mellan de nordiska länderna.

Stockholm den 31 oktober 1977

Sveriges industriförbund

Jan Bröms

Ola Virin

Svenska arbetsgivareföreningen:

En internationell samordning av åtgärder mot inflation och arbetslöshet är önskvärd. Likheten mellan de nordiska länderna torde underlätta en sådan samordning i högre grad än inom andra grupperingar. De praktiska möjligheterna att åstadkomma en effektiv samordning torde dock för överskådlig tid vara begränsade.

Stockholm den 25 augusti 1977

Svenska arbetsgivareföreningen

Karl-Olof Faxén

Gunnar Du Rietz

Sveriges redareförening:

Sveriges redareförening, som anser det väckta förslaget i och för sig lovvärt, ifrågasätter om icke utvecklingen bl. a. på valutaområdet efter det att förslaget framlades i realiteten innebär att ifrågasatt samordning är svår genomförbar.

Göteborg den 2 november 1977

Sveriges redareförening

Erik Nordström

Svenska bankföreningen har i skrivelse den 21 september 1977 förklarat sig dela de synpunkter som framförs i medlemsförslaget.

Medlemsförslag

om gemensam nordisk beredskap mot oljekatastrofer

(Väckt av Poul Hartling, Rolf Sellgren, Karl Skytte, Pär Stenbäck, Pekka Tarjanne och Rolf Wirtén)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

NORDFORSK:

De saker som tas opp i medlemsförslaget, finnes imidlertid i alt vesentlig å ligge utenfor NORDFORSKs virksomhetsområde. Vi finner det derfor ikke naturlig å kommentere på det nåværende tidspunkt.

Stockholm, 15. november 1977

Nordforsk
Erling Hagen
 Direktør

Nordiska oljeskyddsunionen:

I medlemsförslaget teknad bakgrund är utförlig och redovisar väsentliga drag i bilden av de förhållanden som föranlett förslaget. Det är naturligt att oljekatastrofen på det norska Ekofiskfältet i Nordsjön den 22 april 1977 och följande dagar riktat uppmärksamheten främst på de risker som oljeutvinningen i Nordsjön medför. De är mycket stora, och man måste ha klart för sig att de ständigt är förhanden, ävensom att den aktuella katastrofen ägde rum under ovanligt gynnsamma omständigheter med avseende å tid, plats, väder etc. och blev relativt begränsad. Det torde endast vara en tidsfråga när långt svårare olyckor kommer att inträffa till följd av oljeborrningen i havet. Även om oljeutvinningen i Nordsjön härvid främst kommer i blickfältet och riskerna uppenbarligen berör de olika länderna i skiftande grad, är oljeskyddsberedskapen otvivelaktigt ett allmänt nordiskt intresse både därför att ett oljeutflöde i Nordsjön under ogynnsamma omständigheter kan ha svåra konsekvenser även för andra än Nordsjöländerna, i första hand för Sverige, och därför att oljekatastrofer kan inträffa även i Östersjön och angränsande farvatten till följd såväl av oljeborrning, om sådan kommer till stånd där, som av andra anledningar, främst haverier som drabbar oljelastade tankfartyg.

Ehuru den i medlemsförslaget gjorda hemställan icke innehåller ut-

tryckligt förslag om åtgärder för åstadkommande av formell överenskommelse om oljebekämpningen, synes sista stycket i motiveringen peka i denna riktning. Detta ger anledning att framhålla att en eventuell överenskommelse för att bli effektiv måste omfatta även andra länder vid Nordsjön resp. Östersjön än de nordiska, medan å andra sidan varken de nordiska länderna eller de övriga kuststaterna alla kan antagas vara villiga att utan vidare ingå avtal om praktisk samverkan inom samtliga ifrågavarande vattenområden eller reservationslöst förbinda sig att delta i kostnaderna härför. Det torde snarast bli fråga om regionala överenskommelser men även i sådant fall kan skilda intressen föreligga för de nordiska länderna (t. ex. för Norge beträffande Östersjön och för Finland beträffande Nordsjön).

I detta sammanhang torde redan bestående överenskommelser böra tagas i betraktande. För Nordsjöns och Skagerack den 9 juni 1969 träffade avtalet om samarbete vid oljeförorening i Nordsjön (det s. k. Nordsjöavtalet eller numera Bonnavalet).

För Östersjöns vidkommande finns ett liknande i Köpenhamn år 1971 ingånget avtal mellan de nordiska länderna (utom Island) om samarbete med avseende å oljebekämpning i Östersjön och angränsande farvatten (det s. k. Köpenhamnsavtalet). Båda dessa avtal — som omnämnts i medlemsförslaget — är ju av relativt begränsad betydelse och gäller huvudsakligen ömsesidig information betr. i oljeskyddsarbetet engagerade myndigheter, deras organisation och resurser m. m. samt beträffande iakttagna oljeutsläpp som kan befaras beröra annat land än det egna med rätt att vid behov påkalla hjälp i bekämpningen av kringflytande olja. En överenskommelse av annan valör är Helsingforskonventionen av år 1974 om skydd för Östersjöns marina miljö. Denna traktat, som ännu icke trätt i kraft, bygger på medverkan av samtliga sju kuststater vid Östersjön och avser förorening av havet genom utsläpp av skilda slag; den gäller sålunda, förutom olja, även andra flytande giftiga eller eljest skadliga ämnen samt vidare skadliga ämnen som transporteras till sjöss i förpackad form, containers, tankvagnar o. d. jämte toalett- och annat kloakvatten ävensom fast avfall såsom plast och skräp av alla slag.

Ehuru medlemsförslaget icke gäller beredskap mot annat än oljekatastrofer, har vi velat erinra om Helsingforskonventionens mera omfattande föreskrifter, enär det vid fortsatt behandling av ämnet blir nödvändigt att taga hänsyn till närliggande områden och den konkurrens som där förekommande regleringar kan vålla, eftersom ansvaret i stort sett kommer att åvila samma myndigheter.

Nordsjöavtalet är för närvarande föremål för uppmärksamhet med sikte på revision för vidare utveckling med avseende å omfattning och innehåll. Sålunda har under hösten 1976 från flera håll väckts förslag dels om aktivering av samarbetet enligt överenskommelsen (Norge och Storbritannien), och dels om utvidgning av de s. k. ansvarighetszonerna

(art. 6) till att omfatta hela området av vederbörande lands kontinentalsockel (Danmark). Dessa förslag föranledde sammankallandet av en konferens med konventionsstaterna i Hamburg den 20—22 april 1977 (eller sålunda omedelbart före Ekofisk-katastrofen), där de väckta förslagen diskuterades, dock utan resultat i sak. Enligt uppgift har det planerats att arrangera en ny sammankomst med Nordsjöstaterna på våren 1978, och senare har det bestämts att innevarande november anordna ett förberedande möte härför. På norsk sida torde man vara särskilt angelägen att finna former för samordnad oljeskyddsberedskap och därvid kunna utnyttja inom hela området tillgängliga materiella resurser och förefintlig sakkunskap; man har även diskuterat tanken att ersätta Bonntraktaten med en ny konvention i ämnet.

Dessa och liknande frågor har även med föranledande av Ekofisk-katastrofen diskuterats i brittiska överhuset (House of Lords), där saken upptagits av dåvarande ordföranden i den brittiska oljeskyddskommittén, Advisory Committee on Oil Pollution of the Sea, som är ett i början av femtioalet upprättat enskilt organ. Under diskussionen i House of Lords framkom många synpunkter och förslag ensartade med de tankar som föranlett det föreliggande nordiska medlemsförslaget.

Det s. k. Köpenhamnsavtalet, som innebär en viss reglering av samarbetet mellan de statliga organen för oljeskyddsverksamheten till sjöss, har under årets lopp föranlett praktisk samverkan för oljebekämpning vid åtskilliga tillfällen. Denna samverkan sker vid sidan av det förberedelsearbete som bedrivs i anslutning till 1974 års Helsingforskonvention om skydd för Östersjöns marina miljö, som visserligen ännu icke trätt i kraft men som föranlett upprättande av tillfälliga arbetsgrupper i avvaktan på tillkomsten av den kommission varom beslut fattats i samband med konventionen.

Det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget har ju tagit sikte på behovet av ett nordiskt program för att förbättra beredskapen mot oljekatastrofer och avser praktiska åtgärder i syfte att i samverkan bekämpa på havet löskommen olja. Detta är i och för sig en angelägen sak, men i sammanhanget bör uppmärksamheten nödvändigtvis även riktas på det trängande behovet av förekommande åtgärder till förhindrande av oljeutflöde på havet. I detta syfte har Nordiska oljeskyddsunionen vid skilda tillfällen framfört förslag till de nordiska regeringarna som ännu icke föranlett någon åtgärd men som i förevarande sammanhang bör bringas i erinran.

Ett av dessa gäller risken för oljekatastrofer i Östersjön och angränsande farvatten till följd av oljetransporter med stora tankfartyg i dessa för sådana skepp av flera skäl synnerligen riskabla farleder. Erfarenheterna från de tid efter annan inträffade stora tankfartygshaverierna har länge motiverat en begränsning av tankfartygens storlek och åtgärder i sådant syfte har enständigt påyrkats från miljövärdssidan och flera framställ-

ningar i saken har gjorts såväl av Nordiska Oljeskyddsunionen som av de nordiska naturskyddsföreningarna. Frågan har framförts även i internationella sammanhang såsom vid havsföreningsskonferensen i London 1973 och Östersjökonferensen i Helsingfors 1974. Resultatet av dessa aktioner har emellertid hittills endast blivit förslag om sådan begränsning av de enskilda tankarnas storlek samt om sådan placering av dem ombord att högst 30 000 ton olja hypotetiskt beräknas kunna utflöda vid ett och samma olyckstillfälle. Det säger sig självt att detta icke är något tillfredsställande skydd för Östersjöns vidkommande enär en sådan mängd löskommen olja i detta innanhav skulle medföra fruktansvärda konsekvenser för samtliga randstater av vilka icke någon eller ens alla gemensamt, sådana förhållandena nu är, kan antagas äga tillräcklig oljeskyddsberedskap för att bemästra en dylik katastrof.

Även långt mindre eller rent av förhållandevis små mängder löskommen olja kan särskilt i skärgårdsområden vålla mycket allvarliga skador. Detta har man fått erfara vid ett par i år inträffade haverifall på svenska ostkusten, då efter grundstötning stora sträckor av stränderna förorenades av utflödande olja med mycket betydande saneringskostnader såsom följd.

Ett annat av Oljeskyddsunionen framfört förslag gäller försök att stävja fartygens praxis att befria sig från oljerester genom avsiktliga utsläpp av oljeförorenat spol- eller barlastvatten m. m. De straff som stadgats såsom laga påföljd för dylika förseelser är i stort sett verkningslösa, bortsett från fängelsestraff som praktiskt taget icke utdöms; bötesmaxima är enligt lagen så låga att de icke medför någon ekonomisk belastning i jämförelse med de kostnader i form av tidsförlust och serviceavgifter som uppstår vid avlämning av oljan vid mottagningsanläggning i någon hamn på vägen. Det har därför syntts nödvändigt att drastiskt öka de ekonomiska påföljderna för de avsiktliga utsläppen. Eftersom juridisk doktrin tycks skapa motstånd mot verksam höjning av böterna (exempelvis till ett max. av 50 000 kr.), har det svenska sjöfartsverket föreslagit att domstolarna skulle åläggas att i samband med ådömande av böter föreskriva uttagande av en särskild vattenföreningssavgift av lämplig storlek i syfte att neutralisera eventuell vinst genom förseelsen.

Ytterligare ett förslag gäller bevisreglerna, innebärande uppmaning till domstolarna att i fall av oljeutsläpp från fartyg till sjöss vid utövning av sin fria bevisprövning tillmäta omständigheter av betryggande indiciekaraktär full beviskraft, därest fartygets befälhavare icke förebringar godtagbar motbevisning. Sådan rättsutövning har befunnits nödvändig med hänsyn till svårigheterna för polis och åklagare att vid bestridande utreda vad som förekommit ombord å ett fartyg till sjöss. Dessa synpunkter tillmättes stor vikt vid diskussionerna vid 1973 års havsföreningsskonferens, ehuru formligt stadgande i saken icke ansågs kunna införas i konventionen.

Av vad ovan andragits framgår att överenskommelser om samarbete

mellan de nordiska länderna vid bekämpning av löskommen olja på havet redan föreligger ävensom att förberedelser pågår för utvidgning och ytterligare reglering av denna samverkan. I medlemsförslaget framlagda synpunkter och önskemål torde böra anfallas till beaktande i samband med detta arbete.

Det är också önskvärt att Nordiska rådet vid behandling av frågan om beredskapen mot oljekatastrofer ville beakta och stödja Nordiska oljeskyddsunionens ovan berörda förslag, vilka samtliga avse åtgärder till förhindrande av oljeutflöde på havet.

I behandlingen av detta ärende har rådsledamöter i Danmark, Finland, Norge och Sverige deltagit.

Stockholm den 10 november 1977

För Nordiska oljeskyddsunionen

G. Böös
Ordförande

Bo Olsson
Sekreterare

BIHANG

Skrivelse från Nordiska oljeskyddsunionen angående medlemsförslaget

Den första mellanstatliga traktaten till skydd för miljön tillkom i London 1954 genom antagandet av The Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil. Konventionen avsåg att förhindra avsiktliga utsläpp av olja från fartyg till sjöss. Av taktiska skäl med hänsyn till det motstånd mera långtgående ingripanden kunde väntas möta inskränkte sig 1954 års oljeskyddskonferens till förbud mot oljeutsläpp inom snävt begränsade skyddszoner («prohibited zones»). Deltagarna i konferensen var emellertid fullt på det klara med den föreslagna konventionens otillräcklighet, vilket bl. a. framgick av en vid konferensen antagen Resolution No. 1. Däri uttalas bl. a., att den enda kända fullt effektiva metoden till förhindrande av oljeförorening av havet är fullständigt undvikande av utsläpp av beständig olja i havet, varvid det tillades att medel finnes för möjliggörande härav («measures are possible which would enable this to be substantially achieved»).

Denna mening bekräftades av den år 1962 sammankallade oljeskyddskonferensen, vilken också tog ett uppmärksammat steg mot förverkligandet av principen om totalt förbud genom antagande av en ändring i 1954 års konvention, varigenom sådant förbud stadgades beträffande större nybyggda fartyg (Art. III c): »the discharge from a ship of 20 000 tons gross tonnage or more, to which the present Convention applies and for which the building contract is placed on or after the date on which this provision comes into force, of oil or oily mixture shall be prohibited»). 1962 års konventionsbestämmelser trädde i kraft den 18 maj 1967 och gäller fortfarande till den 20 januari 1978, då de ersattes av 1969 års ändringar. Dessa medför en del förbättringar, men beklagligtvis kommer förbudsklausulen då att upphävas, eftersom den uteslöts vid antagandet av 1969 års konventionsbestämmelser.

Totalförbudsfrågan har dock icke förlorats ur sikte. Förenta Nationernas miljökonferens i Stockholm 1972 tog upp saken i en rekommendation (nr 86), vari regeringarna uppmanades att kraftigt verka för helt upphörande av avsiktlig förorening av haven genom olja från fartyg senast vid mitten av decenniet.

Detta mål hade även i samband med beslut om sammankallande av 1973 års internationella havsföreningenskonferens av IMCO:s generalför-samling angivits såsom den främsta uppgiften för denna konferens.

Målet uppnåddes icke vid konferensen, men vid dess avslutande antogs en Resolution (No. 3) med uppmaning till regeringarna och andra intresserade parter att förena sig i ansträngningarna att åvägabringa totalt upphörande av avsiktliga oljeutsläpp från fartyg snarast möjligt dock senast före utgången av innevarande decennium.

Hittills har denna uppmaning varit resultatlös. Detta förhållande har uppkallat NOU:s Råd, representerande samtliga nordiska länder, att väcka regeringarnas uppmärksamhet på saken med hemställan i skrivelse den 7 december 1976 att de måtte instruera sina ombud i IMCO:s kommitté för skydd av havets miljö (MEPC) att utan dröjsmål framföra denna fråga till lösning i enlighet med 1973 års resolution.

I syfte att ytterligare befordra en snar lösning av denna viktiga fråga har NOU:s Råd vid sammanträde denna dag beslutat att rikta en uppmaning även till Nordiska rådet att stödja ansträngningarna att åstadkomma en slutlig lösning av detta angelägna önskemål.

I behandlingen av detta ärende har rådsledamöter från Danmark, Finland, Norge och Sverige deltagit.

Stockholm den 10 november 1977

För Nordiska oljeskyddsunionen

G. Böös

Ordförande

Bo Olsson

Sekreterare

Nordiske Industriforbunds Miljøbeskyttelseskomité (NIM):

Forslaget tager udgangspunkt i oliekatastrofen ved platformen Bravo på Ekofiskfeltet i Nordsøen. Dette ulykkestilfælde viste, at der var mangler i beredskabet, men det viste også, at sager af denne karakter kan tages op i et internationalt samarbejde, hvori såvel myndigheder som private firmaers indsats med meget kort varsel kan koordineres.

Vi vedlægger til orientering den udtalelse, Norges industriforbund har afgivet i forbindelse med den offentlige norske undersøgelseskommissions rapport om Bravoulykken (*se Bihang*).

Vi finder det helt nødvendigt, at der er et samarbejde om oliebekæmpelse omfattende samtlige kyststater i de fælles havområder. Heri må i følge sagens natur også deltage andre lande end de nordiske, og for Nordsøens vedkommende foregår et sådant samarbejde da også allerede gennem den såkaldte "North Sea Operators Clean Seas Committee".

Samtlige nordiske lande er i lyset af den øgede olieeftersøgningsaktivitet

især i Nordsøen inde i en udbygningsfase, der dels omfatter en udbygning af beredskabet med anskaffelse af et øget antal oliebekæmpelsesfartøjer og dels omfatter udbygning af overvågningssystemer og opbygning af bekæmpelsesmiddellagre. Det er NIM's indtryk, at denne udbygning sker koordinerende imellem de nordiske myndigheder, men det er vigtigt, at det sker med inddragelse af de private virksomheders ekspertise, således at det samlede beredskab udnyttes optimalt.

Nordisk Råds forslag indeholder en række konstruktive ideer, der bør medtages i det allerede etablerede samarbejde; eksempelvis foreslår man, at myndighederne kan forbedre beredskabet ved, at myndighederne kan oplære fiskeskippere og udbygge et antal fiskefartøjer, således at de bliver i stand til at deltage i oliebekæmpelse især i tilfælde af svære søforhold.

Under hensyntagen til det samarbejde, der allerede foregår imellem de nordiske landets myndigheder, finder NIM det imidlertid unødvendigt at udarbejde et egentligt nordisk program for koordinering af aktiviteterne på dette område.

NIM vil derimod anbefale, at man opfordrer de centrale myndigheder til igennem det allerede etablerede samarbejde at samordne og koordinere udbygningen af beredskabet med inddragelse af de private virksomheders materiel og ekspertise.

Det kan oplyses, at der foregår en forskning i og udvikling af metoder for bekæmpelse af olieforurening på en række felter. Specielt i Norge er aktiviteten stor. En fælles udnyttelse af ressourcerne på forskningsområdet kan virke positivt, og det bør undersøges, om der foreligger mulighed for fælles nordiske projekter, f. eks. i Nordforsk-regi.

København, den 5. december 1977

På de Nordiske Industriforbunds Miljøbeskyttelseskomité's vegne

Elo Hartig

Steen A. Christensen

BIHANG

Uttalande från Norges industriforbund med anledning av rapporten om Bravoolyckan

Den ukontrollerede utblåsning på Bravo-plattformen i april i år repræsenterede på mange måter et tilbageslag for udviklingen på norsk kontinental-sokkel. Utblåsningen skapte tvil både om sikkerheten ved virksomheten og om våre muligheter for på en effektiv måte å begrense skadevirkningene ved slike uhell.

Oljevirksohmeten vil kunne gi betydelige bidrag til industriutviklingen i Norge, men dette er i høy grad avhengig av at det er tillit til sikkerhet og beredskap.

Oppnevningen av granskningskommisjonen allerede 4 dager etter at ulykken hendte, og sammensetningen av kommisjonen, er etter Industriforbundets oppfatning et klart uttrykk for at myndighetene vil sette meget inn på at skape de riktige betingelser for virksomheten på sokkelen.

Granskningskommisjonens rapport påviser dessuten en rekke svakheter ved gjennomføringen av sikkerhetsbestemmelsene i forbindelse med risikofylt arbeid på oljeinstallasjonene.

Det er etter Industriforbundets mening av stor betydning at myndighetene så raskt som mulig forsøker å rette på disse mangler, og dermed gjennomfører de tiltak som granskningskommisjonens rapport legger grunnlaget for.

Kommisjonen har utført et grundig arbeid for å kartlegge hendelsesforløpet som førte frem til utblåsing. Kommisjonens hovedkonklusjon er at de bakenforliggende årsaker til ulykken var de organisatoriske og administrative systemer som ikke var tilfredsstillende, hverken med hensyn til planlegging og ledelse av arbeidet, instruksjoner for utførelse eller rutiner for inspeksjon og rapportering.

Kontrollen med sikkerheten ved installasjonene i Nordsjøen er idag basert på rettighetshavernes egenkontroll. Denne skal følges opp av rapportssystemer, rutinekontroller og stikkontroller fra norske myndigheter.

Granskningskommisjonen har påpekt mangler på begge sider i dette kontrollsystem, altså både hos rettighetshaverne og hos de norske kontrollmyndigheter.

De kommentarer og anbefalinger kommisjonen kommer med når det gjelder disse spørsmål skulle kunne danne et tilstrekkelig grunnlag for i vesentlig grad å styrke såvel sikkerhet som beredskap på installasjonene.

Industriforbundet vil imidlertid spesielt understreke betydningen av et par av de forhold rapporten har avdekket. Det ene er den påviste svake arbeidsledelse og kontroll av arbeidet, og det andre er mangel på respekt for det oppsatte vedlikeholdsprogram som var godkjent av Oljedirektoratet. Disse forhold peker på at man spesielt må øke kvalifikasjonsnivået hos de mannskaper som arbeider på installasjonene. Men vel så viktig er det å sørge for at det finnes norsk nøkkelpersonell i viktige stillinger.

Dette er en utfordrende oppgave til det norske utdannessystemet som vi burde ha alle mulige forutsetninger for å kunne løse.

Myndighetene bør også oppmuntre norske forskningsmiljøer og norsk industri til å utvikle og forbedre de tekniske installasjoner og systemer som anvendes ved oljeoperasjoner til havs med sikte på øket sikkerhet og pålitelighet.

Spørsmålet om en generell heving av kvalifikasjonsnivået er også et sentralt spørsmål for de norske kontrollmyndigheter. Det er helt avgjørende at våre kontrollmyndigheter på selvstendig, faglig grunnlag til enhver tid kan vurdere og eventuelt gripe inn overfor de rapporter, arbeidsrutiner og tekniske løsninger som rettighetshaverne presenterer.

Mange av de forhold som medvirket til at ulykken hendte må tilskrives at oljemiljøet i Norge, og spesielt i de institusjoner som har ansvaret for kontrollvirksomheten, er ungt og uprøvet.

På den annen side må det etter Industriforbundets oppfatning tillegges stor vekt at rettighetshaverne ofte er vant til å operere under forhold som — både med hensyn til drift, arbeidsledelse og sikkerhetssystemer — er meget forskjellige fra dem som stilles opp i Norge.

Mange eksempler, både fra Bravo-ulykken og i andre forbindelser, har vist at de utenlandske selskaper som opererer i Norge, og som ikke er

vokset inn i det norske industrimiljø, selv vil være tjent med i større grad å tilpasse seg de norske krav. På den annen side kan man ikke se bort fra at disse krav, også når det gjelder sikkerhet og beredskap, kan stilles på en bedre måte.

Kommunikasjonsprosessen mellom de utenlandske selskaper som arbeider i Norge og våre myndigheter må tillegges den aller største betydning, og den vil være avgjørende for om vi skal lykkes i å skape den nødvendige tillit til at virksomheten på sokkelen kan skje på en betryggende måte.

Oslo, 15. november 1977

Norges industriforbund
Jan Didriksen
Adm. direktør

D a n m a r k

Statsministeriet:

Skal man efter brevveksling med rigsombudsmanden på Færøerne meddele, at *Færøernes landsstyre* giver sin fulde tilslutning til, at forslaget fremmes.

Hertil skal *statsministeriet* for sit vedkommende henholde sig.

København, den 22. november 1977

Inger Skydsgaard
Fuldmægtig

Miljøministeriet:

Som det fremgår af medlemsforslaget, har den intensiverede olieefterforskning og -indvinding i Nordsøen øget risikoen for olieudslip. Dette indebærer risiko for økologiske, rekreative og erhvervsmæssige skader, idet olieudslip — selv af relativt begrænset omfang — kan få alvorlige virkninger såvel på det marine miljø som på de tilstødende kystområder.

Det danske statslige beredskab til bekæmpelse af olieforurening af havet hører under miljøstyrelsen.

I beredskabsorganisationen indgår skibe og fly såvel fra andre statslige myndigheder som fra private selskaber.

Ved bekæmpelse af olieforureninger på kysterne anvendes primært civilforsvarskorpset.

På baggrund af erfaringer fra ulykken på den norske BRAVO-plattform i EKOFISK-feltet i Nordsøen i april 1977 har miljøstyrelsen foretaget en revurdering af en i en redegørelse fra efteråret 1976 foreslået udbygning

af det eksisterende beredskab og de dermed forbundne udgifter. Erfaringer fra BRAVO-ulykken har vist, at bekæmpelsesaktioner i Nordsøen stiller væsentligt andre og større krav til fartøjer og materiel end tidligere forudsat. Miljøstyrelsen er nu af den opfattelse, at de i redegørelsen fra efteråret 1976 anførte 2 fartøjer på 300 BRT bør forøges til ca. 500 BRT. Endvidere har miljøstyrelsen skønnet, at de i redegørelsen nævnte øvrige 4 små specialfartøjer bør udgå til fordel for 2 lidt større specialfartøjer.

De samlede anlægsudgifter for disse specialfartøjer samt nogle mindre oliepramme skønnes at blive 43,5 mill. kr.

Med hensyn til egentligt bekæmpelsesmateriel gav EKOFISK-ulykken også visse erfaringer, der gjorde en revurdering nødvendig. Det nuværende behov skønnes herefter at andrage anskaffelse af bekæmpelsesmateriel for ca. 26,2 mill. kr.

I september 1977 er der meddelt bevilling på i alt 69,7 mill. kr. til den af miljøstyrelsen foreslåede udbygning af beredskabet. Udbygningen vil finde sted over en 3-årig periode, og miljøstyrelsen vil herunder drage nytte af erfaringer med bekæmpelsesmetoder og -materiel fra udlandet, herunder navnlig fra Norge og Sverige.

Det nordiske samarbejde ved bekæmpelse af olieforureninger finder sted i henhold til den nordiske overenskomst af 16. september 1971.

Repræsentanter for de respektive myndigheder i de nordiske lande sammentræder én gang årligt for afholdelse af drøftelser i henhold til overenskomsten. Ved den forestående sammenkomst, der er planlagt afholdt i Danmark i november 1977, vil drøftelserne bl. a. koncentrere sig om EKOFISK-ulykken i april 1977 med henblik på at kunne drage nytte af de erfaringer, ulykken gav anledning til.

De nordiske sammenkomster er i øvrigt karakteriseret ved, at de fremmer det praktiske samarbejde ved egentlige fællesnordiske bekæmpelsesaktioner ved at formidle en kontinuerlig udveksling af erfaringer om bekæmpelsesmateriel og -metoder og gennem gensidig informering om de til enhver tid til rådighed værende materielressourcer samt gennem drøftelser af ledelses-, kommunikations- og ansvarsproblemer.

I adskillige tilfælde har der været gennemført fælles svensk/danske egentlige bekæmpelsesoperationer i Øresundsafsnittet. Hertil kommer den fælles norsk/svensk/danske indsats ved EKOFISK-ulykken i april 1977.

For yderligere aktivering af det nordiske samarbejde blev der ved det sidst afholdte nordiske møde i Finland i august 1976 vedtaget et øvelsesprogram for fællesnordiske øvelser i bekæmpelse af olieforurening af havet.

Den første fælles øvelse i henhold til dette program blev gennemført i Køge Bugt i september 1977 med deltagelse af skibe fra det svenske og danske statslige bekæmpelsesberedskab.

Samarbejdet inden for Nordsølandene er fastlagt gennem overenskomst af 9. juni 1969 om bekæmpelse af olieforurening af Nordsøen (Bonn-overenskomsten).

Samarbejdet inden for denne overenskomsts rammer har hidtil været ret begrænset, men ved en konference i Hamborg i april 1977 umiddelbart før EKOFISK-ulykken blev der iværksat et aktiverende arbejde inden for overenskomstens rammer.

Afholdelse af næste konference inden for denne regie, der var planlagt i foråret 1978, er på grund af EKOFISK-ulykken fremskyndet til november 1977.

Sammenfattende er det miljøstyrelsens opfattelse, at samarbejdet mellem de nordiske lande ved bekæmpelse af olieforurening af havet — hvilket samarbejde udøves gennem overenskomsten fra 1971 — ligger på et særdeles effektivt og praktisk niveau. Miljøstyrelsen skønner på denne baggrund, at det for nærværende ikke er påkrævet inden for styrelsens område at foretage yderligere skridt til aktivering eller ændringer af det nordiske samarbejde om bekæmpelse af olieforurening, herunder ændringer i den etablerede operative struktur.

Indenrigsministeriet har forelagt sagen for henholdsvis sundhedsstyrelsen og civilforsvaret.

Sundhedsstyrelsen har ønsket at henlede opmærksomheden på, at "Nordsøen for så vidt kan betragtes som et 'indhav', og at olieindvinding er begyndt på et tidligere tidspunkt såvel inden for United Kingdoms område som Hollands end i Norges og Danmarks områder, således at en koordineret indsats fra de lande, der er impliceret i olieindvinding i Nordsøområdet, måske ville være at foretrække frem for et program, som alene er baseret på nordiske ressourcer".

Civilforsvarsstyrelsen har udtalt, "at styrelsen principielt kan tilslutte sig, at de eksisterende olieforureningsberedskabsordninger styrkes mest muligt, herunder at de allerede igangværende erfaringsudvekslinger og samordningsbestræbelser af de til rådighed værende ressourcer samt foranstaltninger til forbedring af bekæmpelsesmetoder og materiel m. v. fortsættes.

For så vidt angår spørgsmålet om direkte indsats — f. eks. ved udlån — i andre nordiske lande ved det af miljøstyrelsen hos civilforsvarskorpset udstationerede bekæmpelsesmateriel m. v. med henblik på fra landsiden (stranden eller på det lave vand ved stranden) at bekæmpe oliekatastrofer, som truer de nordiske landes kyststrækninger, kan civilforsvarsstyrelsen ikke udtale sig, idet kompetencen vedrørende sådanne udlån alene beror hos miljøstyrelsen. Det skal dog samtidig bemærkes, at der efter civilforsvarsstyrelsens opfattelse ikke skønnes at være noget til hinder for, at personel fra civilforsvarskorpset kan indsættes i andre nordiske lande ved oliekatastrofer til betjening af miljøstyrelsens oliebekæmpelsesmateriel, såfremt det er påkrævet og praktisk muligt i den givne situation".

Indenrigsministeriet har henholdt sig til de ovenfor afgivne udtalelser.

Handelsministeriet har udtalt, at man ikke skal modsætte sig, at man fra dansk side går ind for den i sagen omtalte rekommandation, såfremt

der skønnes behov for et samarbejde, der går videre end allerede eksisterende aftaler.

På baggrund af de afgivne udtalelser er det miljøministeriets opfattelse, at man bør støtte alle bestræbelser på at effektivisere og samordne indsatsen i forbindelse med bekæmpelse af oliekatastrofer, og at dette arbejde bedst kan varetages ved en yderligere effektivisering og udbygning inden for rammerne af overenskomsten af 9. juni 1969 om bekæmpelse af olieforurening af Nordsøen (Bonn-overenskomsten), som omfatter alle nordølandene, samt den nordiske overenskomst af 16. september 1971.

København, den 14. november 1977

Hemming Hummelose

Ministeriet for Grønland

Beredskabet i Grønland mod evt. oliespild på havet ud for Vestgrønland er baseret på de krav, der stilles til oliekoncessionshaverne som vilkår for udførelse af efterforskningsvirksomheden. Dette indebærer dels en række krav af præventiv art i boreforskrifter m. v., dels krav med hensyn til udstyr m. v. til bekæmpelse af evt. oliespild. Der er således krav om sådant udstyr såvel på selve borestedet som i land i Grønland, ligesom der skal foreligge planer for, hvorledes yderligere udstyr om påkrævet kan bringes ind andre steder fra. Et egentligt olieberedskab ved Grønland findes således alene i boresæsonen i tiden fra ca. 1. juli til ca. 1. oktober.

Det udstyr, der befinder sig på borestederne eller i Grønland — og som forud for boresæsonen sammen med koncessionshavernes samlede beredskabsplaner skal godkendes af Ministeriet for Grønland — er udvalgt under hensyntagen til klimaforholdene ved Grønland samt med henblik på hurtigt at kunne sættes ind over for et evt. spild fra en boreplatform eller et boreskib. Ligeledes bliver der ved udvælgelsen taget hensyn til udstyrets mobilitet samt muligheden for at koordinere de enkelte koncessionshaveres udstyr med andre koncessionshaveres. Det bemærkes i denne forbindelse, at man for så vidt angår krav til udstyrets kvalitet, kapacitet, mobilitet og funktion ikke kan drage direkte sammenligninger mellem forholdene i Nordsøen og forholdene på havet ud for Vestgrønland, idet f. eks. især vind- og bølgeforhold er anderledes og i almindelighed mildere i koncessionsområderne ved Grønland end i Nordsøen.

For 1977 er der mellem Ministeriet for Grønland og det canadiske Ministry of Transport indgået en aftale, der pålægger parterne et samarbejde med henblik på forebyggelse og bekæmpelse af evt. oliespild fra olieaktiviteter i farvandene mellem Canada og Grønland. Der forestår drøftelser om en forlængelse og evt. udbygning af dette samarbejde for de kommende år.

For så vidt angår et geografisk betinget samarbejde og samvirke med hensyn til udstyr og beredskab i øvrigt til bekæmpelse af oliespild forekommer det for Grønlands vedkommende mest hensigtsmæssigt at basere sig på forbindelsen til Canada.

Når det gælder generel forbedring af metoder og udstyr samt forskning i denne forbindelse vil et nordisk samarbejde selvsagt også være relevant for forholdene ved Grønland.

Det bemærkes, at de i Nordisk Råds medlemsforslag nævnte overenskomster af 9. juni 1969 og 16. september 1971 ikke omfatter Grønland.

København, den 15. november 1977

P. m. v.

E. b.

G. Vigh

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 21 oktober 1977 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 20 december 1977 förklarar sig i hög grad stöda medlemsförslaget.

Oliebranchens Fællesrepræsentation hänvisar i skrivelse den 24 november 1977 Nordiske Industriforbunds Miljøbeskyttelsekommittes (NIM) yttrande av den 5 december 1977 (se ovan).

Danmarks Rederiforening har i skrivelse den 22 november 1977 meddelat, att den har ingenting att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Sammenslutningen af danske Havne har i skrivelse den 6 december 1977 förklarar sig icke ha något att bemärka i anledning av medlemsförslaget.

Danmarks Havfiskeriforening:

Skal Danmarks Havfiskeriforening meddele, at vi for vort vedkommende fuldt ud kan støtte og tilslutte os det fremsendte forslag, og vi anser det for særdeles ønskeligt, at oliebekæmpelsesmetoderne bliver forbedret og samordnet de nordiske lande imellem.

Esbjerg, den 7. december 1977

P. f. v.

L. Tjørnæs
Formand

Finland

Ministeriet för inrikesärendena:

— — — med speciell vikt fäst vid miljövårdens allmänna koordinerings- och övervakningssynpunkter.

Oljekatastrofer till havs kan grupperas enligt följande:

- oljeskador i samband med skeppsbrott, i synnerhet beträffande tankfartyg
- skada, som förorsakas vid fartygens utsläpp samt olyckor vid borringsplattformar
- skador förorsakade av olja som rinner från landområde ut i havet.

För Finlands del är närmast skeppsbrotten samt utsläppen av pilsvatten av betydelse. Fartygens tekniska utveckling och ingångna internationella avtal, såsom konventionen om skydd av östersjöområdets marina miljö, har i anmärkningsvärd grad minskat skador uppkomna av olja i pilsvatten. Vid bekämpning av oljeskador har således enbart skeppsbrotten större betydelse för Östersjöns naturtillstånd.

I Finland har man sedan år 1972 systematiskt byggt upp en skyddsorganisation för bekämpande av oljeskador, genom att kustkommunerna har haft möjlighet att få ersättning för anskaffandet av skyddsmateriel från fonden för oljeskadeersättningar enligt lagen om bekämpande av oljeskador förorsakade av fartyg.

Hittills anskaffad materiel är nästan enbart avsedd för bekämpning av små, till arealen begränsade oljeskador och främst i den inre skärgården. Däremot måste man anse att skyddskapaciteten vid stora oljeskador är synnerligen otillräcklig. Oljebekämpningsutbildningen är i proportion till bristen på materiel relativt långt utvecklad. Kommunernas rätt, att enligt lagen om bekämpande av oljeskador som uppkommer på land få full ersättning ur statens medel för underhåll av bekämpningsberedskap och -utbildning, har ökat kunskapen om oljeskador.

Med beaktande av det stora antalet oljetransporter på Östersjön och att tankfartygsenheterna blivit större borde Finlands oljebekämpningsberedskap väsentligt förbättras jämfört med nuläget. Å andra sidan förutsätter stora katastrofer specialutrustning, som det inte torde vara nödvändigt att koppla till bekämpningsutrustningen i flera hamnar. Anskaffandet av materiel, skapandet av transportsystem samt bruk av nytt materiel vid sidan av det gamla förutsätter en koordinerad verksamhet, varvid man genom internationellt samarbete kan uppnå såväl ekonomiska som miljövårdsmässiga fördelar.

På basen av ovanstående anser ministeriet för inrikesärendena det ändamålsenligt, att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att skrida till åtgärder för att inventera existerande oljeskyddsmateriel, koordinera nya materielanskaffningar samt för att skapa ett sam-

nordiskt bekämpningssystem mot oljeskador, särskilt i de fall oljeskadorna uppstår som följd av skeppsbrott.

Helsingfors den 24 november 1977

Olli Ojala
Avdelningschef

Olli Paasivirta
Överinspektör

Handels- och industriministeriet har i skrivelse den 17 november 1977 förklarat sig instämma i sjöfartsstyrelsens yttrande av den 4 november 1977 (se nedan).

Sjöfartsstyrelsen¹:

Av förslaget framgår inte exakt, hur det nämnda programmet skulle genomföras. Mellan de nordiska länderna gäller den sedan 6 år i Köpenhamn år 1971 ingånga "Överenskommelsen mellan Finland, Norge, Sverige och Danmark om samarbete i fråga om åtgärder mot större oljeföroreningar av havet". På grundval av denna överenskommelse sammanträder medlemsländernas ledande oljebekämpningstjänstemän årligen i olika nordiska länder för att diskutera problemen på området. Informationen om oljebekämpningsresurser och -metoder, erfarenheter osv. i de olika länderna har utbytt. Praktiken har visat att denna samarbetsform är tillräcklig för närvarande, då oljebekämpningstjänstemännen samarbetar intimt även mellan mötena. Mötet hålles i år i Danmark och avsikten är att även Island för första gången skall vara representerat.

Utom i den nämnda nordiska överenskommelsen behandlas oljebekämpning också i bilaga VI "Konventionen om skydd av den marina miljön i Östersjön, Helsingfors 1974". De första stegen mot liknande samarbete inom hela östersjöregionen har redan tagits. I oktober hölls nämligen i Gdansk i Polen det första mötet för oljebekämpningsexperter, i vilket experter från alla östersjöstater deltagit. Samma experter sammanträder åtminstone en gång inkommande vår i Polen, varefter samarbetet inom hela östersjöregionen torde bli kontinuerligt.

I medlemsförslaget betecknas som otillfredsställande att det bara finns fem experter i USA, som är i stånd att klara oljeläckage i samband med oljeborrning. Att stoppa s. k. blow-out är en sak som är helt fristående från den egentliga oljebekämpningstekniken och ansluter sig till oljeborrningstekniken. Det är i hög grad ifrågasatt, huruvida en expertgrupp av nämnt slag borde skapas just med nordiska åtgärder, eftersom t. ex. Finland inte har någon nytta av oljeborrningar i Nordsjön.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Den nämnda expertgruppens utbildning, utrustning och fortlöpande underhåll är så oerhört dyra, att det kan vara förmånligast att till USA betala även stora summor för bekämpning av blow-out. Lyckligtvis händer detta inte ofta. Det är alltså fråga om en risk närmast i anslutning till oljeborrningsverksamheten, vilken Finlands oljebekämpningsmyndigheter inte har sakkunskap, resurser och för närvarande inte heller behov av att befatta sig med.

För den egentliga oljebekämpningsverksamhetens del anser sjöfartsstyrelsen, att de ovannämnda samarbetsformerna för närvarande är tillräckliga och att man inte behöver skapa nya inom den närmaste framtiden.

Helsingfors den 4 november 1977

Jan-Erik Jansson
Överdirektör

Seppo Hilden
Överinspektör

Neste oy hänvisar i skrivelse den 23 november 1977 till Oljebranschens centralförbunds yttrande av den 19 november 1977 (se nedan).

Ålands landsskapsstyrelse:

De nordiska länderna har redan år 1971 överenskommit om samarbete vid bekämpande av löskommen olja, samt utbyte av erfarenheter om medel och metoder för oljebekämpning. FFS 41/71. Liknande överenskommelse finns mellan Östersjöstaterna. I den så kallade Östersjökonventionen stadgas närmare om hur detta samarbete skall organiseras.

Landskapsstyrelsen är av den uppfattningen att det nordiska samarbetet på detta område fungerat bra och representanter för de nordiska oljeskyddsmyndigheterna har årligen hållit gemensamma överläggningar.

För landskapets del är det viktigt att detta samarbete fortgår och utvecklas. På grund av den täta fartygstrafiken i Ålands hav finns en ständig risk för en oljekatastrof här och landskapet är då beroende av hjälp även från Sverige som ligger närmast till och som har stora resurser för bekämpande av oljeutsläpp.

Landskapsstyrelsen anser det därför positivt ifall det nordiska samarbetet kan utvecklas ytterligare inom ramen för det samarbetsorgan som redan finns.

Inrättande av emottagningsanläggningar för oljehaltigt vatten i hamnstäderna kunde till exempel med fördel standardiseras inom de nordiska länderna.

Mariehamn den 20 december 1977

Alarik Häggblom
Lantråd

Göran Holmberg
Byråingenjör

Fiskeriföreningen i Finland:

Haven har en mycket stor betydelse som näringskälla för jordens befolkning och sakkunniga anser att havens produktion av livsmedel i framtiden måste utnyttjas ännu effektivare än nu. Havsmiljön är emellertid en mycket sårbar miljö och reagerar ofta mycket kraftigt på kulturpåverkan. Detta gäller i synnerhet Östersjön med dess bräckvattenmiljö.

Mot denna bakgrund är det ytterst angeläget att det i synnerhet vid oljeutsläpp och oljekatastrofer kan sättas in ett redan från början enhetligt planerat system för bekämpning av skadorna.

Fiskeriföreningen i Finland framhåller härmed som sin åsikt att en gemensam nordisk beredskap mot oljekatastrofer bör byggas upp med det snaraste och att denna bör utsträckas också till Östersjön.

Helsingfors den 22 november 1977

För Fiskeriföreningen i Finland

Lauri Liedes
Ombudsman

Henrik Backman
Fiskeribiolog

Industrins centralförbund har i skrivelse den 8 december 1977 förklarat sig instämma i Nordiske Industriforbunds Miljøbeskyttelseskommittees (NIM) yttrande av den 5 december 1977 (se ovan).

Oljebranschens centralförbund:

Nordiskt samarbete vid förebyggande av oljekatastrofer, som hotar de särskilda nordiska ländernas kuster, bör anses naturligt och värdefullt. Samarbete, varom i medlemsförslaget icke ingår särskilt omnämnande, förekommer på detta område redan nu såväl i fråga om planering som ömsesidigt bistånd särskilt grannstater emellan.

Enligt förslaget skulle samarbete komma i fråga bl. a.

- vid forskning rörande olika metoder att vinna kontroll över utflöde vid borrhplattformar samt vid utarbetande av säkerhetsbestämmelser för borrhplattformar och tankfartyg
- för inventering och samordning av tillgängliga resurser för oljebekämpning och för utvecklande av möjligheter till samordnade insatser vid stora oljekatastrofer
- för utvecklande av metoder och resurser för bekämpning av oljeutsläpp
- vid utbildning av olika slag, innefattande t. o. m. utbildning i metoder för att stoppa utblåsningar på oljeplattformar.

Medlemsförslaget utgår uppenbart från den s. k. Bravo-olyckan, som inträffade i april 1977 på Ekofiskfältet. De föreslagna åtgärderna är jämväl i övrigt till väsentliga delar inriktade på oljeletning och -produktion i Nordsjön. Med beaktande härav synes det inte ändamålsenligt att bygga samarbetet uttryckligen och uteslutande på nordisk grund. Mera naturligt ställer sig till denna del samarbete mellan alla de stater, som omger Nordsjön samt de företag och grupperingar som utför oljeborrning i Nordsjön. Finlands möjligheter till en aktiv insats för oljebekämpning i Nordsjön är såväl i beaktande av små resurser som det långa avståndet synnerligen begränsade. Finlands deltagande i nordiskt samarbete vid oljebekämpning torde av förenämnda skäl förty böra begränsas till oljeskador, som inträffar på Östersjöområdet.

Vid prövning av de åtgärder, vartill medlemsförslaget eventuellt bör ge anledning, torde uppmärksamhet fästas dels vid de förpliktelser som följer av det s. k. Helsingfors-avtalet och dels det s. k. Bonn-avtalet, som gäller bekämpning av oljeskador i Nordsjön. Vid planering och realiserande av nordiskt samarbete torde fast kontakt hållas, icke blott med olje- och sjöfartsbranscherna, utan jämväl med de internationella organ (bl. a. IMCO), som sedan gammalt utför värdefullt arbete för utvecklande av allmängiltiga, till oljetransport anslutna säkerhetsåtgärder och -föreskrifter.

Förbundet kan icke förena sig med förslagställarnas uppfattning om det naturliga i att de nordiska länderna gemensamt skulle svara för de kostnader som är förenade med åtgärder för bekämpning av oljekatastrofer som hotar de nordiska ländernas kuster.

Helsingfors den 16 november 1977

Oljebranschens centralförbund r. f.

E. O. Soravuo

Henrik Lundsten

Suomen kunnallisliitto (Finska kommunförbundet)¹:

Enligt Suomen kunnallisliitto (Finska kommunförbundet) är det mycket ändamålsenligt, att resurserna centraliseras inom ramen för det nordiska samarbetet och att de förefintliga resurserna kartläggs. I det program som eventuellt utarbetas för att förebygga oljekatastrofer, bör uppmärksamhet fästas utom vid olyckor på oljeplattformar också vid samarbete för att koordinera de resurser som används för att bekämpa av fartyg orsakade oljeskador.

Finska kommunförbundets byrå förenar sig med det väckta förslaget.

Suomen kunnallisliitto

Pentti Vataja
Avdelningschef

Markku Haiko
Förvaltningsplanerare

Finlands svenska kommunförbund:

Såsom i motiveringarna till föreliggande medlemsförslag konstateras, har under senare tid inträffade oljeutsläpp utvisat att beredskapen för att begränsa skadorna ännu inte kan betecknas såsom tillfredsställande. Särskilt gäller detta oljekatastrofer som kan uppstå i samband med oljeborrningarna i Nordsjön.

Den marion miljö som i Norden utsätts för risker i fråga om oljeutsläpp är ovärderlig. Högsta möjliga beredskap är därför något som bör eftersträvas av alla de nordiska länderna. Ett intimt nordiskt samarbete rörande bekämpningen av oljekatastrofer är ägnat att skapa förutsättningar för en effektiv bekämpningsorganisation.

Finlands svenska kommunförbund finner det angeläget att föreliggande medlemsförslag om gemensam nordisk beredskap mot oljekatastrofer förverkligas i brådskande ordning.

Helsingfors den 15 december 1977

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Bo Nyman

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands stadsförbund:

Medlemsförslaget tar främst sikte på utarbetandet av ett nordiskt program för att förbättra beredskapen mot oljeskador som kan uppstå vid oljeborrning i Nordsjön. På grund härav granskas främst problem vid bekämpning av oljeskador till havs.

De i Finland gällande stadgandena samt de bekämpningsorganisationer som grundats i landet och den bekämpningsutrustning som anskaffats för deras bruk tar i första hand sikte på bekämpning av oljeskador i kustvatten och lämpar sig i allmänhet inte för användning till havs, i synnerhet inte vid storkatastrofer till havs.

Det vore förenligt med Finlands intresse att även i östersjöområdet skapa beredskap mot oljeskador till havs, eftersom sådana skador alltid medför risk för att olja driver till kusterna och sprider sig över ett stort område, varvid oljebekämpning genom åtgärder vid kusten kan bli en övermäktig uppgift. Det bör sålunda anses önskvärt att Finland deltar i skapandet av en samnordisk bekämpningsberedskap. Bekämpningsorganisationen kan för Finlands vidkommande på grund av sakens natur och övriga till buds stående möjligheter grunda sig enbart på statens organisation och på av staten anskaffade bekämpningsutrustning som lämpar sig för användning till havs.

Helsingfors den 9 december 1977

L. O. Johanson
Verkställande direktör

G. Riskula
Avdelningschef

Suomen merimies unioni — Finlands sjömans-union r. y.:

I det nordiska medlemsförslaget har man närmast granskat de faror som uppstår vid oljeutvinningen i Nordsjön. Man konstaterar att den nuvarande beredskapen inte är tillräcklig för att avvärja de faror som kan uppstå genom olyckor på oljeriggarna.

I förslaget hänvisas också till det avtal som trädde i kraft år 1971 om samarbete visavi åtgärder som vidtas för att förebygga större oljeföroreningar av havet.

Sjömans-unionen är av den åsikten att utvinningen av Nordsjö-oljan borde göras så säker som möjligt genom vidtagande av förebyggande åtgärder.

Då betydande oljemängder transporteras på de havsområden som gränsar till de nordiska länderna — vi avser här närmast Östersjön och havsområden i anslutning härtill — borde bekämpningsberedskapen utvecklas så, att då oljeolyckor inträffar, kan effektiva räddnings- och be-

kämpningsåtgärder vidtas för bekämpningen av såväl oljeutsläpp från fartygen som för tätandet av oljeläckor på oljeriggarna.

Med hänvisning till det ovan anförda förenar vi oss med nämnda medlemsförslag, enligt vilket de tillbudsstående oljebekämpningsresurserna bör koordineras och åtgärder vidtas för att förbättra metoderna och utöka resurserna för bekämpande av oljeutsläpp.

Helsingfors den 2 januari 1978

Suomen merimies-unioni — Finlands sjömans-union r. y.

R. Anttila
Ordförande

R. Herdin
Sekreterare

Finlands rederiförening:

Enligt vår uppfattning motsvaras det i förslaget nämnda programmet av Östersjökonventionens artikel 11 — Samarbete vid bekämpning av marina föroreningar — jämte därtill hörande bilaga VI. Detta ärende är redan under behandling i den maritima arbetsgrupp, som konventionens interimkommission tillsatt, och senast vid en expertgrupps möte i Gdansk 25—27 oktober detta år.

På grund härav, anser föreningen att ett särskilt, nordiskt program för att förbättra beredskapen mot oljekatastrofer inte är påkallat, åtminstone inte beträffande Östersjön.

Helsingfors den 7 november 1977

Finlands rederiförening r. f.

P. Forsskåhl

P. S. Grunér

Ålands redarförening r. f.:

Vi omfattar förslaget att ett gemensamt nordiskt program för att förbättra beredskapen mot oljekatastrofer, innefattande dels inventering och samordning av tillgängliga resurser för oljebekämpning och dels åtgärder för att förbättra metoderna och resurserna för bekämpning av oljeutsläpp.

Vi anser dessutom att ovannämnda verksamhet bör kompletteras med undersökningar om hur olika riskfaktorer i samband med oljehantering kunde reduceras eller elimineras.

Genom Ålands utsatta läge med på alla sidor angränsande hav är spe-

ciellt de risker som sjötransporter av oljeprodukter inom Östersjön medför av vitalt intresse.

Stora delar av oljetransporten till bland annat Finland sker med så kallat "bekvämlighetsflaggtonnage" beträffande vilket varken säkerhetsutrustningen eller kvaliteten/behörigheten på befålet är av nordisk standard, vilket bland annat US Coast Guard inspektionsstatistik ger belägg för. Dessutom saknar befålet på dessa fartyg lokalkännedom om de speciella förhållanden som råder i Östersjön vilket ytterligare utgör en riskfaktor.

Transportekonomiskt är det vanligen fördelaktigare att använda stort tonnage även om ekonomieffekten avsevärt reduceras vid transporter till Östersjön då detta förutsätter läktring antingen på kontinenten eller på svenska västkusten. Däremot torde otvivelaktigt riskfaktorn ökas som en följd av maximalt djupgående.

Med dessa stora enhetslaster följer också frågan om konsekvenserna av en total katastrof vars verkningar är omöjliga att överblicka.

Slutsatsen man kommer till är att riskfaktorerna med oljetransporter i Östersjön torde reduceras till ett minimum om nordiskt tonnage i storleken 100 000 ton används.

Från navigationssynpunkt utgör Östersjön då inte ett problem eller ökade risktagningar.

Frekvensen av transporter optimeras jämfört med om mindre tonnage används.

Transportekonomiskt utgör fartygsstorleken ett optimum om man beaktar att läktring för att minska djupgåendet inte är nödvändigt.

Både tekniskt och ekonomiskt torde det vara möjligt att förbättra miljöskyddet i den omfattning som fordras.

Mariehamn den 18 november 1977

Ålands redarförening r. f.

Justus Harberg

N o r g e

Industridepartementet:

Industridepartementet har innhentet uttalelser til forslaget fra Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd, Statoil og Oljedirektoratet. Videre har Industridepartementet drøftet saken med Miljøverndepartementet og samarbeidet med dem om uttalelsen. Miljøverndepartementet har besvart henvendelsen i eget brev med særlig vekt på de forhold som ligger under deres ansvarsområde (se nedan).

Til de enkelte punkter i forslaget vil Industridepartementet uttale:

1. *Kartlegging av disponible ressurser og av mulighetene for å samordne innsatsen ved oljekatastrofer, herunder bruk av fiskefartøyer, beredskapsutdanning m. v.*

En kartlegging av tilgjengelige beredskapsmessige ressurser vil kunne være nyttig av hensyn til det videre arbeid med beredskapsplanlegging og til internasjonalt samarbeid i tilfelle katastrofesituasjoner. Dersom dette skjer på nordisk grunnlag alene, vil det imidlertid ha begrenset verdi. For virksomheten på norsk kontinentalsokkel er det i denne sammenheng naturlig å se hen til de ressurser som befinner seg i Nordsjølandene, både fordi man her opererer med samme geografiske enhet — Nordsjøen, samt fordi de fleste Nordsjø-land selv driver undersøkelse etter og utnyttelse av petroleumsprodukter på egen kontinentalsokkel og således arbeider med de samme spørsmål m. h. t. oljevernberedskap. Dessuten er de klimatiske forhold tildels meget forskjellige når man sammenlikner Nordsjøen med de farvann som er aktuelle i et eventuelt nordisk samarbeid. Det er således i stor utstrekning tale om vesentlig forskjellige typer utstyr.

Forøvrig er det departementets oppfatning at en oversikt over tilgjengelig materiale må, for å være fullstendig, inkludere de ressurser de enkelte operatører disponerer, såvel i direkte tilknytning til den virksomhet som drives i Nordsjøen, som utstyr som er forlagt i tilknytning til andre aktivitetssentra og som med noenlunde letthet kan transporteres hit.

Når det gjelder bruk av fiskefartøyer til utlegging av lenser og eventuelt også ved oppsamling av olje fra sjøen er dette forhold som har vært diskutert ved ulike anledninger tidligere. Spørsmål i tilknytning til dette vurderes for tiden i den såkalte "Olje/fisk-gruppen" som Industridepartementet har etablert.

1. *Samarbeid om forskning vedrørende metoder for gjenvinning av kontroll over blåsende oljebrønn, utarbeidelse av sikkerhetsbestemmelser, utforming av hensiktsmessige fartøy og konstruksjon av egnede lenser for bruk i høy sjø.*

Den forsknings- og utredningsvirksomhet som retter seg mot virksomheten på kontinentalsokkelen, er i rask utvikling. Sikkerhets- og beredskapsforskning inngår som en integrert del av svært mange av forskningsprogrammene. Den største del av forskningsvirksomheten foregår i dag i allerede etablerte forskningsavdelinger som anvender sin opparbeidede kompetanse på de problemer vi har møtt i Nordsjøen.

Med utgangspunkt i en stortingsproposisjon som Industridepartementet nettopp har fremmet, er Oljedirektoratet og Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd i samspill med en rekke institutter og andre i ferd med å trappe opp forskningen for sikkerhet og beredskap på kontinentalsokkelen. Det er utarbeidet et program som skal gå over 5 år og

som dekker en rekke ulike fagområder innen sikkerhet og beredskap. For 1978 er det bevilget 20 mill. kroner. Dette kommer i tillegg til allerede igangværende forskning.

I den forskningsvirksomhet som knytter seg til kontinentalsokkelen, og spesielt forskning på sikkerhets- og beredskapsområdet, er departementet innstilt på et bredt internasjonalt samarbeid. Dette samarbeid er under utvikling med de land som har erfaring på området, og spesielt med landene rundt Nordsjøen. Som eksempler kan nevnes at det er truffet en rekke avtaler med selskaper og institusjoner i bl. a. England, Tyskland og Nederland.

Forsåvidt gjelder nordisk samarbeid er dette etablert gjennom Nordforsk og på annen måte. I sammenheng med det forskningsprogram som vil bli gjennomført, mener Industridepartementet det vil kunne være fruktbart med utveksling av informasjon med tilsvarende virksomhet i de øvrige nordiske land. Det vil også kunne bli aktuelt med samarbeid om klart avgrensede prosjekter. En forutsetning for slikt samarbeid må være at det ikke hindrer eventuelt samarbeid med andre Nordsjø-stater.

Samordning av forskning — selv på nasjonalt plan — er imidlertid meget arbeidskrevende og vanskelig. Industridepartementet vil derfor fraråde et vesentlig øket og bredt anlagt nordisk forsknings- og utredningsprogram vedrørende sikkerhet og beredskap på kontinentalsokkelen. Et slikt program vil gjøre arbeidet med den nasjonale koordinering vanskeligere. Særlig i den oppbyggingsfase vi nå er i, vil dette virke uheldig.

3. Skape forutsetninger for avansert utdanning innen områdene oljesølbekjempelse og stansing av utblåsning

Generell utdanning av spesialister for petroleumsvirksomheten har gjennom de siste år vært under utbygging ved flere av våre universitets- og høyskoleinstitutter. Spesialistutdanning vil videre bli utbygget omkring de enkelte spesiallaboratorier.

Forsåvidt gjelder utdanning på området for bekjempelse av oljesøl, stiller Industridepartementet seg åpent til et eventuelt samarbeid. Dette felt hører forøvrig under Miljøverndepartementets virksomhet og vi viser derfor til deres uttalelse.

Når det gjelder utdanning av personell til bekjempelse av en blåsende oljebrønn, tviler Industridepartementet på om slik utdanning lar seg etablere, hverken på nasjonal eller nordisk basis. Slikt arbeide krever lang erfaring fra praktisk arbeide, hvilket betyr at det til enhver tid bare er mulig å ha noen få slike spesialister tilgjengelig på global basis.

Konklusjon

Industridepartementet er generelt av den oppfatning at det internasio-

nale samarbeid om beredskap mot oljekatastrofer må tillegges stor vekt. I samsvar med dette er det etablert et utstrakt samarbeid på såvel bilateralt som multinasjonalt plan. Det vises i denne sammenheng særlig til det nære samarbeid som Norge har med Storbritannia og til det samarbeid som skjer i regi av h. h. v. den nordiske konvensjon om oljesølbekjempelse (København-avtalen) og Bonn-konvensjonen.

Industridepartementet vil stille seg åpent til nærmere drøftelser om et eventuelt nordisk samarbeid innen et eller flere av de foreslåtte felter. Departementet stiller seg imidlertid meget tvilende til nytten av en vesentlig utvidelse av samarbeidet på nordisk basis alene og i tillegg til ovennevnte avtaler. Departementet er av den oppfatning at det vil være mer hensiktsmessig å bygge videre på det allerede eksisterende samarbeid og innen disse rammer søke å fylle de oppgaver som er skissert i det oversendte medlemsforslag.

Forøvrig vil Industridepartementet påpeke en noe misvisende uttalelse i teksten til medlemsforslaget. I 3. avsnitt vises det til påstand fra fiskerne om at 85 % av visse fiskebanker i Nordsjøen er blitt umulige å tråle som følge av olje på havbunnen fra lekkasjer. Nevnte tall refererer seg til fiskefelter på britisk kontinentalsokkel. Det gjelder dessuten avfall i form av vaier o. l. og ikke olje. Departementet har ikke fått nærmere dokumentasjon som bekrefter forholdet.

Oslo, 30. desember 1977

Bjartmar Gjerde

Knut Døhlin

Miljøverndepartementet:

Ovennevnte medlemsforslag har vært behandlet av Miljøverndepartementet i samarbeid med Industridepartementet. Miljøverndepartementet vil imidlertid i sin uttalelse kun ta for seg spørsmål som har tilknytning til opprenskningsaksjoner ved bekjempelse av oljesøl. For så vidt gjelder samarbeid om sikkerhetsmessige tiltak og tiltak for å stoppe utslippet ved kilden, vises til Industridepartementets uttalelse.

Miljøverndepartementet finner i denne anledning ikke grunn til å gå nærmere inn på oppbyggingen av vår nasjonale oljevernberedskap, men viser her til de retningslinjer som er trukket opp i St. prp. nr. 182 (1975—76) om tilleggsbevilgninger på statsbudsjettet for 1976 til styring av oljevernberedskapen. Det vises også til St. prp. nr. 1 (1977—78) for budsjetterminen 1978, Miljøverndepartementet, side 36—39 hvor det videre arbeidet med oppbyggingen av beredskapen er kommentert.

Internasjonalt samarbeid om oljevernberedskap

Det har i en rekke år foregått et internasjonalt samarbeid om oljevernberedskapen i Nordsjøområdet. Erfaringene fra Bravoulykken viser at det er nødvendig å utvikle dette arbeidet videre og å intensivere det i årene som kommer. I denne forbindelse bør nevnes at Regjeringen i juni 1977 arrangerte en ministerkonferanse i Oslo med deltakelse fra de andre Nordsjø-landene hvor det fra norsk side ble gitt en orientering om de erfaringer som var høstet på bakgrunn av ulykken. Samtidig drøftet en sikkerhets- og beredskapstiltak mot slike ulykker og mulighetene for et nærmere samarbeid på dette området. På møtet var det enighet om å styrke det internasjonale samarbeidet. En ble også enige om å diskutere på det neste møte under Bonn-avtalen en rekke konkrete tiltak som burde iverksettes for å styrke den samlede beredskap i Nordsjøen, bl. a.:

- å utarbeide felles beredskapsplaner for Nordsjøen, spesielt mellom naboland,
- å holde møter mellom eksperter for å vurdere dispergeringsmidler og mekaniske oppsamlingsmidler med tanke på deres effektivitet og deres virkninger på livet i havet,
- å koordinere forskningsinnsatsen for å bedre oljevernutstyret,
- generelt sett å aktivisere arbeidet under Bonn-avtalen og få etablert et fast sekretariat under avtalen.

Det neste møte under Bonn-avtalen vil finne sted i april 1978. Et møte for å forberede arbeidet med de sakene som skal opp på april møtet ble holdt i Bonn i slutten av november 1977.

Bonn-avtalen

Som nevnt foran er Norge allerede involvert i et internasjonalt samarbeid om oljevernberedskapsspørsmål. Norge er tilsluttet to internasjonale avtaler om slik beredskap, Bonn-avtalen og København-avtalen.

Bonn-avtalen ble inngått i 1969, og samtlige Nordsjøland er tilsluttet.

Landene forplikter seg til å underrette de andre kontraherende parter om:

- nasjonal oljevernorganisasjon,
- vedkommende myndighet i de respektive land som behandler spørsmål om gjensidig assistanse ved konkrete ulykker,
- metoder for bekjempelse av oljesøl.

Deltakerne skal dessuten etter evne bistå andre kontraherende parter ved bekjempelse av oljesøl hvis det blir rettet en anmodning om slik bistand.

Som det fremgår av det som er sagt foran, er arbeidet med beredskapsspørsmål mellom Nordsjøstater aktivisert etter Bravoulykken, og til en viss grad også utvidet i forhold til avtalens forpliktelser. Det vil i tiden fremover bli holdt regelmessige møter under avtalen.

Københavnavtalen

Københavnavtalen er en samarbeidsavtale vedrørende tiltak mot oljeforurensning av sjøen, inngått mellom de nordiske land i 1970.

Avtalens innhold er stort sett lik Bonnnavtalens. Avtalen setter imidlertid noe klarere forpliktelser for de deltakende land om å opprette en beredskap. Etter avtalen skal landene også samarbeide når det gjelder oppbygging og plassering av beredskapsutstyr med tanke på å opprette en total beredskap som er mest mulig effektiv.

Miljøvernmyndighetene i de respektive nordiske land har årlige møter under Københavnavtalen, hvor konkret samarbeid blir drøftet. Under avtalen er det etablert varslingsystemer mellom landenes beredskapsenheter. Det er nå dessuten lagt opp et program for årlige øvelser mellom to eller flere land hvor varslingsystemene, det organisasjonsmessige og utstyret skal prøves. På det siste møtet under avtalen i november 1977 ble partene dessuten enige om å nedsette arbeidsgrupper som skal ha som oppgave å tilrettelegge samarbeidsforholdene mellom de nordiske land og fremme de nødvendige forslag i den anledning. Arbeidsgruppen er forutsatt også å vurdere ledelsesspørsmål i forbindelse med en større oljekatastrofe og utarbeide retningslinjer for bruk av utstyr under en aksjon.

Norsk-britisk samarbeid

Foruten det arbeid som foregår under Bonnnavtalen har britiske og norske myndigheter innledet konkret tosidig samarbeid vedrørende oljeforurensninger i Nordsjøen. For tiden er det under utarbeidelse en felles britisk-norsk beredskapsplan for bekjempelse av oljesøl. Avtalen vil ventelig være ferdig i løpet av 1978.

Av redegjørelsen foran om norsk deltakelse i internasjonalt samarbeid om oljevernberedskapsspørsmål i Nordsjøen vil det fremgå at Norge allerede deltar aktivt i slikt arbeid. Dette gjelder også samarbeid mellom de nordiske land. Samarbeidet mellom de nordiske land har riktignok den første tiden etter at Bonnnavtalen og Københavnavtalen trådte i kraft, ligget noe tilbake, men er altså aktivisert i den senere tid. Etter Miljøverndepartementets syn er det all grunn til å legge stor vekt på et utstrakt samarbeid mellom de nordiske land på dette området, på samme måte som når det gjelder samarbeidet med andre nordsjøstater. I den utstrekning det er behov for å utvide dette samarbeidet bør dette fortrinnsvis skje i tilknytning til de nevnte avtaler.

På denne bakgrunn og under henvisning til det arbeid som allerede er i gang mellom de nordiske land på dette området, ser departementet ikke behov for at det i tillegg utarbeides et nytt nordisk arbeidsprogram som nevnt i medlemsforslaget av 14. juli 1977 til Nordisk Råd.

Oslo, 9. desember 1977

Etter fullmakt
Kåre Grønbech

Atle Fretheim

Statoil:

Statoil har følgende kommentarer til medlemsforslaget:

- Med bakgrunn i overenskomstene mellom de nordiske land av 1969 og 1971, synes det naturlig å gjennomføre den kartlegging av disponible ressurser for oljeberedskap samt muligheter for samordning av innsatsene ved oljekatastrofer som er foreslått i medlemsforslaget.
- Opplæring og instruksjon av mannskaper på hjelpefartøyer og fiskefartøyer vil skje i Norge med henblikk på den beredskap som oljeselskapene har ansvaret for.
- En samordning av forsknings- og utviklingsarbeidet i forbindelse med oljeoppsamlingsutstyr, metoder og beredskapsopplegg vil være verdifullt.
- Et samarbeide om visse deler av utdannelsen på oljebekjempingsområdet bør være mulig.
- Vi tror ikke det er riktig i norden å satse på utdanning av "brønndreper". Slikt arbeide krever lang erfaring fra praktisk arbeide, hvilket betyr at det til enhver tid bare er mulig å ha noen få slike spesialister tilgjengelig på global basis.

Vi utdyper gjerne våre synspunkter i et møte om dette skulle være ønskelig. Vi har ikke noe imot at dette brevet blir et vedlegg til departementets uttalelse.

Stavanger, 1 november 1977

Den norske stats oljeselskap a. s.

Henrik Ager-Hanssen

Oljedirektoratet:

Forslaget tar utgangspunkt i utblåsningen på Bravoplattformen og refererer at ved den anledning er fremkommet kritikk over at eksperter til bekjempning av ukontrollerte utblåsninger må hentes fra utlandet. Videre refereres den kritikk som er fremkommet mot den manglende beredskap for å bekjempe de forurensningsmessige følger en utblåsning kan ha.

Forslaget til Nordisk Råd peker på at landene rundt Nordsjøen og Skagerak inngikk en overenskomst i 1969 om gjensidig bistand ved større oljeutslipp. Likeledes er det inngått en overenskomst i 1971 om samarbeid ved spørsmål om tiltak mot større oljeforurensning av havet. Det påpekes at denne overenskomst har fungert i praksis ved flere tilfeller av oljeforurensning i Øresunds-regionen og i Bottenviken men at utblåsningen på Bravo i april i år representerer det første tilfelle av praktisk

samarbeid i Nordsjøen mellom norske, svenske og danske myndigheter.

Det fremsatte forslag tar utgangspunkt i en kartlegging av såvel de disponible ressurser som i mulighetene til å samordne en nordisk innsats ved oljekatastrofer som den ovennevnte. Videre foreslås det at man i katastrofesituasjoner gjør bruk av de mulighetene fiskeflåten representerer i forbindelse med oppsamling av olje. Endelig foreslås mer fremtidige samarbeidsoppgaver som utarbeidelse av sikkerhetsforskrifter, vurdere utforming av fartøyer egnet til å bistå ved aksjoner, legge til rette forholdene for utdannelse innen områder tilknyttet bekjempning av oljesøl samt legge forholdene til rette for forskning vedrørende metoder for å vinne kontroll over utslipp ved petroleumsinstallasjoner.

Oljedirektoratet er generelt sett av den oppfatning at en kartlegging av de tilgjengelige beredskapsmessige ressurser som nevnt i forslaget vil kunne være formålstjenlig. I løpet av det siste året har man ved to anledninger henholdsvis ved ulykken på Bravo samt ved den nylig inntrufne utblåsning på dansk kontinentalsokkel sett positive resultater av samarbeid. Imidlertid er det direktoratets syn at en kartlegging som nevnt, samt forsøk på i noen grad å samordne de disponible ressurser, har begrenset verdi dersom det skjer på nordisk grunnlag alene. For virksomheten på norsk kontinentalsokkel er det i denne sammenheng naturlig å se hen til de ressurser som befinner seg i Nordsjø-landene, både fordi man her opererer med samme geografiske enhet — Nordsjøen, samt fordi de fleste Nordsjø-land selv driver undersøkelse etter og utnyttelse av petroleumsprodukter på egen kontinentalsokkel og således er engasjert i de aktuelle problemstillinger.

Forøvrig er det direktoratets oppfatning at en oversikt over tilgjengelig materiale må for å være fullstendig inkludere de ressurser de enkelte operatører disponerer, såvel i direkte tilknytning til den virksomhet som drives i Nordsjøen, som utstyr som er forlagt i tilknytning til andre aktivitetssentra og som med noenlunde letthet kan transporteres hit.

Når det gjelder bruk av fiskefartøyer til utlegging av lenser og eventuelt også ved oppsamling av olje fra sjøen er dette forhold som har vært diskutert ved ulike anledninger tidligere. Direktoratet forstår det slik at den nylig etablerte "olje/fisk-gruppen" som ledes av Industri-departementet, vil vurdere disse spørsmål nærmere.

Til spørsmålet om å utarbeide sikkerhetsbestemmelser for petroleumsinstallasjoner som ledd i et nordisk samarbeid antar direktoratet at den forskjelligartede utvikling petroleumsaktiviteten til havs har hatt i de respektive nordiske land gjør et slikt samarbeid lite hensiktsmessig sett fra norsk side. Etter direktoratets oppfatning vil det være bedre prioritering å intensivere den allerede gode kontakt mellom i første rekke norske og britiske myndigheter.

Til de øvrige deler av det fremsatte forslag er det direktoratets formening at man naturlig bør stille seg åpent til et nordisk samarbeid men

at man hele tiden bør ha for øye det arbeid som foregår nasjonalt og i samarbeid med britiske myndigheter og vurdere nytten av et felles nordisk arbeid i lyset av dette.

Stavanger, 4. november 1977

Etter fullmakt
Nils Vogt

Anders Mørland

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd:

Av medlemsforslagets tekst fremgår at forslaget omfatter:

a. at det bør foretas en kartlegging av disponible ressurser og av mulighetene for å samordne innsatsen ved oljekatastrofer i Nordsjøen.

b. at det nordiske samarbeidet på lengre sikt bør innrettes på forskning angående ulike metoder for å vinne kontroll over utblåsninger ved boreplattformer, samt for utarbeidelse av sikkerhetsbestemmelser for boreplattformer og oljefartøy. Det pekes videre på at utformningen av hensiktsmessige fartøy og konstruksjon av egnede lenser for bruk i høy sjø er aktuelle forskningsoppgaver.

c. etablering av forutsetninger for en avansert utdanning på oljebekjenningsområdet.

Forslagene nevnt under a henhører ikke under NTNF:s virksomhet, og nedenstående uttalelse er derfor begrenset til å omfatte forslag nevnt under punktene b og c.

Ad. punkt b

Som bekjent er den FoU-virksomhet som retter seg mot virksomheter på kontinentalsokkelen, i rask utvikling. Sikkerhets- og beredskapsforskning inngår som en integrert del av en meget stor del av forskningsprogrammene. Forskningsvirksomheten utføres både i næringslivet, i de forskjellige typer forskningsinstitutter og i Det norske Veritas. En ikke ubetydelig del av virksomheten finansieres og koordineres gjennom NTNF:s Kontinentalsokkelkomité. Den største del av forskningsvirksomheten foregår således i dag i allerede etablerte forskningsavdelinger som anvender sin opparbeidede kompetanse på de problemer vi har møtt i Nordsjøen.

To nye institutter som har en spesiell interesse for sikkerhets- og beredskapsforskning, er under utvikling. Det gjelder for det første utvidelsen av de hydrodynamiske laboratorier på Tyholt i Trondheim. Etter de utarbeidede planer som man antar å kunne påbegynne realiseringen av før årsskiftet, vil det bli investert over 70 mill. kroner i utvidelse av

Skipsmodelltanken og bygging av en stor ny tank spesielt beregnet på utprøving av konstruksjoner, fartøyer etc. for anvendelse på kontinentalsokkelen. Det annet institutt er Norsk Undervannsinstitutt (NUI), hvis nye anlegg i Bergen, som også omfatter trykk-kamre, vil settes i drift i begynnelsen av 1978. Dette institutt vil ha som sitt hovedområde sikkerhetssspørsmål i forbindelse med operasjoner og konstruksjon av utstyr på de dyp vi møter på kontinentalsokkelen.

Med utgangspunkt i en stortingsproposisjon som nettopp er fremmet, er Oljedirektoratet og NTNF i samspill med en rekke institutter og andre i ferd med å trappe opp forskningen for sikkerhet og beredskap på kontinentalsokkelen. Et utarbeidet program, som vil bli styrt av en egen styringskomité, vil omfatte prosjekter på følgende områder:

- risiko- og sikkerhetsanalyser for å få et best mulig beslutningsgrunnlag for tiltak for å gi bedre sikkerhet for mennesker, utstyr og miljø
- tekniske og beregningstekniske problemstillinger for å få sikrere konstruksjoner
- personsikkerhet og redningsmidler
- måle- og kontrollteknologi for på tidligst mulig tidspunkt å oppdage svakheter og eventuelle utslipp
- undervannsteknologi, herunder dykking
- hydrodynamiske og skipstekniske studier, herunder modellprøver, for å gi best mulig grunnlag for utvikling av marin teknologi beregnet for kontinentalsokkelen.

I den forskningsvirksomhet som knytter seg til kontinentalsokkelen, og spesielt forskning på sikkerhets- og beredskapsområdet, er man innstilt på et bredt internasjonalt samarbeid. Dette samarbeid er under utvikling med de land som har erfaring på området, og spesielt med landene rundt Nordsjøen. Som eksempel kan nevnes at det er truffet avtale med England og Kull- og Ståluunionen om et forskningssamarbeid om konstruksjons- og korrosjonsspørsmål i tilknytning til rørknutepunkter i bore-rigger. Det er videre under utvikling et samarbeid med tyske interesser om betongkonstruksjoner for anvendelse på sokkelen. Det er også levert forslag til International Energy Agency om utvikling av internasjonale forskningsprogrammer i tilknytning til Norsk Undervannsinstitutt. Videre er det innledet drøftelser med engelske og nederlandske institusjoner med henblikk på samarbeid i tilknytning til de hydrodynamiske laboratorier i Trondheim.

NTNF har gjennom Nordforsk og på annen måte erfaring med nordisk samarbeid på en rekke felter. Samarbeidet skjer dels i form av informasjonsutveksling og dels ved etablering av samarbeidsprosjekter. For samarbeidsprosjekter er forutsetningen at prosjektenes mål og avgrensninger er så presise at adskilte grupper kan oppfatte dem på samme måte, og at det kan legges konkrete planer for gjennomføringen av pro-

sjektene. Et vellykket eksempel på et slikt samarbeidsprosjekt har vi innen feltet forskning og utvikling av redningsmidler til sjøs der NTNf sammen med Sjøfartsdirektoratet har deltatt i et nordisk samarbeidsprosjekt som også har hatt støtte av Nordisk Industrifond. Prosjektet har bl. a. ledet til nye livbåttyper for skip.

Som en konklusjon under punkt b vil NTNf peke på at samordning av forskning, selv på nasjonalt plan, er arbeidskrevende og vanskelig. NTNf er i ferd med å etablere et bredt anlagt FoU-program vedrørende sikkerhet og beredskap på sokkelen. Programmet blir sett i sammenheng med arbeid bl. a. i regi av Oljedirektoratet, Miljøverndepartementet og næringslivet. I tilknytning til dette programmet vil NTNf være interessert i informasjonsutveksling med tilsvarende virksomhet i de øvrige nordiske land. NTNf vil også kunne være interessert i samarbeid på klart avgrensede prosjekter. En forutsetning for slikt samarbeid må være at det ikke hindrer eventuelt samarbeid med andre Nordsjø-stater. I tilknytning til eventuelle samarbeidsprosjekter vil NTNf spesielt peke på mulighetene ved de planlagte hydrodynamiske laboratorier i Trondheim og ved Norsk Undervannsinstitutt. Med hensyn til et bredt anlagt nordisk FoU-program vedrørende sikkerhet og beredskap på kontinentalsokkelen vil imidlertid NTNf fraråde dette. Et slikt program vil gjøre arbeidet med den nasjonale koordinering vanskeligere. Særlig i den oppbyggingsfase vi nå er i, vil dette virke uheldig.

Ad. punkt c

Når det gjelder forslaget om utdanning på felles nordisk basis av spesialister på kontinentalsokkelområdet, nevner vi at generell utdanning for kontinentalsokkelområdet gjennom de siste år har vært under utbygging ved flere av våre universitets- og høyskoleinstitutter. Spesialistutdanning vil videre bli utbygget omkring de spesiallaboratorier, så som de hydrodynamiske laboratorier i Trondheim og Norsk Undervannsinstitutt i Bergen, som er nevnt ovenfor.

Med hensyn til spesialister som direkte skal bekjempe utblåsninger på oljeplattformer, antar vi disse vil måtte utdannes i tilknytning til den praktiske virksomhet og i en større internasjonal sammenheng.

Blindern, 4. november 1977

For Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd

Robert Major

Adm.direktør

Rolf Marstrander

Avdelingsdirektør

Norske kommuners sentralforbund:

Norske kommuners sentralforbund anser beredskap mot oljekatastrofer av det omfang det her er tale om for å være statens ansvar, og finner at saken derfor ikke gir foranledning til uttalelse fra forbundets side.

Oslo, 7. november 1977

Kjell T. Evers

Lars-Johan Nygaard

Norges naturvernforbund hänvisar i skrivelse den 16 november 1977 till yttrande av den 10 november 1977 från Nordiska oljeskyddsunionen (se ovan).

S v e r i g e**Sjöfartsverket:**

Den beredskap mot oljekatastrofer som avses i medlemsförslaget är den operativa beredskapen vad gäller sanering av oljeutsläpp samt förhindrande av fortsatt utflöde.

För saneringen av oljeutsläpp vid kusterna och till havs svarar kustbevakningen samt inom hamnområden det lokala brandväsendet.

Kustbevakningen har under de senare åren investerat i specialfartyg, utrustning och utbildning för detta ändamål och även erhållit erfarenhet av saneringsarbete både inomskärs och till havs, och förfogar över efter omständigheterna imponerande resurser.

Inom brandväsendet har även stora ansträngningar gjorts för att bygga upp en beredskap men av naturliga skäl varierar denna från plats till plats.

Kustbevakningen och kommunförbundet torde bättre kunna redogöra för de faktiska förhållandena i detta avseende.

Sjöfartsverkets uppgifter i beredskapen mot oljekatastrofer ligger främst på det förebyggande området samt beredskapen ombord. Detta arbete bedrivs i internationellt samarbete inom IMCO och är väl etablerat sedan länge.

Vid operativ bekämpning av oljeutsläpp ingår ofta ett moment av förhindrande av fortsatt oljeutflöde från fartyg. I detta moment deltar sjöfartsverket med skeppsteknisk kunskap. För bl. a. detta ändamål har sedan några år en jourtjänst funnits inom sjöfartsinspektionen, så att en fartygsinspektör eller annan expertis omgående kan sändas till platsen. I detta arbete utgör möjligheten till ålägganden enligt 11 § lagen (1972: 275) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg en viktig detalj. (Se

även 18 § förordningen [1976: 573] om åtgärder mot vattenförorening från fartyg inom östersjöområdet.)

Beträffande det internationella samarbetet för främjande av beredskapen mot oljekatastrofer bör nämnas det arbete som utföres inom Östersjö-konventionens interimskommissions sjöfartsarbetsgrupp för förberedande av samarbete enligt bilaga VI till 1974 års konvention om skydd av östersjöområdets marina miljö. I denna grupp ingår representanter från samtliga länder kring Östersjön, och i den svenska delegationen har ingått representanter från jordbruks- och kommunikationsdepartementet, generaltullstyrelsen, naturvårdsverket och sjöfartsverket. Inom sjöfartsgruppen har tillsatts en expertgrupp vilken i detalj skall behandla bekämpningsfrågorna vid ett möte i Gdansk 25—27 oktober 1977.

Ett liknande samarbete mellan länderna kring Nordsjön är avtalet genom det s. k. Bonn-avtalet 1969. Till detta har förutom Sverige anslutit sig Belgien, Danmark, Västtyskland, Frankrike, Nederländerna, Norge och Storbritannien.

Sjöfartsverket anser samarbetet mellan länderna för en ökad beredskap mot oljekatastrofer väsentlig och vill ej motsätta sig att saken tas upp i Nordiska rådet. Dock bör icke de nordiska ländernas förhandlingskapacitet ytterligare splittras genom att ett nytt forum för dessa frågor skapas. Däremot torde saken kunna främjas genom ett uttalande från Nordiska rådet till respektive regeringar om intensifiering av arbetet inom Bonn-avtalets och östersjökonventionens ramar.

Norrköping den 25 oktober 1977

Per Eriksson

Lars Tenow

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut:

I samarbete med bl. a. tullverket deltar SMHI i en provisorisk prognosberedskap avseende spridningen av olja och andra skadliga ämnen i samband med katastrofartade utsläpp. SMHI medverkade också med oljedriftprognoser i samband med den s. k. Bravoolyckan. Behovet av en fungerande oljeskyddsberedskap inkl. spridningsprognoser torde vara uppenbart, liksom behovet av nordiskt samarbete på området. SMHI vill därför ansluta sig till föreliggande medlemsförslag.

Beträffande åtgärder på kort sikt finner SMHI det angeläget att den föreslagna inventeringen av resurser och möjligheter till samordning kommer till stånd. SMHI kan i detta sammanhang bidra med resurser inom såväl det mättekniska som prognostekniska området. Den föreslagna inventeringen bör även innefatta en utvärdering av de tekniska och organisatoriska erfarenheterna från hittillsvarande nordiskt samarbete på detta

område, speciellt Bravoolyckan, liksom en översyn av kanaler för ledning och samordning av gemensamma insatser.

För det nordiska samarbetet på längre sikt föreslås olika forskningsuppgifter, främst på det tekniska planet. SMHI vill till detta lägga forsknings- och utvecklingsarbete avseende metoder för beräkning och uppmätning av oljans drift. Härvid bör givetvis kunskaper och erfarenheter på området i de olika nordiska länderna tas till vara.

Norrköping den 27 oktober 1977

Olov Lönnqvist
Stfr generaldirektör

Roy Berggren
Byråchef

Generaltullstyrelsen

Generaltullstyrelsen som genom kustbevakningen har det nationella ansvaret för åtgärder till havs och i kustvatten, Vänern och Mälaren för att avvärja eller begränsa skada till följd av utflöde av olja eller annat som är skadligt, begränsar sitt yttrande till de delar av medlemsförslaget som berör nordiskt samarbete vid bekämpning av större oljeföroreningar till sjöss.

Allmänt

För effektiv bekämpning på mekanisk väg av till sjöss löskommen olja krävs normalt tillgång till anordningar för inringning och upptagning av oljan liksom för omhändertagande (mottagning) på skadeplatsen av den ur sjön upptagna oljan. I ett av dessa tre komponenter bestående, integrerat system är använda länsor av betydelse för inringning och koncentration av oljan medan insatt upptagningsanordning är den komponent som i förening med disponibel mottagningsanordning väsentligen avgör systemets kapacitet. Av grundläggande betydelse för systemets praktiska funktionsduglighet särskilt vid mera hårt väder till sjöss, är att nämnda komponenter är rätt anpassade till varandra med hänsyn till de vind- och sjöförhållanden under vilka bekämpningssystemet skall användas.

För att bekämpningsmaterielen skall kunna sättas in till sjöss krävs tillgång till för ändamålet lämpliga arbetsplattformar — fartyg — t. ex. specialfartyg för oljebekämpning, supplyfartyg, bogserbåtar, arbetsbåtar, tankpråmar, tankfartyg etc., av vilka vissa enheter helt eller delvis kan utgöra del av ett integrerat upptagningssystem.

För genomförande av förekommande oljebekämpningsoperationer behövs därjämte vissa stödfunktioner såsom bas- och underhållstjänst, dy-

keritjänst liksom resurser för uppföljning av oljeutflödets utbredning, drifttendenser m. m. t. ex. flygburen fjärranalysteknik.

Ett rationellt och effektivt utnyttjande av nu nämnda resurser är ytterst beroende av en lämpligt utformad och övad ledningsorganisation med tillhörande stabs- och sambandsresurser liksom i oljebekämpningsmaterielens operativa och funktionella användning utbildad personal.

Svensk beredskap och utrustning för oljebekämpning till havs och i kustvattnen

Den svenska beredskapsorganisationen för oljebekämpning till havs m. m. har varit under uppbyggnad sedan 1970. Hittills har ca 40 milj. kronor investerats i materiel för olje- och kemikaliebekämpning, häri inräknat ett 40-tal specialfartyg (miljöskyddsfartyg) och arbetsbåtar m. m.

En översiktlig beskrivning av nuvarande organisation lämnas i bilaga 1.¹

Härav framgår bl. a. att beredskapsplanläggningen förutsätter användning vid behov av fartygs- och andra resurser ur marinen, sjöfartsverket, sjöräddningssällskapet, bogser- och bärgningsbolagen liksom av de oljebekämpningsresurser som finns hos raffinaderier och saneringsföretag m. fl. Vad gäller användningen av fiskefartyg som särskilt framhållits i Nordiska rådets medlemsförslag får styrelsen anföra, att dessas användbarhet för oljebekämpning på mekanisk väg är begränsad med hänsyn till sådana fartygs ringa möjlighet att ombord omhänderta ur sjön upptagen olja. Enligt gällande planer avses fiskefartyg dock vid behov utnyttjas som plattformar för disponibla portabla anordningar för dispergering i de fall då denna metod blir aktuell. För dispergeringsutrustningens skötsel ombord sättes härvid på materielen utbildad personal ur kustbevakningen, varför fiskefartygens utnyttjande i detta sammanhang inte kräver några särskilda förberedelser.

Under Bravoolyckan insatta svenska oljebekämpningsresurser

Beträffande händelseutvecklingen sedd från svensk synpunkt får styrelsen hänvisa till bilagt nr av generaltullstyrelsens informationsblad, GTM nr 6/1977 sid. 10—14 (bilaga 2)¹.

Enligt överenskommelse med den av norska regeringen tillsatta aksjonsledelsen ställdes som framgår av nyssnämnda redogörelse följande resurser till norskt förfogande

- 2 miljöskyddsfartyg av större typ (ombyggda f. d. fisketrålare, 190—260 depl. ton)
- 1 medelstort miljöskyddsfartyg för kustnära operationer (typ Sea-truck, 100 depl. ton)
- 2 system högsjölänsor (typ Vicoma Sea Pack = 2 × 490 m)
- 3 oljeupptagare av större typ (Vicoma Sea Skimmer)

Härtill skall läggas den materiel som ingår i miljöskyddsfartygens stan-

¹ Här ej tryckt.

dardustrustning bl. a. kustlänsor av typ Sanera-X och lättare oljeupptagare av typ Komara Miniskimmer.

Ifråga om personal deltog, utöver miljöskyddsfartygens besättningar, viss på ovannämnd bekämpningsmateriel specialutbildad personal för tjänst på norska supplyfartyg, från vilka en del av materielen avsågs att opereras, liksom en samverkansofficer och en underhållsingenjör med placering hos aksjonsledelsen, sammanlagt ca 30 man.

Under bekämpningsarbetet till sjöss skadades en del av den från Sverige översända materielen. Detta berodde på att de norska supplyfartygen saknade för sjösättning av nämnda länsor och skimmers lämpliga kranar, ett förhållande som senare rättades till genom ombordtagning av mobilkranar. Vid ett tillfälle skadades en högsjölänsa genom för hård manöver från ett av supplyfartygen.

När Vicoma-materielen kunde utnyttjas utan nu nämnda störningar visade sig såväl länsor som oljeupptagare fungera helt tillfredsställande i vindstyrkor upp till 20 m/s och en sjöhävning med drygt tre meters våghöjd. Ifråga om upptagningskapacitet visade sig Vicoma-skimmer vara jämbördig med den kort före Bravoolyckan framtagna norskkonstruerade högsjöskimmern av typ Framo.

Några erfarenheter från oljebekämpningsinsatserna under "Operation Ekofisk-Bravo"

Alarmering liksom upptagande av direktkontakt mellan norska aksjonsledelsen och svenska kustbevakningsledningen fungerade utan anmärkning. Från norsk sida gjord förfrågan om vilka resurser som kunde ställas till förfogande besvarades inom någon timme. Kontakten mellan norska aksjonsledelsen och deltagande svenska enheter säkerställdes på överenskommet sätt genom samverkansofficer. Denne deltog även som aktiv stabsmedlem i den norska aksjonsledelsen.

Ifråga om sättet för ställande av oljebekämpningsresurser till annat lands förfogande har man att välja mellan följande tre möjligheter

- 1) Endast sända viss materiel till det land som begärt assistans.
- 2) Ställa vissa specificerade resurser till förfogande med betjäning.
- 3) Ställa upp med ett eller flera kompletta system, "Strike Teams" med tillhörande arbets- och mottagningsfartyg m. m. jämte besättningar och Strike Team ledning.

Under Bravooperationen tillämpades från svensk sida enligt norsk begäran alternativ 2). Detta förutsatte gruppsamarbete mellan förut icke samövad personal således mellan norsk och svensk personal som inte ägde närmare kännedom om den andra partens materiel eller dennas användning, prestanda m. m. Att detta innebar vissa igångsättningssvårigheter är helt naturligt.

Erfarenheten härav är, att om inte möjlighet förelegat att före aktuell bekämpningsoperation samöva över gränserna med just den materiel

(fartyg och bekämpningsanordningar) och den personal som tillsammans skall forma ett integrerat oljebekämpningssystem, så är det mest rationellt att assisterande land ställer kompletta bekämpningssystem till förfogande, vars befälhavare underställs det assisterande landets ledningsorganisation.

I detta sammanhang finner styrelsen anledning beröra formerna för här aktuell mellanstatlig assistans. Enligt i Norge gällande ordning ansvarar vederbörande oljeborr företag, i detta fall Phillips Petroleum, för oljebekämpningen i området kring det läckande oljeborr tornet. Den för det nationella oljeskyddet ansvariga myndigheten, Statens Forurensnings tillsyn ingriper och övertar ledningen endast om särskilda skäl härtill föreligger t. ex. om företaget missköter sin uppgift. I detta fall kom således, oaktat att begäran om assistans gjorts av den statliga myndigheten, de resurser som bl. a. ingick i den av Sverige lämnade assistansen att i praktiken ställas till det multinationella bolaget Phillips Petroleum disposition. Styrelsen vill av principiella skäl ifrågasätta lämpligheten av ett sådant arrangemang och anser att i ett läge, då en konventionsstat begär assistans från annan medlemsstat, bör såväl den operativa ledningen som den direkta ledningen på skadeplatsen utövas av en offentlig myndighet.

Kartläggning av oljebekämpningsresurser och annat nordiskt samarbete

Samarbetet mellan de nordiska länderna (utom Island) vid bekämpning av större havsföroreningar är i första hand reglerat av Köpenhamnsavtalet som trädde i kraft hösten 1971. Därjämte berörs två eller flera nordiska länder av Bonnavalet från 1969, som reglerar motsvarande samarbete mellan Nordsjöstaterna samt av den 1973 paraferade östersjökonventionen. Samarbetet mellan de myndigheter som i respektive nordiskt land har det nationella ansvaret för oljebekämpning till havs m. m. sker sedan flera år tillbaka genom årliga sammankomster i första hand inom ramen för Köpenhamnsavtalet och Östersjökonventionen samt numera även Bonnavalet. Ifråga om det direkt nordiska samarbetet förtjänar även den privata Stiftelsen för Miljövårdsstudier att omnämnas, som i stort sett årligen anordnar nordisk konferens i något nordiskt land rörande oljeskydd till havs m. m. varvid berörda myndighetsrepresentanter regelmässigt deltar. Till detta kommer det samarbete och informationsutbyte som med nordiskt deltagande sker på det internationella planet inom ramen för IMCO och dess permanenta kommitté, MEPC — Marine Environment Protection Committee — bl. a. i fråga om medel och metoder för oljebekämpning m. m. till havs.

Vid samtliga här nämnda sammankomster sker — med visst undantag för MEPC som ju avser globala förhållanden — regelmässigt utbyte av information mellan de nordiska länderna avseende organisation och resurser för oljebekämpning, teknisk utveckling, testprogram, erfarenheter,

Grundval	Berörda länder				-71	-72	-73	-74	-75	-76	-77	-78
	DK	SF	N	S								
Köpenhamns- avtalet (1971)	x	x	x	x	1	1	1	1	1	1	1	1
Bonnavalet (1969)	x		x	x	—	—	—	—	—	—	2	1
Östersjökonv (1973)	x	x		x	—	—	2	2	2	2	2	2
IMCO/MEPS* (1970)	x	x	x	x	2	2	2	2	2	2	2	2
Stiftelsen Mjvstud (1971)	x	x	x	x	1	1	1	1	—	1	—	1
S:a antal sammankomster per år					4	4	6	6	5	6	7	8

* tidigare Marine Pollution Subcommittee

planer liksom diskussioner om praktiska samarbetsformer vid bekämpning av större föroreningar till havs. Mest utvecklat är detta utbyte i det samarbete som sedan 1971 sker på grundval av Köpenhamnsavtalet.

Omfattningen och frekvensen av nu nämnda sammankomster framgår översiktligt av följande tabell.

Den i Nordiska rådets medlemsförslag åsyftade kartläggningen av resurser för oljebekämpning är sålunda sedan länge utförd och hålls fortlöpande uppdaterad. För att ytterligare förbereda gemensamma bekämpningsinsatser t. ex. vid oljekatastrofer har av en av de nordiska oljebekämpningsmyndigheterna tillsatt arbetsgrupp utarbetat vissa modeller för gemensamma alarm-, beredskaps- och praktiska oljebekämpningsövningar. Överenskomna typer av samövningar och preliminärt överenskomna tider för sådana framgår av bilaga 3.¹

Bland hittills utförda spel och övningar av detta slag kan nämnas genomgång av applikatoriskt exempel vid nordiska mötet i Finland hösten 1976 med en Blow out på Ekofiskfältet som spelförutsättning samt en dansk-svensk samövning i praktisk oljebekämpning, Operation Sundex, genomförd i Køgebukt i september 1977. Under de närmaste åren planeras ytterligare samövningar av förenämnda slag.

Sammanfattningsvis anser generaltullstyrelsen att det nordiska samarbetet ifråga om inventering av tillgängliga resurser liksom övriga förberedelser för gemensamma bekämpningsoperationer utvecklats så långt som praktiska omständigheter gjort detta möjligt. Några ytterligare åtgärder i detta avseende utöver pågående och redan planerade är enligt styrelsens mening icke erforderliga. Ej heller anser styrelsen någon ändring i nuvarande väl utvecklade samarbetsformer mellan de nordiska ländernas oljebekämpningsmyndigheter påkallad.

Stockholm den 14 november 1977

Generaltullstyrelsen
G. Lundh

R. Engdahl

¹ Här ej tryckt.

Statens naturvårdsverk:

Ansvaret för bekämpning av löskommen olja till sjöss åvilar i Sverige den svenska kustbevakningen. Denna organisation deltog också med vissa resurser vid utsläppet från plattformen Bravo i Nordsjön.

Med tanke på rådande risker vid oljehantering till sjöss anser naturvårdsverket det bör vara en självklar strävan att nå en samordning och möjliggöra samarbete grannstater emellan för att uppnå en så god oljebekämpning och beredskap som möjligt. Sådant samarbete finns redan etablerat mellan staterna runt Östersjön och Nordsjön för bekämpning av olja på respektive platser.

Kemisk bekämpning av löskommen olja bör enligt naturvårdsverkets bedömning undvikas. Befintliga metoder att mekaniskt insamla utsläppt olja i öppen sjö är dock begränsade, framför allt vid sjöhävning och blåst. En förbättring av befintliga mekaniska bekämpningsmetoder och en utveckling av nya metoder är därför önskvärd och torde mycket väl kunna identifieras i form av ett samordiskt intresse.

Solna den 31 oktober 1977

Valfrid Paulsson

Sten-Olof Hellgren

Statens industriverk:

Med anledning av bl. a. oljekatastrofen vid plattformen Bravo på Ekofiskfältet i Nordsjön har den svenska regeringen (kommundepartementet) nyligen tillsatt en utredning för att bl. a. se över den svenska oljeberedskapen vid olika typer av oljeutsläpp. SIND utgår ifrån att en väsentlig del av utredningens arbete blir att överväga formerna för samordning av tillgängliga resurser inom landet liksom även utreda behovet av och förutsättningarna för ett nordiskt samarbete i dessa frågor.

I avvaktan på resultaten från nämnda utredning avstår SIND från att ta ställning till aktuellt medlemsförslag, dock vill verket framhålla betydelsen av att samverkan så långt som möjligt etableras mellan Sverige och berörda grannstater för att bekämpa oljeutsläpp som hotar de nordiska länderna eller övriga stater runt Östersjön.

Stockholm den 16 november 1977

Eric Pettersson

Leif Wahlberg

1977 års oljeskyddskommitté:

Kommittén, som tillkallades den 30 juni 1977, skall undersöka i vad mån oljeutvinning i större skala i Nordsjön och erfarenheterna från oljeutflödet i april 1977 vid borrplattformen "Bravo" på Ekofiskfältet bör föranleda ändring av de riktlinjer som nu gäller för den svenska beredskapen för bekämpning av miljöfarliga utsläpp till havs samt i kustvatten, Vänern och Mälaren.

Kommittén har hittills hållit två sammanträden, varav ett i samband med närvaro vid den dansk-svenska oljebekämpningsövningen "Operation Sundex" i Öresund den 6 september 1977.

Kommittén ser som sin viktigaste uppgift att behandla frågor rörande bekämpning av större mängder olja som kommit lös från fartyg och borrplattformar. Det är i sådant sammanhang nödvändigt att bedöma vilka resultat som kan uppnås i samverkan med andra nationer, inte minst de nordiska.

Utvecklingen på oljebekämpningsområdet har varit snabb de senaste åren. Variationerna av förhållandena vid oljeutsläpp kräver differentierade bekämpningsmetoder. Åtskilliga metodförbättringar är önskvärda, inte minst på materielsidan. Utbyte av erfarenheter med andra länder påskyndar utvecklingen och stärker beredskapen. Väl organiserat operativt samarbete med andra länder i katastrofsituationer ger ökade möjligheter att förhindra omfattande skador i den marina miljön.

Kommittén har med tillfredsställelse konstaterat att samarbete på oljebekämpningsområdet sedan ett flertal år förekommer i organiserade former mellan bl. a. Danmark, Finland, Norge och Sverige. De samordnade bekämpningsinsatser och övningar som hittills förekommit har varit värdefulla kraftmätningar både vad gäller organisation och materiel.

Ett utarbetande av sådant program som föreslås innebär en önskvärd utvidgning av det redan nu goda nordiska samarbetet på oljebekämpningsområdet. Särskilt erfarenheterna från Bravo-utflödet och de stora satsningar på oljebekämpning som därefter aktualiseras inom de nordiska länderna motiverar att föreslagen samarbetsutvidgning sker i skyndsamt takt.

Kommittén tillstyrker förslaget.

Stockholm den 9 november 1977

Erik Huss

Mats Måre

Svenska kommunförbundet:

Enligt brandlagen (SFS 1974: 80) skall kommunerna svara för att avvärja eller begränsa skada till följd av utflöde av olja eller annat som är skadligt. Brandlagen är med undantag av hamn ej tillämplig på sådana åtgärder som vidtages till havs eller i kustvatten, Vänern eller Mälaren. Det åligger Tullverkets kustbevakning att avvärja eller begränsa skada till följd av utflöde av olja eller annat som är skadligt till havs eller i kustvatten, Vänern eller Mälaren.

Kommunerna förfogar bl. a. över vissa resurser för att avvärja eller begränsa oljeskador. Dessa resurser har utnyttjats vid oljeskador utanför kommunernas ansvarsområde vid exempelvis insatser till havs och i kustvatten. Kustbevakningens resurser har på motsvarande sätt utnyttjats inom det kommunala ansvarsområdet. Vid diskussioner mellan kustbevakningen och Kommunförbundet har förutsatts ett samarbete för effektiva ingripanden vid oljeskador. Erfarenheterna från detta samarbete är goda.

Då stor effektivitet i denna, liksom i annan samhällsverksamhet bör eftersträvas och då ekonomiska besparingar kan vara möjliga har styrelsen inte någon erinran mot att ett nordiskt program utarbetas för att förbättra beredskapen mot oljeskador. Programmet förutsätts bli inriktat på att utveckla rutinerna för samarbetet vid bekämpningsinsatser för att uppnå optimalt utnyttjande av varje lands resurser. Kostnadsfördelningsfrågor och andra ekonomiska ställningstaganden bör bli behandlade i särskild ordning.

Stockholm den 11 november 1977

Svenska kommunförbundet

Karl Boo

Bo Renheim

Svenska hamnförbundet:

Internationell samverkan till förebyggande och bekämpning av oljekatastrofer är naturlig och värdefull och förekommer redan nu i olika former. För Nordens del träffades ett avtal redan 1971 mellan vederbörande för oljeberedskap och oljebekämpning ansvariga organ i de nordiska länderna om samarbete och samordning av resurserna.

Av medlemsförslaget framgår tydligt att det är den s. k. Bravoolyckan i Ekofiskområdet samt oljeutvinningen i Nordsjön som föranlett förslaget om samordning. Utsläpp i Nordsjön berör emellertid inte den finska kusten, lika litet som utsläpp i Östersjön berör Norge. Inom båda

områdena är det naturligt att operativt samarbeta med andra länder än de nordiska. Bl. a. av denna anledning ställer sig hamnförbundet tveksamt till den del av förslaget som innebär att de nordiska länderna solidariskt skall svara för kostnaderna för bekämpning av inträffade oljeutsläpp.

Det kan knappast heller primärt vara ett nordiskt problem att, såsom föreslås i motionen, inventera säkerhetsförhållandena på produktionsplattformar samt att utveckla metoder för att få kontroll över utflödet från sådana. Vad gäller dessa frågor bör enligt förbundets uppfattning de enskilda länderna medverka i det internationella organ (IMCO) som har ansvaret för säkerheten till sjöss.

Enligt hamnförbundets mening bör de ge gemensamma nordiska resurserna i stället inriktas på mera närliggande problem av klart gemensamt nordiskt intresse. Det forsknings- och utvecklingsarbete som föreslås i motionen bör därför främst inriktas på att ta fram medel, metoder, utrustning och organisation för att förebygga och bekämpa oljeutsläpp från fartyg eller från anläggningar i land. Bl. a. bör oljebekämpning kunna ske i öppen sjö på ett mera effektivt sätt än hittills. En väsentlig och positiv fördel av ett vidgat nordiskt samarbete inom detta fält torde vara — förutom de ekonomiska vinster som rent allmänt ligger i samordnade FOU-resurser — att man skulle kunna få en totalöverblick över och en neutral värdering av de olika metoder och hjälpmedel som utvecklats på olika håll i Norden.

Stockholm den 5 december 1977

För Svenska hamnförbundet
Knut-Inge Lasson

Svenska naturskyddsföreningen:

Föreningen, som är medlem i Nordiska oljeskyddsunionen, har tagit del av denna organisations skrivelse 1977-11-10 i ärendet (se ovan). Föreningen delar de åsikter som förs fram i denna skrivelse och ber att få åberopa denna som sitt eget yttrande.

Stockholm den 21 november 1977

Svenska naturskyddsföreningen

Bengt Hamdahl
Ordförande

Bo Olsson
T.f. intendent

Sveriges industriförbund åberopar i skrivelse av den 6 december 1977 yttrande från Nordiska industriförbundens miljövårdskommitté (NIM) av den 5 december 1977 (se ovan).

Svenska petroleum institutet (SPI):

Samverkan de nordiska länderna emellan till förebyggande och bekämpning av oljekatastrofer är naturligt och värdefullt. Sådant arbete förekommer redan nu såväl när det gäller planering som ömsesidigt bistånd enligt ett avtal, som träffades redan 1971 i Köpenhamn mellan de organ i resp. nordiskt land, som ansvarar för oljeskadeberedskapen. Samarbetet omfattar utbyte av informationer rörande organisation, utrustning, utbildning, alarmering m. m. samt förberedelser för praktisk samverkan på oljebekämpningens område.

Enligt förslaget skulle samarbetet omfatta bl. a.

Inventering och samordning av tillgängliga resurser för oljebekämpning och för utvecklande av möjligheter till samordnade insatser vid stora oljekatastrofer,

forskning rörande olika metoder att vinna kontroll över utflöde vid borrhplattformar samt vid utarbetande av säkerhetsbestämmelser för borrhplattformar och tankfartyg,

utveckling av metoder och resurser för bekämpning av oljeutsläpp,

utbildning av olika slag, innefattande t. o. m. utbildning i metoder att stoppa utblåsningar på oljeplattformar.

Förslaget utgår uttryckligen från den s. k. Bravo-olyckan, som inträffade i april 1977 på Ekofiskfältet. De åtgärder som inte redan täcks av Köpenhamnsavtalet är huvudsakligen inriktade på oljeletning och -produktion i Nordsjön. I beaktande härav bör samarbetet inte begränsas till de nordiska staterna utan utvidgas till att omfatta alla de stater som omger Nordsjön och uttryckligen innefatta de företag och företagsgrupperingar som utför oljeborrningar i Nordsjön.

I samband härmed måste framhållas att oljeutsläpp, som inträffar i Nordsjön, kan komma att beröra norska, danska och svenska kuster men icke någon del av den finska kusten. På motsvarande sätt kan oljeutsläpp i Östersjön inte komma att beröra någon del av den norska utan endast den danska, finska och svenska kusten. Mot denna bakgrund kan Institutet inte finna det vara motiverat att de nordiska länderna gemensamt skall svara för kostnader, som är förenade med bekämpning av oljekatastrofer, som hotar de nordiska ländernas kuster.

Stockholm den 11 november 1977

Svenska petroleum institutet

Walter Seger

Lars Pehrzon

Sveriges fiskares riksförbund:

Riksförbundet ser, av naturliga skäl, mycket allvarligt på riskerna vid oljeutvinning. Inte bara spill av olja, som kan orsaka stora skador, även borrhålen och utrustningsdetaljer som tappats eller av andra orsaker blivit kvar på botten kan anställa stora skador på fiskredskapen. Med hänsyn till konsekvenserna vid utsläpp finns det all anledning att de nordiska länderna enar sig och samordnar sina resurser så långt det är möjligt eftersom samma utsläpp kan få förödande konsekvenser för flera länder samtidigt.

En kartläggning av disponibla resurser och möjligheterna att samordna insatserna vid oljekatastrofer är därför nödvändig. I medlemsförslaget nämns också att bland resurserna finns fiskebåtar med besättningar som är lämpade för arbete under svåra sjöförhållanden. Det bör därför, som medlemsförslaget föreslår, utredas i vad mån man kan använda fiskelag för bekämpningen. Sjösäkra båtar finns som med kort varsel skulle kunna ta sig ut till katastrofplatsen. Förbundet förutsätter att frivilliga överenskommelser skall kunna träffas och att ersättning utgår med skäligt belopp.

Riksförbundet stöder förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utarbeta ett samnordiskt program där man även gör den föreslagna inventeringen och samordningen av tillgängliga resurser för förbättrandet av metoder vid bekämpningen av oljeutsläpp.

Göteborg den 14 november 1977

Sveriges fiskares riksförbund

Bertil Johansson

Medlemsforslag

om nordiskt samarbete rörande högre skoglig utbildning

(Väckt av Jan-Ivan Nilsson, Erland Steenberg, Per Olof Sundman, Folke Woivalin och Marjatta Väänänen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Samarbejdsnævnet for Nordisk Skovforskning (SNS):

SNS er særdeles positivt indstillet over for et nærmere samarbejde inden for Norden om uddannelsen på licentiat- og doktorniveau samt om udarbejdelsen af forskelligt undervisningsmateriale m. m., som Kommittéen för integrering av den högre skogsliga utbildningen i Norden har peget på i sin rapport af 5/11 1975, specielt i afsnit 8.2.

Under høringen i såvel SNS som andre steder er det fra flere sider foreslået, at SUN bør indgå i SNS, der også rummer repræsentanter for den højere skovbrugsundervisning, således at man kunne få fælles sekretariat. Det er peget såvel på de økonomiske fordele ved en sådan fusion som på det forhold, at SNS iflg. sine vedtægter (stadgar) skal arbejde for en bedre samordning af skovbrugsforskeruddannelsen.

SNS har desværre ikke haft mulighed for at holde møde om dette spørgsmål, men på grundlag af brevveksling og telefonkontakter medlemmerne imellem kan det oplyses, at der i SNS er tilhængere såvel af medlemsforslaget i uændret form som af et fællessekretariat for SUN og SNS.

Endelig skal det oplyses, at en nys afholdt nordisk konference om skovbrugsuddannelse (Skokloster, Sverige, 7—9 november d. å.) er gået ind for en henstilling til Nordisk Råd om at anbefale de nordiske regeringer at oprette et nordisk samarbejdsorgan for skovbrugsuddannelse, dækkende ikke blot den højere uddannelse, men alle niveauer inden for skovbrugsundervisning.

Skal denne tanke om at udvide det foreslåede samarbejde til at omfatte al skovbrugsuddannelse indenfor Norden fremmes tilligemed den foreslåede SNS/SUN-fusion, må vedtægterne for SNS og dermed nævnets sammensætning formentlig tillempes en del, hvilket vil kræve en indgående drøftelse i SNS, der holder ordinært møde i juni 1978.

Selv om SNS/SUN-fusionstanken holdes udenfor, vil det formentlig endda være nyttigt, om ikke nødvendigt, med et nyt nordisk samordningsmøde angående formen for et samarbejde, som skal dække al nordisk skovbrugsuddannelse.

Klampenborg, den 30. november 1977

H. Frølund
Formand

A. E. Billeschou
Generalsekretær

Nordiska skogsarbetsstudiernas Råd (NSR):

---

1. NSR finder, at et nordisk samarbejde på undervisningsområdet har særlig betydning for specialiseringen inden for den højere skovbrugsuddannelse såvel ved grunduddannelsen som ved forskeruddannelsen.

Ved et informativt og undervisningsmæssigt samarbejde mellem de nordiske lande opnås en bedre udnyttelse af den til rådighed værende samlede forsker- og undervisningskapacitet og dermed tillige mulighed for den yderligere specialisering, som er en forudsætning for, at skovbruget i de nordiske lande skal kunne tilpasse sig de stigende og stadigt mere komplekse krav til skoven som ressource for samfundshusholdningen i bred forstand.

2. den øgede specialisering bør efter NSRs opfattelse, som følge af skovens brede spektrum af aktiver, ikke begrænses til økonomi og økologi, men tillige at omfatte emner vedrørende skoven som miljø for mennesket i arbejde og fritid.

Den af geografiske, klima- og strukturmæssige forhold bestemte variation i Norden begrunder forskelligartet forsknings- og undervisningsmæssig specialisering landene imellem på både skovbiologiske, tekniske, økonomiske og sociale områder.

Den heraf følgende varierende sammensætning og vægt, der må tillægges områderne regionalt og nationalt, taler imod en overnational fast koordinering og forstærkning af forskning og undervisning, men for en udbygning og forstærkning af kontakterne mellem de nordiske landes undervisningsorganer gennem øget gensidig information og udveksling af forskere, lærere og studenter.

Såfremt man tillægger det samarbejdsorgan, som er skitseret i medlemsforslaget, styrende kompetance, vil de foran påpegede forhold kunne medføre interne modsætninger og spændinger, som kan virke skadeligt på det allerede etablerede og det fremtidige samarbejde og medføre uheldige begrænsninger i den nationale, regionale og sektormæssige udvikling.

Den foreslåede stærkt begrænsede repræsentation i det påtænkte faste samarbejdsorgan synes ikke at besidde tilstrækkelig indsigt i det

samlede skovbrugs komplicerede forhold til at kunne foretage en bindende og styrende prioritering for den højere skovbrugsundervisning i Norden med den dertil knyttede relation til den nordiske skovforskning. I givet fald må det befrygtes, at det foreslåede samarbejdsorgan ikke vil blive mødt med den tillid, som er nødvendig forudsætning for et frugtbart samarbejde.

Tillægger man samarbejdsorganet informations- og kontaktmæssige opgaver, vil samarbejdsorganet kunne fremme en hensigtsmæssig koordinering af forskeruddannelserne og specialiseringens udvikling i de nordiske lande. Det vil dog fortsat være de nære nordiske kontakter mellem forskere og lærere inden for samme faglige sektor, der giver den største positive effekt. Det er derfor vigtigt, at dette samarbejde ikke hæmmes af uhensigtsmæssig styring af tværgående organer.

3. Etableres et samarbejdsorgan for nordisk samarbejde vedrørende den højere skovbrugsuddannelse, bør dette organ, som foreslået, virke i en prøvetid. Den foreslåede 10-årige prøvetid uden større mulighed for revision i mellemtiden synes at være for lang. Grænsenyttens af de sidste 5 års prøvetid vil formentlig være beskedent.

Da NSR må tilråde en forsigtig udvikling af samarbejdet, især af hensyn til risikoen for et uhensigtsmæssigt bureaukrati, finder NSR det bedre at tage samarbejdet op til foreløbig revision efter 5 års prøvetid, med henblik på en vurdering af den forventede nytte af et forstærket samarbejde eller en eventuel fornyet arbejdsform. Under prøvetiden bør man tillige undersøge effekten af en forbedret eller udvidet indbyrdes direkte kontakt mellem allerede eksisterende sideordnede organer, således at man bedre kan bedømme, i hvilken udstrækning et fælles kontaktorgan bør supplere de eksisterende kontaktorganer.

4. NSR er gjort bekendt med, at der fra anden side er fremsat forslag om at ændre medlemsforslaget til at omfatte al skovbrugsuddannelse.

Under de foreliggende omstændigheder, herunder usikkerheden med hensyn til samarbejdsorganets sammensætning, funktion og virkning, må NSR fraråde, at der på nuværende stadium og under de forudsætninger, som er givet i den til medlemsforslaget knyttede udredning, sker en udvidelse af forslaget til rekommandation til at omfatte skovbrugsundervisningen på andre uddannelsesniveauer, skønt NSR for sit vedkommende må lægge særlig vægt på de andre uddannelsesniveaues betydning som værdifulde formidlere til erhvervslivet af de skovtekniske forskningsresultater. Såfremt det måtte være ønskeligt for Nordisk Råds præsidium, vil NSR være beredt at fremkomme med en udtalelse til en supplerende udredning omhandlende en sådan ændring.

5. Nordiska Skogsarbetsstudiernas Råd skal med henvisning til det foran fremførte sammenfattende udtale

— at NSR stiller sig positivt til idéen om øget nordisk samarbejde ved-

rørende den højere skovbrugsundervisning på grunduddannelsens specialiseringsniveau og forskeruddannelsen,

- at NSR er betænkeligt ved den foreslående organisationsform, men dog kan udtale sig for en prøvetid på ca. 5 år,
- at det af Komiteen for integrering af den højere skovbrugsuddannelse i Norden foreslåede Samarbejdsnævn for højere skovbrugsuddannelse i Norden (SUN) efter NSRs opfattelse ikke er tilstrækkelig repræsentativt for omhandlede skovbrugsuddannelse, såfremt nævnet bliver tillagt prioriterende og styrende funktion og kompetence.

København, den 5. december 1977

G. Bergsten
Formand

D a n m a r k

Undervisningsministeriet:

— — — A 514/k skal man herved på landbrugsministeriets, miljøministeriets og undervisningsministeriets vegne udtale, at man er interesseret i et udvidet nordisk samarbejde om skovbrugsuddannelse, men at man finder, at dette samarbejde med fordel kan foregå ved en udvidelse af de til det allerede eksisterende fællesnordiske organ "Samarbetsnämnd för nordisk Skogsforskning" henlagte opgaver til også at omfatte samarbejde på skovbrugsundervisningsområdet.

Det kan oplyses, at ministerierne som grundlag for denne udtalelse har indhentet erklæringer fra Dansk Skovforening, Skovstyrelsen og Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, der alle har givet udtryk for den ovenfor angivne indstilling til det fremsatte forslag.

København, den 6. december 1977

P. m. v.
E. b.
E. Noer
Fuldmægtig

Finland**Jord- och skogsbruksministeriet¹:**

— — — Enligt ministeriets uppfattning är inrättandet av ett sådant fast organ i experimentsyfte och dess planerade sammansättning motiverade. Det är fråga om ett förslag, som uppstått som resultat av kommittéarbete och långvariga kontakter mellan de personer, som är ansvariga för den högsta skogliga utbildningen i de nordiska länderna. För att relativt snabbt få erfarenheter av de fördelar, som kan uppnås med ett fastare samarbete än nu, framställer ministeriet dock till övervägande huruvida den försöksperiod som beviljas samarbetsorganet borde vara till exempel endast fem år i stället för de föreslagna tio åren.

Samarbetsorganet skulle som centrala uppgifter ha högskoleundervisningens koordinering i de nordiska länderna och samarbetet när det gäller utarbetande av studielitteratur, bildmaterial, filmer och andra läromedel. I fråga om koordineringen av högskoleutbildningen vill ministeriet betona följande två saker, vilka är väl kända för dem som deltagit i det nordiska samarbetet på det skogliga området.

För det första borde man övergå till handlingsskedet i den samnordiska forskarutbildningen. Man har i de nordiska länderna konstaterat, att efter grundutbildningen borde anordnas handledd utbildning för doktorerande lärare och forskare. Nationella utbildningsprogram har utarbetats åtminstone i Sverige och Finland. Det praktiska genomförandet har dock varit anspråkslöst på grund av brist på resurser. Sålunda borde man med samnordiskt arbete sträva till att förbättra situationen till den nivå och till de delar det är möjligt och motiverat. Forstmästarnas vidareutbildning torde också vara möjlig att genomföra åtminstone delvis i nordiskt samarbete. Både inom vidareutbildningen och forskarutbildningen vore det skäl att överväga utvidgning av kretsen av samutbildade från skogsfackmän till alla experter inom jordbruket.

En annan beaktansvärd sak är samnordisk utbildning av experter till biståndssamarbete. Samnordiska kurser med denna inriktning har också redan arrangerats. Det vore dock kanske på sin plats att denna samarbetsform också uttryckligen skulle nämnas bland uppgifterna för det permanenta samarbetsorganet.

Helsingfors den 4 november 1977

Johannes Virolainen
Jord- och skogsbruksminister

Tapio Lehtiniemi
Föredragande

¹ Yttrandet översatt från finska.

Helsingfors universitet, konsistoriet, har i skrivelse i december 1977 meddelat att det instämmer i agrikultur-forstvetenskapliga fakultetens yttrande av den 17 november 1977 (se nedan).

Helsingfors universitet, agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten:

Fakulteten har redan år 1972 vid tillsättandet av kommittén för integrering av den högre skogliga utbildningen i Norden tagit ställning till integrationssträvandena genom en positiv inställning till koordineringen och samarbetet inom den högre skogliga utbildningen och forskningen i Norden. Fakultetens ledamöter har successivt informerats om arbetets framåtskridande och de bärande principerna i betänkandet, varför fakulteten oförbehållsamt ställer sig bakom förslagen i det betänkande, som kommittén för integrering av den högre skogliga utbildningen i Norden framlagt.

Helsingfors den 17 november 1977

Reino Ryhänen
Dekan

Ritva Siipi-Kauppi
Fakultetssekreterare

Finlands akademi, statens agronomie- och forstvetenskapliga kommission:

Med undantag för Danmark utgör Norden totalt som virkesproducent ett överskottsområde och följden av detta har varit att skogsforskning och utbildning till stor del varit inriktade på virkesproduktion. Framtiden kommer dock allt starkare att understryka behovet av ekonomisk och ekologisk forskning och en högre utbildning i enlighet med de rön, som forskningen ger. Användningen av och hushållningen med naturresurserna kommer att effektiveras, drivnings- och transportarbetena bättre än hittills att anpassas efter rekreativmöjligheterna och råvarornas alternativa användning att utredas. Eftersom Norden i dessa avseenden uppvisar många likheter är det naturligt att integreringsmöjligheter gällande både forskning och undervisning har väckt uppmärksamhet. Närmast gäller det förbättrad basutbildning och långtgående specialisering.

Behovet av en koordinering av den nordiska skogliga forskningen har accentuerats genom bildandet av det internordiska samarbetsorganet "Samarbetsnämnden för nordisk skogsforskning (SNS)" år 1972. Det

är sannolikt, att även en samordning av utbildningsresurserna kan leda till bättre utnyttjande av de enskilda ländernas resurser och ett förbättrande av Nordens totala utbildningsvolym.

Agronomie-forstvetenskapliga kommissionen omfattar Kommitténs för integrering av den högre skogliga utbildningen i Norden ståndpunkt, att inrättandet av en nordisk skoglig högskola är orealistisk. Förutom de av kommittén framförda språksvårigheterna och naturgeografiska skälen vill kommissionen understryka vikten av anknytningen till den skogsundervisningen närstående undervisning, som lämnas inom agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten samt till den skogliga forskning, som intimt hör samman med den högre skogliga utbildningen i Finland. Dessa nationella kontakter skulle ta skada av en förflyttning av den högre skogliga utbildningen till en gemensam nordisk skogshögskola. Samordningen borde ske på annat sätt.

Kommittén anger, att de områden inom vilka samordning bedöms kunna ske är grundutbildningens specialiseringsnivå och forskarutbildningens teoretiska del. Agronomie-forstvetenskapliga kommissionen omfattar principen. Kommissionen anser, att utbildningens samordning kan börja med gemensam läromedelsproduktion, koordinering av terminologi, specialiseringskurser t. ex. u-landsutbildning, av vilken man redan fått goda erfarenheter, exkursioner och praktik samt i framtiden eftersträva en längre gående samordning av ländernas utbildningsinnehåll och -nivå. En ökad samordning fordrar eventuellt samarbete rörande terminsindelning, poäng- och betygsättning osv. En viss styrning av forskningen kan även inom vissa ämnesområden komma i fråga.

Agronomie-forstvetenskapliga kommissionen stöder förslagen om att

- ett fast organ, Samarbetsnämnden för högre skoglig utbildning i Norden (SUN), ett sekretariat jämte tillfälliga ämneskommittéer tillsättes,
- erforderliga medel ställs till förfogande och
- samarbetsorganets stadgar fastställs på sätt, som framgår av kommitténs för integrering av den högre skogliga utbildningen i Norden betänkande.

Helsingfors den 7 december 1977

Risto Ihamuotila
Ordförande

Pirkko Lilja
Sekreterare

Forststyrelsen har i skrivelse den 24 oktober 1977 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen omfattar till alla delar förslaget om upprättandet av ett nordiskt samarbetsorgan för den högre skogliga utbildningen och övriga i medlemsförslaget framförda förslag till samarbetsformer inom denna sektor av utbildningen.

Det av utredningskommittén framförda förslaget att den högre skogliga utgildningen i högre grad än hittills bör inriktas på ekonomi och ekologi anser sig landskapsstyrelsen dock kunna omfatta endast under förutsättning att ingen väsentlig inskränkning görs i de ämnen som behandlar virkesprodukten.

Landskapsstyrelsen anser det vidare angeläget att den högre skogliga utbildningen i de nordiska länderna skulle göras så likformig att en slutexamen förvärvat i ett nordiskt land skulle vara giltig i samtliga nordiska länder.

Mariehamn den 22 november 1977

Alarik Häggblom

Lantråd

Lennart Winqvist

Utbildningschef

N o r g e**Kirke- og undervisningsdepartementet:**

Kirke- og undervisningsdepartementet har ingen merknader til forslaget om en forsøksperiode for et nordisk samarbeidsorgan innen høgre skoglig utdanning.

En har imidlertid festet seg ved at det i budsjettanslaget for det nordiske organet ikke er ført opp midler til undervisnings- eller forskningsvirksomhet, men at det forutsettes "utnyttjande av de utbildningsressurser som står till förfogande för den högre skogliga utbildningen i Norden". Det vil forhåpentlig vise seg at dette er en hensiktsmessig og tilfredsstillende måte å løse budsjettspørsmålet på for den nordiske fellesvirksomhet det her er tale om. Likevel bør man ikke utelukke at et nordisk samarbeidsorgan også skal kunne søke midler som bevilges generelt f. eks. til nordiske forskerkurser til utdanningsvirksomhet.

Det kan også synes rimelig at et organ for nordisk samarbeid om høgre skoglig utdanning i tilfelle får en fast kontaktordning med Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbeid.

Oslo, 24. november 1977

Etter fullmakt

E. Skadsem

Ø. O. Dahl

Landbruksdepartementet:

Landbruksdepartementet vil for sin del slutte seg til uttalelsene fra faginstansene Norges landbrukshøgskole (*se nedan*) og Kirke- og undervisningsdepartementet (*se ovan*). Samtidig vil Landbruksdepartementet vise til vedlagte kopi av brev av 23.11.77 fra norske deltakere på nordisk konferanse om skogbruksopplæring på Skokloster i Sverige 8.—9.11.77 (*se Bihang*). Deltakerne anbefaler at det tas initiativ til å utvide det foreslåtte samarbeid til også å omfatte skogbruksopplæring ved skogskolene og annen kursvirksomhet for yrkesutøvere i skogbruk.

Oslo, 30. november 1977

Etter fullmakt

Hans Kr. Seip

Walter Bekkevig

BIHANG

Uttalande från norska deltagare på nordisk konferens om skoglig utbildning i Skokloster, Sverige:

Siden 1963 har det jevnlig vært avholdt nordiske konferanser om skogbruksopplæring. I 1975 ble det gjennom Nordisk Skogunion tatt initiativet til å arrangere spesielle konferanser om etterutdanning i skogbruket. Ved en konferanse på Skokloster i Sverige 8.—9. nov. 1977, ble imidlertid hele skogbrukets grunnopplæring og etterutdanning behandlet under ett. Grunnopplæringen omfatter i denne forbindelse all opplæring under høghskolenivået.

Under konferansen på Skokloster forsøkte man å konkretisere aktuelle samarbeidstiltak. Disse representerer et vidt spekter av oppgaver, eksempelvis lærerutveksling, etterutdanning av lærere, samarbeid om undervisningsmateriell, spesielle kursopplegg og programutveksling.

Et løpende og effektivt nordisk samarbeid er etter vår oppfatning avhengig av et fast organ til å koordinere og utføre det tilretteleggende arbeid. Under konferansen på Skokloster ble opprettelse av et slikt organ diskutert. En var klar over at det ovenfor Nordisk Råd er fremmet forslag om opprettelse av et nordisk samarbeidsorgan for høyere skogbruksutdannelse, og at dette forslaget vil komme til behandling med det første.

Konferansedeltakerne på Skokloster var enige om at det burde opprettes et nordisk samarbeidsorgan for all skogbruksopplæring. Etter konferansedeltakernes mening, var et nordisk samarbeid om grunnopplæring og etterutdanning like viktig som et samarbeid om høyere opplæring.

De norske konferansedeltakerne slutter seg til dette syn og anbefaler overfor Landbruksdepartementet at det tas et initiativ til å utvide det foreslåtte samarbeid i denne retning.

Oslo, 23. november 1977

Norges landbrukshøgskole:

Høgskolen er enig i at det ikke er realistisk å forsøke å etablere en felles nordisk skoghøgskole nå. Tendensen i de nordiske land i de senere årene har gått i retning av mer samarbeide mellom de ulike landbruksvitenskapelige utdannelsesretninger. Dette samarbeidet ville bli vanskeligjort om en samlet skogutdannelse, i en egen skoghøgskole, ble etablert.

Selv om det har vært en tendens som påpekt, kan likevel meget oppnås ved et mer utbygget samarbeid mellom de nordiske land.

Innenfor grunnutdannelsen vil nyttevirkningene i første rekke ligge i mulighetene for å få utviklet felles undervisningsmaterieil for de fag som er spesifikke for skogbruket.

Dessuten kan nevnes:

Feltundervisningen (praktisk betont øvingsundervisning, sommerøvelser, utferder) og undervisningen i nye fagområder som utvikles og etterhvert integreres i skogbruksundervisningen (f. eks. miljøvern).

De største fordelene vil ligge innenfor forskerutdannelsen, hvor undervisningen er sterkt spesialisert, men antall studenter innen de enkelte fag er lite.

Selv om forholdene i de nordiske land på mange måter er ganske like, er det likevel endel forskjeller som skaper visse problemer for et nærmere samarbeide. Dette er nærmere utdypet på sidene 15—16 i komiteinnstillingen, og det er ingen grunn til å gjenta dem. Det som er viktig i denne forbindelse er at noen av hindringene kan gjøres mindre. Høgskolen vil i denne forbindelse peke på nødvendigheten av å ha et fast samarbeidsorgan som på kontinuerlig grunnlag kan arbeide for å "jevne ut hindringene".

Høgskolen vil understreke nødvendigheten av å ha et visst finansielt grunnlag som gjør studentene i stand til å delta i kurs holdt i andre land.

Komiteinnstillingen og medlemsforslaget har ikke tatt opp forskningen til nærmere drøftelse. Høgskolen vil peke på at man bør se nærmere på spørsmålet om samarbeidsorganet kan dekke både undervisning og forskning.

Det er i innstillingen ikke drøftet nærmere hvorvidt sekretariatet bør ambulere mellom de nordiske land, eller bør være fast. Det er fordeler og ulemper ved begge ordninger. Høgskolen mener den beste ordningen er at sekretariatet ambulerer, idet det er 3—5 år i det enkelte land.

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

1 Remissförfarandet

UHÄ har översänt förslaget till universiteten i Stockholm (US), Uppsala (UU), Lund (UL), Göteborg (UG) och Umeå UUM) samt till Tekniska högskolan i Stockholm (KTH) och Chalmers tekniska högskola i Göteborg (CTH) för yttrande (*se nedan*).

2 Remissammanställning

Remissinstanserna stöder förslaget att ett nordiskt samarbetsorgan för högre skoglig utbildning (SUN) upprättas. Man pekar på att skoglig eller närliggande utbildning inte enbart förekommer vid de speciella läroanstalterna för högre skoglig utbildning. UUm har sedan 1971 en ettårig skoglig utbildning till vilken antagits studerande som tidigare läst biologi, kemi eller ekonomi. Bland kurser vid UU av intresse för den skogliga utbildningen nämns insektspatologi, växtpatologi, ekologisk mikrobiologi och ekologi. Inom t. ex. biologisk-geografiska sektionen vid US finns många ämnen där såväl metodik som andra ämnesdelar är av gemensamt intresse för motsvarande ämnen vid skoglig fakultet. SUN bör i sin samordnande verksamhet ta hänsyn till utbildningskapaciteten även vid andra utbildningsanstalter än de rent skogliga.

Remissinstanserna är vidare mycket positiva till att synen på skoglig utbildning vidgas och speciellt till den ökade inriktningen mot ekologi. UUm anser att man av bl. a. rekryteringsskäl bör överväga att ge dem som redan studerat ekologi eller biologi skoglig påbyggnad i stället för tvärt om.

Bland övriga synpunkter kan nämnas UU:s förslag att SUN ges ekonomiska resurser för att kunna initiera nya eller understödja redan befintliga specialkurser. UU framhåller vidare att utbildning av skogsexperter för u-landstjänst bör lösas internordiskt.

3 UHÄ:s synpunkter

UHÄ anser liksom läroanstalterna att behov föreligger av ett samarbetsorgan för högre skoglig utbildning.

UHÄ anser det angeläget att det föreslagna organet i sin verksamhet försöker samordna inte bara nordisk skoglig utbildning utan även denna utbildnings möjligheter att utnyttja universitetens och andra högskolors forsknings- och utbildningskapacitet. Detta blir speciellt viktigt i samband med att synen på skoglig utbildning vidgas i enlighet med utredningens förslag.

UHÄ vill slutligen peka på att det finns många andra utbildningar som liksom den skogliga skulle vinna på en ökad nordisk samordning. Erfarenheterna från det nu föreslagna organets verksamhet kommer

därför att bli av stort värde för planeringen av den framtida nordiska samordningen på utbildningsområdet.

Stockholm den 30 november 1977

På UHÄ:s vägnar

Olof Moll

Bengt Thorslund

Skolöverstyrelsen (SÖ):

Medlemsförslaget innebär en rekommendation om att de nordiska regeringarna skall upprätta ett nordiskt samarbetsorgan för högre skoglig utbildning. Samordning avses främst kunna ske inom grundutbildningens specialiseringsnivå och forskarutbildningens teoretiska del.

Medlemsförslaget bygger på ett betänkande som lämnades i december 1975. SÖ ansluter sig till där anförd uppfattning att ökat samarbete mellan de nordiska länderna i fråga om den högre skogliga utbildningen skulle innebära ett bättre utnyttjande av samlade resurser och därmed även ekonomiska fördelar. Detta torde emellertid i ännu större utsträckning gälla den skogsutbildning som bedrivs utanför högskolor och universitet. SÖ vill därför föreslå vissa modifieringar i föreslagna uppgifter och former för det nordiska samarbetet.

Medlemsförslaget avser samarbete mellan fyra enheter för skoglig utbildning (högskolor och universitet), en i varje land, med relativt stor personal och väl utbyggd organisation. Genom den omfattande forskningen inom dessa enheter ingår redan ett nära samarbete bland de normala arbetsuppgifterna.

Övrig skoglig utbildning i de nordiska länderna bedrivs vid mer än 70 statliga eller statsunderstödda skolenheter. Dessa enheter är i allmänhet små och har knappa administrativa resurser. Studievägarna vid dessa skolor omspannar dels såväl grundutbildning för ungdomar som arbetsledarutbildning (förmän och skogstekniker), dels specialkurser för yrkesverksamma skogsarbetare, skogsbrukare och arbetsledare. Vid sidan av här nämnda skolor bedriver även andra utbildningsproducenter en omfattande verksamhet.

SÖ vill i detta sammanhang erinra om att begreppet högskoleutbildning inte är entydigt i de nordiska länderna. Efter högskolereformen i Sverige ingår exempelvis skogsmästarutbildningen i Sveriges lantbruksuniversitet. Vidare har SÖ hos regeringen föreslagit att skogsteknikerutbildningen skall inordnas i lantbruksuniversitetet från 1 juli 1979. Motsvarande utbildningar i övriga nordiska länder ingår inte i högskolan.

Enligt SÖ:s mening finns det många områden utöver dem som omnämnts i medlemsförslaget, där nordiskt samarbete skulle vara av stort

värde. Bland dessa kan nämnas lärarfortbildning, pedagogiskt utvecklingsarbete rörande främst arbetsformer och läroplaner, planering och utrustning av skolor samt ömsesidig information om utbildningen, vilken kan ligga till grund för samordning av specialkurser som kräver särskild sakkunskap eller där deltagarantalet är litet.

Utvecklingen på det arbetsrättsliga området talar mot att isolera samarbetet mellan de nordiska länderna till enbart den högre utbildningen. Sålunda innebär medinflytandet från skilda grupper av anställda att frågor om arbetets organisation, rekrytering av personal och utbildning måste lösas i samarbete mellan företagsledning och företrädare för skilda personalgrupper.

Enligt SÖ:s mening bör den konkreta verksamheten vara det väsentliga i samarbetet. Tillgängliga medel bör därför i så stor utsträckning som möjligt användas för arbetskonferenser och studieresor samt bidrag till studerande. Det torde inte finnas anledning att räkna med en sådan omfattande administration att ett särskilt sekretariat bör inrättas för detta ändamål. De administrativa och organisatoriska uppgifterna inom varje land bör kunna utföras inom befintliga skolor och myndigheter.

För ledning av verksamheten av det nordiska samarbetet tillstyrker SÖ att ett samarbetsorgan med förslagsvis tre à fyra ledamöter från varje land inrättas. Ledamöterna bör representera olika skolformer. SÖ föreslår att sekretariatfunktionen fullgörs av sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete.

Sammanfattningsvis anser SÖ att de skäl som anförts beträffande behovet av nordiskt samarbete rörande högre skoglig utbildning även gäller för skogsutbildning, som bedrivs i gymnasieskolan och av andra utbildningsproducenter. Detta gäller särskilt vidareutbildningen och fortbildningen, som ofta är relativt starkt specialiserad. Det synes därför vara naturligt att det nordiska samarbetet organiseras så, att föreliggande behov av samverkan och utbyte inom skogsutbildningen kan tillgodoses utan hänsyn till utbildningsstadium.

Under återopande av det ovan anförda föreslår SÖ att Nordiska rådet rekommenderar de nordiska regeringarna att för skoglig utbildning upprätta ett nordiskt samarbetsorgan med en sammansättning som i varje land är representativ med hänsyn till utbildningsorganisationen.

Stockholm den 28 november 1977

Birgitta Ulvhammar

Kjell Jonsson

Skogsstyrelsen:

Medlemsförslaget bygger på det betänkande som 1975-11-05 lämnades av kommittén för integrering av den högre skogliga utbildningen i

Norden. Skogsstyrelsen kommer därför att i det följande referera till kommitténs förslag.

Kommittén diskuterade i sitt betänkande två alternativ till samordning, dels en geografisk samordning med en gemensam nordisk skogshögskola, dels en mer begränsad samordning via ett nordiskt samarbetsorgan för högre skoglig utbildning.

Kommittén avvisade alternativet med en gemensam skogshögskola med hänvisning till en rad nackdelar som en sådan skola skulle innebära. Sedan betänkandet avlämnades i november 1975 har det skett organisationsförändringar inom skogshögskolan, som enligt skogsstyrelsen ytterligare komplicerar frågan om en gemensam nordisk skogshögskola. De förändringar skogsstyrelsen syftar på är främst skogshögskolans inordnande som en fakultet i lantbruksuniversitetet samt den 1976 påbörjade och snart avslutade utlokaliseringen av skogshögskolan.

Kommittén föreslår i stället en samordning inom grundutbildningens specialiseringsnivå och forskarutbildningens teoretiska del. Inom båda utbildningsområdena skulle samordningen gälla mindre, men ändå viktiga ämnesområden. I det här aktuella medlemsförslaget till Nordiska rådet går förslagsställarna helt på kommitténs linje. Även skogsstyrelsen anser att samordningen till att börja med skall avse forskarutbildning och kortare specialiserade kurser. Samordningsbehovet är enligt skogsstyrelsen störst inom forskarutbildningen, där rekryteringsunderlaget i varje land är mycket litet. Enligt kommittén antas årligen i hela Norden endast ca 30 nya elever. Genom samundervisning inom särskilt de specifikt skogliga delarna av den teoretiska forskarutbildningen bör man enligt skogsstyrelsen kunna avsevärt förbättra utbildningsmöjligheterna för de forskarstuderande. Samordningen inom grundutbildningen kan företrädesvis gälla utbildning inom ämnesområden, där elevunderlaget i respektive länder är för litet för en särskild kurs. Men den kan enligt skogsstyrelsen även gälla ämnen som beträffande antalet studerande i ett land är relativt stort men i övriga länder marginellt. En sådan samordning möjliggör enligt skogsstyrelsen totalt sett en breddning av den högre skogliga utbildningen i Norden.

Det nämns i betänkandet och i medlemsförslaget att samordning bör kunna ske även vid framställning av studielitteratur, bildmaterial, filmer och andra hjälpmedel i undervisningen. Det är enligt skogsstyrelsens mening mycket värdefullt om ett samarbete kan inledas även beträffande läromedelsframställning. Skogsstyrelsen anser dock att man kan vidga frågan till att gälla förmedlingsverksamheten över huvud taget. Det är enligt skogsstyrelsen ytterst angeläget att forskningsresultaten snabbt förmedlas länderna emellan, inte enbart till respektive högskolor och forskningsinstitutioner utan även till de praktiskt verksamma.

Medlemsförslaget utmynnar i en hemställan om att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna att upprätta ett nordiskt samarbetsorgan

för högre skoglig utbildning. Förslagsställarna har även här följt kommitténs förslag. Skogsstyrelsen tillstyrker förslaget.

Kommittén har även framlagt förslag till stadgar för samarbetsorganet. Skogsstyrelsen har i stort inget att erinra beträffande innehållet i dessa. Med anledning av skogsstyrelsens synpunkter på förmedlingsverksamheten vill verket dock föreslå att § 1 får ytterligare en punkt med ungefär följande lydelse "initiera förmedling av forskningsresultatet inom de nordiska länderna".

Stockholm den 7 november 1977

Bo S. Hedström

Karl-Göran Enander

Uppsala universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet har inhämtat yttrande från nämnden för biologlinjen (*se nedan*).

I de synpunkter som där framfördes instämmer även *representanter för forskningen* vid universitetet.

Yttrandet överlämnas med tillstyrkan.

Uppsala den 22 november 1977

På rektorsämbetets vägnar

Gunnar Wijkman

Henry Rufelt

Uppsala universitet, nämnden för biologlinjen:

Efter en analys av den skogliga situationen har kommittén för integrering av den högre skogliga utbildningen preciserat de krav som torde bli aktuella för skoglig forskning och utbildning i framtiden. "Medan såväl skogsforskning som utbildning hittills i hög grad och ensidigt varit inriktad mot virkesproduktion kommer redan den närmaste framtidens forskning att behöva inriktas mot mer grundläggande och allmänna ekologiska frågor. Samtidigt kommer, som tidigare nämnts, kravet på en mera nyanserad användning av marken att kräva bättre insikter om det bästa sättet att använda naturresurserna, dvs. forskning rörande hus-hållning med naturtillgångarna."

Den sammanknytning av högre utbildning och forskning inom lantbrukets område, som har företagits i Sverige genom att lantbruksuniversitetet bildats, får ses mot en sådan bakgrund. En ytterligare breddning av anknytningen till övrigt universitetsväsen existerar i t. ex. Finland men är mindre utpräglad i Sverige där skogs- och lantbruksutbild-

ningen inte ingår i UHÄ-området. Kanske skulle en förstärkning av samarbetet mellan skogsvetenskaplig fakultet vid lantbruksuniversitet och universiteten särskilt i Uppsala och Umeå vara ett mer närliggande mål än en internordisk integrering inom den skogliga grundutbildningen. Härför talar bl. a. att nutida skogshantering i vida kretsar med eller utan rätt ifrågasatts beträffande målsättning, konsekvenser och metoder. En vidgad utbildningssektor hos skogsmännen vore önskvärd t. ex. beträffande kemi, biologi, naturvård och samhällsvetenskap, varvid de naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga universitetsinstitutionerna kunde medverka.

Nämnden för biologlinjen instämmer livligt i den vidgade syn på skoglig utbildning som framförts av kommittén för integrering av den högre skogliga utbildningen i Norden. Det talas bl. a. om hushållning med naturresurserna, anpassning till rekreativmöjligheterna och inriktning på ekonomi och ekologi. Huruvida ett permanent internordiskt samarbetsorgan verkligen erfordras härför måste de berörda skogliga fakulteterna själva bedöma.

Om det föreslagna samarbetsorganet kommer till stånd måste det vara angeläget att utnyttja den forsknings- och utbildningspotential som finns vid universitetens fria fakulteter. Skoglig utbildning är i grunden en biologisk specialisering. Vid universiteten har man under de senaste åren byggt upp en utbildning i biologi, som karakteriseras av en successiv differentiering och i vilken det redan existerar påbyggnadskurser som borde vara intressanta för den skogliga utbildningen. Som exempel kan nämnas insekspatologi, växtpatologi, ekologisk mikrobiologi, ekologi m. fl. Det är även av värde för universitetsbiologer att kunna ta med rent skogliga kurser i sina examina.

Man kan invända att möjligheterna till ömsesidigt utnyttjande redan är realiserade men de har i vissa fall stött på problem av rent ekonomisk art. Med vårt nuvarande budgeteringssystem riskerar man att specialiserade kurser kan komma i en svår situation då det gäller medeltilldelning på grund av att bara ett mindre antal elever kan rekryteras från det egna universitetet. Det har till och med förekommit att kurser inte kommit igång av detta skäl.

För att man skall kunna komma tillrätta med sådana problem borde SUN ges ekonomiska möjligheter att såväl själv anordna kurser som stödja kurser vid universitet eller andra högskolor. Först med tillgång till ekonomiska resurser torde SUN kunna svara mot krav b) i den föreslagna stadgan nämligen att "planlägga och anordna gemensamma utbildningskurser då så kan anses av behovet påkallat".

Nämnden för biologlinjen vill i sammanhanget peka på ett problem som kan och bör lösas internordiskt, nämligen utbildning av skogsexperter för u-landstjänst. Området är högst kontroversiellt med hänsyn både till exploatering av befintliga resurser av naturskog och anläggning

av ny skog på mark som kanske bättre behövs till livsmedelsproduktion. Därför bör skoglig utbildning för u-landstjänst innefatta biologiska, geovetenskapliga och samhällsvetenskapliga moment utöver de skogligt fackmannamässiga. Problemet sammanhänger med det krav på starkt ökad ekologisk insikt som borde tillgodoses i biståndsarbetet över huvud taget.

Nämnden för biologlinjen tillstyrker inrättande av ett samarbetsorgan (SUN) men föreslår att detta i sin verksamhet försöker samordna inte bara nordisk skoglig utbildning utan även denna utbildnings möjligheter att utnyttja universitetens och andra högskolors forsknings- och utbildningskapacitet. Dessutom bör SUN ges ekonomiska resurser för att kunna initiera nya eller understödja redan befintliga specialkurser.

Uppsala den 7 november 1977

På nämnden för biologlinjens vägnar

Jan-Erik Kihlström

Henry Rufelt

Lunds universitet, rektorsämbetet:

 Rektorsämbetet överlämnar härmed med instämmande inkommet yttrande från biologisk-geografiska sektionsnämnden (*se nedan*).

Lund den 30 november 1977

Carl-Gustaf Andrén

Ake Persson

Lunds universitet, biologisk-geografiska sektionsnämnden:

 I rubricerade förslag yrkas på en tillsättning av ett samarbetsorgan bestående av ett sekretariat om tre personer samt en samarbetsnämnd för högre skoglig utbildning (SUN) med vissa stadgemässiga uppgifter:

- att hålla reda på när behov av kurssamordning föreligger
- att planlägga och anordna vissa gemensamma kurser
- att initiera lärarsamarbete
- att initiera läroboksförfattande gemensamt inom Norden
- att utse arbetskommittéer och ange riktlinjer för dessa

Samarbetsnämnden skall bestå av två representanter från varje land, varav den ene skall vara lärare, den andre studerande, samt sammanträda minst två gånger årligen. Kostnaden beräknas till 4 miljoner skr under en tioårsperiod.

Grundtanken är god, eftersom det är relativt få som inom varje land utbildar sig till yrkesmän inom skogsbruket och det krävs en förhållan-

devis hög lärarinsats per elev. Det finns också fler andra positiva intäkter som andrages i förslaget. Det föreligger emellertid alltid vissa risker med samarbetsorgan av denna typ som inte har några egentliga befogenheter utan på eget initiativ skall försöka få till stånd samarbete i form av speciella kurser. Svårigheterna och riskerna ligger som vi ser det i

- att man inom respektive högskola finner vissa kurser omöjliga att samordna tids- och innehållsmässigt
- att inkörda kursplaner är alltför väl konserverade i lärarkadern
- att det bara blir ett par specialkurser om året som går att samköra
- att samarbetssekretariatet blir utan reell funktion och enbart en administrativ blindtarm
- att det inte blir någon nationalekonomisk vinst med samarbetet

Detta har också insetts av förslagsställarna och man tänker sig därför i första hand endast en försöksperiod om tio år. Man kan därför betrakta det hela som ett pedagogiskt utvecklingsprojekt av ganska stort mått.

Under Nordiska rådet fungerar i dag redan några organ inom det biologiska området. Vi kan peka på Nordiskt kollegium för ekologi (NKE) och Nordiskt kollegium för marinbiologi (NKMB). Dessutom finns Nordiska forskarkurser. Vidare förekommer det från Nordiska rådet fristående Nordiskt kollegium för viltforskning (NKV). Dessa organ har verkat under en följd av år och fått en betydande erfarenhet vad gäller forskarutbildning. Kollegierna arbetar i huvudsak genom symposier, kurser, stipendier åt forskarstuderande och ekonomiskt stöd åt forskarstuderande, som behöver göra fältstudier i annat nordiskt land än det egna. Kollegiernas arbete gör det möjligt att ge sådan forskarhandledning och forskarutbildning, som inte alltid står i den egna institutionens makt att ge.

Med hänsyn tagen till ovanstående redan etablerade kontaktorgan för den högre utbildningen och det väl motiverade behovet av gemensamma kurser inom den skogliga utbildningen föreslås att i stället för den föreslagna samarbetsnämnden en mindre styrningsgrupp inrättas. Denna bör få i uppdrag att kontakta och studera kollegiernas arbetssätt. Härigenom skulle med stor sannolikhet vissa av dem vunna erfarenheter och kunskaper kunna utnyttjas. Vi vill också föreslå att styrningsgruppen får i uppdrag att ta del av det kursutbud som ges av ovanstående kollegier samt av det kursutbud som ges av ovanstående kollegier samt av Nordiska forskarkurser. Särskilt kan då de ekologiska kurserna vara värdefulla för forskarstuderande inom den skogliga utbildningen.

Dessutom är det vår förhoppning att Nordiska rådet vid sin behandling av ärendet beaktar hur redan befintliga kollegier löst sina administrativa åtaganden och sätter det i relation till den föreslagna modellen. Ett överförande av de äskade medlen från administration till direkta åtgärder för att förbättra undervisning och handledning skulle, som vi

ser det, på sikt bättre gagna den skogliga utbildningen. Givetvis måste en viss ökning av administrationens procentuella andel ske under sista året, då utvärdering av försöksperioden skall genomföras.

Det i utredningsförslaget framförda samarbetsorganets verksamhetsområde skiljer sig i ett viktigt avseende från redan existerande nordiska kollegiers, då även delar av grundutbildningen skall inkluderas. Även här har Nordiska rådet en god erfarenhet genom nordisk kursverksamhet (1.09 milj. danska kronor budgetåret 1977/78). Kommittén pekar på de svårigheter som finns för ett närmare samarbete mellan ländernas skogliga grundutbildning. Sådana hinder kan vara språkliga, geografiska, studiesociala och studieekonomiska. Ett förslag till samarbete mellan ländernas institutioner på grundutbildningsnivå genom ett friare utbyte av studenter mellan institutionerna — en internationalisering — synes stranda på ovanstående hinder men även på nu rådande terminsindelning och vissa lärares "tveksamhet då det gäller att godkänna den undervisning som meddelas av kollegor i andra länder". Det senare tyder på att grunden för ett samarbete för närvarande synes vara bräcklig. Rekommendationen för samarbetsnämnden vad gäller grundutbildningen kommer därför att sluta i ett till föga förpliktigande: framställning av gemensam litteratur (men ej gemensamma kurser eller studentutbyte), framställning av filmer och arbetsmaterial. Detta innebär en låsning av de medel, som skulle kunna komma grundutbildningen till del, till vad som kan uppfattas som normalt pedagogiskt utvecklingsarbete, dock på nordisk grund. Vi skulle hellre vilja föreslå att styrningsgruppen får klara direktiv att bättre analysera de faktorer, som hindrar ett utbyte av studerande mellan institutionerna, att på skilda sätt överbrygga svårigheterna och i praktiken också testa ett utbyte inom någon del av studiekursen. Det är inte a priori givet att den skogliga utbildningen på grundnivå skall vara lika i de nordiska länderna, därtill är de naturgeografiska förhållandena för skilda. Däremot bör det med stor sannolikhet finnas kurser av övergripande natur, exempelvis inom ekonomi och ekologi, väl lämpade att genomföra internordiskt.

Slutligen ställer vi oss positiva till den förankring som styrningsgruppen i enlighet med § 3 skall ha även bland de studerande, såväl från grundutbildningsnivå som från forskarnivå. Vi förmodar därför att det är inom styrgruppen som det konstruktiva arbetet kommer att ske. Den administrativa överbyggnad som föreslås förefaller omotiverat stor. Till sin hjälp bör styrgruppen ha en sekreterare på ½-tid, förslagsvis i F 10.

Lund den 16 november 1977

Anders Rapp

A.-M. Wiklund

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

— — — har berett vissa institutioner tillfälle inkomma med synpunkter. Inga sådana har emellertid inkommit.

Vad beträffar den skogligen grundutbildningen vill rektorsämbetet tillstyrka de uttalade önskemålen om en ökad inriktning mot ekologi. Detta inom ramen för de i remissen berörda målsättningarna.

Beträffande forskarutbildningen vill rektorsämbetet instämma i kommittéförslaget att vissa kurser kan samordnas över fakultetsgränserna och högskolegränserna (grupp I) men vill inte utan vidare instämma i påståendet att andra kurser (grupp II) trots att de avser ge bredd och allmänbildning inom huvudämnet inte kan samordnas med andra studieinriktningar. Inom t. ex. det i remissen nämnda området marklära torde de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna kunna samarbeta med skoglig fakultet i flera ämnen.

Inom de starkt specialiserade kurserna (grupp III) har kommittén anfört tveksamhet beträffande icke-skogligen kurser eftersom dessa vanligen kräver specialstudier vid universitet. Universiteten torde emellertid även här kunna erbjuda utbildningar av intresse för de forskarstuderande. Inom t. ex. biologisk-geografisk sektion finns många ämnen där såväl metodik som andra ämnesdelar är av gemensamt intresse för motsvarande ämnen vid skoglig fakultet. Ett sådant samarbete är praktiserat sedan länge mellan vissa institutioner. Stockholms universitet ställer sig positivt till att inom forskarutbildningens kursutbud ta emot skogligen forskarstuderande på sådana kurser som är av intresse för berörda parter.

Stockholm den 16 november 1977

Gunnar Hoppe

Sten Schager

Umeå universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakultetsnämnden och linjenämnden för matematisk-naturvetenskaplig utbildning:

Matematisk-naturvetenskapliga fakultetsnämnden och linjenämnden för matematisk-naturvetenskaplig utbildning som av rektorsämbetet anmodats inkomma med yttrande över rubricerade remiss beslöt att yttra sig i enlighet med bifogade yttrande från institutionen för skoglig produktionslära vid Umeå universitet (*se nedan*).

Beslut fattat för matematisk-naturvetenskapliga fakultetsnämndens del av dess kommitté för brådsakande ärenden och för linjenämndens för

matematisk-naturvetenskaplig utbildning del av dess kommitté för brådsakande ärenden.

Umeå den 14 november 1977

På matematisk-naturvetenskapliga fakultetsnämndens vägnar

Arne Claesson

Torbjörn Johansson

På linjenämndens för matematisk-naturvetenskaplig utbildning vägnar

Per-Olof Kinell

Torbjörn Johansson

Umeå universitet, institutionen för skoglig produktionslära:

Nuvarande undervisningssituation

Det är synnerligen anmärkningsvärt att kommittén konstaterar att: "Varje nordiskt land har endast en läroanstalt för högre skoglig utbildning". Det har tydligen helt undgått utredarna att Umeå universitet sedan 1971 bedriver en ettårig skoglig utbildning för akademiker. Det synes därför vara befogat att kortfattat beskriva denna.

Skoglig produktionslära vid Umeå universitet

Målsättning

Att informera och entusiasmera universitetsstuderande för skogliga problemkomplex så att de som går vidare som forskare inom sitt ämnesområde tar sig an uppgifter med skoglig anknytning. Det främsta skälet till att ämnet skoglig produktionslära inrättades var att man i två statliga utredningar om "Skoglig forskning (SOU 60: 17, SOU 66: 52) konstaterade att den helt övervägande delen av skogliga forskare rekryterades från skogshögskolan. Det borde därför finnas starka skäl att vid universiteten inrätta skogliga kurser inom filosofie kandidat-examen så att rekryteringsbasen för forskare kunde breddas.

Förkunskapskrav

För första terminen av studieåret dvs. kurserna A1 "Skoglig allmänorientering" (10 poäng) och A2 "Skogens mångbruk" (10 poäng) gäller inga särskilda förkunskapskrav. För den andra terminen omfattande kurserna C15 ("Skogsbiologi" (10 poäng) och C16 "Skogsskötsel" (10 poäng) är förkunskapskravet antingen biologi AB3 40 poäng (eller biologi AB1 40 poäng) eller att man har läst det första halvåret i skoglig produktionslära.

Studenter

Sedan vårterminen 1971 har 124 studenter deltagit i undervisningen. För närvarande uppgår studentantalet till 19 (för pågående kurs). Studenterna har under tiden 1971—1977 rekryterats från Sverige (85 %), Finland (12 %), Norge (1,5 %) och Danmark (1,5 %). De som deltagit i kurserna har mestadels haft andra akademiska studier bakom sig. Huvuddelen av akademikerna har läst biologi, kemi och naturgeografi men en stor grupp har tidigare läst ekonomi. De flesta av dem som inte varit akademiker har haft skogliga studier bakom sig.

Fortsatt verksamhet

Vi har för närvarande inte data som visar hur många av studenterna som gått vidare med forskning men det är åtskilliga. En del av dessa är verksamma vid skogshögskolan i Sverige, inom såväl biologiska som ekonomiska institutioner. Många av våra studenter har blivit lärare.

Kommitténs förslag

Kommittén framför i betänkandet "För att möta kraven på effektivare användning av och hushållning med naturresurserna ... anser kommittén att den framtida forskningen och utbildningen i högre grad än hittills bör inriktas på ekonomi och biologi. Detta förutsätter att ... utbildningen utvidgas till dessa ämnesområden. Detta ... kräver en förbättrad basutbildning och en starkare ämnesspecialisering."

Vad kommittén åsyftar är att man skall låta de studenter som gått i den traditionella skogsakademiska utbildningen, f. n. inriktad på skogsförvaltningsuppgifter, avstå från en del av det som f. n. ingår och i stället fördjupa sig i ekonomi och ekologi.

Vi föreslår att man allvarligt överväger om inte den modell som används i Umeå i stället är den lämpliga, dvs. att ge de akademiker som redan specialiserat sig i ekonomi eller biologi en skoglig påbyggnad av lämplig omfattning. Härigenom vinnes att man kan bredda rekryteringen oerhört, nämligen till alla de som läser dessa ämnen vid universiteten. Man får skogsakademiker som *e f t e r* att ha läst ekonomi eller biologi finner sig ha stort intresse för skogliga sammanhang. Detta är ytterst mycket bättre än att studenterna gör sitt val till skogsekonomi eller skogsbiologi *f ö r e* sina studier i dessa ämnen.

I framtiden bör man såsom hittills inrätta en utbildningslinje speciellt för skogsförvaltare, men man bör i övrigt suddas ut gränserna mellan teknisk, skoglig, agrar och övrig akademisk utbildning för att underlätta för studenter med starka specialintressen att i samråd med studievägledare fritt blanda kurser från de olika utbildningsvägarna. Det bör ligga i näringslivets intresse att få sina behov av speciellt utbildade akademiker tillgodosedda genom att inom universiteten aktivt propagera för sin utbildningsinriktning.

Nordiskt samarbetsorgan

Vi stöder kommitténs uppfattning att ett nordiskt samarbetsorgan för högre skoglig utbildning bör upprättas.

Umeå den 14 november 1977

Mats Hagner

Tekniska högskolan, sektionen för lantmäteri:

Enligt kommitténs mening föreligger ej nu förutsättningar för en gemensam nordisk högskola på det skogliga området. Sektionsnämnden för lantmäteri delar denna bedömning. Däremot anser kommittén att fördelar kunde vinnas genom viss samordning av grundutbildningen på specialiseringsnivå samt av den teoretiska delen av forskarutbildningen liksom även beträffande studielitteratur. Förutsättningarna för en samordning där skulle enligt kommittén vara goda och utan tvekan lösnande.

Det är tänkbart att kommittén underskattat de praktiska svårigheterna med en samordning. Å andra sidan är just de skogliga problemen ovanligt likartade inom Norden och ett betydande informellt utbyte mellan respektive fackhögskolor förekommer redan. Man kan också peka på andra samordningsförsök inom högskoleområdet med till synes gott resultat — t. ex. det nordiska institutet för samhällsplanering. Det synes därför också rimligt att man under en försöksperiod prövar möjligheterna att få till stånd ett organiserat samarbete. Sektionsnämnden har heller ingenting att erinra mot den angivna konstruktionen på samarbetsorganet och tillstyrker sålunda det remitterade förslaget.

Stockholm den 8 november 1977

På SNL:s vägnar

Erik Carlegrim

Dekanus

Tekniska högskolan, linjenämnden lantmäterilinjén har i skrivelse den 2 november 1977 meddelat att frågan saknar relevans för lantmäterilinjén och avstår därför från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Skogsindustriernas samarbetsutskott (SISU):

SISU skulle med tillfredsställelse se ett ytterligare utvecklat samarbete mellan de nordiska skogshögskolorna eller motsvarande. De goda

erfarenheter man i detta avseende har på skogsforskningens område bör kunna vara vägledande.

Vissa samordningsmöjligheter torde redan nu kunna tas tillvara utan särskilda organisatoriska åtgärder, t. ex. specialkurser och påbyggnadsutbildning.

Med hänsyn till förändringarna på högskoleområdet i Sverige under senare tid bör övervägas att samarbetet vidgas att gälla all eftergymnasial, skoglig utbildning.

Av samma skäl vill SISU förorda att det samarbete som åsyftas i medlemsförslaget successivt utformas på vunna erfarenheter. Vi vill därför avstyrka att — i varje fall i ett inledningsskede — särskilt, fast kansli inrättas. Administrationen bör kunna ombesörjas så att den föreslagna nämndens sekretariat "roterar" på viss tid mellan resp. högskolors/universitetets centrala förvaltningar eller annan instans.

Nämnden bör enligt vår uppfattning från varje land sammansättas av 1—2 lärare och/eller administratörer samt 1—2 studerande. Mandattiden för de förra kan vara tre år och för de senare två år.

Det finns tills vidare ej anledning att det föreslagna, utvidgade samarbetet skall föranleda särskilda åtgärder vad gäller utbildningsplaner, terminsindelningar, betygssystem o. d. vid respektive skolor.

Stockholm den 7 december 1977

Skogsindustriernas samarbetsutskott

Hugo v. Sydow

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund:

Övervägande skäl synes tala för att de nordiska regeringarna upprättar ett nordiskt samarbetsorgan för högre skoglig utbildning. Vi delar de synpunkter som kommit fram i rapporten "förutsättningarna för ett nordiskt samarbete rörande högre skoglig utbildning", avgivet av kommittén för integrering av den högre skogliga utbildningen i Norden.

Vi vill emellertid ifrågasätta om det föreslagna samarbetsorganet enbart skall vara begränsat till högre skoglig utbildning. I stort sett samma skäl gäller för utbildning på lägre nivå. Rådet bör därför överväga att utvidga samarbetet att gälla även annan skoglig utbildning.

Utöver de uppgifter för samarbetsorganet som kommittén angivit vill vi föreslå att man i samråd med Samarbetsnämnden för nordisk skogsforskning organiserar en lämplig förmedling av forskningsresultat mellan de nordiska länderna. Vi ser det som ett viktigt led i utbildningen,

att berörd personal snarast får kännedom och kunskaper om uppnådda forskningsresultat.

Stockholm den 3 november 1977

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund

Kjell Kilander

Bo Hansson

BILAGA 2

Förutsättningarna för nordiskt samarbete rörande högre skoglig utbildning

(Avgivet av Kommittén för integrering av den högre skogliga utbildningen i Norden)

Sammanfattning

Bakgrund

Vid ett nordiskt ämbetsmannamöte i Helsingfors den 26 april 1974 tillsattes en kommitté för att utreda förutsättningarna för ett nordiskt samarbete rörande högre skoglig utbildning och forskning. Danmark, Finland, Norge och Sverige är representerade i kommittén. Då det nyligen har bildats ett samarbetsorgan på skogsforskningens område, har den nuvarande kommittén behandlat frågor rörande samordning av enbart den högre skogliga utbildningen i Norden.

Till grund för den nuvarande kommitténs arbete ligger slutrapporten från Kommittén för integrering av skogsundervisningen i Norden som bildades av de nordiska skogshögskolorna år 1971.

Nuvarande undervisningssituation

Varje nordiskt land har endast en läroanstalt för högre skoglig utbildning. Undervisningen bedrivs, utom i Sverige, integrerad med annan undervisning (lantbruk, lantmåteri m. m.). Studentexamen eller motsvarande är krav i samtliga länder. Utbildningen kan uppdelas på två nivåer: grundutbildning och forskarutbildning.

Utbildningstiden varierar från fyra till sex år men i samtliga länder omfattar utbildningen fyra års sammanhängande teoretisk utbildning. Totalt antas ca 160 studerande varje år. Länderna antar årligen mellan 16 (Danmark) och 80 (Finland) elever.

Grundutbildningen kan indelas i ytterligare två nivåer: basutbild-

nings- och specialiseringsnivå. Överslagsmässigt kan sägas att hälften av studietiden ägnas åt vardera basutbildnings- resp. specialiseringsnivån.

Undervisningen sker i Sverige mestadels genom kompakta kurser medan den i övriga länder sker terminsvis vilket försvårar samordning.

Totalt i hela Norden antas ca 30 forskarstuderande per år. Länderna antar varje år 3—5 (Danmark och Norge) och 10 (Finland och Sverige) elever.

I Sverige leder forskarutbildningen fram till doktorsexamen. Vid heltidsstudier är normen fyra års studier men då huvudparten av forskarstuderandena är assistenter vid skogshögskolan och därvid har tjänstgöringsskyldighet halva arbetstiden blir studietiden för doktorsexamen i praktiken 6—7 år.

I övriga nordiska länder finns två examina: licentiatexamen och doktorsgrad. Normstudietiden för licentiatexamen är 3 eller 5 år beroende på om det är heltidsstudier eller studier kombinerade med assistenttjänstgöring. Doktorandstudierna omfattar endast ett avhandlingsarbete. Studietiden varierar starkt men mediantiden torde ligga vid 4—6 år efter licentiatexamen.

De teoretiska studierna för samtliga länder kan indelas i tre huvudgrupper omfattande forskningsmetodik (grupp 1), allmänbildning inom huvudämnet (grupp 2) samt kvalificerad specialisering (grupp 3). Inom grupp 1 har en viss samordning mellan de nordiska länderna redan skett. För grupp 2 torde det största samordningsbehovet föreligga. Grupp 3 kan ytterligare indelas i icke-skogliga ämnen där samordning endast i undantagsfall blir aktuellt och skogliga ämnen där det finns ett mycket starkt behov av samordning.

Principiellt utgör den svenska doktorsexamen grund för fortsatt meritering medan doktorsgrad i de övriga nordiska länderna direkt kan leda till avancerade forskar- eller undervisningsbefattningar.

Den skogliga situationen i Norden

Som virkesproducent utgör Norden totalt ett överskottsområde där Danmark är ett importland medan övriga länder är betydande exportländer. Världens efterfråga på virke och skogsprodukter väntas öka kraftigt. I samtliga nordiska länder intensifieras virkesproduktionen vilket i viss mån kolliderar med allmänhetens krav på förbättrade rekreationsmöjligheter.

Inom en nära framtid kan man förmoda att markanvändningen ändras i riktning mot ökad livsmedelsproduktion.

Krav på forskning och utbildning

Både skogsforskning och utbildning har hittills nästan uteslutande varit inriktade på virkesproduktion. I framtiden fordras mer ekonomisk

och ekologisk forskning för att möta kraven på effektivare användning och hushållning av naturresurserna, större anpassning av avverknings- och drivningstekniken till rekreationsmöjligheterna, fullständigare och alternativt utnyttjande av råvarorna m. m.

Framtiden beräknas medföra ökade krav på såväl forskning som utbildning innebärande dels *förbättrad basutbildning* och dels *starkare specialisering*. Mot den bakgrunden förefaller det uppenbart att en samordning av utbildningsresurserna bör kunna leda såväl till ett förbilligande av den totala volymen som till ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser. Rekommendation från Nordiska rådet är således både aktuell och välmotiverad.

Samordning av utbildningsresurserna

Samordning kan tänkas ske antingen genom inrättande av en gemensam nordisk skogshögskola (geografisk samordning) eller samordning inom vissa lämpliga områden.

För en gemensam högskola talar underlättad administration och effektivare utnyttjande av lärarkrafter och utbildningsmaterial.

Mot en gemensam högskola talar språksvårigheter, naturgeografiska skäl för såväl forskning som utbildning, att man för närvarande i allmänhet decentraliserar all undervisning i Norden, att anknytningen till skogshögskolorna närstående undervisning (bl. a. lantbruksundervisning) skulle förloras, svårigheter att erhålla differentierade kontakter med det skogliga näringslivet på orten m. m.

Kommittén finner att nackdelarna med en gemensam nordisk högskola är stora och att en sammanslagning är orealistisk.

De områden inom vilka samordning bedöms kunna ske är: grundutbildningens specialiseringsnivå och forskarutbildningens teoretiska del. Samordning bör även kunna ske vid framställning av studielitteratur, bildmaterial, filmer och andra hjälpmedel i undervisningen. En viss styrning av forskning och utbildning (profilering) är viktig inom vissa mindre men ändå betydelsefulla ämnesområden som i framtiden bedöms komma att utvecklas.

Samordningen av utbildning bör bedrivas på dels en kortare och dels en längre tidshorisont. Den kortare tidshorisonten innebär ett tillvaratagande av de omedelbara samordningsmöjligheter som finns. Det gäller framför allt kortare, starkt specialiserade kurser och gemensam läromedelsproduktion. Den längre tidshorisonten innebär att man eftersträvar en fullständigare samordning av de olika ländernas utbildningsinnehåll och utbildningsnivå.

För att uppnå samordning i önskad omfattning krävs vissa administrativa förändringar, framför allt gemensam terminsindelning, men även omräkningsbar poängsättning och betygssättning m. m. Hänsyn

bör tas till att ifrågavarande samordning möter svårigheter av olika slag bl. a. av social art.

Samarbetsorgan

Enligt kommitténs uppfattning är det nödvändigt om man vill uppnå goda resultat att ett fast samarbetsorgan inrättas. Samarbetsorganet bör organiseras med en nämnd och ett verkställande organ (sekretariat) jämte tillfälliga ämneskommittéer. Nämnden föreslås bestå av en lärare och en student från varje land och sekretariatet av en chef, en biträdande chef samt en handsekreterare. Verksamheten bör till en början omfatta en försöksperiod på 10 år. Namnet föreslås bli: "Samarbetsnämnden för högre skoglig utbildning i Norden" (SUN). Sekretariatet bör under försöksperioden vara fast knutet till ett land.

Lönsamhetsdiskussion

Som underlag för ett praktiskt ställningstagande har ett siffermaterial i svenska kronor framräknats. Kostnaderna per år för styrelse, sekretariat, ämneskommittéer samt resor och uppehälle för de studerande belöper sig till ca 400 000 svenska kronor.

På intäktsidan kan det beräknas att 1—2 forskare och/eller lärare inbesparas per år.

Sammanfattningsvis innebär detta:

- större möjligheter för de studerande att få en bättre utbildning
- ett bättre utnyttjande av den samlade forskar- och lärarkapaciteten på skogsbrukets område
- en högre nivå på den samlade nordiska skogsforskningen och undervisningen internationellt sett
- ökat kulturellt samarbete mellan de nordiska länderna.

Stadgar för samarbetsorganet

Samarbetsorganet bör ha en av respektive regering stadfäst stadga medan de detaljerade riktlinjerna utformas av organet självt.

Förslag till stadga se sidorna 495—497.

Yrkande

Kommittén, som anser att förutsättningarna för en samordning av den högre skogliga utbildningen i Norden är goda och utan tvekan lösnande, vill härmed föreslå:

att ett fast organ, Samarbetsnämnden för högre skoglig utbildning i Norden (SUN) tillsätts för en försökstid av 10 år,

att erforderliga medel, ett årligt anslag om 400 000 svenska kr. jämte ett engångsanslag om 30 000 svenska kr. ställs till samarbetsorganets förfogande samt

att samarbetsorganets stadgar fastställs i enlighet med förslag.

Förutsättningarna för nordiskt samarbete rörande högre skoglig utbildning

1. Frågans behandling i Nordiska rådet

På grundval av ett medlemsförslag har Nordiska rådet vid sin 21:a session i Oslo i en rekommendation nr 18/1973 föreslagit regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige att utreda möjligheterna till ökad integration och samverkan vad gäller högre skoglig utbildning och forskning. Nordiska rådet utsåg finska regeringen att vara koordinator.

Frågan har därefter behandlats vid ett nordiskt ämbetsmannamöte i Helsingfors den 26 april 1974. Enligt mötet borde en nordisk kommitté tillsättas för att utreda förutsättningarna för ett nordiskt samarbete rörande högre skoglig utbildning och forskning.

2. Kommitterade

En kommitté har tillsatts. Den har antagit arbetsnamnet "Kommittén för integrering av den högre skogliga utbildningen i Norden". Följande personer har deltagit i kommitténs arbete:

Danmark

Skovdirektør Hakon Frølund, Direktoratet for statsskovbruget
Lektor Finn Helles, Skovbrugsinstituttet
Lektor Poul Christian Nielsen, Skovbrugsinstituttet

Finland

Professor Aarne Nyssönen, Helsingfors Universitet, ordförande
Fil. lic. Matti Lähdeoja, Undervisningsministeriet (endast deltagit i kommittéarbetets begynnelsekedje)
Agronom Anita Pietilä, Finlands Akademi

Norge

Skoldirektør Hans Kristian Seip, Skogdirektoratet
Rektor Lars Strand, Norges Landbrukshøgskole
Professor Frits Jørgensen, Norges Landbrukshøgskole

Sverige

Biträdande professor Vadim Söderström, Skogshögskolan
Civiljägmästare Bengt Stenerås, Skogshögskolan, sekreterare
Kommittén har sammanträtt två gånger, i Helsingfors den 26 april 1974 och i Ås, Norge den 27 och 28 januari 1975.

En arbetsgrupp bestående av professorerna Aarne Nyssönen, Vadim Söderström och civiljägmästare Bengt Stenerås har dessutom sammanträtt två gånger i Helsingfors och en gång i Stockholm.

Vid sammanträdet i Ås deltog även studeranden Asbjörn Gisnås, Norge.

Kommittén får härmed avge sitt utlåtande.

3. Uppdragets avgränsning

Under tiden som frågan om nordiskt samarbete rörande högre utbildning och forskning behandlats i Nordiska rådet och sedermera i Finlands regering har ett samarbetsorgan bildats på skogsforskningens område, nämligen Samarbetsnämnden för nordisk skogsforskning (SNS).

SNS har egna stadgar, som stadfästs av de olika ländernas fackdepartement, vilka också utsett ledamöter.

Med anledning härav har kommittén inskränkt sig till att enbart behandla samordning av den högre skogliga utbildningen inom Norden.

Det måste emellertid förutsättas att samordningsfrågorna beträffande utbildning och forskning löses i samförstånd mellan SNS och motsvarande organ som kan komma att inrättas på utbildningsområdet. I detta sammanhang bör särskilt påpekas att SNS enligt sina stadgar bl a har till uppgift att "underlätta samverkan inom den skogliga forskningsutbildningen". Vidare kommer speciellt nya forskningsområden, som kan komma att angripas, att fordra utbildningsinsatser. På motsvarande sätt kan krav på nya utbildningsområden kräva forskningsinsatser.

4. Tidigare utfört utredningsarbete på utbildningens område

Eftersom skogshögskolorna i Norden en längre tid känt behovet av samordning på utbildningens område, bildade högskolorna i egen regi hösten 1971 en kommitté vars uppgift varit att förbereda de praktiska problemen i samband med en väntad samordning av utbildningen i Nordiska rådets regi. Denna kommitté, "Kommittén för integrering av skogsundervisningen i Norden", har avgivit en rapport vilken bifogas denna skrivelse.

Den på Nordiska rådets initiativ tillsatta kommittén har byggt sitt arbete på denna rapport, som innehåller en ingående granskning av utbildningssituationen vid Nordens högskolor jämte förslag till samordningsåtgärder.

5. Nuvarande situation på undervisningens område

5.1 Utbildningsanstalter

I varje land lämnas högre skoglig utbildning vid endast en läroanstalt, nämligen:

i Danmark vid Skovbruksinstituttet på Kongelige Veterinær- och Landbohøjskolen i Köpenhamn

i Finland vid Agrikultur- forstvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet

i Norge vid Norges Landbrukshøgskole i Ås (ca 30 km utanför Oslo)

i Sverige vid Skogshögskolan i Stockholm

5.2 Utbildningsnivåer, examina och studerandeantal

Den högre skogliga utbildningen har i alla länder två nivåer, grundutbildning och forskarutbildning.

5.2.1 Grundutbildning

Grundutbildningen har följande omfattning i de olika länderna:

Land	Utbildnings- tid, år	Antagning av nya studerande varje år, antal	Examen
Danmark	6	16	forstkandidat (candidatus silvinomiae)
Finland	4	80	forstmästare eller agro-forst. kandidat
Norge	5	24	candidatus agriculture (cand. agric.)
Sverige	4	40	civiljägmästare
		<hr/> ca 160	

Varje utbildningsanstalt måste sålunda vad relevantalet beträffar karakteriseras som en liten högskola. Även om man slår samman relevantalet och tänker sig en gemensam skogshögskola för hela Norden, kommer den att betraktas som en liten högskola.

I samtliga nordiska länder, utom Sverige, bedrivs undervisningen integrerad med annan undervisning i lantbruk, lantmäteri, veterinärmedicin m. m. Studentexamen (examen artium) eller annan motsvarande utbildning är inträdeskrav.

Den högre skogsutbildningen omfattar i samtliga länder en period om fyra års sammanhängande teoretisk utbildning vid respektive högskola. I Danmark som totalt har sex års utbildning utgöres det första året av en praktisk-teoretisk kurs vid skogsskolan i Farum och det sjätte året av praktisk-teoretisk utbildning i kombination med examensuppgift på skogsdistrikt, sågverk eller annat av högskolan godkänt arbetsställe. I Norge som har fem års utbildning består första året av en praktisk-teoretisk kurs vid statens skogsskola i Kongsberg.

Stadgar och utsagda mål för utbildningen finns i Danmark och Sverige.

I Danmark beskrives målet för forstkandidatutbildningen enligt Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskoles regulativ på följande sätt:

”Som hovedformål sigter uddannelsen mod forvaltning og udnyttelse af skovressourcer som erhvervskilder og naturområder under hensyntagen både til emnets biologiske, tekniske, erhvervmaessige och samfundsmæssige sider”.

I Sverige är målet för civiljägmästarutbildningen enligt skogshögskolans studiehandbok formulerat på följande sätt:

”Grundutbildningen vid skogshögskolan skall ge den studerande de kunskaper, den ansvarsmedvetenhet och den kritiska skolning som fordras för att förvalta och utveckla naturresursen skogen. De sålunda utbildade skall allsidigt kunna värdera olika åtgärders effekt både vad beträffar virkesproduktion och övriga nyttoverkningar för samhället. De skall därför kunna ta ställning till biologiska, tekniska och ekonomiska problem på såväl kortare som längre sikt. Integreringen skog—

industri—konsument samt skogen som miljöfaktor skall särskilt uppmärksammas.

Med hänsyn till vad som ovan sagts bör skogshögskolan utbilda personal dels för skoglig förvaltning, undervisning och rådgivning, dels för andra uppgifter, där kombinationen av biologisk, teknisk och ekonomisk skolning efterfrågas (naturvård, samhällsplanering, biståndsverksamhet till utvecklingsländer samt olika typer av forskning)".

En avsevärd skillnad i utbildningsmål föreligger mellan Finland och övriga nordiska länder eftersom man i Finland har en särskild merkantil linje. De som utexamineras från denna linje sysslar inte så mycket med förvaltning av naturresursen skog utan i huvudsak med handel med skogsprodukter, såväl i råvaruform som i förädlad form (massa, sågade varor, papper, papp, möbler m. m.).

Inom grundutbildningen kan två nivåer utskiljas, en basutbildningsnivå, innehållande grundläggande ämnen jämte propedeutiska kurser i tillämplade ämnen samt en specialiseringsnivå. På basutbildningsnivån finns dels obligatoriska, dels frivilliga ämnen. Avvägningen mellan dessa är olika i de skilda länderna. På specialiseringsnivån är huvuddelen av ämnena valfria eller också sker valet av specialiseringsområde i form av linjeval. Utbildningstiden på basutbildnings- respektive specialiseringsnivå varierar för de olika länderna liksom sättet att välja ämnen.

I huvudsak ägnas hälften av studietiden åt basutbildning och hälften åt utbildning på specialiseringsnivå.

De skillnader som i dag finns beträffande ämnesinnehåll är inte större än att en viss samordning redan nu kan ske med nuvarande organisation. Viss homogenisering av utbildningsplanerna bör dock underlätta en samordning avsevärt. Undervisningsformerna i de olika länderna skiljer sig dock åt vilket försvårar samordning.

I Sverige bedrivs undervisningen huvudsakligen genom kompakta kurser, dvs. det undervisas i endast ett eller ett par ämnen samtidigt och under relativt kort tid. Varje kurs avslutas med tentamen. Tentamina är således fördelade över hela terminerna.

I övriga länder sker undervisningen terminsvis och på så sätt att kurserna löper över hela terminer med visst antal veckotimmar. I Danmark och Norge där sluttentamina sker i slutet av terminerna kompliceras tentamensförfarandet av att man där har ett system med censorer dvs. förtroendemän från det praktiska skogsbruket och förvaltningen, lärare från andra akademiska läroanstalter m. fl. som skall övervara och övervaka tentamensproceduren. I Finland anordnas under terminerna, med cirka en månads mellanrum, sluttentamina i varje ämne.

5.2.2 Forskarutbildning

På forskarutbildningsnivån antas årligen i hela Norden ca 30 nya elever: i Danmark och Norge vardera 3—5, i Finland och Sverige vardera ca 10.

Formerna för forskarutbildningen i Sverige och övriga nordiska länder är något olika. Beskrivningen sker enklast med utgångspunkt från den svenska ordningen.

I Sverige finns endast en examensnivå på forskarutbildningsstadiet, nämligen doktorsexamen. Vid heltidsstudier är normaltiden fyra år. Varje studieår beräknas omfatta 40 studieveckor vilka var och en ger en poäng. Totalt omfattar studietiden således 160 poäng. Av dessa beräknas 60—80 poäng falla på studiekurser av olika slag, medan 80—100 poäng är avsedda för ett avhandlingsarbete. De grundläggande studiekurserna består dels av för varje ämnesområde obligatoriska studiekurser, dels av fritt valda kurser. På grund av att studerandeantalet är mycket ringa har under de fem år denna ordning gällt, endast ett par fullständiga kurser anordnats. I huvudsak har studierna skett som litteraturkurser. Detta gäller även de föreskrivna obligatoriska kurserna.

Studierna bedrivs som regel inte som heltidsstudier. Huvudparten av forskarstuderandena är nämligen anställda som assistenter vid skogshögskolans olika institutioner med halv tjänstgöringsskyldighet, varför studierna endast kan bedrivas under återstående halva arbetstid. Då tjänstgöringen vanligen till viss del sammanfaller med studierna har normal studietid beräknats till fem år. Denna tid har dock visat sig orealistisk, som regel kan studietiden vid halv assistenttjänstgöring beräknas till 6—7 år. Anmärkas bör också att avhandlingsarbetet ofta kräver genomförande av tidsödande fältarbeten. Den för avhandlingsarbetet beräknade tiden om 2 à 2 1/2 år är därför ofta alldeles för kort.

I övriga länder finns två examina på forskarutbildningsstadiet, nämligen licentiatexamen och doktorsgrad.

Licentiatexamen omfattar dels teoretiska kurser, dels ett avhandlingsarbete. Normaltiden vid heltidsstudier kan beräknas till ca 3 år och vid studier kombinerade med assistenttjänstgöring till ca 5 år.

Doktorandstudierna omfattar i Danmark, Finland och Norge huvudsakligen ett avhandlingsarbete, med därtill hörande litteraturstudier. Doktorsavhandlingen kan antingen utgöra en fortsättning på och fördjupning av licentiatavhandlingen eller utgöra ett helt nytt arbete inom något annat ämnesområde. Doktorandstudierna bedrivs som regel i form av tjänstgöring inom något projekt eller liknande. Ytterst sällan sker doktorandarbetet som fristående studier. Studietiden varierar starkt med doktorandernas tjänstgöringsförhållanden och ämnenas karaktär. Mediantiden torde dock ligga på 4—6 år efter licentiatexamen.

I alla länderna förutsätts att de forskarstuderande skall erhålla viss studiehandledning. Sålunda utses för varje studerande en handledare eller en handledargrupp bestående av 2—3 personer med olika specialiteter. Till huvudhandledare utses vanligen en person som är specialiserad inom det huvudämnesområde som doktoranden avser att studera. De biträdande handledarna utses så att de kompletterar huvudhandledaren

inom sådana specialiteter, som kan vara av nytta för doktorandens avhandlingsarbete.

De teoretiska kurser som skall studeras kan för samtliga länder indelas i tre huvudgrupper.

Den första huvudgruppen omfattar forskningsmetodik såsom statistik, forskningsplanläggning, datateknik, forskningsadministration, bibliotekskunskap och liknande.

Den andra gruppen omfattar mer eller mindre obligatoriska kurser avsedda att ge viss bredd eller allmänbildning inom huvudämnet, exempelvis skogsskötsel, skogsteknik, marklära eller motsvarande.

Den tredje gruppen omfattar kurser, som leder till kvalificerad specialisering, vanligen inom en mycket trång sektor.

Inom den första gruppen kan normalt samundervisning ske med andra närstående utbildningsgrenar, såsom agronomi, lantmäteri osv. Viss samordning mellan de nordiska länderna har dock skett och kan givetvis äga rum även i framtiden. Sålunda har nyligen hållits en kurs i regressionsanalys i Stockholm med deltagande från samtliga nordiska länder.

Inom den andra gruppen, allmänbildande ämnen inom olika huvudämnen föreligger det största samordningsbehovet. Orsakerna härtill är:

att dessa ämnen utgör specifika skogliga specialiteter, där samordning med andra studieriktningar inte är möjlig,

att elevunderlaget vanligen är litet,

att kurserna ofta blir dyra därför att de kräver stort arbete och ofta höga resekostnader såväl för planläggning som genomförande.

Den tredje gruppens ämnen, omfattande stark specialisering kan i sin tur delas upp i två undergrupper: icke-skogliga och skogliga ämnen.

Undergruppen icke-skogliga ämnen kan omfatta exempelvis kemi, fysik, mikrobiologi, avancerad mikroskopi och liknande vilket vanligen kräver specialstudier vid universitetet. Endast i undantagsfall torde samordning i sådana fall bli aktuell och då med en betydligt bredare rekryteringsbas än enbart skogliga forskarstudierande.

Undergruppen skogliga ämnen kan omfatta avancerad metodik inom skoglig produktionslära, föryngringslära, skoglig genetik, skoglig mykologi m. m. Inom sådana områden finns ett mycket starkt behov av samordning, eftersom rekryteringsunderlaget är mycket litet.

Nivån på kurserna såväl för den svenska doktorsutbildningen som för de övriga nordiska ländernas licentiatutbildning kan i stort sett anses vara densamma. Detta gäller framför allt kurserna inom de två först nämnda grupperna, forskningsmetodik och allmänbildande kurser. Specialiseringskurserna för de svenska doktoranderna kan vara något mer avancerade än motsvarande kurser för de övriga ländernas licentiander. Kurserna är dock aktuella för denna grupp. De mer avancerade kurserna kan vara till nytta för doktoranderna från övriga nordiska länder, även om dylika kurser inte formellt krävs. Nivån kan också anpassas in-

dividuellt så att de studerande kan utelämna de mest avancerade avsnitten eller att fordringarna på studieresultat differentieras med hänsyn till studiemål.

Den viktigaste principiella skillnaden mellan forskarutbildningen i Sverige och i övriga nordiska länder är, att den svenska doktorsexamen utgör en grund för fortsatt självständigt forskningsarbete, medan doktorsgrad i övriga länder kan ge kompetens för avancerade forskar- eller undervisningsbefattningar. I Norge, där provet omfattar såväl provföreläsningar som disputation, medför doktorsgraden automatiskt docentkompetens.

Den principiella skillnaden mellan doktorsexamen i Sverige och doktorsgrad i övriga länder kan sammanfattas så att i Sverige är doktorsexamen ett gesällprov, medan doktorsgrad i övriga länder är ett mästarprov.

Det har dock visat sig att många av de tidigare svenska doktorsavhandlingarna enligt nu gällande bestämmelser (tidigare hade Sverige en liknande ordning som i övriga nordiska länder) är av betydligt högre klass än man avsett med den år 1971 genomförda forskningsreformen. Efter hand som reformens intentioner slår igenom får man förmodligen räkna med att standarden på de svenska doktorsavhandlingarna sjunker.

6. Den skogliga situationen i Norden

Den nuvarande skogliga situationen i Norden kan karakteriseras på följande sätt. Norden är beträffande virkessituationen ett överskottsområde där Danmark är ett underskottsområde medan såväl Finland som Norge och Sverige exporterar en betydande del av sin produktion. Skogsindustriprodukterna utgör i dessa länder en viktig del av bruttonationalprodukten som har betydelse också härigenom att de ger avsevärda och viktiga exportinkomster.

Efterfrågan på virke och skogsindustriprodukter på världsmarknaden är avsevärt större än tillgången. Efterfrågeöverskottet väntas öka kraftigt. Eftersom Europa är ett område med efterfrågeöverskott har de nordiska länderna ett utmärkt konkurrensläge gentemot exempelvis Kanada.

För närvarande råder i stort sett balans mellan avverkning och tillväxt i Norden. Industrin kan dock framdeles beräknas efterfråga avsevärt mer virke än vad som för närvarande avverkas. Situationen är således den att man i Finland, Norge och Sverige för närvarande gör avsevärda ansträngningar för att öka virkesproduktionen.

I Danmark är trenden densamma, ehuru möjligheten att där öka skogsproduktionen absolut sett är betydligt mindre.

Samtidigt med det ökade kravet på högre virkesproduktion förs i samtliga länder fram krav från allmänheten på förbättrade rekreativmöjligheter, större hänsyn till skönhetsvärden, djur och växtliv m. m.

Vidare beläggs skogsbruket med restriktioner i fråga om möjligheterna att bedriva rationellt skogsbruk. Som exempel på sådana restriktioner kan nämnas: förbud mot upptagande av trakthyggen inom vissa sektorer, minskade möjligheter att använda kemiska bekämpningsmedel, restriktioner för gödslingsverksamhet m. m.

Den aktuella situationen i Nordens skogsbruk kan således karaktäriseras på följande sätt: man önskar öka virkesproduktionen kraftigt, samtidigt som man kräver hänsynstagande till och produktion av andra nyttigheter på den traditionella skogsmarken.

Det senare möjliggöres genom restriktioner, som kan verka fördyrande på produktionsprocessen eller omöjliggöra användning av vissa skogsbruksmetoder.

Till detta bör läggas att man inom loppet av 20—30 år kan räkna med att dispositionerna för markanvändning, såväl i Norden som globalt sett kan bli ändrade i riktning mot ökad livsmedelsproduktion. Detta kan bl. a. medföra en utökning av jordbruks- och betesarealen på skogsmarkens bekostnad jämte ökad användning av skog eller skogsprodukter för framställning av födoämnen.

Detta skisserade framtidsperspektiv kan framdeles medföra komplicerade ställningstaganden i markanvändningsfrågor. Mångsyftesbruk ("multiple use") eller sektionering av marken kan få betydligt större betydelse i Norden än vad som är fallet i dag.

7. Krav på forskning och utbildning

Den nu tecknade aktuella situationen såväl som den väntade utvecklingen kommer såväl kvantitativt som kvalitativt att ställa stora krav på forsknings- och utbildningsresurser.

Medan såväl skogsforskning som utbildning hittills i hög grad och ensidigt varit inriktad mot virkesproduktion kommer redan den närmaste framtidens forskning att behöva inriktas mot mer grundläggande och allmänna ekologiska frågor. Samtidigt kommer, som tidigare nämnts, kravet på en mera nyanserad användning av marken att kräva bättre insikter om det bästa sättet att använda naturresurserna, dvs. forskning rörande hushållning med naturtillgångarna.

Denna kombination av ekonomisk och ekologisk forskning fordrar, för att rätt kunna möta alla krav, mer differentierade teknologier än för närvarande. Man kommer sålunda att efterfråga differentierade skogsskötselmetoder bl. a. särskilda skötselmetoder för rekreationsområden. Avverknings- och drivningstekniken måste vidare anpassas dels till rekreations- och naturskönhetskrav, dels till ett fullständigare utnyttjande av tillgängliga råvaror (helträdsutnyttjande) samt till en möjlig ändrad användning av råvarorna (minirotationsskog, proteinutvinning ur barr och löv m. m.).

Detta kommer att medföra ökande krav på utbildning dels för att

genomföra önskvärd forskning, dels för att anpassa och föra ut forskningsresultaten i form av förbättrad teknologi.

På såväl grundutbildningsnivån som forskarutbildningsnivån kommer kraven att ställas i två dimensioner: *förbättrad basutbildning* innebärande såväl djupare kunskaper som större bredd inom ämnesområdet och *starkare specialisering* inom specialiseringsstadiet. Viktigt i detta sammanhang är att en starkare specialisering inte får ske på bekostnad av den totala överblicken.

Mot denna bakgrund anser kommittén att Nordiska rådets rekommendation om bättre utnyttjande dvs. samordning av utbildningsresurserna i Norden är väl motiverad och aktuell.

8. Samordning av utbildningsresurserna

Behovet av samordning av utbildningsresurserna kan sammanfattas på följande sätt.

8.1 Möjligheter till geografisk samordning

Trots att de nordiska skogshögskolorna är relativt små kommer forsknings- och utbildningsfältet att behöva vidgas avsevärt inom den närmaste framtiden. Det kan mot den bakgrunden förefalla uppenbart att en samordning av såväl forsknings- som utbildningsresurser bör leda såväl till ett förbilligande som till ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser.

Kanske skulle det allra bästa utnyttjandet av de gemensamma utbildningsresurserna erhållas om Nordens alla högre skogliga utbildningsanstalter sammanfördes till en enda skogshögskola, som förlades centralt i förhållande till hela Norden, geografisk samordning. Göteborg och Karlstad har i ett tidigt skede nämnts som tänkbara förläggningsorter för en dylik gemensam högskola.

För detta alternativ talar bl. a. att vissa administrativa fördelar skulle vinnas. Utnyttjandet av lärarkrafter, utbildningsmaterial och läromedel skulle kanske också bli effektivare.

Mot detta alternativ talar emellertid flera faktorer. Vid en gemensam nordisk skogshögskola skulle det officiella språket antagligen bli svenska eller möjligen något av de andra skandinaviska språken.

Detta skulle medföra betydande nackdelar för finska studerande som till övervägande del har finska som modersmål och svenska som andra språk. Naturgeografiska skäl talar dessutom för att utbildningen till stora delar bör vara decentraliserad till olika delar av Norden. Det torde vara mycket svårt att få tillräcklig forskningsanknytning om utbildningen förlades till en enda högskola.

Skogsutbildningen har, som tidigare nämnts, i de flesta länder anknytning till lantbruksundervisningen, vilken således skulle förloras vid en sammanslagning av högskolorna.

Risk finns vidare för att en ur skoglig synpunkt sett relativt stor högskola måste söka sig ett alltför stort arbetsområde, för att kunna tillfredställa sitt behov av kontakter med näringslivet för praktiska arbeten av olika slag såsom gruppövningar, examensarbeten m. m. Kontakterna kan dessutom bli mindre differentierade än önskvärt samt betungande för företagsvärdarna.

Kommittén har funnit att nackdelarna med en gemensam nordisk skogshögskola överväger fördelarna, varför kommittén redan på ett mycket tidigt stadium i utredningsarbetet övergett alternativet. Efter den i Sverige beslutade utlokaliseringen av skogshögskolan är tanken för övrigt orealistisk.

8.2 Lämpliga områden för samordning

Då en geografisk samordning av nämnda skäl inte kan anses lämplig får samordning ske på annat sätt. En lösning är att söka samordning på administrativ väg. Som tidigare framgått är det framför allt inom två områden som samordning bör ske:

- grundutbildningen på specialiseringsnivå
- den teoretiska delen av forskarutbildningen.

Samordningen bör även kunna ske vid framställning av studielitteratur, bildmaterial, filmer och andra hjälpmedel i undervisningen.

Ett sådant samarbete de nordiska länderna emellan bör medföra betydligt större möjligheter än hittills för de studerande att välja olika kurser. Genom att sammanföra studerande från olika länder kan större underlag för nödvändig specialisering vinnas samtidigt som kurserna kan hållas på en hög nivå. I dagens situation händer det tämligen ofta att en del kurser inte kan hållas därför att elevunderlaget är för litet.

Viktigt är att utbyggnaden av de olika ländernas forskning och därmed utbildning styrs på ett sådant sätt att det gagnar Nordens samlade skogsbruk. Denna styrning är speciellt viktig framför allt inom de mindre, men ändå viktiga ämnesområden som kan komma att utvecklas. SNS¹ har vissa möjligheter att påverka en sådan styrning (profileringen) genom förslag till lämplig prioritering av ämnesområden och geografisk fördelning av forskningsanslag.

På detta sätt förbättras dels utbildningen och dels möjligheterna att spanna över ett vidare område än om varje land helt individuellt utvecklar sin forskning och utbildning.

Ökad samordning och ökat samarbete bidrar också indirekt till större kulturellt utbyte mellan länderna till nytta för den allmänna samhällsutvecklingen.

Arbetet med att samordna utbildningen bör bedrivas på två tidshorisonter, en kortare och en längre.

¹ SNS = Samarbetsnämnden för Nordisk Skogsforskning.

Den kortare tidshorizonten innebär att man söker samordna kortare, starkt specialiserade kurser. Ett exempel på detta är den u-landskurs som under år 1976 kommer att anordnas för fjärde gången i samnordisk regi. Tack vare samordningen har man kunnat anlita de bästa lärarna inom varje område från hela Norden och dessutom haft råd att kalla in specialister från andra länder.

Vidare finns möjligheter att inom forskarutbildningen ganska snabbt få till stånd gemensamma kurser. Detta är i första hand ett administrativt problem eftersom det först gäller att kartlägga efterfrågan på gemensamma kurser i Norden och sedan anordna dessa. Det är därför viktigt att det finns ett administrativt organ som kan organisera detta snabbt, dels därför att studenterna bör kunna få sina önskemål tillgodosedda inom den tid som är avsedd för teoretiska studier dels därför att arten och graden av efterfrågade kurser kan växla snabbt.

Samordningen av läromedelsproduktionen bör inom vissa områden kunna komma igång relativt omgående. Inom skogsekonomin har detta pågått sedan länge. Inom skogsentomologin har nyligen ett samarbete startats.

På längre sikt bör eftersträvas en mer fullständig samordning av nivåer och innehåll i de olika ländernas utbildning så att de studerande inte endast kan studera enstaka kurser utan hela terminer eller t. o. m. ett eller flera år i något av grannländerna. Det kan t. ex. visa sig lämpligt att förlägga olika studielinjer på grundutbildningens specialiseringsnivå till skilda länder. I synnerhet gäller detta om dessa studielinjer blir starkt specialiserade.

En sådan fullständigare samordning förutsätter viss homogenisering av kursplanerna, vilket inte är detsamma som fullständigt genomförd likhet i fråga om kursplanerna. Bl. a. fordrar naturgeografiska olikheter i de nordiska länderna viss differentiering av utbildningens innehåll. Homogeniseringen bör inte gå längre än att studerande från olika länder har möjlighet att följa de övriga ländernas kurser på specialiseringsnivå.

För att nämnda samordning skall komma till stånd krävs emellertid vissa administrativa förändringar, såsom gemensam terminsindelning, gemensam eller omräkningsbar poäng- eller betygssättning m. m. Detta kan medföra problem, då den högre skogsutbildningen i flera länder är samordnad med jordbruksutbildning, lantmäteriutbildning, veterinärutbildning m. m. Viktigast är dock att en gemensam terminsindelning snarast kommer till stånd.

Men även andra svårigheter av olika slag och på skilda nivåer kan möta vid en framtida samordning. Förmodligen får man räkna med att en utifrån styrd profilering knappast kan genomföras friktionsfritt. Utbildningsanstalterna vill av självbevaringsdrift söka täcka så många områden som möjligt och kan därför komma att söka utvidga sina respektive kompetensområden.

Vissa lärare kan komma att visa tveksamhet då det gäller att god-

känna den undervisning som meddelas av kollegor i andra länder. Det är därför viktigt att omfånget och innehållet i kursplaner av olika slag preciseras, vilket är ett omfattande arbete, som kräver åtskilligt av tid, tålamod och tolerans.

Trots att de studerande ofta och gärna uttalar sig för nordiskt samarbete i olika former, kan de största svårigheterna komma att bestå i att studenterna i verkligheten ogärna reser till ett grannland för att studera. Motiven härför är närmast av social och ekonomisk art.

De ekonomiska problemen kan om studierna förläggs till ett grannland bli betydande eftersom resorna kan bli längre, svårigheter kan uppstå att få lämplig bostad till godtagbart pris, mathållningen blir dyrare osv. Särskilt under kortare kurser kan kostnaderna för bostad och mathållning bli oproportionerligt höga.

Erfarenheter från hittills genomförda gemensamma kurser visar att det är viktigt att sörja för den sociala omvårdnaden av de studerande. Kontaktsvårigheter har uppstått bl. a. därför att finska studerande haft språksvårigheter.

9. Samarbetsorgan

Hittills gjorda erfarenheter tyder på att en samordning som här skisserats är mycket informationskrävande beträffande såväl kvantitet som kvalitet.

Enligt kommitténs uppfattning är det nödvändigt, om man vill uppnå goda resultat att ett fast samarbetsorgan inrättas.

Detta måste organiseras så att det blir arbetsdugligt och dimensioneras så att man kan lösa alla arbetsuppgifter som kommer att krävas för att verksamheten skall fungera effektivt.

Samarbetsorganet bör organiseras som en nämnd med ett verkställande organ (sekretariat) jämte tillfälliga ämnesvisa kommittéer. Verksamheten bör tills vidare omfatta en period på 10 år eftersom arbetsuppgifterna är av så långsiktig art att de svårligen kan utvärderas på kortare tid.

Kommittén finner det angeläget att samarbetsorganet utan dröjsmål startas. Dess namn föreslås bli: "Samarbetsnämnden för högre skoglig utbildning i Norden" och förkortas SUN. Nämnden bör bestå av en lärare och en student från var och ett av de fyra länderna. Studentrepresentationen bör uppdelas så att två studenter representerar grundutbildningen och två forskarutbildningen. Från starten bestäms vilka länder som skall ha representation på grundutbildnings- resp. forskarutbildningsnivå. Studentrepresentationen bör skifta vartannat år.

Nämndens huvuduppgift bör vara att verka för samordning och bästa utnyttjande av de utbildningsresurser som står till förfogande för den högre skogliga utbildningen i Norden samt att föreslå riktlinjer för hur detta skall ske. Nämnden bör ges befogenheter att påverka utvecklingen.

Till sitt förfogande bör nämnden ha ett sekretariat, bestående av tre personer, en chef på lektors- eller professorsnivå (1/4-tid), en biträdande chef på forskarassistentnivå samt en handsekreterare (1/2-tid). Sekretariatets huvuduppgift bör vara att verkställa nämndens beslut och att lämna service åt nämnden och tillfälliga ämneskommittéer.

Kommittén har diskuterat huruvida sekretariatet bör vara fast knutet till ett land eller ambulera mellan olika länder. Med hänsyn till att en försökstid på 10 år föreslagits och att det är önskvärt med viss kontinuitet, anser kommittén att sekretariatet bör vara fast knutet till ett land under försöksperioden.

De tillfälliga ämneskommittéerna tillsätts för olika ändamål som t. ex. för att samordna undervisningen i visst ämne, utarbeta läroböcker i visst ämne o. s. v.

10. Lönsamhetsdiskussion

En strikt ekonomisk kalkyl för lönsamheten i den verksamhet, som här föreslagits låter sig inte göras, beroende dels på svårigheten att mäta resultatet av verksamheten, dels på svårigheten att i dag förutsäga verksamhetens framtida omfattning. Diskussionsvis kan dock följande siffermaterial och argument föras fram som underlag för ett praktiskt ställningstagande.

10.1 Kostnader

10.1.1 Årliga kostnader

Kostnader för sekretariatet:

Chef, lön och sociala kostnader (F 24) 1/4-tid	30 000: —
Biträdande chef, lön och sociala kostnader (F 14)	75 000: —
Sekreterare, lön och sociala kostnader (F 4) 1/2-tid	25 000: —
Lokalkostnad	15 000: —
Resor, expenser	55 000: —
	<hr/>
	200 000: —

Kostnad för nämndens och ämneskommittéernas sammanträden

70 000: —

Resor och fördyrade levnadsomkostnader för ordinarie studerande och forskarstuderande

130 000: —

---

200 000: —

10.1.2 Engångskostnad:

Engångskostnad för anskaffande av möbler, inredning och kontorsmaskiner

30 000: —

Summa årliga kostnader

400 000: —

Engångskostnad

30 000: —

Den årliga kostnaden beräknas alltså till ca 400 000 svenska kronor.

10.2 *Intäkter*

Efter det att samarbetet är fullt utbyggt på ett ändamålsenligt sätt, kan man åtminstone när det gäller tidigare skisserade årliga kostnader räkna med en lika stor inbesparing i form av mindre tilläggsbehov av lärar- och forskarkrafter.

Därtill kommer det i realiteten viktigaste, nämligen att man tillsammans kan täcka forsknings- och utbildningsfält på ett sätt som inte varit möjligt för det enskilda landet.

Detta innebär sammanfattningsvis:

- större möjligheter för de studerande att få en bättre utbildning
- ett bättre utnyttjande av den samlade forskar- och lärarkapaciteten på skogsbrukets område
- en högre nivå på den samlade nordiska skogsforskningen och undervisningen internationellt sett
- ökat kulturellt samarbete mellan de nordiska länderna

Kommittén anser att en årlig kostnad av storleksordningen 0,4 milj. svenska kronor för samordning av den högre skogliga utbildningen i Norden är en mycket rimlig summa.

11. *Stadgar för samarbetsorganet*

Samarbetsorganet bör själv kunna utforma de detaljerade riktlinjerna för sin verksamhet. Emellertid bör samarbetsorganet ha en av respektive regeringar stadfäst stadga.

Följande stadga för "Samarbetsnämnden för högre skoglig utbildning i Norden" (SUN) föreslås.

§ 1

Samarbetsnämnden för högre skoglig utbildning i Norden (SUN) har som uppgift att verka för samordning och bästa utnyttjande av de resurser som står till förfogande för den högre skogliga utbildningen i Norden bl. a. genom att:

- a) hålla sig underrättad om behovet av samordning inom den högre skogliga utbildningen i de nordiska länderna
- b) planlägga och anordna gemensamma utbildningskurser då det kan anses av behovet påkallat
- c) initiera samarbete på undervisningens område mellan lärare i samma ämnen vid de nordiska skogshögskolorna
- d) initiera gemensamt läroboksförfattande och framställning av gemensamt utbildningsmateriel
- e) fastställa riktlinjer för arbetet i de ämnesvisa eller andra kommittéer som nämnden utser.

§ 2

Nämndens verksamhet skall till en början omfatta en verksamhetstid om 10 år räknat från . . . . .

Nämndens verksamhet utvärderas före 10-årsperiodens utgång. Där-

efter tar de nordiska ländernas regeringar ställning till verksamhetens fortsatta bedrivande.

§ 3

SUN består av två representanter för vardera Danmark, Finland, Norge och Sverige jämte chefen för nämndens sekretariat. Av representanterna för de olika länderna skall, för varje land, en vara företrädare för lärarna och en för de studerande. Av studeranderepresentanterna skall vid starten den danska och den finske delegaten representera de studerande på grundutbildningsnivån och den norske och den svenske de studerande på forskarutbildningsnivån.

Lärarrepresentanterna väljs för en tid av fyra år och studeranderepresentanterna väljs för en tid av två år. Vid varje växling av studeranderepresentanter växlas studerandekategori, så att en representant för ett lands studenter på grundutbildningsnivå alltid följs av en representant för de studerande på forskarutbildningsnivå och vice versa. Lärarrepresentanterna utses inom varje land av respektive lands lärarkollegium eller motsvarande. Studeranderepresentanterna på grundutbildningsnivå utses genom respektive lands studerandeorganisation. Studeranderepresentanterna på forskarutbildningsnivå utses genom förening eller organ som kan anses representera de forskarstuderande t. ex. fackförening.

SUN kan etablera arbetsutskott för speciella uppgifter.

§ 4

SUN utser vartannat år inom sig ordförande bland lärarrepresentanterna.

§ 5

SUN har till sitt förfogande ett sekretariat och utser sekretariatets tjänstemän. Dessa anställs av den skogshögskola (motsvarande) till vilken sekretariatet kommer att knytas.

Medel, som tilldelas SUN, förvaltas av chefen för sekretariatet via den högskola, till vilken sekretariatet är knutet.

§ 6

SUN sammanträder vid behov, dock minst två gånger årligen.

Kallelse till sammanträde, som inte tidigare aviserats, skall ske med minst 2 månaders varsel.

§ 7

Dessa stadgar omprövas vid behov.

§ 8

Dessa stadgar är fastställda av respektive lands regeringar.

Yrkande

Kommittén, som anser att förutsättningarna för en samordning av den högre skogligen utbildningen i Norden är goda och utan tvekan lönande, vill härmed föreslå:

att ett fast organ, Samarbetsnämnden för högre skoglig utbildning i Norden (SUN) tillsätts för en försökstid av 10 år,

att erforderliga medel, ett årligt anslag om 400 000 svenska kr. jämte ett engångsanslag om 30 000 svenska kr. ställs till samarbetsorganets förfogande samt

att samarbetsorganets stadgar fastställs i enlighet med förslag.

*BILAGA 4***I efterhand inkomna yttranden****D a n m a r k****Undervisningsministeriet:**

I fortsættelse af undervisningsministeriets skrivelse af 6. december 1977 (*se Bilaga 1, s. 457*) angående et for Nordisk Råd fremsat medlemsforslag om oprettelse af et nordisk samarbejdsorgan for skovbrugsuddannelse kan det oplyses, at undervisningsministeriet fra landbrugsministeriet har modtaget den i kopi vedlagte udtalelse af 12. december 1977 fra Dansk Skovforening, der tilslutter sig et forslag om, at det nordiske samarbejde om skovbrugsuddannelse bør omfatte uddannelser på alle niveauer og ikke blot den højere uddannelse inden for området (*se nedan*).

Undervisningsministeriet finder for sit vedkommende, at dette forslag bør indgå i de videre overvejelser i denne sag.

København, den 2. februar 1978

P. m. v.

E. b.

E. Noer

Fuldmægtig

Dansk Skovforening:

Efter afsendelse af vort ovennævnte brev, er vi blevet bekendt med et ønske om, at samarbejde og koordinering vedrørende skovuddannelser i Norden, ikke alene bør vedrøre højere uddannelser, men skovuddannelser på alle niveauer.

Dansk Skovforening er enig i dette synspunkt, og vi ønsker herved at støtte forslaget om at der skabes mulighed for et løbende samarbejde om — og en løbende koordinering af alle skov-uddannelser indenfor Norden.

Det ønskelige samarbejde bør efter vor opfattelse etableres indenfor rammerne af det eksisterende samarbejdsorgan "Samarbejdsnämnden för Nordisk Skogsforskning" (SNS).

København, den 12. december 1978

Dansk Skovforening

Iakob Estrup

Ole Fog